GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

A trăi pentru a-ți povesti viața

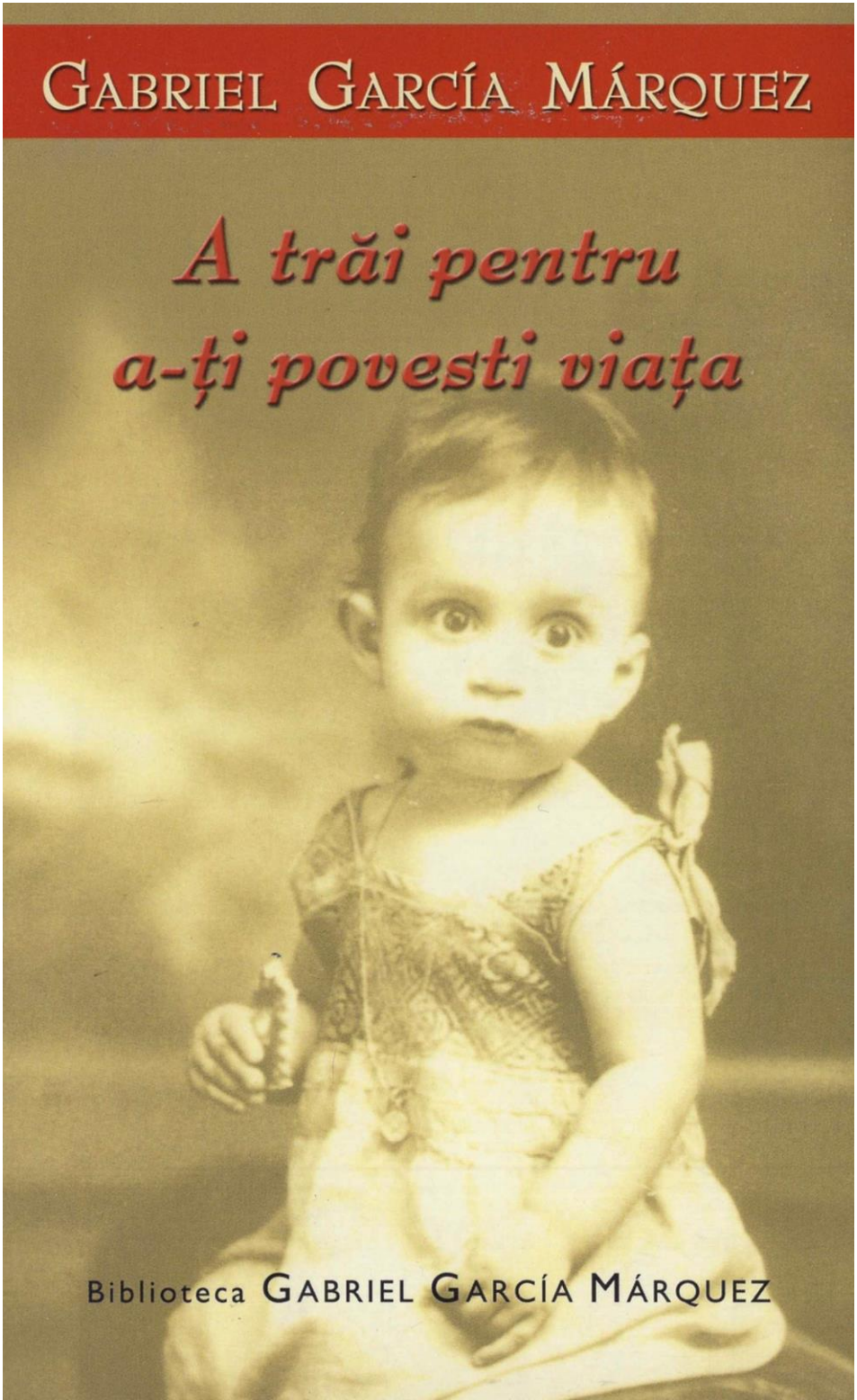

Biblioteca GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

Gabriel García Márquez

A trăi pentru a-ți povesti viața

O VIAȚĂ CARE MERITĂ SĂ FIE POVESTITĂ

Nu cu mult timp în urmă apărea simultan, în Mexic, Argentina şi în țările Comunității Andine şi, de partea cealaltă a Oceanului, în Lumea Veche, în Spania, la Barcelona, o carte apreciată la unison drept evenimentul literar şi editorial al ultimului deceniu, aşteptat cu nedisimulat interes de milioane de cititori nu doar din vasta arie culturală de expresie spaniolă, ci şi din întreaga lume. Impactul produs este fără precedent: în Mexic, cartea s-a vândut sub protecția transportoarelor blindate însoțite de militari înarmați; în Columbia, un camion cu volume a fost pur şi simplu luat cu asalt, iar prima ediție de peste un milion de exemplare a dispărut din librării în doar câteva zile; cele mai prestigioase edituri din Europa au inițiat o adevărată cursă contra cronometru pentru a obține drepturile de autor şi a tipări, într-un timp record, tălmăcirea acestei cărți în principalele limbi de circulație.

Este vorba de primul volum din trilogia memoriilor lui Gabriel García Márquez, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în 1982, scriitorul care a explodat în lumea literelor prin capodopera *Un veac de singurătate,* cel mai bun roman scris în spaniolă după celebrul *Don Quijote de la Mancha* de Cervantes şi care a impus în literatura contemporană conceptul de *realism magic.*

„Viața nu este cea pe care ai trăit-o, ci aceea pe care ți-o amințeşti şi cum ți-o amințeşti spre a o povesti.“ Aşa îşi începe Gabo – cum îl alintă prietenii – volumul de evocări, intitulat cu inspirație *A trăi pentru a-ți povesti viața.* „O viață care se citeşte ca un roman”, ne asigură Claudio López Lamadrid, editorul său din Spania.

Publicarea memoriilor vine să consfințească faptul că aproape tot ce se ştie despre Gabriel García Márquez provine din interviurile şi din opera sa şi să aducă mărturii emoționante despre „viața

secretă" a autorului căci, aşa cum acesta se destăinuie, „omul are trei vieți: viața publică, viața particulară şi viața secretă, cea pe care o povestim cel mai adesea noi, scriitorii; toată viața mea este încifrată în romanele mele". Iar cartea de față oferă cu generozitate cifrul prin care cititorului îi este îngăduit să pătrundă în universul fascinant al creației Márqueziene, ea putând să poarte cu îndreptățire subtitlul *Cum am devenit scriitor,* fiindcă în cele şase sute de pagini ale sale sunt incrustați pentru eternitate anii copilăriei în casa bunicilor dinspre mamă, adolescența cu anii de liceu, tinerețea cu studiile universitare, întrerupte, atunci când vocația scrisului, manifestată de timpuriu, începe să-i orienteze major existența. Nu sunt uitați mai cu seamă anii de căutări febrile, avatarurile vieții de ziarist sărac, care crede însă orbeşte în steaua sa, precum şi plăsmuirea primelor povestiri şi a celui dintâi roman, până la împlinirea vârstei de 27 de ani, când pleacă în Europa în calitate de corespondent al ziarului *El Espectador.*

Volumul al doilea – în prezent finalizat – relatează perioada în care romanul *Un veac de singurătate* îi aduce o binemeritată faimă pe întreaga planetă, fiind răsplătit în 1982 cu Premiul Nobel. Cel de-al treilea volum va avea un format deosebit şi va reuni o serie de profiluri ale personalităților politice care îi sunt ori i-au fost prieteni, printre care: președinții François Mitterand şi Fidel Castro, generalul Omar Torrijos, care a ținut frâiele puterii în Panama din 1968 până în anul morții, 1981.

Memoriile văd lumina tiparului în circumstanțe aparte, dacă luăm în considerație, pe de o parte, cei şapte ani de tăcere, căci ultimele sale cărți datează din 1995 – respectiv romanul *Ştiri despre o răpire* şi monologul teatral *Diatribă de dragoste împotriva unui bărbat care stă aşezat* – şi, pe de alta, starea sănătății scriitorului.

A început să redacteze primul volum în 1989, îndată după terminarea romanului dedicat lui Simón Bolívar, *Generalul în labirintul său.* „Notez lucruri pe care nu vreau să le uit. Mi-e teamă că într-o zi n-o să mai am timp pentru asta", declara scriitorul,

parcă străfulgerat de o premoniție, din fericire neîmplinită, în septembrie 1990, cunoscutului ziar spaniol *El Pais.* În anii ce au urmat a lucrat la memorii fragmentar, între alte două cărți, întrerupând totul în 1999, când s-a aflat cu consternare despre boala sa gravă, un cancer limfatic, ținut în frâu însă de medicii din Los Angeles, unde scriitorul şi-a stabilit şi reşedința. Peste un an, starea sănătății i s-a îmbunătățit, permițându-i să-şi reia scrisul la memorii, cărora li se dedică acum în exclusivitate.

Tot în legătură cu geneza memoriilor, semnificative sunt şi precizările aduse de Jaime Abello Banfi, directorul Fundației pentru Noul Jurnalism Ibero-american: „Memoriilor le-a dedicat aproximativ trei ani, aşa cum face de obicei cu cărțile sale. Investighează mult. Ştiu că a citit de câteva ori analizele pe care cercetătorul francez Jacques Gilard le-a făcut asupra operei sale jurnalistice, în 1983. A citit, de asemenea, *Familia García Márquez,* o serie de nouă interviuri publicate de ziarista Silvia Galvis, în 1996. Se citeşte mult pe sine. Caută în ficțiune crâmpeie de realitate pentru a-şi împrospăta amintirile".

Volumul debutează cu reîntoarcerea la miticul Macondo, localitatea pierdută în nordul fierbinte al Columbiei, al cărei nume este, în realitate, Aracataca. Scriitorul era preocupat de alegerea numelui pe care avea să-l dea locului unde şi-a situat acțiunea primului său roman, *Vorbe în vânt (La hojarased):* „Acest nume [Aracataca, n.n.] mi s-a părut la fel de neconvingător ca şi cel de Barranquilla, fiindcă era lipsit de suflul mitic pe care voiam să-l dau romanului. M-am hotărât deci să-l botez cu numele pe care îl cunoşteam de copil, dar a cărui încărcătură magică nu mi se revelase până atunci: Macondo". Pe scriitor îl impresionează, înainte de toate, sonoritatea poetică a numelui, ceea ce nu trebuie să ne surprindă defel: frazele lui Gabriel García Márquez sunt un fel de transpunere pe muzică a istoriilor povestite. Deşi autorul mărturisea că, la început, „nu puteam scrie cu muzică, fiindcă eram mai atent la ce ascultam decât la ce scriam [...]. Totuşi, cu

timpul [...] m-am deprins să creez pe un fond muzical potrivit cu ceea ce scriu. *Nocturnele* lui Chopin pentru episoadele calme sau sextetele lui Brahms pentru serile fericite".

Geneza miturilor izvodite de scriitor se află în mare parte în poveştile cu rădăcini adânci în credințele populare, istorisite de bunica sa şi de slujnicele indiene din casă – poveşti cu fantome, cu tot felul de întâmplări miraculoase, anecdote despre obârşia străbunilor – toate acestea guvernate de convingerea că spiritele morților bântuie în preajma celor vii, că natura şi violența firii omeneşti determină inexorabil mersul lucrurilor. „Era o lume supranaturală, unde lucrurile cele mai fantastice păreau cele de zi cu zi", îşi aminteşte prozatorul. Viitorul scriitor se deprinde de la o vârstă fragedă să fie credincios principiului că adevărat este ceea ce povestesc cei din popor, „pentru că superstiția are rădăcini mai adinei decât realitatea" şi, aşa cum se confesează la maturitate, „toată formația mea se bazează pe cultura populară, care mă emoționează şi mă motivează în cel mai înalt grad".

De-a lungul acestui prim volum de memorii, autorul ne ajută să pătrundem în laboratorul său de creație, dezvăluind geneza scrierilor sale de început: povestirile împrăştiate în suplimentele culturale ale ziarelor din Barranquilla şi Bogotá, cel dintâi roman, *Vorbe în vânt,* nuvela-reportaj *Relatarea unui naufragiat,* romanul scurt *Crónica unei morți anunțate.* De asemenea, sunt descrise şi începuturile sale într-ale jurnalismului, ca reporter de ştiri şi în calitate de Crónicar de film, arta cinematografică fiind o pasiune căreia i-a rămas credincios toată viața.

În *A trăi pentru a-ți povesti viața* palpită un univers emoționant, în care apar, stăruitor sau fulgurant, bunicii materni şi paterni, frații şi surorile, unchii şi mătuşile, verii, prietenii, colegii din şcoala primară, de la liceu şi de la facultate, profesorii, apoi feluriți oameni politici – preşedinți ai țării, conducători de partide, personalități de marcă – dar mai cu seamă din mediile jurnalistice, literare şi artistice ale Columbiei şi Americii Hispanice, oglindind

plenar şi nuanțat gama infinită a trăirilor umane. Nu trebuie uitată, de bună seamă, prezența atât de reconfortantă a oamenilor simpli, anonimi, cântăreți, meşteşugari, țărani, şoferi, personaje adesea pitoreşti, uneori surprinzătoare, dar mereu convingătoare prin autenticitatea lor.

În acest prim volum de memorii transpare la tot pasul în mod năvalnic exemplara vocație de scriitor a lui Gabriel García Márquez: „vocația artistică, cea mai misterioasă dintre toate, căreia îi consacri viața întreagă fără să aştepți nimic de la ea […] pe care o porți înlăuntrul tău de când te naşti […] aşa cum este vocația de preot".

A trăi pentru a-ți povesti viața este, aşadar, şi ilustrarea grăitoare a felului în care s-a născut şi a înflorit această „binecuvântată manie de a povesti", demersul literar plasându-se constant în centrul vital al existenței sale.

Viața lui Gabriel García Márquez apare astfel transfigurată prin miracolul scrisului, „din plăcerea pură de a povesti, care este, poate, starea omenească cea mai asemănătoare levitației".

TUDORA ŞANDRU MEHEDINȚI

Viața nu este cea pe care ai trdit-o, ci *aceea pe care ți-o aminteşti şi cum ți-o aminteşti spre a o povesti.*

Caribbean Sea
Manaure
Riohacha
LA GUAJIRA
Santa Marta
Ciénaga
Barranquilla
Riofrío
Cerrejón
Fonseca
Barrancas
Aracataca
Patillal
San Juan del César
Villanueva
Fundación
Valledupar
La Paz
COLOMBIA
VENEZUELA
0
50 miles
Caribbean Sea
Cabo de la Vela
AREA OF INSET
Cartagena
Bocagrande
Calamar
Tolú
Sincelejo
Sincé
Magangué
El Banco
Sucre
Achí
Ayapel
Majagual
PANAMA
VENEZUELA
Barrancabermeja
Puerto Berrío
Medellín
CHOCÓ
Quibdó
Puerto Salgar
Chiquinquirá
BOYACÁ
Pacific Ocean
Andagoya
Chía
Zipaquirá
Bogotá
Sevilla
Melgar
Quetame
Buenaventura
Apiay
Villavicencio
Magdalena River
COLOMBIA
Neiva
Pasto
ECUADOR
BRAZIL
PERU
0
100
200 miles
Leticia

CARIBBEAN SEA
Isla de Providencia
San Andrés
Isla de San Andrés
SAN ANDRÉS Y PROVIDENCIA
Cayos de Albuquerque
150 km
CARIBBEAN SEA
Cartagena
Sincelejo
Montería
Panamá
PANAMA
Aruba (Netherlands)
Curaçao (Netherlands)
Bonaire (Netherlands)
Punta Gallinas
Puerto Chemare
Cabo de la Vela
Santa Ana
Punta Espada
Península de la Guajira
Puerto López
Tucutacas
Umbia
Maicao
Carraipia
Is. Las Aves (Ven.)
Gulf of Venezuela
Ríohacha
LA GUAJIRA
Santa Marta
Barranquilla
Palomino
Puerto Colombia
Ciénaga
ATLANTICO
Soledad
Sabanalarga
Pico Cristóbal Colón
Fonseca
Perijá
Maracaibo
Caracas
Cartagena
Arjona
Fundación
Valledupar
Manaure
Riohacha La Paz
Agustín Codazzi
MAGDALENA
CESAR
Barú
El Carmen
Bosconia
El Difícil
Islas de San Bernardo
San Onofre
Pivijay
Zambrano
Golfo de Morrosquillo
Tolú
Corozal
Sincelejo
Ovejas
Los Palmitos
San Roque
El Banco
Río de Oro
Lake Maracaibo
Barquisimeto
Valencia
Panamá
PANAMA
Magangue
Achi
Arboletes
San Juan
Cereté
Montería
SUCRE
San Marcos
BOLIVAR
Ocaña
NORTE DE SANTANDER
Petrólea
Puerto Santander
Cúcuta
Los Patios
VENEZUELA
Acandí
Necoclí
Planeta Rica
Ayapel
Aguachica
Archipiélago de Los Frailes
Turbo
Tierra Alta
Montelíbano
Nechí
Simití
CORDOBA
Caucasia
Serranía de San Lucas
Cáchira
Gulf of Panama
Pato de La Loma
Arquía
Chigorodó
Zaragoza
Puerto Wilches
Barrancabermeja
Bucaramanga
Floridablanca
Piedecuesta
Girón
Araucca
Arauca
Barbacoas
Dabeiba
Yarumal
Antioquia
Puerto Berrío
Zapatoca
Socorro
Sierra Nevada del Cocuy
ARAUCA
Golfo de Cupica
Ciudad Mutis
Bello
Medellín
Itagüí
Cisneros
La Magdalena
Puerto Olaya
SANTANDER
Tame
Puerto Rondón
Cravo Norte
Caranare
Mela
Puerto Carreño
La Ventosa Rosa
Cabo Corrientes
Nuquí
Quibdó
Sonsón
Chiquinquira
Tunja
Sogamoso
Paz de Ariporo
Pore
CASANARE
Puerto Nuevo
CHOCO
Istmina
Bajo Baudó
RISARALDA
CALDAS
La Dorada
BOYACA
Tunjuelo
El Yopal
Trinidad
PACIFIC OCEAN
Manizales
Armero
Nevado del Ruiz
CUNDINAMARCA
Girardot
Zipaquirá
Tauramena
Mani
Chámeza
Paratebueno
VICHADA
Pereira
Ibagué
Armenia
Quindío
Sevilla
Soacha
DISTRICTO
Fusagasugá
(SANTA FE DE)
BOGOTÁ
Pichima
Boca Chavica
TOLIMA
Tuluá
Espinal
Villavicencio
Puerto López
San Pedro de Arimena
San José de Ocuné
Buenaventura
Buga
Chaparral
Natagaima
Saldaña
Cerro El Nevado
Granada
META
Pavon
Mapiripán
Puerto Inírida
Golfo de Tortugas
VALLE DEL CAUCA
Palmira
Cali
Colombia
Aipe
Baraya
Neiva
Campoalegre
Arimena
Pacoa
Cumaribo
Amazonas
Isla Gorgona
Punta Coco
Punta Tejada
Nevado de Huila
HUILA
CAUCA
Popayán
La Plata
Garzón
Guacharos
Puracé
Isnos
Guapi
Boca San Juan
Mosquera
Bahía de Tumaco
NARIÑO
Tumaco
Pitalito
Florencia
San Vicente del Caguán
La Macarena
Calamar
GUAVIARE
San José del Guaviare
GUAINÍA
Inírida
Barbacoas
El Diviso
Pasto
Túquerres
Mocoa
Ipiales
Volcán Chiles
PUTUMAYO
Tres Esquinas
Puerto Asís
San Miguel
CAQUETA
Solano
Araracuara
Yaguara
Yaguará
Yarumo Malaloa
Miraña
La Pedrera
VAUPES
Mitú
Pedro Chico
Ecuador
Quito
EQUATOR
ECUADOR
BRAZIL
AMAZONAS
Japura
Putumayo
Santa Clara
Tarapacá
PERU
Iquitos
Amazonas
Leticia
Benjamim Constant
5000 m
4000 m
3000 m
2000 m
1000 m
500 m
200 m
0 m
National Capital (6,800,000 in 2005)
over 2,000,000
over 1,000,000
over 500,000
over 200,000
other main city
other city
Capital of department
COLOMBIA
0 km 70 140 210 km
©2018 GEOATLAS® for Worldometer.org

Colombia
Santa Marta
Barranquilla
Cartagena
Riohacha
Valledupar
Sincelejo
Monteria
Cúcuta
Bucaramanga
Barrancabermeja
Arauca
Medellín
Quibdó
Manizales
Pereira
Ibagué
Bogotá
Tunja
Puerto Carreño
Villavicencio
Puerto Inírida
Buenaventura
Cali
Neiva
Popayán
Pasto
Florencia
San José del Guaviare
Mitú
Cúcuta
Arauca
Meta
Guaviare
Vaupés
Apaporis
Caquetá
Putumayo
Japurá
ECUADOR
PERU
Leticia
Andes
Llanos

Manaure
Caribbean Sea
Riohacha
LA GUAJIRA
Santa Marta
Cerrejón
Ciénaga
Barrancas
Barranquilla
Riofrío
Fonseca
San Juan del César
Pailital
Aracataca
Villanueva
Valledupar
Fundación
COLOMBIA
La Paz
VENEZUELA
0
50 miles

1

Mama m-a rugat s-o însoțesc să vândă casa. Sosise la Barranquilla în dimineața aceea din satul îndepărtat în care locuia şi n-avea nici cea mai vagă idee cum să dea de mine. Întrebând în dreapta şi-n stânga, pe la cunoscuți, i s-a spus să mă caute la librăria „Mundo" sau prin cafenelele din preajmă, unde mă duceam de două ori pe zi, să stau de vorbă cu prietenii mei scriitori. Cel care i-a spus asta a prevenit-o: „Fiți cu băgare de seamă fiindcă sunt nebuni de legat". Sosi la douăsprezece fix. Îşi croi drum cu mersu-i uşor printre mesele cu cărți expuse, se postă în fața mea, privindu-mă în ochi cu zâmbetul năzdrăvan din zilele ei cele mai bune şi, înainte ca eu să pot reacționa, îmi spuse:

— Sunt mama ta.

Ceva se schimbase în înfățişarea ei, ceea ce m-a împiedicat s-o recunosc de la prima vedere. Avea patruzeci şi cinci de ani. Adunând cele unsprezece naşteri, petrecuse aproape zece ani însărcinată şi cel puțin tot atâția alăptându-şi copiii. Încărunțise de tot înainte de vreme, ochii îi erau mai mari şi mai uimiți în spatele primilor săi ochelari cu lentile bifocale, şi purta un doliu sever, din cap până-n picioare, după moartea mamei sale, dar mai păstra încă frumusețea romană din portretul ei de nuntă, înnobilată acum de o aură autumnală. Înainte de orice, chiar înainte de a mă îmbrățişa, îmi spuse în felul ei ceremonios obişnuit:

— Am venit să te rog să mă însoțeşti ca să vând casa.

N-a fost nevoie să-mi spună care, nici de unde, fiindcă pentru noi nu exista decât o casă pe lume: casa bătrânească a bunicilor din Aracataca, acolo unde am avut norocul să mă nasc şi unde n-am mai locuit de la opt ani. Tocmai renunțasem la Facultatea de Drept după şase semestre, pe care le destinasem mai cu seamă cititului a

tot ceea ce-mi cădea în mână şi recitatului pe de rost din poezia fără seamăn a Secolului de Aur spaniol. Citisem deja, traduse şi în ediții de împrumut, toate cărțile care mi-ar fi fost de-ajuns spre a învăța tehnica de a scrie romane şi publicasem şase povestiri în suplimentele unor ziare, ce au stârnit entuziasmul prietenilor şi au atras atenția câtorva critici. Aveam să împlinesc luna următoare douăzeci şi trei de ani, săvârşisem infracțiunea de a nu mă prezenta la serviciul militar, eram veteran după două blenoragii şi fumam zilnic, fără niciun presentiment, şaizeci de țigări de tutun tare. Timpul liber mi-l petreceam când în Barranquilla, când la Cartagena de Indias, pe coasta dinspre Marea Caraibilor a Columbiei, supraviețuind regeşte cu ce mi se plătea pentru notele zilnice la *El Heralde,* abia puțin mai mult decât nimic, şi dormeam cât mai bine însoțit cu putință pe unde mă apuca noaptea. Ca şi cum n-ar fi fost de-ajuns incertitudinea în privința pretențiilor mele şi haosul vieții pe care o duceam, împreună cu un grup de prieteni nedespărțiți ne pregăteam să publicăm, fără să avem fonduri, o revista cutezătoare, pe care Alfonso Fuenmayor o plănuia de vreo trei ani. Ce altceva mai puteam dori? Nu din plăcere, ci mai degrabă pentru că eram strâmtorat, am luat-o înaintea modei cu douăzeci de ani: mustață sălbatică, păr ciufulit, blugi, cămăşi cu flori nedesluşite şi sandale de pelerin. În întunericul unui cinematograf şi neştiind că eu eram prin apropiere, o prietenă de pe atunci i-a spus cuiva: „Bietul Gabito, e un om pierdut". Aşa încât, atunci când mama m-a rugat să merg cu ea ca să vindem casa, nimic nu m-a oprit să accept. Ea mi-a mărturisit că n-avea destui bani şi din orgoliu i-am spus că-mi suportam singur cheltuielile.

La ziarul unde lucram, nu puteam rezolva nimic. Mă plăteau trei pesos pentru fiecare notă zilnică şi patru pentru un editorial, atunci când lipsea vreunul dintre editorialiştii din redacție, însă abia îmi ajungeau. Am încercat să fac un împrumut, dar directorul mi-a amintit că datoria mea inițială ajungea la peste cincizeci de pesos. În seara aceea am săvârşit o faptă de care niciunul dintre

prietenii mei n-ar fi fost în stare. La ieşirea din cafeneaua „Colombia", lângă librărie, m-am dus să-l întâlnesc pe don Ramón Vinyes, bătrânul maestru şi librar catalan, şi l-am rugat să-mi împrumute zece pesos. N-avea decât şase. Nici mama şi nici eu, de bună seamă, nu ne-am fi putut imagina că plimbarea aceea nevinovată de numai două zile avea să fie atât de hotărâtoare pentru mine, încât nici cea mai lungă şi mai sârguincioasă viață nu mi-ar fi de-ajuns s-o povestesc până la capăt. Acum, la peste şaptezeci şi cinci de ani bătuți pe muchie, ştiu că a fost decizia cea mai importantă din câte a trebuit să iau în cariera mea de scriitor. Adică în toată viața mea. Până la adolescență, memoria este mai interesată de viitor decât de trecut, astfel că amintirile mele despre sat nu erau încă idealizate de nostalgie. Mi-l aduceam aminte aşa cum era: un loc bun de trăit, unde toată lumea se cunoştea, pe malul unui râu cu ape diafane, ce curgeau repezi într-o albie de pietre lustruite, albe şi uriaşe, ca nişte ouă preistorice. Pe înserat, mai ales în decembrie, când treceau ploile şi aerul devenea diamantin, Sierra Nevada de Santa Marta părea că atinge cu piscurile-i dalbe plantațiile de bananieri de pe malul celălalt. De acolo se vedeau indienii *aruhaco* alergând în şiruri de furnicuțe pe coastele muntelui, cu sacii de ghimbir în spinare şi mestecând frunze de coca pentru a-şi face viața mai uşoară. Noi, copiii, ne amăgeam pe atunci cu speranța de a face bulgări din zăpezile veşnice şi de a ne juca de-a războiul pe ulițele arzătoare. Căci arşița era atât de neverosimilă, mai cu seamă în timpul siestei, încât oamenii mari se plângeau din pricina ei de parc-ar fi fost o surpriză în fiecare zi. De când m-am născut, am auzit repetându-se fără răgaz că drumul de fier şi instalațiile de la United Fruit Company au fost făcute noaptea, pentru că ziua era cu neputință să pui mâna pe uneltele înfierbântate de soare.

Singura posibilitate de a merge la Aracataca de Ia Barranquilla era să călătoreşti cu o namilă de şalupă cu motor pe un canal săpat de brațe de sclavi pe vremea coloniei, şi apoi printr-o mlaştină

necuprinsă cu ape tulburi şi dezolante, până la misterioasa localitate Ciénaga. Acolo se lua un tren personal, care la începuturile lui fusese cel mai bun din țară şi cu care se parcurgea ultima parte a drumului prin imensitățile plantațiilor de bananieri, cu multe halte leneşe prin sate ocolite şi încinse şi gări solitare. Acesta a fost drumul pe care mama şi cu mine l-am străbătut de la şapte seara, pe 18 februarie 1950, într-o sâmbătă – în ajun de carnaval – pe un potop neobişnuit în anotimpul acela şi cu treizeci şi doi de pesos bani gheață ce ne-ar fi ajuns anevoie ca să ne putem întoarce, dacă nu vindeam casa în condițiile stabilite.

Alizeele erau atât de turbate în seara aceea, încât în portul fluvial mi-a fost greu s-o conving pe mama să se îmbarce. Avea şi de ce. Şalupele erau imitații de dimensiuni reduse ale vaselor cu aburi din New Orleans, dar cu motoare cu benzină care-i făceau pe toți cei de la bord să se cutremure ca scuturați de friguri. Aveau un salonaş cu stâlpi de agățat hamacuri la înălțimi diferite şi cu bănci de lemn unde fiecare se aşeza cum putea, dând din coate, cu tot felul de sarsanale, baloturi de mărfuri, coşuri cu găini şi chiar porci vii. Aveau câteva cabine sufocante cu două paturi de cazarmă, mai întotdeauna ocupate de târfulițe amărâte, care prestau servicii de urgență cât ținea călătoria. Întrucât în ultimul moment n-am găsit niciuna liberă şi nici n-aveam hamacuri, mama şi cu mine am luat cu asalt două scaune de fier de pe culoarul din mijloc şi ne-am pregătit să ne petrecem noaptea acolo.

După cum se temea ea, furtuna a biciuit temerara ambarcație pe când traversam fluviul Magdalena, care, la o mică distanță de estuar, are un temperament oceanic. Eu cumpărasem în port o provizie zdravănă de țigări dintre cele mai ieftine, cu tutun negru şi o foiță căreia nu-i lipsea mult să fie hârtie de ambalaj, şi am început să fumez aşa cum o făceam pe atunci, aprinzând țigară de la țigară, în vreme ce reciteam *Lumină de august* de William Faulkner, scriitorul care era pe atunci cel mai fidel dintre demonii mei tutelari. Mama s-a prins de şiragul ei de mătănii ca de un cabestan

în stare să scoată un tractor eşuat în nisip sau să țină un avion în aer şi, după cum îi era obiceiul, n-a cerut nimic pentru ea, ci prosperitate şi viață lungă pentru cei unsprezece orfani ai săi. Rugăciunea ei a ajuns pesemne unde se cuvenea, fiindcă ploaia se domoli când am intrat pe canal, iar briza abia mai sufla, cât să gonească țânțarii. Atunci mama a pus bine mătăniile şi un lung răstimp a cercetat în linişte iureşul vieții care se desfăşura în preajma noastră.

Se născuse într-o casă modestă, dar a crescut în splendoarea efemeră a companiei bananiere, din care i-a rămas numai o educație îngrijită de fată bogată, făcută la Colegiul „Înfățişarea Maicii Domnului", în Santa Marta. În timpul vacanțelor de Crăciun broda la gherghef cu prietenele, cânta la clavecin pe la târgurile de binefacere şi se ducea cu o mătuşă care o însoțea pretutindeni la balurile cele mai selecte ale timoratei aristocrații de prin partea locului, dar nimeni nu-i cunoscuse niciun logodnic, când s-a măritat, împotriva voinței părinților, cu telegrafistul satului. Virtuțile ei cele mai renumite încă de pe atunci erau simțul umorului şi sănătatea de fier pe care vitregiile sorții n-aveau să reuşească să le distrugă în lunga ei viață. Dar cea mai surprinzătoare şi, tot de pe atunci, cea mai greu de bănuit virtute stătea în talentul nemaipomenit cu care izbutea să-şi ascundă extraordinara tărie de caracter: un Leu perfect. Asta îi îngăduise să statornicească o putere matriarhală a cărei dominație ajungea până la rudele cele mai îndepărtate, aflate în locuri la care nici nu te-ai fi gândit, ca un sistem planetar mânuit de ea din bucătărie, cu un firicel de glas şi aproape fără să clipească, pe când fierbea oala cu fasole.

Văzând-o cum suportă netulburată acea călătorie îngrozitoare, mă întrebam cum putuse să treacă atât de repede şi cu atâta stăpânire de sine peste nedreptățile sărăciei. Nimic mai grăitor ca noaptea aceea pentru a o pune la încercare. Țânțarii setoşi de sânge, căldura compactă şi grețoasă din pricina mâlului din

canalele pe care şalupa le răscolea înaintând, vânzoleala pasagerilor fără somn care nu-şi mai găseau locul, totul părea făcut dinadins ca să scoată din minți natura cea mai călită. Mama îndura totul neclintită pe scaunul ei, în vreme ce fetele care se vindeau pe bani îşi strângeau recolta de carnaval în cabinele vecine, travestite în bărbați sau în codane din popor. Una dintre ele intrase şi ieşise de mai multe ori, de fiecare dată cu alt client, chiar pe lângă scaunul mamei. Am crezut că n-o văzuse.

Dar când intră şi ieşi a patra sau a cincea oară în mai puțin de un ceas, o urmări cu o privire plină de compătimire până în capătul coridorului.

— Sărmanele fete, oftă, ce trebuie ele să facă pentru a-şi duce traiul e mai rău decât munca.

Stătu aşa până la miezul nopții, când eu am obosit să mai citesc cu scuturăturile acelea de nesuportat şi cu luminile nenorocite de pe coridor şi m-am aşezat lângă ea să fumez, încercând să ies la liman din nisipurile mişcătoare ale ținutului Yoknapatawpha. Dezertasem de la universitate cu un an în urmă, cu iluzia temerară de a trăi din jurnalism şi din literatură, fără să fie nevoie să le învăț, însuflețit de o frază pe care cred că am citit-o la Bernard Shaw; „De mic am fost silit să-mi întrerup educația ca să merg la şcoală”. N-am fost în stare să vorbesc despre asta cu nimeni, căci simțeam, fără s-o pot explica însă, că rațiunile mele puteau fi valabile doar pentru mine însumi.

A încerca să-mi conving părinții de asemenea nebunie, când ei îşi puseseră atâtea speranțe în mine şi cheltuiseră atâția bani pe care nu-i aveau, era timp pierdut. Mai ales în privința tatei, care mi-ar fi iertat orice, în afară de faptul de a nu atârna pe perete o diplomă universitară oarecare, pe care el n-a putut-o avea. Comunicarea s-a întrerupt. După aproape un an mă tot gândeam să mă duc să-l văd pentru a-i explica motivele mele, când a apărut mama cu rugămintea s-o însoțesc ca să vândă casa. Totuşi, ea n-a pomenit deloc subiectul până după miezul nopții, pe şalupă, când a simțit

ca un fel de revelație supranaturală că, în sfârşit, găsise prilejul potrivit să-mi spună ceea ce era neîndoios motivul real al călătoriei sale, şi începu în felul şi pe tonul, şi cu cuvintele alese la milimetru pe care trebuie să le fi ticluit îndelung în singurătatea nopților ei fără somn, cu mult înainte de a o porni la drum.

— Tatăl tău e foarte mâhnit, spuse ea.

Iată deci infernul atât de temut! Începea, ca întotdeauna, când te aşteptai mai puțin şi cu o voce liniştitoare ce n-avea să se schimbe orice s-ar fi întâmplat. Numai ca să respect ritualul, deoarece cunoşteam prea bine răspunsul, am întrebat-o:

— Şi de ce?

— Pentru că te-ai lăsat de învățătură.

— Nu m-am lăsat, i-am spus. Mi-am schimba doar profesia.

Gândul unei discuții serioase i-a ridicat moralul:

— Tatăl tău zice că e acelaşi lucru.

Ştiind că nu era adevărat, i-am spus:

— Şi el a renunțat la învățătură ca să cânte la vioară.

— N-a fost aşa, replică ea plină de însuflețire. Cânta la vioară numai la petreceri şi când făcea serenade. Dacă s-a lăsat de învățătură a fost pentru că n-avea nici ce să mănânce. Dar în mai puțin de o lună a învățat telegrafia, care pe atunci era o profesie foarte bună, mai ales în Aracataca.

— Şi eu trăiesc din ce scriu pe la ziare, i-am zis.

— Spui asta ca să nu mă necăjeşti, răspunse ea. Dar se vede de la o poştă că o duci rău. Până într-atât, încât văzându-te în librărie nici nu te-am recunoscut.

— Nici eu nu te-am recunoscut pe dumneata, i-am spus.

— Dar nu din acelaşi motiv. Eu am crezut că erai un cerşetor. Se uită la sandalele mele scâlciate şi adăugă: Şi fără ciorapi.

— E mai comod, i-am spus. Două cămăşi şi două perechi de chiloți: una pe mine şi alta la uscat. De ce altceva e nevoie?

— De puțină demnitate, a zis ea. Însă şi-a îndulcit îndată spusele, schimbând tonul: Ți-o spun fiindcă te îndrăgim mult.

— Ştiu, i-am zis. Dar spune-mi ceva: dumneata în locul meu n-ai face la fel?

— N-aş face, răspunse ea, dacă în felul acesta mi-aş supăra părinții.

Amintindu-mi de tenacitatea cu care a izbutit să forțeze împotrivirea familiei pentru a se mărita, i-am spus, râzând:

— Îndrăzneşte să te uiți la mine!

Dar ea îşi feri privirea cu seriozitate, pentru că ştia prea bine ce-mi trecea mie prin cap.

— Nu m-am măritat până n-am avut binecuvântarea părinților mei, spuse ea. Cu de-a sila, e drept, dar am avut-o.

Întrerupse discuția, nu fiindcă argumentele mele ar fi convins-o, ci pentru că voia să se ducă la toaletă şi n-avea încredere în condițiile igienice. Am vorbit cu nostromul dacă nu exista vreun loc mai curat, dar mi-a explicat că el însuşi folosea latrina comună. Şi conchise, de parcă tocmai l-ar fi terminat de citit pe Conrad: „Pe mare toți suntem la fel“. Astfel încât mama s-a supus legii tuturor. Când a ieşit, reacția ei a fost exact pe dos de cum mă aşteptam: abia dacă-şi putea stăpâni râsul.

— Închipuie-ți, îmi spuse, ce-o să creadă tatăl tău dacă mă întorc cu o boală lumească?

După ce a trecut de miezul nopții am avut o întârziere de trei ceasuri, căci smocurile de anemone ale canalului astupaseră elicele, şalupa a eşuat pe un teren cu mangrove şi mulți pasageri au fost nevoiți s-o tragă de pe țărm cu funiile de la hamacurile lor. Căldura şi țânțarii ajunseră de nesuportat, dar mama i-a fentat cu nişte rafale de somn instantanee şi intermitente, celebre de mult în familie, care-i îngăduiau să se odihnească fără a pierde şirul conversației. Când s-a reluat călătoria şi s-a simțit briza proaspătă, s-a trezit cu desăvârşire.

— În orice caz, oftă ea, trebuie să-i duc un răspuns tatălui tău.

— Mai bine nu-ți face griji, i-am spus cu aceeaşi inocență. O să

vin în decembrie şi atunci o să-i explic totul.

— Mai sunt zece luni, spuse ea.

— La urma urmelor, anul acesta nu se mai poate aranja nimic la universitate, i-am zis.

— Promiți cu adevărat că ai să vii?

— Promit, i-am spus. Şi pentru prima dată am întrezărit o anume neliniște în vocea ei:

— Pot să-i spun tatălui tău că ai să-i spui da?

— Nu, i-am răspuns nestrămutat. Asta nu.

Era limpede că încerca să caute altă ieşire. Dar n-am ajutat-o.

— Atunci mai bine să-i spun dintr-o dată tot adevărul, spuse ea. Aşa n-o să pară o minciună.

— Bine, i-am zis, uşurat. Spune-i-l!

A rămas aşa şi cineva care n-ar fi cunoscut-o bine ar fi crezut că totul se termina în felul acesta, dar eu ştiam că era doar un răgaz ca să-şi tragă sufletul. Puțin mai târziu, a adormit adânc. O briză uşoară goni țânțarii şi îmbălsămâ aerul proaspăt cu mireasmă de flori. Şalupa a căpătat atunci zvelteța unui velier.

Ne aflam în Ciénaga Grande, altul dintre miturile copilăriei mele. O străbătusem navigând în mai multe rânduri, când bunicul meu, colonelul Nicolás Ricardo Márquez Mejia – căruia noi, nepoții, îi spuneam Papaleto – mă ducea de la Aracataca la Barranquilla să-mi vizitez părinții.

„Nu trebuie şi simți teamă față de mlaştină, ci respect, îmi spusese el, vorbind de capriciile imprevizibile ale apelor, care păreau când un iaz, când un ocean neîmblânzit. În anotimpul ploilor mlaştina era la discreția furtunilor de la munte. Din decembrie până în aprilie, când timpul trebuia să fie blând, alizeele din nord se năpusteau asupră-i cu atâta înverşunare, că fiecare noapte era o aventură. Bunica dinspre mamă, Tranquilina Iguarán – Mina –, nu se încumeta s-o străbată decât în cazuri de extremă urgență, după o călătorie de groază când au fost nevoiți să-şi caute refugiu până în zori la vărsarea fluviului Riofrio.

În noaptea aceea, din fericire, mlaştina era liniştită. De la ferestrele de la proră, unde am ieşit să respir aer curat cu puțin înainte de a se crăpa de ziuă, luminile bărcilor pescăreşti pluteau ca nişte stele pe apă. Erau nenumărate şi pescarii nevăzuți stăteau de vorbă ca într-o vizită, căci vocile aveau o rezonanță spectrală pe cuprinsul mlaştinei. Sprijinit cu coatele de balustradă, străduindu-mă să ghicesc profilul muntelui, mă luă prin surprindere prima lovitură de gheară a nostalgiei.

Într-o dimineață ca aceasta, în zori, pe când traversam Ciénaga Grande, Papaleto m-a lăsat dormind în cabină şi s-a dus la bufet. Nu ştiu cât să fi fost ceasul când, prin vuietul ventilatorului ruginit şi hurducăiala bidoanelor din cabină, m-a trezit larma stârnită de o mulțime de oameni.

Eu n-aveam, cu siguranță, mai mult de cinci ani şi-am simțit o spaimă cumplită, dar foarte curând s-a făcut linişte şi-am crezut că o fi fost un vis. Dimineața, ajunşi la debarcaderul din Ciénaga, bunicul se bărbierea cu briciul, cu uşa deschisă şi oglinda atârnată de cercevea. Amintirea este precisă: încă nu-şi pusese cămaşa, dar avea pe maiou veşnicele sale bretele, late şi cu dungi verzi. Pe când se bărbierea, vorbea mai departe cu un bărbat pe care l-aş putea recunoaşte şi astăzi de cum l-aş vedea. Avea un profil de corb, de neconfundat, un tatuaj de marinar pe mâna dreaptă şi purta atârnate la gât mai multe lanțuri de aur masiv şi la ambele încheieturi brățări tot de aur. Eu tocmai terminasem cu îmbrăcatul şi stăteam pe pat punându-mi ghetele, când bărbatul îi spuse bunicului:

— Nu vă îndoiți, domnule colonel! Ce voiau ei să vă facă era să vă arunce în apă.

Bunicul zâmbi fără să se întrerupă din bărbierit şi, cu o trufie ce-i era cu totul şi cu totul proprie, răspunse:

— Le-a prins bine că n-au îndrăznit.

Am înțeles atunci scandalul de peste noapte şi am fost adânc impresionat la gândul că ar fi vrut cineva să-l arunce pe bunicul în

mlaştină.

Amintirea acestui episod nicicând lămurit m-a surprins în acea dimineață când mergeam cu mama să vindem casa, în vreme ce contemplam zăpezile de pe munții care se desluşeau albăstrii, o dată cu cele dintâi raze de soare. Întârzierea pe canale ne-a îngăduit să vedem în plină zi dunga de nisip sclipitor ce abia desparte marea de mlaştină, unde erau sate de pescari cu năvoadele întinse la uscat pe țărm şi copii lingavi şi murdari care jucau fotbal cu nişte mingi de cârpă. Era impresionant să-i vezi pe ulițe pe numeroşii pescari cu brațele mutilate fiindcă nu aruncaseră la timp legătura de dinamită. La trecerea şalupei, copiii se scufundau să culeagă monedele aruncate de pasageri.

Dădea să bată de şapte când am acostat într-o baltă urât mirositoare, la mică distanță de satul Ciénaga. Grupuri de hamali cu noroiul până la genunchi ne-au luat pe brațe şi ne-au purtat clefăind până la debarcader, printre ulii care zburătăceau disputându-şi resturile din mocirlă. Am luat pe îndelete gustarea la una dintre mesele din port, savurând peştişorii de baltă şi feliile prăjite de banană verde, când mama îşi reluă ofensiva războiului ei.

— Atunci spune-mi odată, îmi zise fără să-şi ridice privirea, ce să-i spun tatălui tău?

Am încercat să câştig timp, ca să chibzuiesc:

— În legătură cu ce?

— În legătură cu singurul lucru care-l interesează, îmi spuse ea, puțin enervată: studiile tale.

Am avut norocul că un comesean impertinent, intrigat de vehemența dialogului, a vrut să-mi cunoască motivele. Răspunsul neîntârziat al mamei nu numai că m-a cam intimidat, dar m-a şi surprins din partea ei, care-şi ascundea cu atâta gelozie viața particulară.

— Păi vrea să fie scriitor, spuse.

— Un bun scriitor poate câştiga bani, nu glumă, replică bărbatul

cu seriozitate. Mai ales dacă lucrează cu guvernul.

Nu ştiu dacă mama a escamotat subiectul din discreție sau de teama argumentelor interlocutorului neprevăzut, dar amândoi ajunseră până la urmă să deplângă incertitudinile generației mele şi să-şi împărtăşească dorurile. La sfârşit, căutând nume de cunoştințe comune, au descoperit că erau rude de două ori, dinspre partea familiei Cotes şi dinspre partea familiei Iguaran. Aşa ni se întâmpla pe vremea aceea cu una din două sau trei persoane pe care le întâlneam pe coasta caraibiană, iar mama se bucura întotdeauna ca de un eveniment insolit.

Ne-am dus la gară într-o trăsură în stil victorian, cu un singur cal, poate ultima dintr-o stirpe legendară, stinsă deja în restul lumii. Mama mergea îngândurată, privind câmpia stearpă, calcinată de salpetru, care începea din rovina portului şi se confunda cu orizontul. Pentru mine era un loc de neuitat: la trei sau patru ani, în cursul primei mele călătorii la Barranquilla, bunicul mă dusese de mână de-a lungul acelui pustiu arzător, mergând repede şi fără să-mi spună de ce, şi dintr-o dată ne-am pomenit în fața unei nesfârşite întinderi de apă verde cu râgâieli de spumă, unde plutea o întreagă lume de găini înecate.

— E marea, mi-a spus.

Dezamăgit, l-am întrebat ce era pe malul celălalt, iar el mi-a răspuns fără să pregete:

— Pe partea cealaltă nu există mal.

Astăzi, după atâtea mări văzute în toate felurile, mă tot gândesc că acela a fost unul dintre răspunsurile lui cele mai înțelepte. În orice caz, niciuna din imaginile mele anterioare nu se potrivea cu acea imensitate sordidă, pe al cărui țărm de piatră de var era imposibil să păşeşti, printre crengi putrede de manglieri şi aşchii de melci. Era îngrozitor!

Mama gândea desigur la fel despre marea din Ciénaga căci, de îndată ce a văzut-o ivindu-se în stânga trăsurii, suspină:

— Nu-i pe lume mare ca aceea de la Riohacha!

I-am povestit atunci ce-mi aminteam eu despre găinile înecate şi, ca tuturor adulților, i s-a părut că era o halucinație de copil. Apoi s-a uitat mai departe la fiecare loc care ne ieşea în cale, iar eu ştiam ce gândea despre fiecare, după schimbările survenite în tăcerea sa. Am trecut prin fața cartierului cu bordeluri de dincolo de linia ferată, cu căsuțe pestrițe având acoperişurile ruginite şi papagali bâtrâni din Paramaribo, care strigau clienții în portugheză de pe cercurile atârnate de streaşină. Am trecut pe lângă depozitul de locomotive, cu uriaşa-i boltă de fier unde se refugiau să doarmă păsările migratoare şi pescăruşii rătăciți. Am înconjurat oraşul fără să intrăm, dar i-am văzut străzile largi şi triste, şi casele cu splendoarea lor trecută, cu un singur etaj şi ferestre mari, unde exercițiile la pian se repetau fără răgaz din zorii zilei. Brusc, mama a arătat cu degetul.

— Uite, mi-a zis. Acolo-i locul unde s-a sfârşit lumea.

Eu am urmărit direcția arătătorului ei şi am văzut gara: o clădire de scânduri geluite, cu acoperişul de tablă cu două pante şi cu balcoane de jur împrejur, iar în față o piațetă aridă în care nu puteau încăpea mai mult de două sute de oameni. Acolo, după cum mi-a precizat mama în ziua aceea, armata omorâse în 1928 un număr niciodată stabilit de zilieri de pe plantațiile bananiere. Eu cunoşteam episodul de parcă l-aş fi trăit, după ce-l auzisem povestit şi repetat de o mie de ori de către bunicul, de când reuşeam eu să-mi aduc aminte: militarul citind decretul prin care peonii în grevă au fost declarați o bandă de răufăcători; cele trei mii de bărbați, femei şi copii încremeniți în bătaia soarelui neîndurător, după ce ofițerul le-a dat un răgaz de cinci minute pentru a evacua piața; ordinul de foc, țăcănitul rafalelor scuipând incandescent, mulțimea hăituită de panică în vreme ce era decimată încetul cu încetul de foarfecele metodice şi nesățioase ale mitralierelor.

Trenul ajungea la Ciénaga la nouă dimineața, lua pasagerii veniți cu şalupele şi pe cei care coborau de la munte, şi-şi continua

drumul după un sfert de ceas spre inima zonei bananiere. Am ajuns la gară împreună cu mama după ora opt, dar trenul avea întârziere. Totuşi, am fost singurii pasageri. Ea şi-a dat seama de cum a intrat în vagonul gol şi a exclamat cu un umor plin de veselie:

— Ce mai lux! Tot trenul pentru noi singuri!

Întotdeauna am crezut că a fost o bucurie prefăcută pentru a-i ascunde dezamăgirea, căci ravagiile timpului asupra stării vagoanelor se vedeau cu ochiul liber. Erau cele de clasa a doua de altădată, dar fără scaune de răchită şi fără geamuri care să poată fi urcate sau coborite la ferestre, doar cu bănci de lemn lustruite de fundurile uşoare şi calde ale celor sărmani. În comparație cu ceea ce a fost odinioară, nu doar vagonul acela, ci întregul tren părea propria fantomă. Înainte avea trei clase. La clasa a treia, unde călătoreau cei mai săraci, erau chiar compartimentele de scânduri în care se transportau bananele sau vitele de sacrificat, prevăzute pentru pasageri cu bănci longitudinale de lemn nelăcuit. Clasa a doua avea scaune de răchită şi rame de bronz. Clasa întâi, în care călătoreau oamenii cârmuirii şi înalții funcționari ai companiei bananiere, era cu covoare pe coridor şi fotolii căptuşite cu pluş roşu care puteau fi poziționate după dorință. Când călătorea directorul companiei sau familia lui, sau invitați mai de soi, se ataşa la coada trenului un vagon de lux cu geamuri mate şi cornişe aurite, şi o terasă descoperită cu măsuțe pentru a călători şi servi ceaiul. N-am cunoscut niciun muritor care să fi văzut pe dinăuntru acest vagon de vis. Bunicul fusese primar în două rânduri şi pe deasupra nu strângea deloc băierile pungii, dar călătorea cu a doua numai dacă era cu vreuna din femeile din familie. Şi, când era întrebat de ce mergea cu a treia, răspundea: „Pentru că nu există a patra”. Totuşi, odinioară, cel mai memorabil lucru referitor la tren fusese punctualitatea. Ceasurile de prin sate erau puse la ora exactă după fluieratul lui.

În ziua aceea, dintr-o pricină oarecare, a plecat cu o jumătate de oră de întârziere. Când s-a pus în mişcare, foarte încet şi cu un

scârțâit lugubru, mama şi-a făcut cruce, dar imediat a revenit la realitate.

— Trenul ăsta nu prea are roțile unse, zise ea.

Eram singurii pasageri, poate în tot trenul, şi până în momentul acela nimic nu-mi stârnise cu adevărat interesul. M-am cufundat în toropeala *Luminii de august*, fumând neîncetat, aruncând priviri rapide din când în când pentru a recunoaşte locurile pe care le lăsam în urmă. Trenul a străbătut cu un şuierat prelung smârcurile mlaştinii şi a intrat cu toată viteza într-un trepidant culoar de stânci roşiatice, unde zgomotul asurzitor al vagoanelor ajunse de neîndurat. Dar după vreo cincisprezece minute şi-a mai încetinit mersul, a intrat cu un pufăit tainic în penumbra răcoroasă a plantațiilor, timpul a devenit mai dens şi nu s-a mai simțit briza mării. N-a fost nevoie să-mi întrerup lectura pentru a şti că intraserăm în împărăția ermetică a zonei bananiere.

Lumea s-a schimbat. De o parte şi de alta a căii ferate se întindeau drumurile simetrice şi nesfârşite ale plantațiilor, pe unde treceau căruțele cu boi încărcate cu ciorchini verzi. Pe neaşteptate, pe intempestive locuri neplantate, se iveau cabane de cărămidă roşie, birouri cu plasă de sârmă la ferestre şi ventilatoare cu palete spânzurând din tavan, şi un spital solitar pe un câmp cu maci. Fiecare râu îşi avea satul şi podul său de fier, pe unde trecea trenul scoțând şuierături, iar fetele care se scăldau în apele înghețate săreau ca peştii la trecerea lui, tulburând călătorii cu țâțele lor zglobii.

În localitatea Riofno au urcat mai multe familii de indieni *arahuaco* împovărați cu ranițe pline până la refuz de *avocado* de munte, cele mai savuroase fructe din țară. Au străbătut vagonul țopăind uşurel în ambele sensuri, căutind unde să se aşeze, iar când trenul s-a pus iar în mişcare au rămas doar două femei albe cu un prunc nou-născut şi un preot tânăr. Copilul nu încetă cu plânsul tot restul drumului. Preotul avea cizme şi cască de explorator, o sutană dintr-un material ieftin cu petice pătrate, ca o

pânză de corabie, şi în timp ce copilul plângea el vorbea parcă de la amvon. Subiectul predicii lui era posibila întoarcere a companiei bananiere. De când aceasta plecase nu se vorbea de altceva în zonă şi punctele de vedere erau împărțite între cei care doreau şi cei care nu doreau să se întoarcă, iar toți dădeau faptul acesta ca sigur. Preotul era împotrivă şi şi-a exprimat părerea invocând o rațiune atât de personală, că femeilor li s-a părut nesăbuită:

— Compania lasă totul în ruină pe unde trece.

A fost singurul lucru original pe care l-a spus, dar n-a izbutit să-l şi explice, şi femeia cu copilul l-a zăpăcit până la urmă cu argumentul că Dumnezeu nu putea fi de acord cu el.

Nostalgia, ca întotdeauna, destrămase amintirile urâte şi le înnobilase pe cele frumoase. Nimeni nu scăpa de ravagiile sale. De la fereastra vagonului se vedeau bărbații stând pe la porțile caselor şi era de-ajuns să le priveşti chipul ca să ştii ce anume aşteptau. Spălătoresele de pe malurile de salpetru priveau trenul trecând cu aceeaşi speranță. Orice străin de partea locului care sosea cu o servietă-diplomat li se părea că e omul de la United Fruit Company întorcându-se spre a reînvia trecutul. În fiece întâlnire, în fiece vizită, în fiece scrisoare se ivea, mai devreme sau mai târziu, fraza solemnă: „Se spune că se întoarce compania". Nimeni nu ştia cine a rostit-o, nici când, nici de ce, dar nimeni n-avea nicio îndoială în privința aceasta.

Mama credea că n-o mai impresionează nimic, căci după ce i-au murit părinții rupsese orice legătură cu Aracataca. Totuşi, visele o trădau. Cel puțin, atunci când avea vreunul care o interesa într-atât, încât să-l povestească la gustarea de dimineață, acela era veşnic legat de dorul ei de plantațiile de bananieri. A supraviețuit în perioadele cele mai grele fără să vândă casa, cu iluzia că o să capete pe ea chiar şi de patru ori mai mult când o să revină compania, în cele din urmă, o învinsese presiunea de neîndurat a realității. Dar când îl auzi pe preotul din tren spunând că într-adevăr compania era pe punctul să se întoarcă, făcu un gest şi-mi spuse la ureche:

— Păcat că nu mai putem aştepta un scurt răstimp ca să luăm mai mulți bani pe casă.

În vreme ce preotul vorbea, am trecut fără să ne oprim pe lângă o piață în care se adunaseră o mulțime de oameni şi o fanfară cânta un marş vesel, în bătaia soarelui nimicitor. Toate satele acelea mi s-au părut întotdeauna la fel. Când bunicul, căruia noi, nepoții, îi spuneam Papaleto, mă ducea la impozantul cinematograf „Olympia" al lui don Antonio Daconte, eu luam seama cum gările din filmele cu cow-boy semănau cu cele pe unde treceam noi. Mai târziu, când am început să-l citesc pe Faulkner, şi satele din romanele lui îmi păreau aidoma alor noastre. Şi nu era surprinzător, fiindcă acestea fuseseră construite prin inspirația mesianică a celor de la United Fruit Company şi în acelaşi stil de tabără vremelnică de popas. Eu mi le aminteam pe toate cu biserica în piață şi căsuțe de basm vopsite în culori simple. Mi-aminteam echipele de zilieri negri cântând pe înserat, şoproanele fermelor unde se adunau peonii să vadă trecând trenurile de marfă, cărările unde în zori se iveau tăietorii de trestie de zahăr, decapitați pe la chefurile de sâmbătă noaptea. Mi-aminteam aşezările particulare ale yankeilor la Aracataca şi Sevilla, dincolo de calea ferată, împrejmuite cu garduri metalice ca nişte uriaşe cotețe de găini, electrificate, care în zilele răcoroase de vară apăreau în zori negre din pricina rândunelelor carbonizate. Mi-aminteam molcomele pajişti albastre cu păuni şi prepelițe, vilele cu acoperişuri roşii, ferestre cu plasă de sârmă şi măsuțe rotunde cu scaune pliante pentru luat masa pe terasă, printre palmieri şi tufe prăfuite de trandafiri. Uneori, prin gardurile metalice se vedeau femei frumoase şi vlăguite, cu rochii de muselină şi pălării mari de voal, care-şi tăiau florile din grădini cu foarfece aurite.

Încă de pe vremea copilăriei mele nu puteai distinge lesne satele între ele. Acum, după douăzeci de ani, era şi mai greu, pentru că de la porticurile gărilor căzuseră plăcuțele cu numele idilice – Tucurinca, Guamachito, Neerlandia, Guacamayal – şi toate erau

mai triste decât în amintire.

Trenul s-a oprit la Sevilla cam pe la unsprezece şi jumătate dimineaţa, să-şi schimbe locomotiva şi să se aprovizioneze cu apă, timp de cincisprezece minute nesfârşite. Atunci a început căldura. Când şi-a reluat mersul, noua locomotivă ne arunca la fiecare cotitură o pală de praf de cărbune ce intra pe fereastra fără geam, acoperindu-ne de o ninsoare neagră. Preotul şi femeile coborâseră în vreun sat fără ca noi să ne dăm seama şi asta mi-a întărit impresia că mama şi cu mine mergeam singuri într-un tren al nimănui. Aşezată în faţa mea, uitându-se pe fereastră, aţipise în vreo două sau trei rânduri, dar se învioră brusc şi rosti încă o dată întrebarea de temut:

— Ce-i spun atunci tatălui tău?

Eu mă gândeam că n-avea să se dea nicicând bătută, căutând o cale prin care să-mi înfrângă hotărârea. Cu puţin înainte sugerase câteva formule de compromis pe care le-am înlăturat fără argumente, însă ştiam că retragerea ei n-avea să dureze prea mult. Chiar şi aşa, această nouă tentativă m-a luat prin surprindere. Pregătit pentru altă bătălie zadarnică, i-am răspuns cu mai mult calm decât în celelalte rânduri.

— El nu se împotriveşte să fii ce vrei tu, spuse ea, numai să-ţi iei o diplomă oarecare.

Vorbea fără să mă privească, prefăcându-se că dialogul nostru o interesează mai puţin decât viaţa care se perinda pe fereastră.

— Nu ştiu de ce stărui atâta, când ştii prea bine că n-o să cedez, i-am spus.

Mă privi un moment drept în ochi şi mă întrebă, intrigată:

— De ce crezi că ştiu?

— Pentru că dumneata şi cu mine suntem la fel, i-am zis.

Trenul se opri într-o gară fără sat şi puţin mai târziu trecu prin dreptul singurei plantaţii de bananieri de pe drum, care avea scris numele pe portal: Macondo. Cuvântul acesta îmi atrăsese atenţia din primele călătorii cu bunicul, dar numai când am ajuns om în

toată firea am descoperit că îmi plăcea rezonanța lui poetică. Niciodată nu l-am auzit la nimeni şi nici măcar nu m-am întrebat ce înseamnă, îl folosisem deja în trei cărți ca nume al unui sat imaginar, când am aflat dintr-o enciclopedie, peste care am dat întâmplător, că e un arbore tropical asemănător cu *ceiba* care nu are nici flori, nici fructe, cu lemnul moale, folosit pentru făcut luntre şi cioplit vase de bucătărie. Am descoperit în *Encyclopaedia Britannica,* mai târziu, că în Tanganyika există seminția nomadă *Makondo* şi m-am gândit că obârşia cuvântului putea fi aceea. Dar n-am verificat-o niciodată şi nici n-am văzut cu ochii mei copacul, căci am întrebat de multe ori de el în zona plantațiilor de bananieri şi nimeni n-a ştiut să-mi spună. Poate că n-a existat niciodată.

Trenul trecea la unsprezece pe lângă plantația Macondo şi după zece minute se oprea la Aracataca. În ziua când m-am dus cu mama să vindem casa, a avut o întârziere de o oră şi jumătate. Eu eram la toaletă când a început să accelereze şi prin geamul spart a intrat un vânt arzător şi uscat, amestecat cu scârțâitul vagoanelor vechi şi cu şuieratul cumplit al locomotivei. Inima îmi bătea să-mi spargă pieptul şi o greață glacială îmi sfâşia măruntaiele. Am ieşit în mare grabă, împins de o groază asemănătoare celei care se simte la un cutremur, şi am găsit-o pe mama netulburată la locul ei, înşirând cu voce tare locurile pe care le vedea perindându-se prin dreptul ferestrei, ca nişte crâmpeie instantanee ale vieții ce s-a dus şi n-avea să se mai întoarcă în veci.

— Astea-s terenurile pe care i le-au vândut tatei sub pretextul că aveau aur, îmi spuse.

Trecu precum un abur casa învățătorilor adventişti, cu grădina înflorită şi o tăbliță în poartă: *The sun shines for all.*[1]

— A fost primul lucru pe care l-am învățat în engleză, spuse mama.

---

[1] În engleză, în original: *Soarele răsare pentru toți.*

— Nu primul, i-am zis, singurul.

Trecu podul de ciment şi şanțul cu apele-i tulburi, de pe vremea când yankeii deviaseră cursul râului ca să-l îndrepte spre plantații.

— Cartierul femeilor uşoare, unde pe bărbați îi apucau zorile dansând *cumbiamba* cu mănunchiuri de bancnote aprinse în loc de luminări, spuse ea.

Băncile de-a lungul digului de pământ, migdalii ofiliți de soare, parcul micuței şcoli montessoriene[2] unde am învățat să citesc. Pentru o clipă, imaginea întreagă a satului în duminica luminoasă de februarie scăpără în fereastră.

— Gara! a exclamat mama. Ce mult s-a schimbat lumea de vreme ce nimeni nu mai vine acum să aştepte trenul!

Atunci locomotiva slobozi un şuierat, îşi încetini mersul şi se opri cu un geamăt prelung. Primul lucru care m-a impresionat a fost liniştea. O linişte materială pe care aş fi putut-o identifica şi legat la ochi între oricâte alte linişti de pe lume. Reverberația căldurii era atât de intensă, că totul se zărea parcă printr-o sticlă viluritâ. Cât vedeai cu ochii, nu exista nicio urmă de viață omenească şi nici altceva care să nu fie acoperit de o rouă uşoară de pulbere arzătoare. Mama mai rămase câteva minute la locul ei, uitându-se la satul mort, întins peste străzile pustii, şi, în sfârşit, strigă îngrozită:

— Doamne, Dumnezeule!

A fost tot ce a spus înainte de a coborî.

Câtă vreme trenul a stat acolo aveam senzația că nu eram singuri de tot. Dar când a pornit, cu un fluierat neaşteptat şi sfâşietor, mama şi cu mine am rămas fără apărare în bătaia soarelui infernal şi ne-a copleşit toată tristețea satului. Dar nu ne-am spus nimic. Vechea gară de lemn cu acoperişul de tablă, cu un balcon pe o

---

[2] **Maria Montessori** (1870—1952) a fost medic şi pedagog italian, care a creat o metodă specială de educare a copiilor, *Metoda Montessori*, înființând peste tot în lume şcoli care aplicau metoda sa

latură, era ca o versiune tropicală a celor pe care le ştiam din filmele cu cow-boy. Am străbătut gara pustie ale cărei dale începeau să se crape sub presiunea ierbii şi ne-am adâncit în marasmul siestei, căutând neîncetat umbra migdalilor.

Eu detestam de mic acele sieste inerte, pentru că noi, copiii, nu ştiam ce să facem. „Tăceți din gură că dormim", murmurau cei adormiți, fără să se trezească. Prăvăliile, instituțiile publice, şcolile se închideau de la douăsprezece şi nu se mai deschideau decât cu puțin înainte de trei. Interiorul caselor rămânea plutind într-un limb de toropeală, în unele nu se putea rezista, aşa încât oamenii atârnau hamacurile în curte sau rezemau scaunele la umbra migdalilor şi dormeau şezând în plină stradă. Rămâneau deschise doar hotelul din fața gării, cu restaurantul şi salonul de biliard, şi oficiul telegrafic din spatele bisericii. Totul era aidoma amintirilor, dar mai redus şi mai sărman, şi răvăşit de un vânt nimicitor de fatalitate: aceleaşi case dărăpănate, cu acoperişurile de tablă găurite de rugină, digul de pământ cu molozul de la băncile de granit şi migdalii trişti, şi totul transfigurat de colbul acela invizibil şi fierbinte ce înşela privirea şi calcina pielea. Paradisul particular al companiei plantațiilor de bananieri, dincolo de calea ferată, acum fără împrejmuirea de sârmă electrificată, era un hățiş întins fără palmieri, cu casele năruite printre maci şi ruinele spitalului ars. Nu exista poartă, crăpătură de zid, chip uman care să nu stârnească în sinea mea o rezonanță supranaturală.

Mama păşea foarte dreaptă, cu pasu-i uşor, aproape fără să năduşească în rochia cernită, într-o tăcere desăvârşită, dar paloarea mortală şi profilul subțiat trădau ceea ce se petrecea în sufletul ei. La capătul digului am văzut cea dintâi ființă omenească: o femeie măruntă, cu înfățişare sărăcăcioasă, care se ivi de după colțul străzii Jacobo Beracaza şi trecu prin dreptul nostru cu o cratiță de tablă al cărei capac pus alandala îi marca ritmul paşilor. Mama îmi şopti, fără s-o privească:

— E Vita.

Eu o recunoscusem. Muncise din copilărie în bucătăria bunicilor mei şi, oricât ne-am fi schimbat, ne-ar fi recunoscut, dacă ar fi binevoit să ne privească. Dar n-o făcu: trecu dusă pe altă lume. Şi astăzi mă mai întreb dacă Vita nu murise cu mult înainte de ziua aceea.

Când am dat colțul, praful îmi ardea picioarele prin împletitura sandalelor. Senzația de paragină mi se păru de neîndurat. M-am văzut atunci pe mine însumi şi am văzut-o pe mama, aşa cum le-am văzut, copil fiind, pe mama şi pe sora hoțului împuşcat de Maria Consuegra cu o săptămână în urmă, pe când încerca să-i forțeze poarta casei.

La trei în zori o deşteptase zgomotul cuiva care încerca să forțeze pe dinafară poarta casei. Se sculă fără să aprindă lumina, căută pe dibuite în dulap un pistol arhaic cu care nu mai trăsese nimeni de la *Războiul de o mie de zile*[3] şi descoperi în beznă nu doar locul

---

[3] **Războiul celor O Mie de Zile** a fost un război civil din Columbia purtat între 17 octombrie 1899 și 21 noiembrie 1902; la început, bătălia s-a dat între Partidul Liberal și guvernul Partidului Național condus de președintele Manuel Antonio Sanclemente, care a fost învins pe 31 iulie 1900 de către José Manuel Marroquín Ricaurte, reprezentant al Partidului Conservator, în alianță cu liberalul Aquileo Parra. De atunci, și în ciuda acestei alianțe, războiul va continua între liberali și conservatorii istorici. Acest război a fost caracterizat printr-o confruntare neconvențională între guvernul militar (la început naționalist, mai târziu, conservator) bine organizat, și o armată prost pregătită și anarhică de gherile liberale.
Conflictul a dus la victoria Partidului Conservator, devastarea economică a națiunii, mai mult de o sută de mii de morți, dispariția Partidului Național și crearea condițiilor pentru o ulterioară separare a Panama (care la acel moment era unul din departamentele Columbiei) în noiembrie 1903. Schimbarea bruscă cauzată de abrogarea Constituției de la Rionegro din 1863 (care consolida modelul federal) și adoptarea Constituției centraliste din 1886 (adoptată sub mandatul lui Rafael Núñez) și violentele încercări de cooptare a conservatorilor istorici prin Marroquín, precum și interesele liberalilor de a-și recâștiga puterea, au fost principalele cauze ale războiului.

unde se afla poarta, ci şi înălțimea exactă a broaştei. Atunci apucă arma cu amândouă manile, închise ochii şi apăsă pe trăgaci. Nu mai trăsese niciodată înainte, dar glonțul nimeri prin poartă exact la țintă.

A fost cel dintâi mort pe care l-am văzut. Când am trecut spre şcoală la şapte dimineața, trupul era tot acolo, întins pe trotuar într-o baltă de sânge uscat, cu chipul distrus de glonțul care i-a făcut zob nasul şi i-a ieşit printr-o ureche. Avea un tricou ca de marinar, cu dungi colorate, nişte pantaloni obişnuiți, încinşi cu sfoară în loc de curea şi era desculț. Lângă el, pe jos, au găsit şperaclul artizanal cu care încercase să forțeze broasca.

Notabilitățile satului veniră acasă la Maria Consuegra spre a o consola pentru că-l omorâse pe hoț. M-am dus în seara aceea cu Papaleto şi am găsit-o stând într-un şezlong de Manila care părea un uriaş păun de răchită, în toiul agitației prietenilor care îi ascultau povestea repetată de mii de ori. Toți erau de acord cu ea că trăsese pur şi simplu de frică. Atunci bunicul a întrebat-o dacă auzise ceva după împuşcătură, iar ea i-a răspuns că mai întâi se făcuse o linişte adâncă, apoi s-a auzit zgomotul metalic al şperaclului căzând pe cimentul de pe jos şi imediat o voce, ca o şoaptă tânguitoare: „Vai, măiculiță!" Se pare că Maria Consuegra nu fusese conştientă de bocetul acela sfâşietor, până când bunicul i-a pus întrebarea cu pricina. Numai atunci a izbucnit în plâns.

Aceasta s-a întâmplat într-o luni. În săptămâna următoare, marți, la ceasul siestei, stăteam şi mă jucam cu titirezul împreună

A fost un conflict internațional, care s-a extins parțial în țările vecine, cum ar fi Ecuador și Venezuela, în care s-au dus lupte între forțele columbiene și ecuadoriene și/sau venezuelene care susțineau pe columbienii aflați în conflict. Alte națiuni, cum ar fi cele ale Guatemalei, ale Salvadorului și ale Nicaraguei, au fost susținute de liberali și de conservatori cu arme și provizii.[3][4] Statele Unite ale Americii au intervenit și ele în acțiunile militare în Panamá, o flotă americană garantând securitatea istmului după tratatul Mallarino-Bidlack din 1846.

cu Luis Carmelo Correa, prietenul meu de la vârsta cea mai fragedă, când am fost surprinşi deodată că cei care tocmai se culcaseră acum se treziseră înainte de vreme şi se arătau la ferestre. Am văzut atunci pe strada pustie o femeie în mare doliu, cu o fetiță de vreo doisprezece ani care ducea un buchet de flori ofilite, învelite într-un ziar. Se apărau de soarele arzător cu o umbrelă neagră, străine cu desăvârşire de impertinența oamenilor care le priveau trecând. Erau mama şi sora cea mică a hoțului mort, care se duceau cu flori la mormânt.

Imaginea aceea m-a urmărit ani în şir, ca un vis unanim pe care tot satul l-a văzut înfiripându-se de la ferestre, până când am reuşit s-o exorcizez printr-o povestire. Dar adevărul e că n-am fost conştient de drama femeii şi a copilei, şi nici de demnitatea lor imperturbabilă, până în ziua în care m-am dus cu mama să vindem casa singuratică, în acelaşi ceas ucigător.

— Mă simt de parcă eu aş fi hoțul, am spus.

Mama nu m-a înțeles. Mai mult: când am trecut prin dreptul casei Mariei Consuegra, nici măcar n-a privit poarta unde încă se mai vedea peticul de lemn cu care fusese astupată gaura făcută de împuşcătură. După mulți ani, rememorînd cu ea călătoria aceea, mi-am dat seama că îşi amintea de tragedie, dar ar fi dat orice s-o uite. Asta s-a văzut şi mai limpede când am trecut prin fața casei unde a locuit don Emilio, mai cunoscut drept Belgianul, un veteran din Primul Război Mondial, care-şi pierduse ambele picioare pe un câmp minat din Normandia şi care, într-o duminică de Rusalii, s-a pus la adăpost de chinurile memoriei cu fum de cianură de aur. Eu n-aveam decât şase ani, dar mi-aduc aminte de parc-ar fi fost ieri de zarva stârnită de vestea aceea la şapte dimineața. A fost ceva atât de memorabil, încât, pe când ne întorceam în sat să vindem casa, mama puse în sfârşit capăt mutismului ei, după douăzeci de ani.

— Sărmanul Belgian! suspină. Aşa cum ai spus tu, n-a mai apucat să joace niciodată şah.

Intenția noastră era să mergem de-a dreptul acasă. Totuşi, când ne aflam la câteva case doar, mama se opri pe neaşteptate şi dădu colțul.

— S-o luăm mai bine pe aici, îmi spuse. Şi, fiindcă am vrut să ştiu de ce, mi-a răspuns: Pentru că mi-e frică.

Aşa am aflat şi pricina pentru care mi-era greață: frica, dar nu numai aceea izvorâtă din confruntarea cu fantasmele mele, ci frica de toate. Am mers, prin urmare, mai departe, pe o stradă paralelă, ca să facem un ocol al cărui unic țel era să nu trecem pe la noi pe acasă. „N-aş fi avut curajul s-o văd înainte de a vorbi cu careva", avea să-mi spună mai târziu mama. Aşa a şi făcut. Trăgându-mă aproape cu forța, intră pe nepusă-masă în farmacia doctorului Alfredo Barboza, o casă aflată pe colț, la mai puțin de o sută de paşi de a noastră.

Adriana Berdugo, soția doctorului, stătea şi cosea atât de cufundată în gânduri la maşina ei primitivă cu manivelă, marca „Domestic", încât nu auzi când mama ajunse în dreptul ei şi-i spuse aproape în şoaptă:

— Cumătră!

Adriana îşi ridică privirea descumpănită prin ochelarii cu lentile groase de prezbită, şi-i scoase, şovăi o clipă şi se ridică dintr-un salt cu brațele deschise şi cu un geamăt:

— Ah, cumătră!

Mama era deja în spatele bufetului cu vitrină şi, fără să-şi mai spună nimic, se îmbrățişară, plângând. Eu am rămas cu ochii la ele stând dincoace de bufet, fără să ştiu ce să fac, înfiorat de certitudinea că îmbrățişarea aceea prelungă, cu lacrimi tăcute, era ceva ireparabil care se întâmpla pentru totdeauna în viața mea.

Farmacia fusese cea mai bună pe vremea companiei bananiere, însă din vechile borcane nu mai rămăseseră în puținele dulapuri decât câteva flacoane de majolică, însemnate cu litere aurite. Maşina de cusut, balanța, caduceul, pendula încă însuflețită, diploma cu jurământul lui Hipocrate, balansoarele stricate, toate

lucrurile pe care le văzusem de copil erau mai departe aceleaşi, fiecare la locul său, dar schimbate cu desăvârşire de patina timpului.

Adriana însăşi era o victimă. Deşi purta ca odinioară o rochie cu flori mari tropicale, abia dacă i se mai zărea o licărire din agerimea şi spiritul cuceritor care-i duseseră faima chiar şi atunci când trecuse binişor de anii maturității. Tot ce rămăsese intact în preajma ei era mirosul de valerianâ care le înnebunea pe pisici şi pe care mi l-am amintit tot restul vieții cu un sentiment de naufragiu.

Când Adriana şi mama rămaseră fără lacrimi, se auzi o tuse groasă şi scurtă de dincolo de peretele de lemn, care ne despărțea de partea din spate a prăvăliei. Adriana îşi recapătă o fărimâ din grația din alte vremuri şi vorbi ca să fie auzită prin perete:

— Doctore, spuse ea. Ghici cine a venit!

O voce bolovănoasă de bărbat aspru întrebă, fără niciun interes, de pe partea cealaltă:

— Cine?

Adriana nu răspunse, ci ne făcu semn să trecem în partea din spate. O groază din copilărie mă paralizã brusc şi gura mi se umplu de o salivă amăruie, dar am intrat împreună cu mama în spațiul pestriț, care înainte fusese laborator de farmacie, amenajat acum ca un salon de urgență. Acolo se afla doctorul Alfredo Barboza, mai bătrân decât toți oamenii şi toate animalele bătrâne de pe pământ şi din apă, întins cu fața în sus în veşnicul lui hamac de sfoară, fără pantofi şi cu legendara-i pijama de bumbac ecru care părea mai curând o cămaşă de penitent. Avea privirea ațintită în tavan, dar când ne-a simțit intrând şi-a întors capul şi ne-a fixat cu diafanii săi ochi galbeni, până când a izbutit s-o recunoască pe mama.

— Luisa Santiaga! exclamă el.

Se aşeză în capul oaselor în hamac cu o osteneală de mobilă veche, se umaniză cu desăvârşire şi ne salută cu o rapidă strângere de mână, care-i ardea. Îşi dădu seama de impresia pe care mi-a făcut-o şi-mi spuse: „Cam de vreun an sufăr de friguri”. Se sculă

din hamac, se aşeză pe pat şi ne spuse pe nerăsuflate:

— Nu vă puteți închipui prin câte a trecut satul ăsta!

Fraza aceasta singură, care cuprindea o viață întreagă, mi-a fost de-ajuns să-l văd aşa cum fusese, pesemne, întotdeauna: un om singuratic şi trist. Era înalt, uscățiv, cu un frumos păr bogat cu nuanțe metalice, tuns la întâmplare, şi nişte ochi galbeni şi pătrunzători care fuseseră cea mai cumplită dintre spaimele copilăriei mele. După-amiaza, când ne întorceam de la şcoală, ne cățăram până la fereastra dormitorului său, ademeniți de fascinația fricii. Stătea acolo legănându-se cu mişcări puternice în hamac ca să-şi facă vânt şi să mai scape de căldură. Jocul consta în a-l privi țintă până când el îşi dădea seama şi se întorcea să se uite la noi pe neaşteptate, cu ochi mistuitori.

Îl văzusem pentru prima oară când aveam cinci sau şase ani, într-o dimineață în care m-am strecurat în fundul curții la el acasă, cu alți băieți de la şcoală, să furăm fructele uriaşe de mango din pomii de acolo. Dintr-o dată s-a deschis uşa closetului de scânduri ridicat într-un colț al curții şi a ieşit el, încingându-şi pantalonii de doc. L-am văzut ca pe o fantomă de pe altă lume, cu un cămeşoi alb de spital, palid şi costeliv, şi cu ochii aceia galbeni ca de câine al iadului care m-au marcat pentru totdeauna. Ceilalți s-au făcut nevăzuți prin ulucile gardului, însă eu am rămas împietrit de privirea-i neclintită. Se uită la fructele pe care tocmai le smulsesem din pom şi-mi întinse mâna.

— Dă-mi-le! îmi porunci şi adăugă, măsurându-mă din cap până-n picioare cu dispreț zdrobitor: Hoțoman de prin curți!

I-am aruncat fructele la picioare şi am luat-o la goană, înspăimântat.

A fost fantoma mea personală. Dacă eram singur, făceam un lung ocol ca să nu trec prin dreptul casei lui. Dacă mergeam cu oameni în toată firea, abia îndrăzneam să arunc o privire furişată spre farmacie. O vedeam pe Adriana osândită pe viață să stea la maşina de cusut, în spatele bufetului cu vitrină, şi-l vedeam pe el

prin fereastra dormitorului, legânându-se cu mare avânt în hamac, şi această singură aruncătură de ochi îmi făcea pielea de găină.

Sosise în sat la începutul veacului, printre nenumăraţii venezueleni care izbuteau să fugă pe la frontiera dinspre La Guajira de despotismul feroce al lui Juan Vicente Gómez. Doctorul fusese unul dintre cei dintâi târâţi de valurile a două forţe contrarii: cruzimea tiranului din ţara sa şi iluzia bunăstării bananiere dintr-a noastră. De la sosirea lui şi-a câştigat renumele datorită ochiului clinic – cum se spunea pe atunci – şi purtărilor alese. A fost unul dintre prietenii cei mai constanţi care veneau acasă la bunicii mei, unde masa era mereu pusă fără să se ştie cine putea sosi cu trenul. Mama a fost naşa băiatului lui celui mare, iar bunicul l-a învăţat să zboare cu primele sale aripi. Am crescut printre ei, aşa cum am crescut apoi printre exilaţii războiului civil spaniol.

Ultimele tresăriri ale fricii pe care mi-o stârnea în copilărie acel paria uitat mi s-au risipit curând, în vreme ce mama şi cu mine, aşezaţi lângă hamacul lui, ascultam amănuntele tragediei care se abătuse asupra satului. Avea o putere de evocare atât de vie, încât fiecare lucru pe care-l povestea părea că devine vizibil în odaia rarefiată de căldură. Izvorul tuturor nenorocirilor, de bună seamă, fusese omorârea muncitorilor de către forţele publice, dar mai stăruiau încă îndoieli asupra adevărului istoric: trei morţi sau trei mii? Poate nu au fost chiar atâţia, a spus el, însă fiecare sporea numărul în consonanţă cu propria durere. Acum compania dispăruse pe vecie.

— Yankeii nu se mai întorc niciodată, a conchis el.

Singurul lucru cert era că luaseră totul cu ei: banii, brizele din decembrie, cuţitul de pâine, tunetul de la trei după-amiaza, mireasma iasomiilor, dragostea. Rămaseră numai migdalii acoperiţi de praf, străzile străluminate, casele de lemn cu acoperişuri de tablă ruginită, cu oamenii lor taciturni, pustiiţi de amintiri.

Prima oară când doctorul îşi aţinti privirea asupra mea în

după-amiaza aceea a fost în clipa când m-a văzut surprins de răpăiala ca o ploaie cu picături răzlețe pe acoperişul de tablă.

— Sunt vulturii, mi-a spus. Îşi petrec toată ziua pe acoperişuri. Apoi făcu semn cu un arătător fără vlagă către uşa închisă şi sfârşi: Noaptea e şi mai rău, fiindcă se aud morții care umblă slobozi pe străzile din preajmă.

Ne-a poftit la masă şi n-am refuzat, căci vânzarea casei nu era decât pură formalitate. Cumpărătorii erau înşişi chiriaşii, iar detaliile fuseseră stabilite telegrafic. Aveam oare timp?

— Din belşug, zise Adriana. Acum nu se mai ştie nici când se întoarce trenul.

Astfel încât am împărțit cu ei o mâncare autohtonă a cărei simplitate n-avea nimic de-a face cu sărăcia, ci cu un regim de sobrietate pe care el îl ținea şi-l predica nu numai pentru mâncat, ci pentru toate actele vieții. Din clipa în care am gustat supa am avut senzația că o întreagă lume adormită mi se deştepta în memorie. Arome care fuseseră şi ale mele în copilărie şi pe care le-am pierdut de când am plecat din sat răzbeau iar intacte cu fiecare lingură, făcând şi mi se strângă inima.

De la începutul conversației m-am simțit în fața doctorului de parcă aveam aceeaşi vârstă ca pe vremea când mă țineam de pozne pe sub fereastra lui, aşa că m-a intimidat când mi s-a adresat cu seriozitatea şi afecțiunea cu care îi vorbea mamei. Copil fiind, în situații grele încercam să-mi ascund tulburarea clipind iute şi fără încetare. Reflexul acela de nestăpânit mi-a revenit brusc când doctorul s-a uitat la mine. Căldura devenise insuportabilă. M-am mărginit un răstimp să rămân în afara conversației, întrebându-mă cum de era cu putință ca bătrânul acela afabil şi copleşit de nostalgii să fi fost spaima copilăriei mele. Pe neaşteptate, după o lungă pauză şi în urma unor cuvinte banale, m-a privit cu un zâmbet de bucurie.

— Aşadar, tu eşti marele Gabito, îmi spuse. Ce studiezi?

Mi-am ascuns stinghereala printr-o înşirare fantomatică a

studiilor mele: liceul în întregime şi cu bune rezultate la un internat de stat, doi ani şi câteva luni de Drept haotic, jurnalism empiric. Mama m-a ascultat şi a căutat îndată sprijinul doctorului.

— Închipuie-ți, cumetre, zise, vrea să fie scriitor!

Doctorului îi scăpărară ochii.

— Ce minunăție, cumătră! spuse. E un dar ceresc. Şi se întoarse către mine: Poezie?

— Roman şi povestire, i-am spus, cu sufletul la gură.

El se entuziasmă:

— Ai citit *Dona Barbara?*

— Bineînțeles, i-am răspuns, şi aproape tot ce-a mai scris Romulo Gallegos.

Parcă înviorat de un entuziasm subit, ne-a povestit că îl cunoscuse la o conferință pe care o ținuse la Maracaibo şi că i s-a părut a fi un autor demn de cărțile sale. Adevărul e că în momentul acela, cu febra mea de patruzeci de grade navigând prin acea saga a fluviului Mississippi, începeam să dibuiesc toate secretele romanului autohton. Dar comunicarea atât de uşoară şi de cordială cu bărbatul care fusese groaza copilăriei mele mi se părea un miracol şi am preferat să mă las cuprins de entuziasmul lui. I-am vorbit de „Girafa" – rubrica mea zilnică de la *El Heraldo* – şi i-am dat proaspăta veste că ne gândeam să publicăm foarte curând o revistă în care ne puseserăm mari speranțe. Mai sigur pe mine, i-am povestit despre proiect, ba chiar i-am anticipat şi numele: *Crónica.*

El mă scrută din cap până-n picioare.

— Nu ştiu cum scrii, îmi spuse, dar vorbeşti deja ca un scriitor.

Mama se grăbi să explice adevărul: nimeni nu se împotrivea să fiu scriitor, cu condiția să urmez şi o carieră universitară care să mă facă să-mi croiesc un drum sigur. Doctorul minimalizâ totul şi se apucă să vorbească de cariera de scriitor. Şi el ar fi vrut să fie unul, dar părinții lui, cu aceleaşi argumente ca ea, l-au obligat să studieze medicina când n-au izbutit să-l determine să ajungă militar.

— Şi ca să vezi, cumătră, conchise el: sunt medic, iată-mă aici, în fața dumitale, fără să ştiu câți dintre bolnavii mei au murit din voia Domnului şi câți din pricina medicamentelor mele.

Mama se simți pierdută.

— Cel mai rău, zise, e că s-a lăsat de Drept după atâtea sacrificii pe care le-am făcut ca să-l susținem.

Doctorului, dimpotrivă, i se păru o minunată dovadă a unei vocații devastatoare: unica forță capabilă să se ia la întrecere cu dragostea. Şi îndeosebi vocația artistică, cea mai misterioasă dintre toate, căreia i se consacră viața toată fără să se aştepte nimic de la ea.

— E ceva ce ai înăuntrul tău de când te naşti şi a i te împotrivi e fatal pentru sănătate, spuse el. Şi încheie cu un încântător zâmbet de mason împătimit: Aşa trebuie să fie vocația de preot.

M-a năucit felul în care a explicat ceea ce eu nu izbutisem niciodată. Mama îmi împărtăşi pesemne sentimentul, căci se uită la mine într-o tăcere prelungă şi se lăsă în voia sorții.

— Care-ar fi cea mai nimerită cale să-i spun toate astea tatălui tău? mă întrebă.

— Întocmai aşa cum le-am auzit acum, i-am răspuns.

— Nu, aşa n-o să aibă efect, zise ea. Şi, după ce a mai stat pe gânduri, sfârşi: Dar nu-ți î face griji, o să găsesc eu un mijloc potrivit să-i spun toate astea.

Nu ştiu dacă a făcut-o în vreun fel sau altul, dar discuția se încheie aici. Pendula cântă ora cu două bătăi de clopot, precum căderea unor picături de sticlă. Mama tresări:

— Doamne, Dumnezeule, zise. Uitasem pentru ce am venit! Şi se ridică în picioare: Trebuie să plecăm.

Prima imagine a casei, de pe trotuarul celălalt, nu prea avea vreo legătură cu amintirea mea şi absolut niciuna cu nostalgiile mele. Fuseseră tăiați din rădăcină doi migdali ocrotitori care ani în şir au fost un semn neîndoios de identitate, iar casa a rămas în bătaia vântului şi a ploii. Ce mai dăinuise sub soarele de foc n-avea mai

mult de treizeci de metri de fațadă: o jumătate zidită şi acoperiş cu țigle care te ducea cu gândul la o casă de păpuşi, şi cealaltă jumătate din scânduri negeluite. Mama bătu foarte încet în uşa încuiată, apoi mai tare şi întrebă la fereastră:

— Nu-i nimeni acasă?

Uşa se întredeschise abia simțit şi o femeie zise din penumbră:

— Ce doriți?

Mama răspunse cu o autoritate poate inconştientă:

— Sunt Luisa Márquez.

Atunci uşa de la stradă se deschise de tot şi o femeie îmbrăcată în doliu, uscățivă şi palidă, ne privi din altă viață. În fundul încăperii, un bărbat în vârstă se legăna într-un cărucior de invalid. Erau chiriaşii care, după mulți ani, se oferiseră să cumpere casa, dar nici ei n-aveau aer de cumpărători şi nici casa nu era în starea de a interesa pe cineva. Potrivit telegramei primite de mama, chiriaşii se învoiau să plătească jumătate din preț cu bani gheață, în schimbul unei chitanțe iscălite de ea, şi restul când aveau să se facă actele în cursul anului, însă nimeni nu-şi amintea să fi fost vorba de o vizită. După o prelungă discuție în taină, tot ce reieşi limpede a fost că nu exista nicio înțelegere. Copleşită de absurdul situației şi de căldura cumplită, lac de sudoare, mama aruncă o privire în jur, lăsând să-i scape un suspin:

— Casa asta, biata de ea, e pe ducă, spuse.

— Mai rău, zise bărbatul. Nu s-a dârâmat peste noi numai fiindcă am cheltuit o groază de bani s-o ținem.

Aveau o listă cu reparații nefăcute, pe lângă altele care fuseseră scăzute din chirie, în aşa fel încât noi eram cei care le datoram bani. Mama, care întotdeauna plângea cu uşurință, era în stare însă şi de o tărie straşnică pentru a ține piept capcanelor vieții. Vorbi cu chibzuință, dar eu n-am intervenit pentru că de la prima poticnire am înțeles că dreptatea era de partea cumpărătorilor, Nu era nimic clar în telegramă în legătură cu data şi modalitatea vânzării, doar se dădea de înțeles că avea să fie făcută de comun acord. Era o

situație tipică în privința vocației conjuncturale a familiei. Puteam să-mi imaginez cum fusese luată hotărîrea, la masa de prânz, chiar în clipa în care sosise telegrama. Fără să mă socotesc pe mine, erau zece frați cu aceleaşi drepturi. La sfârşit, mama adună de ici, de colo câțiva pesos, îşi făcu geamantanul de elevă şi plecă fără nimic altceva în afară de biletul de întors.

Mama şi chiriaşa au revăzut totul de la capăt şi, în mai puțin de jumătate de oră, ajunseserăm la concluzia că n-aveam de ce să batem palma, între alte rațiuni de neînvins şi pentru că nu ne-am amintit de o ipotecă ce greva asupra casei şi care nu s-a rezolvat decât după mulți ani, când în sfârşit s-a făcut vânzarea. Aşa încât atunci când chiriaşa a încercat să mai repete acelaşi argument vicios, mama tăie în carne vie, cu felul ei nestrămutat de a fi:

— Casa nu se vinde. Să nu uităm că aici ne-am născut şi aici murim toți.

Am petrecut restul după-amiezei, până când urma să vină trenul cu care să ne întoarcem, adunând nostalgii în casa fantomatică. Era a noastră toată, dar putea fi locuită numai partea închiriată care dădea în stradă, unde fuseseră birourile bunicului. Restul era un schelet de pereți despărțitori scorojiți şi cu acoperiş de tablă ruginită, în voia şopârlelor. Mama, încremenită în prag, scoase o exclamație fără drept de apel:

— Nu-i asta casa!

Dar nu spuse care anume, căci în toată copilăria mea o descriau în atâtea feluri, încât erau cel puțin trei case care-şi schimbau forma şi rostul, depinzând de cine povestea despre ele. Cea de la început, după cum am auzit de la bunica, în maniera-i disprețuitoare, era o colibă de indieni. A doua, ridicată de bunici, era de chirpici, acoperită cu frunze late de palmier, cu un vestibul încăpător şi luminos, o sufragerie în formă de terasă cu flori în culori vesele, două dormitoare, o curte cu un castan uriaş, o livadă bogată şi o ogradă unde iezii trăiau în bună pace cu porcii şi cu găinile. După versiunea cea mai răspândită, aceasta s-a prefăcut în

cenuşă după ce au căzut nişte artificii pe acoperişul de frunze, în timpul sărbătorilor de la un 20 iulie, Ziua Independenței din cine ştie ce an presărat cu atâtea războaie. N-au mai rămas din ea decât pardoseala de ciment şi corpul cu două încăperi, cu o uşă ce dădea spre stradă, unde s-au aflat birourile de pe vremea când Papaleto a fost slujbaş la stat.

Pe resturile încă fierbinți familia şi-a clădit adăpostul definitiv. O casă stil vagon, cu opt odăi una după alta, de-a lungul unei verande cu o balustradă cu begonii unde se aşezau femeile din familie să brodeze la gherghef şi să stea la taifas în răcoarea serii. Odăile erau simple şi nu se deosebeau între ele, dar mi-a fost de-ajuns o aruncătură de ochi ca să-mi dau seama că în fiecare din nenumăratele amănunte era un moment crucial din viața mea.

Prima încăpere servea drept salon pentru cei care veneau în vizită şi drept birou personal al bunicului. Avea o masă de scris cu perdeluță, un fotoliu pe rotițe şi cu arcuri, un ventilator electric şi o bibliotecă goală cu o singură carte uriaşă şi hărtănită: *Dicționarul limbii spaniole.* Urma imediat atelierul de argintărie unde bunicul îşi petrecea orele cele mai rodnice făurind peştişori de aur cu trup bine conturat şi ochi minusculi de smarald, care-i aduceau mai multă, plăcere decât câştig. Acolo erau primite unele personaje de vază, mai cu seamă politicieni, retraşi din funcție sau veterani de război. Printre aceştia, cu diferite prilejuri, doi invitați care au făcut istorie: generalii Rafael Uribe Uribe şi Benjamin Herrera, veniți să ia prânzul în familie. Totuşi, ceea ce şi-a amintit bunica tot restul vieții despre Uribe Uribe n-a fost decât cumpătarea lui la masă: „Mânca precum o păsărică”.

Spațiul comun dintre birou şi atelier era interzis femeilor, grație culturii noastre caraibiene, tot aşa cum erau şi cârciumile din sat, prin decret oficial. Cu timpul, a ajuns cameră de spital, unde a murit mătuşa Petra şi şi-a îndurat ultimele luni de boală îndelungată Wenefrida Márquez, sora lui Papaleto. De acolo începea paradisul ermetic al nenumăratelor femei care au locuit

permanent sau doar vremelnic în casă pe vremea copilăriei mele. Eu am fost singurul bărbat care s-a bucurat de privilegiile ambelor lumi.

Sufrageria era o parte mai largă a verandei cu balustradă, unde femeile din casă se aşezau să coasă, cu o masă pentru şaisprezece comeseni aşteptaţi sau neprevăzuţi, care soseau în fiecare zi cu trenul de prânz. Mama contemplă de acolo glastrele sparte ale begoniilor, cioturile putrezite şi trunchiul arbustului cu flori de iasomie mâncat de furnici şi-şi trase sufletul.

— Uneori nu puteam respira de mireasma fierbinte a iasomiilor, spuse, uitându-se la cerul orbitor, şi oftă din rărunchi. Totuşi, cel mai tare mi-a fost dor de tunetul de la trei după-amiaza.

M-a impresionat, fiindcă şi eu îmi aminteam de bubuitul fără seamăn care ne deştepta când ne făceam siesta, ca un răpăit de grindină, dar nu luasem niciodată seama că se auzea numai la ora trei.

După verandă era un salon de primire rezervat pentru ocazii deosebite, căci cei care veneau zilnic în vizită erau trataţi cu bere de la gheaţă în birou, dacă erau bărbaţi, sau pe veranda cu begonii, dacă erau femei. Acolo începea fabuloasa lume a dormitoarelor. Primul era al bunicilor, cu o uşă mare dând spre grădină şi cu o gravură cu flori de lemn, şi cu data construcţiei: 1925. Acolo, fără nicio înştiinţare prealabilă, mama mi-a făcut surpriza cea mai neaşteptată, spunând cu emfază triumfală:

— Şi aici te-ai născut tu!

Nu ştiusem până atunci sau uitasem, însă în camera următoare am dat peste leagănul în care am dormit până la patru ani şi pe care bunica l-a păstrat pentru totdeauna. Uitasem de el, dar îndată ce l-am văzut mi-am amintit de mine însumi plângând şi ţipând în salopeta cu floricele albastre cu care tocmai fusesem îmbrăcat pentru prima oară, ca să vină careva să-mi schimbe scutecele murdare de caca. Abia dacă mă puteam ţine pe picioare, agăţat de gratiile leagănului la fel de mic şi fragil precum coşuleţul lui Moise.

Acesta a fost un motiv frecvent de comentarii şi glume printre rude şi prieteni, cărora disperarea mea de atunci li se părea prea raţională pentru o vârstă atât de fragedă. Şi cu atât mai mult când am insistat că pricina zbuciumului meu nu era scârba de propria mizerie, ci teama că mi se murdăreşte salopeta nouă. Cu alte cuvinte, că nu era vorba de o prejudecată de igienă, ci de o răzvrătire estetică, şi prin stăruinţa cu care-mi dăinuie în memorie cred că a fost prima mea trăire de scriitor.

În dormitorul acela mai era şi un altar cu sfinţi de mărimea unui om, mai realişti şi mai tenebroşi decât cei din biserică. Acolo a dormit întotdeauna mătuşa Francisca Simodosea Mejía, o verişoară primară de-a bunicului căreia îi ziceam mătuşa Mama şi care trăia la noi ca stăpână şi doamnă de când îi muriseră părinţii. Eu am dormit în hamacul de alături, îngrozit de licărirea pe care o arunca asupra cuvioşilor candela Preasfântului, ce n-a fost stinsă până la moartea tuturor, şi tot acolo a dormit mama înainte de a se mărita, torturată de spaima de sfinţi.

În fundul coridorului erau două camere unde n-aveam voie să intru. În prima locuia verişoara mea Sara Emilia Márquez, o fiică a unchiului Juan de Dios de dinainte de căsătorie, care a fost crescută de bunici. Pe lângă prestanţa naturală din fragedă copilărie, avea o personalitate puternică ce mi-a stârnit cele dintâi dorinţe literare cu o splendidă colecţie de povestiri de Calleja, cu ilustraţii în culori vii, pe care nu m-a lăsat să pun mâna niciodată de teamă să nu i-o stric. A fost prima mea frustrare amară de scriitor.

Ultima cameră era un depozit de vechituri şi cufere stricate care mi-au trezit curiozitatea, ţinându-mă cu sufletul la gură ani de zile, dar pe care nu m-au lăsat în veci să le explorez. Mai târziu am aflat că mai erau acolo şi cele şaptezeci de olițe de noapte cumpărate de bunici când mama şi-a invitat colegele de şcoală să-şi petreacă vacanţa la ea acasă.

În faţa acestor două încăperi, pe acelaşi coridor, se afla bucătăria

cea mare, cu sobițe primitive din pietre calcinate, şi impozantul cuptor la care trebăluia bunica, brutăreasă şi cofetăreasă de meserie, ale cărei figurine de animale din zahăr ars înmiresmau zorii zilei cu aroma lor ispititoare. Era împărăția femeilor care trăiau sau slujeau în casă şi cântău în cor cu bunica pe când o ajutau la feluritele ei treburi. Altă voce era cea a lui Lorenzo Magnificul, papagalul de o sută de ani moştenit de la străbunici, care striga lozinci împotriva Spaniei şi cânta cântece din Războiul de Independență. Îi slăbise vederea într-atât, încât a căzut în oala cu tocăniță şi a scăpat ca prin minune fiindcă apa abia începea să se încălzească. Într-o zi de 20 iulie, pe la ora trei a după-amiezei, stârni zarvă în toată casa cu țipete de panică:

— Taurul, taurul! Vine taurul!

Acasă nu erau decât femeile, căci bărbații se duseseră la sărbătoarea zilei naționale, şi au crezut că strigătele papagalului nu erau altceva decât un delir de demență senilă. Femeile din casă, care ştiau să-i vorbească, au înțeles ce striga numai atunci când un taur sălbatic scăpat din țarcurile arenei pentru coride năvăli în bucătărie cu răgete de vapor, împungând orbeşte mobilele de brutărie şi oalele de pe vatră. Eu o apucasem în sens contrar iureşului de femei îngrozite care s-au repezit şi m-au luat pe sus, închizându-mă cu ele în cămară. Răgetele taurului rătăcit în bucătărie şi zgomotul copitelor lui pe cimentul coridorului zgâlțâiau casa. Pe neaşteptate, se ivi printr-o lucarnă de aerisire şi aburul de foc al răsuflării lui şi uriaşii ochi injectați îmi înghețară sângele în vine. Când picadorii au reuşit să-l ducă în țarc, în casă începuse zaiafetul de după dramă, care s-a prelungit mai bine de o săptămână cu ibrice nesfârşite de cafea şi torturi ca la nuntă, pentru a însoți povestea de mii de ori repetată, de fiecare dată mai plină de eroism, a supraviețuitoarelor agitate.

Curtea nu părea foarte întinsă, dar avea o mare varietate de copaci, o baie fără acoperiş, cu un bazin de ciment pentru apa de ploaie şi o platformă înaltă la care se urca pe o scară fragilă de vreo

treizeci de metri. Acolo se aflau cele două butoaie mari pe care bunicul le umplea în zori cu o pompă manuală. Mai departe erau grajdul din scânduri groase negeluite şi camerele servitorilor, şi la urmă livada uriaşă, cu unica latrină, unde slujnicele indiene goleau ziua şi noaptea ţucalele din casă.

Copacul cel mai stufos şi mai ospitalier era un castan aflat la marginea lumii şi a timpului, sub ale cărui frunze arhaice trebuie să fi murit, unul după altul, o mulţime de colonei în rezervă din nenumăratele războaie civile ale veacului trecut.

Familia ajunsese la Aracataca demult, cu şaptesprezece ani înainte de naşterea mea, când începeau potlogăriile de la United Fruit Company, pentru a pune mâna pe monopolul bananelor. Veneau cu fiul lor Juan de Dios, de douăzeci şi unu de ani, şi cu cele două fete, Margarita María Miniata de Alacoque, de nouăsprezece, şi Luisa Santiaga, maică-mea, de cinci. Înainte de ea pierduseră două fete gemene din pricina unui avort spontan, la patru luni de sarcină. Când a născut-o pe mama, bunica decretă că avea să fie ultima ei naştere, căci împlinise patruzeci şi doi de ani. După aproape o jumătate de veac, la aceeaşi vârstă şi în împrejurări identice, mama a spus acelaşi lucru când s-a născut Eligió Gabriel, fiul ei numărul unsprezece.

Statornicirea în Aracataca fusese proiectată de bunici ca o călătorie către uitare. Aveau ca slugi doi indieni *guajiro* – Alirio şi Apolinar – şi o indiană – Meme – cumpăraţi de pe meleagurile lor cu o sută de pesos fiecare, pe vremea când sclavia fusese abolită. Colonelul venea cu tot ce-i trebuia ca să refacă trecutul cât mai departe cu putinţă de amintirile-i triste, urmărit de remuşcările sinistre de a fi omorât un om într-un duel. Cunoştea regiunea cu mult înainte, când a trecut spre Ciénaga în campanie de război şi a asistat, în calitatea sa de intendent general, la semnarea tratatului de la Neerlandia.

Noua casă nu le-a redat liniştea, pentru că remuşcările erau atât de primejdioase, încât trebuie să se mai fi transmis încă vreunui

strănepot rătăcit. Evocările cele mai frecvente şi mai stăruitoare, din care plăsmuiserăm o versiune orânduită, erau cele ale bunicii Mina, de pe vremea când ajunsese oarbă şi pe jumătate smintită. Totuşi, în toiul rumorii implacabile a tragediei iminente, ea a fost singura care n-a aflat de duel decât după ce avusese loc.

Drama s-a petrecut la Barrancas, un sat paşnic şi prosper de pe coastele din Sierra Nevada, unde colonelul învăţase de la tatăl şi de la bunicul lui meseria de aurar şi unde se întorsese pentru a rămâne când au fost semnate tratatele de pace. Adversarul era un uriaş cu şaisprezece ani mai tânăr decât el, liberal convins, ca şi el, catolic practicant, agricultor sărac, căsătorit de curând şi cu doi copii, şi cu un nume de om cumsecade: Medardo Pacheco. Cel mai trist pentru colonel a fost, pesemne, faptul că nu era vreunul dintre nenumăraţii duşmani fără chip care i-au ieşit în faţă pe câmpul de luptă, ci un vechi prieten, din acelaşi partid, şi soldat de-ai lui în Războiul de o mie de zile, cu care a fost nevoit să se înfrunte până la moarte când amândoi credeau că pacea era cucerită.

A fost primul caz din viaţa reală care mî-a răscolit instinctele de scriitor şi nici acum n-am putut să-l exorcizez. De când mă ştiu am fost conştient de mărimea şi greutatea pe care drama aceea le avea Ia noi acasă, dar amănuntele ei rămâneau în ceaţă. Mama, care avea abia trei ani, şi-a amintit-o întotdeauna ca pe un vis improbabil. Adulţii se tot încurcau în faţa mea ca să mă zăpăcească şi niciodată n-am putut să dezleg enigma pe de-a întregul pentru că fiecare, şi dintr-o parte, şi din cealaltă, potrivea piesele cum i se năzărea. Versiunea cea mai vrednică de crezare era că mama lui Medardo Pacheco îl instigase să-şi răzbune onoarea, pătată de un comentariu infam pe care i-l atribuiau bunicului.

Acesta l-a dezmințit ca fiind minciună şi le-a dat satisfacţie publică celor jigniţi, însă Medardo Pacheco a stăruit în supărarea lui şi până la urmă a ajuns din ofensat ofensator, insultându-l grav pe bunicul în legătură cu atitudinea lui de liberal. Nicicând n-am ştiut cu toată siguranţa care a fost insulta. Atins în onoarea lui,

bunicul l-a provocat la duel fără o dată precisă.

O dovadă exemplară a felului de a fi al colonelului a fost timpul pe care l-a lăsat să treacă între provocare şi duel. Şi-a pus treburile în ordine în secret absolut pentru a garanta siguranța familiei în unica alternativă pe care i-o rezerva destinul: moartea sau închisoarea. A început vânzând fără nicio grabă puținul care-i rămase pentru subzistență după ultimul război: atelierul de argintărie şi o mică fermă pe care o moştenise de la tatăl lui, unde creştea iezi pentru tăiere şi cultiva o parcelă cu trestie de zahăr. După şase luni, ascunse în fundul unui dulap banii adunați şi aşteptă liniştit ziua pe care el singur şi-o fixase: 12 octombrie 1908, aniversarea descoperirii Americii.

Medardo Pacheco locuia în afara satului, dar bunicul ştia că nu putea să lipsească în după-amiaza aceea de la procesiunea Fecioarei del Pilar. Înainte de a pleca să-l caute, i-a scris nevestei o scrisoare scurtă şi duioasă, în care îi spunea unde avea ascunşi banii şi-i dădea la sfârşit nişte instrucțiuni cu privire la viitorul copiilor. A lăsat-o sub perna amândurora, unde ea avea s-o găsească negreşit când se va culca, şi fără niciun fel de rămas-bun plecă să-şi întâmpine ceasul rău.

Chiar şi versiunile cel mai puțin demne de crezare coincid susținând că era o zi de luni tipică pentru toamna caraibiană, cu o ploaie tristă, nişte nori joşi şi un vânt funebru. Medardo Pacheco, îmbrăcat în haine de duminică, tocmai intra pe o uliță înfundată când colonelul Márquez îi ieşi în față. Amândoi erau înarmați. După mulți ani, în divagațiile-i maniace, bunica obişnuia să spună: „Domnul i-a dat lui Nicolásito ocazia să-i cruțe viața acelui biet om, dar n-a ştiut s-o folosească". Poate credea asta deoarece colonelul i-a spus că văzuse o străfulgerare de mânie în ochii adversarului luat prin surprindere. Îi mai spuse şi că, atunci când trupul uriaş ca un arbore *ceiba* s-a prăbuşit peste tufe, a scos un geamăt fără cuvinte, „ca de pisoi ud leoarcă". Tradiția orală i-a atribuit lui Papaleto o cugetare retorică în momentul în care s-a predat

primarului: „Glonțul onoarei a învins glonțul puterii”. Era o sentință fidelă stilului liberal al epocii, dar n-am putut s-o fac să se potrivească defel cu starea sufletească a bunicului. Adevărul e că n-au existat martori. O versiune autorizată se pare că a fost dată de depozițiile bunicului şi ale unor contemporani ai săi din ambele părți, dar din dosarul penal, dacă a existat, n-a rămas nimic. Din numeroasele versiuni pe care le-am auzit până astăzi n-am găsit două care să fie la fel.

Cele petrecute au dezbinat familiile din sat, chiar şi pe cea a mortului. O parte din aceasta şi-a propus să-l răzbune, pe când alții i-au primit în casă pe Tranquilina Iguarán cu copiii, până s-a îndepărtat primejdia unei răzbunări. Aceste amănunte m-au impresionat atât de puternic în copilărie, încât nu numai că mi-am asumat povara vinei strămoşeşti de parc-ar fi fost a mea, dar până şi acum, când scriu, simt mai multă compasiune pentru familia mortului decât pentru a mea.

Pe Papaleto l-au strămutat la Riohacha, pentru mai mare siguranță, şi mai târziu la Santa Marta, unde l-au condamnat la un an: jumătate în detenție şi jumătate sub supraveghere. Îndată ce a fost liber s-a dus cu familia pentru scurt timp în localitatea Ciénaga, apoi în Panama, unde a mai avut o fată cu o iubită întâmplătoare, şi în sfârşit în districtul insalubru şi neprietenos Aracataca, îndeplinind funcția de perceptor departamental. N-a mai ieşit niciodată înarmat în stradă, chiar şi în timpurile cele mai vitrege ale violenței de pe plantațiile bananiere, şi n-a păstrat decât revolverul de sub pernă ca să apere casa.

Aracataca era foarte departe de a fi locul liniştit la care visau bunicii mei după coşmarul cu Medardo Pacheco. Se înfiripase ca un cătun de indieni *chimila* şi a intrat în istorie cu stângul ca un îndepărtat district fără niciun Dumnezeu şi fără lege al municipiului Ciénaga, mai curând disprețuit decât chivernisit în urma febrei bananiere. Numele său nu-i nume de localitate, ci de râu, care în limba *chimila* se spune *ara,* la care se adaugă *Cataca,*

cuvântul prin care obştea îl desemna pe conducător. Din pricina asta noi, cei din partea locului, nu-l numim Aracataca, ci aşa cum se cuvine: Cataca.

Când bunicul a încercat să stârnească entuziasmul familiei cu povestea că acolo banii curgeau pe străzi, Mina spusese: „Banii sunt baliga diavolului". Pentru mama a fost împărăția tuturor spaimelor. Cea mai veche de care-şi aducea aminte era plaga cauzată de lăcustele care au devastat semănăturile când ea era încă foarte mică. „Se auzeau trecând ca un vânt de pietre", mi-a spus când ne-am dus să vindem casa. Locuitorii terorizați au fost nevoiți să se baricadeze în casele lor, iar flagelul a putut fi învins numai prin descântece.

Veşnic ne luau prin surprindere nişte uragane uscate care smulgeau acoperişurile caselor şi se năpusteau asupra bananierilor tineri, lăsând satul acoperit de o pulbere astrală. Vara îşi descărca furia asupra vitelor cu o secetă cumplită şi iarna cădeau nişte ploi torențiale universale, care prefăceau străzile în râuri învolburate. Inginerii yankei navigau în bărci pneumatice, printre saltele scufundate şi vaci moarte. Compania United Fruit, ale cărei sisteme artificiale de irigație erau răspunzătoare de nebunia apelor, a deviat albia râului când cel mai cumplit dintre diluviile acelea a dezgropat trupurile din cimitir.

Cea mai sinistră dintre calamități era însă cea omenească. Un tren ce părea de jucărie a aruncat pe nisipurile încinse o şleahtă de aventurieri din lumea întreagă care au luat cu arma în mână puterea în stradă. Prosperitatea lor năucitoare aducea cu sine o creştere demografică şi un haos social de-a dreptul monstruoase. Se afla la numai cinci leghe de colonia penitenciară Buenos Aires, pe râul Fundación, iar deținuții fugeau de obicei la sfârşit de săptămână ca să se distreze băgând groaza în Aracataca. Cu nimic nu semănăm mai bine decât cu satele din westernuri, de când colibele din frunze de palmier şi trestie ale indienilor *chimila* au început să fie înlocuite de casele de lemn ale Companiei United

Fruit, cu acoperiş de tablă în două pante, ferestre cu plase de sârmă şi marchize împodobite cu zorele prăfuite. În mijlocul acelui iureş de fețe necunoscute, de corturi aşezate în drum, de oameni care se schimbau de haine în plină stradă, de femei stând pe cufere cu umbrelele deschise şi de catâri, o groază de catâri care mureau de foame în grajdurile hanului, cei care sosiseră primii erau ultimii. Eram veşnicii străini de partea locului, veneticii.

Oamenii se omorau între ei nu numai din pricina certurilor iscate sâmbăta. Într-o seară oarecare am auzit strigăte pe stradă şi am văzut trecând un bărbat fără cap călare pe un măgar. Fusese decapitat cu cuțitul de tăiat trestie într-una dintre răfuielile de pe plantațiile bananiere şi capul fusese dus de curenții înghețați ai râului. În noaptea aceea am auzit-o pe bunica dând explicația dintotdeauna: „Ceva atât de îngrozitor a putut fi făcut doar de un *cachaco”.*

Aceşti *cachaco* erau băştinaşii din regiunea podişurilor şi îi distingeam de restul omenirii nu numai prin purtările lor lâncede şi rostirea defectuoasă, ci şi prin ifosele de emisari ai Providenței Divine. Această imagine a ajuns să fie văzută cu atâta ură, încât după represiunile feroce ale grevelor de pe plantații, conduse de militari din interiorul țării, oamenilor din trupe nu le mai spuneam soldați, ci *cachaco.* Îi priveam ca pe singurii care profitau de puterea politică şi mulți dintre ei se comportau ca atare. Numai aşa se explică oroarea din „noaptea neagră de la Aracataca”, un măcel intrat în legendă, care a lăsat o urmă atât de neclară în memoria populară, încât nu există nicio mărturie certă că s-ar fi petrecut în realitate.

A început într-o sâmbătă mai nenorocită decât celelalte, când un localnic de treabă, a cărui identitate n-a trecut în legendă, a intrat într-o cârciumă să ceară un pahar cu apă pentru un copil pe care-l ducea de mână. Un străin de pe alte meleaguri, care stătea şi bea singur la tejghea, a vrut să-l oblige pe copil să tragă o înghițitură de rom în loc de apă. Tatăl a încercat să-l oprească, dar străinul a

stăruit întruna până când copilul, speriat şi fără voia lui, i-a vărsat băutura dând cu mâna. Străinul, fără să clipească, l-a omorât dintr-o împuşcătură.

A fost alta dintre fantomele care mi-au bântuit copilăria. Papaleto mi-a amintit-o adesea când intram împreună să bem o răcoritoare în vreo cârciumă, dar într-un fel atât de ireal, că nici el însuşi nu prea părea să-i dea crezare. Trebuie să se fi întâmplat la puțină vreme după ce a ajuns în Aracataca, fiindcă mama şi-o amintea doar din cauza spaimei pe care o stârnea adulților din casă. Despre agresor s-a aflat numai că vorbea cu intonația trufaşă a locuitorilor andini, aşa încât represaliile sătenilor nu s-au îndreptat doar împotriva lui, ci a oricăruia dintre mulții străini pe care îi urau şi care vorbeau cu aceeaşi intonație. Grupuri de localnici înarmați cu cuțite de tăiat trestie au ieşit în drumul întunecos, înhățând orice siluetă invizibilă pe care o surprindeau în beznă şi poruncindu-i:

— Vorbeşte!

Numai pentru rostire îl sfârtecau cu cuțitele, fără a mai pune la socoteală imposibilitatea de a cântări cu justețe atîtea feluri de a vorbi. Don Rafael Quintero Ortega, soțul mătuşii mele Wenefrida Márquez, cel mai tânăr şi mai iubit dintre *cachaco,* aproape că a apucat să-şi sărbătorească centenarul numai fiindcă bunicul l-a închis într-o cămară până s-au potolit spiritele.

Nenorocirea familiei a atins apogeul după doi ani petrecuți în Aracataca, o dată cu moartea Margaritei María Miniata, care era lumina casei. Dagherotipul ei a fost expus ani de zile în salon, iar numele i s-a transmis de la o generație la alta ca unul dintre multele semne de identitate ale familiei. Generațiile recente nu se prea emoționează văzând-o pe copila aceea cu fuste crețe, ghetuțe albe şi o coadă lungă până-n talie, pe care n-o vor percepe niciodată ca imaginea retorică a unei străbunici, dar am impresia că, sub povara remuşcărilor şi a iluziilor amăgitoare despre o lume mai bună, starea aceea de alarmă neîncetată era pentru bunicii mei tot

ce semăna mai mult cu liniştea. Până la moarte au continuat să se simtă străini pretutindeni.

Aşa şi erau, în realitate, dar în mulțimea care sosea cu trenul din lumea largă era greu de făcut deosebiri imediate. Cu acelaşi impuls al bunicilor şi al urmaşilor lor veniseră familiile Fergusson, Duran, Beracaza, Daconte, Correa, în căutarea unei vieți mai bune. În avalanşe nepotolite sosiră mai departe italienii, spaniolii din insulele Canare, sirienii – cărora le spuneam turci – infiltrați pe la granițele provinciei în căutarea libertății şi a altor modalități de trai dispărute de pe meleagurile lor. Erau de toate neamurile şi soiurile. Unii fugiseră din Insula Diavolului, colonia penitenciară a Franței în Guyana, fiind urmăriți mai degrabă pentru ideile decât pentru crimele lor. Unul dintre ei, René Belvenoit, era un ziarist francez condamnat din motive politice care a străbătut ca fugar zona bananieră şi a revelat într-o carte magistrală ororile captivității sale. Grație tuturor, buni sau răi, Aracataca a fost de la începuturile ei o regiune fără granițe.

Dar colonia de neuitat pentru noi a fost cea venezuelană, într-una dintre casele căreia se scăldau, aruncându-şi căldări cu apă în bazinele glaciale din zorii zilei, doi studenți adolescenți în vacanță: Romulo Betancourt şi Raúl Leoni, care după o jumătate de veac aveau să fie unul după altul preşedinți ai țării lor. Dintre venezuelani, cea mai apropiată de noi a fost coana Juana de Freytes, o matroană trufaşă care avea harul biblic al povestitului. Prima poveste oficială de care am luat cunoştință a fost *Genoveva de Brabant* şi am auzit-o de la ea împreună cu alte capodopere ale literaturii universale, prescurtate de ea ca pentru copii: *Odiseea, Orlando furiosul, Don Quijote, Contele de Monte Cristo* şi multe episoade din Biblie.

Neamul bunicului era unul dintre cele mai respectabile, dar totodată cel mai lipsit de putere. Totuşi, se distingea printr-o onorabilitate recunoscută chiar şi de şefii localnici ai companiei bananiere. Era cel al veteranilor liberali din războaiele civile, care

au rămas acolo după ultimele două tratate, urmând frumosul exemplu al generalului Benjamin Herrera, pe a cărui moşie din Neerlandia se auzeau seara valsurile melancolice cântate de el la clarinet.

Mama a crescut în acel loc insalubru şi a acaparat toată iubirea familiei de când tifosul a răpus-o pe Margarita María Miniata. Şi ea era bolnăvicioasă. Crescuse având o copilărie nesigură, suferind de tot felul de friguri, dar când s-a înzdrăvenit după ultimele crize a fost de-a binelea şi pentru totdeauna, căci s-a bucurat de o sănătate ce i-a îngăduit să-şi sărbătorească cei nouăzeci şi şapte de ani cu unsprezece copii ai săi şi încă patru ai soțului, şi cu şaizeci şi cinci de nepoți, optzeci şi opt de strănepoți şi paisprezece străstrănepoți. Fără să-i mai punem la socoteală pe cei de care nu s-a ştiut niciodată. A murit de moarte bună pe 9 iulie 2002, la opt şi jumătate seara, pe când începuserăm să ne pregătim pentru a-i sărbători primul veac de viață, şi în aceeaşi zi şi aproape la aceeaşi oră când am pus punctul final acestor memorii.

Se născuse la Barrancas, la 25 iulie 1905, când familia abia începuse să-şi vină în fire după dezastrul războaielor. Primul nume i l-au dat în memoria Luisei Mejía Vidal, mama colonelului, de la a cărei moarte se împlinea în ziua aceea exact o lună. Al doilea i-a revenit pentru că era ziua apostolului Santiago cel Mare, decapitat la Ierusalim. Ea şi-a scuns acest nume vreme de o jumătate de viață, deoarece i se părea masculin şi pompos, până când un fiu trădător l-a dezvăluit într-un roman.

A fost o elevă silitoare cu excepția orelor de pian, pe care mama ei i le-a impus pentru că nu se putea concepe o domnişoară cum se cuvine care să nu fie pianistă desăvârşită. Luisa Santiaga l-a studiat din supunere preț de trei ani şi l-a abandonat dintr-o dată din plictisul exercițiilor zilnice pe căldura înăbuşitoare a siestei. Totuşi, singura virtute care i-a folosit în floarea celor douăzeci de ani ai săi a fost tăria de caracter, atunci când familia a descoperit că era îndrăgostită pătimaş de tânărul şi semețul telegrafist din

Aracataca.

Povestea acestei iubiri căreia i s-au pus opreliști a fost una dintre uimirile tinereții mele. O auzisem de atâtea ori spusă de părinții mei, împreună sau fiecare în parte, încât o aveam în minte aproape în întregime când am scris *Vorbe în vânt*[4], primul meu roman, la douăzeci şi şapte de ani, dar eram conştient şi de faptul că mai aveam încă multe de învățat despre arta de a scrie romane. Amândoi erau povestitori minunați, înzestrați cu fericita memorie a iubirii, însă au ajuns să se înflăcăreze într-atât povestindu-mi-o, încât atunci când m-am hotărât în cele din urmă s-o folosesc în *Dragostea în vremea holerei,* după mai bine de cincizeci de ani, n-am mai putut desluşi hotarele între viață şi poezie.

După versiunea mamei, se întâlniseră pentru prima oară la priveghiul unui copil despre care nici el şi nici ea n-au reuşit să-mi dea amănunte. Ea stătea şi cânta în curte cu prietenele, potrivit obiceiului popular de a amăgi cu cântece de dragoste cele nouă nopți ale nevinovaților. Pe neaşteptate, o voce de bărbat s-a alăturat corului. Toate s-au întors să-l privească şi au rămas descumpănite văzându-l cât era de chipeş. „O să ne măritǎm cu el", cântară ca refren în ritmul bătăilor din palme. Pe mama n-a impresionat-o şi a şi mărturisit-o: „Mi s-a părut doar un străin de partea locului". Şi aşa şi era. Tocmai sosise de la Cartagena de Indias, după ce-şi întrerupsese studiile de medicină şi farmacie din lipsă de mijloace, şi dusese o viață cam banală prin diferite localități din regiune, având îndeletnicirea recentă de telegrafist. O fotografie de pe vremea aceea îl arată cu un aer echivoc de domnişor scăpătat. Avea o cămaşă de tafta închisă la culoare şi o haină la două rânduri, foarte în ton cu moda zilei, cu guler tare, cravată lată şi o pălărie gen canotieră. Mai purta şi nişte ochelari moderni, din sticlă veritabilă, rotunzi şi cu ramă fină. Toți cei care l-au cunoscut pe

---

[4] *La Hojarasca,* roman publicat în 1954.

atunci îl socoteau un boem afemeiat care pierde nopțile, dar care n-a luat totuşi nicio înghițitură de alcool şi nici n-a fumat vreo țigară în lunga sa viață.

A fost prima oară când mama l-a văzut. În schimb, el o văzuse la slujba de la biserică de la ora opt, duminica trecută, supravegheată de mătuşa Francisca Simodosea, care i-a fost însoțitoare de când s-a întors de la liceu. Le văzuse din nou marțea următoare, cosând sub migdali în poarta casei, astfel încât în seara cu priveghiul ştia că era fata colonelului Nicolás Márquez, pentru care aducea mai multe scrisori de recomandare. Şi ea a ştiut de atunci că era burlac şi fluşturatic, şi că avea un succes rapid datorită vervei sale inepuizabile, uşurinței cu care scria versuri, grației cu care dansa pe melodiile la modă şi sentimentalismului premeditat cu care cânta la vioară. Mama îmi povestea că, atunci când cineva îl auzea în zorii zilei, nu-şi putea înfrânge cheful de a plânge. Cartea sa de vizită cu care s-a prezentat în societate fusese *Când balul s-a sfârşit,* un vals de un romantism istovitor pe care el îl avea în repertoriu, devenind astfel indispensabil pentru serenade. Aceste permise agreabile de liberă trecere şi simpatia lui personală i-au deschis porțile casei şi i-au asigurat un loc nelipsit la prânzurile de familie. Mătuşa Francisca, de obârşie din Carmen de Bolívar, l-a adoptat fără rezerve când a aflat că se născuse la Since, un sat aproape de al ei, Luisa Santiaga se amuza la petrecerile de societate de tertipurile lui de seducător, dar niciodată nu i-a trecut prin minte că el ar pretinde mai mult.

Dimpotrivă: bunele lor relații s-au întemeiat tocmai pe faptul că ea îi servea drept paravan în dragostea lui tainică pentru una dintre colegele ei de liceu şi chiar acceptase să-i fie naşă la nuntă. De atunci el îi zicea naşă, iar ea îi zicea fin. Lucrurile stând astfel, e uşor de închipuit cât de mare i-a fost surpriza Luisei Santiaga într-o seară la bal când telegrafistul îndrăzneț şi-a scos floarea de la butonieră şi i-a spus:

— Îți ofer viața mea o dată cu acest trandafir.

N-a fost o improvizație de moment, mi-a spus el în multe rânduri, ci urmare a faptului că, după ce le cunoscuse pe toate, ajunsese la concluzia că Luisa Santiaga era făcută pentru el. Ea a înțeles povestea cu trandafirul ca pe una dintre glumele galante pe care el obişnuia să le facă prietenelor sale. Până într-atât, încât la plecare l-a lăsat uitat aiurea, iar el şi-a dat seama. Ea avusese un singur pretendent pe furiş, poet fără noroc şi bun prieten, care n-a izbutit niciodată să-i meargă la inimă cu versurile-i înflăcărate. Totuşi, trandafirul lui Gabriel Eligio i-a tulburat somnul cu o furie inexplicabilă. În prima noastră discuție serioasă despre această iubire, ea fiind pe atunci împovărată cu o mulțime de copii, mi-a mărturisit: „Nu puteam dormi din pricina furiei de a fi cu gândul Ia el, dar ce mă înfuria cel mai tare era că pe măsură ce mă copleşea furia, mă gândeam şi mai mult la el“. Tot restul săptămânii a ținut cu mare greutate piept groazei de a-l vedea şi chinului de a nu-l putea vedea. De la naşă şi fin cum fuseseră au ajuns să se poarte unul cu altul ca doi necunoscuți. Într-una din acele după-amieze, în vreme ce coseau sub migdali, mătuşa Francisca îşi întărâtă nepoata cu maliția-i de indiană:

— Mi s-a povestit că ți-a fost dăruit un trandafir.

Căci, aşa cum se întâmplă de obicei, Luisa Santiaga a fost ultima care a aflat că zbuciumul inimii ei ajunsese la urechile tuturor. În nenumăratele mele conversații cu ea şi cu tata au căzut amândoi de acord că dragostea lor fulgerătoare a cunoscut trei împrejurări decisive. Prima a fost într-o Duminică de Florii, la Tedeum. Ea stătea cu mătuşa Francisca pe o bancă şi, după primele rugăciuni, îi recunoscu mersul țanțoş pe lespezi şi-l văzu trecând atât de aproape, că simți adierea călduță a loțiunii lui de îndrăgostit. Mătuşa Francisca nu părea să-l fi zărit şi nici el nu dădea semne că le-ar fi văzut. Dar în realitate totul a fost premeditat de el, care le urmărise de când trecuseră prin dreptul oficiului telegrafic. A rămas în picioare lângă coloana cea mai apropiată de uşă, în aşa fel încât el s-o vadă din spate, deşi ea nu-l putea vedea. După câteva

minute intense, Luisa Santiaga nu şi-a putut înfrâna tulburarea şi s-a uitat peste umăr spre uşă. Atunci a crezut că moare de ciudă, căci el se uita la ea şi privirile lor s-au întâlnit. „Era întocmai cum plănuisem eu“, spunea tata, fericit, când îmi repeta povestea la bătrînețe. Mama, în schimb, n-a obosit să repete că preț de trei zile nu-şi putuse stăpâni furia de a fi căzut în capcană.

A doua împrejurare a fost cea cu scrisoarea trimisă de el. Nu cea pe care ea ar fi aşteptat-o de la un poet şi violonist care cânta în zori de zi pe furiş, ci un răvaş imperios, care cerea un răspuns înainte ca el să plece în călătorie la Santa Marta, săptămâna următoare. Ea nu i-a răspuns. S-a închis în camera ei, hotărâtă să taie din rădăcină răul care nu-i dădea pace să trăiască, până când mătuşa Francisca s-a străduit s-o convingă să capituleze odată, înainte de a fi prea târziu. Încercând să-i învingă rezistența, îi povesti istoria pilduitoare a lui Juventino Trillo, pretendentul care stătea de strajă sub balconul iubitei sale imposibile în fiecare seară, de la şapte la zece. Ea îl umili cu toate jignirile care i se năzăriră şi până la urmă deşertă peste el, din balcon, seară de seară, o oliță de noapte. Dar nu izbuti să-l alunge. După toate aceste agresiuni botezătoare – mişcată de abnegația acelei iubiri de neînvins – se mărită cu el. Povestea părinților mei n-a ajuns la asemenea extreme.

Cea de a treia împrejurare a asediului a fost o nuntă fastuoasă, la care au fost invitați amândoi ca naşi de onoare. Luisa Santiaga n-a găsit niciun pretext să lipsească de la o nuntă atât de apropiată familiei ei. Însă Gabriel Eligio crezuse acelaşi lucru şi venise la petrecere gata de orice. Ea nu şi-a putut stăpâni bătăile inimii când l-a văzut străbătând salonul cu o hotărâre prea ostentativă şi a invitat-o la primul dans. „Sângele îmi zvâcnea atât de puternic în trup, că n-am mai ştiut dacă era din pricina furiei sau a spaimei”, mi-a mărturisit ea. El şi-a dat seama şi i-a zis brutal: „Nu mai trebuie să-mi spui da, fiindcă inima ta mi-o spune".

Ea, fără un cuvânt, îl lăsă baltă în mijlocul dansului. Dar tata a înțeles-o în felul lui.

— M-am simțit fericit, îmi spuse.

Luisa Santiaga n-a putut să-şi învingă ciuda pe care o simțea împotriva ei înseşi când o deşteptară în zori complimentele valsului otrăvit *Când balul s-a sfârşit.* A doua zi, la primul ceas al dimineții, îi dădu înapoi lui Gabriel Eligio toate darurile de la el. Acea jignire nemeritată şi bârfele de la nuntă când l-a lăsat baltă, precum penele împrăştiate în văzduh, nu mai aveau cale de întoarcere. Toată lumea dădu drept sigur că era sfârşitul lipsit de glorie al unei furtuni de vară. Impresia s-a consolidat pentru că Luisa Santiaga a căzut iar la pat din pricina frigurilor din copilărie şi mama ei a luat-o să se întremeze în localitatea Manaure, un colț de paradis pe coastele de pe Sierra Nevada. Amândoi au tăgăduit mereu că ar fi avut vreo cale de a comunica în lunile acelea, dar nu prea e de crezut, căci atunci când ea s-a întors înzdrăvenită se vedea că amândoi se lecuiseră şi de temerile lor. Tata spunea că s-a dus s-o aştepte la gară fiindcă citise telegrama prin care Mina îi vestea că se întorc acasă şi din felul în care Luisa Santiaga îi strânse mâna când l-a salutat a simțit ceva ca un fel de semn masonic pe care el l-a interpretat drept mesaj de dragoste. Ea a tăgăduit mereu, cu pudoarea şi sfiala cu care evoca anii aceia. Dar adevărul este că de atunci au fost văzuți împreună cu mai puține reticențe. Le mai lipsea doar finalul pe care l-a anunțat mătuşa Francisca săptămâna următoare, în vreme ce coseau pe veranda cu begonii:

— Mina ştie deja.

Luisa Santiaga a spus mereu că împotrivirea familiei ei a aruncat în aer digurile torentului pe care-l ținea zăvorit în inimă, din noaptea în care şi-a lăsat pretendentul baltă în mijlocul dansului. A fost o luptă înverşunată. Colonelul încercă să stea la o parte, dar n-a putut scăpa de vina pe care Mina i-o aruncă în față când şi-a dat seama că nici el nu era chiar atât de inocent cum părea. Pentru toată lumea era limpede că intoleranța nu era a lui, ci a ei, când în realitate era înscrisă în codul clanului, pentru care orice logodnic era un intrus. Această prejudecată atavică, ale cărei resturi dăinuie

încă, a făcut din noi o mare confrerie de femei nemăritate şi de bărbaţi cu şlițul mereu desfăcut, cu nenumăraţi copii lăsaţi în stradă.

Prietenii se împărțiră, după vârstă, în favoarea sau împotriva îndrăgostiților, iar celor care nu aveau o poziție radicală aceasta le-a fost impusă de fapte. Tinerii ajunseră complici entuziaşti. Mai ales ai lui, care s-au bucurat cu mare desfătare de condiția de victimă, izvor de prejudecăți sociale. În schimb, majoritatea adulților vedeau în Luisa Santiaga podoaba cea mai de preț a unei familii bogate şi puternice, pe care un telegrafist venetic nu o curta din dragoste, ci din interes. Ea însăşi, din ascultătoare şi supusă cum fusese, le-a ținut piept celor care i se opuneau cu o ferocitate de leoaică ce a făcut pui de curând. În cea mai dură dispută dintre multele certuri din casă, Mina şi-a pierdut cumpătul şi a ridicat împotriva fetei cuțitul de brutărie. Luisa Santiaga a înfruntat-o fără să clipească. Conştientă brusc de impulsul criminal al mâniei sale, Mina a dat drumul cuțitului şi a strigat înspăimântată: „Doamne, Dumnezeule!” şi şi-a pus mâna pe jarul din cuptor, în chip de penitență crâncenă.

Printre argumentele puternice împotriva lui Gabriel Eligio era condiția sa de fiu natural al unei femei necăsătorite care-l făcuse la frageda vârstă de paisprezece ani, călcând strâmb, la întâmplare, cu un învățător de şcoală. Această femeie albă, zveltă şi cu spiritul liber, pe nume Argemira García Paternina, a mai făcut încă cinci băieți şi două fete cu trei taţi diferiți, cu care nu s-a măritat niciodată şi nici n-a conviețuit cu vreunul sub acelaşi acoperiş. Trăia în satul Sincé, unde se născuse, şi-şi creştea copiii zbătându-se din greu, dar cu o dispoziție independentă şi veselă pe care şi noi, nepoții ei, ne-am fi dorit-o din suflet pentru o Duminică a Floriilor. Gabriel Eligio era un exemplar distins din neamul acela de pârliți. De la şaptesprezece ani avusese cinci amante fecioare, după cum i-a destăinuit mamei ca un fel de act de penitență în noaptea nunții, la bordul hazardatei goelete din Riohacha, în toiul

furtunii dezlănțuite. I-a mărturisit că, pe vremea când fusese telegrafist în localitatea Achí, la optsprezece ani, cu una dintre ele avusese un fiu, Abelardo, care avea să împlinească trei ani. Cu alta, fiind telegrafist la Ayapel, la douăzeci de ani, avea o fetiță de câteva luni, Carmen Rosa, pe care n-o cunoştea. Mamei acesteia îi făgăduise că o să se întoarcă să o ia de nevastă şi chiar voia să se țină de cuvânt când iubirea pentru Luisa Santiaga i-a întors cursul vieții. Pe cel mare îl recunoscuse oficial şi mai târziu avea de gând s-o facă şi cu fata, dar nu erau decât formalități de prisos, fără nicio consecință legală. E surprinzător că felul acela dezordonat de viață putea să-i pricinuiască frământări morale colonelului Márquez, care, pe lângă cei trei copii oficiali, mai avusese alți nouă cu femei diferite, înainte şi după căsătorie, şi cu toții erau acceptați de soția lui de parcă ar fi fost ai ei.

Nu mi-e cu putință să stabilesc exact când am aflat pentru prima oară de toate acestea, dar în orice caz greşelile strămoşilor nu mă interesau deloc. În schimb, numele din familie îmi atrăgeau atenția fiindcă mi se păreau unice. Mai întâi cele dinspre partea mamei: Tranquilina, Wenefrida, Francisca Simodosea. Mai târziu, cel al bunicii mele dinspre tată, Argemira, ca şi cele ale părinților ei: Lozana şi Aminadab. Poate că de aici mi se trage credința nestrămutată că personajele romanelor mele nu se țin pe propriile picioare până n-au un nume care să se identifice cu felul lor de a fi.

Motivele împotriva lui Gabriel Eligio erau şi mai grave având în vedere că era membru activ al Partidului Conservator, împotriva căruia îşi dusese războaiele colonelul Nicolás Márquez. Pacea era încheiată doar pe jumătate de la semnarea acordurilor de la Neerlandia şi Wisconsin, căci centralismul inițial continua să fie la putere şi trebuia să treacă încă multă vreme înainte ca liberalii şi conservatorii să nu-şi mai arate colții. Poate că acel conservatorism al pretendentului se datora mai degrabă molipsirii din familie decât convingerii doctrinare, dar atârna mai greu în balanță decât părțile sale bune, ca inteligența veşnic trează şi cinstea dovedită.

Tata era un om imprevizibil şi căruia anevoie îi puteai intra în voie. Întotdeauna a fost mult mai sărac decât părea şi a socotit sărăcia drept un duşman îngrozitor în faţa căruia nu s-a resemnat niciodată şi pe care nici nu l-a putut învinge. Cu acelaşi curaj şi cu aceeaşi demnitate a îndurat opreliştile în calea iubirii lui pentru Luisa Santiaga, în camera din fund a oficiului telegrafic din Aracataca, unde veşnic avea atârnat un hamac pentru a dormi singur. Totuşi, avea lângă el şi un pat de burlac cu arcurile bine unse, pentru ceea ce i-ar putea rezerva noaptea. Într-o vreme, am avut o anume înclinaţie pentru obiceiurile lui de vânător tainic, dar viaţa m-a învăţat că e forma cea mai aridă a singurătăţii şi-am simţit o mare compasiune pentru el.

Până cu foarte puţin timp înainte de a muri, l-am auzit povestind că, într-una din zilele acelea dificile, a trebuit să meargă cu mai mulţi prieteni acasă la colonelul Márquez şi acesta i-a poftit pe toţi să ia loc, în afară de el. Familia ei a tăgăduit întotdeauna şi a atribuit totul unei pâlpâiri a resentimentului pe care-l nutrea tatăl meu sau cel puţin unei amintiri înşelătoare, dar bunicii i-a scăpat odată, în delirurile ei cântate la cei aproape o sută de ani, care nu păreau evocate, ci retrăite:

— Iată-l pe bietul om în picioare lângă uşa salonului şi Nicolásito nu l-a poftit să stea jos, spuse întristată de-a binelea.

Veşnic interesat de revelaţiile ei halucinante, am întrebat-o cine era omul acela, iar ea mi-a răspuns sec:

— García, cel cu vioara.

Printre atâtea aiureli, povestea care semăna cel mai puţin cu felul de a fi al tatei a fost cea cu revolverul pe care l-a cumpărat din pricina celor ce s-ar fi putut întâmpla cu un militar în rezervă, aşa cum era colonelul Márquez. Era un venerabil Smith & Wesson, calibrul 38, cu cine ştie câţi stăpâni anteriori şi vinovat de cine ştie câte morţi. Singurul lucru cert e că n-a tras niciodată cu el, nici măcar din precauţie sau din curiozitate. Noi, fiii lui cei mari, l-am descoperit după mulţi ani, cu cele cinci gloanţe dintru început,

într-un dulap cu vechituri, lângă vioara cu care cânta serenade.

Nici Gabriel Eligio şi nici Luisa Santiaga nu s-au înfricoşat de asprimea familiei. La început se puteau întâlni în taină acasă pe la prieteni, dar când cercul s-a închis în jurul ei, singurul contact au fost scrisorile primite şi trimise pe căi ingenioase. Se vedeau de departe când ei nu-i dădeau voie să se ducă la petrecerile unde era invitat şi el. Dar prigoana a ajuns atât de cumplită, că nimeni n-a mai îndrăznit să sfideze mânia Tranquilinei Iguaran şi îndrăgostiții au dispărut din ochii tuturor. Când n-a mai rămas nicio portiță pentru scrisorile tainice, logodnicii au născocit mijloace precum naufragiații. Ea izbuti să ascundă o felicitare într-un tort pe care cineva îl comandase pentru aniversarea lui Gabriel Eligio, iar acesta n-a pierdut ocazia de a-i trimite telegrame false şi inofensive cu adevăratul mesaj cifrat sau scris cu cerneală simpatică. Complicitatea mătuşii Francisca a devenit atunci atât de vădită, în ciuda dezminţirilor ei înverşunate, că i-a afectat pentru prima oară autoritatea în familie şi nu i-au mai îngăduit să-şi însoţească nepoata decât atunci când cosea la umbra migdalilor. Atunci Gabriel Eligio trimitea mesaje de dragoste de la fereastra doctorului Alfredo Barboza, de pe trotuarul de peste drum, prin telegrafia manuală a surdomuților. Ea a învățat-o atât de bine, încât în momentele de neatenție ale mătuşii reuşea să facă tot felul de conversații intime cu logodnicul. Era doar unul dintre nenumăratele şiretlicuri născocite de Adriana Berdugo, prietenă de la prima împărtăşanie a Luisei Santiaga şi complicea ei cea mai inventivă şi cea mai îndrăzneață.

Manevrele acelea de consolare le-ar fi fost poate de-ajuns pentru a supraviețui cât de cât, până când Gabriel Eligio a primit o scrisoare alarmantă de la Luisa Santiaga, care l-a obligat la o reflecție definitivă. O scrisese în fugă, pe hârtie de la toaletă, cu vestea îngrozitoare că părinții hotărâseră s-o ducă la Barrancas, colindând satele unul după altul, în chip de leac straşnic pentru suferința ei din dragoste. N-avea să fie călătoria obişnuită,

petrecând o noapte proastă pe goeleta din Riohacha, ci pe ruta aspră pe coastele de pe Sierra Nevada, cu măgari şi căruțe, străbătând vasta provincie Padilla.

„Aş fi preferat să mor“, mi-a spus mama în ziua când ne-am dus să vindem casa. Şi încercase de-a binelea să moară, închisă cu drugul tras la uşă la ea în cameră, doar cu pâine şi apă, vreme de trei zile, până când a răzbit-o groaza respectuoasă pe care o simțea pentru tatăl ei. Gabriel Eligio şi-a dat seama că tensiunea ajunsese la extrem şi a luat o hotărâre tot extremă, dar practică. Trecu strada cu paşi mari de la casa doctorului Barboza până la umbra migdalilor şi se înființă dinaintea celor două femei, care l-au aşteptat înspăimântate, cu lucrul de mână în poală.

— Faceți-mi hatârul să mă lăsați un moment singur cu domnişoara, i-a spus mătuşii Francisca. Am ceva important să-i spun numai ei.

— Impertinentule! îi replică mătuşa. Nu-i nimic legat de ea ce nu pot auzi şi eu.

— Atunci n-o să vă spun, zise el, dar vă previn că dumneavoastră veți fi răspunzătoare pentru ce-o să se întâmple.

Luisa Santiaga îşi imploră mătuşa să-i lase singuri şi-şi asumă riscul. Atunci Gabriel Eligio îşi dădu acordul ca ea să facă acea călătorie cu părinții, în felul şi pe perioada stabilite, dar cu condiția ca ea să-i tăgăduiască sub jurământ sfânt că o să se mărite cu el. Ea a făcut jurământul bucuroasă şi a adăugat de la ea şi pe socoteala ei că numai moartea ar putea s-o împiedice să şi-l țină.

Amândoi au avut aproape un an ca să-şi dovedească seriozitatea promisiunilor făcute, însă nici el şi nici ea nu-şi închipuiau cât de greu avea să le fie. Prima parte a călătoriei, cu o caravană de cărăuşi, a durat două săptămâni, petrecute pe spinarea unor catâri, mergând pe cornişele de pe Sierra Nevada. Îi însoțea Chon, diminutiv afectuos de la numele Encarnación, servitoarea Wenefridei, care se integrase în familie de când plecaseră din Barrancas. Colonelul cunoştea prea bine drumul acela povârnit, pe

unde lăsase o dâră de copii în nopțile pierdute ale războaielor sale, dar soția lui îl preferase fără să-l cunoască, din pricina amintirilor cumplite de pe goeletă. Pentru mama, care pe deasupra călărea pentru prima oară un catâr, a fost un coşmar cu soare necruțător şi ploi crâncene, cu sufletul la gură din cauza aburului adormitor al prăpăstiilor. A te gândi la un logodnic incert, cu hainele-i de miez de noapte şi cu vioara-i de zori de zi, părea o ironie a imaginației. În ziua a patra, nefiind în stare să supraviețuiască, şi-a amenințat mama că se aruncă în abis dacă nu se întorceau acasă. Mina, mai speriată decât ea, s-a hotărât. Dar stăpânul caravanei i-a demonstrat pe hartă că era totuna dacă se întorceau sau dacă mergeau mai departe. Uşurarea s-a pogorât asupra lor în ziua a unsprezecea, când au zărit de pe cea din urmă cornişă câmpia strălucitoare din Valledupar.

Înainte ca prima etapă să atingă punctul culminant, Gabriel Eligio îşi asigurase o comunicare permanentă cu logodnica rătăcitoare, grație complicității telegrafiştilor din cele şapte localități unde ea şi maică-sa aveau să poposească înainte de a ajunge la Barrancas. Nici Luisa Santiaga n-a stat cu mâinile-n sân. Toată provincia era sătulă până-n gât de familiile Iguaran şi Cotes, a căror conştiință de castă avea forța unui hățiş de nepătruns, iar ea a reuşit s-o determine să-i ia partea. Aceasta i-a permis să mențină o corespondență febrilă cu Gabriel Eligio din Valledupar, unde a rămas trei luni, până la sfârşitul călătoriei, după aproape un an. Îi era de-ajuns să treacă pe la oficiul telegrafic din fiecare localitate, cu complicitatea unor rude tinere şi entuziaste, pentru a primi mesajele lui şi a-i răspunde. Chon cea secretoasă a jucat un rol inestimabil, fiindcă ducea mesaje ascunse printre zdrențele ei, fără ca Luisa Santiaga să-şi facă griji şi nici să-i rănească pudoarea, căci nu ştia să citească şi nici să scrie, şi era în stare să se lase omorâtă pentru un secret.

După aproape şaizeci de ani, când încercam să fur aceste amintiri pentru *Dragostea în vremea holerei.,* cel de-al cincilea

roman al meu, l-am întrebat pe tata dacă în argoul telegrafiştilor exista vreo expresie specifică pentru a intra în legătură un oficiu cu altul. N-a trebuit să stea pe gânduri: „a prinde în cuie". Expresia se află în dicționare, nu pentru uzul specific de care aveam eu nevoie, dar mi s-a părut perfectă pentru îndoielile mele, deoarece comunicarea cu diferitele oficii se stabilea prin fixarea unui cui pe un panou cu borne telegrafice. Niciodată n-am comentat acest lucru cu tata. Totuşi, cu puțin timp înainte de a muri, l-au întrebat într-un interviu dacă şi el ar fi dorit să scrie un roman şi a răspuns că da, însă a renunțat când l-am consultat în legătură cu expresia „a prinde în cuie" pentru că a descoperit atunci că romanul pe care îl scriam eu era la fel cu cel pe care avea de gând să-l scrie el.

Cu acel prilej a mai amintit un fapt ascuns, care ne-ar fi putut schimba cursul vieții. Şi anume că, după şase luni de călătorie, când mama se afla la San Juan del César, ajunse până la el şoapta confidențială, că Mina avea sarcina să pregătească întoarcerea definitivă a familiei la Barrancas, odată cicatrizate resentimentele pentru moartea lui Medardo Pacheco. I s-a părut absurd, când vremurile grele rămăseseră în urmă şi puterea absolută a companiei bananiere începea să semene cu visul despre pământul făgăduinței. Dar era şi logic ca încăpățânarea familiei Márquez Iguaran să-i determine să-şi sacrifice propria fericire numai ca să-şi scape fata din ghearele uliului. Hotărârea neîntârziată a lui Gabriel Eligio a fost să-şi aranjeze transferul la oficiul telegrafic din Riohacha, cam la vreo douăzeci de leghe de Barrancas. Locul nu era disponibil, dar i-au promis că o să aibă în vedere cererea lui.

Luisa Santiaga n-a putut cerceta intențiile secrete ale maică-sii, dar nici nu s-a încumetat să le tăgăduiască, fiindcă a luat aminte că, pe măsură ce se apropiau de Barrancas, i se părea că aceasta oftează tot mai des şi e din ce în ce mai blândă. Nici Chon, confidenta tuturor, nu i-a dat vreun indiciu. Ca să afle adevărul, Luisa Santiaga îi spuse mamei că ar fi fericită să rămână de tot la Barrancas. Mama a avut o clipă de şovăială, însă nu s-a hotărât să

spună nimic, iar fata a rămas cu impresia că fusese foarte aproape de secret. Neliniştită, se lăsă la întâmplare în voia cărților de ghicit ale unei țigănci hoinare care nu i-a dat niciun semn cu privire la viitorul ei la Barrancas. În schimb, i-a dat vestea că n-o să mai aibă nicio piedică în calea unei vieți lungi şi fericite cu un bărbat de departe pe care abia dacă îl cunoştea, dar care o va iubi până la moarte. Descrierea bărbatului a făcut-o să-i vină inima la loc pentru că îi găsi trăsături comune cu logodnicul ei, mai cu seamă în felul de a fi. În cele din urmă îi prezise, fără umbră de îndoială, că va avea şase copii cu el. „Era gata să mor de frică", mi-a spus mama când mi-a povestit prima oară despre toate astea, fără să-i treacă măcar prin cap că va mai avea încă cinci. Amândoi luară prezicerea cu atâta entuziasm, încât corespondența telegrafică încetă atunci să mai fie o potriveală de intenții iluzorii şi deveni metodică şi practică, şi mai susținută ca oricând. Au fixat date, au stabilit modalități, riscându-şi viața prin hotărârea comună de a se căsători fără să ceară cuiva vreun sfat despre unde şi cum o fi să fie, de îndată ce aveau să se revadă.

Luisa Santiaga a fost atât de credincioasă legământului, încât în localitatea Fonseca nu i s-a părut cinstit să se ducă la un bal de gală fără consimțământul logodnicului. Gabriel Eligio stătea în hamac, asudând cu o febră de patruzeci de grade, când sună semnalul unei întâlniri telegrafice urgente. Era colegul său din Fonseca. Pentru deplină siguranță, ea a întrebat cine opera la capătul liniei. Mai curând uimit decât măgulit, logodnicul transmise o frază de identificare: „Spuneți-i că sunt finul ei". Mama a recunoscut parola şi a stat la bal până la şapte dimineața, când a fost nevoită să-şi schimbe hainele în mare grabă, ca să nu ajungă târziu la biserică.

La Barrancas nu au găsit nici cea mai mică urmă de aversiune împotriva familiei. Dimpotrivă, printre apropiații lui Medardo Pacheco precumpănea o stare de spirit creştinească de iertare şi de uitare, după şaptesprezece ani de la nenorocire. Primirea făcută de

rude a fost atât de caldă, încât atunci Luisa Santiaga a fost cea care s-a gândit la posibilitatea ca familia să se întoarcă la acea oază de pace de la munte, atât de diferită de căldura şi praful, de sâmbetele sângeroase şi fantomele decapitate din Aracataca. Reuşi să i-o sugereze lui Gabriel Eligio, numai dacă el avea să se poată transfera la Riohacha, iar el a fost de acord. Totuşi, în zilele acelea s-a aflat în sfârşit că versiunea mutării nu numai că era lipsită de orice temei, ci şi că nimeni n-o dorea mai puțin decât Mina. Astfel rămase consemnat într-o scrisoare de răspuns pe care ea a trimis-o fiului ei Juan de Dios, când acesta i-a scris îngrozit de perspectiva întoarcerii la Barrancas, deşi nu se împliniseră încă douăzeci de ani de la moartea lui Medardo Pacheco. Şi aceasta fiindcă fusese mereu atât de convins de fatalismul legilor țărăneşti, încât s-a opus ca fiul lui, Eduardo, să-şi facă practica de medic la Barrancas, o jumătate de veac mai târziu.

În pofida tuturor acestor temeri, acolo s-au descurcat în trei zile toate țele. În aceeaşi zi de marți în care Luisa Santiaga i-a confirmat lui Gabriel Eligio că Mina nu avea de gând să se mute la Barrancas, el a fost anunțat că avea la dispoziție postul de la oficiul telegrafic din Riohacha, în urma morții neaşteptate a titularului. A doua zi, Mina goli sertarele din cămară, căutând nişte foarfece, şi desfăcu la întâmplare cutia de biscuiți englezeşti unde fata ei îşi ascundea telegramele de dragoste. S-a înfuriat atât de rău, că n-a mai apucat să-i strige decât una dintre ocările faimoase pe care le născocea de obicei în momentele ei proaste: „Dumnezeu iartă orice, în afară de neascultare". În acel sfârşit de săptămână au plecat la Riohacha pentru a prinde duminică goeleta din Santa Marta. Niciuna din ele n-a fost conştientă de noaptea înfiorătoare, biciuită de vântul dezlănțuit de februarie: mama, zdrobită de înfrângere, iar fata, înspăimântată, dar fericită.

Ajunse pe uscat, Mina îşi recapătă siguranța de sine pe care şi-o pierduse la găsirea telegramelor. Merse mai departe singură spre Aracataca, a doua zi, lăsând-o pe Luisa Santiaga în grija fiului ei

Juan de Dios, încredințată că o punea la adăpost de diavolii iubirii. A fost tocmai pe dos: Gabriel Eligio pornise în călătorie de la Aracataca la Santa Marta pentru a o vedea de câte ori era cu putință. Unchiul Juanito, care pătimise de pe urma aceleiaşi intransigențe a părinților față de dragostea lui pentru Dilia Caballero, hotărâse să nu se amestece în iubirea surorii lui, dar la ceasul adevărului s-a pomenit prins în capcană între adorația față de Luisa Santiaga şi venerația față de părinți, şi s-a refugiat într-o formulă proprie pe potriva bunătății lui proverbiale: acceptă ca îndrăgostiții să se vadă în afara casei lui, dar niciodată singuri şi fără ştirea lui. Dilia Caballero, soția lui, care ierta, dar nu uita, urzi pentru cumnată aceleaşi potriviri infailibile şi aceleaşi combinații meşteşugite cu care ea înşelase vigilența socrilor. La început, Gabriel şi Luisa s-au văzut în casele prietenilor, dar încetul cu încetul s-au aventurat în locuri publice nu prea aglomerate. În cele din urmă, s-au încumetat să stea de vorbă la fereastră, când unchiul Juan nu era acasă, logodnica în salon şi logodnicul în stradă, credincioşi legământului de a nu se vedea înăuntru. Fereastra părea făcută dinadins pentru iubiri cu oprelişti, având un grilaj andaluz de sus până jos şi un cadru de plante agățătoare, din care n-a lipsit câte o adiere de iasomie în zăpuşeala serii. Dilia prevăzuse totul, inclusiv complicitatea unor vecini prin fluierături secrete pentru a-i preveni pe îndrăgostiți de un pericol iminent. Cu toate acestea, într-o seară au eşuat toate măsurile de siguranță şi Juan de Dios s-a dat bătut în fața adevărului. Dilia profită de ocazie ca să-i poftească pe logodnici să ia loc în salonul cu ferestrele deschise, să-şi împărtăşească dragostea lumii. Mama n-a uitat în veci oftatul fratelui ei: „Ce uşurare!”

În zilele acelea Gabriel Eligio a primit numirea oficială la oficiul telegrafic din Riohacha. Îngrijorată de o nouă despărțire, mama a apelat atunci la monseniorul Pedro Espejo, vicarul de atunci al diocezei, cu speranța să o căsătorească fără acordul părinților. Respectul de care se bucura monseniorul ajunsese atât de mare,

încât mulți enoriaşi îl confundau cu sfințenia şi unii veneau la slujbele ținute de el numai pentru a vedea dacă, într-adevăr, se ridica mai mulți centimetri deasupra pardoselii în momentul înălțării potirului cu ostii deasupra capului. Când Luisa Santiaga i-a solicitat ajutorul, el a dat încă o dovadă că inteligența este unul dintre privilegiile sfințeniei. Refuză să se amestece în forul interior al unei familii care-şi păzea cu atâta gelozie intimitatea, dar opta pentru alternativa secretă de a se informa în legătură cu familia tatălui meu, prin mijlocirea curiei. Parohul din Sincé a trecut cu vederea libertățile Argemirei Gárcia şi a răspuns printr-o formulă binevoitoare: „Este o familie respectabilă, deşi nu prea evlavioasă". Monseniorul a stat atunci de vorbă cu logodnicii, şi împreună, şi cu fiecare în parte, şi le-a scris o scrisoare lui Nicolás şi Tranquilinei, în care le-a exprimat certitudinea zdrobitoare că nu există putere omenească în stare să înfrângă dragostea aceea pătimaşă. Bunicii mei, învinşi de puterea Domnului, hotârâră să întoarcă dureroasa pagină şi-i dădură lui Juan de Dios puteri depline pentru a organiza nunta în Santa Marta. Dar ei nu asistară, ci o trimiseră ca naşă pe Francisca Simodosea.

S-au căsătorit pe 11 iunie 1926, în catedrala din Santa Marta, cu o întârziere de patruzeci de minute, deoarece mireasa uitase în ce zi erau şi-a fost nevoie s-o trezească după ce trecuse de opt dimineața. În aceeaşi noapte se urcară încă o dată la bordul goeletei îngrozitoare, ca Gabriel Eligio să-şi ia în primire postul la oficiul telegrafic din Riohacha, şi-şi petrecură prima lor noapte în deplină castitate, doborâți de răul de mare.

Mama tânjea atât de mult după casa în care şi-a petrecut luna de miere, încât noi, fiii cei mari, am fi putut-o descrie cameră după cameră, de parcă am fi trăit în ea, şi până astăzi continuă să fie una dintre amintirile mele amăgitoare. Totuşi, prima oară când m-am dus cu adevărat în insula La Guajira, puțin înainte de a împlini şaizeci de ani, m-a surprins că acea casă cu oficiul telegrafic n-avea nicio legătură cu cea din amintirea mea. Iar Riohacha idilică pe care

o purtam în suflet de copil, cu străzile-i de salpetru coborând spre o mare mâloasă, nu era decât nălucirea împrumutată de la bunicii mei. Mai mult încă: acum, când cunosc Riohacha, nu reuşesc s-o vizualizez aşa cum este, ci aşa cum o clădisem, piatră cu piatră, în închipuirea mea.

La două luni după nuntă, Juan de Dios a primit o telegramă de la tata cu vestea că Luisa Santiaga era însărcinată. Noutatea a făcut să se cutremure din temelii casa din Aracataca, unde Mina nu-şi revenise încă din amărăciune, şi atât ea cât şi colonelul depuseră armele pentru ca tinerii căsătoriți să se întoarcă la ei. N-a fost uşor. La capătul unei rezistențe demne şi cumpătate de câteva luni, Gabriel Eligio acceptă ca soția să nască în casa părinților ei.

În scurtă vreme bunicul l-a primit la gară cu o frază care a rămas scrisă cu litere de aur în albumul istoric al familiei: „Sunt gata să-ți dau orice satisfacție vei găsi de cuviință". Bunica renovă dormitorul care până atunci fusese al ei şi-i instală acolo pe părinții mei. În cursul anului, Gabriel Eligio renunță la buna lui îndeletnicire de telegrafist şi-şi consacră tot talentul de autodidact unei ştiințe în declin: homeopatia. Bunicul, din recunoştință sau remuşcare, interveni la autorități pentru ca strada unde locuiam în Aracataca să poarte numele pe care-l mai are şi astăzi: Monsenior Espejo.

În felul acesta acolo s-a născut primul dintre cei şapte băieți şi patru fete, duminică 6 martie 1927, la nouă dimineața, pe o ploaie torențială nefirească pentru anotimpul acela, pe când la orizont se înălța constelația Taurului. Era gata să fie sugrumat de cordonul ombilical, căci moaşa familiei, Santos Villero, şi-a pierdut stăpânirea de sine proprie meseriei tocmai în momentul cel mai dificil. Dar şi mai tare şi-a pierdut-o mătuşa Francisca, dând fuga până la poarta din stradă cu răcnete ca la incendiu:

— Băiat! Băiat! Şi imediat, parcă dând alarma: Rom, că se sufocă!

Familia a presupus că romul nu era pentru a sărbători, ci pentru a-l readuce la viață cu frecții pe nou-născut. Coana Juana de

Freytes, care şi-a făcut intrarea providențială în dormitor, mi-a povestit în mai multe rânduri că riscul cel mai mare nu era cordonul ombilical, ci o poziție proastă a mamei în pat. Ea i-a îndreptat-o la timp, dar n-a fost uşor să mă reanimeze, aşa încât mătuşa Francisca mă stropi cu apa botezului în pripă. Ar fi trebuit să mi numesc Olegario, ca sfântul a cărui zi era, dar nimeni n-a avut la îndemână calendarul bisericesc, aşa încât mi-au pus în mare grabă primul nume al tatălui, urmat de cel de José[5], dulgherul, dat fiind că era patronul localității Aracataca şi pentru că ne aflam în martie, luna lui. Coana Juana de Freytes a propus un al treilea nume în memoria reconcilierii generale care se înfăptuise între familii şi prieteni prin venirea mea pe lume, dar în certificatul de botez oficial pe care mi l-au făcut după trei ani au uitat să-l mai pună: Gabriel José de la Concordia.

[5] Iosif, în spaniolă.

2

În ziua în care m-am dus cu mama să vindem casa, îmi aminteam tot ce mă impresionase în copilărie, dar nu eram sigur ce anume se petrecuse înainte şi ce anume după, nici ce însemnau toate acestea în viața mea. Abia dacă eram conştient că, în pofida splendorii amăgitoare a companiei bananiere, căsătoria părinților mei se înscria deja în procesul care avea să desăvârşească decadența localității Aracataca. De când am început să-mi amintesc, am tot auzit repetându-se – mai întâi în mare taină, iar apoi cu voce tare şi pe un ton alarmat – fraza fatidică: „Se spune că o să plece compania". Totuşi, ori nu credea nimeni una ca asta, ori nu s-a încumetat nimeni să se gândească la dezastrul pe care l-ar provoca.

Versiunea mamei avea cifre atât de neînsemnate şi scenariul era atât de sărac pentru o dramă atât de grandioasă ca aceea pe care mi-o imaginasem eu, încât mi-a stârnit un sentiment de frustrare. Mai târziu, am vorbit cu supraviețuitori şi martori, am scotocit prin colecții de ziare şi documente oficiale, şi mi-am dat seama că adevărul nu era de nicio parte. Conformiştii spuneau, într-adevăr, că n-au existat morți. Cei din extrema cealaltă afirmau fără să le tremure vocea că au fost peste o sută, că i-au văzut sângerând în piață şi că au fost luați cu un tren de marfă ca să fie aruncați în mare, precum bananele stricate. Astfel încât adevărul meu a rămas pierdut pentru totdeauna în vreo zonă improbabilă între cele două extreme. Cu toate acestea, a fost atât de persistent, că într-unul din romanele mele[6] m-am referit la măcel cu precizia şi groaza cu care

[6] Un veac de singurătate

mă tot gândisem stăruitor la el ani în şir în închipuirea mea. Aşa s-a întâmplat cu numărul morților, pe care l-am apreciat la trei mii, pentru a păstra proporțiile epice ale dramei, şi viața reală mi-a dat până la urmă dreptate: de curând, la una dintre aniversările tragediei, oratorul de serviciu de la Senat a cerut un minut de reculegere în memoria celor trei mii de martiri anonimi, victime ale forțelor publice.[7]

Măcelul de pe plantațiile bananiere a fost punctul culminant al altora dinainte, dar cu argumentul în plus că liderii grevei au fost acuzați de comunism, şi poate că era chiar adevărat. Pe cel mai de seamă şi mai urmărit dintre ei, Eduardo Mahecha, l-am cunoscut din întâmplare în închisoarea „Modelo“ din Barranquilla, în zilele când m-am dus cu mama să vindem casa, şi am legat cu el o

---

[7] **Masacrul Bananelor** (în spaniolă: Matanza/Masacre de las bananeras) a fost un masacru al lucrătorilor United Fruit Company, acum Chiquita, care a avut loc între 5 și 6 decembrie 1928 în orașul Ciénaga, lângă Santa Marta, Columbia. O grevă a început la 12 noiembrie 1928, când muncitorii au încetat să lucreze până când compania va ajunge la o înțelegere cu ei pentru a le acorda condiții demne de muncă. După câteva săptămâni fără niciun acord, în care United Fruit Company a refuzat să negocieze cu muncitorii, guvernul conservator al lui Miguel Abadía Méndez a trimis armata columbiană împotriva grevișților, ducând la masacrul a 47-2.000 de oameni.
Oficialii americani din Columbia și reprezentanții United Fruit au descris greva muncitorilor drept „comunistă” cu o „tendință subversivă” în telegrame către Frank B. Kellogg, secretarul de stat al Statelor Unite. Guvernul columbian a fost, de asemenea, obligat să lucreze pentru interesele companiei, considerând că ar putea întrerupe comerțul cu banane columbiene cu piețe semnificative precum Statele Unite și Europa.
Gabriel García Márquez a descris o versiune fictivă a masacrului în romanul său *O sută de ani de singurătate*, la fel ca și Álvaro Cepeda Samudio în *La Casa Grande*. Deși García Márquez face referire la numărul de morți la aproximativ trei mii, numărul real al lucrătorilor morți este necunoscut.

prietenie de nădejde din momentul în care m-am prezentat ca nepot al lui Nicolás Márquez. El a fost cel care mi-a dezvăluit că bunicul nu a fost neutru, ci mediator la greva din 1928 şi îl considera un om drept. Aşa încât mi-a întregit ideea pe care am avut-o mereu despre masacru şi mi-am format o concepție mai obiectivă despre conflictul social. Unica discrepanță între amintirile tuturor s-a referit la numărul morților, care oricum n-avea să fie singurul mister al istoriei noastre.

Atâtea versiuni divergente au fost cauza amintirilor mele amăgitoare. Printre acestea, cea mai stăruitoare este cea despre mine însumi în poarta casei, cu o cască prusacă şi cu o puşcă mică de jucărie, văzând cum defilează pe sub migdali batalionul de *cachaco* năduşiți. Unul din ofițerii care îi comanda în uniformă de paradă mă salută, trecând:

— La revedere, căpitane Gabi!

Amintirea este limpede, dar nu există nicio posibilitate să fie sigură. Uniforma, casca şi puşca au existat, dar la vreo doi ani după grevă şi când nu mai erau trupe de război în Cataca. Numeroase cazuri ca acesta mi-au creat acasă proasta reputație că aveam amintiri intrauterine şi vise prevestitoare.

Aşa era lumea când am început să fiu conştient de mediul meu familial şi nu reuşesc să-l invoc altminteri: necazuri, doruri, incertitudini, în singurătatea unei case uriaşe. Ani de zile mi s-a părut că epoca aceea se prefăcuse într-un coşmar ce-mi revenea aproape în fiecare noapte, pentru că mă trezeam în zori cu aceeaşi groază ca în camera cu sfinți. Pe vremea adolescenței, fiind intern la un colegiu înghețat din Anzi, mă deşteptam plângând în toiul nopții. Am avut nevoie de bătrânețea aceasta fără remuşcări, ca să înțeleg că nefericirea bunicilor în casa din Cataca a constat în aceea că s-au împotmolit veşnic în nostalgiile lor, cu atât mai mult cu cât se căzneau să le alunge.

Şi mai simplu: stăteau în Cataca, dar continuau să trăiască în provincia Padilla, pe care încă o mai numim Provincia, fără alte

precizări, ca şi cum n-ar mai exista alta pe lume. Poate că, fără să se gândească măcar, clădiseră casa din Cataca în chip de replică ceremonioasă a casei din Barrancas, de la ferestrele căreia se vedea, de partea cealaltă a străzii, cimitirul trist unde zăcea Medardo Pacheco. În Cataca erau iubiți şi mulțumiți, dar viața lor era supusă servituții pământului unde s-au născut. S-au baricadat în gusturile, credințele şi prejudecățile lor şi au strâns rândurile împotriva a orice ar fi fost altceva.

Prietenii lor cei mai apropiați erau îndeosebi cei care veneau din Provincie. Limba lor de acasă era aceea pe care o aduseseră bunicii lor din Spania prin Venezuela, în veacul trecut, revigorată cu regionalisme din Caraibe, africanisme ale sclavilor şi crâmpeie din limba *guajira* care se infiltrau puțin câte puțin în limba noastră. Bunica o folosea ca să mă dezorienteze, neştiind că eu o înțelegeam mai bine grație legăturilor mele nemijlocite cu servitorii, încă mai țin minte multe cuvinte: *atunkeshi,* „mi-e somn"; *jamusaitshi taya,* „mi-e foame"; *ipuwots,* „femeia însărcinată"; *arijuna*, „străinul", termen pe care bunica mea îl folosea referindu-se la spaniol, la omul alb şi, în cele din urmă, la duşman. Indienii *guajiro,* la rândul lor, au vorbit întotdeauna un fel de spaniolă de suprafață, cu sclipiri luminoase, cum era dialectul propriu lui Chon, cu o precizie slobodă pe care bunica i-a interzis-o pentru că ducea iremediabil la o exprimare echivocă: „Buzele gurii".

Zilei îi lipsea parcă ceva până nu soseau veştile despre cine s-a născut la Barrancas, câți oameni a omorât taurul în țarcul din Fonseca, cine s-a căsătorit la Manaure sau a murit la Riohacha, cum se simțea când s-a trezit generalul Socarras care era grav bolnav în San Juan del César. La magazinul companiei bananiere se vindeau la prețuri reduse merele de California învelite în hârtie de mătase, păstrăvii tari ca piatra în gheață, şunca de Galicia, măslinele greceşti. Totuşi, în casă nu se mânca nimic care să nu fie dres cu sosul amintirilor: *malanga* pentru supă trebuia să fie de la Riohacha, mălaiul pentru turtele de la gustarea de dimineață

trebuia să fie de la Fonseca, iezii erau crescuți cu sarea din La Guajira, iar broaştele țestoase şi langustele erau aduse vii de la Dibuya.

Aşa încât majoritatea celor care ne vizitau, sosind zilnic cu trenul, veneau din Provincie sau erau trimişi de cineva de acolo. Veşnic aceleaşi familii: Riasco, Noguera, Ovalle, înrudite adesea cu clanurile sacre ale neamului Cotes sau Iguarán. Erau în trecere, doar cu ranița în spate şi, cu toate că nu-şi anunțau vizita, se ştia că vor râmâne la prânz. N-am uitat niciodată fraza aproape rituală a bunicii, intrând în bucătărie: „Trebuie să facem de toate, fiindcă nu se ştie ce-o să le placă celor care vin".

Spiritul acela de evadare perpetuă se nutrea dintr-o realitate geografică. Provincia avea autonomia unei lumi proprii şi o unitate culturală compactă şi străveche, într-o vale mănoasă între Sierra Nevada de Santa Marta şi lanțul munților Perijá, pe coasta caraibiană a Columbiei. Comunica mai bine cu lumea decât cu restul țării, căci viața ei de zi cu zi se identifica mai curând cu cea a Antilelor, datorită traficului lesnicios cu Jamaica sau Curazao, şi aproape că se confunda cu cea a Venezuelei, printr-o graniță deschisă ce nu făcea deosebiri de rang sau culoare. Din interiorul țării care fierbea mocnit în suc propriu, răzbătea anevoie rugina puterii: legile, impozitele, soldații, veştile proaste ticluite la două mii cinci sute de kilometri înălțime şi la opt zile de navigație pe fluviul Magdalena, cu un vapor alimentat cu cărbuni.

Natura aceea insulară generase o cultură izolată cu caracter propriu, pe care bunicii au implantat-o în Cataca. Mai curând decât un cămin, casa era un sat. Veşnic se mânca Ia masă în mai multe rânduri, dar primele două erau sacre de când am împlinit trei ani: colonelul în capul mesei şi eu în colțul din dreapta lui. Locurile celelalte erau ocupate mai întâi de bărbați şi apoi de femei, dar întotdeauna separați. Aceste reguli erau încălcate în timpul sărbătorii naționale de la 20 iulie şi prânzul pe ture se prelungea până mâncau cu toții. Seara nu se mai servea masa, ci se

împărțeau ceşti mari de cafea cu lapte în bucătărie, cu minunatele prăjituri făcute de bunica. Atunci când se încuiau porțile, fiecare îşi atârna hamacul unde putea, la diferite niveluri, chiar şi în copacii din curte.

Una dintre poveştile cele mai pline de fantezie din acei ani a fost cea pe care am trăit-o în ziua când a sosit acasă un grup de bărbați îmbrăcați la fel, cu haine, cizme înalte şi pinteni de călăreț, şi toți cu o cruce făcută cu cenuşă pe frunte. Erau fiii zămisliți de colonel de-a lungul şi de-a latul Provinciei în timpul Războiului de o mie de zile, care veneau din satele lor să-l felicite de ziua lui, cu o întârziere de mai bine de o lună. Înainte de a veni la noi se duseseră la slujba din miercurea Păresimilor, şi crucea pe care le-o desenase pe frunte părintele Angarita mi s-a părut o emblemă supranaturală al cărei mister avea să mă urmărească ani în şir, chiar şi după ce m-am familiarizat cu slujba din Săptămâna Mare.

Aproape toți se născuseră după ce bunicii se căsătoriseră. Mina îi înregistra cu numele lor de botez şi de familie într-un carnet de însemnări de îndată ce afla de naşterea lor şi, cu o indulgență anevoie dobândită, îi trecea până la urmă din tot sufletul în socotelile familiei. Dar nici ei şi nici altcuiva nu le-a fost uşor să-i deosebească înainte de vizita aceea zgomotoasă, în care fiecare şi-a dezvăluit felul de a fi. Erau serioşi şi harnici, oameni care țineau la casa lor, paşnici, care totuşi nu se temeau să-şi piardă capul în iureşul chefului. Au spart vesela, au rupt tufele de trandafiri urmărind un tăuraş ca să se lupte cu el, au tras în găinile pentru ghiveci şi au dat drumul unui purcel pus la îngrăşat ce năvăli peste femeile care brodau pe coridor, însă nimeni n-a regretat neajunsurile acestea grație furtunii de fericire pe care o aduceau cu ei.

Am continuat să-l văd adesea pe Esteban Carrillo, geamănul mătuşii Elvira, iscusit în meşteşugurile manuale, care călătorea cu o Iadă de unelte pentru a repara gratis orice stricăciune de prin casele pe care le vizita. Cu simțul umorului şi cu memoria-i

neîntrecută mi-a umplut nenumărate goluri din istoria familiei, care păreau fără răspuns. În adolescență eram în relații bune şi cu unchiul Nicolás Gómez, un bărbat cu părul blond strălucitor şi cu pistrui roşietici care şi-a onorat întotdeauna îndeletnicirea-i bănoasă de negustor în fosta colonie penitenciară de la Fundacion. Impresionat de buna mea reputație de om aiurit, îşi lua râmas-bun de la mine dându-mi o pungă mare, bine garnisită cu de toate, să-mi văd mai departe de drum. Rafael Arias venea mereu în trecere, pe fugă, pe catârul lui şi cu haine de călărie, abia având timp să bea o cafea în picioare, în bucătărie. Pe ceilalți i-am găsit risipiți în călătoriile pe care le-am făcut, împins de nostalgie, prin satele din Provincie, ca să-mi scriu primele romane, şi întotdeauna am tânjit după crucea de cenuşă pe frunte ca un semn de neconfundat al identității familiei.

După mulți ani de la moartea bunicilor şi de la lăsarea în voia sorții a casei senioriale, am ajuns la Fundacion cu trenul de noapte şi am intrat în singurul birt unde se putea consuma ceva şi care mai era deschis la ora aceea în gară. Nu rămăsese mare lucru de mâncare, dar patroana a improvizat ceva grozav în cinstea mea. Era glumeață şi îndatoritoare şi în străfundurile acestor virtuți blânde mi s-a părut că întrezăresc caracterul puternic al femeilor din clan. Mi s-a confirmat după mulți ani: frumoasa birtâşiță era Sara Noriega, una dintre mătuşile mele necunoscute.

Apolinar, fostul sclav, un om scund şi bine legat, de care mi-am amintit mereu ca de un unchi, dispăruse din casă ani de zile şi într-o seară apăru iar, fără motiv, îmbrăcat de doliu cu un costum de postav negru şi cu o pălărie uriaşă, tot neagră, trasă până peste ochii posomoriți. Trecând pe la bucătărie, spuse că venea pentru înmormântare, dar nimeni nu l-a înțeles până a doua zi, când a sosit vestea că bunicul tocmai îşi dăduse sufletul la Santa Marta, unde-l duseseră de urgență şi în taină.

Singurul unchi care s-a bucurat de notorietate a fost cel mai mare dintre toți şi unicul conservator, José María Valdeblánquez,

care fusese senator al Republicii în timpul Războiului de o mie de zile, şi în această calitate a asistat la semnarea predării liberalilor, la ferma apropiată din Neerlandia. În fața lui, de partea celor învinşi, era tatăl său.

Cred că esența felului meu de a fi şi de a gândi le-o datorez în realitate femeilor din familie şi numeroaselor servitoare care mi-au păstorit copilăria. Aveau caracterul călit şi inima duioasă şi se purtau cu mine cu naturalețea paradisului de pe pământ. Dintre multele femei de care-mi aduc aminte, Lucía a fost singura care m-a uluit cu maliția ei copilărească, atunci când m-a luat pe cărarea ce ducea la broaşte şi şi-a ridicat rochia până la brâu să-mi arate păru-i des, arămiu şi zbârlit. Ce mi-a atras, de fapt, atenția a fost însă pata de spuzeală ce i se întindea pe pântece, ca un mapamond cu dune violete şi oceane galbene. Celelalte servitoare păreau nişte îngeri neprihăniți: îşi schimbau hainele în fața mea, mă scăldau când se scăldau şi ele, mă aşezau pe oliță şi se aşezau pe ale lor dinaintea mea, uşurându-şi sufletul de secretele, necazurile, resentimentele lor, ca şi cum eu n-aş înțelege, fără să-şi dea seama că ştiam totul pentru că legam nişte fire pe care chiar ele mi le lăsau libere.

Chon aparținea servitorimii şi străzii. Venise de la Barrancas împreună cu bunicii când era doar o fetiță, crescuse până la urmă în bucătărie, dar în sânul familiei, şi se purtau cu ea de parcă era o mătuşă care-şi însoțea pretutindeni nepoata, de când cutreierase Provincia cu mama îndrăgostită. În ultimii ani de viață s-a mutat într-o cameră a ei, în partea cea mai săracă a satului, pentru că aşa a avut ea chef şi trăia vânzând pe stradă, din zorii zilei, grămăjoare de mălai pentru turte, chemând cu strigăte familiare în liniştea de dis-de-dimineață: „Grămăjoare de mălai de la baba Chon…“

Avea o frumoasă culoare de indiană şi dintotdeauna a fost numai piele şi os, şi mergea desculță, cu un turban alb, învăluită în cearşafuri scrobite. Păşea foarte încet prin mijlocul străzii, cu o escortă de câini blânzi şi tăcuți care o luau înainte, învârtindu-se în

jurul ei. Până la urmă a intrat în folclorul popular. Odată, la un carnaval, a apărut cineva travestit întocmai ca ea, cu cearşafurile şi chemările ei strigate, fără a izbuti însă să dreseze o haită de câini ca a ei. Strigătele ei lâudându-şi grămăjoarele de mălai ajunseră atât de cunoscute în popor, încât au dat naştere unui cântec al acordeoniştilor. Într-o dimineață nenorocită, doi câini sălbatici i-au atacat pe ai ei, şi aceştia s-au apărat atât de feroce, încât Chon a căzut la pământ, cu şira spinării ruptă. N-a supraviețuit, în pofida numeroaselor îngrijiri medicale pe care i le-a asigurat bunicul.

Altă amintire revelatoare de pe vremea aceea a fost naşterea Matildei Armenta, o spălătoreasă care a lucrat la noi acasă când eu aveam vreo şase ani. Am intrat din greşeală în camera ei şi am găsit-o goală şi cu picioarele desfăcute pe un pat de cârpe, urlând de durere în mijlocul unui pâlc de cumetre de-a valma şi fără rost, care-şi împărțiseră trupul ei ca s-o ajute să nască, strigând în gura mare. Una îi ştergea năduşeala de pe față cu un prosop umed, altele îi țineau cu forța brațele şi picioarele şi-i masau pântecele ca să grăbească naşterea. Santo Villero, impasibilă în mijlocul harababurii, murmura cu ochii închişi rugăciuni prielnice, în vreme ce părea că sapă între coapsele femeii. Căldura era de nesuportat în camera plină de aburul oalelor cu apă clocotită aduse de la bucătărie. Am rămas într-un colț, împărțit între spaimă şi curiozitate, până când moaşa scoase apucând de glezne ceva ce părea carne vie, un vițel cu nişte mațe sângerii atârnându-i de buric. Atunci una dintre femei dădu cu ochii de mine acolo, în colț, şi mă scoase din cameră trăgându-mă după ea.

— Faci un păcat de moarte, mi-a spus. Şi mi-a poruncit cu un deget amenințător: Să nu cumva să-ți mai aduci aminte ce-ai văzut!

Însă femeia care mi-a răpit cu adevărat inocența n-a urmărit acest lucru şi nici n-a avut vreodată habar. Se numea Trinidad, era fata cuiva care lucra la noi acasă şi abia începea să înflorească într-o primăvară uluitoare. Avea cam treisprezece ani, dar mai folosea încă rochiile de la nouă şi-i stăteau atât de strânse pe trup,

încât părea mai despuiată decât dac-ar fi fost fără ele. Într-o seară, când stăteam singuri în curte năvăli brusc muzică de fanfară din casa vecină şi Trinidad mă luă la dans cu o îmbrățișare atât de strânsă, că mă lăsă fără suflare. Nu mai ştiu ce s-a ales de ea, dar şi astăzi mă trezesc în toiul nopții tulburat de şocul acela şi ştiu că aş putea s-o recunosc în beznă pipâindu-i fiecare petic de piele şi adulmecându-i mirosul de animal. Într-o clipă am căpătat conştiința trupului meu, cu o clarviziune a instinctelor pe care n-am mai simțit-o niciodată şi de care îndrăznesc să-mi aduc aminte ca de o moarte desfătătoare. De atunci am ştiut oarecum confuz şi ireal că exista un mister de nepătruns pe care eu nu-l cunoşteam, dar mă tulbura de parcă l-aş fi cunoscut. Dimpotrivă, femeile din familie m-au îndreptat întotdeauna pe calea aridă a castității.

Pierderea inocenței m-a învățat în acelaşi timp că nu Pruncul Iisus ne aducea jucăriile de Crăciun, dar m-am ferit s-o spun. La zece ani, tata mi-a dezvăluit acest fapt ca pe un secret de oameni mari, fiindcă socotea că de bună seamă îl cunoşteam, şi m-a dus în Noaptea de Ajun pe Ia prăvălii să aleg jucăriile fraților mei. La fel mi se întâmplase cu misterul naşterii după ce asistasem la cea a Matildei Armenta: mă prăpădeam de râs când se spunea că pe copii îi aduce barza de la Paris. Trebuie să mărturisesc încă că nici atunci şi nici acum n-am reuşit să pun în legătură naşterea cu sexul. În orice caz, îmi spun că intimitatea mea cu servitoarele a putut face să se înfiripe o cale de comunicare tainică pe care cred că o am cu femeile şi care, de-a lungul vieții, mi-a îngăduit să mă simt mai în largul meu şi mai sigur cu ele decât cu bărbații. Tot de aici îmi poate proveni convingerea că ele susțin lumea, pe când noi, bărbații, o răvăşim cu brutalitatea noastră notorie.

Sara Emilia Márquez mi-a influențat oarecum destinul, fără s-o ştie. Urmărită de foarte tânără de pretendenți la care nici măcar nu binevoia să se uite, s-a hotărât pentru primul care i s-a părut că merită şi a făcut-o pentru totdeauna. Alesul avea ceva în comun cu

tata, căci era un străin de partea locului, a sosit aici nu se ştie de unde şi nici cum, cu o carte de vizită bună, dar fără mijloace de trai cunoscute. Se numea José del Carmen Uribe Vergel, dar câteodată iscălea numai J. Del C. A trecut un timp până să se afle cine era în realitate şi de unde venea, până când au răzbit toate acestea din discursurile pe care le scria la comandă pentru funcționarii publici şi din versurile de dragoste publicate în propria revistă culturală, a cărei apariție depindea de voia Domnului. De când a intrat la noi în casă am simțit o mare admirație pentru faima-i de scriitor, primul pe care l-am cunoscut în viața mea. Am vrut imediat să fiu ca el şi n-am mai avut astâmpăr până când mătuşa Mama nu a învățat să mă pieptene la fel.

Am fost cel dintâi din familie care a aflat de iubirea lui secretă, într-o seară, când a intrat în casa de vizavi unde eu mă jucam cu prietenii. M-a chemat la o parte, într-o stare de vădită încordare, şi mi-a dat o scrisoare pentru Sara Emilia. Eu ştiam că ea stătea aşezată în poarta casei noastre, aşteptând vizita unei prietene. Am trecut strada, m-am ascuns după unul dintre migdali şi am aruncat scrisoarea cu o asemenea precizie, că i-a căzut drept în poală. Speriată, şi-a ridicat mâinile, dar strigătul i-a rămas în gât când a recunoscut scrisul de pe plic. Sara Emilia şi J. Del C. mi-au devenit de atunci prieteni.

Elvira Carrillo, sora geamănă a unchiului Esteban, răsucea cu amândouă mâinile bucățile de trestie de zahăr, storcându-le sucul cu puterea unei prese. Îi mersese faima mai curând pentru franchețea-i brutală decât pentru duioşia cu care ştia să se poarte cu copiii, mai ales cu fratele meu Luis Enrique, cu un an mai mic decât mine, fiind în acelaşi timp şi stâpâna, şi complicea lui. El a botezat-o cu numele de nedesluşit de mătuşa Pa. Specialitatea ei a fost întotdeauna aceea a problemelor imposibile. Ea şi Esteban au sosit primii în casa din Cataca, dar în vreme ce el şi-a găsit drumul cu tot felul de îndeletniciri şi afaceri fructuoase, ea a rămas în calitate de mătuşă indispensabilă în familie, fără să-şi fi dat

niciodată seama că a fost întocmai aşa. Dispărea când nu era nevoie de ea, dar când era nu s-a ştiut vreodată cum şi de unde se ivea. În momentele-i proaste vorbea singură mestecând în tocană şi dezvăluia cu glas tare unde erau lucrurile considerate pierdute. A rămas în casă după ce i-a îngropat pe cei bătrâni, pe când buruienile devorau pământul puțin câte puțin, iar animalele rătăceau prin dormitoare, chinuită în miezul nopții de o tuse de dincolo de mormânt, venind din camera de alături şi care o împiedica să doarmă.

Francisca Simodosea, mătuşa Mama, generăleasa clanului, care a murit fecioară la şaptezeci şi nouă de ani, se deosebea de toți prin îmbrăcăminte şi limbaj. Căci cultura ei nu era din Provincie, ci din paradisul feudal al savanelor din Bolívar, unde tatăl ei, José María Mejía Vidal, emigrase de foarte tânăr de la Riohacha cu meşteşugul său de aurar. Îşi lăsase să-i crească până la genunchi pletele negre ca pana corbului care nu-i încărunțiră până la adânci bătrâneți. Şi le spăla cu apă parfumată o dată pe săptămână şi se aşeza să se pieptene în uşa dormitorului ei, într-un ritual sacru de mai multe ceasuri, aprinzând întruna nişte țigări mici din tutun de proastă calitate pe care le fuma invers, cu capătul aprins în gură, cum făceau trupele liberale ca să nu fie descoperite de duşman în întunericul nopții. Şi felul ei de a se îmbrăca era diferit, cu fuste şi corsete din pânză imaculată de in şi cu papuci de catifea.

Spre deosebire de purismul neaoş al bunicii, limbajul Mamei era cel mai slobod jargon popular. Nu şi-l ascundea în fața nimănui şi în nicio împrejurare, şi tuturor le spunea adevărul în față. Inclusiv unei călugărițe, învățătoarea mamei la internatul din Santa Marta, pe care a lăsat-o încremenită când i-a replicat, după ce aceasta spusese o impertinență neînsemnată: „Dumneavoastră sunteți dintre acelea care confundă curul cu perioadele de post”. Cu toate acestea, veşnic s-a descurcat în aşa fel încât n-a părut nicicând grosolană sau cu intenție jignitoare.

Preț de jumătate de viață a fost păstrătoarea cheilor cimitirului,

înregistra şi elibera certificatele de deces şi făcea în casă pâinea sfințită pentru biserică. A fost singura persoană din toată familia, şi dintre bărbați, şi dintre femei, care nu părea să aibă inima străpunsă de suferința unei iubiri în calea căreia se ridică opreliști. Am luat aminte la aceasta într-o seară când doctorul se pregătea să-i pună o sondă şi ea nu l-a lăsat dintr-o pricină pe care atunci n-am înțeles-o: „Vreau să vă previn, domnule doctor, că n-am cunoscut niciodată bărbat".

De atunci am auzit adesea aceste cuvinte în gura ei, dar niciodată nu mi s-a părut că le spune victorioasă ori cu păreri de rău, ci vorbind ca de un fapt împlinit care n-a lăsat vreo urmă în viața ei. În schimb, era o pețitoare iscusită care trebuie să fi suferit în dublul ei joc de a-i acoperi pe părinții mei, fără să fie necinstită față de Mina.

Am impresia că se înțelegea mai bine cu copiii decât cu oamenii mari. Ea a fost cea care s-a ocupat de Sara Emilia până când aceasta s-a mutat singură în camera cu registrele de socoteli din Calleja. Atunci ne-a luat sub aripa ei, pe Margot şi pe mine, chiar dacă bunica a continuat să se ocupe de igiena mea personală, iar bunicul de formarea mea ca bărbat.

Amintirea mea cea mai tulburătoare din vremurile acelea este cea a mătuşii Petra, sora mai mare a bunicului, care a venit din Riohacha să stea cu ei când a ajuns oarbă. Locuia în camera vecină cu biroul, unde mai târziu a fost atelierul de argintărie, şi şi-a cultivat o dibăcie magică pentru a se descurca în bezna ei fără ajutorul nimănui. Mi-o amintesc şi acum, de parc-ar fi fost ieri, mergând fără baston, ca şi cum ar fi văzut cu amândoi ochii, încet, dar fără şovăieli, călăuzindu-se numai după mirosurile diferite. Îşi recunoştea odaia după aburii de acid clorhidric din atelierul de argintărie de alături, coridorul după parfumul iasomiilor din grădină, dormitorul bunicilor după mirosul de metanol folosit de amândoi ca să-şi fricționeze trupul înainte de culcare, camera mătuşii Mama după izul uleiului de la candelele de pe altar şi, la

capătul coridorului, mirosul îmbietor al bucătăriei. Era zveltă şi misterioasă, cu o piele ca de crini ofiliți, nişte plete lucioase de culoarea sidefului pe care le purta răsfirate până la brâu şi de care se îngrijea ea singură. Pupilele-i verzi şi diafane de adolescentă îşi schimbau lumina o dată cu starea spirit. Oricum erau plimbări întâmplătoare, căci stătea ziua întreagă la ea în cameră, cu uşa întredeschisă şi mai întotdeauna singură. Câteodată îşi cânta în şoaptă, iar vocea i se putea confunda cu a Minei, dar cântecele sale erau diferite şi mai triste. Am auzit pe cineva spunând că erau romanțe din Riohacha, dar numai când am ajuns bărbat în toată firea am aflat că în realitate le născocea chiar ea, pe măsură ce le cânta. În două sau trei rânduri n-am putut rezista tentației de a intra la ea în cameră fără ca nimeni să-şi dea seama, dar n-am găsit-o. După mulți ani, într-una din vacanțele mele de la liceu, i-am povestit mamei amintirile acestea şi ea s-a grăbit să mă convingă de greşeala mea. Avea absolută dreptate şi am putut constata acest lucru fără umbră de îndoială: mătuşa Petra murise când eu nu împlinisem încă doi ani.

Mătuşii Wenefrida îi spuneam Nana şi era cea mai veselă şi cea mai simpatică din tot clanul, dar nu reuşesc să mi-o aduc aminte decât pe patul ei de bolnavă. Era măritată cu Rafael Quintero Ortega, unchiul Quinte, un avocat al săracilor născut la Chia, cam la cincisprezece leghe de Bogotá şi la tot atâtea deasupra nivelului mării. Dar s-a adaptat atât de bine Caraibilor, că în iadul din Cataca avea nevoie de sticle cu apă caldă la picioare ca să doarmă în răcoarea lui decembrie. Familia îşi revenise în sfârşit după nenorocirea cu Medardo Pacheco când unchiului Quinte i-a venit rândul să pătimească şi el fiindcă îl omorâse pe avocatul părții adverse într-un proces Ia tribunal. Lăsa impresia unui om de treabă şi paşnic, dar adversarul l-a hăituit fără răgaz şi nu i-a mai rămas altceva de făcut decât să pună mâna pe armă. Era atât de mic de statură şi numai piele şi os, încât se încălța cu pantofi de copii, iar prietenii făceau bancuri cordiale pe seama lui fiindcă

revolverul de sub cămaşă i-o umfla de parcă era un tun. Bunicul l-a prevenit cât se poate de serios cu fraza lui faimoasă: „Dumneata n-ai habar cum te apasă un mort“. Însă unchiul Quinte n-a avut timp să stea pe gânduri că duşmanul îi şi ieşi în cale cu strigăte turbate în anticamera de Ia tribunal, năpustindu-se asupra lui cu trupul său uriaş. „Nici măcar nu mi-am dat seama cum am scos revolverul şi am tras în aer cu amândouă mâinile şi cu ochii închişi”, mi-a spus unchiul Quinte cu puțin înainte de moarte, la o sută de ani. „Când am deschis ochii – mi-a povestit – l-am văzut încă în picioare, mare şi livid, şi parcă s-a prăbuşit foarte încet până când a rămas întins pe jos.“ Unchiul Quinte nu fusese conştient până atunci că-l nimerise drept în mijlocul frunții. L-am întrebat ce simțise când l-a văzut căzând şi m-a surprins francheța lui:

— O imensă uşurare!

Ultima amintire pe care i-o păstrez soției lui, Wenefrida, a fost dintr-o noapte cu ploi nesfârşite când i-a făcut farmece o vrăjitoare. Nu era o vrăjitoare tradițională, ci o femeie simpatică, bine îmbrăcată şi la modă, care alunga cu un mănunchi de urzici umorile otrăvite din trup, în timp ce îngâna un descântec asemănător unui cântec de leagăn. Brusc, Nana s-a răsucit pradă unei convulsii violente şi o pasăre de mărimea unui pui, cu penele în culori ce făceau ape, îşi luă zborul dintre cearşafuri. Femeia a prins-o în aer cu o lovitură de maestru şi a învelit-o într-o cârpă neagră gata pregătită. Porunci să se facă foc în fundul curții şi fără nicio ceremonie aruncă pasărea în flăcări. Dar Nana nu şi-a revenit din boală.

Puțin mai târziu, focul din curte s-a aprins de la sine, când o găină a făcut un ou fantastic ce părea o minge de ping-pong cu un apendice de bonetă frigiană. Bunica l-a recunoscut îndată: „E un ou de vasilisc”. Ea cu mâna ei l-a aruncat în foc, murmurând rugăciuni de implorare.

Niciodată nu i-am putut concepe pe bunici la o vârstă diferită de

cea pe care o aveau în amintirile mele de pe atunci. Aceeaşi ca în pozele care le-au fost făcute în pragul bătrîneții, ale căror copii tot mai şterse s-au transmis ca un ritual tribal de-a lungul a patru generații prolifice. Mai ales cele ale bunicii Tranquilina, femeia cea mai credulă şi mai impresionabilă pe care am cunoscut-o vreodată, din pricina spaimei pe care i-o provocau misterele vieții de zi cu zi. Încerca să-şi facă mai plăcute îndeletnicirile cântând în gura mare vechi melodii de îndrăgostiți, dar pe neaşteptate se întrerupea scoțând strigătul ei de luptă împotriva fatalității:

— Sfântă Fecioară Preacurată!

Fiindcă vedea că balansoarele se leagănă singure, că fantoma febrei puerperale se strecurase în dormitorul femeilor care stăteau să nască sau că mirosul iasomiilor din grădină era ca un strigoi nevăzut, că un şiret aruncat aiurea pe jos avea forma numerelor care puteau ieşi la loterie pentru premiul cel mare, că o pasăre fără ochi se rătăcise în sufragerie şi a putut fi alungată numai cântând *La Magnifica.* Credea că descifrează cu chei secrete identitatea protagoniştilor şi locurile din cântecele venite din Provincie. Îşi imagina nenorociri care, mai curând sau mai târziu, se şi întâmplau, prevestea cine avea să sosească de la Riohacha cu o pălărie albă sau de la Manaure cu nişte colici de care se putea lecui numai cu fiere de uliu, căci pe lângă profetesă de meserie mai era şi tămăduitoare pe ascuns.

Avea un sistem personal de interpretare a viselor proprii şi străine care ne călăuzeau purtarea zilnică a fiecăruia dintre noi şi hotărau viața casei. Totuşi, a fost gata să moară fără niciun presentiment când a tras zdravăn cearşafurile de pe pat şi a făcut să se descarce revolverul pe care colonelul îl ținea ascuns sub pernă, ca să-l aibă la îndemână pe când dormea. După traiectoria proiectilului care s-a înfipt în tavan s-a stabilit că-i trecuse bunicii foarte aproape de față.

De când am avut memorie am suferit tortura matinală ca Mina să mă spele pe dinți, pe când ea se bucura de privilegiul magic de a

şi-i scoate pe ai ei ca să-i spele şi să-i lase într-un pahar cu apă când dormea. Convins că îşi scotea şi-şi punea dantura ei naturală prin farmece indiene, am făcut-o să caşte gura ca să pot vedea cum era pe dinăuntru dosul ochilor, al creierului, al nasului, al urechilor şi am suferit din pricina amăgirii de a nu fi văzut decât cerul gurii. Dar nimeni nu mi-a desluşit minunea şi o bună bucată de vreme m-am încăpățânat ca dentistul să-mi facă şi mie o proteză ca bunicii, pentru ca ea să-mi spele dinții în timp ce eu mă jucam în stradă.

Aveam un fel de cod secret prin care amândoi comunicam cu un univers invizibil. Ziua, lumea ei magică mi se părea fascinantă, însă noaptea, îmi stârnea pur şi simplu groază: frica de întuneric, anterioară ființei noastre, care m-a urmărit toată viața pe drumuri singuratice şi chiar în bombele din lumea întreagă unde se dansa. În casa bunicilor fiecare sfânt avea camera lui şi fiecare cameră avea mortul ei. Dar singura casă cunoscută în chip oficial drept „Casa mortului" era cea vecină cu a noastră, şi mortul ei era unicul care într-o şedință de spiritism s-a identificat cu numele lui omenesc: Alfonso Mora. Cineva apropiat lui şi-a dat osteneala să-l caute în registrele de botez şi de deces, şi a găsit nenumărați omonimi, dar niciunul n-a dat semne că ar fi al nostru. Aceea a fost ani în şir casa parohială şi s-a răspândit minciuna că fantoma era chiar părintele Angarita, vrând să-i sperie pe curioşii care-l spionau în peregrinările sale nocturne.

N-am apucat s-o cunosc pe Meme, sclava indiană *guajira* adusă de familie de la Barrancas şi care, într-o noapte cu furtună, a fugit cu Alirio, fratele ei adolescent, dar am auzit întotdeauna că ei au fost cei care au împestrițat graiul celor din casă cu limba lor de baştină. Spaniola lor enigmatică i-a uimit pe poeți, din ziua memorabilă când unchiul Juan de Dios a găsit chibriturile pierdute şi i le-a dat înapoi, folosind jargonul ei victorios:

— Iată-mă aici, chibrit al tău!

Nu-ți venea să crezi că bunica Mina, cu femeile ei zăpăcite, a fost

sprijinul economic al casei când resursele au început să se împuțineze. Colonelul avea nişte pământuri risipite care fuseseră ocupate de colonii *cachaco* şi el a refuzat să-i gonească. Într-un ceas rău, ca să-i salveze onoarea unuia dintre fiii săi, a fost nevoit să ipotecheze casa din Cataca şi l-a costat o avere să n-o piardă. Când s-au epuizat toate resursele, Mina şi-a întreținut mai departe familia cu brutăria, micuțele animale de zahăr ars care se vindeau în tot satul, găinile pestrițe, ouăle de rață, zarzavaturile din fundul curții. A redus drastic numărul servitoarelor, rămînând cu cele mai folositoare. Banii gheață ajunseră până la urmă fără rost doar în tradiția orală a casei. Aşa încât atunci când a trebuit să i se cumpere mamei un pian, la întoarcerea ei de la şcoală, mătuşa Pa a făcut socoteala exactă în moneda casei: „Un pian costă cinci sute de ouă".

În mijlocul acelei trupe de femei evanghelice, bunicul era pentru mine siguranța absolută. Numai cu el îmi pierea neliniştea şi mă simțeam cu picioarele pe pământ şi bine ancorat în viața reală. Acum mi se pare ciudat că voiam să fiu ca el, realist, curajos, sigur pe mine, dar niciodată n-am putut rezista tentației constante de a pătrunde în lumea bunicii. Mi-l amintesc rotofei şi sangvin, cu câteva fire albe pe țeasta-i lucioasă, cu mustața ca peria, bine îngrijită, şi cu nişte ochelari rotunzi cu rame de aur. Avea vorba domoală, era înțelegător şi tolerant pe timp de pace, dar prietenii lui conservatori şi-l aminteau ca pe un duşman de temut în momentele de restrişte ale războiului.

N-a folosit niciodată uniformă militară, căci îşi câştigase gradul în armata revoluționară, şi nu în cea oficială, dar mult timp după războaie se îmbrăca în cămaşa cu buzunare, cum era obiceiul printre veteranii din Caraibe. De când s-a promulgat legea pensiilor de război, a îndeplinit toate formalitățile ca s-o obțină pe a lui, şi atât el cât şi soția şi moştenitorii lui mai apropiați au continuat s-o aştepte până la moarte. Bunica Tranquilina, care a murit departe de casa aceea, oarbă, decrepită şi pe jumătate țicnită, mi-a spus în

ultimele sale momente de luciditate: „Mor liniştită, fiindcă ştiu că voi o să primiți pensia lui Nicolásito“.

A fost prima oară când am auzit cuvântul acela mitic ce a semănat în familie germenul iluziilor eterne: pensia. Intrase în casă înainte ca eu să mă nasc, atunci când guvernul a stabilit pensii pentru veteranii Războiului de o mie de zile. Bunicul în persoană şi-a întocmit dosarul, chiar făcând exces de mărturii date sub jurământ şi de documente doveditoare, şi l-a dus el însuşi la Santa Marta ca să semneze procesul-verbal de predare. După cele mai puțin optimiste calcule, era o sumă suficientă pentru el şi pentru descendenții lui până la a doua generație. „Nu vă faceți griji, spunea bunica, banii de pensie trebuie să ajungă pentru toate”.

Poşta, care n-a fost niciodată ceva urgent în familie, s-a transformat de atunci în trimis al Providenței.

Eu însumi n-am izbutit să văd vreodată lucrurile altfel, cu toată povara de incertitudine pe care o aveam în sinea mea. Cu toate acestea, câteodată Tranquilina dădea dovadă de un curaj ce nu se potrivea defel cu numele ei.[8] În Războiul de o mie de zile bunicul a fost întemnițat la Riohacha de către un văr primar de-ai ei, ofițer al armatei conservatoare. Rudele liberale, ca şi ea însăşi, au înțeles că era un act de război în fața căruia puterea familiei nu făcea doi bani. Dar când bunica a aflat că-i țineau bărbatul în butuci ca pe un criminal de rând, şi-a înfruntat vărul cu un bici, obligându-l să i-l dea înapoi teafăr şi nevătămat.

Lumea bunicului era alta, cu totul diferită. Chiar şi în ultimii lui ani părea foarte sprinten, ducându-se pretutindeni cu lădița cu unelte ca să repare stricăciunile din casă sau făcea să urce apa în baie ore în şir cu pompa manuală din fundul curții, sau se cățăra pe scările aproape verticale ca să verifice apa din butoaie. În schimb, mă ruga să-i leg şireturile de la bocanci fiindcă i se tăia

---

[8] În spaniolă, *tranquilo,* de unde provine numele *Tranquilina,* înseamnă: „liniştit”, „blînd“, „domol”.

răsuflarea când voia s-o facă el. Mare minune că n-a murit în dimineața în care a încercat să prindă papagalul orb ce se cățărase până sus, la butoaie. Reuşise să-l înhațe de gât când alunecă pe pasarelă şi căzu la pământ de la o înălțime de patru metri. Nimeni nu şi-a explicat cum a putut supraviețui cu cele nouăzeci de kilograme ale sale şi la cei cincizeci şi ceva de ani. Aceea a fost pentru mine ziua memorabilă în care medicul l-a examinat gol în pat pe toate părțile şi l-a întrebat ce era cu cicatricea veche de o jumătate de deget pe care i-a descoperit-o la stinghie.

— A fost un glonț în timpul războiului, spuse bunicul.

Încă nu-mi vin în fire de emoție. Aşa cum nu-mi vin în fire după ziua în care s-a uitat în stradă de la fereastra biroului să vadă un cal faimos de călărie pe care voiau să i-l vândă şi dintr-o dată a simțit că ochiul i se umple de apă. A încercat să se protejeze cu mâna şi i-au rămas în palmă câteva picături de lichid diafan. Nu numai că a pierdut ochiul drept, dar bunica nici nu i-a mai dat voie să cumpere calul care-l avea pe diavolul în el. Folosi pentru scurtă vreme un plasture de pirat peste orbita întunecată până când oculistul i l-a schimbat cu nişte ochelari potriviți şi i-a prescris un baston de trestie care până la urmă a ajuns un semn de identitate, ca şi micul ceas cu lanț de aur de la vestă, cu un capac ce se deschidea cu o tresărire muzicală. A fost întotdeauna recunoscut faptul că perfidia anilor ce începeau să-l copleşească n-a afectat absolut deloc virtuțile sale de seducător tainic şi de amant nemaipomenit.

La baia rituală de la şase dimineața, pe care în anii săi cei de pe urmă a făcut-o mereu împreună cu mine, ne turnam apă din bazin cu un tâlv şi la sfârşit ne scăldam în apă de colonie marca Lanman şi Kemps, pe care contrabandiştii din Curazao o vindeau în cutii la domiciliu, ca şi brandyul şi cămăşile de mătase chinezească.

A fost auzit spunând uneori că era singura colonie pe care o folosea pentru că o simțea numai cel care se dădea cu ea, dar n-a mai crezut aşa ceva când cineva a recunoscut-o pe o pernă străină.

Altă poveste pe care am auzit-o repetată ani de-a rândul a fost cea din seara în care se stinsese lumina şi bunicul şi-a turnat o sticluță cu cerneală în cap crezând că era apa lui de colonie.

Pentru treburile zilnice din casă folosea nişte pantaloni de dril cu veşnicele sale bretele elastice, pantofi uşori şi o şapcă de catifea cu cozoroc. Pentru slujba de duminică, de la care a lipsit de foarte puține ori şi numai din motive de forță majoră, sau pentru orice ocazie însemnată din viața de zi cu zi, purta un costum de în alb, cu guler tare şi cravată neagră. Aceste rare ocazii i-au adus de bună seamă faima de mână-spartă şi de înfumurat. Impresia pe care o am astăzi este că atât casa cât şi tot ce era în ea existau numai pentru el, căci căsnicia lor a fost pilduitoare pentru machismul unei societăți matriarhale, în care bărbatul e rege absolut la el acasă, dar nevasta e cea care conduce. La drept vorbind, el era marele *macho.* Adică: un bărbat de o duioşie încântătoare în particular, de care se ruşina în public, în vreme ce soția lui se dădea de ceasul morții să-l facă fericit.

Bunicii făcură încă o călătorie la Barranquilla în zilele în care s-a sărbătorit primul centenar de la moartea lui Simón Bolívar, în decembrie 1930, ca să fie prezenți la naşterea surorii mele Aída Rosa, a patra din familie. La întoarcerea la Cataca au adus-o pe Margot, care avea un an şi ceva, iar părinții au rămas cu Luis Enrique şi cu fetița nou-născută. Mi-a fost greu să mă obişnuiesc cu schimbarea, fiindcă Margot ajunse acasă ca o ființă de pe altă lume, rahitică şi sălbatică şi cu o viață lăuntrică de nepătruns. Când a văzut-o Abigail – mama lui Luis Carmelo Correa – n-a înțeles de ce bunicii s-au împovărat cu o astfel de sarcină. „Fetița asta trage să moară“, a spus Abigail. În tot cazul, la fel spuneau şi despre mine, pentru că mâncam puțin şi clipeam des, şi pentru că lucrurile pe care le spuneau li se părea atât de colosale, încât le socoteau minciuni, fără a le trece prin cap că majoritatea erau adevărate într-alt chip. Numai după mulți ani am aflat că doctorul Barboza a fost singurul care sărise să-mi ia apărarea cu un

argument înțelept: „Minciunile copiilor sunt semne ale unui mare talent”.

A trecut o groază de timp până ce Margot a acceptat viața de familie. Se aşeza în micuțul balansoar ca să-şi sugă degetul în ungherul cel mai nebănuit. Nimic nu-i atrăgea atenția, numai clopotul ceasului, pe care la fiecare oră îl căuta cu ochii ei mari de făptură care vede năluci. Nu izbutiră s-o facă să mănânce câteva zile. Respingea mâncarea fără dramatism şi uneori o arunca pe la colțuri. Nimeni nu pricepea cum de trăia fără să mănânce, până când şi-au dat seama că tot ce-i plăcea era pământul umed din grădină şi cojile de var pe care le desprindea de pe pereți cu unghiile. Când bunica a descoperit toate acestea, a pus fiere de vită în cele mai îmbietoare locuri tainice ale grădinii şi a ascuns ardei iute prin glastre. Părintele Angarita a botezat-o cu aceeaşi ceremonie cu care a ratificat botezul în pripă ce mi-l făcuseră la naştere. L-am primit în picioare, urcat pe un scaun şi am îndurat cu curaj respectuos sarea de bucătărie pe care părintele mi-a pus-o pe limbă şi cana de apă pe care mi-a turnat-o pe cap. Margot, în schimb, s-a revoltat pentru amândoi cu un țipăt de fiară rănită şi cu o zvârcolire din tot trupul, pe care naşii şi naşele n-au reuşit decât cu chiu cu vai s-o stăpânească deasupra cristelniței.

Astăzi cred că ea avea mai multă chibzuință, în legătura ei cu mine, decât adulții între ei. Complicitatea noastră era atât de ciudată, încât nu doar o dată ne ghiceam gândurile. Într-o dimineață, ne jucam în grădină când a răsunat fluieratul trenului, ca în fiecare zi la unsprezece. Dar de data aceea, auzindu-l, am avut revelația inexplicabilă că în tren venea medicul companiei bananiere care cu câteva luni înainte îmi dăduse un sirop de rubarbă ce mi-a provocat o criză de vărsături. Am dat fuga prin toată casa cu strigăte de alarmă, dar nimeni nu m-a crezut. În afară de sora mea Margot, care a stat ascunsă împreună cu mine până când doctorul şi-a terminat masa de prânz şi s-a întors cu trenul următor. „Sfântă Fecioară Preacurată! exclamă bunica, găsindu-ne

ascunşi sub patul ei. Cu copiii ăştia n-avem nevoie de telegrame!”

Niciodată nu mi-am putut învinge teama de a sta singur şi mai cu seamă pe întuneric, dar mi se pare că avea o obârşie concretă, căci noaptea se materializau fanteziile şi prevestirile bunicii. Chiar şi Ia şaptezeci de ani am simțit în vise pala fierbinte a iasomiilor de pe coridor şi fantasmele din dormitoarele întunecoase, tot timpul cu sentimentul care mi-a apăsat copilăria: spaima de noapte. De multe ori am presimțit, în insomniile mele de pe tot mapamondul, că şi eu port osânda acelei case mitice într-o lume fericită unde muream în fiecare noapte.

Cel mai ciudat era că bunica ținea casa în pofida acestui simț al irealității pe care îl avea. Cum era cu putință să se mențină felul acela de viață cu resurse atât de precare? Nu prea îmi ies socotelile. Bunicul învățase meşteşugul de la tatăl lui, care la rândul său îl învățase de la al lui şi, cu toată faima peştişorilor lui de aur care se vedeau pretutindeni, nu reuşea să-i vândă. Ba şi mai mult: când eram copil, aveam impresia că îi făcea doar la răstimpuri sau când pregătea un dar de nuntă. Bunica spunea că el munceşte doar ca să dăruiască. Totuşi, renumele lui de funcționar destoinic i-a prins bine când Partidul Liberal a câştigat puterea şi el a fost trezorier ani în şir şi apoi administrator financiar în mai multe rinduri.

Nu-mi pot imagina un mediu familial mai propice pentru vocația mea decât casa aceea aiurită, mai ales prin firea nenumăratelor femei care m-au crescut. Singurii bărbați erau bunicul şi cu mine, şi el m-a inițiat în trista realitate a oamenilor mari cu relatări ale unor bătălii sângeroase şi explicații şcolăreşti despre zborul păsărilor şi despre tunetele de la asfințit şi mi-a încurajat pasiunea pentru desen. La început desenam pe pereți, până când femeile din casă s-au apucat să strige ca din gură de şarpe: „Peretele şi zidul sunt hârtia prostului”. Bunicul s-a înfuriat, a pus să fie zugrăvit în alb un perete al atelierului său de argintărie şi mi-a cumpărat creioane colorate, iar mai târziu nişte acuarele, ca să pot picta în voie, în vreme ce el lucra la celebrii săi peştişori de aur. L-am auzit

uneori spunând că nepotul avea să fie pictor, dar n-am luat aminte, pentru că eu credeam că pictorii erau numai aceia care vopseau uşile[9].

Cei care m-au cunoscut la patru ani spun că eram palid şi îngândurat, şi că vorbeam numai pentru a debita aiureli, dar povestirile mele erau în mare parte episoade simple din viața zilnică, pe care eu Ie făceam mai atrăgătoare cu amănunte fantastice pentru ca adulții să mă ia în seamă.

Cea mai bună sursă de inspirație erau discuțiile pe care oamenii mari le purtau cu mine de față, deoarece credeau că nu le înțeleg, sau le încifrau dinadins ca eu să nu le înțeleg. Se întâmpla însă tocmai pe dos: eu le absorbeam ca un burete, le desfăceam în bucăți, le încurcam ca să le ascund originea şi, când le redăm chiar acelora care le susținuseră, aceştia rămâneau uluiți de coincidențele între ceea ce spuneam eu şi ceea ce gândeau ei.

Uneori nu ştiam cum să procedez cu conştiința mea şi încercam s-o ascund, clipind iute. Până într-atât, încât un raționalist din familie a hotărât să mă vadă un doctor de ochi, care a atribuit clipitul unei afecțiuni a amigdalelor, şi mi-a prescris un sirop de ridiche cu iod care mi-a prins bine ca să-i liniştesc pe adulți. Bunica, la rândul ei, a ajuns la concluzia providențială că nepotul ei era ghicitor. Asta a prefăcut-o în victima mea preferată, până în ziua când a leşinat fiindcă am visat într-adevăr că bunicului îi ieşise pe gură o pasăre vie. Spaima că ar putea muri din vina mea a fost cel dintâi element care mi-a domolit dezlănțuirea precoce. Acum mă gândesc că nu erau răutăți copilăreşti, cum s-ar putea crede, ci tehnici rudimentare de povestitor în faşă pentru a face realitatea mai amuzantă şi mai de înțeles.

Primul meu pas în viața reală a fost descoperirea fotbalului în mijlocul străzii sau în câteva livezi vecine. Maestrul meu era Luis

---

[9] Cuvîntul spaniol *pintor* are, pe lîngă sensul de „pictor", şi pe cele de „zugrav" şi de „vopsitor".

Carmelo Correa, care s-a născut cu o vocație aparte pentru sporturi şi cu un talent ereditar pentru matematică. Eu eram cu cinci luni mai mare, dar el râdea de mine fiindcă mă întrecea, crescând mai mult şi mai repede. Am început să ne jucăm cu mingi de cârpă şi am ajuns să fiu un portar bun, dar când am trecut la balonul regulamentar am primit o lovitură în stomac atunci când maestrul meu a tras un şut atât de puternic, încât n-am mai putut face pe grozavul. În ocaziile când ne-am îmâlnit, adulți fiind, am constatat cu mare bucurie că ne purtam tot ca atunci când eram copii. Însă amintirea cea mai impresionantă din perioada aceea a fost trecerea rapidă a şefului companiei bananiere într-un somptuos automobil decapotabil, având lângă el o femeie cu plete lungi, aurii, fluturând în vânt, şi un ciobănesc Germán tronând ca un rege pe locul de onoare. Erau apariții instantanee ale unei lumi îndepărtate şi neverosimile care ne era interzisă nouă, muritorilor.

Am început să ajut la liturghie fără să cred prea mult, dar cu o seriozitate care a fost poate considerată drept un element esențial al credinței. Pesemne în temeiul acestor virtuți m-au dus la şase ani la părintele Angarita ca să mă inițieze în misterele primei comuniuni. Mi-a schimbat viața. Au început să se poarte cu mine de parcă eram om în toată firea, iar sacristanul m-a învățat cum să ajut la liturghie. Singura mea problemă a fost că n-am putut pricepe în ce moment trebuia să sun din clopoțel şi-l făceam să sune pur şi simplu când mi se năzărea. A treia oară, părintele se întoarse către mine şi-mi porunci cu asprime să încetez. Partea bună a îndeletnicirii mele era că atunci când celălalt ministrant, sacristanul şi cu mine rămâneam singuri să facem ordine în sacristie mâncam pâinea sfințită care prisosise şi beam câte un pahar de vin.

În ajunul primei comuniuni părintele m-a spovedit fără nicio introducere, stând ca un adevărat papă în jilțul regesc, iar eu îngenuncheat în fața lui pe o perniță de pluş. Conştiința mea în ceea ce priveşte binele şi răul era destul de simplă, dar părintele

m-a ajutat cu un dicționar de păcate pentru ca eu să-i pot răspunde pe care le săvârşisem şi pe care nu. Cred că am răspuns bine până când m-a întrebat dacă nu făcusem lucruri necurate cu animale. Aveam o noțiune confuză ci unii oameni mari săvârşeau cu măgărițele un păcat pe care nu-l înțelesesem niciodată, dar abia în după-amiaza aceea am aflat că era posibil şi cu găinile. În felul acesta, cel dintâi pas al meu spre prima comuniune a însemnat alt mare salt întru pierderea inocenței şi n-am mai găsit niciun stimulent să ajut mai departe la liturghie.

Proba mea de foc a fost când părinții s-au mutat la Cataca aducându-i pe Luis Enrique şi pe Aída, ceilalți doi frați ai mei. Margot, care abia îşi amintea de tata, se temea îngrozitor de el. Eu la fel, dar cu mine a fost întotdeauna mai precaut. O singură dată şi-a scos cureaua să mă bată şi eu am luat poziție de drepți, mi-am muşcat buzele şi l-am privit în ochi, gata să suport orice numai să nu plâng. El şi-a coborât brațul şi a început să-şi pună cureaua la loc, dojenindu-mă printre dinți pentru ceea ce făcusem. În lungile noastre conversații de adulți mi-a mărturisit că îl durea teribil să ne bată, dar că o făcea poate din groaza să nu ajungem nişte derbedei. În momentele lui bune era simpatic. Îi plăcea nemaipomenit să spună bancuri la masă, unele foarte bune, dar le repeta atât de mult, încât într-o zi Luis Enrique s-a ridicat şi a spus:

— Mă anunțați şi pe mine când terminați cu râsul.

Însă în seara în care n-a apărut acasă la părinți şi nici la bunici, şi l-au căutat prin jumătate de târg până când l-au găsit la cinema, a mâncat o mamă de bătaie soră cu moartea. Celso Daza, care vindea răcoritoare, îi servise una de *zapote*[10] la opt seara, iar el dispăruse cu paharul şi fără să plătească. Vânzătoarea de plăcinte i-a vândut una şi l-a văzut la puțină vreme stând de vorbă cu portarul de la cinema, care l-a lăsat să intre gratis fiindcă îi spusese

---

10 Fruct foarte dulce de sapotier *(A rehas sapotas)*

că tatăl lui îl aştepta înăuntru. Filmul era *Dracula,* cu Carlos Villanas şi Lupita Tovar, iar regizorul era George Melford. Ani de-a rândul Luis Enrique mi-a descris groaza lui în clipa când s-au aprins luminile teatrului, chiar când contele Dracula se pregătea să-şi înfigă colţii de vampir în gâtul frumoasei. Stătea în locul cel mai ascuns pe care-l găsise liber la balcon şi de acolo i-a văzut pe tata şi pe bunicul căutând în fiecare rând la parter, cu proprietarul cinematografului şi cu doi agenţi de poliţie. Erau gata să se dea bătuţi când Papaleto îl descoperi în ultimul rând la galerie şi îl arătă cu bastonul:

— Iată-l acolo!

Tata l-a scos afară trăgându-l de păr şi bătaia cu cureaua pe care i-a dat-o acasă a rămas ca o pedeapsă legendară în istoria familiei. Groaza şi admiraţia mea pentru acel act de independenţă al fratelui meu mi-au rămas vii pentru totdeauna în memorie. Dar părea că el supravieţuia mereu, de fiecare dată mai eroic. Totuşi, astăzi mă intrigă faptul că revolta lui nu se manifesta şi în rarele perioade în care tata era plecat de acasă,

M-am refugiat mai mult ca oricând în umbra bunicului. Veşnic eram împreună, dimineţile în atelierul de argintărie sau în biroul lui de administrator, unde mi-a încredinţat o însărcinare care mă făcea fericit: să desenez semnele ce urmau să fie făcute cu fierul roşu vacilor destinate sacrificării, şi mi-am asumat-o cu atâta seriozitate, încât îmi ceda locul la birou. La ora prânzului, cu toţi musafirii, ne aşezam mereu în capul mesei, el cu cana lui mare de aluminiu pentru apa cu gheaţă, iar eu cu o lingură de argint care-mi servea la orice. Celorlalţi le atrăgea atenţia că, dacă voiam o bucată de gheaţă, băgăm mâna în cană s-o iau, şi în apă rămânea un strat de grăsime. Bunicul îmi lua apărarea: „El are toate drepturile".

La unsprezece ne duceam să aşteptăm trenul, deoarece fiul lui, Juan de Dios, care locuia în continuare la Santa Marta, îi trimitea în fiecare zi câte o scrisoare prin conductorul de serviciu, plătindu-i

cinci centime. Bunicul răspundea dându-i alte cinci centime cu trenul care se întorcea. După-amiaza, când soarele cobora, mă ducea de mână să-şi rezolve treburile personale. Mergeam la frizerie – era sfertul de ceas cel mai lung al copilăriei; să vedem focurile de artificii pentru sărbătorile naționale – care mă terorizau; la procesiunile din Săptămâna Mare – cu acel Hristos mort pe care l-am crezut dintotdeauna din carne şi oase. Eu purtam pe atunci o şapcă ecosez, la fel cu una a bunicului, pe care Mina mi-o cumpărase ca să semăn mai mult cu el. Asemănarea era atât de mare, încât unchiul Quinte ne vedea ca pe una şi aceeaşi persoană la vârste diferite.

La orice oră din zi bunicul mă ducea la cumpărături la târgul îmbietor al companiei bananiere. Acolo am aflat ce sunt *pargos*[11] şi pentru prima oară am pus mâna pe gheață şi m-a cutremurat descoperirea că era rece. Eram fericit mâncând ce pofteam, dar mă plictiseau partidele de şah cu Belgianul şi discuțiile politice. Acum îmi dau seama însă că în acele lungi plimbări vedeam două lumi diferite. Bunicul o vedea pe a lui la orizontul său, iar eu o vedeam pe a mea la înălțimea ochilor. El îşi saluta prietenii de prin balcoane, iar eu tânjeam după jucăriile olarilor expuse pe trotuare.

Când se lăsa seara, zăboveam în forfota universală din Las Cuatro Esquinas[12], el stând de vorbă cu don Antonio Daconte, care îl primea în picioare în uşa prăvăliei sale cu de toate, şi eu uluit de noutățile din lumea întreagă. Îmi plăceau la nebunie scamatorii de bâlci care scoteau iepuri din pălărie, cei care înghițeau foc, ventrilocii care făceau animalele să vorbească, acordeoniştii care cântau în gura mare despre ce se întâmpla în Provincie. Astăzi îmi dau seama că unul dintre ei, foarte bătrân şi cu o barbă albă, putea

---

[11] O specie de pește marin cu aripioare raze, un roșu aparținând familiei Lutjanidae. Este originară din vestul Oceanului Atlantic, din Marea Caraibilor și din Golful Mexic, unde locuiește în medii asociate cu recifele.
[12] Cele patru colțuri (sp.orig.)

fi legendarul Francisco Bărbatul.

Ori de câte ori socotea că filmul e potrivit, don Antonio Daconte ne invita la prima reprezentație în salonul său Olympia, spre marea îngrijorare a bunicii, care considera că e un libertinaj nepotrivit pentru un nepot inocent. Dar Papaleto stăruia şi a doua zi mă punea să-i povestesc filmul la masă, îmi corecta toate omisiunile şi greşelile, şi mă ajuta să refac episoadele dificile. Erau crâmpeie de ană dramatică ce mi-au fost de folos, de bună seamă, mai ales când am început să desenez comicsuri încă dinainte de a învăța să scriu. La început mi le lăudau ca pe nişte nostimade copilăreşti, dar îmi plăceau atât de mult aplauzele facile ale celor mari, încât aceştia au ajuns până la urmă să fugă de mine când mă auzeau că vin. Mai târziu mi s-a întâmplat la fel cu cântecele pe care mă obligau să le cânt pe la nunți şi aniversări.

Înainte de a ne duce la culcare, petreceam un răstimp destul de lung în atelierul Belgianului, un bătrân înfiorător care îşi făcuse apariția în Aracataca după Primul Război Mondial, şi nu mă îndoiesc că era belgian aşa cum mi-l amintesc, cu accentul său bezmetic şi nostalgiile sale de navigator. Cealaltă ființă vie de la el de acasă era un dog danez, surd şi pederast, care se numea ca preşedintele Statelor Unite: Woodrow Wilson. L-am cunoscut pe Belgian când aveam patru ani, când bunicul se ducea să joace cu el nişte partide de şah mute şi nesfârşite. Din prima seară m-a mirat că în casa lui nu exista nimic despre care să ştiu la ce folosea. Căci era un artist în tot ce supraviețuia harababurii propriilor opere: peisaje marine pastel, fotografii de copii la aniversări şi la prima comuniune, copii de bijuterii orientale, figurine făcute din corn de vită, mobile desperecheate din epoci şi stiluri diferite, îngrămădite unele peste altele.

Mi-a atras atenția pielea lui lipită de oase, de aceeaşi culoare galbenă solară ca şi părul, şi cu o şuviță ce-i cădea pe față şi-l deranja când vorbea. Fuma cu o pipă de lup de mare pe care o aprindea numai pentru şah, iar bunicul spunea că era un şiretlic ca

să-şi zăpăcească adversarul. Avea un ochi de sticlă ieşit din orbită care părea mai atent la interlocutor decât ochiul sănătos. Era invalid de la brâu în jos, cu umerii aduşi în faţă şi răsucit înspre stânga, dar naviga precum un peşte printre stâncile submarine din atelierele lui, mai curând atârnat decât sprijinit în cârjele de lemn. Nu l-am auzit niciodată vorbind despre călătoriile lui pe mare, care erau, se pare, multe şi cutezătoare. Singura pasiune care i se cunoştea în afara casei era acea pentru cinema şi, la sfârşit de săptămână, nu lipsea de la niciun film, de orice fel.

Nu l-am îndrăgit niciodată şi cu atât mai puţin în timpul partidelor de şah la care zăbovea ceasuri până să mişte o piesă, pe când mie îmi cădea capul de somn. Într-o seară, mi s-a părut atât de neajutorat, încât m-a năpădit presimţirea că avea să moară foarte curând şi mi-a fost milă de el. Însă cu timpul a ajuns să stea atâta pe gânduri la fiecare mutare, că până la urmă am dorit din tot sufletul să moară.

Cam în acea vreme bunicul a atârnat în sufragerie tabloul cu Simón Bolívar pe patul său de moarte. Mi-a venit greu să înţeleg de ce nu avea giulgiu precum ceilalţi morţi pe care îi văzusem la câte un priveghi, ci era întins pe o masă de birou cu uniforma din zilele lui de glorie. Bunicul mi-a risipit îndoielile cu nişte cuvinte categorice:

— El era altfel.

Apoi, cu un glas tremurător ce nu părea al lui, mi-a citit un lung poem atârnat lângă tablou, din care îmi voi aminti pentru totdeauna doar versurile finale: „Tu, Santa Marta, ai fost primitoare şi-n poala ta i-ai dat măcar acest crâmpei la ţărm de mare spre a muri“. De atunci şi pentru mulţi ani, mi-a rămas în cap ideea că Bolívar fusese găsit mort pe ţărm. Bunicul m-a învăţat şi mi-a cerut să nu uit în veci că acel om a fost cel mai mare care s-a născut în istoria lumii. Năucit de nepotrivirea acestor cuvinte ale lui cu altele pe care bunica mi le spusese cu o emfază asemănătoare, l-am întrebat pe bunicul dacă Bolívar era mai mare ca Iisus Hristos. El

mi-a răspuns dând din cap, fără convingerea dinainte:

— N-au nimic de-a face una cu alta.

Acum ştiu că bunica îi impusese bărbatului ei şi mă ia în plimbările sale de seară, fiind convinsă că erau pretexte ca să-şi viziteze amantele reale sau presupuse. Se prea poate ca uneori să-i fi servit drept alibi, dar adevărul este că niciodată n-a fost cu mine în vreun loc care să nu se afle pe ruta prevăzută. Totuşi, am imaginea limpede a unei seri când am trecut din întâmplare cu cineva de mână prin faţa unei case necunoscute şi l-am văzut pe bunicul aşezat ca domn şi stăpân în salon. N-am putut înţelege niciodată de ce m-a străfulgerat clarviziunea că nu trebuia să povestesc nimănui ceea ce văzusem. Până în ziua de astăzi.

Tot bunicul mi-a descoperit literele scrise, la cinci ani, într-o seară în care m-a dus să văd animalele de la un circ în trecere prin Cataca, sub un cort mare cât o biserică. Cel mai mult mi-a atras atenţia o rumegătoare chinuită şi tristă, cu o expresie teribilă de mamă.

— E o cămilă, mi-a spus bunicul.

Cineva din apropiere i-a ieşit în întâmpinare:

— Iertare, domnule colonel, e un dromader.

Abia acum pot să-mi imaginez cum trebuie să se fi simţit bunicul pentru că l-a corectat cineva în prezenţa nepotului. Fără să clipească măcar, a depăşit momentul cu o întrebare demnă:

— Care-i diferenţa?

— Nu ştiu, răspunse celălalt, dar acesta-i un dromader.

Bunicul nu era un om cult şi nici nu pretindea că este, că fugise de la şcoala publică din Riohacha pentru a se duce să tragă cu puşca într-unul din nenumăratele războaie civile din Caraibe. Nu s-a mai apucat niciodată de învăţătură, dar toată viaţa a fost conştient de lacunele sale şi avea o aviditate de cunoştinţe imediate, care-i compensa cu prisosinţă lipsurile. În după-amiaza cu circul s-a întors abătut la el în birou şi a consultat dicţionarul cu o atenţie copilărească. Atunci a aflat el şi am aflat şi eu pentru

totdeauna care e diferența dintre un dromader şi o cămilă. La sfârşit, mi-a pus gloriosul cărțoi în poală şi mi-a zis:

— Cartea asta nu numai că le ştie pe toate, dar mai e şi singura care nu greşeşte niciodată.

Era un volum mare, cu o ilustrație cu un atlant uriaş pe cotor, pe umerii căruia se sprijinea bolta universului. Eu nu ştiam să citesc şi nici să scriu, dar puteam să-mi imaginez câtă dreptate avea colonelul, căci erau aproape două mii de pagini mari, pestrițe şi cu desene minunate. La biserică mă uluise mărimea ceaslovului, dar dicționarul era mai gros. Parcă aş fi putut privi lumea întreagă pentru prima oară.

— Câte cuvinte o fi având? l-am întrebat.

— Toate, spuse bunicul.

Adevărul e că eu n-aveam nevoie pe atunci de cuvântul scris, fiindcă reuşeam să exprim prin desene tot ce mă impresiona. La patru ani desenasem un vrăjitor care-i tăia capul nevestei şi i-l lipea iar la loc, aşa cum făcuse Richardine în trecerea lui pe la Olympia. Secvența grafică începea cu decapitarea, cu ferăstrăul de mână, continua cu expunerea triumfală a capului însângerat şi se termina cu femeia care mulțumea pentru aplauze, cu capul pe umeri. Benzile desenate existau deja, dar le-am cunoscut mai târziu, în suplimentul în culori al ziarelor de duminică. Atunci am început să născocesc povestiri desenate şi fără dialoguri. Însă când bunicul mi-a dăruit dicționarul mi-a trezit o asemenea curiozitate față de cuvinte, încât îl citeam ca pe un roman, în ordine alfabetică şi aproape fără să înțeleg. Aşa a fost întâiul meu contact cu cea care avea să devină cartea fundamentală în menirea mea de scriitor.

Copiilor li se spune o primă poveste care îi captivează cu adevărat şi e foarte greu să mai vrea să asculte alta. Cred că nu este şi cazul copiilor povestitori, şi nu a fost nici al meu. Eu mai voiam. Nesațul cu care ascultam poveştile mă lăsa întotdeauna în aşteptarea uneia şi mai frumoase a doua zi, mai cu seamă dintre cele care aveau legătură cu misterele istoriei sfinte.

Toate câte mi se întâmplau pe stradă aveau o rezonanță uriașă în casă. Femeile de la bucătărie le povesteau străinilor care soseau cu trenul – care la rândul lor veneau cu alte lucruri de povestit – şi toate împreună se încorporau torentului tradiției orale. Unele fapte erau cunoscute mai întâi prin acordeoniştii care le cântau pe la bâlciuri, iar apoi călătorii le povesteau din nou, îmbogățindu-le. Însă faptul cel mai impresionam din copilăria mea m-a copleşit într-o duminică dis-de-dimineață şi a început cu nişte cuvinte fără rost ale bunicii când ne duceam la biserică:

— Bietul Nicolásito, o să piardă slujba de Florii.

Mi-a părut bine, căci slujbele de duminică erau prea lungi pentru vârsta mea şi predicile părintelui Angarita, pe care l-am iubit atâta copil fiind, mi se păreau adormitoare. A fost însă o iluzie deşartă, pentru că bunicul mă duse aproape târându-mă până la atelierul Belgianului, cu costumul meu de catifea verde pe care mi-l puseseră pentru slujbă şi care mă strângea între picioare. Polițiştii care stăteau de pază îl recunoscură de departe şi îi deschiseră uşa cu formula rituală:

— Poftiți, domnule colonel.

Numai atunci am aflat că Belgianul inhalase o soluție de cianură de aur – pe care a împărțit-o cu câinele lui – după ce a văzut *Nimic nou pe frontul de vest*, filmul lui Lewis Milestone după romanul lui Erich María Remarque. Intuiția populară, care veşnic dibuie adevărul chiar şi acolo unde nu-i cu putință, a înțeles şi a susținut sus şi tare că Belgianul nu rezistase şocului de a se vedea zvârcolindu-se împreună cu patrula sa sfârtecată într-o mlaştină din Normandia.

Mica sală de primire era în penumbră, având ferestrele închise, dar lumina zorilor din curte pătrundea în dormitor, unde primarul cu alți doi agenți îl aşteptau pe bunicul. Cadavrul era acolo, pe un pat de campanie, acoperit cu o pătură şi cu cârjele la îndemână, unde stăpânul lor le-a lăsat înainte de a se culca să moară. Lângă el, pe un scăunel de lemn, era tăvița unde pusese să se evapore

cianura şi o hârtie cu litere mari scrise cu creionul: „Nu dați vina pe nimeni, mă omor de dobitoc ce sunt“. Formalitățile legale şi amănuntele înmormântării, rezolvate grabnic de bunicul, nu durară mai mult de zece minute. Pentru mine însă au fost cele mai impresionante zece minute din viața mea de care aveam să-mi aduc aminte.

Mai întâi mă făcu să mă înfior încă de la intrare mirosul din dormitor. Numai după multă vreme am aflat că era mirosul de migdale amare al cianurii pe care Belgianul o inhalase ca să moară. Dar nici aceasta şi nici vreo altă impresie n-aveau să fie mai puternice şi mai stăruitoare ca vederea cadavrului, când primarul dădu la o parte pătura să i-l arate bunicului. Era gol, înțepenit şi răsucit, cu pielea aspră plină de fire galbene de păr şi ochii scăldați în ape blânde, privindu-ne de parcă ar fi fost vii. Această groază de a fi văzut din moarte m-a cutremurat ani în şir, ori de câte ori treceam pe lângă gropile fără cruce ale sinucigaşilor înmormântați în afara cimitirului, din porunca Bisericii. Dar plictiseala serilor de la el de acasă mi-a revenit cel mai stăruitor în minte, cu povara-i de groază la vederea cadavrului. Poate din pricina asta i-am spus bunicului când ieşeam din casă:

— Belgianul n-o să mai joace şah.

A fost o banalitate, dar bunicul a povestit-o în familie ca o nostimadă genială. Femeile o răspândeau cu atâta entuziasm, încât o bucată de vreme am fugit de cei care veneau în vizită de teamă că o vor povesti iar în fața mea sau mă vor obliga s-o repet. Aceasta mi-a revelat, pe deasupra, o calitate a adulților care avea să-mi fie foarte folositoare ca scriitor: fiecare o povestea cu noi detalii, adăugate pe socoteala sa, până într-atât încât feluritele versiuni ajungeau până la urmă să difere de cea originală. Nimeni nu-şi imaginează compasiunea pe care o simt de atunci pentru bieții copii declarați genii de către părinții lor, care-i pun să cânte când au vizite, să imite păsările şi chiar să mintă pentru a-i distra. Astăzi îmi dau totuşi seama că acele cuvinte atât de simple au fost primul

meu succes literar.

Aşa era viaţa mea în 1932, când s-a anunţat că trupele din Peru, sub regimul militar al generalului Luis Miguel Sánchez Cerro, luaseră localitatea Leticia, pe ţărmul fluviului Amazon, în extremitatea de sud a Columbiei, care era lipsită de apărare. Vestea răsună pe cuprinsul întregii ţări. Guvernul decretă mobilizarea naţională şi organiză o chetă publică pentru a aduna de prin case bijuteriile de familie cele mai valoroase. Patriotismul, exacerbat de atacul viclean al trupelor peruviene, a provocat un răspuns popular fără precedent. Cei care strângeau bijuteriile nu pridideau cu atâtea tributuri voluntare din casă în casă, mai ales verighete, preţuite atât pentru valoarea lor reală cât şi pentru cea simbolică.

Pentru mine, în schimb, a fost una dintre perioadele cele mai fericite prin dezordinea care a însoţit-o. Rigoarea stearpă a şcolii a fost înlocuită pe străzi şi prin case de creativitatea populară. S-a format un batalion civic din floarea tineretului, fără deosebire de clasă şi de culoare, s-au întemeiat brigăzile de femei ale Crucii Roşii, s-au improvizat imnuri de război pe viaţă şi pe moarte împotriva agresorului ticălos şi un strigăt unanim a răsunat pe întinsul patriei: „Sus Columbia, jos Peru!“

N-am ştiut niciodată cum s-a terminat acea faptă de arme, fiindcă după o vreme spiritele se liniştiră fără prea multe explicaţii. Pacea se întări o dată cu asasinarea generalului Sánchez Cerro de către un opozant al domniei sale sângeroase, iar strigătul de război ajunse de rutină, sărbătorind victoriile de la partidele de fotbal şcolăresc. Însă părinţii mei, care îşi donaseră pentru război verighetele, nu şi-au revenit nicicând din pricina naivităţii lor.

De când îmi amintesc, vocaţia mea pentru muzică s-a revelat în acei ani prin fascinaţia pe care mi-o produceau acordeoniştii cu cântecele lor de drumeţie. Ştiam pe de rost câteva, cum erau cele cântate pe ascuns de femeile de la bucătărie, pentru că bunica le

considera cântece de neam prost. Însă nevoia mea imperioasă de a cânta spre a mă simți viu mi-a fost trezită de tangourile lui Carlos Gardel, care molipsiseră jumătate de glob. Ceream să mă îmbrace ca el, cu pălărie de fetru şi fular de mătase, şi nu era nevoie de prea multe insistențe ca să slobod un tangou cât mă ținea gura. Până în dimineața funestă când mătuşa Mama m-a aşteptat cu vestea că Gardel murise în accidentul produs prin ciocnirea a două avioane la Medellín. Cu câteva luni înainte cântasem *Pe coastă în jos* într-o serată de binefacere, acompaniat de surorile Echeverri, născute la Bogotá, care erau profesoare de maeştri şi sufletul tuturor seratelor şi al comemorărilor patriotice care se țineau la Cataca. Eu am cântat cu atâta temperament, că mama n-a îndrăznit să mă contrazică atunci când i-am spus că voiam să învăț pianul în locul acordeonului repudiat de bunica.

Chiar în după-amiaza aceea m-a dus la domnişoarele Echeverri ca să mă învețe. În vreme ce ele stăteau de vorbă, eu priveam pianul din celălalt capăt al salonului cu o evlavie de câine fără stăpân, calculam dacă picioarele mele ar ajunge la pedale şi mă tot întrebam dacă distanța dintre degetul meu mare şi cel mic de la mâini ar fi de-ajuns pentru intervalele foarte mari sau dacă aş fi în stare să descifrez hieroglifele de pe portativ. A fost o vizită dătătoare de speranțe înaripate preț de două ore. Dar zadarnică, fiindcă maestrele ne-au spus la sfârşit că pianul era stricat şi nu ştiau când aveau să-l repare. Ideea a fost amânată până când se va întoarce acordorul, dar nu s-a mai vorbit de aceasta decât după o jumătate de viață, când i-am amintit mamei intr-o discuție întâmplătoare durerea pe care am simțit-o pentru că nu am învățat să cânt la pian. Ea a oftat:

— Şi cel mai rău, spuse, e că nu era stricat.

Atunci am aflat că se înțelesese cu profesoarele să vină cu pretextul că pianul era stricat ca să mă ferească de tortura pe care ea o suferise vreme de cinci ani cu exerciții prosteşti la Colegiul „Presentación“. Consolarea a fost că deschiseseră pe atunci în

Cataca şcoala montessoriană, ale cărei învățătoare stimulau cele cinci simțuri ale copiilor prin exerciții practice şi îi învățau să cânte. Cu talentul şi frumusețea directoarei Rosa Elena Fergusson, a studia era ceva la fel de minunat ca a te juca de-a fi în viață. Am învățat să apreciez mirosul, a cărui forță de evocări nostalgice este pustiitoare; cerul gurii, pe care mi l-am rafinat până într-atât, încât am încercat băuturi cu gust de fereastră, pâine veche cu iz de cufăr, infuzii cu gust de masă. În teorie, e greu să pricepi aceste plăceri subiective, dar cine le-a trăit le va înțelege imediat.

Nu cred să existe o metodă mai bună decât cea montessoriană de a-i sensibiliza pe copii pentru a capta frumusețea lumii şi a le trezi curiozitatea față de secretele vieții. I s-a reproşat că întăreşte spiritul de independență şi individualismul – şi poate că în cazul meu a fost adevărat. În schimb, n-am învățat niciodată să fac împărțirea sau să scot rădăcina pătrată şi nici să folosesc idei abstracte. Eram atât de mici, că nu-mi aduc aminte decât de doi colegi. Mai întâi Juanita Mendoza, care a murit de tifos la şapte ani, puțin după ce a fost inaugurată şcoala, şi m-a impresionat atât de tare, încât n-am putut s-o uit niciodată, cu cunună şi văl de mireasă în coşciug. Celălalt era Guillermo Valencia Abdala, prietenul meu încă din prima recreație şi astăzi medicul meu infailibil pentru mahmureala din zilele de luni.

Sora mea Margot trebuie să fi fost foarte nefericită în şcoala aceea, deşi nu-mi amintesc s-o fi spus vreodată. Se aşeza pe scăunelul ei din clasa elementară şi acolo rămânea tăcută, chiar şi în ceasurile de recreație, fără să-şi ia ochii de la un punct nedefinit, până când suna clopoțelul de plecare. N-am aflat decât mult mai târziu că, pe când stătea singură în sala pustie, mesteca puțin pământ din grădina de acasă pe care-l ținea ascuns în buzunarul şorțului.

Mi-a fost greu să învăț să citesc. Nu mi se părea logic ca litera „m“

să se numească „eme”[13], şi totuşi să nu se citească „emea“ cu vocala următoare, ci „ma“. Mi-era imposibil să citesc aşa. În sfârşit, când am ajuns la Şcoala Montessori, învățătoarea nu m-a învățat numele consoanelor, ci doar cum se rosteau. Aşa am putut citi prima carte peste care am dat într-o ladă prăfuită din magazia casei. Era descusută şi incompletă, dar m-a absorbit atât de adânc, încât trecând pe acolo logodnicul Sarei a avut o premoniție înfricoşătoare: „La naiba! Copilul ăsta o să fie scriitor”.

Venind de la el, care trăia din scris, mi-a făcut o impresie nemaipomenită. Au trecut câțiva ani până să aflu că acea carte era *O mie şi una de nopți.* Povestea care mi-a plăcut cel mai mult – una dintre cele mai scurte şi cea mai simplă din câte citisem – a continuat să mi se pară cea mai bună tot restul vieții, chiar dacă acum nu mai sunt sigur dacă am citit-o de fapt acolo şi nici n-a putut să mă lămurească cineva. Povestea e aceasta: un pescar i-a făgăduit unei vecine că o să-i dăruiască primul peşte pe care o să-l prindă dacă îi împrumută un plumb pentru crâsnicul lui şi, când femeia a despicat peştele ca să-l frigă, înăuntru avea un diamant cât o migdală.

Întotdeauna am legat războiul cu Peru de decăderea localității Cataca, fiindcă odată proclamată pacea tata se pierdu într-un labirint de incertitudini care sfârşi într-un târziu prin mutarea familiei în satul lui natal, Sincé. Pentru Luis Enrique şi pentru mine, care l-am însoțit în călătoria de explorare, a fost în realitate o nouă şcoală a vieții, cu o cultură atât de diferită de a noastră, încât cele două locuri păreau a proveni de pe două planete distincte. Îndată după sosire ne-au dus în livezile vecine şi acolo am învățat să călărim măgari, să mulgem vaci, să jugănim viței, să facem curse pentru pitpalaci, să pescuim cu undița şi să înțelegem de ce câinii rămâneau împreunați cu cățelele. Luis Enrique mi-o lua

[13] Numele în spaniolă al literei şi sunetului „m“.

întotdeauna cu mult înainte în descoperirea lumii pe care Mina ne-o interzisese şi despre care bunica Argemira ne vorbea în Sincé, fără umbră de intenție rea. Atâția unchi şi mătuşi, atâția veri de culori diferite, atâtea rude cu nume de familie ciudate, vorbind în argouri felurite, ne făceau la început să simțim mai curând o senzație de descumpănire decât de noutate, până când am înțeles că acesta era un alt fel de a iubi. Tatăl tatălui meu, don Gabriel Martínez, un învățător extraordinar, ne-a primit pe Luis Enrique şi pe mine în curtea lui cu copaci uriaşi care făceau cele mai renumite fructe de mango din tot satul, prin savoarea şi mărimea lor. Le număra în fiecare zi din cea dintâi a recoltei anuale şi le culegea unul câte unul cu mâna lui, vânzându-le cu fantasticul preț de o centimă bucata. Când ne-am luat rămas-bun, după o discuție prietenească despre memoria lui de învățător destoinic, culese un mango din pomul cel mai stufos şi ni-l dădu pentru amândoi.

Tata ne prezentase călătoria aceea drept un pas important în integrarea familiei, dar încă de la sosire ne-am dat seama că scopul lui secret era să deschidă o farmacie în marea piață principală. Fratele meu şi cu mine am fost înscrişi la şcoala învățătorului Luis Gabriel Mesa, unde ne-am simțit mai liberi şi mai bine integrați în noua comunitate. Am închiriat o casă uriaşă în locul cel mai bun din tot satul, cu două etaje şi un balcon de jur împrejur deasupra pieței, prin ale cărei dormitoare triste cânta noaptea întreagă fantoma invizibilă a unui stârc.

Totul era pregătit pentru debarcarea cu succes a mamei şi a surorilor, când sosi telegrama cu vestea că bunicul Nicolás Márquez murise. Fusese surprins de o durere în gât, diagnosticată drept cancer în ultima fază, şi abia dacă au avut timp să-l ducă la Santa Marta să moară. Singurul dintre noi pe care l-a văzut în agonia sa a fost fratele meu, Gustavo, care se născuse cu şase luni în urmă şi pe care cineva l-a pus în patul bunicului ca să se despartă de el. Bunicul agonizând l-a mângâiat de rămas-bun. Mi-au trebuit mulți ani pentru a conştientiza ce însemna pentru

mine moartea aceea de neconceput.

Mutarea la Sincé s-a făcut oricum, nu numai cu copiii, ci şi cu bunica Mina, mătuşa Mama, pe atunci bolnavă, amândouâ în grija atentă a mătuşii Pa. Dar bucuria noutății şi eşuarea proiectului s-au produs aproape în acelaşi timp şi în mai puțin de un an ne-am întors cu toții la vechea casă din Cataca, „aruncând pălăria la părnânt", cum spunea mama în situațiile fără ieşire. Tata a rămas la Barranquilla, examinând modul de a-şi instala cea de a patra farmacie.

Ultima mea amintire din acele zile cumplite despre casa din Cataca a fost cea a focului din curte în care au ars hainele bunicului. Tunicile sale de război şi costumele albe de colonel în civil semănau cu el, de parcă ar fi fost mai departe viu înăuntrul lor, în vreme ce ardeau. Mai ales nenumăratele-i şepci de catifea de felurite culori care fuseseră semnul de identitate ce-l distingea cel mai bine de la distanță. Printre ele am recunoscut şi şapca mea ecosez, incinerată din nebăgare de seamă, şi m-a înfiorat revelația că ceremonia aceea de exterminare îmi conferea un cert rol de protagonist în moartea bunicului. Astăzi văd totul limpede: ceva al meu murise o dată cu el. Dar mai cred şi că, fără nicio îndoială, în momentul acela eram deja un scriitor de şcoală primară, căruia nu-i lipsea decât să învețe să scrie.

Aceeaşi stare de spirit mi-a dat curaj să trăiesc mai departe când am plecat cu mama din casa pe care n-am putut s-o vindem. Întrucât trenul de întoarcere putea sosi la orice oră, ne-am dus la gară fără să ne treacă măcar prin minte să mai salutăm pe careva. „O să ne întoarcem altă dată mai pe îndelete", spuse ea, cu unicul eufemism care i se năzări pentru a spune că n-o să se mai întoarcă în veci. În ceea ce mă priveşte, ştiam încă de pe atunci că niciodată, cât aveam să mai trăiesc, nu voi înceta să duc dorul tunetului de la trei după-amiaza.

Am fost singurele fantome în gară, în afară de funcționarul în salopetă care vindea bilete, ocupându-se şi de restul treburilor îndeplinite în mod obişnuit pe vremea noastră de vreo douăzeci sau treizeci de oameni grăbiți. Căldura era de neînvins. De partea cealaltă a căii ferate se aflau doar ruinele oraşului interzis al companiei bananiere, vechile ei clădiri fără acoperişurile roşii, palmierii ofiliți, printre buruienile şi dârâmăturile spitalului şi, la capătul digului, casa Şcolii Montessori părăsită printre migdali decrepiți, şi mica piață pietruită din dreptul gării, fără cea mai vagă umbră de măreție istorică.

Toate câte îmi apăreau în față îmi stârneau doar privindu-le o dorință irezistibilă de a scrie pentru a nu muri. O mai simțisem şi în alte rânduri, dar numai în dimineața aceea am recunoscut-o ca moment de inspirație, acest cuvânt înfiorător, însă atât de real, că pustieşte tot ce-i iese în cale pentru a-şi împlini țelul.

Nu-mi amintesc să mai fi vorbit, nici măcar în tren la întoarcere. Pe şalupă, în zorii zilei de luni, cu briza proaspătă a mlaştinii adormite, mama şi-a dat seama că nici eu nu dormeam şi m-a întrebat:

— La ce te gândeşti?

— Scriu, i-am răspuns. Şi m-am grăbit să fiu mai amabil: Mai bine zis, stau şi mă gândesc la ce o să scriu când ajung la birou.

— Nu ți-e teamă că tatăl tău o să moară de inimă rea?

M-am eschivat, cu o amplă mişcare de toreador:

— A avut atâtea motive să moară, încât acesta trebuie să fie cel mai puțin ucigător.

Nu era momentul cel mai potrivit să mă hazardez cu al doilea roman, după ce mă împotmolisem la primul şi încercasem, cu succes sau fără, alte forme de ficțiune, dar eu însumi mi-am impus în noaptea aceea ca un fel de angajament de război: să scriu romanul ori să mor. Sau, cum spusese Rilke: „Dacă socotiți că sunteți în stare să trăiți fără a scrie, nu scrieți”.

Din taxiul care ne-a dus la cheiul şalupelor, vechiul meu oraş

Barranquilla mi s-a părut ciudat şi trist, sub cea dintâi geană de lumină a acelui februarie providențial. Căpitanul şalupei „Eline Mercedes” m-a invitat s-o însoțesc pe mama până la Sucre, unde familia locuia de zece ani. Nici nu mă gândeam. M-am despărțit cu o sărutare şi ea m-a privit în ochi, mi-a zâmbit pentru prima dată după seara din urmă şi m-a întrebat cu şiretenia-i de totdeauna:

— Ce-i spun atunci tatălui tău?

I-am răspuns cu mâna pe inimă:

— Spune-i că-l iubesc mult şi că grație lui o să fiu scriitor. Şi fără milă am luat-o înaintea oricărei alternative: Nimic altceva decât scriitor.

Îmi plăcea s-o spun, uneori în glumă, alteori în serios, dar niciodată cu atâta convingere ca în ziua aceea. Am rămas pe chei râspunzând semnelor molcome de rămas-bun pe care mama le făcea sprijinită de copastie, până când şalupa dispăru printre crâmpeie de vapoare. Atunci am dat fuga la biroul ziarului *El Heraldo,* ațâțat de nelinişstea care mi se zvârcolea în pântece şi, aproape fără să-mi trag sufletul, am început noul roman cu fraza spusă de mama: „Am venit să te rog să mă însoțeşti ca să vând casa”.

Metoda mea de atunci era diferită de cea pe care am adoptat-o mai târziu, ca scriitor profesionist. Scriam la maşină numai cu degetele arătătoare – cum fac şi azi – dar nu rupeam fiecare paragraf până nu-l scriam în aşa fel încât să-mi fie pe plac, ca acum, ci slobozeam tot ce aveam în stare brută înăuntrul meu. Cred că sistemul era impus de dimensiunile hârtiei, nişte benzi verticale tăiate de la bobinele tiparniței şi care puteau ajunge uşor să aibă cinci metri. Rezultatul erau nişte originale lungi şi înguste ca nişte papirusuri, care ieşeau în cascadă din maşina de scris şi se întindeau pe jos, pe măsură ce scriam. Şeful de redacție nu comanda articolele pe sferturi de coală, nici pe cuvinte sau litere, ci pe centimetri de hârtie. „Un reportaj de un metru şi jumătate”, se spunea. Am început iar să duc dorul acestui format, în plină

maturitate fiind, când mi-am dat seama că era, practic, egal cu ecranul computerului.

Elanul cu care am început romanul era atât de năvalnic, încât am pierdut noțiunea timpului. La zece dimineața scrisesem probabil mai bine de un metru, când Alfonso Fuenmayor deschise brusc uşa de la intrare şi rămase încremenit cu cheia în broască, de parcă ar fi confundat-o cu cea de la toaletă. Până când m-a recunoscut.

— Şi dumneata ce naiba faci aici Ia ora asta?! m-a întrebat, surprins.

— Stau şi scriu romanul vieții mele, i-am răspuns.

— Altul? făcu el cu umorul lui necruțător. Păi dumneata ai mai multe vieți decât o pisică.

— E acelaşi, dar într-alt fel, i-am spus ca să nu-i mai dau explicații inutile.

Nu ne tutuiam, conform ciudatului obicei columbian de a te tutui de la primul salut pentru a trece apoi la dumneata numai când se ajunge la o familiaritate mai mare – ca între soți.

Scoase cărți şi hârtii din servieta hărtănită şi le puse pe birou. Între timp, ascultă cu acea curiozitate nesățioasă a lui tulburarea emoțională pe care am încercat să i-o transmit prin relatarea frenetică a călătoriei mele. La sfârşit, în chip de sinteză, n-am putut evita nenorocirea de a reduce la o frază ireversibilă ceea ce nu eram în stare să explic.

— E lucrul cel mai grandios din tot ce mi s-a întâmplat în viață, i-am zis.

— Ce bine că n-o să fie şi ultimul, spuse Alfonso.

Nici măcar nu s-a gândit, căci nu era nici el capabil să accepte o idee fără s-o fi redus la dimensiunile ei adevărate. Totuşi, îl cunoşteam destul de bine ca să-mi dau seama că emoția mea legată de călătorie poate că nu-l înduioşase atât de mult pe cât speram eu, dar precis îl intrigase. Aşa a şi fost: de a doua zi a început să-mi pună tot felul de întrebări întâmplătoare, dar foarte lucide asupra

mersului scriiturii, şi un simplu gest de-al său era de-ajuns ca să mă facă să reflectez că mai trebuia corectat ceva.

Pe când stăteam de vorbă îmi strânsesem hârtiile pentru a lăsa liber biroul, fiindcă Alfonso trebuia să scrie în dimineața aceea cea dintâi notă editorială din *Crónica.* Însă vestea pe care o aducea m-a umplut de bucurie: primul număr, prevăzut pentru săptămâna următoare, se amâna pentru a cincea oară din pricina unor nerespectări de termene în aprovizionarea cu hârtie.

— Cu puțin noroc, spuse Alfonso, am putea apărea peste trei săptămâni.

M-am gândit că acel soroc providențial mi-ar fi suficient ca să definesc începutul cărții, căci eram încă destul de necopt pentru a-mi da seama că romanele nu încep cum vrea cineva, ci aşa cum vor ele. Până într-atât, încât şase luni mai târziu, când mă socoteam în linie dreaptă spre finiş, am fost nevoit să refac în profunzime cele zece pagini inițiale, ca să le dea crezare cititorul, şi nici astăzi nu mi se par reuşite. Sorocul trebuie să fi fost o uşurare şi pentru Alfonso, fiindcă în loc să-i pară rău îşi scoase haina şi se aşeză la birou pentru a corecta mai departe ediția recentă a *Dicționarului Academiei Regale*, care ne sosise în acele zile. Era modul său favorit de a-şi petrece timpul liber de când a găsit o greşeală întâmplătoare într-un dicționar englez şi a trimis corectura bine documentată editorilor de la Londra, poate că fără nicio răsplată decât aceea de a strecura o glumiță în stilul nostru în scrisoarea trimisă: „În sfârşit, Anglia ne datorează o favoare nouă, columbienilor“. Editorii i-au răspuns printr-o scrisoare foarte amabilă în care îşi recunoşteau greşeala şi-l rugau să colaboreze mai departe cu ei. Aşa s-a şi întâmplat, mai mulți ani, şi nu numai că a mai descoperit greşeli în acelaşi dicționar, ci şi în altele de diferite limbi. Când relația n-a mai durat, se procopsise deja cu viciul solitar de a corecta dicționare în spaniolă, engleză sau franceză şi, dacă trebuia să facă vreo anticameră sau să aştepte vreun autobuz, sau să stea la orice fel de coadă din multele pe care

le-a făcut în viață, își trecea timpul cu preocuparea milimetrică de a vâna greşeli prin hățișurile limbilor.

La ora douăsprezece, zăpuşeala era de neîndurat. Fumul de la țigările amândurora întunecase puțina lumină a celor două ferestre, dar niciunul din noi nu se obosi să aerisească biroul, poate din pricina viciului de a inhala mai departe acelaşi fum până la moarte. Cu căldura era altfel. Am norocul înnăscut de a o putea ignora până la treizeci de grade la umbră. Alfonso, în schimb, își tot scotea hainele una câte una pe măsură ce căldura se întețea, fără a se întrerupe din ce făcea: cravata, cămaşa, maioul. Mai avea şi avantajul că îmbrăcămintea i se usca pe când era ud leoarcă de sudoare şi, când soarele apunea, putea să şi-o pună iar, la fel de întinsă şi de proaspătă ca la micul dejun. Acesta trebuie să fi fost secretul care i-a permis să apară întotdeauna şi pretutindeni cu costumele sale de în alb, cu cravatele cu nodul răsucit şi aspra lui coamă de indian, împărțită pe mijlocul țestei de o linie trasată matematic. Astfel era ca nou la ora unu, când a ieşit din baie de parcă tocmai se trezise dintr-un somn binefăcător. Trecând pe lângă mine, m-a întrebat:

— Mergem să mâncăm?

— Nu mi-e foame, maestre, i-am spus.

Replica era directă în codul clanului: dacă spuneam da, însemna că mă aflam la ananghie, poate după două zile numai de pâine şi apă, şi în cazul acesta mergeam cu el fără prea multă vorbă, fiind limpede că se descurca în aşa fel încât putea să mă invite. Răspunsul „nu mi-e foame“ putea însemna orice, dar era modul meu de a-i spune că nu aveam probleme cu prânzul. Ne-am înțeles să ne vedem după-amiază, ca întotdeauna, la librăria „Mundo”.

Puțin după prânz, a venit un bărbat tânăr cu un aer de artist de cinema. Foarte blond, cu pielea înăsprită de intemperii, cu ochii de un albastru misterios şi cu o voce caldă de armoniu. Pe când vorbeam despre revista a cărei apariție era iminentă, schiță pe cartonul de pe birou din şase trăsături de condei magistrale

conturul unui taur nărăvaş şi semnă, lăsând un mesaj pentru Fuenmayor. Apoi azvârli creionul pe masă şi plecă trântind uşa. Eu eram atât de adâncit în scris, că nici măcar nu m-am uitat la numele de pe desen. Aşa încât am scris mai departe toată ziua, fără să mânânc şi fără să beau şi, când a pierit lumina după-amiezei, am fost nevoit să plec pe bâjbâite cu prima schiță a noului roman, fericit grație certitudinii de a fi găsit, în sfârşit, un drum diferit de textul la care scriam fără speranță de mai bine de un an.

Numai seara am aflat că vizitatorul de după-amiază era pictorul Alejandro Obregón, de curând sosit dintr-una din numeroasele lui călătorii în Europa. Era de pe atunci nu doar unul dintre marii pictori ai Columbiei, ci şi unul dintre oamenii cei mai îndrăgiți de către prieteni şi se întorsese mai devreme ca să participe la lansarea revistei *Crónica.* L-am întâlnit cu prietenii lui apropiați într-o cârciumă fără nume pe străduța Luz, în inima Cartierului de Jos, pe care Alfonso Fuenmayor o botezase cu titlul unei cărți recente a lui Graham Greene: *Al treilea om.* Întoarcerile sale făceau întotdeauna senzație şi cea din seara aceea a culminat cu o reprezentație în care un greiere dresat asculta ca o ființă omenească ordinele stăpânului. Se ridica în două picioruşe, întindea aripile, cânta cu un țârâit ritmic şi mulțumea pentru aplauze cu reverențe teatrale. La sfârşit, în fața dresorului amețit de salva de aplauze, Obregon înhață cu vârful degetelor greierele de aripi şi, spre uluirea tuturor, şi-l băgă în gură şi-l mestecă de viu cu o desfătare senzuală. N-a fost uşor să-l îmbunăm pe dresorul neconsolat cu tot felul de răsfățuri şi plocoane. Am aflat mai târziu că nu era cel dintâi greier pe care Obregon îl mânca de viu în public şi nici n-avea să fie ultimul.

Niciodată ca în zilele acelea nu m-am simțit atât de integrat oraşului şi jumătății de duzină de prieteni care începeau să fie cunoscuți în mediile jurnalistice şi intelectuale ale țării drept grupul din Barranquilla. Erau scriitori şi artişti tineri care exercitau o anumită supremație în viața culturală a oraşului,

îndrumați de maestrul catalan don Ramón Vinyes, dramaturg şi librar faimos, consacrat de *Enciclopedia Espasa* din 1924.

Îi cunoscusem în luna septembrie, cu un an în urmă, când venisem de la Cartagena – unde locuiam pe atunci – la recomandarea lui Clemente Manuel Zabala, redactor-şef al ziarului *El Universal,* unde îmi scrisesem primele articole editoriale. Am petrecut o noapte vorbind despre toate şi am rămas într-o legătură atât de entuziastă şi de constantă, schimbând între noi cărți şi proiecte literare, încât am ajuns până la urmă să lucrez cu ei. Trei din grupul inițial se distingeau prin independența şi forța vocației lor: Germán Vargas, Alfonso Fuenmayor şi Alvaro Cepeda Samudio. Aveam atâtea lucruri în comun, că unii cu limbi mai ascuțite spuneau că eram fiii aceluiaşi tată, dar în anumite cercuri eram arătați cu degetul şi nu prea iubiți din pricina independenței, a vocației noastre irezistibile, a unei fermități creative care îşi făcea loc dând din coate şi a unei timidități pe care fiecare o rezolva în felul lui şi nu întotdeauna cu succes.

Alfonso Fuenmayor era un excelent scriitor şi ziarist de douăzeci şi opt de ani, care a ținut multă vreme la *El Heraldo o* rubrică de actualități – „Aerul zilei" – cu pseudonimul shakespearian de Puck. Cu cât îi cunoşteam mai bine dezinvoltura şi spiritul umorului, cu atât înțelegeam mai puțin că citise atâtea cărți în patru limbi despre toate subiectele pe care ți le puteai imagina. Ultima lui experiență de viață, la aproape cincizeci de ani, a fost cea cu automobilul uriaş şi rablagit pe care-l conducea fără teamă cu douăzeci de kilometri pe oră. Taximetriştii, bunii lui prieteni şi cititorii cei mai înțelepți, îl recunoşteau de la distanță şi se dădeau într-o parte ca să-i lase drum liber.

Germán Vargas Cantillo era şef de rubrică la ziarul de seară *El Nacional,* critic literar pertinent şi incisiv, cu o proză atât de convingătoare, încât îl putea încredința pe cititor că lucrurile se întâmplau astfel numai fiindcă le povestea el. A fost unul dintre cei mai buni crainici de radio şi neîndoios cel mai cult, în acele vremuri

bune cu profesii noi, şi un model greu de urmat de reporter înnăscut, cum mi-ar fi plăcut şi mie să fiu. Blond şi vânjos, şi cu nişte ochi de un albastru primejdios, nimeni n-a putut să înțeleagă vreodată cum se descurca să fie imediat la curent cu tot ce merita să fie citit. N-a renunțat o clipă la obsesia-i timpurie de a descoperi valori literare ascunse în colțuri îndepărtate ale Provinciei uitate, spre a le scoate la lumină. A fost un noroc că n-a învățat niciodată să conducă în acea confrerie de distrați, căci ne temeam că n-ar rezista tentației de a citi la volan.

Alvaro Cepeda Samudio, în schimb, era înainte de toate un şofer împătimit – care conducea la fel de bine atât automobilele cât şi condeiul – un povestitor dintre cei mai buni când binevoia să se aşeze să scrie, un critic magistral de film şi de bună seamă cel mai cult, şi un promotor de polemici îndrăznețe. Părea un țigan din Ciénaga Grande, cu pielea arsă de soare, un cap frumos cu bucle negre ți răvăşite şi nişte ochi de smintit care nu-i ascundeau inima bună. Încălțămintea lui favorită erau nişte sandale de pânză dintre cele mai ieftine, şi ținea strâns în dinți un trabuc uriaş şi veşnic stins. Îşi făcuse la *El Nacional* ucenicia de ziarist şi-şi publicase primele povestiri. Anul acela se afla la New York, terminând un curs superior de jurnalism la Universitatea Columbia.

Un membru itinerant al grupului, cel mai distins împreună cu don Ramón, era José Félix Fuenmayor, tatăl lui Alfonso. Ziarist de marcă şi unul dintre cei mai mari prozatori, publicase un volum de versuri, *Muze de la tropice*, în 1910, şi două romane: *Cosme,* în 1927, şi O *aventură tristă a paisprezece înțelepți*, în 1928. Niciunul n-a fost un succes de librărie, dar critica specializată l-a considerat întotdeauna pe José Félix drept unul dintre cei mai buni povestitori, sufocat de hățişul Provinciei.

Nu auzisem niciodată de el când l-am cunoscut, într-o zi la amiază, în care ne-am pomenit doar noi doi la „Japy“ şi m-a uluit imediat cu înțelepciunea şi naturaleța conversației. Era veteran al Războiului celor o mie de zile şi supraviețuise detenției într-o

închisoare cumplită. Nu avea formația lui Vinyes, dar îmi era mai apropiat prin modul său de a fi şi prin cultura sa din Caraibe. Ce-mi plăcea însă cel mai mult la el era ciudata-i virtute de a-şi transmite învățătura, ca şi cum ar fi vorba de ceva extrem de uşor. Era un *causeur* neîntrecut şi un maestru al vieții, iar felul lui de a gândi era diferit de tot ce cunoscusem până atunci. Alvaro Cepeda şi cu mine petreceam ceasuri întregi ascultându-l, mai cu seamă datorită principiului său fundamental că diferențele de fond între viață şi literatură erau simple erori de formă. Mai târziu, nu-mi aduc aminte unde, Alvaro a scris cu o răbufnire inspirată: „Toți ne tragem din José Félix".

Grupul se formase într-un mod spontan, aproape prin forța gravitației, în virtutea unei afinități indestructibile, dar greu de înțeles la prima vedere. Am fost întrebați adesea cum se face că, fiind atât de deosebiți, eram mereu de aceeaşi părere şi trebuia să improvizăm orice răspuns ca să nu spunem adevărul: nu eram întotdeauna de acord, dar ne înțelegeam motivele. Eram conştienți că în afara mediului nostru aveam o imagine de prepotenți, narcisişti şi anarhişti. Mai ales grație opțiunilor noastre politice. Alfonso trecea drept un liberal ortodox, Germán un liber-cugetător scrâşnind din dinți, Alvaro un anarhist arbitrar, iar eu un comunist neîncrezător şi un potențial sinucigaş. Cu toate acestea cred, fără cea mai mică îndoială, că marele nostru noroc a fost că până şi în momentele cele mai dificile ne puteam pierde răbdarea, dar niciodată simțul umorului.

Discutam puținele noastre neînțelegeri serioase doar între noi şi uneori ne încingeam în chip primejdios, dar uitam totul de îndată ce ne ridicam de la masă, ori dacă venea vreun prieten străin de grup. Lecția cea mai de neuitat am învățat-o pentru totdeauna în barul Los Almendros, într-o seară când sosisem de curând, iar Alvaro şi cu mine ne-am încurcat în hățişurile unei discuții despre Faulkner. Singurii martori la masă erau Germán şi Alfonso, şi s-au ținut deoparte într-o tăcere de marmură ce a atins extreme

insuportabile. Nu-mi amintesc în ce moment, ameţit de furie şi de rachiu tare, l-am sfidat pe Alvaro să sfârşim discuţia luându-ne la bătaie. Amândoi am dat să ne ridicăm de la masă şi să ne repezim în mijlocul străzii, când vocea impasibilă a lui Germán Vargas ne-a oprit dintr-o dată cu o lecţie pe viaţă:

— Cel care se ridică primul a şi pierdut.

Niciunul nu avea pe atunci treizeci de ani. Eu, cu douăzeci şi trei de ani împliniţi, eram cel mai mic din grup, şi fusesem adoptat de ei de când venisem să mă stabilesc aici în decembrie anul trecut. Dar la masa lui don Ramón Vinyes ne comportam toţi patru ca promotorii şi propăşitorii credinţei, veşnic împreună, vorbind de aceleaşi lucruri şi bătându-ne joc de toate, şi atât de dispuşi să contrazicem mereu, încât ajunseserăm până la urmă să fim văzuţi de parcă eram numai unul.

Singura femeie pe care o consideram ca făcând parte din grup era Meira Delmar, care se iniţia în avântul poeziei, dar stăteam de vorbă cu ea numai în rarele ocazii în care ieşeam de pe orbita noastră de apucături rele. Seratele de la ea acasă, cu scriitori şi artişti faimoşi în trecere prin oraş, erau de neuitat. Altă prietenă care dispunea de mai puţin timp şi care apărea mai rar era pictoriţa Cecilia Porras, care venea de la Cartagena din când în când şi ne însoţea în periplele noastre nocturne, căci nu-i păsa nici cât negru sub unghie că femeile erau prost văzute prin cafenele de beţivani şi case de pierzanie.

Noi, cei din grup, ne întâlneam de două ori pe zi la librăria „Mundo“, care a ajuns până la urmă un centru de întruniri literare. Era o oază de pace în vacarmul de pe strada San Blas, artera comercială zgomotoasă şi arzătoare pe unde se golea centrul oraşului la şase după-amiaza. Alfonso şi cu mine scriam până pe înserat în biroul nostru vecin cu sala redacţiei ziarului *El Heraldo,* ca nişte elevi silitori, el – editorialele lui temeinice, iar eu – notele mele împrăştiate. Adesea schimbam între noi idei de la o maşină de scris la alta, ne împrumutam adjective, ne consultam în privinţa

unor date cu dus-întors până într-atât, încât în unele cazuri era greu de ştiut cui îi aparţinea un paragraf sau altul.

Viaţa noastră zilnică a fost mai întotdeauna previzibilă, cu excepţia nopţilor de vineri când ne lăsam în voia inspiraţiei şi uneori o ţineam tot aşa până la micul dejun de luni. Dacă aveam chef, toţi patru ne dedam unei peregrinări literare fără frâu şi fără măsură. Începeam la *Al treilea om* cu meşteşugarii din cartier şi cu mecanicii dintr-un atelier de automobile, pe lângă funcţionari publici într-o ureche şi alţii care erau tot cam aşa, dar ceva mai puţin. Cel mai ciudat dintre toţi era un hoţ de prin case care sosea cu puţin înainte de miezul nopţii în uniformă de lucru: colanţi, pantofi de tenis, şapcă de jucător de pelotă şi o geantă cu scule uşoare. Cineva l-a surprins furând la el acasă şi a reuşit să-i facă o poză pe care a publicat-o în ziar, cu speranţa să-l identifice careva. Tot ce a obţinut au fost mai multe scrisori de la cititori indignaţi că-i lovesc sub centură pe bieţii borfaşi.

Hoţul avea o vocaţie literară bine asumată, nu pierdea un cuvânt din discuţiile despre artă şi despre cărţi, şi ştiam că este autorul sfios al unor poeme de dragoste pe care le recita pentru clientelă când nu eram noi. După miezul nopţii pleca să fure în cartierele de sus, de parc-ar fi mers la slujbă, şi după trei sau patru ceasuri ne aducea drept cadou câteva flecuşteţe luate din captura principală. „Pentru fetiţe”, ne spunea, fără să ne întrebe măcar dacă le aveam. Când o carte îi atrăgea atenţia o lua şi ne-o dăruia, iar dacă merita o donam apoi bibliotecii departamentale pe care o conducea Meira Delmar.

Lecţiile acelea itinerante ne aduseseră o reputaţie tulbure printre cumetrele cumsecade pe care le întâlneam când ieşeau de la biserică de la slujba de cinci şi care traversau pe trotuarul celălalt ca să nu treacă pe lângă beţivi dis-de-dimineaţă. Însă adevărul este că nu existau chefuri mai cinstite şi mai rodnice. Dacă cineva şi-a dat seama pe moment de acesta, acela am fost eu, cel care le ţineam isonul în strigătele lor ca de prin bordeluri, stârnite de opera lui

John Dos Passos sau de golurile pierdute de echipa „Deportivo Junior”. Până într-atât, încât una dintre grațioasele hetaire de la „Pisica neagră”, sătulă de o noapte întreagă plină de dispute gratuite, ne-a strigat când am trecut pe acolo;

— Dacă ați face amor tot atâta cât strigați, noi ne-am scălda în aur!

Adesea ne duceam să vedem răsăritul în vreun bordel fără nume din cartierul chinezesc, unde a locuit ani de zile Orlando Rivera, Figurita, pe vremea când executa o pictură murală care a făcut epocă. Nu-mi amintesc de cineva care să vorbească mai fără noimă, cu privirea-i aiurită, barba de țap şi bunătatea lui de orfan. Din şcoala primară i s-a năzărit să fie cubanez şi până la urmă a ajuns mai cubanez decât dacă s-ar fi născut în Cuba. Vorbea, mânca, picta, se îmbrăca, se îndrăgostea, dansa şi îşi trăia viața ca un cubanez, şi a murit ca un cubanez fără să fi cunoscut vreodată Cuba.

Nu dormea. Când îl vizitam dis-de-dimineață, cobora sărind de pe schele, mai pictat el însuşi decât zidul, înjurând în limbaj de *mambise*[14] în mahmureala de după marijuana. Alfonso şi cu mine îi aduceam articole şi povestiri ca să le ilustreze, şi trebuia să i le povestim cu voce tare pentru că nu avea răbdare să le înțeleagă citindu-le. Făcea desenele într-o clipă în stil de caricatură, singurul în care credea. Aproape întotdeauna îi ieşeau bine, deşi Germán Vargas spunea când era cu chef că desenele erau mult mai bune atunci când îi ieşeau prost.

Astfel era Barranquilla, un oraş care nu semăna cu niciun altul, mai ales din decembrie până în martie, când alizeele din nord domoleau căldura infernală a zilei cu rafale nocturne ce stârneau vârtejuri prin curțile caselor şi luau găinile pe sus. Rămâneau în viață numai hotelurile de o noapte şi cârciumile de vaporeni

[14] Nume dat în secolul al XlX-lea luptătorilor din Cuba şi Santo Domingo pentru cucerirea independenței față de Spania.

împrejurul portului. Câteva femei de stradă aşteptau nopți întregi clientela veşnic nesigură de pe vapoarele fluviului. O orchestră de alămuri cânta un vals languros pe alee, dar nimeni n-o asculta din pricina strigătelor şoferilor care discutau despre fotbal printre taximetrele oprite în şir pe partea carosabilă a bulevardului Bolívar. Singurul local posibil era cafeneaua „Roma", o bodegă cu refugiați spanioli care nu închidea niciodată, pentru simplul motiv că nu avea uşi. Nu avea nici tavan, într-un oraş cu averse apocaliptice, dar n-am auzit vreodată să se spună că a renunțat cineva să mai mănânce nişte *tortilla*[15] sau să încheie o afacere din pricina ploii. Era un loc liniştit în aer liber, cu măsuțe rotunde vopsite în alb şi scăunele de fier sub bolta salcâmilor înfloriți. La ora unsprezece, când se închideau ziarele de dimineață, *El Heraldo* şi *La Prensa,* redactorii de noapte veneau aici ca să mănânce. Refugiații spanioli erau de la şapte, după ce ascultaseră acasă jurnalul de la radio al profesorului Juan José Pérez Domenech, care continua să dea veşti despre războiul civil spaniol după doisprezece ani de când îl pierduseră. Într-o noapte norocoasă, scriitorul Eduardo Zalamea a poposit aici întorcându-se din La Guajira şi şi-a tras un glonț de revolver în piept, fără consecințe grave. Masa a rămas ca o relicvă istorică pe care chelnerii le-o arată turiştilor fără să-i lase să se aşeze la ea. După mai mulți ani, Zalamea şi-a publicat mărturia acestei aventuri nefericite în *Patru ani la bordul propriei ființe*, un roman care a deschis orizonturi de nebânuit generației noastre.

Eu eram cel mai nevoiaş din grup şi de multe ori m-am refugiat în cafeneaua „Roma", ca să scriu până în zori într-un colț retras, căci ambele mele slujbe laolaltă aveau virtutea paradoxală de a fi importante şi prost plătite. Acolo mă surprindea răsăritul soarelui, citind cu îndârjire, şi când mă îmboldea foamea luam o ceaşcă de ciocolată concentrată şi un sandviş cu şuncă spaniolă de calitate, şi

---

[15] Un fel de omletă tradițională spaniolă, din cartofi, ceapă şi ouă (şi, facultativ, alte ingrediente).

mă plimbam o dată cu cea dintâi geană de lumină a zorilor pe sub copacii înfloriți de pe bulevardul Bolívar. În primele săptămâni scrisesem până foarte târziu în redacția ziarului şi dormisem câteva ceasuri în sala pustie a redacției sau pe rolele de hârtie pentru tipar, însă cu timpul m-am văzut obligat să caut un loc mai puțin original.

Soluția, ca atâtea altele din viitor, mi-a fost dată de veselii taximetrişti de pe bulevardul Bolívar, care mi-au vorbit de un hotel de o noapte la patru străzi de catedrală, unde se dormea singur sau însoțit pentru un peso şi jumătate. Clădirea era foarte veche, dar bine întreținută, pe socoteala curvulițelor care dădeau târcoale pe bulevardul Bolívar de la şase seara, pândind iubiri rătăcite. Portarul se numea Lacides. Avea un ochi de sticlă cu axul strâmb şi se bâlbâia din timiditate, şi mi-l aduc încă aminte cu aceeaşi imensă recunoştință încă din prima noapte când am sosit. Aruncă acel peso şi cincizeci de centime în sertarul de la tejghea, plin cu biletele răzlețe şi mototolite din primele ore ale nopții, şi-mi dădu cheia camerei cu numărul şase.

Niciodată nu stătusem într-un loc atât de liniştit. Se auzeau cel mult paşii înfundați, un zvon de neînțeles şi, foarte rar, scârțâitul neliniştitor al balamalelor ruginite. Dar nicio şoaptă, niciun suspin: nimic. Singurul lucru greu de suportat era căldura ca de cuptor din pricina ferestrei închise cu bare de lemn.

Totuşi, încă din prima noapte l-am citit cu mare spor pe William Irish, aproape până s-a crăpat de ziuă.

Fusese reşedința unor armatori de odinioară, cu coloane placate cu alabastru şi frize cu foițe de alamă aurită, ce se întindea de jur împrejurul unei curți interioare acoperite cu un vitraliu păgân care iradia o lumină de seră. La parter se aflau birourile notariale ale oraşului. La fiecare dintre cele trei etaje ale clădirii inițiale erau şase încăperi spațioase de marmură, transformate în cămăruțe de carton, la fel cu a mea, unde noaptea îşi făceau învârtelile femeile de stradă din zonă. Locul acela fericit unde-ți rupeai gâtul avusese

odinioară numele de Hotel New York, iar Alfonso Fuenmayor l-a botezat mai târziu Zgârie-nori, în amintirea sinucigaşilor care prin anii aceia se aruncau de pe terasele de la Empire State.

Oricum, miezul vieţii noastre era librăria „Mundo“, la amiază şi la şase după-masa, în partea cea mai aglomerată de pe strada San Blas. Germán Vargas, prieten apropiat al proprietarului, don Jorge Rondón, l-a convins să deschidă localul acela care, în puţină vreme, a ajuns centrul de întâlnire al ziariştilor, scriitorilor şi politicienilor tineri. Rondón era lipsit de experienţă în branşă, dar a învăţat repede şi cu un entuziasm şi o generozitate care l-au transformat într-un mecena de neuitat. Germán, Alvaro şi Alfonso i-au fost sfătuitori în comenzile de cărţi, mai ales în privinţa noutăţilor de la Buenos Aires, unde editorii începuseră să traducă, să publice şi să difuzeze în masă noutăţile literare din toată lumea de după cel de-al doilea Război Mondial, Graţie lor puteam citi la timp cărţile care altfel nu ar fi ajuns în oraş. Ei înşişi stârneau entuziasmul clientelei şi au reuşit să facă în aşa fel încât Barranquilla să fie din nou centrul de lectură care decăzuse de ani de zile, când încetase să mai existe librăria faimoasă a lui don Ramón.

N-a trecut multă vreme de la sosirea mea şi am şi intrat în confreria aceea care aştepta comis-voiajorii editurilor argentiniene ca pe trimişii cerului. Mulţumită lor am ajuns admiratori precoce ai lui Jorge Luis Borges, Julio Cortázar, Felisberto Hernández şi ai romancierilor englezi şi americani traduşi cu măiestrie de echipa Victoriei Ocampo. *Făurirea unui rebel,* de Arturo Barea, a fost primul mesaj dătător de speranţă dintr-o Spanie redusă la tăcere de două războaie. Unul dintre comis-voiajori, punctualul Guillermo Dávalos, avea bunul obicei de a ni se alătura în chefurile acelea nocturne şi de a ne dărui listele sale cu noutăţi după ce-şi termina treburile în oraş.

Grupul, care locuia departe de centru, nu se ducea seara la cafeneaua „Roma” decât din motive concrete. Pentru mine, în schimb, însemna casa pe care n-o aveam. Lucram dimineaţa în

liniştita redacție de la *El Heraldo*, mâncam de prânz cum puteam, când puteam şi unde puteam, dar mai întotdeauna invitat în cadrul grupului de prieteni buni şi de politicieni interesați. După-amiaza scriam „Girafa”, articolul meu zilnic, precum şi orice alt text de ocazie. La amiază şi Ia şase după-masa eram cel mai punctual la librăria „Mundo”. Aperitivul de la prânz, pe care grupul l-a luat ani de zile la cafeneaua Colombia, s-a mutat mai târziu la cafeneaua „Japy“, pe trotuarul de vizavi, fiindcă era cel mai aerisit şi cel mai vesel local de pe strada San Blas. O foloseam pentru vizite, ca birou pentru afaceri, interviuri şi ca un loc potrivit de întâlnire.

Masa lui don Ramón la „Japy“ avea nişte reguli inviolabile impuse de uzanță. El sosea cel dintâi datorită programului său de învățător până la patru după-amiaza. Nu începeam mai mulți de şase la masă. Ne aleseserăm locurile în raport cu al său şi se considera de prost-gust să aduci alte scaune acolo unde nu mai aveau loc. În virtutea vechimii şi calității prieteniei sale, Germán s-a aşezat la dreapta lui încă din prima zi. Era cel însărcinat cu treburile lui materiale. I le rezolva chiar dacă el nu i le încredința, căci înțeleptul avea vocația înnăscută de a nu se înțelege defel cu viața practică. Pe vremea aceea, problema principală era vânzarea cărților lui bibliotecii departamentale şi lichidarea altor lucruri înainte de plecarea la Barcelona. Mai mult decât un secretar, Germán părea un fiu bun.

Legăturile lui don Ramón cu Alfonso, în schimb, se întemeiau pe probleme literare şi politice mai dificile. Cât despre Alvaro, întotdeauna mi s-a părut că se inhiba când îl găsea singur la masă şi avea nevoie de prezența celorlalți ca să înceapă să-şi ia zborul. Singura ființă omenească având dreptul să stea la masă oriunde era José Félix. Seara, don Ramón nu se ducea la „Japy“, ci la cafeneaua „Roma” din apropiere, cu prietenii săi din exilul spaniol.

Eu am fost ultimul care am ajuns la masa lui şi încă din prima zi m-am aşezat fără niciun drept pe scaunul lui Alvaro Cepeda câtă vreme acesta se afla la New York. Don Ramón m-a primit ca pe un

discipol în plus pentru că îmi citise povestirile din *El Espectador.* Însă nu mi-aş fi închipuit niciodată că voi ajunge să am atâta încredere în el, încât să-l rog să-mi împrumute banii pentru călătoria la Aracataca împreună cu mama. Puțin mai târziu, printr-o coincidență de neconceput, am avut prima şi singura discuție numai noi doi, când eu am venit la „Japy“ mai devreme decât ceilalți ca să-i dau înapoi fără martori cei şase pesos pe care mi-i împrumutase.

— Salut, geniule, mi-a zis ca întotdeauna. Dar ceva de pe chipul meu l-a alarmat; Eşti bolnav?

— Cred că nu, domnule, i-am spus, tulburat. De ce?

— Te găsesc tras la față, răspunse el, dar nu mă lua în seamă, zilele astea toți suntem *fotuts del cul.*

Îşi puse cei şase pesos în portofel cu un gest reticent, de parc-ar fi fost bani ajunşi îndoielnic în mâna lui.

— Ți-i primesc, mă lămuri îmbujorat la față, ca amintire a unui tânăr foarte sărac, care a fost în stare să-şi plătească o datorie fără să-i fie cerută.

N-am ştiut ce să spun, cufundat într-o tăcere care mi s-a părut grea ca plumbul în vacarmul salonului. Niciodată n-am visat la norocul de a mă bucura de întâlnirea aceea. Aveam impresia că, în taifasul colectiv, fiecare aducea mica sa contribuție la hărmălaia din jur şi virtuțile şi lipsurile fiecăruia se confundau cu ale celorlalți, dar niciodată nu mi-a trăsnit prin minte că puteam vorbi doar eu despre artă şi glorie cu un bărbat care trăia de mulți ani într-o enciclopedie. De multe ori, dis-de-dimineață, în vreme ce citeam în singurătatea camerei mele, plăsmuiam dialoguri incitante pe care aş fi vrut să le port cu el în legătură cu îndoielile mele literare, dar care se risipeau fără urmă la lumina soarelui. Timiditatea mi se agrava când Alfonso năvălea cu una dintre ideile sale colosale sau când Germán dezaproba vreo opinie grăbită a învățătorului, sau când Alvaro răguşea tot vorbindu-ne de un proiect care ne scotea din sărite.

Din fericire, în ziua aceea la „Japy“ don Ramón a luat inițiativa de a mă întreba cum îmi mergea cu lecturile. Pe atunci citisem tot ce am putut găsi din generația pierdută, în spaniolă, cu o atenție deosebită față de Faulkner pe care îl cercetam cu o minuțiozitate sângeroasâ ca o lamă de ras, din pricina ciudatei mele temeri că, la urma urmelor, n-ar fi decât un retoric şiret. După ce-am spus-o m-a înfiorat sfiala să nu pară o provocare şi-am încercat să nuanțez, însă don Ramón nu mi-a lăsat timp.

— Nu-ți face griji, Gabito, îmi răspunse, impasibil. Dacă Faulkner ar fi la Barranquilla, ar sta la masa asta.

Pe de altă parte era uimit că Ramón Gómez de la Serna mă interesa atât de mult, încât îl menționam în „Girafa” alături de alți romancieri consacrați. L-am lămurit că n-o făceam pentru romanele lui căci, în afară de *Vila cu trandafiri*, care îmi plăcuse grozav, nu mă interesa la el decât îndrăzneala spiritului şi talentul verbal, dar numai ca gimnastică ritmică pentru a învăța să scriu. În acest sens nu-mi amintesc de un gen mai inteligent decât faimoasele *greguertas*[16]. Don Ramón mă întrerupse cu zâmbetu-i muşcător:

— Primejdia pentru dumneata e că, fără să-ți dai seama, poți învăța şi să scrii prost.

Totuşi, înainte de a închide subiectul a recunoscut că, în ciuda harababurii sale fosforescente, Gómez de la Serna era un poet adevărat. Aşa erau replicile sale, prompte şi înțelepte, şi abia dacă mă țineau nervii să le asimilez, orbit de teama să nu întrerupă cineva acea ocazie unică. Dar el ştia cum să procedeze. Chelnerul lui obişnuit îi aduse Coca-Cola de la unsprezece şi jumătate, iar el păru să nu-şi dea seama, dar o bău sorbind-o cu paiul de hârtie, fără să-şi întrerupă explicațiile. Majoritatea clienților îl salutau cu voce tare din uşă: „Ce mai faceți, don Ramón?“ Iar el le răspundea

---

16 Aforisme sau texte scurte (sp.orig)

fără a-i privi, cu o fâlfâire a mâinii lui de artist.

Pe când vorbea, don Ramón se uita pe furiş la mapa de piele pe care o țineam strâns cu amândouâ mâinile, ascultându-l. Când îşi termină de băut prima Coca-Cola, răsuci paiul în chip de tirbuşon şi comandă o a doua. Am cerut şi eu una, ştiind prea bine că la masa aceea fiecare îşi plătea partea lui. În sfârşit, m-a întrebat ce era cu mapa misterioasă, de care mă agățam ca un naufragiat de o scândură.

I-am spus adevărul: era primul capitol, încă în ciornă, al romanului pe care-l începusem la întoarcerea de la Cataca împreună cu mama. Cu o îndrăzneală de care niciodată n-aveam să mai fiu în stare nici măcar într-un moment de răspântie între viață şi moarte, am pus pe masă mapa deschisă în fața lui, ca o provocare inocentă. Îşi fixă asupra mea pupilele-i diafane de un albastru primejdios şi mă întrebă, puțin uimit:

— Îmi dai voie?

Era scris la maşină cu nenumărate corecturi, pe benzi de hârtie de tipar îndoite ca un burduf de acordeon. El îşi puse fără grabă ochelarii de citit, desfăcu fâşiile de hârtie cu o artă profesională şi le aranjă pe masă. Citi fără un gest, fără o nuanță pe chip, fără o schimbare în respirație, cu smocul de păr ca de papagal moțat abia clătinat de ritmul gândurilor sale. Când a terminat două fâşii întregi le îndoi la loc în linişte cu o măiestrie medievală şi închise mapa. Atunci îşi puse ochelarii în etui şi îl vârî în buzunarul de la piept.

— Se vede că e un material brut încă, precum e şi normal, îmi spuse el cu mare simplitate. Dar merge bine.

A făcut câteva comentarii marginale asupra mânuirii timpurilor, care era problema mea crucială şi, neîndoios, cea mai dificilă, şi a adăugat:

— Dumneata trebuie să fii conştient că drama s-a şi petrecut şi că personajele nu se află acolo decât pentru a o evoca, aşa încât trebuie să te lupți cu două timpuri.

După o seamă de precizări tehnice pe care n-am izbutit să le valorez din pricina lipsei de experiență, m-a sfătuit ca orașul din roman să nu se numească Barranquilla, cum hotărâsem eu în ciornă, fiindcă era un nume atât de condiționat de realitate, încât avea să-i lase cititorului foarte puțin spațiu de visare. Şi a terminat pe tonul său glumeț:

— Sau fă pe prostul şi aşteaptă să-ți pice numele din cer. La urma urmelor, Atena lui Sofocle nu a fost nicicând cea a Antigonei.

Dar am ținut pentru totdeauna seama, cuvânt cu cuvânt, de fraza cu care s-a despărțit de mine în seara aceea:

— Îți mulțumesc pentru deferență şi o să te răsplătesc cu un sfat: nu arăta niciodată nimănui ciorna a ceva ce scrii.

A fost singura mea conversație cu el între patru ochi, dar a meritat cât toate celelalte, pentru că a plecat la Barcelona pe 15 aprilie 1950, cum plănuia de mai bine de un an, împuținat de costumul de stofă neagră şi de pălăria de magistrat. Parcă am fi condus un copil de şcoală la aeroport. O ducea bine cu sănătatea şi era perfect lucid la cei şaizeci şi opt de ani ai săi, dar toți cei care l-am însoțit ne-am luat rămas-bun ca de la cineva care se întorcea pe pământul natal spre a asista la propria înmormântare.

Doar a doua zi, când ne-am adunat la masa noastră de la „Japy“, ne-am dat seama cât de gol era scaunul lui, pe care nimeni nu s-a hotărât să se aşeze până nu am căzut de acord să fie Germán. Am avut nevoie de mai multe zile să ne obişnuim cu noul ritm al discuțiilor cotidiene, până când a sosit prima scrisoare de la don Ramón, scrisă cu caligrafia-i minuțioasă, cu cerneală violet şi mi s-a părut că-i auzim glasul. Aşa a început o corespondență cu toți prin intermediul lui Germán, frecventă şi susținută, în care povestea foarte puțin despre viața lui şi mult despre o Spanie pe care avea s-o considere drept pământ dușman cât timp trăia Franco, menținând despotismul spaniol asupra Cataloniei.

Ideea săptămânalului era a lui Alfonso Fuenmayor şi data de multă vreme, dar am impresia că a fost precipitată de călătoria

înțeleptului catalan. Adunați să vorbim despre asta în cafeneaua „Roma", trei seri mai târziu, Alfonso ne-a informat că avea totul pregătit pentru lansare. Avea să fie un săptămânal de dimensiuni mai mici decât ale unui ziar obişnuit, de douăzeci de pagini, cu caracter jurnalistic şi literar, al cărui nume – *Crónica* – nu va spune prea mult nimănui. Nouă înşine ni se părea o nebunie: după patru ani, fără să poată face rost de mijloace de acolo unde existau din belşug, Alfonso Fuenmayor le-a obținut de la meşteşugari, mecanici de automobile, magistrați la pensie, ba chiar şi de la cârciumari complici care au acceptat să plătească anunțurile publicitare pentru rom din trestie de zahăr. Existau însă rațiuni să ne gândim că avea să fie bine primită într-un oraş care, cu toate mulțimile industriale şi fumurile sale civice, menținea vie devoțiunea față de poeți.

În afară de noi aveau să fie puțini colaboratori permanenți. Singurul profesionist cu o experiență considerabilă era Carlos Osío Noguera – Bardul Osío – un poet şi ziarist care degaja o simpatie cu totul proprie şi avea un trup ieşit din comun, funcționar guvernamental şi cenzor la *El Nacional,* unde lucrase cu Alvaro Cepeda şi cu Germán Vargas. Altul avea să fie Roberto (Bob) Prieto, un erudit insolit din înalta societate, care putea gândi în engleză sau în franceză la fel de bine ca în spaniolă şi interpreta la pian diverse piese de mari maeştri. Cel mai puțin justificat de pe lista care i s-a năzărit lui Alfonso Fuenmayor a fost Juláo Mario Santodomingo. L-a impus fără rezerve datorită intențiilor lui de a fi un om deosebit, dar puțini dintre noi înțelegeam de ce figura pe lista comitetului de redacție, când el părea menit să fie un Rockefeller latin, inteligent, cult şi cordial, dar condamnat fără scăpare la nebuloasa puterii. Foarte puțini ştiau, cum o ştiam noi, cei patru fondatori ai revistei, că visul secret la cei douăzeci şi cinci de ani ai lui era să fie scriitor.

Directorul, cu totul îndreptățit, urma să fie Alfonso. Germán Vargas avea să fie mai cu seamă marele reporter cu care eu speram

să colaborez, nu când aş avea timp, căci n-am avut niciodată, ci când mi se va împlini visul să învăț meseria. Alvaro Cepeda urma să trimită articole în orele sale libere de la Universitatea Columbia, din New York. La sfârşitul cozii, nimeni nu era mai liber şi mai dornic decât mine să fie numit redactor-şef al unui săptămânal independent şi nesigur, şi aşa s-a şi întâmplat.

Alfonso avea rezerve în arhivă adunate de ani de zile şi mult material într-un stadiu avansat în ultimele şase luni, cu note editoriale, texte literare, reportaje magistrale şi promisiuni de anunțuri publicitare comerciale de la prietenii săi bogați. Redactorul-şef, fără orar fix şi cu o leafă mai bună decât a oricărui ziarist de categoria mea, dar condiționată de câştigurile viitoare, era pregătit să conducă revista cu mână sigură şi Ia timp. În sfârşit, sâmbăta următoare, când am intrat în cămăruța noastră de la *El Heraldo*, la cinci după-amiaza, Alfonso Fuenmayor nici măcar nu şi-a ridicat privirea ca să-şi termine editorialul.

— Dă-i zor cu aiurelile dumitale, maestre, îmi spuse, căci la începutul săptămânii viitoare iese *Crónica.*

Nu m-am speriat, fiindcă mai auzisem fraza asta de două ori. Totuşi, a treia oară a mers strună. Cel mai mare eveniment jurnalistic al săptămânii – cu un avantaj absolut – fusese sosirea fotbalistului brazilian Heleno de Freitas la „Deportivo Junior", dar n-aveam să-l tratăm la concurență cu presa de specialitate, ci ca pe o ştire importantă de interes cultural şi social. *Crónica* n-avea să se lase etichetată prin acest fel de distincții şi cu atât mai puțin fiind vorba de ceva atât de popular cum e fotbalul. Decizia a fost unanimă şi munca eficace.

Pregătiserăm atâtea materiale în aşteptare, că singurul de ultimă oră a fost reportajul cu Heleno, scris de Germán Vargas, maestru al genului şi un fanatic al fotbalului. Primul număr apăru la chioşcurile de vânzare dis-de-dimineață, sâmbătă, 29 aprilie 1950, de ziua Sfintei Catalină de Siena, autoare de scrisori albastre în piața cea mai frumoasă de pe lume. *Crónica* s-a tipărit cu un moto

de ultim moment, scris de mine şi pus chiar sub titlu: „Cel mai plăcut week-end al dumneavoastră”. Ştiam că sfidam purismul indigest care domina în presa columbiană din acei ani, dar ce voiam să spunem cu acel moto nu avea un echivalent cu aceleaşi nuanțe în limba spaniolă. Coperta era un desen în culori reprezentându-l pe Heleno de Freitas făcut de Alfonso Melo, singurul portretist dintre cei trei desenatori ai noştri.

Ediția, în ciuda grabei din ultimele ore şi a lipsei unei campanii publicitare, s-a epuizat cu mult înainte ca redacția în plen să ajungă la stadionul municipal a doua zi – duminică, 30 aprilie – unde se juca partida spectaculoasă dintre „Deportivo Junior“ şi „Sporting”, ambele echipe din Barranquilla. Revista însăşi era divizată, pentru că Germán şi Alvaro erau suporterii Sporting-ului, iar Alfonso şi cu mine ai Junior-ului. Însă doar numele lui Heleno şi excelentul reportaj al lui Germán Vargas au lăsat să se creadă că *Crónica,* era, în sfârşit, marea revistă sportivă pe care o aştepta Columbia.

Tot stadionul era plin până sus, la steaguri. După şase minute din prima repriză, Heleno de Freitas înscrise cel dintâi gol al său în Columbia, cu stângul, de la centrul terenului. Chiar dacă până la urmă a câştigat Sporting cu 3 la 2, după-amiaza a fost a lui Heleno, şi apoi a noastră, grație reuşitei coperte vizionare. Cu toate acestea, n-a existat putere omenească sau divină în stare să facă publicul să înțeleagă că *Crónica* nu era o revistă sportivă, ci un săptămânal cultural ce aducea un omagiu lui Heleno de Freitas căci acesta era unul dintre marile evenimente ale anului.

Nu era o baftă de ageamii. Trei dintre ai noştri se ocupau de obicei de subiecte legate de fotbal în coloanele lor de interes general, inclusiv Germán Vargas, fireşte! Alfonso Fuenmayor era un amator avizat de fotbal, iar Alvaro Cepeda a fost ani de zile corespondentul în Columbia al ziarului *Sporting News*, din Saint Louis, Missouri. Totuşi, cititorii pe care ni-î doream n-au primit cu brațele deschise numerele următoare, iar fanaticii stadioanelor

ne-au abandonat fără regrete.

Încercând să dregem lucrurile, am hotărât în comitetul de redacție ca eu să scriu reportajul principal cu Sebástian Berascochea, cealaltă vedetă braziliană de la „Deportivo Junior“, cu speranța de a împăca fotbalul cu literatura, cum mă străduisem de atâtea ori s-o fac cu alte ştiințe oculte în coloana mea zilnică. Febra balonului de care mă molipsisem de la Luis Carmelo Correa pe islazurile din Cataca îmi scăzuse până aproape de zero. Pe deasupra, eu mă număram printre fanaticii precoci ai base-ball-ului din Caraibe – sau jocul cu pelota, cum îi spuneam pe limba noastră de acasă. Cu toate acestea, am acceptat provocarea.

Modelul meu, firește, a fost reportajul lui Germán Vargas. I-am consultat şi pe alții şi m-am simțit uşurat în urma unei lungi discuții cu Berascochea, un om inteligent şi amabil şi cu un foarte pronunțat simț al imaginii pe care voia s-o transmită publicului său. Partea proastă a fost că l-am identificat şi descris ca fiind un basc exemplar, numai după numele de familie, fără să iau aminte la amănuntul că era un negru cu părul ca abanosul, din cea mai curată stirpe africană. A fost marea gafă a vieții mele şi în momentul cel mai nepotrivit pentru revistă. Până într-atât, încât m-am identificat perfect cu scrisoarea unui cititor care m-a definit drept un ziarist sportiv, incapabil să vadă diferența între un balon şi un tramvai. Însuşi Germán Vargas, atât de meticulos în judecățile sale, a afirmat după câțiva ani, într-o carte comemorativă, că reportajul cu Berascochea era cel mai prost din tot ce scrisesem eu. Cred că exagera, dar nu prea tare, căci nimeni nu-şi cunoştea meseria mai bine ca el, cu cronici şi reportaje scrise pe un ton atât de curgător, că păreau dictate prin viu grai linotipistului.

Nu am renunțat la fotbal şi la base-ball pentru că ambele erau populare pe coasta caraibiană, dar am sporit subiectele de actualitate şi noutățile literare. Totul a fost zadarnic: n-am reuşit niciodată să risipim echivocul că *Crónica* ar fi o revistă sportivă, dar

în schimb fanaticii stadioanelor şi l-au risipit pe al lor şi ne-au lăsat în plata Domnului. Aşa încât am continuat să facem revista aşa cum ne propusesem, chiar dacă începând cu a treia săptămână rămăsese plutind în limbul propriei ambiguități.

Nu m-am descurajat. Călătoria la Cataca împreună cu mama, discuția remarcabilă cu don Ramón Vinyes şi legătura mea intimă cu grupul de la Barranquilla îmi insuflaseră un elan reînnoit care a durat veşnic. De atunci n-am câştigat o centimă altfel decât cu maşina de scris şi asta mi se pare mai vrednic de apreciere decât s-ar putea crede, fiindcă primele drepturi de autor care mi-au îngăduit să trăiesc de pe urma povestirilor şi a romanelor mele mi-au fost plătite la patruzeci şi ceva de ani, după ce publicasem patru cărți cu beneficii infime. Înainte de asta viața mi-a fost întotdeauna tulburată de un hățiş de capcane, fente şi amăgiri pentru a ocoli nenumăratele puncte de atracție ce încercau să mă transforme în orice altceva în afară de scriitor.

3

O dată cu terminarea dezastrului din Aracataca, o dată cu moartea bunicului şi cu dispariția a ceea ce a mai putut dăinui din întreprinderile sale incerte, noi, cei care trăiam din acestea, ne aflam în dorul lelii acum. Casa a rămas fără suflet de când nimeni n-a mai venit cu trenul. Mina şi Francisca Simodosea au fost luate sub ocrotirea Elvirei Carilllo, care s-a ocupat de ele cu o abnegație de roabă. Când bunica şi-a pierdut vederea şi rațiunea, părinții mei au adus-o la ei ca să aibă măcar o viață mai bună până la moarte. Mătuşa Francisca, fecioară şi martiră, a continuat să debiteze obrăznicii insolite şi proverbe grosolane, împoirivindu-se să dea cheile cimitirului şi brutăria unde făcea pâine sfințită pentru biserică, invocând argumentul că Dumnezeu ar fi chemat-o la El dacă asta i-ar fi fost voia. Într-o bună zi, se aşeză în uşa camerei sale învăluită în cearşafurile-i imaculate şi se apucă să-şi coase propriul giulgiu, croit pe măsură, şi cu atâta măiestrie, că moartea a aşteptat mai bine de două săptămâni până totul a fost gata. În noaptea aceea s-a dus la culcare fără să-şi ia râmas-bun de la nimeni, fără niciun fel de boală sau de dureri, şi s-a trântit în pat să moară într-o stare de sănătate cum nu se poate mai bună. Abia după aceea şi-au dat seama că în seara dinainte completase formularele de deces şi pusese la punct formalitățile propriei înmormântări. Elvira Carrillo, care din a sa vrere nu cunoscuse nici ea bărbat, a rămas singură în pustietatea nesfârşită a casei. O trezea la miezul nopții spaima tusei veşnice din dormitoarele vecine, dar niciodată nu s-a lăsat, fiindcă era deprinsă să împărtăşească şi neliniştile stârnite de viața supranaturală.

Dimpotrivă, fratele său geamăn, Esteban Carrillo, s-a păstrat lucid şi dinamic până la adânci bătrineți. Într-un rând, pe când luam gustarea de dimineață împreună cu el, mi-am amintit cu

toate detaliile vizuale că pe tatăl lor încercaseră să-l arunce peste bord de pe şalupa din Ciénaga, purtat pe umeri de mulțime şi azvârlit în sus cu pătura, cum pățise Sancho Panza cu cărăuşii. Pe atunci Papaleto murise şi i-am povestit amintirea unchiului Esteban, pentru că mi s-a părut amuzantă. Însă el s-a ridicat dintr-un salt, furios că nu i-o povestise nimeni de îndată ce se petrecuse şi doritor ca eu să reuşesc să-l identific în minte pe omul care stătuse de vorbă atunci cu bunicul, să-i spună cine erau cei care au vrut să-l înece. Nu înțelegea nici de ce Papaleto nu se apărase, căci era un trăgător de mâna întâi, care de-a lungul celor două războaie civile se aflase adesea în bătaia focului, care dormea cu revolverul sub pernă şi care pe vreme de pace omorâse în duel un duşman. În orice caz, mi-a spus Esteban, nu era niciodată prea târziu ca el şi frații lui să răzbune ocara. Era legea celor din Las Guajira: jignirea unui membru al familiei trebuia să fie plătită de toți bărbații din familia agresorului. Atât de hotărit era unchiul Esteban, că a scos revolverul din centură şi l-a pus pe masă spre a nu pierde timp până termina cu întrebările. De atunci, ori de câte ori ne întâlneam în peregrinările noastre, îi revenea speranța că mi-aş fi amintit. Într-o seară, s-a înființat în cămăruța mea de la ziar, cam în perioada când apucasem să iscodesc trecutul familiei pentru un prim roman rămas neterminat, şi mi-a propus să facem împreună o investigație a atentatului. Nu s-a dat bătut niciodată. Ultima oară când l-am văzut în Cartagena de Indias, bătrân şi cu inima slăbită, şi-a luat rămas-bun de la mine cu un zâmbet trist:

— Nu ştiu cum ai putut ajunge scriitor cu o memorie atât de proastă!

Când n-a mai fost nimic de făcut în Aracataca, tata ne-a dus să locuim din nou la Barranquilla, pentru a deschide altă farmacie fără să aibă o centimă drept capital, dar dispunând de un credit solid la angrosiştii care-i fuseseră asociați în afaceri anterioare. Nu era cea de a cincea farmacie, cum spuneam în familie, ci unica pe

care dintotdeauna o duceam dintr-un oraş într-altul, după previziunile comerciale ale tatei: de două ori la Barranquilla, de alte două ori la Aracataca şi o dată la Sincé. În toate avusese beneficii precare şi datorii care puteau fi plătite. Familia fără bunici şi fără unchi, şi fără servitori s-a redus atunci la părinți şi copii, care eram şase pe atunci – trei băieți şi trei fete – în nouă ani de căsătorie.

M-am simțit tare tulburat de această noutate a vieții mele. Fusesem la Barranquilla în mai multe rânduri, ca să-mi văd părinții când eram mic şi întotdeauna în trecere, iar amintirile mele de atunci sunt foarte fragmentare. Prima vizită a fost la trei ani, când m-au dus cu ocazia naşterii surorii mele Margot, Mi-aduc aminte de duhoarea mâlului din port în zorii zilei, de o trăsură cu un cal al cărei vizitiu îi izgonea cu biciul pe hamalii care tot încercau să se suie pe capră, pe străzile triste şi pline de colb. Mi-aduc aminte de zidurile ocru şi de lemnul verde al uşilor şi al ferestrelor maternității unde s-a născut fetița, şi de aerul cu un pronunțat iz de medicament ce se simțea în cameră. Nou-născuta era într-un pat de fier foarte simplu, în fundul unei încăperi mohorâte, lângă o femeie care neîndoios era mama; nu reuşesc să-mi amintesc însă decât o prezență fără chip care, întinzându-mi o mână slăbită, a suspinat:

— Nu-ți mai aduci aminte de mine!

Nimic altceva. Căci prima imagine concretă, limpede şi certă pe care o am despre ea datează de peste câțiva ani, însă tot n-am izbutit s-o plasez în timp. Trebuie să fi fost în vreo vizită pe care a făcut-o la Aracataca după naşterea Aidei Rosa, cea de-a doua soră a mea. Eu stăteam în curte, jucându-mă cu un miel fătat de curând, pe care Santos Villero mi-l adusese în brațe de la Fonseca, atunci când mătuşa Mama a venit în fugă şi m-a anunțat cu un strigăt ce mi s-a părut de spaimă:

— A venit mămica ta!

Mă duse, aproape trăgându-mă după sine, până în salon, unde toate femeile din casă şi câteva vecine erau aşezate ca la priveghi pe

scaune înşirate la perete. Discuția s-a întrerupt la intrarea mea năvalnică. Am rămas încremenit în uşă, fără să ştiu care dintre toate era mama, până când ea îmi deschise brațele cu glasul cel mai drăgăstos de care îmi aduc aminte:

— Păi eşti acum un adevărat bărbat!

Avea un nas roman frumos, era demnă şi palidă, şi mai distinsă ca niciodată grație modei din acel an: rochie de mătase de culoarea fildeşului cu talia Ia şolduri, mai multe şiraguri de perle, pantofi argintii cu baretă şi tocuri înalte, şi o pălărie de pai fin în formă de clopot, ca acelea de prin filmele mute. Îmbrățişarea mă învălui cu mireasma ei de neconfundat, pe care i-am simțit-o întotdeauna, şi o pală de vinovăție îmi înfioră trupul şi sufletul, pentru că ştiam că datoria mea era s-o iubesc, dar am simțit că nu era aşa.

În schimb, amintirea cea mai veche pe care o păstrez despre tata e verificată şi limpede de la 1 decembrie 1934, zi în care a împlinit treizeci şi trei de ani. L-am văzut intrând cu paşi mari şi sprinteni în casa bunicilor din Cataca, îmbrăcat într-un costum de in alb şi cu canotieră. Cineva care l-a felicitat îmbrățişându-l l-a întrebat câți ani împlinea. Nu i-am uitat niciodată răspunsul, pentru că în momentul acela nu l-am înțeles:

— Vârsta lui Hristos.

M-am întrebat întotdeauna de ce amintirea aceea mi se pare atât de veche, dacă e sigur că pe atunci am stat adesea cu tata.

Nu locuiserăm nicicând în aceeaşi casă, dar după naşterea lui Margot bunicii mei îşi făcură obiceiul să mă ducă la Barranquilla, aşa încât, când s-a născut Aída Rosa, eu eram mai puțin străin. Cred că a fost o casă fericită. Au avut acolo o farmacie şi mai târziu au deschis alta în centrul comercial. Am revăzut-o pe bunica Argemira, măicuța Gime şi pe doi dintre copiii ei, Julio şi Ena, aceasta din urmă fiind foarte frumoasă, dar vestită în familie din pricina nenorocului. A murit la douăzeci şi cinci de ani, nu se ştie de ce, şi încă se mai spune că din pricina farmecelor făcute de un logodnic disprețuit. Pe măsură ce creşteam, maica Gime mi se

părea tot mai simpatică şi mai slobodă la gură.

În aceeaşi perioadă părinții mi-au provocat un şoc emoțional care mi-a lăsat o cicatrice greu de şters. A fost în ziua în care mama a simțit un fior de nostalgie şi s-a aşezat la pian să cânte *Când balul s-a sfârşit*, celebrul vals al iubirii ei tainice, iar tatei i s-a năzărit ideea romantică de a scoate de la naftalină vioara s-o acompanieze, cu toate că îi lipsea o coardă. Ea se adaptă cu uşurință stilului lui de zori de zi plini de romantism şi cântă mai bine ca niciodată, până când l-a privit cu satisfacție peste umăr şi şi-a dat seama că el avea ochii plini de lacrimi. „De cine ți-aduci aminte?" îl întrebă ea cu o inocență feroce. „De prima oară când l-am cântat împreună", răspunse el, inspirat de vals. Atunci mama lovi clapele cu amândoi pumnii, furioasă: „N-a fost cu mine, fățarnicule! strigă în gura mare. Ştii prea bine cu cine l-ai cântat şi plângi acum din pricina ei!"

Nu spuse numele, nici atunci şi nici altă dată, dar strigătul ne-a făcut pe toți să încremenim de groază oriunde ne aflam prin casă. Luis Enrique şi cu mine, cărora veşnic ne-a fost teamă din diferite rațiuni oculte, ne-am ascuns pe sub paturi. Aída a dat fuga la casa din vecini, iar Margot a făcut brusc o febră care a ținut-o trei zile delirând. Chiar şi frații mai mici erau obişnuiți cu exploziile acelea de gelozie ale mamei, cu ochii în flăcări şi cu nasul roman ascuțit ca un brici. O văzuserăm cu o seninătate stranie dând jos tablourile din salon şi spărgându-le unul după altul de podea, într-o zornăitoare grindină de sticlă. O surprinseserâm adulmecând îmbrăcămintea tatălui meu bucată cu bucată, înainte de a o arunca în coşul de rufe de spălat. Nu s-a mai întâmplat nimic după seara cu duetul tragic, dar acordorul florentin a luat pianul să-l vândă, iar vioara – împreună cu revolverul – a ajuns până la urmă să se strice în dulap.

Barranquilla era pe atunci un model al progresului civic, al liberalismului liniştit şi al conviețuirii politice.

Sfârşitul războaielor civile de peste un secol ce devastaseră țara

de la câştigarea independenței față de Spania, iar mai târziu decăderea zonei bananiere, grav afectate de represiunea feroce care s-a înverşunat împotriva ei după greva cea mare, au fost factori decisivi în dezvoltarea şi progresul Columbiei.

Pe de altă parte, până atunci nimic nu se putea împotrivi spiritului întreprinzător al oamenilor de acolo. În 1919, tânărul industriaş Mario Santodomingo – tatăl lui Julio Mario – îşi câştigase gloria obştească de a inaugura poşta aeriană națională cu cincizeci şi şapte de scrisori intr-un sac de pânză tare pe care l-a aruncat pe plaja de la Puerto Colombia, la cinci leghe de Barranquilla, dintr-un avion rudimentar, pilotat de americanul William Knox Martín. La sfârşitul Primului Război Mondial a sosit un grup de aviatori germani – printre aceştia, Helmuth von Krohn – care au stabilit rute aeriene cu Junkers F-13, primele amfibii ce străbăteau fluviul Magdalena ca nişte cosaşi providențiali cu şase pasageri întreprinzători şi sacii poştei. Acesta a fost embrionul Societății Columbiano-Germane de Transport Aerian, SCADTA, una dintre cele mai vechi din lume.

Ultima noastră mutare la Barranquilla n-a însemnat pentru mine doar o simplă schimbare de oraş şi de casă, ci şi o schimbare de tată la unsprezece ani. Cel nou era un om minunat, dar cu un simț al autorității paterne foarte diferit de cel care ne făcuse fericiți pe Margărita şi pe mine în casa bunicilor. Obişnuiți să fim propriii stăpâni, ne-a venit tare greu să ne adaptăm la un regim străin. Privit din unghiul său cel mai vrednic de laudă şi cel mai emoționant, tata a fost un autodidact în toată puterea cuvântului şi cititorul cel mai nesățios din câți am cunoscut, însă în acelaşi timp, cel mai puțin metodic. De când renunțase la Facultatea de Medicină, se consacrase cercetării de unul singur în domeniul homeopatiei, care pe vremea aceea nu cerea vreo pregătire universitară, şi şi-a luat licența cu onoruri. În schimb, nu avea tăria de caracter a mamei pentru a depăşi momentele de criză. Le-a petrecut pe cele mai grele în hamacul de la el din cameră, citind

orice hârtie tipărită îi cădea în mână şi rezolvând cuvinte încrucişate. Dar problema lui cu realitatea era insolubilă. Avea o devoțiune aproape mitică pentru cei bogați, dar nu pentru cei la care bogăția nu era explicabilă, ci doar pentru cei care îşi făcuseră averea prin talent şi cinste. Stând treaz în hamacul său chiar şi în toiul zilei, aduna averi colosale în gând de pe urma unor afaceri atât de simple, că nu putea înțelege cum de nu-i veniseră în minte mai devreme. Îi plăcea să dea drept exemplu averea cea mai ciudată de care a auzit în toată provincia Darien: o crescătorie de scroafe care au fătat de curând, întinsă pe două sute de leghe. Însă magazinele universale insolite visate de el nu se întâlneau pe meleagurile unde trăiam noi, ci prin paradisuri pierdute de care auzise vorbindu-se în peregrinările sale de telegrafist. Totala sa lipsă de realism ne-a ținut cu sufletul la gură printre dezastre şi recidive, şi cu lungi perioade în care nu ne-au picat din cer nici măcar firimiturile pâinii de toate zilele. Oricum, părinții ne-au învățat să ne bucurăm de momentele bune şi să le îndurăm pe cele rele, cu o supunere şi cu o demnitate de catolici de modă veche.

Singura experiență care îmi mai lipsea era să călătoresc doar eu cu tata şi am avut din plin parte de aşa ceva când m-a luat la Barranquilla să-l ajut să-şi instaleze farmacia şi să pregătească venirea familiei. M-a surprins că, atunci când eram singuri, mă trata ca pe un om mare, cu dragoste şi cu respect, încredințându-mi chiar sarcini ce nu păreau uşoare pentru anii mei, dar pe care le-am îndeplinit cu bine şi cu încântare, chiar dacă el n-a fost totdeauna de acord. Avea obiceiul să ne povestească istorii petrecute în copilăria lui, în satul natal, dar le repeta an după an pentru cei născuți între timp, aşa încât îşi pierdeau treptat hazul pentru cei care le ştiam, iar noi, cei mai mari, ne sculam când începea să le povestească după prânz. Într-una din crizele sale de sinceritate, Luis Enrique l-a jignit spunându-i când a dat să se retragă:

— Să-mi ziceți şi mie când o să moară iar bunicul.

Ieşirile acelea spontane îl exasperau pe tata şi înmulțeau motivele ca Luis Enrique să fie trimis la casa de corecție din Medellín. Dar cu mine Ia Barranquilla a devenit alt om. Şi-a dat uitării repertoriul de anecdote populare şi-mi povestea episoade interesante din viața lui grea împreună cu maică-sa, despre zgârcenia legendară a tatălui său şi despre dificultățile pe care le-a întâmpinat ca să studieze. Amintirile acelea mi-au îngăduit să-i suport mai lesne unele dintre capricii şi să desluşesc câteva dintre purtările sale de neînțeles.

Pe vremea aceea vorbeam despre cărți citite şi bune de citit şi ne-am făcut de pe tarabele mizere din târg o provizie straşnică de povestiri cu Tarzan şi cu detectivi, şi cu războaie spațiale. Însă am fost şi pe punctul de a deveni victima simțului său practic, mai ales când a hotărât să mâncăm o singură dată pe zi. Prima noastră ciocnire a avut loc atunci când m-a surprins umplând cu apă minerală şi chifle golurile dinspre seară, după şapte ore de la prânz, şi n-am ştiut să-i spun de unde scosesem banii să le cumpăr. Nu m-am încumetat să-i mărturisesc că mama îmi dăduse câțiva pesos pe ascuns, prevăzând regimul călugăresc impus de el în călătoriile sale. Complicitatea aceea cu mama s-a prelungit atâta timp cât ea a dispus de bani. Când am fost intern la liceu, îmi punea în geamantan diverse obiecte de baie şi toaletă, ca şi o avere de zece pesos într-o cutie de săpun Reuter, cu iluzia că aş deschide-o într-un moment când voi fi la ananghie. Aşa s-a şi întâmplat, căci pe vremea când învățam departe de casă orice moment era ideal pentru a găsi zece pesos.

Tata se descurca în aşa fel încât să nu mă lase singur noaptea în farmacia din Barranquilla, dar soluțiile lui nu erau întotdeauna cele mai amuzante pentru cei doisprezece ani ai mei. Vizitele nocturne pe la familiile prietene mi se păreau istovitoare, fiindcă acelea care aveau copii de vârsta mea îi obligau să se culce la opt şi mă lăsau pradă plictiselii şi somnului în pustiul acela de trăncăneală de societate. Într-o seară, se vede că am adormit în

vizită la familia unui medic prieten şi n-am ştiut cum şi nici la ce oră m-am pomenit mergând pe o stradă necunoscută. N-aveam nici cea mai mică idee unde mă aflam, nici cum ajunsesem acolo, şi totul s-a putut înțelege numai ca un act de somnambulism. Nu exista niciun precedent în familie şi nici nu s-a mai repetat până astăzi, dar continuă să fie singura explicație posibilă. Primul lucru care m-a surprins când m-am deşteptat a fost vitrina unei frizerii cu oglinzi lucitoare unde erau serviți trei sau patru clienți, sub un ceas care arăta opt şi zece, o oră de neconceput pentru ca un copil de vârsta mea să se afle singur pe stradă. Buimăcit de frică, am confundat numele familiei la care eram în vizită şi nu-mi aduceam bine aminte nici unde era casa, dar nişte trecători au putut să descurce ițele şi să mă ducă la adresa corectă. Am găsit familia şi vecinii în stare de panică, făcând tot felul de presupuneri în legătură cu dispariția mea. Tot ce ştiau despre mine e că mă ridicasem de pe scaun în mijlocul conversației şi au crezut că mă dusesem la baie. Explicația cu somnambulismul n-a convins pe nimeni şi cu atât mai puțin pe tata, care a înțeles, fără să-şi piardă prea mult timp, că totul era o năzbâtie care s-a terminat prost pentru mine.

Din fericire, am reuşit să mă reabilitez după câteva zile într-o altă casă, unde m-a lăsat într-o seară când se ducea la o cină de afaceri. Familia era în păr şi numai urechi la un concurs popular de ghicitori difuzat la Radio Atlantice, la care chiar atunci se transmitea una ce părea de nedezlegat: „Care e vietatea ce-şi schimbă numele atunci când se întoarce pe spate?“

Printr-o minune cerească eu citisem răspunsul chiar în după-amiaza aceea, în ultima ediție a *Almanahului Bristol*, şi mi se păruse o glumă proastă: singura vietate care îşi schimbă numele este gândacul *escarabajo,* fiindcă atunci când se întoarce pe spate

devine *escararriba*[17]. I-am spus-o în secret uneia dintre fetele din casă şi cea mare s-a năpustit la telefon şi a dat răspunsul corect postului Atlantico. A câştigat premiul întâi, care ar fi fost de-ajuns ca familia să plătească trei luni chiria casei: o sută de pesos. Salonul s-a umplut de vecini gălăgioşi care ascultaseră programul şi se repeziră să le felicite pe câştigătoare, dar familia era interesată, mai mult decât de bani, de victoria în sine la un concurs care a făcut epocă printre emisiunile de radio de pe coasta caraibiană. Nimeni nu şi-a amintit că eram şi eu acolo. Când tata a venit să mă ia, s-a alăturat veseliei familiei şi a închinat pentru victorie, dar nimeni nu i-a povestit cine fusese adevăratul câştigător.

Altă cucerire a acelei perioade a fost promisiunea făcută de tata de a mă duce numai pe mine la matineul de duminică la Teatrul Colombia. Pentru prima oară se dădeau seriale, câte un episod în fiecare duminică, şi se crea o tensiune care nu-ți îngăduia nicio clipă de linişte în timpul săptămânii. *Invazia din Mongo* a fost prima epopee interplanetară pe care am putut-o înlocui în inima mea, numai după mulți ani, cu *Odiseea spațială* a lui Stanley Kubrick. Însă cinematograful argentinian, cu filmele lui Carlos Gardel şi Libertad Lamarque, le-a învins până la urmă pe toate celelalte.

În mai puțin de două luni am terminat de instalat farmacia, am găsit casa unde să stea familia şi am şi mobilat-o. Cea dintâi se afla la o răspântie foarte aglomerată, chiar în centrul comercial şi la numai patru străzi de bulevardul Bolívar. Casa, dimpotrivă, se afla pe o stradă mărginaşă din cartierul decăzut şi vesel numit Barrio Abajo[18], însă prețul chiriei nu se potrivea cu ceea ce era de fapt, ci

---

[17] Joc de cuvinte intraductibil, întemeiat pe a doua parte a cuvîntului *escarabajo* „gîndac", căci *bajo* înseamnă „jos“, iar prin întoarcerea pe spate a gîndacului numele său devine *escararriba, arriba* însemnând „sus".

[18] „Cartierul de Jos“.

cu ceea ce pretindea să fie: o vilă în stil gotic zugrăvită cu motive galbene şi roşii precum nişte bucăți de turtă dulce, şi cu două minarete cu aspect militar.

În aceeaşi zi în care ne-au predat localul farmaciei am agățat hamacurile de stâlpii din spatele prăvăliei şi ne-am culcat acolo în timp ce ne coceam la foc mocnit, leoarcă de sudoare. Când am ocupat casa, am descoperit că nu existau belciuge pentru hamacuri, dar am întins pe jos saltelele şi am dormit cum nu se poate mai bine, mai ales de când făcusem rost de o pisică de împrumut care să pună şoarecii pe fugă. Când a sosit mama cu restul trupei, mobilierul era încă incomplet şi nu existau vase de bucătărie, şi nici multe alte lucruri trebuincioase pentru a ne putea duce traiul.

În pofida pretențiilor ei artistice, casa era obişnuită şi abia suficientă pentru noi, cu salon, sufragerie, două dormitoare şi o micuță curte interioară pietruită. La drept vorbind, nu merita probabil nicio treime din chiria pe care o plăteam pentru ea. Mama s-a speriat când a văzut-o, dar soțul a liniştit-o cu amăgirea unui viitor de aur. Aşa au fost întotdeauna. Era cu neputință să concepi două ființe atât de diferite care să se înțeleagă aşa de bine şi să se iubească atâta.

Înfățişarea mamei m-a impresionat. Era însărcinată pentru a şaptea oară şi mi s-a părut că pleoapele şi gleznele îi erau la fel de umflate ca mijlocul. Pe atunci avea treizeci şi trei de ani şi era a cincea casă pe care o mobila. M-a impresionat starea ei sufletească deprimată, ce s-a agravat din prima noapte, din pricina groazei la ideea născocită chiar de ea, fără niciun temei, că acolo trăise Femeia X înainte de a fi înjunghiată. Crima fusese săvârşită cu şapte ani în urmă, în locuința de dinainte a părinților mei, şi a fost atât de cumplită, că mama îşi propusese să nu mai trăiască în veci în Barranquilla, Poate că o uitase când s-a întors atunci, dar i-a revenit brusc în minte din cea dintâi noapte într-o casă întunecoasă, în care detectase pe loc un anume aer ca în castelul

lui Dracula.

Prima ştire despre Femeia X fusese găsirea trupului ei gol şi de nerecunoscut din cauza stării de descompunere. Abia dacă s-a putut stabili că era o femeie sub treizeci de ani, cu părul negru şi trăsături atrăgătoare. S-a crezut că fusese îngropată de vie fiindcă avea mâna stângă pe ochi, într-un gest de groază, şi brațul drept ridicat deasupra capului. Singura pistă posibilă spre a-i descoperi identitatea erau două panglici albastre şi un pieptene împodobit, înfipt în ceea ce părea să fi fost o pieptănătură cu cozi. Printre multele ipoteze, cea mai veridică a fost aceea că era o balerină franțuzoaică de moravuri uşoare care dispăruse chiar de la data posibilă a crimei.

Barranquilla avea faima îndreptățită de a fi oraşul cel mai ospitalier şi cel mai paşnic din țară, dar şi nenorocirea de a fi locul unde se săvârşea câte o crimă atroce în fiecare an. Însă nu se ştia de alta care să fi cutremurat atât de tare şi pentru atâta vreme opinia publică, precum cea cu înjunghiata fără nume. Ziarul *La Prensa,* unul dintre cele mai importante din țară pe vremea aceea, se considera drept pionier al benzilor desenate duminicale, *Buck Rogers, Tarzan,* dar din primii ani s-a impus şi ca unul dintre marii precursori ai cronicii negre. Timp de mai multe luni a ținut pe jar oraşul prin titlurile sale cu litere de o şchioapă şi prin revelațiile surprinzătoare care îl făcură celebru în țară, pe bună dreptate sau nu, pe cronicarul acum uitat.

Autoritățile încercau să oprească scurgerile de informații cu argumentul că îngreunau ancheta, dar cititorii au ajuns până la urmă să se încreadă mai puțin în ele decât în revelațiile din *La Prensa.* Confruntarea i-a ținut cu sufletul la gură zile în şir şi cel puțin o dată i-a obligat pe anchetatori să schimbe direcția. Imaginea Femeii X era pe atunci întipărită atât de puternic în imaginația populară, că în multe case se puneau lanțuri la uşi şi se angajau paznici de noapte speciali, ca măsură de prevedere, dacă asasinul, aflat în libertate, ar încerca să-şi urmeze şirul de crime

oribile, şi s-a hotărât ca adolescentele să nu iasă singure din casă după şase seara.

Cu toate acestea, adevărul n-a fost descoperit de nimeni, ci a fost revelat după o vreme de însuşi făptaşul crimei, Efrain Duncan, care a mărturisit că şi-a ucis soția, Angela Hoyos, la data stabilită de Institutul Medico-Legal, şi a înmormântat-o în locul unde au găsit cadavrul înjunghiat. Membrii familiei au recunoscut panglicile de culoare albastră şi pieptenele purtat de Angela când a plecat de acasă cu soțul ei, pe 5 aprilie, pentru o aşa-zisă călătorie la Calamar. Cazul a fost clasat fără alte semne de întrebare, grație unei coincidențe finale de neconceput, care părea scoasă din mânecă de un autor de romane fantastice: Angela Hoyos avea o soră geamănă cu care semăna perfect şi care a identificat-o fără nicio îndoială.

Mitul Femeii X s-a năruit, prefăcut în crimă pasională banală, dar misterul surorii identice a rămas plutind în casă, fiindcă s-a ajuns să se creadă că ar fi însăşi Femeia X revenită la viață prin vrăjitorii. Uşile se blocau cu drugi şi parapete din mobile pentru a se împiedica intrarea pe timp de noapte a asasinului evadat din închisoare prin mijloace care țin de magie. În cartierele bogătaşilor ajunseseră la modă câinii de vânătoare dresați împotriva criminalilor, în stare să-i simtă chiar şi prin ziduri. În realitate, mama n-a reuşit să-şi depăşească teama până când vecinii au încredințat-o că imobilul din Barrio Abajo nici nu fusese construit pe vremea Femeii X.

La 10 iulie 1939 mama a adus pe lume o fetiță cu un profil frumos de indiană, pe care au botezat-o cu numele de Rita datorită devoțiunii nesfârşite a familiei pentru Santa Rita de Casia, întemeiată, printre multe alte virtuți, pe răbdarea cu care a suportat firea violentă a bărbatului ei pornit pe căi greşite. Mama ne povestea că acesta a venit într-o noapte acasă, scos din minți de băutură, la un minut după ce o găină făcuse găinaț pe masa din sufragerie. Fără să aibă timp să curețe fața de masă imaculată,

soția a apucat să-l ascundă cu o farfurie, pentru a-l feri de ochii bărbatului, şi s-a grăbit să-i abată atenția cu întrebarea obişnuită:

— Ce vrei să mănânci?

Bărbatul scoase un mormăit:

— Rahat.

Soția ridică atunci farfuria şi-i spuse cu blândețea-i infinită:

— Poftim!

Povestea spune că însuşi bărbatul s-a convins atunci de sfințenia soției şi a îmbrățişat credința lui Hristos.

Noua farmacie din Barranquilla a fost un eşec spectaculos, anevoie atenuat de iuțeala cu care l-a presimțit tata. După mai multe luni de încercări de a o scoate la capăt vânzând în cantități mici, făcând două găuri ca să astupe una, situația s-a dovedit şi mai nesigură decât părea până atunci. Într-o zi şi-a luat desagii şi a plecat să caute bogățiile ce zăceau în sate la care nici nu te gândeai, presărate de-a lungul fluviului Magdalena. Înainte de plecare m-a dus în fața asociaților şi a prietenilor lui şi i-a încunoştințat cu o anume solemnitate că eu aveam să-i țin locul cât va lipsi. N-am ştiut niciodată dacă a zis-o în glumă, cum îi plăcea s-o facă şi în situații grave, sau în serios, cum se amuza s-o facă în situații obişnuite. Presupun că fiecare a luat-o cum a vrut, căci la doisprezece ani eu eram rahitic şi palid, şi abia dacă eram bun să desenez şi să cânt. Femeia care ne aducea lapte i-a spus mamei în fața mea şi a tuturor celorlalți, fără strop de răutate:

— Să am iertare că v-o spun, cucoană, dar cred că băiatul ăsta n-o să vă crească mare.

Groaza m-a lăsat o bună bucată de vreme în aşteptarea unei morți năprasnice şi visam adesea că, uitându-mă în oglindă, nu mă vedeam pe mine, ci un vițel în burta vacii. Medicul de la şcoală mi-a pus diagnosticul de malarie, amigdalită şi fiere neagră din pricina abuzului de lecturi prost alese. N-am încercat să domolesc îngrijorarea nimănui. Dimpotrivă, îmi exageram starea de handicapat ca să mă eschivez de diferite sarcini. Totuşi, pe tata l-a

durut în cot de ştiinţă şi înainte de a pleca m-a proclamat drept cel care răspunde de casă şi de familie pe timpul cât lipsea el:

— Ca şi cum ai fi eu însumi.

În ziua plecării ne-a strâns în salon, ne-a împărţit instrucţiuni şi mustrări preventive pentru lucrurile rele pe care le-am putea face în absenţa lui, dar ne-am dat seama că erau şiretlicuri ca să nu-l podidească plânsul. Ne-a dat fiecăruia o monedă de cinci centime, care însemna o mică avere pentru orice copil la vremea aceea, şi ne-a făgăduit că o să ni le schimbe pe două la fel dacă le păstram neatinse până la întoarcerea lui. În cele din urmă, mi se adresă pe un ton biblic:

— În mâinile tale îi las, în mâinile tale să-i găsesc.

Mi s-a rupt sufletul să-l văd plecând de acasă cu cizmele înalte de călărie şi cu desagii pe umăr şi am fost primul care a izbucnit în lacrimi când ne-a privit pentru ultima oară înainte de a da colţul şi ne-a făcut cu mâna semne de rămas-bun. Numai atunci şi pentru totdeauna, mi-am dat seama cât de mult îl iubeam.

N-a fost greu să-i îndeplinesc însărcinarea. Mama începea să se deprindă cu singurătăţile acelea intempestive şi incerte şi se mişca printre ele cam fără voie, dar cu mare uşurinţă. Bucătăria şi orânduiala casei au impus ca până şi cei mici să ajute la treburi şi au făcut-o cu temeinicie. Pe vremea aceea am cunoscut primul sentiment de adult când am înţeles că fraţii mei au început să mă trateze ca pe un unchi.

Niciodată n-am reuşit să-mi stăpânesc timiditatea. Când. Un fost nevoit să înfrunt din greu misiunea pe care mi-a lăsat-o tatăl rătăcitor, am învăţat că timiditatea e o fantomă de neînvins. Ori de câte ori trebuia să cer un credit, chiar cele stabilite dinainte în prăvăliile unor prieteni, zăboveam ceasuri întregi prin preajmă, înfrânându-mi chelul de a plânge şi urgenţele pântecelui, până când mă încumetam să intru în sfârşit, cu fălcile atât de încleştate, că nu reuşeam să vorbesc. Se găsea uneori vreun băcan fără inimă care reuşea să mi zăpăcească: „Copil nerod, nu se poate vorbi cu

gura închisă". Nu doar o dată m-am întors acasă cu mâinile goale şi cu o scuză inventată de mine. Dar niciodată n-am mai fost atât de nenorocit ca prima oară când am vrut să vorbesc la telefon de la prăvălia din colţ. Proprietarul m-a ajutat făcând legătura, căci nu exista încă serviciul automat. Am simţit suflul morţii când mi-a întins pâlnia. Aşteptam o voce îndatoritoare şi ceea ce am auzit a fost lătratul cuiva care vorbea în beznă o dată cu mine. Am crezut că interlocutorul meu nu mă putea nici el înţelege şi am ridicat vocea cât am putut. Celălalt, înfuriat, a ridicat şi el tonul:

— Şi tu de ce naiba ţipi la mine?

Am închis îngrozit. Trebuie să admit că în ciuda febrei mele de comunicare sunt nevoit să-mi înfrânez încă groaza de telefon şi de avion, care nici nu ştiu dacă nu cumva mi se trage tocmai din zilele acelea. Cum puteam ajunge să fac aşa ceva? Din fericire, mama repeta adesea răspunsul: „Trebuie să suferi ca să fii bun la ceva".

Prima veste de la tata ne-a sosit după două săptămâni, printr-o scrisoare menită mai curând să ne amuze decât să ne informeze. Aşa a înţeles-o mama şi în ziua aceea a spălat vasele cântând ca să ne ridice moralul. Fără tata ea era altfel: se identifica precum o soră mai mare cu fetele ei. Se punea la mintea lor într-atât, încât era cea mai bună la jocurile de copii, chiar şi cu păpuşile, şi ajungea să-şi piardă cumpătul luându-se la harţă cu ele, ca de Ia egal la egal. În acelaşi ton cu prima au mai sosit două scrisori de la tata cu proiecte atât de pline de promisiuni, că ne-au ajutat să dormim mai bine.

Iuţeala cu care hainele ne râmâneau mici era o problemă gravă. Pe Luis Enrique nu-l moştenea nimeni şi nici n-ar fi fost cu putinţă, fiindcă venea de pe stradă umblând târâş şi cu îmbrăcămintea zdrenţe, şi niciodată n-am înţeles de ce. Mama spunea că parcă mergea printre garduri de sârmă. Surorile – între şapte şi nouă ani – se descurcau între ele cum puteau, făcând minuni de măiestrie, şi am crezut întotdeauna că lipsurile din zilele acelea le-au făcut în chip prematur adulte. Aída era inventivă, iar Margot îşi depăşise în

mare măsură timiditatea şi s-a arătat drăgăstoasă şi îndatoritoare cu cea nou-născută. Cel mai dificil am fost eu şi nu numai pentru că trebuia să fac intervenții distinse, ci şi pentru că mama, ocrotită de entuziasmul tuturor, şi-a asumat riscul de a împuțina fondurile casei pentru a mă înscrie la şcoala Cartagena de Indias, cam la zece străzi de mers pe jos de la noi de acasă.

Potrivit convocării, vreo douăzeci de aspiranți ne-am înființat la opt dimineața pentru concursul de admitere. Din fericire, nu era un examen scris; trei învățători ne chemau în ordinea în care ne înscriseserăm cu o săptămână în urmă şi ne puneau nişte întrebări sumare, călăuzindu-se după certificatele noastre şcolare de dinainte. Eu eram singurul care nu avea certificate, căci din lipsă de timp nu le ceruserăm de la Şcoala Montessori şi de la aceea primară din Aracataca, iar mama credea că n-aveam să fiu admis fără aceste hârtii. Dar m-am hotărât să fac pe nebunul. Unul dintre învățători m-a scos din rând când i-am mărturisit că nu Ie aveam, dar altul s-a ocupat de soarta mea şi m-a dus în biroul lui spre a mă examina fără nicio cerință prealabilă. M-a întrebat câte kilograme are un chintal, câți ani aveau un lustru şi un mileniu, m-a pus să repet capitalele departamentelor, principalele ape naționale şi țările limitrofe. Totul mi s-a părut de rutină până când m-a întrebat ce cărți citisem. I-a atras atenția că am pomenit atât de multe şi atât de variate pentru vârsta mea şi că citisem *O mie şi una de nopți* într-o ediție pentru adulți din care nu se suprimaseră câteva dintre episoadele scabroase care-l scandalizau pe părintele Angarita. M-a surprins să aflu că era o carte însemnată, căci mă gândisem întotdeauna că adulții serioşi nu puteau crede că spiriduşii ar ieşi din sticle sau că porțile s-ar deschide la rostirea unor cuvinte fermecate. Aspiranții care trecuseră înaintea mea nu zăboviseră mai mult de un sfert de ceas fiecare, fie că erau admişi, fie respinşi, iar eu am stat peste o jumătate de ceas de vorbă cu învățătorul despre tot felul de subiecte. Am văzut împreună un raft de cărți îngrămădite în spatele biroului său, dintre care se distingea prin

numărul volumelor şi splendoarea lor *Comoara tinereții*, despre care auzisem vorbindu-se, însă învățătorul m-a convins că la vârsta mea era mai folositor *Don Quijote.* Nu l-a găsit în bibliotecă, dar mi-a făgăduit să mi-l împrumute mai târziu. După o jumătate de oră de comentarii rapide despre *Sinbad Marinarul* sau *Robinson Crusoe*, m-a însoțit până la ieşire fără să-mi spună dacă eram admis. Am crezut că nu, fireşte, dar pe terasă s-a despărțit de mine cu o strângere de mână până luni la opt dimineața, când urma să mă înscriu la cursul superior al şcolii primare: în clasa a patra.

Era directorul general. Se numea Juan Ventura Casalins şi mi-l aduc aminte ca pe un prieten din copilărie, fără nimic din imaginea de groază pe care o lăsau învățătorii de pe atunci. Virtutea sa de neuitat era că ne trata pe toți ca pe nişte oameni mari egali cu el, chiar dacă mie şi azi mi se pare că îmi acorda o atenție deosebită. La clasă îmi punea de obicei mai multe întrebări decât altora şi mă ajuta ca răspunsurile mele să fie sigure şi uşoare. Îmi dădea voie să iau cărți de la biblioteca şcolii să le citesc acasă. Două dintre ele, *Insula comorii* şi *Contele de Monte Cristo,* au fost pentru mine un soi de drog în anii aceia bolovănoşi. Le devoram rând pe rând, cu nesațul de a afla ce se întâmpla mai departe şi în acelaşi timp cu teama de a nu afla, ca să nu rup farmecul. Cu ele, ca şi cu O *mie şi una de nopți*, am învățat să nu uit niciodată că ar trebui să citim numai cărțile care ne obligă să le recitim.

În schimb, lectura lui *Don Quijote* a însemnat întotdeauna pentru mine un capitol aparte, fiindcă nu mî-a provocat şocul prevăzut de învățătorul Casalins. Mă plictiseau perorațiile savante ale cavalerului rătăcitor şi nu-mi plăceau defel gogomăniile scutierului său, până într-atât încât am crezut că nu-i aceeaşi carte de care se tot vorbea. Totuşi, mi-am spus că un învățător atât de înțelept ca al nostru nu putea să se înşele şi m-am străduit să înghit *Don Quijote* cu lingura, ca pe un purgativ. Am mai făcut şi alte tentative la liceu, unde a trebuit s-o studiez drept carte obligatorie, şi am urât-o fără scăpare, până când un prieten m-a

sfătuit s-o pun pe polița de la toaletă şi să încerc să o citesc pe când îmi îndeplineam îndatoririle zilnice. Numai aşa am descoperit-o, ca o explozie, şi m-am desfătat cu ea în toate felurile până am ajuns să recit pe de rost episoade întregi.

Şcoala aceea providențială mi-a lăsat şi amintiri remarcabile despre un oraş şi o epocă de nerecuperat. Era singura clădire aflată pe vârful unei coline verzi, de pe terasele căreia se zăreau cele două capete ale lumii. La stânga, cartierul Prado, cel mai distins şi cel mai scump, care de prima oară când l-am văzut mi s-a părut o copie fidelă a cotețului de găini electrificat de la United Fruit Company. Nu era un lucru întâmplător: îl construia o firmă de urbanism americană, cu gusturile, normele şi prețurile sale de import, şi era o atracție turistică infailibilă pentru restul țării. Însă la dreapta se întindea mahalaua plină de colb din Barrio Abajo, unde locuiam noi, cu străzile-i pline de praf arzător şi casele de chirpici cu acoperişuri din frunze de palmier, care ne aminteau la tot pasul că eram simpli muritori în carne şi oase. Din fericire, de pe terasa şcolii aveam o viziune panoramică asupra viitorului: faimoasa deltă a fluviului Magdalena, una dintre cele mai vaste din lume, şi marea cenuşie de la Bocas de Ceniza.

La 28 mai 1935 am văzut petrolierul „Taralite", sub steag canadian, care a intrat cu şuierat voios de sirenă pe lângă digurile de stâncă şi a acostat în portul oraşului, printre zgomotele muzicii şi ale petardelor, la cârmă fiind căpitanul D.F. Mc Donald. Astfel a culminat acea bravură civică ce a costat mulți ani şi mulți pesos pentru a face din Barranquilla singurul port maritim şi fluvial din țară.

La puțină vreme, un avion pilotat de căpitanul Nicolás Reyes Manotas a trecut razant peste terase în căutarea unui luminiş unde să aterizeze forțat, nu numai pentru a-şi salva propria piele, ci şi pe cea a oamenilor peste care s-ar fi putut prăbuşi. Era unul dintre pionierii aviației columbiene.

Avionul îi fusese dăruit în Mexic şi l-a dus de unul singur

dintr-un capăt în celălalt al Americii Centrale. O mulțime de oameni adunată pe aeroportul din Barranquilla îi pregătise o primire triumfală, cu batiste, steaguri şi fanfară, dar Reyes Manotas a vrut să mai salute cu încă două tururi deasupra oraşului când i s-a oprit motorul. A reuşit să-l repună în funcțiune cu o iscusință de domeniul miracolelor, pentru a ateriza apoi pe terasa unui edificiu din centrul comercial, dar s-a încurcat în cablurile electrice, rămânând atârnat într-un stâlp. Fratele meu, Luis Enrique, şi cu mine am pornit în căutarea lui prin mulțimea agitată, până unde ne-au ținut puterile, dar am izbutit să-l vedem numai după ce îl scoseseră cu mare greutate, dar întreg şi nevătămat.

Oraşul a avut şi primul post de radio, apoi un apeduct modern care a devenit o atracție turistică şi pedagogică spre a ilustra noul proces de purificare a apei, şi un corp de pompieri ale cărui sirene şi clopote făceau bucuria copiilor şi a oamenilor mari de îndată ce începeau să se audă. Au apărut şi primele automobile decapotabile care goneau pe străzi cu viteze nebune şi se făceau zob pe noile şosele pavate. Agenția de pompe funebre *La Equitativa*[19] inspirată de umorul macabru, a instalat un anunț uriaş la ieşirea din oraş: „Nu goniți, noi vă aşteptăm".

Serile, când nu mai era niciun refugiu în afara casei, mama ne strângea ca să ne citească scrisorile de la tata. Majoritatea erau capodopere de amuzament, dar a fost şi una foarte explicită despre entuziasmul pe care îl deştepta homeopatia printre oamenii mai în vârstă de pe cursul inferior al fluviului Magdalena. „Sunt aici cazuri care par miracole", spunea tata. Uneori ne lăsa impresia că foarte curând avea să ne dezvăluie ceva măreț, dar tot ce urma era încă o lună de tăcere. În Săptămâna Mare, când doi dintre frații mai mici s-au molipsit de varicelă pernicioasă, n-am avut cum să

[19] „Nepărtinitoarea".

comunicăm cu el fiindcă nici călăuzele cele mai pricepute nu ştiau cum să-i dea de urmă.

În cursul acelor luni am înțeles cu adevărat unul dintre cuvintele cele mai folosite de bunicii mei: sărăcia. Eu o interpretam ca fiind starea pe care o trăiam acasă de când începuse lichidarea companiei bananiere. Pe atunci se plângeau de ea la tot pasul. Nu mai erau două sau chiar trei ture la masă, ca odinioară, ci una singură. Ca să nu renunțe la ritualul sacru al prânzului, chiar atunci când nu mai aveau resurse să-l pregătească, au ajuns să cumpere de pe la birturile din piață mâncarea care era bună şi mult mai ieftină, având surpriza că nouă, copiilor, ne plăcea mai mult. Dar prânzurile se terminară pentru totdeauna când Mina a aflat că unii comeseni nelipsiți au hotărât să nu mai vină pentru că nu se mai mânca la fel de bine ca înainte.

Sărăcia părinților mei la Barranquilla, dimpotrivă, era epuizantă, dar mi-a îngăduit norocul de a statornici o legătură excepțională cu mama. Simțeam față de ea mai mult decât dragostea filială de înțeles, o admirație uluitoare pentru caracterul de leoaică tăcută, dar feroce în împrejurările potrivnice, şi pentru relația cu Dumnezeu, care nu părea de supunere, ci de luptă. Două virtuți exemplare care i-au insuflat în viață o încredere ce nu s-a dezmințit niciodată. În momentele cele mai grele râdea de propriile daruri providențiale. Ca atunci când a cumpărat un os de vită şi l-a fiert în fiecare zi pentru supa obişnuită, tot mai apoasă, până când nu s-a mai putut. Într-o noapte cu o furtună îngrozitoare a prăpădit untura de porc de pe toată luna făcând fitiluri de cârpă, căci lumina se stinse până în zori şi ea însăşi le sădise în suflet celor mici teama de întuneric ca să nu se mişte din pat.

Părinții mei vizitau la început familiile prietene care emigraseră din Aracataca, din pricina crizei bananiere şi degradării ordinii publice. Erau vizite ciclice în care se vorbea mereu despre subiectul nenorocirii ce prinsese rădăcini în sat. Dar când sărăcia ne-a strâns în cleşte la Barranquilla, nu ne-am mai dus să ne plângem

prin case străine. Mama şi-a exprimat reticența prin doar câteva cuvinte: „Sărăcia se vede în ochi”.

Până la cinci ani, moartea fusese pentru mine un deznodământ firesc ce li se întâmpla altora. Desfătările raiului şi chinurile iadului mi se păreau doar lecții de învățat pe de rost din catehismul părintelui Astete. N-aveau nicio legătură cu mine, până când am văzut din întâmplare la un priveghi că păduchii fugeau din părul mortului şi mişunau aiurea pe perne. De atunci încolo m-a tulburat nu teama de moarte, ci ruşinea că şi din părul meu ar putea fugi păduchii în văzul rubedeniilor venite să mă privegheze. Însă la şcoala primară din Barranquilla n-am luat aminte că eram plin de păduchi decât când îi dădusem deja întregii familii. Mama şi-a dovedit atunci încă o dată tăria de caracter. Îşi dezinfecta copiii unul după altul cu insecticid de gândaci, făcându-ne o curățenie temeinică pe care a botezat-o cu un nume recunoscut: poliția. Partea proastă a fost că abia apucam să fim curați, că ne şi umpleam din nou, fiindcă eu luam mereu păduchi de la şcoală. Atunci mama s-a hotărât să taie în carne vie şi m-a obligat să-mi rad tărtâcuța. A fost un act de bravură să apar luni la şcoală cu o şapcă de pânză, dar am suportat cu demnitate glumele colegilor şi am terminat ultima clasă cu notele cele mai mari. Nu l-am mai văzut niciodată pe învățătorul Casalins, dar îi port recunoştință veşnică.

Un prieten al tatălui meu, pe care nu l-am cunoscut în veci, mi-a făcut rost de o slujbă pe timpul vacanței la o tipografie aproape de casă. Salariul era mai nimic şi unicul tneu imbold a fost ideea să învăț meseria. Cu toate acestea, nu-mi rămânea niciun minut ca să văd tipografia, căci munca mea consta în a pune în ordine foile imprimate, spre a fi legate în altă secție. A fost o consolare că mama mi-a dat voie să-mi cumpăr cu banii mei suplimentul duminical al ziarului *La Prensa,* care avea comicsurile cu Tarzan, cu Buck Rogers – care se numea Rogelio Cuceritorul – şi cu Mutt and Jeff – care se numeau Benitin şi Eneas. În timpul liber din zilele de

duminică am învățat să le desenez din memorie şi continuam pe socoteala mea episoadele din cursul săptâmânii. Am izbutit să stârnesc cu ele entuziasmul unor adulți de pe străzile vecine şi am ajuns să le vând chiar şi cu două centime.

Munca mea era obositoare şi stearpă, şi oricât de mult mă străduiam, rapoartele şefilor mei mă acuzau întruna de lipsă de entuziasm. Pesemne din considerație față de familia mea m-au scutit până la urmă de rutina din atelier şi mi-au dat să împart pe stradă foi cu reclame pentru un sirop de tuse recomandat de cei mai faimoşi artişti de cinema. Mi-a părut bine, căci foile volante erau minunate, cu poze ale actorilor în culori vii şi pe hârtie velină. Mi-am dat totuşi seama de la început că împărțitul lor nu era atât de uşor cum îmi închipuiam, deoarece oamenii le priveau cu neîncredere, fiind pe gratis, şi majoritatea se opuneau, ferindu-se să le primească de parcă i-ar fi curentat. În primele zile m-am întors la atelier cu cele care îmi mai rămăseseră ca să mi le completeze. Până când am dat de nişte colegi din Aracataca, a căror mamă s-a scandalizat văzându-mă că fac munca aceea care i s-a părut de cerşetor. M-a mustrat aproape strigând că umblam pe stradă cu nişte sandale de pânză, pe care mama mi le cumpărase ca să nu-mi stric ghetele de sărbătoare.

— Spune-i Luisei Márquez, îmi zise, să se gândească la ce-ar spune părinții ei dacă şi-ar vedea nepotul preferat împărțind prin târg reclame pentru ofticoşi.

N-am transmis mesajul ca s-o cruț pe mama de o supărare, dar nopți de-a rândul am plâns de furie şi de ruşine cu capul în pernă. Deznodământul dramei a fost că n-am mai împărțit foile volante, ci le aruncam în şanțurile din piață fără să prevăd că apa era lină şi hârtia lucioasă plutea până ajungea să facă la suprafață un strat frumos colorat, văzut de pe pod şi care s-a prefăcut într-un spectacol insolit.

Mama a primit pare-se vreun mesaj de la morții ei într-un vis revelator, căci nici nu s-au împlinit două luni şi m-a luat de la

tipografie fără să dea explicații. Eu mă împotriveam ca să nu pierd ediția duminicală din *La Prensa* pe care o primeam în familie ca o binecuvântare din cer, dar mama a continuat s-o cumpere chiar dacă trebuia să pună un cartof mai puțin în supă. Un ajutor providențial a fost mica sumă pe care în lunile cele mai grele ne-a trimis-o unchiul Juanito. Locuia tot în Santa Marta cu modesta-i leafă de contabil, însă şi-a impus datoria de a ne trimite o scrisoare în fiecare săptămână cu două bancnote de un peso. Căpitanul şalupei *Aurora,* un vechi prieten de familie, mi-o înmâna la şapte dimineața, iar eu mă întorceam acasă după ce făceam piața pe mai multe zile.

Într-o miercuri nu m-am putut duce şi mama l-a trimis pe Luis Enrique, care nu a rezistat tentației de a înmulți cei doi pesos la automatul cu monede dintr-o cârciumă a unor chinezi. N-a avut puterea să se oprească după ce a pierdut primele două fise şi a continuat să încerce să le recuPéreze până ce a pierdut şi penultima monedă. „Groaza mi-a fost atât de mare, mi-a povestit el mai târziu, adult fiind, încât m-am hotărât să nu mă mai întorc niciodată acasă". Căci ştia prea bine că cei doi pesos ne ajungeau pentru coşnița pe o săptămână. Din fericire, la ultima monedă se întâmplâ ceva cu automatul care se scutură cutremurat din rărunchi şi vărsă într-un şuvoi ce nu se mai oprea toate fisele pentru cei doi pesos pierduți. „Atunci m-a călăuzit diavolul, mi-a povestit Luis Enrique, şi am îndrăznit să risc încă o fisă." A câştigat. A mai riscat încă una şi a câştigat iar, şi alta şi încă una şi a tot câştigat. „Spaima care m-a cuprins atunci era mai mare decât aceea de a fi pierdut şi am simțit că mi se zvârcolesc mațele, mi-a povestit, dar am jucat mai departe." La sfârşit câştigase de două ori cei doi pesos inițiali în monede de cinci centime şi nu s-a încumetat să le schimbe pe bilete la casă, de teamă ca nu cumva chinezul să-l oprească, amețindu-l cu cine ştie ce poveste. I se umflaseră atât de tare buzunarele că, înainte de a-i da mamei cei doi pesos de la unchiul Juanito în monede de cinci, i-a îngropat pe cei cinci

câştigaţi de el în fundul curţii, unde ascundea de obicei fiecare centimă găsită pe jos. I-a cheltuit încetul cu încetul, fără a destăinui nimănui secretul decât după mulţi ani, şi torturat mereu de faptul că n-a rezistat tentaţiei de a-şi risca ultimele cinci centime în localul chinezului.

Relaţia lui cu banii era foarte personală. Când mama l-a surprins odată scormonind în portofelul ei după banii de coşniţă, apărarea lui a fost cam sălbatică, dar lucidă: banii pe care-i iei din portofelul părinţilor fără să ceri voie nu înseamnă un furt, fiind vorba de banii tuturor, aceia pe care nu ni-i dau de ciudă că nu pot face cu ei ceea ce fac copiii. Am ajuns să-i susţin argumentul până într-atât, încât am mărturisit că şi eu dădusem iama în banii ascunşi pentru casă, mânat de necesităţi urgente. Mama şi-a pierdut cumpătul. „Nu fiţi atât de smintiţi, aproape că îmi strigă: nici tu şi nici fratele tău nu-mi furaţi nimic, căci eu însămi las banii acolo unde ştiu că o să-i căutaţi când sunteţi la ananghie.” Într-o criză de furie, am auzit-o murmurând disperată că Domnul ar trebui să îngăduie furtul când trebuie să-ţi hrăneşti copiii.

Farmecul personal al lui Luis Enrique când era pus pe năzbâtii ne era de mare folos ca să rezolvăm probleme comune, dar n-a ajuns să mă facă vreodată complice la pungăşiile lui. Dimpotrivă, s-a descurcat întotdeauna ca să nu cadă asupra mea nici cea mai mică bănuială, şi asta a consolidat între noi o afecţiune adevărată care a durat veşnic. Niciodată nu l-am lăsat să afle, în schimb, cât îl invidiam pentru îndrăzneala lui şi cât sufeream din pricina bătăilor cu cureaua pe care i le dădea tata. Purtarea mea era foarte diferită de a lui, dar uneori îmi venea greu să-mi potolesc invidia. Pe de altă parte mă îngrijora casa părinţilor din Cataca, unde mă duceau să dorm numai atunci când urma să-mi dea purgative împotriva viermilor sau ulei de ricin. Până într-atât, încât am ajuns să urăsc monedele de douăzeci de centime pe care mi le dădeau pentru demnitatea de care dădeam dovadă înghiţindu-le.

Cred că mama a atins culmea disperării când m-a trimis cu o

scrisoare la un om care avea faima de a fi cel mai bogat şi totodată filantropul cel mai generos din oraş. Veştile despre inima lui de aur se publicau cu tot atâtea amănunte ca şi succesele sale financiare. Mama i-a încropit deznădăjduită o scrisoare pentru a-i solicita fără ocolişuri un ajutor material urgent, nu în numele ei, fiindcă ea era în stare să îndure orice, ci din dragoste pentru copiii ei. Trebuie să o fi cunoscut bine cineva ca să înțeleagă ce însemna umilința aceea în viața ei, dar împrejurările o impuneau. M-a prevenit că secretul trebuia să rămână între noi doi şi aşa a şi fost, până în momentul în care scriu despre asta.

Am bătut în poarta casei, care avea ceva de biserică şi aproape imediat s-a deschis o ferestruică şi s-a ivit o femeie despre care nu-mi amintesc decât că avea nişte ochi de gheață. A primit scrisoarea fără un cuvânt şi a închis la loc.

Trebuie să fi fost unsprezece dimineața şi am aşteptat aşezat pe prag până la trei, când m-am hotărât să mai bat o dată ca să primesc un răspuns. Aceeaşi femeie a deschis iar, m-a recunoscut surprinsă şi mi-a cerut să aştept un moment. Răspunsul a fost să mă întorc marțea următoare, la aceeaşi oră. Aşa am făcut, dar unicul răspuns a fost că nu aveam să aflu nimic decât peste o săptămână. Am fost nevoit să mă întorc încă de trei ori, primind întotdeauna acelaşi răspuns, până după o lună şi jumătate, când o femeie mai aspră decât cea dinainte mi-a răspuns, din partea stăpânului, că acolo nu era casă de binefacere.

Am hoinărit pe străzile arzătoare străduindu-mă să-mi fac curaj ca să-i duc mamei un răspuns ce avea s-o scutească de orice iluzie. Când s-a înnoptat de-a binelea, m-am înființat cu inima îndurerată, cu ştirea concisă că bunul filantrop murise de câteva luni. Cel mai mult m-au durut rugăciunile spuse de mama pentru veşnica odihnă a sufletului său.

După patru sau cinci ani, când am auzit la radio ştirea adevărată că filantropul murise cu o zi în urmă, am încremenit aşteptând reacția mamei. N-am putut înțelege niciodată cum de a ascultat-o

cu o atenție plină de emoție şi a oftat din adâncui sufletului:

— Să-l odihnească Domnul în împărăția Lui!

La câteva străzi de casa noastră ne-am împrietenit cu familia Mosquera, care prăpădea o avere pe reviste cu benzi desenate şi le îngrămădea până sus într-o magazie din curte. Noi am fost singurii privilegiați care am putut petrece acolo zile întregi citind *Dick Tracy* şi *Buck Rogers*. Altă descoperire inspirată a fost un ucenic care picta afişe de filme pentru cinematograful din apropiere, de pe Quintas. Eu îl ajutam doar din plăcerea de a picta literele, iar el ne strecura pe gratis de două sau trei ori pe săptămână la filmele acelea bune cu împuşcături şi bătăi. Singurul lux de care duceam lipsă era un aparat de radio ca să ascultăm muzică la orice oră, apăsând doar pe un buton. Astăzi e greu de imaginat ce strâmtorați trăiau cei săraci. Luis Enrique şi cu mine ne aşezam pe o bancă pusă în prăvălia din colțul străzii pentru clientela care voia să-şi treacă timpul şi stăteam ceasuri întregi ascultând programele de muzică populară, adică aproape toate. Am ajuns să ştim pe de rost un repertoriu complet al lui Miguelito Valdés cu Orchestra Casino de la Playa, al lui Daniel Santos cu orchestra Sonora Matancera şi bolerourile lui Agustín Lara, cântate de Tona la Negra. Distracția serilor, mai ales în cele două rânduri când ne-au tăiat lumina deoarece n-o plătiserăm, era să le cântăm mamei şi fraților noştri. Mai cu seamă Ligiei şi lui Gustavo, care învățau cântecele ca nişte papagali, fără să le priceapă, şi ne amuzau de ne prăpădeam de râs cu aiurelile lor lirice. Nu existau excepții: toți am moştenit de la tata şi de la mama o memorie specială pentru muzică şi o ureche bună pentru a reține un cântec ascultându-l a doua oară. Mai ales Luis Enrique, care s-a născut pentru a fi muzician şi s-a specializat pe socoteala lui în solo la chitară pentru serenadele iubirilor neîmpărtăşite. Am descoperit curând că toți copiii din casele vecine, care n-aveau radio, învățau cântecele tot de la frații mei şi în special de la mama, care până la urmă a ajuns să fie o soră în plus în casa aceea plină de copii.

Programul meu favorit era „Ora cu de toate câte puțin”, a compozitorului, cântărețului şi maestrului Ángel María Camacho y Cano, care acapara audiența de la unu după-amiaza cu tot felul de variațiuni ingenioase, îndeosebi cu emisiunea pentru amatorii cu vârste sub cincisprezece ani. Era de ajuns să te înscrii la birourile de la „Vocea Patriei” şi să ajungi la program cu o jumătate de oră mai devreme. Maestrul Camacho y Cano în persoană acompania la pian, iar unul dintre asistenții lui era însărcinat să dea sentința irevocabilă de întrerupere a cântecului cu un dangăt de clopot bisericesc atunci când amatorul comitea cea mai mică greşeală. Premiul pentru cântecul cel mai bine interpretat era mai mult decât puteam noi visa, cinci pesos, dar mama ne-a spus clar că ceea ce conta mai mult şi mai mult era gloria de a cânta bine într-un program atât de renumit.

Până atunci mă identificasem doar cu numele de familie al tatălui meu – García – şi cu cele două nume de botez, Gabriel şi Jose, dar cu prilejul acela epocal mama m-a rugat să mă înscriu şi cu numele ei de familie – Márquez – pentru ca nimeni să nu se îndoiască de identitatea mea. Acasă a fost un adevărat eveniment. M-au pus să mă îmbrac în alb ca la prima comuniune şi înainte de a pleca mi-au dat o băutură cu bromură de potasiu. Am ajuns la „Vocea Patriei” cu două ore mai devreme şi efectul calmantului mi-a trecut aşteptând într-un parc din apropiere, pentru că nu se permitea intrarea în studiouri decât cu un sfert de ceas înainte de începerea programului. Cu fiecare minut simțeam crescând înăuntrul meu păianjenii groazei şi în cele din urmă am intrat cu inima bătând să-mi spargă pieptul. A fost nevoie să fac un efort suprem ca să nu mă întorc acasă cu minciuna că nu mă lăsaseră să particip la concurs inventind orice pretext. Maestrul a făcut cu mine o repetiție rapidă, acompaniindu-mă la pian ca să-mi stabilească tonul vocii. Înainte de mine au fost chemați alți şapte concurenți în ordinea înscrierii şi trei dintre ei au fost întrerupți de clopoțel din pricina unor greşeli diferite, iar pe mine m-au anunțat

cu numele simplu de Gabriel Márquez. Am cântat *Lebăda,* un cântec sentimental despre o lebădă mai albă decât fulgii de nea, omorâtă împreună cu iubitul ei de un vânător hain. De la primele acorduri mi-am dat seama că tonul era foarte înalt pentru mine la unele note pe care nu le repetasem şi am avut un moment de panică atunci când asistentul a schiţat un gest de îndoială şi s-a pregătit să apuce clopoţelul. Nu ştiu cum de mi-am făcut curaj pentru a-i adresa un semn energic ca să nu-l atingă, dar a fost prea târziu: clopoţelul a sunat fără milă. Cei cinci pesos ai premiului, pe lângă multe alte cadouri de reclamă, au revenit unei blonde frumoase foc, care masacrase o arie din *Madame Butterfiy.* M-am întors acasă copleşit de înfrângere şi n-am izbutit niciodată s-o consolez pe mama de dezamăgirea aceea. Au trecut mulţi ani înainte de a-mi destăinui că pricina pentru care se ruşina ea a fost că-şi anunţase rudele şi prietenii să mă asculte şi că nu ştia acum pe unde să scoată cămaşa.

Cu tot regimul acela de râsete şi lacrimi, n-am lipsit niciodată de la şcoală. Chiar şi atunci când eram cu stomacul gol. Dar timpul pe care voiam să-l dedic acasă lecturii mi-l petreceam cu treburi gospodăreşti şi nu aveam bani de lumină ca să citesc până la miezul nopţii. În tot cazul, o scoteam la capăt. Pe drumul spre şcoală erau mai multe ateliere de autobuze şi într-unul dintre ele zăboveam ceasuri întregi uitându-mă cum pictau pe laturile maşinilor anunţurile cu rutele şi destinaţia lor. Într-o zi, l-am rugat pe zugrav să mă lase să pictez nişte litere, să văd dacă eram în stare. Surprins de aptitudinea mea naturală, mi-a dat voie din când în când să-l ajut pentru câţiva pesos cu care contribuiam puţin la bugetul familiei. Altă iluzie a fost prietenia mea întâmplătoare cu trei fraţi pe nume Garefa, copiii unui navigator de pe fluviul Magdalena, care alcătuiseră un trio de muzică populară, pentru a însufleţi doar de amorul artei petrecerile prietenilor. Am format împreună cu ei Cuartetul García, spre a concura la emisiunea de amatori de la postul „Atlántico”. Am câştigat din prima zi cu un

ropot asurzitor de aplauze, dar nu ne-au dat cei cinci pesos drept premiu din pricina unei greşeli iremediabile la înscriere. Am continuat să repetăm împreună tot restul anului şi să cântăm pe gratis pe la petreceri de familie, până când viața a ajuns să ne împrăştie.

Niciodată n-am împărtăşit versiunea negativă conform căreia răbdarea tatălui meu față de sărăcie dovedea multă iresponsabilitate. Dimpotrivă: cred că erau mărturii homerice ale unei complicități care n-a dat niciodată greş între el şi soția lui şi care le îngăduia să-şi mențină suflul până la marginea prăpastiei. El ştia că ea o scotea mai bine la capăt cu spaima decât cu disperarea şi că acesta a fost secretul supraviețuirii noastre. Nu i-a trecut însă prin cap că lui îi alina chinurile, pe când ea lăsa treptat pe drum partea cea mai bună a vieții ei. N-am putut înțelege în veci rațiunea călătoriilor lui. Pe neaşteptate, cum se întâmpla de obicei, am fost treziți într-o sâmbătă la miezul nopții ca să ne ducă la o agenție locală a unei tabere petroliere din Catatumbo, unde ne aştepta un apel de la tata prin radiotelefon. Niciodată n-o voi uita pe mama scăldată în lacrimi, într-o convorbire perturbată de tehnică.

— Vai, Gabriel, i-a spus mama, cum m-ai lăsat cu droaia asta de copii, de am ajuns uneori să n-avem ce mânca!

El îi răspunse dându-i vestea proastă că avea ficatul umflat. I se întâmpla adesea, dar mama nu-l prea lua în serios fiindcă odată a folosit pretextul ca să-i ascundă că tocmai călcase strâmb.

— Asta ți se întâmplă mereu când nu te porți cum trebuie, îi zise în glumă.

Vorbea uitându-se la microfon de parcă tata s-ar fi aflat acolo şi la sfârşit s-a zăpăcit încercând să-i trimită o sărutare şi a sărutat microfonul. Ea însăşi nu şi-a putut înfrâna hohotele şi niciodată n-a reuşit să povestească totul până la capăt fiindcă ajungea cu lacrimi în ochi de atâta râs. Totuşi, în ziua aceea a rămas îngândurată şi în sfârşit a spus la masă, parcă vorbind în gol:

— Am observat că Gabriel avea ceva ciudat în glas.

Noi i-am explicat că sistemul prin radio nu numai că deforma vocile, ci mai şi ascundea personalitatea. Noaptea următoare spuse adormită: „În orice caz, vocea i se auzea ca şi cum ar fi fost mult mai slab". Avea nasul ascuțit din zilele ei proaste şi se întreba tot oftând cum or fi satele alea fără niciun Dumnezeu şi fără nicio lege, pe care le cutreiera bărbatul ei scăpat din frâu. Motivele ei ascunse au fost mai evidente într-o a doua convorbire prin radio, când l-a obligat pe tata să promită că avea să se întoarcă acasă imediat dacă nu rezolva nimic în două săptămâni. Însă înaintea sorocului am primit de la Altos del Rosario o telegramă dramatică având un singur cuvânt: „Nehotărit". Mama a văzut în acest mesaj confirmarea presimțirilor ei celor mai funeste şi-şi dictă verdictul fără drept de apel:

— Ori vii până luni, ori vin eu chiar acum cu toți copiii.

Leac fără greş. Tata cunoştea puterea amenințărilor ei şi n-a trecut săptămâna că s-a şi întors la Barranquilla. Ne-a impresionat cum şi-a făcut apariția, îmbrăcat neglijent, cu pielea verzuie şi nebărbierit, până într-atât, încât mama a crezut că era bolnav. A fost însă o impresie de moment, pentru că după două zile şi-a reînviat proiectul tineresc de a deschide o farmacie cu de toate în localitatea Sucre, un loc tainic, idilic şi prosper, aflat la o noapte şi o zi de mers cu şalupa de la Barranquilla. Fusese acolo în tinerețea lui de telegrafist şi i se rupea inima amintindu-şi de călătoria pe canale crepusculare şi prin mlaştini aurite, şi de valurile eterne. Într-o vreme s-a încăpățânat să obțină postul de acolo, dar fără norocul pe care l-a avut cu altele, ca în Aracataca, încă şi mai râvnite. A început să se gândească iar la farmacie după vreo cinci ani, când cu cea de a treia criză bananieră, dar a găsit locul ocupat de angrosiştii din Magangué. Cu toate acestea, cu o lună înainte de a se întoarce la Barranquilla, se întâlnise din întâmplare cu unul dintre ei, care nu numai că i-a descris o realitate exact pe dos, ci i-a mai şi oferit un credit avantajos pentru Sucre. Nu I-a acceptat fiindcă era pe punctul de a-şi realiza visul de aur în Altos del

Rosario, dar când hotărârea soției l-a luat prin surprindere, l-a găsit pe angrosistul din Magangué, care mai rătăcea încă prin satele de pe malul fluviului, şi au bătut palma.

După vreo două săptămâni de cercetări şi aranjamente cu angrosişti prieteni, a plecat, cu înfăţişarea şi starea de spirit restabilite, iar impresia pe care i-a lăsat-o Sucre a fost atât de puternică, încât a descris-o astfel în prima scrisoare: „Realitatea a fost mai minunată decât nostalgia". A închiriat o casă cu balcon în piața principală şi de acolo şi-a recâştigat prietenii de odinioară, care l-au primit cu porțile deschise. Familia trebuia să vândă ce se putea, să împacheteze restul, care nu era mult, şi să-l ia cu sine pe unul dintre vapoarele de curse regulate pe fluviul Magdalena. Cu aceeaşi poştă trimise un cec calculat cu chibzuință pentru cheltuielile imediate şi anunță altul pentru cele de călătorie. Nu-mi pot imagina nişte veşti mai ademenitoare pentru caracterul iluzoriu al mamei, aşa încât răspunsul ei a fost bine cumpănit nu numai pentru a-i susține moralul soțului, ci şi pentru a-i îndulci ştirea că era însărcinată pentru a opta oară.

Eu am făcut demersurile şi rezervările la „Capitán de Caro", un vas faimos care parcurgea într-o noapte şi o jumătate de zi traseul de la Barranquilla la Magangué. Apoi aveam să mergem mai departe cu şalupa cu motor pe râul San Jorge şi pe canalul idilic de la Mojana până la destinație.

— Numai să plecăm odată de aici, chiar şi-n iad! a exclamat mama, care nu s-a încrezut niciodată în prestigiul babilonic pe care-l avea Sucre. Nu trebuie să-ți laşi bărbatul singur într-un loc ca acela.

Ne-a grăbit aşa de tare, încât cu trei zile înainte de călătorie dormeam pe jos, căci rămăseserăm fără paturi şi fără mobila pe care am apucat s-o vindem. Tot restul se afla în lăzi, iar banii pentru biletele de vapor erau la loc sigur, în vreo ascunzătoare de-ale mamei, numărați cu grijă de o mie de ori.

Funcționarul care s-a ocupat de mine la agenția de vapoare era

atât de binevoitor, că n-a fost nevoie să strâng din fălci ca să mă înțeleg cu el. Am certitudinea absolută că mi-am însemnat exact tarifele pe care mi le-a citit cu dicțiunea clară şi afectată a locuitorilor de pe coasta Caraibilor când vor să fie îndatoritori. Tot ce m-a bucurat mai tare şi mi s-a întipărit bine în minte a fost că până la doisprezece ani se plătea doar jumătate din tariful obişnuit. Adică toți frații, în afară de mine. Pe acest temei mama a pus deoparte banii de drum şi a cheltuit apoi până la ultima centimă ca să golească toată casa.

Vineri m-am dus să cumpăr biletele şi funcționarul m-a primit cu surpriza că pentru copiii sub doisprezece ani nu făceau o reducere la jumătate, ci numai de treizeci la sută, ceea ce însemna o diferență de netrecut pentru noi. Argumenta că eu însemnasem greşit, căci datele erau afişate la un avizier oficial pe care mi l-a arătat. M-am întors acasă necăjit, dar mama n-a făcut niciun comentariu, ci şi-a pus rochia cu care ținuse doliul după tatăl ei şi ne-am dus la agenția fluvială. A vrut să fie dreaptă: cineva greşise şi se putea foarte bine să fie băiatul ei, însă nu asta conta. Cert e că nu mai aveam bani. Funcționarul i-a explicat că nu era nimic de făcut.

— Dați-vă seama, doamnă, îi spuse. Nu-i vorba că vrea cineva sau nu să vă servească, ci de faptul că regulamentul unei firme serioase nu poate să se schimbe ca o morişcă în vânt.

— Dar sunt doar nişte copii, zise mama şi mă arătă pe mine ca exemplu. Închipuiți-vă, cel mare-i acesta şi n-are decât doisprezece ani. Şi arătă cu mâna: Nu-s decât atât de înalți.

Nu era vorba de statură, argumentă funcționarul, ci de vârstă. Nimeni nu plătea mai puțin, decât pentru nou-născuți, care călătoreau gratis. Mama căută să se adreseze unui superior:

— Cu cine trebuie să vorbesc ca să se rezolve povestea asta?

Funcționarul nu apucă să răspundă. Directorul, un om mai în vârstă şi cu un pântece matern, se ivi în uşa biroului în toiul disputei şi, văzându-l, funcționarul se ridică în picioare. Era uriaş,

cu o înfățișare respectabilă, iar autoritatea lui, chiar fără haină, doar în cămaşă şi ud leoarcă de sudoare, era mai mult decât evidentă. A ascultat-o pe mama cu atenție şi i-a răspuns cu o voce liniştită că o hotărâre ca aceea nu putea fi luată decât dacă s-ar schimba regulamentul într-o adunare a acționarilor.

— Credeți-mă că îmi pare rău, a conchis el.

Mama a simțit mirosul puterii şi şi-a rafinat argumentele.

— Dumneavoastră aveți dreptate, domnule, spuse, dar problema e că funcționarul dumneavoastră nu i-a explicat bine băiatului meu sau băiatul a înțeles greşit, şi eu am procedat ca atare. Acum am totul împachetat şi gata de îmbarcare, dormim pe duşumeaua goală, banii de coşniță ne ajung până astăzi, iar luni predau casa noilor chiriaşi. Şi-a dat seama că funcționarii din sală o ascultau cu mare interes şi atunci li s-a adresat: Ce poate să însemne asta pentru o firmă atât de importantă? Şi fără să mai aştepte răspuns, îl întrebă pe director privindu-l drept în ochi: Dumneavoastră credeți în Dumnezeu?

Directorul se zăpăci. Tot biroul stătea cu sufletul la gură din pricina tăcerii prea lungi care se aşternuse. Atunci mama s-a mişcat pe scaunul ei, şi-a strâns genunchii care începeau să-i tremure, şi-a apucat zdravăn geanta în poală cu amândouă mâinile, şi a spus cu o hotârâre proprie marilor sale cauze:

— Păi eu de aici nu mă clintesc până nu-mi rezolvați problema.

Directorul a rămas perplex şi tot personalul şi-a întrerupt lucrul ca să se uite la mama. Era impasibilă, cu nasul ascuțit, palidă şi perlată de transpirație. Îşi încheiase doliul după tatăl ei, dar şi-l asumase iar în acel moment fiindcă rochia neagră i se păruse cea mai potrivită pentru demersul acela. Directorul nu s-a mai uitat la ea, ci şi-a privit funcționarii neştiind ce să facă şi, în sfârşit, a exclamat în numele tuturor:

— Aşa ceva nu s-a mai văzut!

Mama nici n-a clipit. „Aveam lacrimile nod în gât, dar a trebuit să mă înfrânez căci aş fi făcut o impresie foarte proastă”, mi-a povestit

ulterior. Atunci directorul a rugat funcționarul să-i ducă documentele în biroul lui. Acesta se execută şi după cinci minute ieşi din nou, muştruluit şi furios, dar cu toate biletele în regulă pentru călătorie.

Săptămâna următoare am debarcat în localitatea Sucre, de parcă ne-am fi născut acolo. Avea probabil cam şaisprezece mii de locuitori, ca atâtea alte târguri din țară pe vremea aceea, şi toți se cunoşteau, nu atât după nume, cât mai ales după viețile lor secrete. Nu numai târgul, ci întreaga regiune era o mare cu ape domoale ce-şi schimbau culoarea după mantiile de flori care le acopereau, depinzând de anotimp, de loc şi de starea noastră de spirit. Splendoarea lui amintea de oazele de vis din sud-estul asiatic. De-a lungul numeroşilor ani în care familia a locuit acolo n-a existat nici un singur automobil. Ar fi fost inutil, deoarece străzile drepte cu pământ bătătorit păreau făcute dinadins pentru picioarele desculțe şi multe case aveau în spatele bucătăriei cheiul lor particular cu luntrele familiei pentru transportul local.

Prima mea emoție a fost descoperirea unei libertăți de neconceput. Tot ce ne lipsise nouă, copiilor, sau după ce tânjiserăm, ne-a fost pus pe neaşteptate la îndemână. Fiecare mânca atunci când îi era foame sau dormea la orice oră şi nu era uşor să te mai ocupi de ceilalți deoarece, în ciuda rigorii legilor pe care le impuneau, adulții erau atât de pierduți în timpul lor personal, încât nu pridideau să se ocupe nici măcar de ei înşişi. Singura condiție pentru siguranța copiilor a fost să învețe să înoate înainte de a învăța să meargă, pentru că târgul era împărțit în două de un canal cu apă întunecată ce servea în acelaşi timp drept apeduct şi şanț de scurgere. Îi aruncau încă din primul an de viață de pe balcoanele bucătăriilor, mai întâi cu colaci de salvare, ca să le dispară frica de apă, şi apoi fără, ca să le dispară teama de moarte. După mulți ani, fratele meu Jaime şi sora mea Ligia, care au supraviețuit riscurilor inițiatice, s-au distins în campionate de natație pentru copii.

Sentimentul de libertate cu care ne mişcăm noi, copiii, pe stradă a prefăcut Sucre în ochii mei într-un loc de neuitat. În două sau trei săptămâni ştiam cine locuia în fiecare casă şi ne purtam cu toții de parcă i-am fi cunoscut dintotdeauna.

Uzanțele sociale – simplificate de practică – erau cele ale unei vieți moderne turnate în tiparul unei culturi feudale: cei bogați – crescători de vite şi proprietari de fabrici de zahăr – în piața mare, iar cei săraci – pe unde puteau. Ca administrație ecleziastică era un teritoriu alcătuit din misiuni cu jurisdicție şi putere asupra unui vast imperiu lacustru. În centrul acelei lumi, era biserica parohială, din piața mare din Sucre, o versiune de buzunar a Catedralei din Köln, copiată identic de un preot spaniol cu vocație ascunsă de arhitect. Mânuirea puterii era discretă şi absolută. În fiecare seară, după rugăciune, în turnul bisericii răsunau clopotele bătând de atâtea ori cât era nota morală acordată filmului anunțat la cinematograful alăturat, conform catalogului Oficiului Catolic pentru Cinema. Un misionar de serviciu, aşezat în uşa biroului său, supraveghea intrarea în teatru de pe trotuarul de vizavi, spre a-i sancționa pe infractori.

Marea mea frustrare se datora vârstei la care am ajuns la Sucre. Îmi mai lipseau încă trei luni ca să trec dincolo de linia fatidică a celor treisprezece ani şi în casă nu mă mai suportau ca pe un copil, dar nici nu mă recunoşteau ca adult, şi în acel limb al vârstei am ajuns până la urmă să fiu singurul dintre frați care n-a învățat să înoate. Nu ştiau dacă să mă aşeze la masa celor mici sau la a celor mari. Femeile de serviciu nu-şi mai schimbau hainele în fața mea nici cu luminile stinse, dar una dintre ele s-a culcat goală de mai multe ori la mine în pat, fără a-mi tulbura somnul. N-avusesem timp să mă satur de acel exces de libertate pentru a putea să fac tot ce pofteam când am fost nevoit să mă întorc la Barranquilla, în luna ianuarie a anului următor, ca să încep liceul, pentru că în Sucre nu exista un colegiu destul de bun, având în vedere calificativele excelente pe care mi le-a dat învățătorul Casalins.

După lungi discuții şi consultări, cu o foarte redusă participare din partea mea, părinții s-au hotărât pentru colegiul iezuit „San José” din Barranquilla. Nu-mi explic de unde au scos atâția bani în doar câteva luni, când farmacia şi cabinetul homeopatic erau încă în stadiul de proiect. Mama a invocat întotdeauna un argument care nu mai avea nevoie de dovezi: „Mare e Domnul!” În costurile mutării erau prevăzute instalarea şi întreținerea familiei, dar nu şi pregătirea mea pentru colegiu. Cum nu aveam decât o pereche de pantofi rupți şi un schimb de rufe pe mine, celălalt fiind la spălat, mama m-a echipat cu haine noi puse într-un cufăr mare cât un catafalc, fără să ia seama că în şase luni crescusem cu o palmă. Tot ea a hotărât cu de la sine putere să încep să port pantaloni lungi, în ciuda obiceiului tradițional, respectat de tata, după care mai întâi trebuia să îți schimbi vocea.

Adevărul e că în discuțiile despre educația fiecărui copil m-a susținut întotdeauna iluzia că tata, într-una din furiile-i homerice, va decreta că niciunul dintre noi n-avea să facă şi liceul. Nu era chiar imposibil. El însuşi a fost un autodidact din pricina sărăciei, iar tatăl lui se întemeia pe morala de fier a lui Fernando al VlI-lea, care proclama studiul individual acasă spre a apăra integritatea familiei. Eu mă temeam de liceu ca de închisoare, mă speria doar gândul de a trăi supunându-mă unui regim de clopot de sticlă, dar pe de altă parte era şi singura mea posibilitate de a mă bucura de o viață liberă de la treisprezece ani, în bune relații cu familia, dar departe de strictețea ei, de entuziasmul ei demografic, de zilele-i furtunoase, şi citind pe nerăsuflate cât îmi îngăduia lumina.

Singurul meu argument împotriva colegiului „San José”, unul dintre cele mai exigente şi mai scumpe de pe coasta Caraibilor, era disciplina marțială de acolo, dar mama mi-a închis gura cu un argument fără replică:

— Acolo se fac guvernanții.

Când n-a mai fost posibil să dăm înapoi, tata s-a spălat pe mâini:

— Să fie limpede că eu n-am spus nici da, nici nu.

El ar fi preferat Colegiul American, ca să învăț engleza, dar mama n-a acceptat aducând argumentul greşit că era un bârlog de luterani. Astăzi trebuie să admit, spre onoarea tatălui meu, că unul dintre punctele slabe ale vieții mele de scriitor a fost că nu vorbeam engleza.

Revâzând Barranquilla de pe puntea aceluiaşi „Capitán de caro“, cu care călătorisem cu trei luni înainte, am simțit cum mi se strânge inima, de parcă aş fi avut premoniția că mă întorceam de unul singur la viața reală. Din fericire, părinții aranjaseră să pot sta şi mânca la vărul meu José María Valdeblánquez şi la soția lui, Hortensia, tineri şi simpatici, care m-au făcut părtaş la viața lor liniştită într-un salon simplu, un dormitor şi o curticică pietruită, care era veşnic umbrită de rufele puse la uscat pe sârmă. Dormeau la ei în cameră cu fetița lor de şase luni. Eu dormeam pe canapeaua din salon, care noaptea devenea pat.

Colegiul „San José” era la vreo şase străzi, într-un parc cu migdali unde fusese cimitirul cel mai vechi din oraş şi unde mai dădeai încă, pe jos, printre pietre, de oase răzlețe şi de zdrențe de haine. În ziua în care am intrat în curtea principală era o festivitate a elevilor din clasa întâi, în uniformele lor de sărbătoare, cu pantaloni albi şi haine de stofă albastră, şi nu mi-am putut înfrâna spaima că ei ştiau lot ce mie mi-era necunoscut. Însă mi-am dat curând seama că erau la fel de neştiutori şi de speriați ca mine, cu incertil udinile viitorului în față.

O fantasmă personală a fost fratele Pedro Reyes, dirigintele secției elementare, care s-a străduit să dovedească întregii conduceri a colegiului că eu n-aveam pregătire de liceu. A ajuns pentru mine o pacoste care-mi ieşea în cale în locurile cele mai neaşteptate şi-mi punea întrebări instantanee cu capcane diabolice: „Crezi că Dumnezeu poate face o piatră atât de grea, încât să n-o poată urni?“, mă întreba el, fără să-mi lase timp de gândire. Sau altă cursă nenorocită: „Dacă i-am pune ecuatorului un cordon de aur gros de cincizeci de centimetri, cu cât ar creşte greutatea

Pământului?" Nu nimeream niciun răspuns, chiar dacă l-aş fi ştiut, fiindcă limba mi se împleticea de groază ca în acea primă zi când am vorbit la telefon. Era o spaimă întemeiată, căci fratele Reyes avea dreptate. Eu nu eram pregătit pentru liceu, dar nu puteam renunța la norocul că mă primiseră fără examen. Tremuram numai când îl vedeam. Unii colegi dădeau o interpretare malițioasă hărțuielii, dar n-am avut vreun motiv să mă gândesc la aşa ceva. Pe deasupra, conştiința mă ajuta pentru că mi-am trecut primul examen oral fără probleme, recitindu-l ca pe apă pe Fray Luis de León şi desenând pe tablă cu cretă colorată un Hristos care părea viu. Comisia a rămas atât de mulțumită, că a uitat şi de aritmetică, şi de istoria patriei.

Problema cu fratele Reyes şi-a găsit rezolvare deoarece în Săptămâna Mare a avut nevoie de nişte desene pentru ora lui de botanică şi i le-am făcut fără să clipesc. Nu numai că a încetat cu hărțuiala, ci uneori a ajuns chiar să-şi petreacă recreațiile învățându-mă răspunsurile bine argumentate la întrebările al căror tâlc nu-l putusem desluşi singur sau la altele şi mai ciudate, care se iveau apoi întâmplător la examenele următoare din primul meu an. Totuşi, ori de câte ori mă găsea într-un grup, mă lua peste picior, prăpădindu-se de râs că eu eram singurul dintr-a treia elementară care mă descurcam la liceu. Astăzi îmi dau seama că avea dreptate. Mai ales din pricina ortografiei, care a fost calvarul meu de-a lungul anilor de învățătură şi continuă să-i sperie pe corectorii originalelor mele. Cei mai binevoitori se consolează la gândul că sunt scăpări de dactilografiere.

Numirea pictorului şi scriitorului Héctor Rojas Herazo la catedra de desen mi-a mai potolit spaimele. Avea, pesemne, vreo douăzeci de ani. A intrat în clasă însoțit de părintele diriginte, iar salutul său a răsunat ca o uşă trântită în toropeala de la trei după-amiaza. Avea frumusețea şi eleganța dezinvoltă a unui artist de cinema, cu o haină din păr de cămilă, făcută pe trup, şi cu nasturi de aur, vesta-fantezie şi o cravată de mătase imprimată. Dar cel mai

neobişnuit era jobenul, pe treizeci de grade la umbră. Era înalt cât uşa, astfel încât trebuia să se aplece ca să deseneze la tablă. Alături de el, părintele diriginte părea fără niciun Dumnezeu.

De la bun început s-a văzut că n-avea metodă şi nici răbdare pentru învățământ, dar umorul lui maliţios ne ținea cu sufletul la gură, tot aşa cum ne uluiau desenele magistrale pe care le făcea pe tablă cu cretă colorată. N-a reuşit să stea mai mult de trei luni la catedră, n-am ştiut niciodată de ce, însă era de presupus că pedagogia lui modernă nu se potrivea cu rânduiala mintală a ordinului iezuit.

Din primele mele zile la liceu mi-am câştigat faima de poet, mai întâi grație uşurinței cu care învățam pe dinafară şi recitam cât mă ținea gura poemele clasicilor şi ale romanticilor spanioli din manuale, şi apoi datorită satirelor în versuri cu rimă pe care le dedicam camarazilor mei de clasă, în revista colegiului. Nu le-aş fi scris sau le-aş fi dat oricum puțin mai multă atenție, dacă mi-aş fi închipuit că aveau să merite gloria literei tipărite. Căci în realitate erau satire binevoitoare care circulau pe hârtiuțe ascunse prin sălile toropite de la două după-amiaza. Părintele Luis Posada – dirigintele clasei a doua – a capturat una, a citit-o încruntat şi mi-a adresat dojana de rigoare, dar a păstrat-o în buzunar.

Părintele Arturo Mejía m-a chemat atunci în biroul lui să-mi propună ca satirele confiscate să apară în revista *Juventud,* organ oficial al elevilor din colegiu. Reacția mea imediată au fost nişte crampe la stomac de surpriză, ruşine şi fericire, pe care le-am potolit cu o împotrivire deloc convingătoare:

— Sunt doar prostii de-ale mele.

Părintele Mejía a luat notă de răspunsul meu şi a publicat versurile cu titlul acesta – *Prostii de-ale mele* – şi cu iscălitura Gabito, în numărul următor al revistei şi cu autorizație din partea victimelor. În două numere succesive a trebuit să public altă serie, la cererea colegilor mei de clasă. Aşa încât versurile acelea din copilărie – cu voie sau fără voie – sunt, la drept vorbind, *opera prima*

a creației mele.

Patima de a citi orice îmi cădea în mână îmi ocupa timpul liber şi aproape tot cel de la ore. Puteam recita poeme complete din repertoriul popular, care erau pe atunci de uz curent în Columbia, şi cele mai frumoase poezii ale Secolului de Aur şi ale romantismului spaniol, multe dintre ele învățate chiar din manualele de liceu. Aceste cunoştințe nepotrivite vârstei mele îi exasperau pe profesori, căci ori de câte ori îmi puneau în clasă vreo întrebare încuietoare, le răspundeam cu un citat literar sau cu vreo idee livrescă pe care ei nu erau capabili să o prețuiască. Părintele Mejía a şi spus-o: „E un copil pedant", ca să nu spună nesuferit. N-am fost nicicând nevoit să-mi forțez memoria, fiindcă poemele şi câteva bucăți de proză clasică bună îmi rămâneau întipărite în minte după ce le reciteam de trei sau patru ori. Primul stilou pe care l-am avut, l-am câştigat de la părintele diriginte pentru că i-am recitat fără nicio poticnire cele cincizeci şi şapte de strofe de zece versuri din *Vârtejul* de Gaspar Núñez de Arce.

Citeam la ore, cu cartea deschisă pe genunchi şi cu o asemenea neruşinare, încât nepedepsirea mea părea cu putință numai prin complicitatea profesorilor. Singurul lucru pe care nu l-am obținut cu şmecheriile mele bine ticluite a fost acela de a fi scutit de slujba zilnică de la şapte dimineața. Pe lângă faptul că scriam prostii de-ale mele, mai eram şi solist la cor, desenam caricaturi glumețe, recitam poezii pe la festivități şi mai făceam o groază de alte lucruri nelalocul lor în afara orelor, aşa încât nimeni nu pricepea când mai învățam. Rațiunea era cât se poate de simplă: nu învățam.

În toiul unui asemenea dinamism de prisos, încă nu înțeleg de ce profesorii se ocupau atâta de mine fără să se arate scandalizați de ortografia mea groaznică. Pe dos decât făcea mama, care ascundea de tata unele dintre scrisorile mele ca să-l țină în viață şi pe altele mi le dădea înapoi corectate şi uneori cu felicitările ei pentru progresele făcute la gramatică şi în folosirea judicioasă a cuvintelor. Dar după doi ani nu s-a văzut nicio îmbunătățire. Astăzi problema

mea continuă să fie aceeaşi: n-am putut nicicând înțelege de ce se acceptă litere mute sau două litere deosebite pentru acelaşi sunet, şi încă multe alte reguli inutile.

Aşa mi-am descoperit o vocație care n-avea să mă părăsească toată viața: plăcerea de a discuta cu elevi mai mari ca mine. Chiar şi astăzi, când se adună tineri care mi-ar putea li nepoți, trebuie să fac un efort ca să nu mă simt mai mic decât ei. M-am împrietenit astfel cu doi colegi mai mari, care mai târziu mi-au fost tovarăşi în momente cruciale ale vieții. Unul era Juan B. Fernández, fiul unuia dintre cei trei fondatori şi proprietari ai ziarului *El Heraldo* din Barranquilla, unde mi-am făcut cele dintâi încercări gazetăreşti şi unde el a căpătat primele noțiuni într-ale jurnalisticii, ajungând în cele din urmă director general. Celălalt era Enrique Scopell, fiul unui fotograf cubanez celebru în oraş, şi el grafician. Însă gratitudinea mea față de el nu s-a datorat atât activităților noastre comune în presă, cât îndeletnicirii lui de a prelucra piei de animale sălbatice, pe care le exporta pe jumătate de glob. Într-una din primele mele călătorii în străinătate mi-a dăruit pielea unui caiman lung de trei metri.

— Pielea asta costă o avere, mi-a spus fără dramatism, dar te sfătuiesc să n-o vinzi până nu simți că o să mori de foame.

Mă întreb încă în ce măsură înțeleptul Quique Scopell ştia că-mi dădea un obiect purtător de noroc etern, căci în realitate ar fi trebuit să-l vând de multe ori în anii mei de foamete repetată. Totuşi, îl mai păstrez încă, plin de praf şi aproape pietrificat, pentru că de când îl port în geamantan prin lumea întreagă nu mi-a mai lipsit un ban pentru mâncare.

Profesorii iezuiți, atât de severi la ore, erau diferiți în recreație, când ne învățau ceea ce nu ne spuneau în clasă şi se consolau cu ceea ce ar fi vrut, de fapt, să ne învețe. După cât era posibil să înțeleg la vârsta mea, cred că-mi amintesc că această diferență se observa prea vădit şi ne ajuta mult. Părintele Luis Posada, un *cachaco* foarte tânăr şi cu o mentalitate progresistă, care a lucrat

ani în şir în domeniul sindical, avea o arhivă de fişe cu tot felul de note enciclopedice concentrate, mai cu seamă despre cărți şi autori. Părintele Ignacio Zaldívar era un basc de la munte pe care am continuat să-l văd la Cartagena până şi în vremea bătrâneții sale tihnite la mănăstirea San Pedro Claver. Părintele Eduardo Núñez avea într-o fază foarte avansată o istorie monumentală a literaturii columbiene, despre a cărei soartă n-am aflat niciodată nimic. Bătrânul părinte Manuel Hidalgo, maestru de canto, foarte în vârstă, detecta vocațiile din proprie inițiativă şi-şi îngăduia incursiuni în lumea melodiilor păgâne care nu erau prevăzute în programe.

Cu părintele Pieschacón, directorul, am avut câteva discuții întâmplătoare şi în urma lor mi-a rămas certitudinea că mă vedea ca pe un adult, nu numai datorită subiectelor care se iveau, ci şi explicațiilor lui îndrăznețe. A fost hotărâtor în viața mea pentru a-mi lămuri concepția despre cer şi infern, pe care nu reuşeam s-o armonizez cu datele catehismului, din cauza unor simple piedici geografice. Împotriva acestor dogme directorul mi-a luat o piatră de pe suflet cu ideile sale îndrăznețe. Cerul era, fără nicio complicație teologică, prezența lui Dumnezeu. Infernul, fireşte, era tocmai pe dos. Însă în două rânduri mi-a mărturisit problema lui că „oricum în infern era foc“, dar nu reuşea să şi-l explice. Mai curând grație acestor lecții din recreații decât orelor oficiale, am terminat anul cu pieptul blindat de medalii.

Cea dintâi vacanță a mea la Sucre a început într-o duminică, la patru după-amiaza, pe cheiul împodobit cu ghirlande şi baloane colorate şi în piața devenită bazar de Crăciun. N-am călcat bine pe uscat, că o fată frumoasă foc, blondă şi plină de o spontaneitate copleşitoare, mi s-a agățat de gât şi m-a sufocat cu sărutări. Era sora mea, Carmen Rosa, fata tatălui meu dinaintea căsătoriei, care venise să petreacă un timp cu familia ei necunoscută. A mai venit cu acelaşi prilej şi alt fiu al tatălui meu, Abelardo, un croitor priceput care şi-a instalat atelierul pe o latură a pieței mari şi care

mi-a fost maestru într-ale vieții pe vremea pubertății mele.

Casa nouă şi de curând mobilată avea un aer de sărbătoare şi un frate nou: Jaime, născut în mai, sub semnul benefic al Gemenilor, şi pe deasupra la şase luni. N-am ştiut până am ajuns acasă, căci părinții păreau hotărâți să modereze naşterile anuale, dar mama s-a grăbit să-mi explice că bebeluşul era un prinos adus Sfintei Rita pentru prosperitatea care intrase în casă. Părea întinerită şi veselă, şi cânta mai mult ca oricând, iar tata plutea într-un aer de bună dispoziție, cu cabinetul arhiplin şi farmacia bine aprovizionată, mai ales duminicile când veneau pacienții de la poalele munților vecini. Nu ştiu dacă a aflat vreodată că afluența aceea se datora într-adevăr faimei lui de mare tămăduitor, deşi oamenii de la țară nu i-o atribuiau virtuților homeopatice ale bulgăraşilor lui de zahăr şi apelor miraculoase, ci iscusinței sale de vrăjitor.

Sucre îmi apărea mai frumos decât mi-l aminteam şi datorită tradiției conform căreia, la sărbătorile de Crăciun, târgul se împărțea în cele două mari cartiere ale sale: Zulia, la sud, şi Congoveo, la nord. În afară de alte întreceri mai puțin importante, se ținea un concurs de care alegorice care reprezentau în turnâruri artistice rivalitatea istorică a cartierelor. În Noaptea de Ajun, în sfârşit, locuitorii se adunau în piața principală, în toiul unor dispute aprinse, iar publicul hotăra care din cele două cartiere era învingătorul anului.

Carmen Rosa a contribuit de la venirea ei la o nouă strălucire a Crăciunului. Era modernă şi cochetă, şi a ajuns regina balurilor cu o suită de pretendenți zgomotoşi. Mama, atât de geloasă cu fetele ei, nu era şi cu ea, dimpotrivă, îi uşura idilele care au introdus o notă insolită în casă. A fost o legătură de complicitate, cum n-a avut-o niciodată cu propriile fete. La rândul lui, Abelardo şi-a organizat viața în alt mod, într-un atelier care consta dintr-o singură încăpere împărțită de un paravan. Ca şi croitor i-a mers bine, dar nu chiar atât de bine cum i-a mers cu neastâmpărul de armăsar, căci petrecea mai multă vreme bine acompaniat în pat, în spatele

paravanului, decât singur şi plictisit la maşina de cusut.

În vacanța aceea tatei i s-a năzărit ciudata idee de a mă pregăti pentru afaceri. „Pentru orice eventualitate”, m-a prevenit. Mai întâi m-a învățat cum să încasez la domiciliu datoriile făcute la farmacie. Intr-o zi m-a trimis să încasez mai multe de la „La Hora”, un bordel fără prejudecăți din împrejurimi.

Am intrat pe uşa întredeschisă a unei camere ce dădea în stradă şi am văzut-o pe una dintre femeile casei făcându-şi siesta într-un pat de campanie, desculță şi într-un combinezon ce nu reuşea să-i acopere coapsele. Înainte de a apuca să-i vorbesc s-a aşezat în capul oaselor, m-a privit adormită şi m-a întrebat ce pofteam. I-am spus că aduceam un mesaj de la tata pentru don Eligió Molina, proprietarul. Dar, în loc să mă îndrume să-l găsesc, mi-a poruncit să intru şi să pun drugul la uşă şi mi-a făcut cu arătătorul un semn care mi-a spus totul:

— Vino aici.

M-am dus şi, pe măsură ce mă apropiam, respirația ei gâfâitoare umplea încetul cu încetul camera precum vuietul unui râu, până când a putut să mă prindă de braț cu mâna dreaptă şi mi-a strecurat stânga înăuntrul şlițului. Am simțit o groază desfătătoare.

— Aşadar, tu eşti băiatul doctorului cu bulgăraşii, îmi spuse, în vreme ce mă pipăia pe dinăuntrul pantalonilor cu cinci degete agile pe care le simțeam de parc-ar fi fost zece. Mi-a dat jos pantalonii fără a înceta să-mi murmure cuvinte fierbinți în ureche, şi-a scos combinezonul peste cap şi s-a întins pe spate în pat, numai cu chiloții cu flori roşii.

— Pe ăştia ai să mi-i scoți tu, mi-a zis. E datoria ta de bărbat.

Am tras de elastic, dar din pricina grabei n-am putut să-i scot şi a trebuit să mă ajute cu picioarele bine întinse şi cu o mişcare rapidă de înotătoare. Apoi m-a ridicat în sus de subsuori şi m-a pus peste ea în maniera pedagogică a misionarului. Restul l-a făcut singură, până când am murit peste ea, alunecând în zeama

coapselor ei de iapă tânără.

S-a odihnit în liniște, pe o parte, privindu-mă țintă în ochi, iar eu i-am susținut privirea cu iluzia de a începe din nou, de data asta fără teamă şi pe îndelete. Pe neaşteptate, mi-a spus că nu-mi lua cei doi pesos pentru serviciul făcut, fiindcă nu venisem pentru asta. Apoi s-a întins pe spate şi mi-a cercetat fața,

— Pe deasupra, mi-a zis, eşti fratele cuminte al lui Luis Enrique, nu-i aşa? Aveți aceeaşi voce.

Am avut naivitatea s-o întreb cum de îl cunoştea.

— Nu fi prost, a râs ea. Doar am aici şi o pereche de chiloți de-ai lui pe care a trebuit să-i spăl ultima dată.

Mi s-a părut o exagerare având în vedere vârsta fratelui meu, dar când mi-a arătat-o mi-am dat seama că era adevărat. Apoi a sărit goală din pat cu o grație de balet şi, pe când se îmbrăca, mi-a explicat că la prima uşă pe stânga era don Eligió Molina. În sfârşit, m-a întrebat:

— A fost prima oară, nu-i aşa?

A…îmi tresări inima.

— Da' de unde, am minţit-o, e cam a şaptea.

— Oricum, zise ea cu ironie, ar trebui să-i spui fratelui tău să te mai învețe un pic.

Începutul acela mi-a dat aripi. Vacanța era din decembrie până în februarie şi m-am întrebat de câte ori trebuia să fac rost de doi pesos ca să mă întorc la ea. Fratele meu Luis Enrique, care era deja un veteran în ale trupului, se prăpădea de râs că un băiat de vârsta noastră trebuia să plătească pentru ceva ce se făcea în doi, spre fericirea amândurora.

Potrivit spiritului feudal din La Mojana, moşierii din partea locului se bucurau de dreptul de a le dezvirgina pe fecioarele de pe feuda lor şi, după câteva nopți de folosire brutală, le părăseau în voia sorții. Aveam de ales dintre cele care ieşeau să ne agațe în piață după ce se termina dansul. Însă chiar şi în vacanța aceea îmi inspirau aceeaşi teamă ca telefonul şi le vedeam trecând ca umbra

norilor pe apă. N-aveam o clipă de liniște din pricina tristeții pe care mi-a lăsat-o în trup prima mea aventură întâmplătoare. Nici astăzi nu cred că ar fi exagerat s-o consider cauza stării de spirit lamentabile cu care m-am întors la colegiu, obsedat de o aberație genială a poetului din Bogotá, don José Manuel Marroquín, care înnebunea auditoriul încă de la prima strofă:

„Acum când câinii latră şi când când cocoşii cântă,
Acum când se revarsă zorii bat clopote în zare:
Și când măgarii rag şi păsările ciripesc,
Și când paznicii fluieră şi porcii guiță,
Și când aurora scaldă vaste câmpuri de aur
Perle lichide verşi precum lacrimile mele
Și tremurând de frig, dar cu inima-n flăcări
Sub ferestrele tale vin şi îmi plâng amarul.”

Nu numai că stârneam haos pe unde treceam recitând versurile interminabile ale poemului, dar am mai şi învățat să vorbesc curgător, precum un locuitor născut cine ştie pe unde. Mi se întâmpla adesea: dădeam un răspuns la întâmplare, dar mai întotdeauna era ceva atât de ciudat sau amuzant, încât profesorii o scăldau. Cineva trebuie să se fi îngrijorat din pricina sănătății mele mintale, când am dat la un examen un răspuns corect, dar de nedesluşit la prima vedere. Nu-mi amintesc să fi fost un strop de rea-credință în glumele acelea ieftine care îi amuzau pe toți.

Mi-a atras atenția faptul că preoții îmi vorbeau de parcă mi-aş fi pierdut mințile, iar eu le țineam isonul. Alt motiv de îngrijorare a fost că am născocit parodii după corale sacre, folosind cuvinte păgâne, pe care din fericire nu le-a înțeles nimeni. Îndrumătorul meu, de comun acord cu părinții, m-a dus la un specialist care mi-a făcut un examen istovitor, dar foarte distractiv, pentru că avea nu numai o minte ageră, ci şi o simpatie personală şi o metodă de-a dreptul irezistibile. M-a pus să citesc un panou cu fraze încâlcite pe

care eu trebuia să le descurc. Am făcut-o cu atâta entuziasm, încât medicul n-a rezistat tentației de a se amesteca în jocul meu şi ni s-au năzărit probe atât de ingenioase, încât şi le-a notat ca să le introducă în chestionarele lui viitoare. La capătul unei cercetări minuțioase a deprinderilor mele m-a întrebat cât de des mă masturbam. I-am dat primul răspuns care mi-a trecut prin cap: niciodată nu îndrăznisem s-o fac. Nu m-a crezut, dar mi-a comentat parcă în treacăt că teama e un factor negativ pentru sănătatea sexuală şi lipsa lui de încredere mi s-a părut mai degrabă o incitare. Mi-a lăsat impresia unui om extraordinar, pe care am vrut să-l văd, adult fiind, când eram gazetar la *El Heraldo*, pentru a-mi povesti în particular concluziile la care ajunsese după examinarea mea, dar tot ce-am aflat a fost că se stabilise în Statele Unite de ani de zile. Unul dintre foştii lui colegi a fost mai explicit şi mi-a spus cu multă sinceritate că nu era de mirare că se afla într-un ospiciu din Chicago, fiindcă veşnic i s-a părut mai nebun decât pacienții lui.

Diagnosticul a fost o epuizare nervoasă agravată de cititul după ce mâncam. Mi-a recomandat odihnă totală de două ore în timpul digestiei şi o activitate fizică mai intensă decât sporturile de rigoare. Mă surprinde şi acum seriozitatea cu care părinții şi profesorii mei i-au ascultat recomandările. Mi-am reglementat lecturile şi nu doar o dată mi-au confiscat cartea când m-au găsit citind în clasă pe sub pupitru. M-au scutit de materiile dificile şi m-au obligat să am mai multă activitate fizică preț de câteva ceasuri pe zi. Astfel, pe când ceilalți erau la ore, eu jucam baschet singur în curte, aruncând mingea aiurea şi recitind pe de rost. Colegii mei de clasă s-au împărțit din primul moment: cei care de fapt credeau că fusesem nebun dintotdeauna, cei care socoteau că fac pe nebunul ca să mă bucur de viață şi cei care au continuat să se poarte cu mine ca şi când adevărații nebuni erau profesorii. De atunci datează versiunea că am fost dat afară din colegiu pentru că am aruncat cu o călimară în profesorul de matematică în vreme ce scria pe tablă

exerciții cu regula de trei-simplă. Din fericire, tata a înțeles toată povestea cât se poate de simplu şi a hotărât să mă întorc acasă fără să termin anul şi fără să-l mai fac să prăpădească timp şi bani cu o afecțiune ce nu putea fi decât hepatică.

Pentru fratele meu Abelardo, în schimb, nu existau probleme de viață care să nu se rezolve în pat. Pe când surorile se purtau cu mine pline de compasiune, el m-a învățat rețeta magică de cum m-a văzut intrând la el în atelier:

— Ce-ți lipseşte ție e să-ți faci de cap vârtos.

A luat toată treaba atât de în serios, că mai în fiecare zi se ducea o jumătate de oră la sala de biliard din colțul străzii şi mă lăsa în spatele paravanului din croitorie cu prietene de-ale lui de toate soiurile, nicicând cu aceeaşi. A fost o perioadă de excese creative, ce au părut să confirme diagnosticul clinic al lui Abelardo, căci anul următor m-am întors la colegiu în toate mințile.

N-am să uit niciodată bucuria cu care am fost primit înapoi la colegiul „San José" şi admirația cu care au omagiat bulgăraşii tatălui meu. De data asta nu m-am mai dus să stau la soții Valdeblánquez, care nu mai încăpeau în casă, căci li se născuse al doilea copil, ci acasă la don Eliécer Gárcia, un frate al bunicii din partea tatălui, renumit pentru bunătatea şi cinstea lui. A lucrat la o bancă până la vârsta pensionării şi cel mai tare m-a emoționat pasiunea lui eternă pentru limba engleză. A studiat-o de-a lungul vieții, din zorii zilei şi până noaptea foarte târziu, prin exerciții cântate cu o voce foarte bună şi cu un accent corect, cât i-a îngăduit vârsta. În zilele de sărbătoare se ducea în port să vâneze turişti ca să stea de vorbă cu ei şi a ajuns să stăpânească engleza la fel de bine cum a stăpânit dintotdeauna spaniola, dar timiditatea l-a împiedicat s-o vorbească, mai ales cu cineva cunoscut. Cei trei băieți ai lui, toți mai mari decât mine, şi fata lui, Valentina, nu l-au putut auzi niciodată.

Prin Valentina – care a fost marea mea prietenă şi o cititoare inspirată – am descoperit existența mişcării „Nisip şi Cer", creată de

un grup de poeți tineri care îşi propuseseră să reînnoiască poezia de pe coasta Caraibilor după exemplul strălucit al lui Pablo Neruda. De fapt, era o replică locală a grupului „Piatră şi Cer" care domnea în anii aceia prin cafenelele cu poeți din Bogotá şi prin suplimentele literare conduse de Eduardo Carranza, aflat în umbra spaniolului Juan Ramón Jiménez, cu hotărârea salutară de a şterge de pe fața pământului frunzele moarte ale secolului al XlX-lea. Nu erau mai mulți de o jumătate de duzină, abia ieşiți din adolescență, dar năvăliseră cu atâta forță în suplimentele literare de pe coastă, că au început să fie văzuți ca o mare promisiune artistică.

Conducătorul grupului „Nisip şi Cer" se numea César Augusto del Valle, de vreo douăzeci şi doi de ani, care-şi extinsese avântul înnoitor nu numai asupra temelor şi sentimentelor, ci şi asupra ortografiei şi regulilor gramaticale ale poemelor lui. Puriştilor li se părea un eretic, academiştilor li se părea un prost, iar clasicilor li se părea un exaltat. Totuşi, adevărul e că dincolo de militantismul său contagios – ca Neruda – era un romantic incorigibil.

Verişoara mea Valentina m-a dus într-o duminică acasă la César, care locuia cu părinții, în cartierul San Roque, cel mai petrecăreț din oraş. Bine legat, negricios şi slab, avea dinți mari de iepure şi părul răvăşit ca poeții din vremea sa. Şi, mai cu seamă, era chefliu şi muieratic. Modesta lui casă era tapisată cu cărți, de nu mai încăpea niciuna. Tatăl lui era un om serios şi mai curând trist, cu un aer de funcționar la pensie, şi părea mâhnit din pricina vocației sterpe a feciorului. Mama lui m-a primit cu oarecare milă, ca pe un alt fiu suferind de acelaşi beteşug care o făcuse să plângă atât de amarnic pentru copilul ei.

Casa aceea a fost pentru mine revelația unei lumi pe care o intuiam poate la cei paisprezece ani ai mei, dar niciodată nu-mi imaginasem până la ce punct. Din acea primă zi am devenit vizitatorul cel mai asiduu şi-i răpeam atâta timp poetului, că nici astăzi nu-mi dau seama cum de mă putea suporta. Am ajuns să cred că mă folosea pentru a-şi pune în practică teoriile literare,

poate arbitrarii, dar strălucite, având un interlocutor uluit, însă inofensiv. Îmi împrumuta cărți ale unor poeți de care nu auzisem niciodată şi pe care le comentam cu el fără să fiu nici pe departe conştient de îndrăzneala mea. Mai ales în privința lui Neruda, al cărui *Poem XX* l-am învățat pe de rost, ca să-l scot din fire pe vreun iezuit care nu cutreiera meleagurile acestea ale poeziei. În zilele acelea era mare efervescență în mediile culturale datorită unui poem de Meira Delmar, dedicat oraşului Cartagena de Indias, care a făcut deliciile întregii prese de pe coastă. Atât de extraordinară a fost măiestria dicțiunii şi a vocii cu care mi l-a citit César del Valle, încât l-am învățat pe dinafară chiar de la a doua lectură.

Adesea nu puteam sta de vorbă, fiindcă César era ocupat cu scrisul, în felul lui. Umbla prin casă şi pe coridoare parcă dus pe altă lume şi tot la două sau trei minute trecea prin fața mea ca un somnambul şi brusc se aşeza la maşină, scria un vers, un cuvânt, punea punct şi virgulă poate şi iar se apuca să umble. Eu eram numai ochi, tulburat de emoția celestă de a fi pe cale să descopăr unicul şi tainicul mod de a scrie poezie. Aşa s-au petrecut lucrurile în anii cât am fost la Colegiul „San José“, care mi-au dat un temei spre a-mi putea slobozi spiriduşii. Ultima veste despre poetul acela de neuitat a fost o telegramă primită de la Bogotá, după doi ani, în care Valentina nu-mi scrisese decât trei cuvinte pe care însă n-a avut inima să le semneze: „A murit César“.

Primul meu sentiment într-o Barranquilla fără părinți a fost acela al libertății de a face tot ce pofteam. Aveam prieteni pe care-i vedeam în afara colegiului. Printre aceştia, Alvaro del Toro – care era vocea a doua la recitările din recreații – şi clanul fraților Arteta – cu care o întindeam de obicei pe la librării şi la cinema. Căci singura restricție ce mi-a fost impusă acasă la unchiul Eliécer, pentru ca acesta să-şi manifeste responsabilitatea, a fost să nu mă întorc mai târziu de opt seara.

Într-o zi când îl aşteptam pe César del Valle citind în salon la el

acasă, a venit să-l caute o femeie surprinzătoare.

Se numea Martína Fonseca şi era o albă. Turnată într-un tipar de mulatră, deşteaptă şi independentă, care putea fi foarte bine amanta poetului. Preț de două sau trei ceasuri am trăit din plin plăcerea de a sta de vorbă cu ea, până când César s-a întors acasă şi au plecat împreună fără să spună unde. N-am mai ştiut nimic de ea până în miercurea Păresimilor din acel an, când am ieşit de la slujba de sărbătoare şi am întâlnit-o aşteptându-mă pe o bancă în parc. Am crezut că era o nălucă. Avea o rochie de in brodată care-i rafina frumusețea, un şirag de mărgele-fantezie şi o floare ca o flacără vie la decolteu. Însă cel mai mult prețuiesc acum, în amintire, modul în care m-a poftit la ea acasă fără cel mai mic indiciu de premeditare, dacă nu luăm în seamă semnul sfânt al crucii de cenuşă pe care o aveam amândoi pe frunte. Bărbatul ei, pilot pe un vas de pe fluviul Magdalena, era plecat pentru douăsprezece zile. De ce să fie ciudat că soția lui mă invita într-o sâmbătă oarecare la o ceaşcă de ciocolată cu prăjituri? Numai că ritualul s-a repetat tot restul anului când soțul era în cursă şi mereu de la patru la şapte, adică atât cât ținea programul pentru tineret de la cinematograful „Rex“, care-mi servea drept pretext acasă, la unchiul Eliécer.

Specialitatea ei era să-i pregătească pentru examenele de grad pe învățătorii de şcoală primară. Pe cei mai buni dintre ei îi invita în orele ei libere la o ceaşcă de ciocolată cu prăjituri, aşa încât noul elev de sâmbătă n-a bătut nimănui la ochi. A fost cu totul surprinzător firescul acelei iubiri secrete care a ars cu vâlvătăi nebune din martie până în noiembrie. După primele două sâmbete am crezut că nu mai puteam îndura dorința aprigă de a fi cu ea tot timpul.

Eram la adăpost de orice risc, fiindcă bărbatul ei îşi anunța sosirea în oraş cu sunete încifrate de sirenă pentru ca ea să ştie că intra în port. Aşa s-a întâmpiat în a treia sâmbătă a iubirii noastre, când eram în pat şi s-a auzit sirena undeva departe. Ea şi-a

încordat auzul.

— Stai liniştit, mi-a spus, şi a aşteptat încă două semnale. N-a sărit din pat, cum mă aşteptam din pricina propriei frici, ci a continuat netulburată: Ne mai rămân încă peste trei ceasuri de viață.

Ea mi-l descrisese drept „o namilă de negru de doi metri şi ceva, cu o sculă de tunar". Am fost pe punctul de a încălca regulile jocului, căci gelozia mi-a înfipt o gheară în inimă: voiam să-l omor, nici mai mult, nici mai puțin. Chibzuință ei matură a găsit soluția şi de atunci m-a dus de căpăstru printre capcanele vieții reale ca pe un pui de lup cu blăniță de miel.

Mergeam foarte prost cu colegiul şi nu voiam s-o recunosc, dar Martína a înțeles calvarul meu cu învățătura. A fost surprinsă de infantilismul meu de a chiuli de la ore făcându-i pe plac demonului unei irezistibile dorințe de viață.

— Fireşte, i-am spus. Dacă patul ăsta ar fi colegiul şi tu ai fi profesoara, eu aş fi premiantul nu numai din clasă, ci din toată şcoala.

Ea a luat-o ca un exemplu bine ales.

— Tocmai asta o să şi facem, mi-a zis.

Îşi asumă sarcina reabilitării mele, fără prea multe sacrificii şi cu un orar fix, ajutându-mă să-mi fac lecțiile şi să mă pregătesc pentru săptămâna viitoare printre zbenguieli în pat şi mustrări de mamă. Dacă nu-mi făceam temele bine şi la timp, mă pedepsea interzicându-mi o sâmbătă pentru trei greşeli. N-am trecut niciodată de două. Schimbarea mea a început să se observe la colegiu.

De fapt, m-a învățat o formulă infailibilă care din nefericire mi-a folosit numai în ultima clasă de liceu: dacă eram atent la ore şi-mi făceam lecțiile eu însumi, fără să le copiez de pe la colegi, puteam lua note mari şi citi după pofta inimii în timpul liber, ducându-mi mai departe viața personală, fără nopți istovitoare în care să nu dorm şi fără temeri zadarnice. Grație acelei rețete magice am fost

primul din promoția anului 1942, cu medalie de excelență şi menţiuni onorifice de toate felurile. Dar recunoştinţa confidenţială au primit-o doctorii pentru cât de bine mă vindecaseră de nebunie. La serbare mi-am dat seama că emoția cu care mulțumisem în anii dinainte pentru laudele câştigate prin merite ce nu erau ale mele avea o doză nesuferită de cinism. În ultimul an, când au fost meritate, mi s-a părut potrivit să nu mulțumesc deloc. Dar am răspuns din toată inima cu poemul *Circul,* de Guillermo Valencia, pe care l-am recitat la sfârşit, în întregime fără sufleor, mai speriat decât un creştin în fața leilor.

În vacanța acelui an fericit plănuisem să merg s-o văd pe bunica Tranquilina la Aracataca, însă a trebuit să vină urgent ea însăşi la Barranquilla ca să se oPéreze de cataractă. Bucuria de a o vedea iar a fost întregită de cea pe care mi-a făcut-o ea însăşi, dăruindu-mi dicționarul bunicului. Niciodată n-a fost conştientă că îşi pierdea vederea sau n-a vrut s-o mărturisească, până când n-a mai putut să se mişte din camera ei. Operația făcută la Spitalul de Caritate a fost rapidă şi cu un pronostic bun. Când i-au scos bandajele, stând în capul oaselor pe pat, şi-a deschis ochii strălucind de noua-i tinerețe, s-a luminat la față şi şi-a rezumat bucuria într-un singur cuvânt:

— Văd.

Chirurgul a dorit să-i precizeze ce anume vedea şi ea a măturat camera cu noua privire şi a înşirat fiecare lucru cu o exactitate admirabilă. Medicul a rămas fără suflare, căci numai eu ştiam că lucrurile înşirate de bunica nu erau cele din camera de spital, ci acelea din dormitorul său din Aracataca, pe care şi le amintea pe de rost şi în ordine. Nu şi-a mai recăpătat vederea nicicând.

Părinții mei au insistat să-mi petrec vacanța cu ei la Sucre şi s-o iau cu mine pe bunica. Mult mai îmbătrânită decât se cuvenea din pricina vârstei şi cu mintea în derivă, i se rafinase frumusețea vocii şi cânta mai mult şi mai inspirată ca oricând. Mama s-a ocupat să fie bine îngrijită, curată şi dichisită ca o păpuşă enormă. Era

limpede că-şi dădea seama de lumea din jur, dar o raporta la trecut. Mai ales programele de radio, care trezeau în ea un interes copilăresc. Recunoştea vocile diferiților crainici pe care-i identifica drept prieteni din tinerețea ei de la Riohacha, fiindcă niciodată n-a avut un aparat de radio acasă la Aracataca. Dezmințea sau critica unele comentarii ale crainicilor, discuta cu ei subiectele cele mai diferite sau le reproşa orice greşeală gramaticală, de parcă s-ar fi aflat lângă patul ei în carne şi oase, şi se împotrivea să fie primenită până nu-şi lua rămas-bun de la ei. Atunci le răspundea cu aleasa-i educație neştirbită:

— Să aveți parte de o noapte bună, domnilor!

Multe mistere legate de lucruri pierdute, de taine păstrate sau de subiecte interzise s-au lămurit din monoloagele ei: cine a luat, ascunzând-o într-un cufăr, pompa de apă care a dispărut din casa de la Aracataca, cine fusese în realitate tatăl Matildei Salmona, ai cărei frați l-au confundat cu altul şi s-au răzbunat, împuşcându-l.

Cea dintâi vacanță a mea la Sucre n-a fost uşoară şi pentru că eram departe de Martína Fonseca, dar n-a existat nicio posibilitate, oricât de mică, să vină cu mine. Ideea de a n-o vedea timp de două luni mi se păruse pur şi simplu ireală. Însă ei, nu. Dimpotrivă, când am atins subiectul mi-am dat seama că ea se afla, ca întotdeauna, cu trei paşi înaintea mea.

— Voiam să-ți vorbesc despre asta, îmi spuse ea fără niciun mister. Cel mai bine pentru amândoi ar fi să te duci să înveți în altă parte, acum că am ajuns nebuni de legat. Aşa o să-ți dai seama că povestea noastră n-o să fie niciodată mai mult de cât a fost.

Am luat-o în glumă:

— Plec chiar mâine şi mă întorc după trei luni ca să rămân cu tine.

Ea mi-a răspuns în ritm de tangou:

— Ha, ha, ha, ha!

Am aflat atunci că Martína era uşor de convins când spunea da, însă cu neputință când spunea nu. Aşa încât am ridicat mănuşa,

scăldat în lacrimi, şi mi-am propus să fiu altul în viața pe care ea şi-a închipuit-o pentru mine: alt oraş, alt liceu, alți prieteni şi chiar alt fel de a fi. N-am stat prea mult pe gânduri. Cu autoritatea multelor mele medalii, i-am spus tatălui meu cu o anume solemnitate că n-aveam să mă mai întorc la Colegiul „San José“. Şi nici la Barranquilla.

— Domnul fie lăudat! spuse el. Întotdeauna m-am întrebat de unde ți-a venit romantismul ăsta de a învăța la iezuiți.

Mama s-a făcut că nu aude comentariul.

— Dacă nu te mai duci acolo trebuie să te duci la Bogotá, zise ea.

— Atunci n-o să se ducă nicăieri, a replicat imediat tata, fiindcă nu avem bani să ajungă şi pentru *cachaco.*

E ciudat, dar simpla idee de a nu-mi mai continua studiile, care fusese visul vieții mele, mi s-a părut atunci neverosimilă. Până într-atât, încât am apelat la alt vis care nu mi s-a părut niciodată posibil.

— Există burse, am spus.

— Foarte multe, răspunse tata, dar pentru bogați.

În parte era adevărat, dar nu din favoritism, ci pentru că demersurile erau dificile, iar difuzarea condițiilor ce trebuiau îndeplinite era deficitară. Grație centralismului, oricine aspira la o bursă trebuia să se ducă la Bogotá, făcând în opt zile o călătorie de o mie de kilometri care costa aproape cât trei luni de internat la un colegiu bun. Dar chiar şi aşa putea să fie zadarnic. Mama şi-a ieşit din fire:

— Când omul dă drumul maşinăriei cu bani, ştie de unde porneşte, dar nu şi unde se opreşte.

Pe deasupra, mai erau şi alte obligații întârziate. Luis Enrique, cu un an mai mic decât mine, fusese înscris la două şcoli locale şi din amândouă fugise după doar câteva luni. Margarita şi Aída învățau bine la şcoala primară a călugărițelor, dar părinții începeau să se gândească pentru ele la un oraş apropiat şi mai puțin scump unde să urmeze liceul. Gustavo, Ligia, Rita şi Jaime nu ridicau încă

probleme urgente, dar creşteau într-un ritm amenințător. Atât ei cât şi cei trei care s-au născut mai târziu s-au purtat cu mine de parcă eram cineva care veşnic sosea doar ca să plece de îndată.

A fost anul meu decisiv. Cea mai mare atracție a fiecărui car alegoric erau fetele alese pentru grația şi frumusețea lor, îmbrăcate ca nişte regine, care recitau versuri cu aluzii la războiul simbolic dintre cele două jumătăți ale târgului. Eu, încă oarecum străin, mă bucuram de privilegiul de a fi neutru şi mă comportam ca atare. Totuşi, în anul acela am cedat la rugămințile căpitanilor din cartierul Congoveo de a le scrie versuri pentru sora mea Carmen Rosa, care avea să fie regina unui car monumental. Le-am făcut pe plac încântat, dar am întrecut măsura în atacurile adresate adversarului, necunoscând regulile jocului. N-am mai avut încotro şi a trebuit să potolesc scandalul cu două poeme de împăcare: unul care-i făcea dreptate frumoasei din Congoveo şi altul pentru frumoasa din Zulia. Incidentul a devenit public. Poetul anonim, aproape necunoscut în târg, a fost eroul zilei. Episodul mi-a făcut intrarea în societate şi mi-a atras prietenia ambelor tabere. De atunci n-am mai prididit să ajut pe la spectacole pentru copii, bazare şi tombole de binefacere, pînă şi la discursul unui candidat la consiliul municipal.

Luis Enrique, care dădea deja semne de chitarist inspirat, cum avea să ajungă mai târziu, m-a învățat să cânt la chitară. Cu el şi cu Filadelfo Velilla am ajuns regii serenadelor, iar premiul cel mare era că unele dintre fetele cărora le cântam se îmbrăcau în goană, deschideau uşile, le trezeau pe vecine şi o țineam tot într-o petrecere până la micul dejun. În anul acela grupul s-a îmbogățit prin intrarea lui José Palencia, nepotul unui moşier bogat şi generos. José era un muzician înnăscut, capabil să cânte la orice instrument i-ar fi căzut în mâini. Era un dansator extraordinar, avea o figură de artist de cinema, o inteligență uluitoare şi un noroc mai curând invidiat decât vrednic de invidiat în privința iubirilor trecătoare.

Eu, în schimb, nu ştiam să dansez şi n-am putut învăța nici măcar în casa domnişoarelor Loiseau, şase surori invalide din naştere, care dădeau totuşi lecții de dans adevărat, fără să se ridice din balansoarele lor. Tata, care n-a fost niciodată insensibil la faimă, s-a apropiat de mine, văzându-mă cu alți ochi. Pentru prima oară am dedicat discuțiilor ceasuri nesfârşite. Abia dacă ne cunoşteam. De fapt, dacă stau acum şi mă gândesc bine, n-am locuit cu părinții mai mult de trei ani în total, adunându-i pe cei de la Aracataca, Barranquilla, Sincé şi Sucre. A fost o experiență foarte plăcută care mi-a îngăduit să-i cunosc mai bine. Mama mi-a spus:

— Ce bine că te-ai împrietenit cu tatăl tău!

După câteva zile, pe când făcea cafea la bucătărie, mi-a mai zis:

— Tatăl tău e tare mândru de tine.

A doua zi m-a deşteptat venind pe vârfuri şi mi-a suflat la ureche:

— Tata ți-a pregătit o surpriză.

Într-adevăr, când a coborât Ia micul dejun mi-a dat chiar el vestea, de față cu toți, cu o emfază solemnă:

— Strânge-ți catrafusele, că pleci la Bogotá.

Primul impact a însemnat o mare deziluzie, căci pe atunci aş fi vrut să mă bălăcesc în petrecerea perpetuă. A precumpănit însă inocența.

N-au fost probleme cu hainele groase. Tata avea un costum negru de şeviot şi altul de catifea reiată, şi niciunul nu-l mai cuprindea în talie. Aşa încât ne-am dus la Pedro Leon Rosales, căruia i se zicea „croitorul care face minuni”, şi mi le-a aranjat pe măsură. Mama mi-a mai cumpărat şi pardesiul din păr de cămilă al unui senator mort. Pe când mi-l probam acasă, sora mea Ligia – care e prezicătoare din fire – m-a prevenit în secret că fantoma senatorului bântuia noaptea prin casa lui, îmbrăcată cu pardesiul. N-am luat-o în seamă, dar mai bine o făceam, căci atunci când l-am pus pe mine la Bogotá m-am văzut în oglindă cu chipul senatorului mort. L-am amanetat pe zece pesos la Muntele de Pietate şi am lăsat-o baltă.

Atmosfera de familie se îmbunătățise atât de mult, că am fost gata să izbucnesc în lacrimi la despărțire, dar programul s-a îndeplinit întocmai fără sentimentalisme. A doua săptămână din ianuarie m-am îmbarcat la Magangué pe „David Arango", vasul amiral al Companiei Navale Columbiene, după ce mi-am petrecut o noapte de bărbat liber. Tovarăşul meu de cabină a fost un înger de o sută zece kilograme şi fără un fir de păr pe tot corpul. Era supranumit Jack Spintecătorul, fiind ultimul supraviețuitor dintr-un neam de circari aruncători de cuțite din Asia Mică. La prima vedere mi s-a părut capabil să mă sugrume pe când dormeam, dar în zilele următoare mi-am dat seama că nu era decât ceea ce părea: un bebeluş uriaş cu o inimă mare, de nu-i încăpea în piept.

În prima noapte a fost o petrecere oficială, cu orchestră şi cină de gală, dar am şters-o pe punte, am contemplat pentru ultima dată sclipirile lumii pe care mă pregăteam s-o uit fără durere şi am plâns după pofta inimii până în zori. Astăzi mă încumet să spun că singurul motiv pentru care aş vrea să mai fiu iar copil e să mă bucur din nou de călătoria aceea. A trebuit s-o fac dus şi întors de mai multe ori în cei patru ani de liceu pe care-i mai aveam şi în ceilalți doi de universitate, şi de fiecare dată am învățat mai multe despre viață decât la şcoală, şi oricum mai bine ca la şcoală. În perioada în care apele aveau debit suficient, călătoria la dus ținea cinci zile de la Barranquilla Ia Puerto Salgar, de unde se mai făcea o zi cu trenul până la Bogotá. Pe vreme de secetă, cea mai plăcută pentru navigat, dacă nu erai grăbit, putea dura chiar şi trei săptămâni.

Vapoarele aveau nume simple şi uşor de ținut minte: „Atlántico", „Medellín", „Capitán de Caro", „David Arango". Căpitanii lor, ca şi cei ai lui Conrad, erau autoritari şi dintr-o bucată, mâncau cât şapte şi nu ştiau să doarmă singuri în cabinele lor de regi. Călătoriile erau molcome şi pline de surprize. Noi, pasagerii, stăteam toată ziua pe punte să vedem satele uitate, caimanii

prăvăliți cu fălcile deschise în aşteptarea fluturilor neprevăzători, stolurile de bâtlani care-şi luau zborul speriindu-se de siaj, mulțimea de rațe de prin mlaştinile ascunse, lamantinii care cântau pe țărmurile întinse alăptându-şi puii. De-a lungul întregii călătorii te trezeai în zori buimăcit de larma stârnită de maimuțe şi de papagali. Adesea, siesta era întreruptă de duhoarea grețoasă a unei vaci înecate, încremenite pe firul apei cu un uliu solitar aşezat pe pântece.

Astăzi e ceva rar să faci vreo cunoştință în avion. Pe vapoarele fluviale, noi, elevii, păream o singură familie, căci ne înțelegeam în fiecare an să facem împreună călătoria. Uneori, vaporul se împotmolea chiar şi cincisprezece zile pe un banc de nisip. Nimeni nu-şi făcea griji, căci petrecerea continua şi o scrisoare din partea căpitanului, pecetluită cu stema inelului său, servea drept scuză că ajungeam cu întârziere la liceu.

Din prima zi mi-a atras atenția cel mai tânăr membru dintr-o familie, care cânta la acordeon ca prin vis, plimbându-se zile întregi pe coverta de la clasa întâi. Mi-a venit să mor de invidie, căci, de când i-am ascultat pe primii acordeonişti ai lui Francisco el Hombre la sărbătorile de ia 20 iulie la Aracataca, m-am încăpățânat ca bunicul să-mi cumpere un acordeon, dar bunica ni s-a împotrivit cu veşnica poveste că acordeonul era un instrument de neciopliți. După vreo treizeci de ani, mi s-a părut că-l recunosc la Paris, la un congres mondial al neurologilor pe elegantul acordeonist de pe vapor. Timpul nu trecuse fără urme: îşi lăsase o barbă boemă şi hainele îi erau mai mari cu vreo două numere, dar amintirea măiestriei lui era atât de vie, că nu mă puteam înşela. Insă reacția lui a fost cum nu se poate mai urâcioasă când l-am întrebat fără să mă prezint:

— Cum mai merge cu acordeonul?

Mi-a replicat, surprins:

— Nu ştiu ce vreți să spuneți.

Am simțit că mă înghite pământul şi i-am prezentat scuze umile

pentru că l-am confundat cu un student care cânta la acordeon pe „David Arango”, la începutul lunii ianuarie 1944. Atunci l-a străfulgerat amintirea. Era columbianul Salomón Hakim, unul dintre marii neurologi ai lumii. Deziluzia a fost că schimbase acordeonul cu ingineria medicală.

Alt pasager mi-a atras atenția prin purtarea lui distantă. Era tânăr, voinic, îmbujorat la față, cu ochelari de miop şi cu o chelie prematură, bine îngrijită. Mi-a părut imaginea perfectă a turistului *cachaco.* Din prima zi a acaparat fotoliul cel mai comod, a pus mai multe turnuri de cărți noi pe o măsuță şi a citit pe îndelete de dis-de-dimineață până când îi distrăgeau atenția petrecerile de seară. În fiecare zi a apărut în sala de mese cu altă cămaşă de plajă înflorată şi şi-a luat micul dejun, prânzul, cina, continuând să citească singur la masa cea mai izolată. Nu cred să fi schimbat vreun salut cu cineva. L-am botezat în sinea mea „cititorul nesățios”.

N-am rezistat tentației de a-mi băga puțin nasul prin cărțile lui. Majoritatea erau tratate indigeste de Drept public, pe care le citea diminețile, subliniind şi făcând note pe margine. Pe înserat, când se lăsa răcoarea, citea romane. Printre acestea, unul care m-a lăsat cu gura căscată: *Dublul* de Dostoievski, pe care încercasem să-l fur, şi n-am putut, într-o librărie din Barranquilla. Eram înnebunit să-l citesc. Atât de tare, că aş fi vrut să-l rog să mi-l împrumute, dar n-am îndrăznit. Într-una din zile a apărut cu *Marele Meaulnes,* de care nu auzisem, dar pe care l-am inclus foarte curând printre capodoperele preferate. Eu însă n-aveam decât cărți citite şi cu neputință de recitit: *Jeromán* de Padre Coloma, pe care n-am terminat-o în veci; *Viitoarea* de José Eustacio Rivera; *De la Apenini la Anzi* de Edmondo de Amicis, şi dicționarul bunicului pe care îl citeam pe bucăți ore în şir. Cititorului nesățios, dimpotrivă, nu-i ajungea timpul pentru atâtea. Ce vreau să spun şi n-am apucat e că aş fi dat orice ca să fiu el.

Cel de al treilea călător era, firește, Jack Spintecătorul, tovarăşul

meu de cameră, care vorbea în somn ceasuri întregi o limbă barbară. Tiradele lui aveau o calitate melodică ce crea un fundal inedit lecturilor mele din zori. Mi-a spus că nu era conştient şi nici nu ştia ce limbă putea fi cea în care visa, fiindcă de copil s-a înțeles cu dansatorii pe sârmă de la circul lui în şase dialecte asiatice, dar le uitase pe toate când a murit maică-sa. I-a mai rămas doar poloneza, care era limba lui maternă, dar după câte am putut să-mi dau seama nici aceasta nu era cea vorbită în somn. Nu-mi amintesc o făptură mai adorabilă în timp ce-şi ungea cuțitele sinistre, încercându-le tăişul pe limba-i trandafirie.

Singura lui problemă se ivise încă din prima zi, în sala de mese, când i-a avertizat pe chelneri că nu putea supraviețui în cursul călătoriei dacă nu-i serveau patru porții. Şeful echipajului i-a explicat că aşa avea să fie dacă le va plăti ca supliment, desigur cu o reducere specială. El a argumentat că de când străbătea mările lumii, în toate călătoriile i-a fost recunoscut dreptul uman de a nu fi lăsat să moară de foame. Cazul a ajuns până la căpitan, care a hotărât într-o manieră specific columbiană să i se servească două porții, iar chelnerii să închidă ochii şi să-i mai dea încă două. Pe deasupra, s-a mai ajutat şi el ciugulind cu furculița din farfuriile celor de la masă şi ale unor vecini fără poftă de mâncare, care se amuzau de isprăvile lui. Trebuia să fii de față ca să-ți vină să crezi!

Eu nu prea ştiam cum să-mi trec timpul, până când în La Gloria s-a îmbarcat un grup de studenți care au organizau serile triouri şi cvartete şi cântau serenade frumoase, interpretând bolerouri de dragoste. Când am descoperit că aveau o chitară columbiană[20] în plus, am pus stăpânire pe ea, făceam repetiții cu ei serile şi apoi cântam cu toții până când se crăpa de ziuă. Plictisul din orele mele libere şi-a găsit leacul dintr-o rațiune a inimii: cel care nu cântă nu-şi poate imagina ce înseamnă plăcerea de a cânta.

---

[20] Instrument muzical specific columbian cu cinci corzi, ale căror sunete sînt mai înalte decît cele ale chitarei obişnuite.

Într-o noapte cu o lună uriaşă ne-a trezit un plânset sfâşietor care răzbătea dinspre țărm. Căpitanul Clímaco Conde Abello, unul dintre cei mai faimoşi, a dat ordin să se caute cu reflectoarele locul de unde provenea bocetul şi au descoperit o femelă de lamantin care se încurcase în crengile unui copac căzut. Vaporenii se aruncară în apă, o legară de un cabestan şi reuşiră s-o elibereze. Era o ființă fantastică şi înduioşătoare, pe jumătate femeie, pe jumătate vacă, lungă de aproape patru metri. Avea pielea lividă şi gingaşă, iar torsul cu țâțe mari părea al unei mame biblice. L-am auzit pe însuşi căpitanul Conde Abello spunând pentru prima oară că o să vină sfârşitul lumii dacă vor continua să omoare animalele din apă şi a interzis să se tragă de pe vaporul lui.

— Cine vrea să omoare pe careva, s-o facă la el acasă! a strigat. Nu pe vaporul meu!

Ziua de 19 ianuarie 1961, şaptesprezece ani mai târziu, mi-a rămas în minte ca o zi nefastă, căci un prieten mi-a telefonat din Mexic să-mi spună că vaporul „David Arango" luase foc şi se prefăcuse în cenuşă în portul din Magangué. Am închis telefonul cu convingerea cumplită că în ziua aceea tinerețea mea se sfârşise şi că puținul care ne mai rămânea din puhoiul de nostalgii se dusese pe apa sâmbetei. Astăzi fluviul Magdalena e mort, cu apele-i urât mirositoare şi animalele sale dispărute. Lucrările de reabilitare despre care au vorbit atâta guvernele ce s-au tot perindat şi n-au făcut nimic ar impune plantarea a vreo şaizeci de milioane de copaci în aproximativ nouăzeci la sută din terenurile aflate în proprietate particulară, ai căror stăpâni ar trebui să renunțe doar de dragul patriei la nouăzeci la sută din veniturile lor actuale.

Fiecare călătorie însemna profunde învățături de viață care ne legau, într-un fel efemer, dar de neuitat, de cea a locurilor prin care treceam, unde mulți dintre noi s-au împotmolit pentru totdeauna urmându-şi destinul. Un renumit student la Medicină a intrat nepoftit la o petrecere de nuntă, a dansat fără să ceară voie cu femeia cea mai frumoasă de acolo şi bărbatul ei l-a omorit cu un

glonț. Altul s-a însurat la o beție de pomină cu prima fată care i-a fost pe plac la Puerto Berrio şi este şi astăzi fericit împreună cu ea şi cu cei nouă copii ai lor. José Palencia, prietenul nostru din Sucre, câştigase o vacă la un concurs de toboşari în Tenerife şi a vândut-o pe loc cu cincizeci de pesos: o avere pe vremea aceea. În uriaşul cartier cu case de toleranță din Barrancabermeja, capitala petrolului, am avut surpriza să-l găsim cântând cu orchestra unui bordel pe Ángel Casij Palencia, vărul primar al lui José, care dispăruse fără urmă din Sucre de un an de zile. Nota de plată pentru *pachanga*[21] i-a revenit orchestrei până în zori.

Amintirea mea cea mai ingrată e cea a unei spelunci sumbre din Puerto Berrio, de unde poliția i-a scos cu lovituri de baston pe patru dintre noi, fără să ne dea şi fără să asculte explicații, şi-am fost arestați sub acuzația de a fi violat o studentă. Când am ajuns la comisariat, îi băgaseră deja la răcoare, fără nicio zgârieturâ, pe adevărații vinovați, nişte derbedei din partea locului care n-aveau cu vaporul nostru nici în clin, nici în mânecă.

La Puerto Salgar, ultima noastră escală, am fost nevoiți să debarcăm la cinci dimineața îmbrăcați cu haine de munte. Bărbații, cu costum de stofă neagră, vestă şi joben şi cu paltoanele pe braț, îşi schimbaseră parcă identitatea, printre orăcăielile psalmodice ale broaştelor şi duhoarea pestilențială a fluviului saturat de animale moarte. În momentul debarcării am avut o surpriză neobişnuită. Înainte de plecare, o prietenă o convinsese pe mama în ultimul moment să-mi facă o boccea unde-mi pusese un hamac din fire de agavă, o pătură de lână şi o oliță pentru cazuri de urgență, toate înfăşurate într-o rogojină de alfa, legată cruciş cu sforile de la hamac. Colegii mei muzicanți s-au prăpădit de râs văzându-mă cu un asemenea bagaj în leagănul civilizației şi cel mai hotărât dintre ei a făcut ceva ce eu n-aş fi îndrăznit: l-a aruncat în apă. Ultima

---

21 Dans originar din Cuba.

mea imagine din călătoria aceea de neuitat a fost cea a boccelei care se întorcea la obârşie, ondulându-se pe firul apei.

Trenul de la Puerto Salgar se cățăra parcă pe cornişele stâncilor, în primele patru ceasuri de drum. Pe porțiunile mai abrupte dădea puțin înapoi ca să-şi ia avânt şi încerca din nou să urce, pufăind ca un dragon. Uneori era nevoie ca pasagerii să coboare, ca să-i uşureze din greutate, şi să urce pe jos până la cornişa următoare. Satele de pe drum erau triste şi înghețate, şi în gările pustii ne aşteptau numai veşnicele vânzătoare care ofereau prin fereastra vagonului nişte găini grase şi galbene, gătite în întregime, şi nişte cartofi albi ca neaua care ți se topeau în gură. Acolo am simțit pentru prima dată o stare a corpului necunoscută şi invizibilă: frigul. Din fericire, pe înserat se deschideau brusc până în zare savanele imense, verzi şi frumoase ca o mare a cerului. Lumea devenea molcomă şi mai apropiată. Atmosfera din tren se schimba.

Uitasem cu desăvârşire de cititorul nesățios, când acesta şi-a făcut pe neaşteptate apariția şi s-a aşezat în fața mea cu un aer zorit. A fost ceva de necrezut. ÎI impresionase un bolero pe care-l cântam serile pe vapor şi m-a rugat să i-l copiez. Nu numai că am făcut-o, dar l-am şi învățat să-l cânte. M-a surprins urechea bună şi strălucirea vocii când l-a cântat singur, frumos şi fără greş, de prima oară.

— Fata o să moară când o să-l audă! exclamă el radios.

I-am înțeles atunci emoția. De când auzise boleroul cântat de noi pe vapor, a simțit că avea să fie o revelație pentru logodnica de care se despărțise cu trei luni în urmă la Bogotá şi care îl aştepta în seara aceea la gară. Îl auzise din nou de două sau trei ori, şi era în stare să-l refacă pe bucăți, dar văzându-mă singur pe bancheta din tren se hotărâse să mă roage să-i fac acest serviciu. Atunci am îndrăznit şi eu să-i spun fără nicio legătură, dar cu un scop precis, cât mă surprinsese să văd pe masa lui o carte atât de greu de găsit. Surpriza lui a fost sinceră:

— Care?

— *Dublul.*

Râse satisfăcut.

— Încă n-am terminat-o, spuse. Dar e una dintre cărțile cele mai ciudate care mi-au căzut în mână.

N-a mers mai departe. Mi-a mulțumit în toate felurile pentru bolero şi şi-a luat rămas-bun cu o strângere de mână straşnică.

Începea să se întunece când trenul îşi încetini mersul, trecu pe lângă un şopron umplut până la refuz cu fier vechi ruginit şi opri lângă un peron întunecos. Am apucat cufărul de mâner şi l-am târât până în stradă, înainte ca mulțimea să mă calce în picioare, când cineva strigă:

— Tinere, tinere!

M-am întors să mă uit, cum au făcut mai mulți tineri şi alți câțiva mai puțin tineri care fugeau o dată cu mine, când cititorul nesățios trecu pe lângă mine şi-mi dădu din mers o carte.

— Sper să-ți placă! mi-a strigat şi s-a pierdut în iureş.

Cartea era *Dublul.* Eram atât de uluit, încât n-am reuşit să-mi dau seama de ceea ce mi se întâmplase. Mi-am pus cartea în buzunarul de la pardesiu şi când am ieşit din gară vântul înghețat al asfințitului m-a lovit în față. Gata să cad, am pus cufărul pe trotuar şi m-am aşezat pe el ca să-mi trag sufletul. Nu era nici țipenie în jur. Tot ce-am izbutit să văd a fost colțul unui bulevard sinistru şi glacial în bătaia unei ploi mărunte amestecate cu funingine, la două mii patru sute de metri înălțime şi cu un aer polar ce nu te lăsa să respiri.

Am aşteptat înțepenit de frig peste o jumătate de oră. Cineva trebuia să vină, fiindcă tata îl anunțase printr-o telegramă urgentă pe don Eliécer Torres Arango, o rudă din partea lui, care avea să-mi fie protector. M-a copleşit atunci teama de a sta pe cufăr ca pe un mormânt, fără să cunosc pe nimeni în acel capăt de lume. Pe neaşteptate a coborât dintr-un taxi un bărbat distins, cu o umbrelă de mătase şi cu un palton din păr de cămilă ce-i ajungea până la glezne. Am înțeles că era protectorul meu, cu toate că abia s-a uitat

la mine şi a trecut mai departe, iar eu n-am avut îndrăzneala să-i fac vreun semn. A intrat în fugă în gară şi a ieşit după câteva minute, fără niciun gest de speranță. În sfârşit, m-a descoperit şi m-a arătat cu degetul:

— Tu eşti Gabito, nu-i aşa?

I-am răspuns din tot sufletul:

— Aşa se pare.

4

Bogotá era pe atunci un oraş îndepărtat şi lugubru peste care cădea o burniță neostenită încă de la începutul secolului al XVI-lea. Mi-a atras atenția că pe stradă erau prea mulți oameni grăbiți, îmbrăcați ca şi mine, cu haine de stofă neagră şi pălării tari. În schimb, nu se vedea nicio femeie care să-ți țină companie, căci le era interzisă intrarea în cafenelele sumbre din centrul comercial, ca şi preoților cu sutană şi militarilor în uniformă. Prin tramvaie şi pisoare găseai câte un afiş amărât: „Dacă nu ți-e teamă de Dumnezeu, teme-te de sifilis".

M-au impresionat caii uriaşi care trăgeau carele cu bere, scânteile ca de artificii ale tramvaielor când dădeau colțul şi oprirea traficului pentru a se face loc cortegiilor funerare în care oamenii mergeau pe jos în bătaia ploii. Erau cum nu se poate mai lugubre, cu trăsuri de lux şi cai înzorzonați cu panglici de catifea şi morioane cu pene negre, însoțind cadavre de familie bună, ai căror membri se comportau de parcă ele ar fi inventat moartea. În piațeta din fața Bisericii Las Nieves am văzut din taxi prima femeie pe stradă, zveltă şi misterioasă, cu o prestanță de regină în doliu, dar am rămas pe veci pe jumătate dezamăgit fiindcă avea fața acoperită de un văl de nepătruns.

Eram cu moralul la pământ. Casa unde am petrecut noaptea era mare şi confortabilă, dar mi s-a părut fantomatică din pricina grădinii sumbre cu trandafiri întunecați şi a frigului care te răzbea până la oase. Aparținea familiei Torres Gamboa, neamuri de-ale tatălui meu şi cunoscuți de-ai mei, dar îi priveam ca pe nişte străini înfofoliți la cină în păturile cu care se înveleau când dormeau. Impresia mea cea mai adâncă a fost cea când m-am strecurat între cearşafuri şi am slobozit un strigăt de groază, pentru că le-am

simțit îmbibate într-un lichid rece ca gheața. Mi s-a explicat că aşa era prima oară şi că încetul cu încetul aveam să mă acomodez cu ciudățeniile climei. Am plâns ore îndelungate în tăcere, înainte de a fi biruit de un somn nefericit.

Aceasta era starea mea de spirit după patru zile de la sosire, pe când mergeam în mare grabă, înfruntând frigul şi ploaia, spre Ministerul Educației, unde aveau să înceapă înscrierile pentru concursul național de burse. Coada pornea de la etajul trei al ministerului, chiar din fața uşii biroului de înscriere, şi cobora şerpuind pe scări până la intrarea principală. Spectacolul era descurajant. Când ploaia a încetat, pe la zece dimineața, coada se prelungea pe încă două străzi care dădeau în bulevardul Jiménez de Quesada şi tot mai lipseau candidați care se refugiaseră pe sub portaluri. Mi s-a părut cu neputință să obțin ceva în asemenea învălmăşeală.

Puțin după prânz am simțit două bătăi uşurele pe umăr. Era nesățiosul cititor de pe vas, care mă recunoscuse printre ultimii din coadă, dar mie mi-a venit greu să cred că era el, cu jobenul şi îmbrăcămintea-i funebră ca de *cachaco.* El, perplex la rândul lui, m-a întrebat:

— Ce naiba faci aici?

I-am spus.

— Ce chestie nostimă! spuse el, prăpădindu-se de râs. Vino cu mine – şi mă duse de braț până la minister. Atunci am aflat că era doctorul Adolfo Gómez Támara, director al Oficiului național de burse din Ministerul Educației.

A fost întâmplarea cea mai inimaginabilă şi una dintre cele mai fericite din viața mea. Cu o glumă de certă proveniență studențească, Gómez Támara m-a prezentat asistenților lui drept cântărețul cel mai inspirat de bolerouri romantice. Mi-au oferit cafea şi m-au înscris fără alte formalități, nu înainte de a-mi atrage atenția că nu încălcau regulile, ci aduceau prinos zeilor neclintiți ai sorții. M-au informat că examenul general va fi lunea următoare, la

Colegiul „San Bartolomé”. Calculau cam o mie de candidați din toată țara pentru vreo trei sute cincizeci de burse, aşa încât lupta avea să fie lungă şi grea, şi poate o lovitură de grație pentru iluziile mele. Câştigătorii vor cunoaşte rezultatele după o săptămână, împreună cu datele despre colegiile unde vor fi repartizați. Asta a fost ceva nou şi grav pentru mine, fiindcă mă puteau expedia fie la Medellín, fie la Vichada. Mi-au explicat că se apelase la loteria aceasta geografică pentru a se stimula mobilitatea culturală între diferitele regiuni. Când s-au terminat demersurile, Gómez Támara mi-a strâns mâna cu aceeaşi energie entuziastă cu care mi-a mulțumit pentru bolero.

— Dă-i bătaie! mi-a spus. Acum viața e în mâinile tale.

La ieşirea din minister, un omuleț cu aspect de preot s-a oferit să-mi facă rost de o bursă sigură şi fără niciun examen de intrare pentru colegiul pe care l-aş dori dacă-i plăteam cincizeci de pesos. Era o avere pentru mine, dar cred că, dacă aş fi avut-o, aş fi dat-o ca să scap de teroarea concursului. După câteva zile l-am recunoscut pe impostor în fotografia din ziare; era capul unei bande de escroci care se travesteau în preoți pentru a face afaceri ilicite, intervenind pe lângă organismele oficiale.

N-am desfăcut cufărul, cu certitudinea că mă vor trimite cine ştie unde. Pesimismul meu era atât de adânc, încât în ajunul examenului m-am dus cu muzicanții de pe vapor la o speluncă din cartierul rău famat Las Cruces. Cântam pe băutură la prețul de un cântec pentru un pahar de rachiu, băutura straşnică din porumb fermentat pe care bețivii distinşi o rafinau cu pulbere.

Aşa că am ajuns târziu la examen, cu capul zvâcnindu-mi întruna şi fără să-mi amintesc măcar unde fusesem şi nici cine mă adusese acasă azi-noapte, însă m-au primit din milă într-o sală imensă, înțesată de candidați. O aruncătură de ochi peste chestionar mi-a fost de-ajuns ca să-mi dau seama că pierdusem din start. Numai ca să le abat atenția supraveghetorilor mi-am făcut de lucru la ştiințele sociale, unde întrebările mi s-au părut mai puțin

dure. Brusc, m-am simțit stăpânit de o aură de inspirație ce m-a făcut să improvizez răspunsuri credibile şi soluții miraculoase. În afară de matematici, care nu mi s-au dezvăluit nici în ruptul capului. Proba la desen, pe care am făcut-o repede, dar bine, mi s-a părut că mi-a luat o povară de pe suflet. „Trebuie să fi fost o minune făcută de rachiu", mi-au spus muzicanții mei. În orice caz, am ajuns într-o stare de capitulare finală, hotărât să le scriu părinților o scrisoare despre drepturile şi rațiunile de a nu mă mai întoarce acasă.

Mi-am îndeplinit îndatorirea de a cere calificativele după o săptămână. Funcționara de la recepție trebuie să fi recunoscut vreun semn pe dosarul meu pentru că m-a dus fără explicații la director. L-am găsit într-o dispoziție excelentă, doar în cămaşă şi cu bretele-fantezii roşii. S-a uitat peste notele de la examenul meu cu o atenție profesională, a şovăit o dată sau de două ori şi, în sfârşit, a răsuflat uşurat:

— Nu-i rău, zise ca pentru sine. Cu excepția matematicii, dar ai scăpat ca prin urechile acului grație zecelui de la desen.

Se lăsă pe spate în scaunul lui rotativ şi mă întrebă la ce colegiu mă gândisem.

A fost una din spaimele mele cumplite, dar n-am pregetat:

— „San Bartolomé", aici, la Bogotá.

El şi-a pus palma peste un vraf de hârtii pe care le avea pe birou.

— Toate astea-s scrisori de recomandare de la oameni cu bani care intervin pentru copii, rude şi prieteni, ca să rămână la colegiile de aici, a zis. Şi-a dat seama că nu trebuia s-o fi spus şi a continuat: Dacă îmi dai voie să te ajut, cel mai bun pentru tine este Liceul Național de la Zipaquirá, la o oră de tren de aici.

Tot ce ştiam despre acest oraş istoric e că avea mine de sare. Gómez Támara mi-a explicat că era un colegiu colonial expropriat de la o comunitate religioasă în temeiul unei reforme liberale recente şi că acum avea un corp profesoral de excepție, alcătuit din tineri cu o mentalitate modernă. Am crezut că era de datoria mea

să-i spulber orice îndoială.

— Tata e conservator, l-am încunoştinţat.

Izbucni în râs.

— N-o lua chiar aşa, mi-a zis. Spun liberal în sensul de gândire vastă.

Imediat îşi recăpătă stilul propriu şi hotărî că norocul meu se afla la mănăstirea aceea veche din secolul al XVII-lea, transformată în colegiu de increduli, într-un târg adormit, unde nu erau alte distracţii decât învăţatul. Intr-adevăr, vechea galerie cu arcade se arăta impasibilă în faţa veşniciei.

Pe timpuri, avusese o inscripţie gravată pe porticul de piatră: „începutul înţelepciunii este frica de Dumnezeu", însă fusese schimbată cu stema Columbiei când guvernul liberal al preşedintelui Alfonso López Pumarejo a naţionalizat învăţământul, în 1936. Încă din holul de la intrare, pe când îmi trăgeam sufletul din pricina greutăţii cufărului, m-a deprimat micuţa curte interioară cu arcade coloniale cioplite în piatră, cu balcoane de lemn vopsite în verde, unde erau agăţate jardiniere cu flori melancolice. Totul părea că ascultă de o ordine confesională şi în fiece lucru se vădea prea din cale-afară că în mai bine de trei sute de ani nu intervenise blândeţea unor mâini de femeie. Prost educat în imensitatea neîngrădită de vreo lege a Caraibilor, m-a copleşit groaza de a-mi trăi patru ani botărâtori ai adolescenţei în timpul acela încremenit.

Şi astăzi încă mi se pare cu neputinţă ca două etaje de jur împrejurul unei curţi mohorâte şi altă clădire de piatră, improvizată pe terenul din spate, să poată fi de-ajuns pentru reşedinţa şi biroul directorului, secretariatul administrativ, bucătăria, sala de mese, biblioteca, cele şase aule, laboratorul de fizică şi chimie, depozitul, grupurile sanitare şi dormitorul comun cu paturi de fier, aranjate în şir pentru cincizeci de elevi aduşi cu mare greutate de prin suburbiile cele mai nenorocite ale patriei şi foarte puţini din

capitală. Din fericire, condiția aceea de surghiun a fost încă o favoare a stelei mele ocrotitoare. Datorită ei am înțeles curând şi temeinic cum este țara în care mi-a fost sortit să trăiesc la loteria lumii. Cei doisprezece consăteni de pe coasta caraibiană, care m-au considerat drept al lor de când am sosit, şi cu mine, fireşte, făceam deosebiri de netrecut între noi şi ceilalți: băştinaşii şi străinii.

Diferitele grupuri împărțite prin toate colțurile curții încă din primă după-amiază erau o bogată colecție de mostre a națiunii. Nu existau rivalități atâta vreme cât fiecare se menținea pe terenul lui. Relațiile mele imediate au fost cu cei de pe coastele Caraibilor, noi având faima binemeritată de zgomotoşi, fanatici în ceea ce priveşte solidaritatea de grup şi mari petrecăreți, amatori de dans. Eu eram o excepție, dar Antonio Martínez Sierra, un dansator de rumba din Cartagena, m-a învățat toate dansurile la modă în timpul liber pe care-l aveam seara. Ricardo González Ripoll, complicele meu de nădejde în idilele pe furiş, a ajuns un arhitect faimos care nu şi-a întrerupt niciodată cântecul, mereu acelaşi, abia perceptibil, pe care-l susura printre dinți, dansând de unul singur până la sfârşitul vieții.

Mincho Burgos, un pianist înnăscut care a devenit maestrul unei orchestre naționale de dans, a creat formația colegiului cu toți cei care au vrut să învețe vreun instrument şi mi-a dezvăluit secretul vocii a doua pentru bolerouri şi *vallenatos*[22]. Însă succesul său cel mai mare a fost acela de a-l fi inițiat pe Guillermo López Guerra, un Bogotan neaoş, în arta caraibiană de a cânta la *claves*[23], ținând

---

22 Vallenato (pronunție spaniolă: [baʝeˈnato]), este un gen popular de muzică populară din Columbia. Acesta provine în principal din regiunea Caraibe. Vallenato înseamnă literal „născut în vale", situată între Sierra Nevada de Santa Marta şi Serranía de Perijá în nord-estul Columbiei. Numele se aplică şi oamenilor din orașul de unde a apărut acest gen: Valledupar (din locul numit Valle de Upar – „Valea Uparului").

23 Instrument de percuție, specific muzicii populare sud-americane, alcătuit din două bucăți de lemn care se lovesc.

ritmul trei-doi, trei-doi.

Humberto Jaimes, din El Banco, era un tocilar înverşunat, pe care nu l-a interesat niciodată dansul şi care îşi sacrifica sfârşitul de săptămână rămânând la colegiu să învețe. Cred că nu văzuse în viața lui o minge de fotbal şi nici nu citise vreo relatare a unei partide de orice fel de sport. Până când şi-a luat diploma de inginer şi a intrat la *El Tiempo* ca ajutor de redactor sportiv, ajungând director al acestei secțiuni şi unul dintre cei mai buni cronicari de fotbal din țară. Însă cazul cel mai ciudat pe care mi-l aduc aminte a fost, de bună seamă, cel al lui Silvio Luna, un mulatru din Choco, cu părul ca pana corbului: acesta şi-a luat diploma de avocat şi apoi pe cea de medic, şi părea dispus să-şi înceapă cea de a treia carieră când l-am pierdut din vedere.

Daniel Rozo – zis Pagocio – s-a dovedit mereu un adevărat savant în toate ştiințele umane şi divine şi nu mai prididea să-şi etaleze cunoştințele, la ore şi în recreații. Apelam mereu la el ca să ne informăm asupra mersului evenimentelor în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, pe care le urmăream luându-ne doar după zvonuri, căci la colegiu erau interzise ziarele sau revistele, şi nu deschideam radioul decât ca să dansăm între noi. N-am avut niciodată ocazia să aflăm de unde scotea Pagocio bătăliile acelea notorii în care câştigau întruna doar aliații.

Sergio Castro – care era din Quetame – a fost poate cel mai bun elev din toți anii de liceu, luând veşnic notele cele mai mari încă de la bun început. Mi se pare că secretul lui era cel pe care mi-l împărtăşise Martína Fonseca la Colegiul „San José”: nu pierdea niciun cuvânt al profesorului sau vreo intervenție a colegilor la ore, lua notițe până şi după respirația profesorilor şi le transcria într-un caiet perfect pus la punct. Poate tocmai de aceea n-avea nevoie să-şi irosească timpul învățând pentru examene şi citea cărți de aventuri la sfârşit de sâptămână pe când noi ceilalți ne omoram cu tocitul.

Tovarăşul meu cel mai asiduu în recreații era un Bogotán

autentic, Alvaro Ruiz Torres, cu care schimbam zilnic veşti despre iubite, seara, în timpul liber, plimbându-ne în pas soldățesc în jurul curții. Alți colegi erau Jaime Bravo, Humberto Guillén şi Alvaro Vidai Barón, de care am fost foarte apropiat la liceu şi cu care am continuat să ne vedem mai târziu, ani de-a rândul. Alvaro Ruiz se ducea la Bogotá, la familia lui, la fiecare sfârşit de săptămână, şi se întorcea bine aprovizionat cu țigări şi noutăți despre iubite. El a fost cel care mi-a cultivat ambele vicii pe vremea când învățam împreună şi care, de doi ani încoace, mi-a dăruit amintirile cele mai fidele ca să revigorez aceste memorii.

Nu ştiu ce am învățat de fapt în captivitatea mea de la Liceul Național, dar cei patru ani de conviețuire fără probleme cu toții laolaltă m-au făcut să am o viziune unitară asupra națiunii noastre: am descoperit cât eram de deosebiți şi la ce eram buni fiecare, şi am învățat pentru totdeauna că noi toți împreună eram întreaga țară. Poate că asta au şi vrut să spună cei de la minister referindu-se la mobilitatea regională promovată de guvern. Când, ajuns la vârsta maturității, am fost invitat odată în cabina de pilotaj a unui avion transatlantic, primele cuvinte pe care mi le-a adresat comandantul au fost să mă întrebe de unde eram. Mi-a fost de-ajuns să-l aud pentru a-i răspunde:

— Sunt de pe coastă, aşa cum dumneavoastră sunteți de la Sogamoso.

Căci avea acelaşi fel de a fi, aceleaşi gesturi, acelaşi timbru al vocii ca Marco Fidel Mulla, colegul meu de bancă din clasa a patra de liceu. Această capacitate de intuiție m-a învățat să navighez printre meandrele acelei comunități imprevizibile, chiar fără busolă şi împotriva curentului, şi poate că a fost o cheie de boltă în meseria mea de scriitor.

Mă simțeam trăind ca într-un vis, căci nu mă prezentasem la concursul de burse pentru că nu aş fi vrut să învăț, ci pentru a-mi păstra independența fără a mă angaja la nimic, dar rămânând în termeni buni cu familia. Siguranța celor trei mese pe zi mi-era

de-ajuns ca să-mi dau seama ca în refugiul acela de sărmani trăiam mai bine ca la noi acasă, într-un regim de libertate supravegheată care nu sărea în ochi precum autoritatea părinților. În sala de mese funcționa un sistem de piață care permitea fiecăruia să-şi facă porția aşa cum poftea. Banii erau lipsiți de valoare. Cele două ouă de la micul dejun erau moneda de schimb cea mai apreciată, pentru că puteai prea bine cumpăra cu ele oricare dintre felurile de mâncare de la cele trei mese. Fiecare lucru îşi avea echivalentul exact şi nimic n-a perturbat comerțul acela legal. Ba mai mult: nu-mi amintesc nici o singură încăierare fără motiv în cei patru ani de internat.

Profesorii, care mâncau la altă masă în aceeaşi sală, nu erau nici ei străini de acest troc, deoarece nu-şi pierduseră încă obiceiurile din anii lor recenți petrecuți la liceu. Majoritatea erau necăsătoriți sau locuiau acolo fără neveste, iar lefurile le erau aproape la fel de modeste ca bugetele familiilor noastre. Se plângeau de mâncare la fel de îndreptățit ca noi şi într-un moment de criză primejdioasă am luat în considerație posibilitatea de a organiza cu vreunul dintre ei o grevă a foamei. Numai atunci când primeau cadouri sau aveau invitați din afară îşi permiteau feluri de mâncare inspirate care, doar o singură dată, desființau egalitatea. Aşa s-a întâmplat în clasa a patra, când medicul de la liceu ne-a promis o inimă de bou ca s-o studiem la cursul de anatomie. A doua zi a trimis-o la bucătărie, să fie băgată la frigider, încă proaspătă şi sângerândă, dar, când ne-am dus s-o luăm pentru oră, nu mai era acolo. S-a aflat până la urmă că, în ultimul moment, în lipsa unei inimi de bou, medicul o trimisese pe cea a unui zidar singur pe lume care murise căzând de la etajul patru. Văzând că nu ajungea pentru toți, bucătarii au pregătit-o cu sosuri rafinate, convinşi că era inima de bou despre care fuseseră anunțați pentru prânzul profesorilor.

Cred că relațiile acestea naturale între profesori şi elevi aveau o legătură cu recenta reformă a educației din care n-a rămas mare lucru, dar care ne-a fost măcar de folos spre a simplifica protocolul.

S-au redus diferențele de vârstă, cravata n-a mai fost obligatorie şi nimeni nu s-a mai alarmat că profesorii şi elevii stăteau şi beau ceva împreună, şi se duceau sâmbetele la aceleaşi baluri cu fete.

Această atmosferă era posibilă numai datorită profesorilor care permiteau în general o relație personală uşor de stabilit. Profesorul nostru de matematică făcea din orele lui o sărbătoare redutabilă, cu înțelepciunea şi cu simțul sever al umorului care-l caracterizau. Se numea Joaquín Giraldo Santa şi a fost primul columbian care a obținut titlul de doctor în matematică. Spre nenorocul meu şi în pofida străduaniei infinite şi din partea mea, şi dintr-a lui, niciodată n-am reuşit să mă integrez la orele sale. Se spunea pe atunci că vocațiile poetice sunt incompatibile cu matematica şi ajungeai nu numai să crezi aşa ceva, ci şi să te împotmoleşti de tot în formule. Geometria a fost mai îndurătoare, poate grație prestigiului său literar. Aritmetica, dimpotrivă, se comporta cu o simplitate ostilă. Până şi astăzi, pentru a face o adunare în gând trebuie să despart numerele în componentele lor mai simple, în special la şapte şi la nouă, ale căror operații nu le-am putut memora niciodată. Aşa încât, ca să adun şapte cu patru, scad doi din şapte, adun patru cu cinciul care-mi rămâne şi, la sfârşit, îl adaug pe doi: unsprezece! Înmulțirea mi-a dat întotdeauna bătaie de cap pentru că nu mi-am putut aminti în veci numerele pe care trebuia să le rețin. Algebrei i-am dedicat eforturile mele cele mai susținute, nu numai din respect pentru obârşia ei clasică, ci şi din dragostea şi groaza inspirate de profesor. A fost zadarnic. Am picat la toate examenele de sfârşit de trimestru, am reuşit să trec în două rânduri şi am picat iar la o tentativă ilicită la care mi s-a dat dreptul din milă.

Trei dintre profesorii mei cei mai plini de abnegație au fost aceia de limbi străine. Primul – de engleză – a fost *mister* Abella, un caraib neaoş cu o pronunție de Oxford fără cusur şi cu o devoțiune aproape religioasă pentru *Dicționarul Webster's,* pe care-l ştia pe dinafară, cu ochii închişi. Urmaşul lui a fost Héctor Figueroa, un profesor tânăr foarte bun, care avea o pasiune înflăcărată pentru

bolerourile pe care le cântam pe mai multe voci în recreații. Am făcut tot ce-am putut ca să învăț mai bine în toropeala orelor de clasă şi pentru examenul de la sfârşitul anului, dar cred că nota mea bună n-a fost pentru Shakespeare, ci mai curând pentru Leo Marini şi Hugo Romani, care provocaseră atâtea extaze şi atâtea sinucideri din dragoste. Profesorul de franceză din clasa a patra, *monsieur* Antonio Yelá Alban, m-a găsit intoxicat de romanele polițiste. Orele lui mă plictiseau la fel de mult ca ale tuturor celorlalți, dar zece ani mai târziu crâmpeiele sale binevenite de franceză vorbită mi-au fost un ajutor de nădejde ca să nu mor de foame la Paris.

Profesorii se formaseră în majoritate la Şcoala Normală Superioară, condusă de doctorul José Francisco Socarrás, un psihiatru de la „San Juan del César" care s-a înverşunat cu un raționalism umanist să schimbe pedagogia clericală, impusă vreme de un veac de guvernul conservator. Manuel Cuello del Río era un marxist radical, care poate tocmai de aceea îl admira pe Lin Yutang şi credea în stafii. Biblioteca lui Carlos Julio Calderón, unde locul de onoare îi revenea compatriotului său José Eustacio Rivera, autorul romanului *Viitoarea*, cuprindea în părți egale clasicii greci, scriitorii columbieni din grupul „Piatră şi Cer" şi romanticii de pretutindeni. Grație şi unora, şi altora, noi, puținii cititori asidui, îi citeam pe San Juan de la Cruz sau pe José Maria Vargas Vila, dar şi pe apostolii revoluției proletare. Gonzalo Ocampo, profesorul de ştiințe sociale, avea la el în cameră o bibliotecă politică bună, ale cărui cărți circulau liber printre elevii din ultima clasă, dar n-am înțeles în veci de ce *Originea familiei, a proprietății private şi a statului,* de Friedrich Engels, se studia în după-amiezele aride de economie politică, şi nu la orele de literatură, ca o epopee a unei frumoase aventuri omeneşti. Guillermo López Guerra a citit în recreații *Anti-Duhring,* tot de Engels, pe care i-l împrumutase profesorul Gonzalo Ocampo. Însă atunci când i l-am cerut ca să-l comentez cu López Guerra, Ocampo mi-a spus că nu-mi va face

acest deserviciu cu un cărțoi, ce-i drept, fundamental pentru progresul omenirii, dar atât de lung şi de plicticos, că nici nu va trece poate în istorie. E cu putință ca aceste schimburi ideologice să fi contribuit la prostul renume al liceului despre care se spunea că era un laborator de perversiune politică. Pe de altă parte, mi-a trebuit o jumătate de viață ca să-mi dau seama că aceste schimburi de idei au fost poate mai curând o experiență spontană, menită să-i sperie pe cei slabi şi să-i vaccineze pe cei puternici împotriva oricărui gen de dogmatism.

Relația mea cea mai directă a fost întotdeauna cu profesorul Carlos Julio Calderón, care preda spaniola la clasa întâi, literatura universală la clasa a patra, literatura spaniolă la a cincea şi cea columbiană la a şasea. Şi mai preda ceva ciudat pentru formația şi gusturile sale: contabilitate. Se născuse la Neiva, capitala departamentului Huila, şi nu contenea să-şi proclame admirația patriotică pentru José Eustacio Rivera. A fost nevoit să-şi întrerupă studiile de medicină şi chirurgie, fapt de care îşi amintea ca fiind marea frustrare a vieții lui, dar pasiunea sa pentru arte şi litere era irezistibilă. A fost cel dintâi profesor care mi-a împânzit ciornele cu indicațiile lui pertinente.

În orice caz, relațiile dintre elevi şi profesori erau de o naturalețe ieşită din comun, nu numai la ore, ci cu deosebire în curtea unde ne petreceam timpul liber de după masa de seară. Aceasta a înlesnit un tratament diferit de cel cu care eram obişnuiți şi care a fost de bună seamă benefic pentru atmosfera de respect şi camaraderie în care conviețuiam.

Datorez operelor complete ale lui Freud, care au fost aduse la bibliotecă, o aventură neplăcută. Nu înțelegeam, firește, nimic din analizele lui scabroase, dar cazurile sale clinice mă țineau cu sufletul la gură până la sfârşitul lecturii, precum născocirile lui Jules Verne. Profesorul Calderón ne-a dat la ora de spaniolă să scriem o povestire pe o temă la alegere. Mi s-a năzărit una cu o bolnavă mintală de vreo şapte ani, cu un titlu pedant care se afla

exact la polul opus oricărei inspirații poetice: *Un caz de psihoză obsesivă.* Profesorul m-a pus să citesc povestirea în clasă. Colegul meu de bancă, Aurelio Prieto, mi-a condamnat fără rezerve înfumurarea de a scrie fără o minimă pregătire ştiinţifică şi literară despre un subiect atât de complex. I-am explicat, mai mult cu ranchiună decât cu umilință, că îl luasem dintr-un caz clinic descris de Freud în memoriile sale şi că singura mea înfumurare era că îl folosisem pentru povestire. Profesorul Calderón, crezând poate că mă simt jignit de criticile virulente ale mai multor colegi, m-a chemat la el în recreație pentru a mă încuraja să merg mai departe pe drumul acesta. Mi-a atras atenția că din povestirea mea reieşea limpede că nu cunoşteam tehnicile narațiunii moderne, dar că aveam talentul şi dorința de a scrie. I s-a părut bine scrisă şi animată de intenția de a compune ceva original. Mi-a vorbit pentru prima oară de retorică. Mi-a dat câteva chei practice în privința tematicii şi metricii pentru a putea versifica fără pretenții şi a încheiat spunându-mi că oricum trebuia să scriu mai departe chiar şi numai pentru sănătatea mea mintală. Aceea a fost prima dintre lungile discuții pe care le-am avut în anii de liceu, în recreații şi în orele libere, şi cărora le datorează mult viața mea de scriitor.

Era atmosfera ideală pentru mine. De pe vremea Colegiului „San José" aveam adânc înrădăcinat viciul de a citi tot ce îmi cădea în mână, ocupându-mi astfel timpul liber şi aproape tot cel de la ore. La cei şaisprezece ani ai mei, cu ortografie corectă sau nu prea, puteam repeta pe nerăsuflate poemele învățate la Colegiul „San José". Le citeam şi le reciteam, fără ajutor şi fără nicio ordine, şi mai întotdeauna pe ascuns, în timpul orelor. Cred că citisem în întregime biblioteca de nedescris a liceului, alcătuită din resturile mai puțin folositoare lăsate de cei care trecuseră pe acolo: colecții oficiale, moştenite de la profesori blazați, cărți surprinzătoare ajunse acolo de pe urma vreunui naufragiu. Nu pot uita Biblioteca Sătească a Editurii Minerva, condusă de don Daniel Samper Ortega şi distribuită prin şcoli şi licee de Ministerul Educației. Erau o sută

de volume, cu tot ce se scrisese până atunci în Columbia, şi bun, şi rău, şi mi-am propus să le citesc în ordine numerică, până unde mă vor ține puterile. Mă îngrozeşte şi astăzi gândul că am fost pe punctul să-mi duc intenția la bun sfârşit în ultimii doi ani de colegiu, şi în tot restul vieții n-am mai putut şti precis dacă mi-a folosit la ceva.

Diminețile în dormitorul comun aveau o suspectă asemănare cu fericirea, în afară de clopoțelul ucigător care suna alarma – cum obişnuiam să spunem – la şase în zori. Numai doi sau trei debili mintal săreau din pat pentru a fi primii la cele şase duşuri cu apă ca gheața de la baie. Restul profitam să stoarcem ultimele picături de somn până când profesorul de serviciu străbătea dormitorul trăgând păturile de pe cei adormiți. Aveam o oră şi jumătate de intimitate neîngrădită ca să ne punem hainele la punct, să ne lustruim pantofii, să facem un duş cu gheața lichidă de pe țeava fără stropitoare, timp în care îşi uşura fiecare sufletul în gura mare de toate frustrările şi-şi bătea *joc* de ale altora, se violau secrete de dragoste, se porneau afaceri şi certuri şi se puneau la cale schimburile din sala de mese. Capitolul citit cu o seară în urmă era o temă matinală de discuții constante.

Dis-de-dimineață, Guillermo Granados îşi dădea frâu liber virtuților de tenor cu inepuizabilul lui repertoriu de tangouri. Cu Ricardo Gonzâlez Ripoll, vecinul meu de pat, cântam în duet *guaracha*[24] caraibiene în ritmul cârpei cu care ne lustruiam pantofii, pe când consăteanul meu Sabas Carvallo umbla prin dormitor dintr-un capăt într-altul aşa cum l-a făcut maică-sa, cu prosopul atârnat de scula lui de beton armat.

De-ar fi fost cu putință, mulți dintre interni am fi şters-o în zori la întâlnirile stabilite la sfârşit de săptămână. Nu existau paznici de noapte şi nici profesori care să răspundă de dormitor, cu excepția

---

[24] Cîntec popular de petrecere.

celui de serviciu din săptămâna aceea şi a veşnicului portar al liceului, Riverita, care în realitate dormea cu ochii deschişi în permanență, în timp ce-şi făcea treburile zilnice. Locuia în camera de la intrare şi-şi vedea cu sârguință de slujbă, dar noi puteam să tragem zăvoarele de la porțile masive ca de biserică, închizându-le fără zgomot, şi să ne bucurăm toată noaptea pe undeva aiurea, întorcându-ne pe străzile înghețate cu puțin înainte de a se crăpa de zi. Niciodată nu s-a aflat dacă Riverita dormea de-a binelea ca un mort, precum părea, sau dacă era felul lui binevoitor de a fi complicele băieților săi. Nu erau mulți cei care fugeau, iar secretele lor erau înmormântate pe veci în cugetul complicilor fideli. Ştiu că unii au făcut-o din rutină, alții au îndrăznit doar o singură dată, împinşi de curajul pe care ți-l dă atracția aventurii, şi s-au întors secătuiți de groază. N-am auzit însă niciodată ca vreunul să fi fost descoperit.

Singurul meu inconvenient cât am fost la colegiu erau nişte coşmaruri sinistre moştenite de la mama, care năvăleau în visele altora ca nişte urlete de pe celălalt tărâm. Cei cu paturile lângă mine le cunoşteau prea bine şi se speriau de la primul țipăt în liniştea zorilor. Profesorul de serviciu, care dormea după paravanul de carton, se plimba ca un somnambul de la un capăt la altul al dormitorului până când se făcea iar linişte. Nu numai că erau vise imposibil de controlat, ci aveau şi oarecare legătură cu cugetul meu împovărat, fiindcă în două rânduri mi s-a întâmplat să le am în case de pierzanie. Erau de nedesluşit căci nu se petreceau în stări de visare cumplite, ci, dimpotrivă, în mijlocul unor episoade fericite, când îmi apăreau în vis oameni sau locuri obişnuite care brusc îmi dezvăluiau un amănunt sinistru, strecurat într-o imagine inocentă. Un coşmar care abia dacă se putea compara cu cel al mamei când visa că îşi ținea în poală propriul cap, curățindu-l de lindinile şi de păduchii ce n-o lăsau să închidă ochii. Strigătele mele nu erau de groază, ci implorări de ajutor ca să-şi facă milă şi pomană cineva să mă trezească. În dormitorul liceului nu era timp de aşa ceva,

pentru că la primul geamăt cădeau peste mine pernele aruncate din paturile vecine. Mă deşteptam gâfâind, cu inima bătând să-mi spargă pieptul, dar fericit că eram în viaţă.

Cel mai mult îmi plăceau lecturile cu voce tare înainte de culcare. Începuseră la iniţiativa profesorului Carlos Julio Calderón, cu o povestire de Mark Twain pe care cei din clasa a cincea trebuiau s-o înveţe pentru un examen urgent de a doua zi la prima oră. A citit cele patru paragrafe cu glas tare de dincolo de paravanul de carton pentru ca elevii care nu avuseseră timp să se uite peste ea să poată lua notiţe. Interesul stârnit a fost atât de mare, că de atunci s-a impus obiceiul de a se citi cu voce tare în fiecare seară înainte de culcare.. N-a fost uşor la început, căci un profesor habotnic impusese obligaţia de a alege şi cenzura cărţile ce urmau să fie citite, dar riscul unei rebeliuni l-a făcut să încredinţeze selecţia elevilor din clasele mari.

La început, lecturile au durat o jumătate de oră. Profesorul de serviciu citea în spaţiul lui bine iluminat, de la intrarea în dormitorul comun, şi în primele seri l-am făcut să tacă prin sforăieli, reale sau prefăcute, în bătaie de joc, dar mai întotdeauna meritate. Mai târziu, lectura s-a prelungit până la un ceas, depinzând de interesul povestirii, iar profesorii au fost înlocuiţi de elevi, care se schimbau săptămânal. Vremurile bune au început cu *Nostradamus* şi *Omul cu masca de fier*, care au plăcut tuturor. Nu-mi explic însă nici acum succesul răsunător al romanului *Muntele vrăjit,* de Thomas Mann, care a făcut necesară intervenţia directorului pentru a ne împiedica să ne petrecem noaptea treji, în aşteptarea unei sărutări schimbate de Hans Castorp şi Claudia Chauchat. Sau tensiunea insolită a tuturor, stând în paturi în capul oaselor, să nu pierdem încâlcitele dueluri filosofice dintre Naphta şi prietenul său, Settembrini. Lectura s-a prelungit în seara aceea mai mult de un ceas, fiind salutată printr-o salvă de aplauze.

Singurul profesor care a rămas una dintre marile necunoscute ale tinereţii mele a fost directorul pe care l-am găsit la venire. Se

numea Alejandro Ramos, era aspru şi singuratic, cu nişte ochelari cu lentile de sticlă groasă care păreau de orb şi cu o putere fără ostentație care atârna în fiecare cuvânt al lui precum un pumn de fier. Cobora din refugiul lui la şapte dimineața ca să controleze dacă ne făcuserăm toaleta înainte de a intra în sala de mese. Purta costume impecabile în culori vii şi cămăşi cu gulerul tare, cu cravate vesele şi pantofi lucioşi. Înregistra fiecare greşeală în curățenia noastră personală cu un mormăit care însemna ordinul de a ne întoarce în dormitor s-o remediem. În restul zilei se închidea în biroul lui de la etajul doi şi nu-l mai vedeam decât în ziua următoare, la aceeaşi oră, sau când făcea cei doisprezece paşi de la birou până la aula clasei a şasea, unde îşi ținea singura lui oră de matematică, de trei ori pe săptămână. Elevii lui spuneau că era un geniu al cifrelor şi se dovedea amuzant la ore, uimindu-i cu ştiința lui, dar făcându-i să tremure de groaza examenului de sfârşit de an.

În scurtă vreme de la venirea mea a trebuit să scriu discursul inaugural pentru o festivitate a liceului. Majoritatea profesorilor mi-au aprobat subiectul, dar au fost cu toții de părere că ultimul cuvânt în asemenea cazuri îl avea directorul. Locuia la capătul scării, la etajul doi, dar distanța aceea m-a istovit de parc-aş fi făcut o călătorie pe jos în jurul lumii. Dormisem prost în noaptea aceea; mi-am pus cravata de duminică şi abia dacă am fost în stare să-mi savurez micul dejun. Am bătut atât de încet în uşă, că directorul nu mi-a răspuns decât a treia oară şi mi-a făcut loc să intru fără să mă salute. Din fericire, căci vocea mi s-ar fi oprit în gât şi nu i-aş fi putut răspunde, nu numai din pricina severității lui, ci şi datorită aspectului impunător, ordinii şi frumuseții biroului cu mobile din esențe prețioase, tapisate cu catifea, şi cu pereții acoperiți de uluitoarea-i bibliotecă plină de cărți legate în piele. Directorul a aşteptat cu o prudență politicoasă să-mi trag sufletul. Apoi mi-a arătat fotoliul din dreptul biroului şi s-a aşezat într-al lui.

Îmi pregătisem explicația vizitei aproape la fel de bine ca discursul. El o ascultă în linişte, aprobă fiecare propoziție dând din

cap, dar fără să se uite încă la mine, ci la hârtia ce-mi tremura în mână. Cu ocazia vreunui pasaj pe care îl socoteam amuzant, m-am străduit să-i câştig un zâmbet, însă a fost zadarnic. Mai mult: sunt sigur că era deja la curent cu rostul venirii mele, dar m-a lăsat să îndeplinesc ritualul de a i-l explica.

Când am terminat, întinse mâna peste birou şi primi hârtia. Îşi scoase ochelarii pentru a o citi cu mare atenţie şi se opri doar pentru a face două îndreptări cu stiloul. Apoi şi-a pus ochelarii şi mi-a vorbit fără să mă mai privească în ochi, cu o voce bolovănoasă care m-a cutremurat:

— Sunt aici două probleme, mi-a spus. Dumneata ai scris: „În armonie cu flora *exhuberantă* a țării noastre, pe care savantul spaniol José Celestino Mutis a făcut-o cunoscută lumii în secolul al XVIII-lea, trăim în acest liceu într-o atmosferă paradiziacă". Dar „exuberantă" se scrie fără „h", iar „paradiziacă"[25] n-are accent grafic.

M-am simțit umilit. N-am avut răspuns la prima observație, dar la a doua n-aveam nicio îndoială, aşa că i-am replicat îndată, cu firicelul de voce care-mi mai rămăsese:

— Iertați-mă, domnule director, însă dicționarul acceptă „paradiziac" cu accent sau fără accent, dar forma proparoxitonă mi s-a părut mai sonoră.

Trebuie să se fi simțit la fel de ofensat ca şi mine, căci nu m-a privit imediat, ci a luat dicționarul de pe raft, fără să spună un cuvânt. Mi s-a strâns inima, fiindcă era acelaşi ceaslov al bunicului, dar nou şi strălucitor, poate nefolosit. De la prima tentativă l-a deschis la pagina exactă, a citit şi a recitit ce scria şi m-a întrebat, fără să-şi ia privirea de pe pagină:

— În ce clasă eşti dumneata?

— Într-a treia, i-am spus.

---

[25] în spaniolă: *paradistaco* şi *paradisiaco*

A închis dicționarul cu o mişcare bruscă şi pentru prima dată m-a privit în ochi:

— Bravo! mi-a spus. Ține-o tot aşa.

Din ziua aceea colegii de clasă aproape că m-au proclamat erou şi au început să mă numească, pe cât puteau mai batjocoritor, „cel din Caraibe care a stat de vorbă cu directorul". Însă, din toată întrevederea, cel mai mult m-a afectat că mă pomenisem încă o dată obligat să mă confrunt cu drama mea personală referitoare la ortografie. N-am putut-o înțelege niciodată. Unul dintre profesori a încercat să-mi dea lovitura de grație cu noutatea că Simón Bolívar nu-şi merita în niciun caz gloria datorită ortografiei lui care era cum nu se poate mai proastă. Alții mă consolau cu pretextul că e un neajuns al multora. Chiar şi astăzi, după ce am publicat şaptesprezece cărți, corectorii şpalturilor mele mă onorează cu amabilitatea de a-mi corecta ororile ortografice, considerându-le simple scăpări.

La Zipaquirá, petrecerea timpului liber depindea în general de vocația şi de felul de a fi al fiecăruia. Salinele, pe care spaniolii le-au găsit în exploatare la venirea lor, erau pentru noi o atracție turistică la sfârşit de săptămână, pe care o completam cu friptură la cuptor şi cartofi prăjiți cu sare în tingiri mari. Noi, elevii caraibieni de la internat, cu faima noastră binemeritată de gălăgioşi şi needucați, aveam totuşi buna-cuviința de a dansa ca nişte artişti pe melodiile la modă şi eleganța de a ne îndrăgosti la nebunie.

Am ajuns să fim atât de spontani, că în ziua în care s-a aflat de sfârşitul războiului am ieşit în stradă manifestându-ne bucuria, cu steaguri, pancarte şi strigăte de victorie. Cineva a cerut un voluntar care să rostească discursul şi am ieşit fără să stau pe gânduri la balconul clubului, care dădea în piața mare, şi l-am improvizat cu strigăte bombastice, iar multora li s-a părut învățat pe dinafară.

A fost singurul discurs pe care m-am văzut nevoit să-l improvizez în primii mei şaizeci de ani. Am încheiat cu un omagiu liric adus fiecăruia dintre cei patru Oameni Mari, dar atenția pieței a fost

atrasă de ceea ce spusesem în onoarea preşedintelui Statelor Unite, decedat de puțină vreme: „Franklin Delano Roosevelt care, precum Cidul Campeador, ştie să câştige bătălii şi după moarte”. Cuvintele acestea au plutit prin oraş zile în şir şi au fost reproduse pe panouri stradale şi pe portretele lui Roosevelt din vitrinele unor prăvălii. Aşa încât primul meu succes public nu a fost ca poet şi nici ca romancier, ci ca orator, ba şi mai rău: ca orator politic. De atunci n-a existat manifestare publică a liceului în care să nu fiu urcat la un balcon, numai că pe vremea aceea erau discursuri scrise şi corectate până la ultima virgulă.

Cu timpul, îndrăzneala aceea m-a făcut să mă procopsesc cu o groază de scenă care m-a împins Ia extrema unei muțenii absolute, atât pe la nunțile pline de strălucire, cât şi prin cârciumi de indieni cu poncho şi opinci, unde sfârşeam cu toții pe sub mese, dar şi la casa Berenicei, care era frumoasă şi fără prejudecăți, şi a avut norocul să nu se mărite cu mine deoarece era îndrăgostită lulea de altul, sau la oficiul telegrafic, unde Sarita cea de neuitat îmi trimitea pe datorie telegrame urgente când părinții întârziau cu banii de buzunar şi nu o singură dată mi-a plătit în avans mandatele ca să mă scoată din încurcătură. Însă cea mai de neuitat n-a fost dragostea nimănui, ci zâna iubitorilor de poezie. Se numea Cecilia González Pizano şi avea o inteligență nespus de vie, o vocație a prieteniei şi un spirit liber în sânul unei familii de obârşie conservatoare, precum şi o memorie supranaturală pentru tot ce era poezie. Locuia vizavi de portalul liceului, cu o mătuşă aristocrată şi nemăritată, într-o reşedință colonială cu heliotropi de jur împrejurul unei grădini. La început a fost o relație ce se reducea la întreceri poetice, dar până la urmă Cecilia a ajuns o adevărată camaradă în viața noastră, care veşnic se prăpădea de râs şi care până la urmă s-a strecurat la orele de literatură ale profesorului Calderón, cu complicitatea tuturor.

Pe vremea când eram la Aracataca visasem să trăiesc pe picior mare, cântând pe la petreceri cu o voce frumoasă şi

acompaniindu-mă la acordeon, ceea ce mi s-a părut întotdeauna modul cel mai vechi şi cel mai inspirat de a spune o poveste. Dacă mama renunțase la pian pentru a avea copii, iar tata îşi atârnase vioara în cui pentru a ne putea întreține, era drept ca fiul cel mai mare să creeze fericitul precedent de a muri de foame pentru muzică. Participarea mea în calitate de chitarist şi cântăreț la formația liceului a dovedit că aveam ureche muzicală pentru a învăța un instrument mai dificil şi că puteam cânta.

Nu exista serată patriotică sau festivitate a liceului la care să nu-mi fi adus şi eu contribuția, într-un fel sau altul, întotdeauna grație maestrului Guillermo Quevedo Zornosa, compozitor şi om de vază al oraşului, dirijor etern al fanfarei municipale şi autor al cântecului de tinerețe *Amapola* – macul din drum, roşu precum inima – ce a fost la vremea lui sufletul seratelor şi al serenadelor. Duminica după liturghie, eu eram printre primii care traversau parcul pentru a asista la concertul lui, veşnic cu *La gazza ladra*[26], la început, şi Corul Făurarilor, din *Il trovatore*[27], la sfârşit. Niciodată n-a ştiut maestrul, şi nici eu nu m-am încumetat să-i spun, că visul vieții mele din anii aceia era să fiu ca el.

Când liceul a cerut voluntari pentru un curs de inițiere muzicală, primii care au ridicat mâna am fost Guillermo López Guerra şi cu mine. Cursul urma să se țină sâmbăta dimineața, fiind predat de profesorul Andrés Pardo Tovar, directorul primului program de muzică clasică de la postul de radio „La Voz de Bogotá". N-am reuşit să ocupăm nici măcar un sfert din sala de mese amenajată pentru aceste ore, dar am fost fermecați pe dată de limbuția lui de apostol. Era tipul de *cachaco* desăvârşit, cu blazer de seară, vestă de atlaz, voce mlădioasă şi gesturi molcome. Mânuia cu măiestria şi dragostea unui dresor de foci un fonograf cu manivelă care astăzi ar fi o noutate prin vechimea lui. Pleca de la supoziția – corectă în

---

[26] *Coțofana hoață,* operă de Giacchino Rossini (în italiană în original).
[27] *Trubadurul,* operă de Giuseppe Verdi (în italiană în original).

cazul nostru – că eram nişte ageamii fără pereche. Aşa încât a început cu *Carnavalul animalelor* de Saint-Saens, rezumându-ne cu informații erudite felul de a fi al fiecărui animal. Apoi a pus – bineînțeles – *Petricâ şi lupul* de Prokofiev. Partea proastă a acelei sărbători din fiecare sâmbătă a fost că mi-a insuflat pudoarea de a considera că muzica marilor maeştri e un viciu aproape secret şi mi-au trebuit ani mulți ca să nu fac diferențe pedante între muzica bună şi cea proastă.

N-am mai avut niciun contact cu directorul până în anul următor, când a predat un curs de geometrie la clasa a patra. A intrat în aulă în prima zi de marți, la zece dimineața, a salutat cu un mormăit, fără să se uite la nimeni, şi s-a apucat să şteargă tabla cu buretele până n-a mai rămas nici cea mai mică urmă de praf. Atunci s-a întors spre noi şi chiar înainte de a striga catalogul l-a întrebat pe Alvaro Ruiz Torres:

— Ce este un punct?

Acesta n-a avut timp să răspundă, fiindcă profesorul de ştiințe sociale a deschis uşa fără să bată şi i-a spus directorului că avea un telefon urgent de la Ministerul Educației. Directorul a plecat în grabă să răspundă la telefon şi nu s-a mai întors la ore niciodată, căci telefonul era ca să-i comunice înlocuirea din funcția de director, pe care o îndeplinise conştiincios vreme de cinci ani la acest liceu, după o viață întreagă de muncă plină de abnegație.

Succesorul lui a fost poetul Carlos Martín, cel mai tânăr dintre poeții de valoare din grupul „Piatră şi Cer“, pe care César del Valle mă ajutase să-l descopăr la Barranquilla. Avea treizeci de ani şi trei cărți publicate. Eu îi cunoşteam poemele şi-l văzusem odată într-o librărie din Bogotá, dar n-am avut nicicând nimic să-i spun şi nici vreuna din cărțile lui ca să-i cer un autograf. Într-o luni şi-a făcut brusc apariția în pauza de prânz. Nu-l aşteptam atât de curând. Părea mai degrabă avocat decât poet, într-un costum în dungi de stofă englezească, cu fruntea înaltă şi cu o mustață subțire tăiată cu o rigoare formală ce se vădea şi în poezia lui. Inaintă cu paşi

hotărâți spre grupurile mai apropiate, liniştit şi tot timpul puțin distant, şi ne întinse mâna:

— Salut, sunt Carlos Martín.

Eu eram pe atunci fascinat de proza lirică pe care Eduardo Carranza o publica în secțiunea literară a ziarului *El Tiempo* şi în revista *Sábado.* Mi se părea un gen inspirat din *Platero şi cu mine* de Juan Ramón Jiménez, la modă printre tinerii poeți care năzuiau să şteargă de pe hartă mitul lui Guillermo Valencia. Poetul Jorge Rojas, moştenitorul unei averi efemere, a sponsorizat cu banii şi cu numele lui publicarea unor broşuri originale care au trezit un mare interes în generația lui şi a adunat în jur un grup de cunoscuți poeți de valoare.

A fost o schimbare profundă a relațiilor de zi cu zi de la liceu. Imaginea spectrală a directorului anterior a fost înlocuită de o prezență concretă ce păstra distanțele cuvenite, fiind însă întotdeauna lângă noi. A desființat inspecția de rutină a felului în care ne prezentam şi alte reguli inutile şi uneori stătea de vorbă cu elevii, seara, în timpul liber.

Noul stil m-a făcut să-mi descopăr calea. Calderón îi vorbise pesemne de mine noului director căci într-una din primele seri m-a cercetat mai pe departe asupra legăturilor mele cu poezia şi i-am slobozit tot ce țineam ascuns înăuntrul meu. El m-a întrebat dacă citisem *Experiența literară,* o carte foarte comentată a lui Alfonso Reyes. I-am mărturisit că nu şi mi-a adus-o a doua zi. În orele de clasă care au urmat am devorat-o pe jumătate, ascunzând-o sub pupitru, şi restul în pauzele de pe terenul de fotbal. M-a bucurat că un eseist atât de prestigios s-a ocupat de cercetarea cântecelor lui Agustín Lara ca de nişte poeme de Garcilaso, cu pretextul unei justificări ingenioase: „Populare le cântece ale lui Agustín Lara nu sunt cântece populare". Pentru mine a fost ca şi cum aş fi descoperit poezia diluată într-o supă de zi cu zi.

Martín a renunțat la magnificul apartament al direcțiunii. Şi-a instalat biroul cu uşile veşnic deschise spre curtea principală, ceea

ce l-a apropiat şi mai mult de întrunirile noastre literare de după cină. S-a stabilit pentru mult timp cu soția şi copiii într-o casă colonială spațioasă, bine întreținută, într-un colț din piața mare, unde avea un birou cu pereții acoperiți de toate cărțile la care putea visa un cititor sensibil la gusturile novatoare din acei ani. Acolo îl vizitau la sfârşit de săptămână prietenii din Bogotá, îndeosebi colegii de la „Piatră şi Cer". Într-o duminică oarecare a trebuit să mă duc la el acasă pentru o problemă ce nu suferea amânare, împreună cu Guillermo López Guerra, şi acolo se aflau Eduardo Carranza şi Jorge Rojas, cele două stele ale grupului. Directorul ne-a poftit să ne aşezăm cu un gest rapid, ca să nu-şi întrerupă conversația, şi am stat aşa preț de o jumătate de oră fără să înțelegem niciun cuvânt, fiindcă discutau despre o carte a lui Paul Valery de care nu auzisem. Îl văzusem pe Carranza în mai multe rânduri, prin librării şi cafenele din Bogotá, şi l-aş fi putut recunoaşte chiar numai prin timbrul şi limpezimea vocii, în armonie cu hainele lui de stradă şi cu felul său de a fi, care erau cele ale unui poet. Pe Jorge Rojas, în schimb, nu l-aş fi putut recunoaşte cu îmbrăcămintea şi ținuta lui ministerială, dacă nu i s-ar fi adresat pe nume Carranza. Eu năzuiam să fiu martor la o discuție despre poezie între ei trei, poeții cei mai faimoşi, dar n-a fost aşa. La sfârşit, directorul mi-a pus mâna pe umăr şi le-a spus invitaților lui:

— Acesta e un mare poet.

A spus-o din amabilitate, fireşte, dar eu m-am simțit străfulgerat. Carlos Martín a insistat să ne facă o fotografie cu cei doi poeți de vază şi a făcut-o, într-adevăr, dar n-am mai ştiut nimic de ea până când am văzut-o, după o jumătate de veac, în casa lui de pe coasta catalană, unde s-a retras să se bucure de o bătrânețe tihnită.

Liceul a fost zguduit de un vânt înnoitor. Radioul, pe care îl foloseam doar pentru a dansa între noi, băieții, s-a transformat la Carlos Martín într-un instrument de informare şi pentru prima oară se ascultau şi se comentau buletinele de ştiri seara, în curtea

unde ne petreceam recreațiile. Activitatea culturală a sporit o dată cu crearea unui cenaclu literar şi cu publicarea unui ziar. Când am făcut lista candidaților posibili, grație preocupărilor lor literare bine definite, numărul acestora ne-a dat numele grupului: „Cenaclul literar al celor Treisprezece". Pe deasupra, mi s-a părut inspirat şi pentru că era o sfidare a superstiției. Inițiativa a aparținut chiar elevilor şi consta în a ne aduna o dată pe săptămână ca să vorbim despre literatură, când, de fapt, nici nu mai făceam altceva în timpul nostru liber, în liceu şi în afara lui. Fiecare venea cu textul lui, îl citea şi-l supunea judecății tuturor. Eu îmi aduceam contribuția prin lectura unor sonete pe care le iscăleam cu pseudonimul Javier Garcés, folosit în realitate nu ca să ies în evidență, ci ca să mă ascund. Erau simple exerciții tehnice fără inspirație şi fără vreo aspirație, cărora nu le atribuiam nicio valoare poetică fiindcă nu-mi porneau din suflet. Începusem cu imitații după Quevedo, Lope de Vega şi chiar García Lorca, ale cărui versuri de opt silabe erau atât de spontane, că era suficient să începi să scrii ca el şi totul urma prin inerție. Am ajuns atât de departe cu această febră a imitării, încât îmi propusesem să parodiez, în ordine, fiecare dintre cele patruzeci de sonete ale lui Garcilaso de la Vega. În plus, mai scriam şi versuri la rugămintea unor colegi spre a le da duminica iubitelor zicând că sunt ale lor. Una dintre ele, în cel mai mare secret, mi-a citit emoționată versurile pe care i le-a dedicat logodnicul ca fiind scrise de el.

Carlos Martín ne-a pus la dispoziție un mic depozit din cealaltă curte a liceului, care avea ferestrele blocate pentru siguranță. Eram cinci membri ai cenaclului care fixam ordinea de zi a întrunirii următoare. Niciunul nu s-a consacrat carierei de scriitor, dar nu era vorba de asta, ci de a dovedi posibilitățile fiecăruia. Discutam despre operele celorlalți şi ajungeam să ne enervăm la fel de tare ca la meciurile de fotbal. Într-o zi, Ricardo González Ripoll a fost nevoit să plece în toiul unei discuții şi l-a surprins pe director cu urechea lipită de uşă, ascultând ce vorbeam. Curiozitatea lui era

îndreptățită pentru că nu i se părea firesc să ne dedicăm ceasurile libere literaturii.

La sfârşitul lui martie ne-a parvenit ştirea că fostul director, don Alejandro Ramos, îşi trăsese un glonț în cap în Parcul Național din Bogotá. Nimeni nu s-a mulțumit să atribuie gestul caracterului său solitar şi poate depresiv, şi nici nu s-a aflat vreun motiv rezonabil care să justifice sinuciderea în spatele monumentului generalului Rafael Uribe Uribe, veteran a patru războaie civile şi politician liberal, asasinat cu o lovitură de bardă de către doi fanatici în atriumul Capitoliului. O delegație a liceului în frunte cu noul director a asistat la înmormântarea profesorului Alejandro Ramos, care a rămas în memoria tuturor ca un fel de adio spus unei epoci trecute.

Interesul pentru politica națională la internat era destul de redus. În casa bunicilor am auzit spunându-se de sute de ori că singura diferență între cele două partide, după Războiul de o mie de zile, era că liberalii se duceau la biserică la slujba de la ora cinci ca să nu fie văzuți, iar conservatorii la cea de la opt ca să facă pe credincioşii. Însă diferențele reale au început să se simtă din nou după treizeci de ani, când Partidul Conservator a pierdut puterea şi cei dintâi preşedinți liberali încercau să deschidă țara vânturilor înnoitoare care suflau în lume. Partidul Conservator, învins de rugina puterii sale absolute, îşi făcea ordine şi curățenie în propria ogradă, luându-se după lumina îndepărtată a lui Mussolini în Italia şi după întunericul generalului Franco în Spania, în vreme ce primul guvern al preşedintelui Alfonso López Pumarejo, cu o pleiadă de tineri instruiți, încercase să creeze condițiile pentru un liberalism modern, poate fără să-şi dea seama că se supunea fatalismului istoric de a ne împărți în cele două jumătăți în care era divizată lumea. Era inevitabil. Într-una dintre cărțile împrumutate de Ia profesori am citit o frază atribuită lui Lenin: „Dacă nu te amesteci în politică, până la urmă politica se va amesteca în viața ta“.

Însă după patruzeci şi şase de ani de hegemonie primitivă a preşedinților conservatori pacea începea să se întrezărească. Trei preşedinți tineri şi cu o mentalitate modernă deschiseseră o perspectivă liberală ce părea gata să risipească ceața trecutului. Alfonso López Pumarejo, cel mai marcant dintre ei şi reformator îndrăzneț, a făcut să fie reales în 1942 pentru un al doilea mandat şi nimic nu putea să tulbure ritmul schimbărilor. Astfel încât în primul an de liceu eram absorbiți de ştirile războiului din Europa, care ne țineau cu sufletul la gură cum nu reuşise niciodată s-o facă politica națională. Ziarele nu intrau în liceu decât în situații cu totul speciale, pentru că nu obişnuiam să le citim. Nu existau tranzistoare şi singurul aparat de radio din liceu era vechiul aparat din cancelarie pe care ÎI puneam la maximum la şapte seara numai ca să dansăm. Nu ne gândeam nici pe departe că se pregătea chiar atunci cel mai sângeros şi neobişnuit dintre toate războaiele noastre.

Politica a năvălit brusc în liceu. Ne-am împărțit în grupuri de liberali şi conservatori şi pentru prima dată am ştiut de ce parte se afla fiecare. A izbucnit un militantism intern, mai întâi cordial şi puțin cam convențional, care a degenerat apoi în aceeaşi stare de spirit ce începea să corupă țara. Primele tensiuni de la liceu erau abia perceptibile, dar nimeni nu se îndoia de influența benefică a lui Carlos Martín asupra unui corp profesoral care nu-şi ascunsese niciodată ideologiile. Dacă noul director nu era pe față un militant, cel puțin ne-a dat voie să ascultăm seara buletinele de ştiri la aparatul din salon şi noutățile politice au prevalat asupra muzicii de dans. Se spunea, fără a fi însă un fapt confirmat, că avea în birou un portret al lui Lenin sau al lui Marx.

Singura încercare de revoltă de la liceu a fost de bună seamă rodul acelui climat nesănătos, în seara în care în dormitor au prins să zboare perne şi pantofi împiedicând şi lectura, şi somnul unora. N-am putut stabili care a fost motivul, dar cred că îmi amintesc – şi mai mulți colegi sunt de aceeaşi părere – că incidentul a fost stârnit

de un episod din cartea care se citea chiar atunci cu voce tare: *Cantaclaro* de Rómulo Gallegos. O treabă din cale-afară de ciudată.

Chemat de urgență, Carlos Martín a intrat în dormitor, l-a străbătut de mai multe ori dintr-un capăt într-altul, în liniştea adâncă provocată de apariția lui. Apoi, într-o tresărire de autoritarism, insolit la o fire ca a lui, ne-a ordonat să părăsim dormitorul în pijama şi papuci şi să ne aliniem în curtea înghețată. Acolo ne-a ținut o predică în stilul retoric al lui Catilina şi ne-am întors în perfectă ordine ca să ne culcăm din nou. A fost unicul incident de care îmi amintesc în anii noştri de liceu.

Mario Convers, un elev dintr-a şasea, ne entuziasmase pe atunci cu ideea de a face o revistă diferită de cele convenționale de pe la alte colegii.

Mie mi s-a adresat printre primii şi mi s-a părut atât de convingător, încât am acceptat măgulit să fiu redactorul-şef, dar fără să am o imagine prea clară despre rolul meu. Ultimele preparative pentru revistă au coincis cu arestarea preşedintelui López Pumarejo de către un grup de ofițeri superiori ai Forțelor Armate, la 8 iulie 1944, pe când se afla în vizită oficială în sudul țării. Felul în care a povestit el însuşi cum s-a întâmplat totul a fost nemaipomenit. Fără voia lui, le făcuse anchetatorilor o relatare extraordinară, potrivit căreia nu-şi dăduse seama de arestare decât după ce-a fost eliberat. Şi totul a fost atât de în consonanță cu adevărurile vieții reale, încât lovitura de stat de la Pasto a rămas drept unul dintre nenumăratele episoade ridicole ale istoriei naționale.

Alberto Lleras Camargo, în calitatea sa de interimar, a vrăjit țara, cu vocea şi dicțiunea sa perfectă, preț de mai multe ceasuri, prin „Radio Nacional“, până când preşedintele López a fost eliberat şi s-a restabilit ordinea. S-a impus însă starea de asediu riguroasă, cu cenzura presei. Previziunile erau nesigure. Conservatorii guvernaseră țara de la independența față de Spania, din 1830, până la alegerea lui Olaya Herrera, după un secol, şi nu dădeau

încă niciun semn de liberalizare. În schimb, liberalii deveneau tot mai conservatori într-o țară care-şi făurea istoria lăsând în urmă rămăşiţe din ea însăşi. Aveau în momentul acela o elită de intelectuali tineri fascinați de putere, exemplul cel mai radical şi credibil fiind Jorge Eliécer Gaitán. Acesta fusese unul dintre eroii copilăriei mele datorită acțiunilor pe care le-a condus împotriva represiunii din zona bananieră, despre care am auzit vorbindu-se, fără a înțelege mare lucru, de când mă ştiu. Bunica îl admira, dar cred că o îngrijorau ideile lui comuniste de pe atunci. Eu stătusem în spatele lui pe când rostea un discurs răsunător de la un balcon din piața din Zipaquirá şi m-a impresionat țeasta lui în formă de pepene galben, părul lins şi aspru şi pielea de indian neaoş, precum şi glasul tunător cu accentul puştanilor din Bogotá, poate exagerat dintr-un calcul politic. N-a vorbit în discursul lui nici de liberali, nici de conservatori, nici de exploatatori şi exploatați, cum făcea toată lumea, ci de săraci şi oligarhi, un cuvânt pe care l-am auzit atunci pentru prima oară, repetat ca o lovitură de ciocan la fiecare frază, şi pe care m-am grăbit să-l caut în dicționar.

Era un avocat eminent, elev remarcabil al marelui penalist italian Enrico Ferri, de la Roma. Studiase acolo şi arta oratorică a lui Mussolini şi avea ceva din stilul său teatral la tribună. Gabriel Turbay, rivalul lui din acelaşi partid, era un doctor cultivat şi distins, cu ochelari cu rame fine de aur care-i dădeau un oarecare aer de artist de cinema. La un recent congres al Partidului Comunist ținuse un discurs neprevăzut care i-a surprins pe mulți şi i-a neliniştit pe unii dintre colegii lui de partid burghezi, însă el nu credea că şi-ar contrazice, cu vorba ori cu fapta, formația liberală şi nici vocația de aristocrat. Familiaritatea lui cu diplomația rusă data din 1936, când a stabilit la Roma relațiile cu Uniunea Sovietică, în calitatea sa de ambasador al Columbiei. Şapte ani mai târziu, le-a legalizat la Washington, fiind ministru al Columbiei în Statele Unite.

Bunele sale raporturi cu Ambasada sovietică din Bogotá

deveniseră şi mai cordiale şi era prieten cu câțiva dintre conducătorii Partidului Comunist Columbian care ar fi putut stabili o alianță electorală cu liberalii, pomenită adesea în zilele acelea, dar care nu s-a realizat niciodată. Tot în perioada aceea, pe când era ambasador la Washington, a circulat în Columbia zvonul insistent că era iubitul secret al unei vedete celebre de la Hollywood – poate Joan Crawford sau Paulette Godard – însă n-a renunțat niciodată la vocația lui de celibatar înverşunat.

Electoratul lui Gaitán şi cel al lui Turbay puteau alcătui o majoritate liberală şi deschide drumuri noi chiar în cadrul partidului, dar niciunul din aceste două electorate separate nu avea să câştige în fața conservatorilor uniți şi susținuți de armată.

Gaceta Literaria scoasă de noi a apărut în acele zile nefaste. Până şi pe noi, care făcuserăm primul număr, ne-a surprins prezentarea profesională pe opt pagini de mărime redusă, bine alcătuită şi tipărită cu grijă. Carlos Martín şi Carlos Julio Calderón au fost cei mai entuziaşti şi amândoi au comentat în recreații unele articole. Dintre acestea, cel mai important a fost acela scris de Carlos Martín la solicitarea noastră, în care vorbea de necesitatea unei curajoase luări de poziție în lupta împotriva afaceriştilor care prejudiciau interesele statului, a politicienilor arivişti şi a speculanților care împiedicau bunul mers al țării. Articolul a fost publicat cu fotografia lui mare pe prima pagină. Mai erau un articol al lui Convers despre hispanitate şi o proză lirică proprie, iscălită Javier Garcés. Convers ne-a încunoştințat că prietenii lui din Bogotá erau plini de entuziasm şi că aveau posibilități de subvenționare pentru a lansa revista noastră pe scară largă, ca publicație liceală.

Primul număr nu fusese încă distribuit când a survenit lovitura de stat de la Pasto. În aceeaşi zi în care s-a declarat tulburarea ordinii publice, primarul din Zipaquirâ a năvălit în liceu în fruntea unui pluton înarmat şi a confiscat exemplarele pe care le pregătiserăm pentru difuzare. A fost un asalt ca în filme, explicabil

numai prin vreun denunț perfid că revista ar conține material subversiv. În aceeaşi zi a sosit o notificare de la biroul de presă al preşedinției Republicii, în care se spunea că revista fusese tipărită fără să treacă prin cenzura stării de asediu şi Carlos Martín a fost destituit din funcția de director fără nicio înştiințare prealabilă.

Pentru noi a fost o decizie aberantă care ne-a făcut să ne simțim umiliți şi, totodată, importanți. Tirajul revistei nu depăşea două sute de exemplare menite să fie distribuite pe la prieteni, dar ni s-a explicat că prezența cenzurii era ineluctabilă în condițiile stării de asediu. Autorizația de publicare a fost suspendată până la noi ordine care n-au sosit niciodată.

Au trecut mai bine de cincizeci de ani până când Carlos Martín mi-a dezvăluit pentru memoriile de față misterele acelui episod absurd. În ziua confiscării revistei, el a fost chemat la biroul din Bogotá de acelaşi ministru al Educației care îl numise – Antonio Rocha – şi care i-a cerut să-şi dea demisia. Carlos Martín l-a găsit cu un exemplar din *Gaceta Literaria* unde fuseseră subliniate cu creion roşu numeroasele fraze considerate subversive. La fel procedaseră cu editorialul lui şi cu articolul lui Mario Convers, precum şi cu un poem al unui autor cunoscut, suspectat că ar fi scris în limbaj cifrat. „Până şi Biblia subliniată cu atâta rea-voință ar putea exprima ceva tocmai pe dos față de adevăratul ei sens", le-a spus Carlos Martín, într-o reacție de furie atât de dezlănțuită, că ministrul l-a amenințat că o să cheme poliția. A fost numit director al revistei *Sábado,* ceea ce pentru un intelectual ca el trebuia să însemne o promovare de excepție. A rămas însă mereu cu impresia că a fost victima unei conspirații de dreapta. A ajuns ținta unei agresiuni într-o cafenea din Bogotá şi a fost gata să se apere trăgând cu pistolul. Mai târziu, alt ministru l-a numit avocat-şef al departamentului juridic şi a făcut o carieră strălucită în culmea căreia s-a retras, printre cărți şi amintiri, în oaza sa de linişte de la Tarragona.

În acelaşi timp cu demiterea lui Carlos Martín – şi fără nicio

legătură cu ea, bineînțeles – a circulat prin liceu şi prin casele, şi prin cârciumile din oraş *o* versiune anonimă potrivit căreia războiul cu Peru, din 1932, a fost o potlogărie a guvernului liberal ca să se mențină prin forță împotriva opoziției deşănțate a conservatorilor. Versiunea, răspândită chiar şi pe foi dactilografiate, susținea că drama începuse fără cea mai neînsemnată intenție politică atunci când un sublocotenent peruvian a traversat fluviul Amazon cu o patrulă militară şi a sechestrat-o pe malul columbian pe iubita secretă a primarului din Leticia, o mulatră de o frumusețe tulburătoare, căreia i se spunea Pila, diminutiv de la Pilar. Când primarul columbian a descoperit cele întâmplate, a trecut granița naturală a fluviului cu o ceată de peoni înarmați şi a eliberat-o pe Pila pe teritoriu peruvian. Însă generalul Luis Sánchez Cerro, dictator absolut în Peru, a ştiut să profite de încăierare pentru a invada Columbia şi a încerca să schimbe hotarele Amazonului în favoarea țării lui.

Olaya Herrera – sub presiunea feroce a Partidului Conservator, învins după o jumătate de veac de domnie absolută – a declarat starea de război şi mobilizarea națională, şi-a epurat armata cu ajutorul unor oameni de încredere şi a trimis trupe spre a elibera teritoriile violate de peruvieni. Un strigăt de luptă a cutremurat țara şi ne-a înflăcărat copilăria: „Sus Columbia, jos Peru!" În vâltoarea războiului a circulat chiar şi versiunea că avioanele civile ale companiei naționale au fost militarizate şi echipate ca escadrile de luptă şi că unul dintre ele, în lipsă de bombe, a pus pe fugă o procesiune din Săptămâna Mare, în localitatea peruviană Guepi, bombardând-o cu nuci de cocos. Marele scriitor Juan Lozano y Lozano, mobilizat de preşedintele Olaya să-l țină la curent cu realitatea într-un război de minciuni reciproce, a scris în proza sa măiastră adevărul despre incident, dar multă vreme falsa versiune s-a considerat a fi cea veridică.

Firește, pentru generalul Luis Miguel Sánchez Cerro războiul a fost o şansă picată din cer ca să-şi întărească regimul de fier. La

rândul lui, Olaya Herrera l-a numit comandant suprem al forțelor columbiene pe generalul şi fostul preşedinte conservator Miguel Abadía Méndez, care se afla la Paris. Generalul a traversat Atlanticul într-un vas de război şi a pătruns pe gurile fluviului Amazon până la Leticia, tocmai când diplomații ambelor tabere începeau tratativele de pace.

Carlos Martín a fost înlocuit la conducerea liceului fără nicio legătură cu lovitura de stat de la Pasto şi, de fapt, nici cu incidentul cu revista, cu Óscar Espitia Brand, dascăl de carieră şi fizician prestigios. Schimbarea a trezit în internat tot felul de suspiciuni. Rezervele mele în privința noului director m-au făcut să mă înfior încă de prima oară când l-am salutat, din pricina stuporii cu care şi-a ațintit privirea asupra pletelor mele de poet şi a mustăților zbârlite. Avea o înfățişare aspră şi se uita drept în ochi cu o expresie severă. Vestea că avea să ne fie profesor de chimie organică m-a înspăimântat de-a binelea.

Într-o sâmbătă, pe când ne aflam la cinema, pe la jumătatea reprezentației de seară, un glas emoționat ne-a anunțat la megafon că murise un elev în liceu. Şocul a fost atât de puternic, că n-am putut să-mi amintesc ce film vedeam, dar n-am uitat niciodată măiestria interpretării lui Claudette Colbert pe punctul de a se arunca într-un râu tumultuos de pe balustrada unui pod. Elevul care murise era din clasa a doua, avea şaisprezece ani şi se întorsese de curând din Pasto, oraşul său natal îndepărtat, aflat în apropierea frontierei cu Ecuadorul. Făcuse un stop respirator în timpul unei curse organizate de profesorul de gimnastică la sfârşit de săptămână, drept pedeapsă pentru elevii leneşi. A fost singurul elev care a murit în cursul şederii mele acolo şi a stârnit o tulburare nemaipomenită nu numai în liceu, ci şi în oraş. Colegii m-au ales să rostesc la înmormântare câteva cuvinte de rămas-bun. Chiar în seara aceea am cerut o audiență noului director pentru a-i arăta discursul funebru şi intrarea în biroul lui m-a zguduit de parcă era o repetiție supranaturală a întâlnirii unice pe care am avut-o cu

directorul mort. Profesorul Espitia mi-a citit cu o expresie tragică textul scris de mână şi l-a aprobat fără comentarii, dar, când m-am ridicat să plec, mi-a făcut semn să mă aşez la loc. Îmi citise notele şi unele versuri, dintre numeroasele care circulau din mână în mână în recreații, şi câteva i s-au părut că merită să fie publicate într-un supliment literar. Abia am reuşit să-mi înving timiditatea necruțătoare, când el începuse deja să-mi spună ce avea de gând. M-a sfătuit să-mi tai buclele de poet, nepotrivite pentru un bărbat serios, să-mi aranjez mustața cu peria şi să renunț la cămăşile cu păsări şi flori ce păreau mai curând de carnaval. Niciodată nu m-am aşteptat la aşa ceva şi, din fericire, am avut tăria să nu-i răspund impertinent. El a luat aminte şi a adoptat un ton solemn pentru a-mi mărturisi că se temea ca nu cumva moda lansată de mine să prindă printre colegii mai mici grație reputației mele de poet. Am ieşit din birou impresionat de recunoaşterea talentului şi a înclinațiilor mele poetice de către o instanță atât de înaltă şi dispus să-i fac pe plac directorului, schimbându-mi înfățişarea în vederea unui act atât de solemn. Până într-atât, încât am interpretat drept eşec personal suspendarea omagierii postume la cererea familiei.

Deznodământul a fost îngrozitor. Când sicriul a fost expus în biblioteca liceului, cineva a descoperit că sticla părea aburită. Álvaro Ruiz Torres l-a deschis la solicitarea familiei şi a constatat că, într-adevăr, era umed pe dinăuntru. Căutând pe dibuite cauza aburilor într-un sicriu ermetic, apăsă uşor cu vârfurile degetelor pe pieptul cadavrului, iar acesta scoase un geamăt sfâşietor. Familia a fost gata să-şi piardă mințile la gândul că era viu, până când medicul le-a explicat că plămânii reținuseră aerul datorită stopului respirator şi-l expulzaseră prin apăsarea pieptului. În ciuda simplității diagnosticului sau poate tocmai de aceea, unii au rămas cu teama că-l ingropaseră de viu. În această stare de spirit m-am dus în vacanța de după clasa a patra, dornic să-mi îmbunez părinții spre a accepta să nu-mi mai continuu studiile.

Am debarcat la Sucre pe o burniță invizibilă. Bazinul portului mi s-a părut altfel decât în amintirile mele pline de nostalgie. Piața era mai mică şi mai pustie decât în memoria mea, iar biserica şi parapetul erau scăldate într-o lumină tristă printre migdalii cu crengile goale. Ghirlandele pestrițe de pe străzi vesteau Crăciunul, dar acesta nu mi-a mai stârnit emoția de odinioară şi n-am mai recunoscut pe nimeni printre puținii oameni cu umbrele care aşteptau pe chei, până când unul dintre ei mi-a spus trecând pe lângă mine, cu accentul şi tonul lui de neconfundat:

— Ia te uită!

Era tata, puțin tras la față pentru că slăbise. Nu avea costumul de dril alb după care era recunoscut de la distanță în anii tinereții lui, ci nişte pantaloni de casă, o cămaşă tropicală cu mâneci scurte şi o şapcă ciudată de vătaf. Îl însoțea fratele meu Gustavo, pe care nu l-am recunoscut căci se înălțase mult la cei nouă ani ai lui.

Din fericire, familia îşi păstrase disciplina de săraci şi cina luată devreme părea făcută dinadins spre a-mi dovedi că aceea era casa mea şi că nu aveam alta. Vestea cea bună la masă a fost că sora mea Ligia câştigase la loterie. Povestea – spusă chiar de ea – a început când mama a visat că tata trăsese în aer ca să-l sperie pe un hoț pe care l-a surprins furând în casa veche din Aracataca. Potrivit unui obicei în familie, mama povesti visul la micul dejun şi sugeră să se cumpere un bilet de loterie terminat în şapte, fiindcă numărul acesta avea forma revolverului bunicului. Norocul nu le-a surâs cu un bilet cumpărat de mama pe datorie, pe care urma să-l plătească chiar cu banii de premiu. Însă Ligia, care pe atunci avea unsprezece ani, îi ceru tatălui cincizeci de centime, să plătească lozul necâştigător, şi încă treizeci pentru a mai lua săptămâna viitoare altul cu acelaşi număr: 0207.

Fratele nostru Luis Enrique a ascuns lozul ca s-o sperie pe Ligia, dar s-a speriat el mai tare în următoarea zi de luni când a auzit-o intrând în casă şi țipând ca o nebună că tocmai câştigase la loterie.

Fiindcă în graba mare fratele care făcuse pozna a uitat unde ascunsese lozul şi, în iureşul căutării, au fost nevoiți să golească dulapuri şi cufere, întorcând casa cu susul în jos din salon până la toaletă. Însă cel mai mult m-a tulburat numărul de cabală al premiului: 770 de pesos.

Vestea proastă a fost că părinții îşi realizaseră în sfârşit visul de a-l trimite pe Luis Enrique la şcoala de corecție de la Fontidueno, la Medellín, convinşi că era o instituție pentru copiii neascultători şi fără să aibă habar ce era în realitate: o închisoare pentru reeducarea delincvenților minori cu un înalt grad de periculozitate.

Decizia finală a fost luată de tata după ce şi-a trimis fiul neastâmpărat să încaseze o datorie de la farmacie, iar acesta, în loc să-i dea cei opt pesos, a cumpărat o chitară de calitate la care a învățat să cânte ca un maestru. Tata nu a făcut niciun comentariu când a descoperit instrumentul în casă şi-i tot cerea băiatului datoria încasată, însă acesta îi răspundea mereu că vânzătoarea n-avea bani să-i plătească. Trecuseră cam două luni când Luis Enrique a dat peste tata cântând la chitara aceea un cântec improvizat: „Ia te uită la mine cum cânt la chitara asta ce m-a costat opt pesos“.

N-am ştiut niciodată cum de a aflat de toată povestea şi nici de ce se prefăcuse că n-are habar de năzdrăvănia fiului său, dar acesta a dispărut de acasă până când mama şi-a calmat bărbatul, Atunci l-am auzit pe tata amenințând pentru prima oară că-l va trimite pe Luis Enrique la şcoala de corecție din Medellín, dar nimeni nu l-a luat în seamă, căci şi pe mine intenționase să mă trimită la seminarul din Ocaña, nu în chip de pedeapsă, ci pentru cinstea de a avea un preot în casă, dar a zăbovit mai mult făurind planul decât dându-l uitării. Chitara a fost totuşi picătura care a umplut paharul.

Nu se putea intra în şcoala de corecție decât prin hotărârea unui judecător de minori, dar tata a trecut peste formalități cu ajutorul unor prieteni comuni, printr-o scrisoare de recomandare a

arhiepiscopului din Medellín, monseniorul Gárcia Benitez. Luis Enrique, la rândul lui, a dat încă o dată dovadă de firea lui bună, lăsându-se dus cu mare bucurie, ca la o petrecere.

Vacanțele fără el nu erau la fel. Ca un adevărat profesionist ştia să se combine cu Filadelfo Velilla, croitorul acela fantastic care era şi chitarist de excepție şi, firește, cu maestrul Valdés. Era uşor. Plecând de la balurile agitate ale celor bogați, ne asaltau, furişate în bezna parcului, stoluri de novice cu tot felul de tentații. Uneia care trecea pe acolo, dar care nu făcea parte dintre ele, i-am propus, din greşeală, să fugă cu mine şi mi-a răspuns cu o logică fără cusur că nu putea, fiindcă bărbatul ei era acasă, dormind. Cu toate acestea, după două nopți, mi-a dat de ştire că va trage zăvorul de la uşa dinspre stradă de trei ori pe săptămână, ca să pot intra fără să mai bat când bărbatul ei avea să lipsească.

Îmi amintesc de numele ei întreg, dar prefer să-i spun ca pe atunci: Nigromanta. Împlinea douăzeci de ani la Crăciun şi avea un profil abisinian şi o piele ca de cacao. În pat era veselă şi se cutremura toată de nişte orgasme zbuciumate şi tânguitoare şi avea un instinct de a face dragoste ce nu părea de ființă omenească, ci de râu învolburat. De Ia primul asalt ne-am iubit ca nebunii. Bărbatul ei – ca Juan Breva – avea un trup de uriaş şi o voce de fetiță. Fusese sergent de poliție în sudul țării şi avea proasta reputație de a omorî liberali numai ca să nu-şi piardă iscusința de a împuşca. Locuiau într-o cameră despărțită printr-un paravan de carton, cu o uşă ce dădea în stradă şi alta înspre cimitir. Vecinii se plângeau că ea tulbura liniştea morților cu urletele-i de cățea fericită, dar cu cât țipa mai tare, cu atât pesemne se simțeau morții mai fericiți fiind tulburați de ea.

În prima săptămină am fost nevoit să fug din cameră în zori pe la patru, fiindcă greşiserăm data şi sergentul putea să sosească în orice moment. Am ieşit pe poarta mare a cimitirului, printre flăcăraie şi lătrăturile clinilor necrofili. Pe al doilea pod de peste conductă am văzut venind înspre mine o siluetă ieşită din comun

pe care n-am recunoscut-o decât când am fost față în față. Era sergentul în persoană, care m-ar fi găsit la el acasă dacă aş mai fi zăbovit încă cinci minute.

— Bună ziua, flăcău, mi-a spus pe un ton cordial.

I-am răspuns fără convingere:

— Dumnezeu să vă aibă în pază, domnule sergent.

Atunci s-a oprit să-mi ceară foc. I-am dat, stând foarte aproape de el, ca să feresc chibritul de vântul din zori. Când s-a îndepărtat cu țigara aprinsă, mi-a zis bine dispus:

— Miroşi a curvă ceva de groază.

Sperietura nu m-a ținut cât mă aşteptam, căci miercurea următoare am dormit iar la ea şi când am deschis ochii m-am pomenit cu rivalul ofensat care mă privea în tăcere de la picioarele patului. Groaza mea a fost atât de cumplită, că mi-a fost greu să mai respir. Ea, goală ca şi mine, încercă să se pună între noi, însă bărbatul o dădu la o parte cu țeava revolverului.

— Tu să nu te bagi, îi zise. Poveştile de alcov se rezolvă cu gloanțe.

A pus revolverul pe masă, a desfăcut o sticlă de rom de trestie de zahăr, a aşezat-o lângă revolver şi am stat amândoi jos, față în față, bând fără să vorbim. Nu-mi puteam închipui ce avea să facă, dar am crezut că, de-ar fi vrut să mă omoare, ar fi făcut-o fără atâtea ocolişuri. În scurt timp a apărut Nigromanta, înfăşurată într-un cearşaf şi cu un aer petrecăreț, dar el o ținti cu revolverul.

— Asta-i treabă de bărbați, îi spuse.

Ea sări în lături şi se ascunse în spatele paravanului.

Terminaserăm prima sticlă când se dezlănțui potopul.

El desfăcu atunci încă una, îşi sprijini țeava de tâmplă şi mă privi țintă cu nişte ochi de gheață. Atunci apăsă pe trăgaci până la capăt, dar nu se auzi decât un zgomot sec. Abia dacă-şi putea stăpâni tremurul mâinii când îmi dădu revolverul.

— E rândul tău, îmi zise.

Țineam pentru prima oară un revolver în mână şi m-a surprins

că era atât de greu şi de fierbinte. N-am ştiut ce să fac. Eram scăldat într-o sudoare înghețată şi aveam pântecele plin de o spumă arzătoare. Am vrut să spun ceva, dar vocea mi s-a oprit în gât. Nu mi s-a năzărit să trag în el, ci i-am înapoiat revolverul fără să înțeleg că era singura mea şansă.

— Ce-i? Te-ai scăpat pe tine? mă întrebă el, disprețuitor şi fericit. Puteai să te fi gândit înainte de a veni.

Puteam să-i spun că şi bărbații se scapă pe ei, dar mi-am dat seama că n-aveam curaj să fac bancuri fatale. Deschise atunci încărcătorul revolverului, scoase singura capsă şi o aruncă pe masă: era goală. Sentimentul meu n-a fost de uşurare, ci de umilință cumplită.

Ploaia torențială slăbi înainte de patru. Amândoi eram atât de epuizați de încordare, că nu-mi amintesc în ce moment mi-a ordonat să mă îmbrac şi m-am supus cu o anume solemnitate de duel. Numai când se aşeză din nou mi-am dat seama că el era cel care plângea. În hohote şi fără sfială, ba parcă făcând paradă de lacrimile lui. La sfârşit şi le-a şters cu dosul mâinii, şi-a suflat nasul cu degetele şi s-a ridicat.

— Ştii de ce pleci de aici viu şi nevătămat? m-a întrebat. Şi şi-a răspuns tot el: Pentru că tatăl tău a fost singurul care m-a putut lecui de o blenoragie nenorocită de care nimeni nu m-a scăpat vreme de trei ani de zile.

M-a bătut bărbăteşte pe spate şi m-a împins în stradă. Ploua în continuare şi târgul era plin de apă, aşa încât am plecat prin şanț, udându-mă până la genunchi, descumpănit că eram în viață.

Nu ştiu cum a aflat mama de incident, dar în zilele următoare a dus o campanie îndârjită ca să nu plec noaptea de acasă. În vremea asta se purta cu mine ca şi cum ar fi făcut-o cu tata, cu tot felul de şiretlicuri ca să-mi abată atenția care însă n-au fost bune de nimic. Căuta semne că mi-aş fi scos hainele în afara casei, descoperea parfumuri unde nu era nici urmă, îmi pregătea mâncăruri grele înainte de a pleca de acasă, luându-se după superstiția populară că

nici bărbatul, nici fiii ei nu s-ar încumeta să facă dragoste în somnolența din timpul digestiei. În sfârşit, într-o seară când n-a mai găsit pretexte să mă rețină, s-a aşezat în fața mea şi mi-a spus:

— Umblă zvonul că te-ai încurcat cu nevasta unui polițist şi că acesta a jurat să-ți tragă un glonț.

Am reuşit s-o conving că nu era adevărat, dar zvonul a dăinuit. Nigromanta îmi trimitea veşti că era singură, că bărbatul îi era în misiune, că nu-l mai văzuse de multă vreme. Am făcut întotdeauna tot ce mi-a stat în putință ca să nu dau ochii cu el, dar se grăbea să mă salute de la distanță, cu un semn din mână care putea fi la fel de bine de împăcare sau de amenințare. În vacanța din anul următor l-am văzut pentru ultima oară, într-o noapte de petrecere, când mi-a oferit o înghițitură de rom curat pe care n-am îndrăznit s-o refuz.

Nu ştiu prin ce tertipuri de iluzionism profesorii şi colegii, care mă văzuseră veşnic ca pe un elev închis în sine, au ajuns să mă privească în clasa a cincea ca pe un poet blestemat care cultiva aceeaşi atmosferă dezinvoltă ce a culminat pe vremea lui Carlos Martín. N-am început oare să fumez la liceu la cincisprezece ani ca să fiu cât mai aproape de imaginea aceea? Prima oară a fost ceva îngrozitor. Mi-am petrecut o jumătate de noapte agonizând peste ce vomitasem pe jos în closet. M-am trezit dis-de-dimineață sleit de puteri, dar mahmureala de după tutun, în loc să mă slăbească, mi-a stârnit o dorință nestăvilită de a mai fuma. Aşa mi-am început viața de fumător înrăit, până într-atât, încât am ajuns să nu mă mai pot gândi la ceva dacă n-aveam gura plină de fum. La liceu ne era îngăduit să fumăm numai în recreații, însă eu ceream voie să merg la toaletă în două sau trei rânduri la fiecare oră, numai pentru a-mi astâmpăra pofta. Am ajuns astfel la trei pachete de douăzeci de țigări pe zi şi treceam şi de patru dacă noaptea era zbuciumată. Într-o vreme, după ce terminasem colegiul, am crezut că înnebunesc din cauza uscăciunii din gât şi a durerii de oase. M-am hotărât să renunț, dar n-am rezistat mai mult de două zile de

frământări.

Nu ştiu dacă nu cumva chiar fumatul mi-a dezlegat mâna la scris, cu atâtea compuneri mereu mai îndrăznețe date de profesorul Calderón şi cu toate cărțile de teorie literară pe care aproape că mă obliga să le citesc. Astăzi, trecându-mi viața în revistă, îmi aduc aminte că, în pofida nenumăratelor poveşti pe care le citisem de la prima mea uimire când am descoperit O *mie şi una de nopți,* concepția mea despre povestire era rudimentară. Până când m-am încumetat să cred că minunile povestite de Şeherezada se petreceau cu adevărat în viața de zi cu zi de pe vremea sa şi au contenit din pricina neîncrederii şi a laşității realiste a generațiilor următoare. De aceea, mi se părea cu neputință să existe cineva din vremea noastră care să mai creadă că se putea zbura peste oraşe şi munți stând pe un covor sau că un sclav din Cartagena de Indias ar trăi ispăşindu-şi pedeapsa închis într-o sticlă, timp de două sute de ani, numai dacă autorul poveştii ar fi în stare să-i facă pe cititori să creadă că e adevărată.

Orele mă plictiseau, în afară de cele de literatură, la care învățam totul pe dinafară şi mă bucuram de-a lungul lor de statutul de protagonist unic. Blazat de atâta studiu, lăsam totul la voia norocului. Aveam un instinct propriu presimțind punctele nevralgice ale fiecărei materii şi aproape că le ghiceam pe cele care îi interesau cel mai mult pe profesori ca să nu mai învăț şi la restul. Adevărul e că nu înțelegeam de ce trebuia să-mi sacrific mintea şi timpul învățând materii care nu mă mişcau şi, prin urmare, n-aveau să-mi folosească la nimic într-o viață ce nu era a mea.

M-am încumetat să cred că majoritatea profesorilor mă apreciau mai curând prin felul meu de a fi decât prin rezultatele de la examene. Mă salvau răspunsurile neprevăzute, aiurelile mele, născocirile iraționale. Totuşi, când am terminat clasa cincea, cu spaime profesionale pe care nu mă simțeam în stare să le depăşesc, mi-am dat seama de limitele mele. Bacalaureatul fusese până atunci un drum pietruit cu miracole, dar inima mă prevenea că la

sfârşitul clasei a cincea mă aştepta un zid de netrecut. Adevărul gol-goluț este că îmi lipseau deja voința, vocația, disciplina, banii şi cunoaşterea ortografiei pentru a mă putea îndrepta spre cariera profesorală. Mai bine zis: anii zburau şi nu aveam nici cea mai mică idee despre ceea ce aveam să fac cu viața mea, căci trebuia să mai treacă încă multă vreme înainte de a înțelege că până şi sentimentul acela de înfrângere era benefic, pentru că nu există nimic de pe lumea asta sau de pe cealaltă care să nu fie de folos unui scriitor.

Nici țării nu-i mergea prea bine. Hăituit de opoziția feroce a reacției conservatoare, Alfonso López Pumarejo a renunțat la preşedinția Republicii la 31 iulie 1945. I-a urmat Alberto Lleras Camargo, desemnat de către Congres pentru acel ultim an al mandatului prezidențial. De la discursul său de preluare a puterii, cu vocea-i adormitoare şi proza elegantă, Llera a inițiat activitatea iluzorie de a domoli starea de spirit a țării în vederea alegerii noului candidat.

Prin intermediul monseniorului López Lleras, văr cu noul preşedinte, directorul liceului a obținut o audiență specială pentru a solicita un ajutor de la guvern ca să poată organiza o excursie de studii pe coasta atlantică. N-am priceput de ce m-a ales să-l însoțesc la această audiență, cu condiția să-mi aranjez puțin claia de păr ciufulit şi mustața sălbatică. Ceilalți invitați au fost Guillermo López Guerra, un cunoscut al preşedintelui, şi Alvaro Ruiz Torres, nepotul Laurei Victoria, o faimoasă poetă care cultiva teme îndrăznețe din generația Celor Noi, din care făcea parte şi Lleras Camargo. N-am avut de ales: sâmbătă seara, în vreme ce Guillermo Granados citea în dormitor un roman care n-avea nicio legătură cu mine, un frizer amator din clasa a treia m-a tuns ca pe un răcan şi mi-a potrivit o mustață de tangou. Toată săptămâna am suportat glumele colegilor de la internat şi ale celor externi cu privire la noua mea înfățişare. Doar gândul de a intra în palatul prezidențial îmi îngheța sângele, însă a fost o greşeală a inimii, căci

singurul semn legat de misterele puterii pe care l-am aflat acolo a fost o linişte cerească. După o scurtă şedere în anticamera cu goblenuri şi perdele de atlaz, un militar în uniformă ne-a condus în biroul preşedintelui.

Lleras Camargo semăna neobişnuit de mult cu fotografiile lui. M-au impresionat spatele lui triunghiular într-un costum impecabil de gabardină englezească, pomeții pronunțați, paliditatea de pergament, dinții de copil neastâmpărat care făceau deliciile caricaturiştilor, încetineala gesturilor şi felul său de a da mâna privindu-te drept în ochi. Nu-mi amintesc ce credeam eu despre cum trebuie să fie preşedinții, dar nu mi s-a părut c-ar fi toți ca el. Cu timpul, când l-am cunoscut mai bine, mi-am dat seama că nici el însuşi n-avea să afle poate vreodată că era mai mult decât orice un scriitor rătăcit.

După ce a ascultat cuvintele directorului cu o atenție prea vădită, a făcut câteva comentarii oportune, dar n-a luat nicio hotărâre până nu i-a ascultat şi pe cei trei elevi. A făcut-o la fel de atent şi ne-a măgulit să fim tratați cu acelaşi respect şi cu aceeaşi simpatie pe care le arăta directorului. I-au fost de-ajuns ultimele două minute ca să ne lase certitudinea că se pricepea mai bine la poezie decât la navigația fluvială şi că, de bună seamă, îl interesa mai mult.

Ne-a acordat tot ce i-am solicitat şi, în plus, a promis să asiste la festivitatea de sfârşit de an de la liceu, peste patru luni. S-a ținut de cuvânt, participând ca la cea mai solemnă dintre activitățile guvernului şi a râs ca nimeni altul de comedia deocheată pe care am reprezentat-o în onoarea lui. La recepția finală s-a distrat ca orice elev, prezentându-ne o altă imagine a sa, diferită, şi n-a rezistat tentației studențeşti de a pune cu piciorul piedică în calea celui care ducea cupele, care abia dacă s-a putut feri la timp.

Cu starea de spirit de la serbarea de sfârşit de an m-am dus să-mi petrec în familie vacanța şi prima veste pe care mi-au dat-o a fost aceea, grozav de fericită, că fratele meu Luis Enrique se

întorsese după un an şi şase luni de la şcoala de corecție. M-a surprins încă o dată firea lui bună. Nu simțea nici cea mai mică ranchiună împotriva nimănui pentru pedeapsă şi-şi povestea necazurile cu un umor care te cucerea. În meditațiile lui de ostatic a ajuns la concluzia că părinții noştri îl internaseră de bună-credință. Totuşi, protecția episcopală nu l-a pus la adăpost de aspra încercare a vieții de zi cu zi de la închisoare ce i-a întărit caracterul şi simțul umorului în loc să-l pervertească.

Prima lui slujbă după ce s-a întors a fost aceea de secretar la primăria din Sucre. De la o vreme, primarul se tot plângea de o subită neplăcere gastrică şi cineva i-a prescris un medicament miraculos care tocmai ieşise pe piață: Alkaseltzer. Primarul n-a dizolvat pastila în apă, ci a înghițit-o ca pe una obişnuită, şi mare minune că nu s-a înecat, în vreme ce în stomac îi bolborosea efervescența de nestăpânit. Cum nu şi-a putut reveni imediat din sperietură, şi-a luat nişte zile de concediu, dar din rațiuni politice n-a vrut să fie înlocuit de niciunul dintre locțiitorii oficiali şi l-a însărcinat pe fratele meu cu interimatul. Din pricina acestui ciudat carambol – şi fără să aibă vârsta regulamentară – Luis Enrique a rămas în istoria municipiului ca fiind cel mai tânăr primar.

În vacanța aceea m-a tulburat de-a binelea certitudinea că în străfundul sufletului familia îşi întemeia viitorul pe ceea ce aşteptau de la mine şi numai eu ştiam precis că erau iluzii deşarte. Două sau trei fraze ale tatălui meu, rostite în timpul prânzului, mi-au arătat că aveam multe de vorbit despre soarta noastră comună, iar mama s-a grăbit să-i întărească spusele:

— Dacă lucrurile merg tot aşa, zise ea, mai curând sau mai târziu va trebui să ne întoarcem la Cataca. Dar o privire rapidă a tatei a făcut-o să se corecteze: Sau unde o fi să fie.

Aşadar era limpede: posibilitatea unei noi mutări oriunde era un subiect deja abordat în familie şi nu din pricina climatului moral, ci în vederea unui viitor mai bun pentru copii. Până în momentul acela mă consolam cu gândul de a atribui târgului şi locuitorilor

lui, ba chiar şi familiei mele, sentimentul eşecului care mă copleşea pe mine. Dar dramatismul tatei mi-a dezvăluit încă o dată că întotdeauna poți găsi un vinovat ca să nu fii tu însuți.

Simțeam plutind în aer ceva mult mai grav. Mama părea îngrijorată doar de sănătatea lui Jaime, fratele cel mic, care nu reuşise să-şi depăşească starea de copil născut la şase luni. Îşi petrecea cea mai mare parte a zilei culcată lângă el în hamacul din dormitor, chinuită de tristețe şi de căldurile istovitoare, iar casa începea să se resimtă din pricina delăsării ei. Frații păreau lăsați de izbelişte. Disciplina meselor slăbise atât de mult, încât mâncam la orice oră, când ni se făcea foame. Tata, bărbatul cel mai devotat căminului, îşi petrecea ziua contemplând din farmacie piața şi seara jucând o groază de partide la clubul de biliard. Într-o bună zi, n-am mai putut suporta încordarea. M-am întins alături de mama în hamac, cum n-am putut s-o fac în copilărie, şi am întrebat-o care era misterul ce plutea în aerul casei. Ea oftă din rărunchi ca să nu-i tremure vocea şi-şi deschise sufletul:

— Tatăl tău are un copil în târg.

Din uşurarea pe care i-am simțit-o în voce mi-am dat seama de nerăbdarea cu care-mi aştepta întrebarea. Descoperise adevărul cu perspicacitatea dată de gelozie, când o fată care servea în casă s-a întors odată tare tulburată fiindcă-l văzuse pe tata vorbind la telefon la oficiul telegrafic. Unei femei geloase nu-i trebuie să afle mai mult. Era singurul telefon din târg şi numai pentru convorbiri interurbane cu preaviz, cu aşteptări incerte şi minute atât de scumpe, că era folosit numai pentru cazuri de extremă gravitate. Fiece convorbire, oricât de simplă ar fi fost, stârnea o alarmă răutăcioasă printre vecinii din piață. Aşa încât, atunci când tata s-a întors acasă, mama l-a pândit fără să-i spună nimic, până când el a rupt o hârtiuță din buzunar, o citație în urma unei plângeri judiciare legate de un abuz în profesie. Mama a aşteptat ocazia ca să-l întrebe din senin cu cine vorbise la telefon. Întrebarea a fost atât de revelatoare, că tata n-a găsit pe moment un răspuns mai

credibil decât adevărul:

— Am vorbit cu un avocat.

— Ştiu asta, îi spuse mama. Dar vreau să-mi povesteşti totul chiar tu, cu sinceritatea pe care o merit.

Mama a admis mai târziu că s-a îngrozit de ceea ce provocase fără să-şi dea seama, căci el se încumetase să-i spună adevărul numai fiindcă socotea că ea ştia totul. Sau că ar trebui să i-l spună.

Aşa a şi fost. Tata a recunoscut că primise citația în urma unei plângeri penale împotriva lui, potrivit căreia, pe când consulta o bolnavă, o narcotizase cu o injecție cu morfină şi abuzase de ea. Faptul s-ar fi petrecut într-un sat îndepărtat, unde el stătuse pentru scurtă vreme ca să-i îngrijească pe bolnavii fără posibilități. Şi dădu neîntârziat o dovadă a cinstei sale: melodrama cu anestezia şi violul era o minciună criminală a duşmanilor săi, dar copilul era al lui şi fusese conceput în împrejurări fireşti.

Mamei nu i-a fost uşor să evite scandalul, fiindcă cineva foarte important trăgea din umbră sforile maşinației. Exista precedentul cu Abelardo şi Carmen Rosa, care stătuseră la noi cu diferite prilejuri, înconjurați de dragostea tuturor, dar amândoi se născuseră înainte de căsătorie. Totuşi, mama şi-a înfrânat supărarea pricinuită de noul copil şi de infidelitatea soțului, şi a luptat fățiş alături de el până a spulberat minciuna cu violul.

Familia şi-a regăsit liniştea. Cu toate acestea, la puțină vreme, au sosit veşti tainice din aceeaşi regiune, despre o fetiță de la altă mamă pe care tata o recunoscuse drept a lui şi care trăia în condiții deplorabile. Mama n-a pierdut timpul cu procese şi presupuneri, ci s-a bătut s-o aduci acasă. „La fel a făcut Mina cu atâția copii de-ai tatei, răspândiți aiurea, spuse ea atunci, şi n-a avut niciodată motiv să regrete.” Aşa încât reuşi pe socoteala ei să-i fie adusă fetița, fără scandal, şi o incluse în familia noastră deja numeroasă.

Toate acestea erau de domeniul trecutului când Jaime se pomeni la o sărbătoare în alt sat cu un băiat identic cu fratele nostru Gustavo. Era copilul care fusese pricina procesului de paternitate,

crescut cum se cuvine şi cu răsfăț de mama lui. Dar mama noastră făcu tot felul de demersuri şi-l luă şi pe el acasă – când eram deja unsprezece – ajutându-l să învețe o meserie şi să-şi găsească un drum în viață. Nu mi-am putut ascunde atunci uimirea că o femeie stăpânită de o gelozie halucinantă este capabilă de asemenea acte, dar ea mi-a răspuns cu nişte cuvinte pe care le păstrez din clipa aceea ca pe un diamant:

— Acelaşi sânge ca al copiilor mei nu se poate pierde aiurea.

Îmi vedeam frații doar în vacanțele de sfârşit de an. De fiecare dată îmi era tot mai greu să-i recunosc şi să-i țin apoi minte cu noua lor înfățişare. Pe lângă numele dat la botez, mai aveam cu toții altul, pe care familia ni-l punea mai târziu, pentru a uşura raporturile de zi cu zi, şi nu era vorba de un diminutiv, ci de un nume ales la întâmplare. Pe mine, chiar din clipa când m-am născut, m-au numit Gabito – diminutiv impropriu de la Gabriel pe coasta insulei La Guajira – şi totdeauna am simțit că acesta e numele meu de botez şi că diminutivul e Gabriel. Odată, cineva surprins de acest capricios calendar al sfinților, ne-a întrebat de ce părinții noştri nu-şi botezaseră de la început toți copiii cu numele alese de ei.

Totuşi, această mărinimie a mamei părea să nu se potrivească defel cu atitudinea ei față de cele două fete mai mari, Margot şi Aída, cărora încerca să le impună aceeaşi disciplină strictă la care a obligat-o maică-sa din pricina iubirii pătimaşe pentru tata. Voia acum să se mute în alt oraş. Tata, în schimb, care n-avea nevoie să i se spună de două ori să-şi facă valizele şi s-o pornească să cutreiere lumea, de data asta se împotrivea. Au trecut câteva zile până când am aflat că era vorba de dragostea celor două fete mai mari pentru doi bărbați diferiți, dar care aveau acelaşi nume: Rafael. Când mi s-a povestit, n-am putut să nu râd amintindu-mi de romanul acela de groază care fusese povestea de dragoste dintre tata şi mama, şi i-am spus-o.

— Nu-i la fel, mi-a răspuns.

— Ba e la fel, am stăruit,

— Mă rog, e la fel, dar acum e de două ori în acelaşi timp.

Aşa cum se întâmplase atunci cu ea, nu contau argumentele şi nici bunele intenții. Niciodată nu s-a aflat cum de ştiau părinții, căci fiecare din ele şi în mod separat îşi luase toate precauțiile ca să nu fie descoperită. Dar se iveau martori la care nici nu te gândeai, fiindcă surorile mele apelaseră ele însele uneori la frații mai mici să le însoțească, numai pentru a-şi dovedi astfel nevinovăția. Faptul cel mai surprinzător a fost că tata a luat şi el parte la prigoana aceea, nu prin acțiuni concrete, dar cu aceeaşi rezistență pasivă ca a bunicului meu Nicolás împotriva propriei fete.

„Ne duceam la un bal şi tata intra la petrecere şi ne lua acasă, dacă descoperea că cei doi Rafael se aflau şi ei acolo", a povestit Aída Rosa într-un interviu pentru presă. Nu le dădeau voie să se plimbe pe câmp sau să meargă la cinema, sau le trimiteau cu cineva care nu le pierdea din ochi. Amândouă inventau, fiecare în felul ei, pretexte zadarnice ca să se ducă la întâlnirile amoroase, dar acolo se ivea o fantomă nevăzută care le dădea de gol. Ligia, mai mică decât ele, şi-a câştigat faima proastă de spioană şi pârâcioasă, dar ea însăşi se dezvinovățea cu argumentul că gelozia între frați era o altă formă de dragoste.

În vacanța aceea am încercat să intervin pe lângă părinți ca să nu repete greşelile pe care părinții mamei le făcuseră cu ea şi veşnic găseau motive încurcate ca să nu-mi înțeleagă argumentele. Cel mai redutabil a fost cel cu afişele, care dezvăluiseră secrete cumplite – reale sau inventate – chiar şi în familiile mai presus de orice bănuială. Se denunțaseră paternități ascunse, adultere ruşinoase, perversități de alcov care ajunseseră deja de domeniul public pe nişte căi mai puțin directe decât afişele. Dar niciodată nu s-a pus vreun afiş dezvăluind un fapt care să nu fie deja cunoscut, cu oricâtă grijă s-ar fi ascuns, sau care să nu se întâmple, mai curând sau mai târziu. „Tu însuți faci afişele", spunea una dintre victime.

Părinții n-au prevăzut însă că fetele aveau să se apere prin aceleaşi mijloace cum făcuseră ei. Pe Margot au trimis-o să studieze la Monteria, iar Aída s-a dus la Santa Marta, aşa cum a hotărât chiar ea. Erau amândouă la internat şi în zilele libere se găsea cineva care să le însoțească, dar s-au descurcat ca să poată comunica de departe cu cei doi iubiți numiți Rafael. Totuşi, mama a reuşit ceea ce părinții nu putuseră să facă în privința ei. Aída şi-a petrecut jumătate de viață la mănăstire, trăind acolo de bine, de rău până s-a simțit la adăpost de bărbați. Margot şi cu mine am fost mai departe uniți de amintirile copilăriei noastre comune, când eu însumi îi pândeam pe adulți ca să n-o surprindă mâncând pământ. Până la urmă, a rămas un fel de a doua mamă a tuturor, în special a lui Cuqui, care avea cea mai mare nevoie de ea, şi a stat lângă el până la ultima lui suflare.

Abia astăzi îmi dau seama până la ce punct acea stare sufletească proastă a mamei şi tensiunile interne din casă se potriveau cu contradicțiile fatale ale țării, care nu reuşeau să iasă la suprafață, dar care existau. Preşedintele Lleras trebuia să organizeze alegeri pentru anul următor şi viitorul se arăta neclar. Conservatorii, care izbutiseră să-l dea jos pe López, făceau un *joc* dublu cu succesorul acestuia: îl adulau pentru imparțialitatea lui matematică, dar sporeau discordia în Provincie spre a recâştiga puterea prin rațiune sau prin forță.

Sucre se menținuse imun la violență şi puținele cazuri de care lumea îşi amintea nu aveau nicio legătură cu politica. Unul fusese asasinarea lui Joaquín Vega, un muzicant foarte apreciat care cânta la tubă în fanfara municipală. Pe când cântau la şapte seara, în dreptul intrării la cinema, o rudă care-i era duşman îi dădu o singură lovitură de cuțit în gâtul umflat de presiunea muzicii şi căzu la pământ, pierzându-şi aproape tot sângele. Amândoi erau foarte iubiți în târg şi singura explicație cunoscută şi neconfirmată a fost că era vorba de o chestiune de onoare. Exact la ora aceea la noi acasă se sărbătorea ziua de naştere a surorii mele Rita, iar

şocul provocat de vestea tristă a stricat toată petrecerea care urma să țină ceasuri în şir.

Celălalt caz, petrecut cu mult înainte, dar întipărit pe veci în memoria târgului, a fost duelul dintre Plinio Balmaceda şi Dionisiano Barrios. Cel dintâi făcea parte dintr-o familie veche şi respectabilă şi era un bărbat uriaş şi fermecător, dar şi un scandalagiu de pomină ori de câte ori era vorba de băutură. Când era în toate mințile avea alură şi purtări de cavaler, dar când bea fără măsură se prefăcea într-un bădăran care punea iute mâna pe revolver şi-şi scotea cravaşa de la cingătoare ca să-i provoace pe cei pe care nu-i putea suferi. Până şi poliția încerca să se țină departe de el. Cei din familia lui de vază, sătui să-l târască până acasă ori de câte ori exagera cu băutura, l-au lăsat până la urmă în voia sorții.

Dionisiano Barrios era tocmai dimpotrivă: un om timid şi diform, care fugea de certuri şi nu fusese băutor în viața lui. N-avusese niciodată vreo problemă cu careva, până când Plinio Balmaceda a început să-l provoace, bătându-şi joc cu cruzime de diformitatea lui. El s-a ferit cum a putut, până în ziua în care Balmaceda l-a întâlnit în drum şi i-a ars o cravaşă peste față pentru că aşa i s-a năzărit lui. Atunci Dionisiano şi-a biruit sfiala, cocoaşa şi nenorocul, şi a scos pistolul înfruntându-şi adversarul. A fost un duel instantaneu, în care amândoi au fost grav răniți, dar numai Dionisiano a murit.

Însă duelul faimos al târgului a fost cel care a dus la moartea ambilor rivali: acelaşi Plinio Balmaceda şi Tasio Ananías, un sergent de poliție vestit pentru aspectul său îngrijit, fiu exemplar al lui Mauricio Ananías, care cânta la tobă în aceeaşi fanfară în care Joaquín Vega cânta la tubă. A fost un duel solemn, în plină stradă, în care amândoi au fost grav răniți şi au îndurat o lungă agonie, fiecare acasă la el. Plinio îşi veni în fire aproape imediat şi cea dintâi preocupare a lui a fost soarta lui Ananías. Acesta, la rândul lui, a fost impresionat de fervoarea cu care Plinio se ruga pentru viața lui.

Fiecare începu să-L implore pe Domnul să nu moară celălalt şi familiile i-au ținut la curent cât au fost în viață. Întregul târg a stat cu sufletul la gură, străduindu-se în toate felurile să le prelungească existența.

După patruzeci şi opt de ore de agonie, clopotele bisericii au prins să bată pentru o femeie care tocmai îşi dăduse obştescul sfârşit. Cei doi muribunzi le-au auzit şi fiecare în patul lui a crezut că vesteau moartea celuilalt. Ananías se stinse de supărare aproape imediat, plângând moartea lui Plinio. Acesta a aflat şi a murit după două zile, plângându-l cu lacrimi amare pe sergentul Ananías.

Într-un târg cu oameni paşnici şi prietenoşi ca Sucre, violența a cunoscut în anii aceia o manifestare mai puțin ucigătoare, dar la fel de dăunătoare: afişele. Groaza intrase în casele familiilor de viță veche, ce aşteptau dimineața următoare ca un fel de loterie a fatalității. Unde nici nu te gândeai apărea o hârtie de condamnare, care putea fi şi o uşurare prin ceea ce nu spunea despre tine şi uneori o bucurie tainică prin ceea ce spunea despre alții. Tata, poate omul cel mai paşnic pe care l-am cunoscut, şi-a uns revolverul venerabil cu care nu a tras niciodată vreun glonț şi şi-a dat drumul la gură în salonul de biliard:

— Cel căruia i se năzare să-mi atingă vreuna dintre fete, strigă el, o să fie răpus de plumbii mei.

Mai multe familii începură exodul de teama ca afişele să nu fie un preludiu al violenței polițieneşti care făcea să piară de pe fața pământului sate întregi din interiorul țării pentru a înspăimânta opoziția.

Tensiunea a ajuns ca un fel de pâine de toate zilele. La început s-au organizat ronduri clandestine, nu atât spre a-i descoperi pe autorii afişelor, cât pentru a se afla ce spuneau, înainte de a fi distruse în zori. Un grup de noctambuli a întâlnit la trei dimineața un funcționar municipal, luând aer în poarta casei lui, dar în realitate stând la pândă să vadă cine punea afişele. Fratele meu i-a zis, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, că unele spuneau

adevărul. Atunci şi-a scos pisoiul şi l-a îndreptat spre el cu cocoşul tras:

— Repetă ce-ai spus!

Atunci am aflat că puseseră cu o noapte în urmă un afiş adevărat împotriva fetei lui nemăritate. Dar povestea era de domeniul public, chiar şi la el acasă, şi singurul care n-avea habar era tatăl.

La început a fost evident că afişele fuseseră scrise de o singură persoană, cu aceeaşi pensulă şi pe acelaşi fel de hârtie, dar dintre puținele prăvălii din piață numai una putea să vândă sortul acela de hârtie, iar proprietarul în persoană se grăbi să-şi dovedească nevinovăția. De atunci am ştiut că într-o zi aveam să scriu un roman despre acele afişe, nu pentru ceea ce spuneau, căci mai întotdeauna au fost zvonuri cunoscute de toți şi n-aveau niciun haz, ci datorită tensiunii de neîndurat pe care reuşeau s-o creeze prin casele oamenilor.

În *Ceasul rău*[28], cel de al treilea roman al meu scris după douăzeci de ani, mi s-a părut un act pur şi simplu de decență să nu folosesc cazuri concrete şi nici uşor de identificat, chiar dacă unele reale erau mai atrăgătoare decât cele inventate de mine. Pe deasupra, nici nu era nevoie, fiindcă întotdeauna fenomenul social m-a interesat mai mult decât viața particulară a victimelor. Numai după apariția romanului am aflat că în cartierele mărginaşe, unde eram duşmăniți noi, cei care locuiam în piața mare, multe afişe au fost motiv de sărbătoare.

De fapt, afişele mi-au slujit doar ca punct de pornire pentru un subiect pe care n-am reuşit deloc să-l încheg, căci ceea ce scriam demonstra că problema de fond era politică, şi nu morală, cum se credea. Am considerat mereu că bărbatul Nigromantei era un model potrivit pentru militarul pe care l-am făcut primar în *Ceasul rău*, dar, pe măsură ce-l descriam ca personaj, m-a atras ca ființă

---

28 *La mala hora,* roman publicat în 1962.

omenească, şi n-am avut motive să-l omor, deoarece am descoperit că un scriitor serios nu poate omorî un personaj dacă n-are un argument convingător şi aici nu era cazul.

Astăzi îmi dau seama că romanul însuşi putea fi alt roman. L-am scris la Paris, într-un cămin studențesc de pe rue Cujas, în Cartierul Latin, la o sută de metri de Bulevardul Saint-Michel, în timp ce zilele se scurgeau nemiloase în aşteptarea unui cec care n-a sosit în veci. Când l-am terminat, am făcut foile sul, le-am legat cu una dintre cele trei cravate pe care le purtasem pe vremuri mai bune şi l-am îngropat în fundul dulapului.

Doi ani mai târziu, aflându-mă în Ciudad de Mexico, când mi-a fost cerut pentru un concurs de romane de către filiala din Columbia a Companiei Esso, dotat cu un premiu de trei mii de dolari pe timpurile acelea de foamete, nici n-am mai ştiut pe unde rămăsese. Emisarul era fotograful Guillermo Ángulo, prietenul meu columbian de o viață, care ştia de existența originalelor încă de pe vremea când scriam romanul la Paris şi care le-a luat aşa cum erau, încă legate cu cravata şi fără să aibă măcar timpul să le calce cu fierul din cauza grabei de a nu pierde termenul. Şi astfel am trimis romanul la concurs fără nicio speranță că o să câştig un premiu care ajungea cu prisosință să cumperi o casă. Dar aşa cum l-am trimis a fost declarat câştigător de un juriu ilustru, la 16 aprilie 1962, şi aproape la aceeaşi oră când s-a născut cel de al doilea fiu al nostru, Gonzalo, sub steaua lui norocoasă.

N-avuseserăm timp nici măcar să ne gândim la premiu, când am primit o scrisoare de la părintele Félix Restrepo, preşedinte al Academiei Columbiene de Limbă Spaniolă şi un om serios care prezidase juriul pentru premiu, dar nu cunoştea titlul romanului. Doar atunci mi-am dat seama că, în graba din ultimul moment, uitasem să-l scriu pe prima pagină: *Un târg de rahat.*

Părintele Restrepo s-a scandalizat când l-a aflat şi, prin intermediul lui Germán Vargas, mi-a cerut cât a putut de amabil să-i pun în loc altul mai puțin grosolan şi mai potrivit cu atmosfera

cărții. După ce-am schimbat mai multe scrisori cu el, m-am hotărît pentru un titlu care poate nu spune prea multe despre drama petrecută, dar care i-a servit drept pavilion spre a naviga pe mările fățărniciei: *Ceasul rău.*

După o săptămână, doctorul Carlos Arango Vélez, ambasador al Columbiei în Mexic şi proaspăt candidat la preşedinția Republicii, m-a convocat la biroul lui spre a mă informa că părintele Restrepo mă implora să schimb două cuvinte care i se păreau inadmisibile în textul premiat: „prezervativ" şi „masturbare". Nici ambasadorul şi nici eu nu ne-am putut ascunde uimirea, dar am căzut de acord că se cuvenea să-i facem pe plac părintelui Restrepo, spre a ajunge Ia un deznodământ fericit pentru acel concurs interminabil printr-o soluție nepărtinitoare.

— Prea bine, domnule ambasador, i-am spus. Elimin unul din cele două cuvinte, însă dumneavoastră să-mi faceți favoarea să-l alegeți.

Ambasadorul elimină cu un oftat de uşurare cuvântul „masturbare". Astfel s-a rezolvat diferendul şi cartea a fost publicată de Editura Iberoamericana din Madrid, cu un tiraj mare şi cu o lansare spectaculoasă. Era legată în piele, cu o hârtie excelentă şi nişte condiții grafice impecabile. A fost totuşi o lună de miere efemeră, căci n-am putut rezista tentației de a face o lectură de explorare şi am descoperit că romanul scris în limba mea de indian fusese dublat – ca în filmele de pe atunci – în cel mai curat dialect din Madrid.

Eu scrisesem: ,,Así como ustedes viven ahora, no sólo están en una situación insegura sino que constituyen un mal ejemplo para el pueblo". Transpunerea editorului spaniol a făcut să mi se ridice părul măciucă: ,,Así como vivís ahora, no sólo estáis en una situación insegura, sino que constituís un mal ejemplo para el pueblo". Şi mai rău încă: întrucât fraza aceasta era spusă de un sacerdot, cititorul columbian putea crede că era un semn făcut cu ochiul de autor spre a arăta că preotul era spaniol, ceea ce complica

felul său de a se purta şi denatura pe de-a întregul un aspect esențial al dramei. Fără a se mulțumi să pieptene gramatica dialogurilor, corectorul şi-a permis să intre cu barda şi în probleme de stil, iar cartea a fost împânzită de petice madrilene care n-aveau nicio legătură cu originalul.[29] În consecință, n-am avut încotro şi am fost nevoit să nu autorizez ediția, considerând-o schimbată, şi să strâng exemplarele care nu se vânduseră încă şi să le dau foc. Cei care erau răspunzători au tăcut cu desăvârşire.

Din clipa aceea am considerat romanul nepublicat şi m-am apucat de munca dificilă de a-l tălmăci iar în dialectul meu din Caraibe, pentru că singura versiune originală era cea pe care o trimisesem la concurs şi ajunsese apoi în Spania spre editare. După ce am refăcut textul original şi în treacăt l-am mai corectat o dată pe socoteala mea, a fost publicat de Editura Era, din Mexic, cu precizarea expresă că era prima ediție.

N-am ştiut niciodată de ce *Ceasul rău* este singura dintre cărțile mele care mă transpune în timpul şi în locul unde se petrece, într-o noapte cu lună plină şi adieri primăvăratice. Era sâmbătă, se înseninase şi cerul parcă nu putea cuprinde toate stelele. Ceasul a bătut de unsprezece când am auzit-o pe mama în sufragerie fredonând un fado de dragoste pentru a adormi pruncul pe care-l legăna în brațe. Am întrebat-o de unde ştia melodia şi mi-a răspuns aşa cum numai ea o făcea:

— De la casele cu dame.

Mi-a dat cinci pesos fără să îi cer, fiindcă m-a văzut că mă

---

[29] „Felul în care voi trăiți acum nu numai că vă pune într-o situație nesigură, dar vă face şi să dați o pildă proastă pentru târg.“ În varianta autorului, se foloseşte pentru pronumele personal de persoana a doua plural *voi* forma *ustedes* de persoana a treia plural, cu formele verbale corespunzătoare (respectiv, *viven, estan, constituyen),* conform uzului general din spaniola americană. În varianta editorului, se restabileşte folosirea formelor verbale de persoana a doua plural (respectiv, *vivâs, estâis, constituit),* potrivit normei spaniolei peninsulare.

îmbrăcam să mă duc la petrecere. Înainte de a pleca m-a prevenit cu clarviziunea-i fără greş că n-o să pună zăvorul la poarta din grădină pentru a mă putea întoarce la orice oră fără să-l trezesc pe tata. N-am apucat să ajung la nicio casă cu dame deoarece grupul de muzicanți căruia i se alăturase Luis Enrique, îndată ce se întorsese, ținea o repetiție la atelierul de tâmplărie al maestrului Valdés.

În anul acela am intrat şi eu să cânt la chitară, interpretind până în zori tot felul de cântece împreună cu cei şase maeştri anonimi ai grupului. Întotdeauna am crezut că fratele meu e un bun chitarist, dar în prima mea noapte am aflat că până şi rivalii lui cei mai înverşunați îl socoteau un virtuoz. Nu exista ansamblu mai grozav şi îşi stăpânea atât de bine instrumentele că, ori de câte ori cineva îi angaja pentru o serenadă de împăcare sau de dezinovățire, maestrul Valdés îl liniştea dinainte:

— N-ai nicio grijă, o s-o facem să muşte perna.

Vacanțele fără maestrul Valdés nu erau la fel. Însufleția petrecerea la care sosea, iar Luis Enrique, el şi Filadelfo Velilla se armonizau ca nişte profesionişti. Atunci am descoperit sinceritatea băuturii şi am învățat să trăiesc după pofta inimii, dormind ziua şi cântând noaptea. Aşa cum spunea mama: mi-am dat arama pe față.

Despre mine s-au spus tot felul de lucruri şi s-a răspândit zvonul că scrisorile nu-mi soseau pe adresa părinților, ci la casele cu dame. Am devenit clientul lor cel mai asiduu la ghiveciul fabulos pe care-l făceau cu fiere de tigru şi la tocănițele cu carne de iguană, care-ți dădeau avânt pentru trei nopți, una după alta. N-am mai apucat să citesc şi nici să particip la rutina mesei în familie. Aceasta întărea ideea exprimată de mama de nenumărate ori că eu îmi făceam de cap după cum pofteam, iar bietul Luis Enrique trăgea ponoasele.

Fără să ştie de spusele mamei, acesta mi-a zis într-una din zile: „Tot ce mai lipseşte acum e să se spună că te corup şi să mă trimită

încă o dată la casa de corecție".

Pe la Crăciun m-am hotărât să nu mă mai duc la întrecerea anuală cu care alegorice şi m-am înțeles cu doi prieteni să facem o escapadă în satul vecin, Majagual. Am anunțat acasă că plecam pentru trei zile, dar am rămas acolo zece. De vină a fost María Alejandrina Cervantes, o femeie de necrezut pe care am cunoscut-o din prima seară şi după care mi-am pierdut capul la petrecerea cea mai de pomină din viața mea. Până în duminica în care n-am mai găsit-o în zori în patul meu şi când a dispărut pentru totdeauna. Mulți ani mai târziu am recuperat-o din nostalgiile mele, nu atât grație farmecelor ei, cât faimei numelui său, şi i-am dat viață într-un roman spre a proteja o altă femeie, întruchipând-o ca patroană a unei case de toleranță care n-a existat niciodată.

La întoarcerea acasă am găsit-o pe mama făcând cafea în bucătărie la cinci dimineața. Mi-a spus şoptindu-mi complice să stau cu ea, fiindcă tata se trezise tocmai atunci şi era dispus să-mi demonstreze că nici în vacanță nu eram atât de liber pe cât credeam eu. Mi-a dat o ceaşcă mare de cafea amară, deşi ştia că nu-mi place, şi m-a pus să stau jos, lângă cuptor. Tata a intrat în pijama, cu aerul încă adormit şi, surprins să mă vadă cu ceaşca fumegândă, m-a întrebat iscoditor:

— Nu ziceai că nu bei cafea?

Neştiind ce să-i răspund, am inventat primul pretext care mi-a trecut prin minte:

— Veşnic mi-e sete la ora asta,

— Ca toți bețivii, a explicat el.

Nu s-a mai uitat la mine şi nici nu s-a mai vorbit despre acest subiect. Dar mama m-a avertizat că tata, deprimat începând din ziua aceea, a ajuns să mă considere un om pierdut, chiar dacă nu mi-a dat niciodată să înțeleg acest lucru.

Cheltuielile pe care le făceam erau acum atât de mari, că am hotărât să şterpelesc din economiile mamei. Luis Enrique m-a absolvit cu logica sa conform căreia banii furați de la părinți sunt

luați pe drept, dacă sunt pentru filme, şi nu pentru a te destrăbăla. Am suferit văzând strădania mamei de a mă acoperi, ca tata să nu-şi dea seama că o apucam pe un drum greşit. Avea dreptate întru totul, căci acasă sărea în ochi uneori că eram adormit fără niciun motiv la ora prânzului şi aveam o voce de cocoş răguşit, fiind atât de distrat, că într-o zi n-am auzit două întrebări puse de tata, iar el m-a procopsit cu diagnosticul său cel mai sever:

— Stai prost cu ficatul.

Cu toate acestea, am reuşit să păstrez aparențele. Mă arătam bine îmbrăcat şi cu bune maniere la balurile de gală şi la mesele de ocazie organizate de familiile din piața mare, ale căror case rămâneau închise tot anul şi se deschideau pentru sărbătorile de Crăciun, când se întorceau studenții.

Acela a fost anul lui Cayetano Gentile, care şi-a sărbătorit vacanța cu trei baluri magnifice. Pentru mine au fost ocazii fericite, fiindcă la toate trei am dansat mereu cu aceeaşi parteneră. Am poftit-o la dans din prima seară fără să mă străduiesc să aflu cine era, nici ce părinți avea. Mi-a părut atât de misterioasă, încât la al doilea dans i-am propus cât se poate de serios să se mărite cu mine, iar răspunsul ei a fost şi mai misterios:

— Tata spune că nu s-a născut încă prințul care o să se însoare cu mine.

După câteva zile am văzut-o traversând parapetul din piață în bătaia soarelui necruțător de la amiază, cu o splendidă rochie de organdi şi ducând de mână un băiețel şi o fetiță de şase sau şapte ani. „Sunt ai mei“, mi-a spus prăpădindu-se de râs, fără ca eu s-o întreb. Şi cu o intenție atât de răutăcioasă, că am început să cred că cererea mea în căsătorie nu rămăsese doar o vorbă în vânt.

De când m-am născut în casa din Aracataca mă deprinsesem să dorm în hamac, dar numai la Sucre mi-am dat seama că asta făcea parte din natura mea. Nu-i nimic mai bun pentru a-ți face siesta, pentru a trăi ceasul când răsar stelele, pentru a medita pe îndelete, pentru a face dragoste fără prejudecăți. În ziua când m-am întors

după săptămâna mea de desfrâu, l-am atârnat între doi pomi din curte, cum făcea tata odinioară, şi am dormit cu conştiința împăcată. Însă mama, veşnic torturată de groaza că noi, copiii, o să murim în somn, m-a trezit pe înserat vrând să afle dacă mai sunt în viață. S-a culcat atunci lângă mine şi a abordat fără nicio introducere subiectul care n-o lăsa să trăiască:

— Tatăl tău şi cu mine am vrea să ştim ce-i cu tine.

Fraza nu putea fi mai nimerită. Ştiam de multă vreme că părinții îşi împărtăşeau îngrijorarea pentru că-mi schimbasem felul de a fi şi că ea improviza explicații banale spre a-l linişti pe tata. Nu se întâmpla nimic în casă fără ştirea mamei şi accesele ei de furie erau legendare. Dar picătura care a umplut paharul a fost că timp de o săptămână am venit acasă la amiază. Dacă era după mine, ar fi trebuit să ocolesc toate întrebările, lăsându-le în suspensie pentru o ocazie mai favorabilă, însă ea ştia că o problemă atât de serioasă putea avea numai răspunsuri imediate.

Toate argumentele sale erau îndreptățite: dispăream când se întuneca, îmbrăcat ca de nuntă, şi nu mă întorceam să dorm acasă, dar a doua zi ațipeam în hamac până după prânz. N-am mai pus mâna să citesc şi pentru prima oară de când m-am născut m-am încumetat să vin acasă fără să ştiu prea bine pe ce lume sunt.

— Nici măcar nu te uiți la frații tăi, le confunzi numele şi vârstele, iar zilele trecute ai sărutat un nepot al Clemenciei Morales crezând că era unul dintre ei, îmi spuse mama. Dar, pe neaşteptate, îşi dădu seama că exagera şi căută să spună adevărul gol-goluț: Ce mai, ai devenit un străin în casa asta!

— Tot ce spui e adevărat, i-am răspuns, dar motivul e uşor de aflat: sunt sătul până-n gât de toate astea.

— De noi?

Puteam spune că da, însă n-ar fi fost drept:

— De toate, i-am zis,

Şi atunci i-am povestit situația mea la liceu. Eram judecat după notele mele, ei, părinții, se lăudau în fiecare an cu rezultatele, mă

credeau cu toții nu doar elevul fără cusur, ci şi prietenul exemplar, cel mai inteligent şi cel mai săritor, şi cel mai vestit prin simpatia lui. Sau vorba bunicii: „Copilul perfect“.

Totuşi, ca să pun punct, adevărul era tocmai pe dos. Păzeam doar uşa, fiindcă n-aveam curajul şi spiritul de independență al fratelui meu Luis Enrique, care făcea numai ce poftea. Şi care avea să cunoască, de bună seamă, o fericire ce nu este cea dorită de părinți pentru copiii lor, dar le îngăduie acestora să supraviețuiască iubirilor copleşitoare, temerilor irațională şi speranțelor pline de bucurie ale părinților.

Mama rămase buimăcită auzind cum mi-am făcut portretul, tocmai invers față de cel pe care ei şi-l imaginaseră în visele lor solitare.

— Păi nu prea ştiu ce-o să facem, spuse, după o tăcere de mormânt, căci dacă îi povestim tatălui meu toate astea o să moară pe loc. Nu-ți dai seama că eşti mândria familiei?

Pentru ei era simplu: nu mai exista nicio posibilitate să ajung un medic eminent cum n-a putut fi tata, din lipsă de mijloace, dar visau să devin măcar un bun specialist în orice domeniu.

— Ei bine, n-o să fiu absolut nimic, am încheiat eu. Refuz să fiu făcut cu de-a sila ceva ce n-am niciun chef să fiu sau cum vreți voi să fiu, şi cu atât mai puțin cum vrea guvernul.

Cearta, stârnită oarecum din senin, s-a prelungit toată săptămâna. Cred că mama voia să câştige timp pentru a vorbi cu tata şi gândul acesta mi-a mai dat curaj. Într-o bună zi, a făcut parcă la întâmplare un comentariu surprinzător:

— Se spune că ai putea ajunge un bun scriitor dacă-ți pui în cap aşa ceva.

Niciodată nu auzisem una ca asta în familie. Înclinațiile mele din copilărie îndreptățiseră supozițiile că aş putea deveni desenator, muzicant, cantor, ba chiar poet de duminică.

Îmi descoperisem o tendință cunoscută de toți de a scrie într-un chip tainic şi înflorit, dar de această dată reacția mea a fost mai

curând de surpriză.

— Dacă e să fiu scriitor trebuie să ajung unul dintre cei mari, iar aceştia nu sunt făcuți de nimeni, i-am răspuns mamei. La urma urmelor, există alte meserii mai bune ca să mori de foame.

Într-o seară, în loc să stea de vorbă cu mine, a plâns fără lacrimi. Astăzi m-aş fi îngrijorat, căci consider că a-şi înfrâna plânsul e un mijloc infailibil al femeilor dârze spre a-şi duce la îndeplinire scopurile. Dar la cei optsprezece ani ai mei n-am ştiut ce să-i spun mamei şi tăcerea mea i-a curmat lacrimile.

— Prea bine, spuse atunci, promite-mi măcar că ai să-ți termini liceul cu rezultatele cele mai bune de care ai să fii în stare, iar eu îți promit că aranjez restul cu tata.

Am simțit amândoi odată uşurarea de a fi câştigat. Am încuviințat, atât pentru ea cât şi pentru tata, pentru că mi-a fost teamă să nu moară dacă nu ajungeam repede la o înțelegere. Şi astfel am găsit soluția facilă de a studia Dreptul şi Ştiințele politice, care erau nu numai o solidă bază culturală pentru orice profesie, ci şi o carieră cu un program uman, cursurile fiind dimineața şi lăsând timp liber de învățat după-amiaza. Îngrijorat şi de povara emotivă care o copleşise pe mama în acele zile, am rugat-o să pregătească atmosfera ca să pot vorbi între patru ochi cu tata. S-a împotrivit, convinsă că până la urmă aveam să ne certăm.

— Nu-s pe lumea asta doi oameni mai asemănători decât el şi cu tine, mi-a zis. Şi asta-i cel mai rău când trebuie să stai de vorbă.

întotdeauna am crezut altminteri. Doar acum, când am trecut prin toate vârstele pe care tata le-a avut în lunga lui viață, am început să mă văd în oglindă cum semăn mai mult cu el decât cu mine însumi.

Mama a atins pesemne culmea măiestriei sale de giuvaergiu, fiindcă tata a adunat în jurul mesei întreaga familie şi a anunțat ca din întâmplare: „O să avem un avocat în casă“. Temându-se ca nu cumva să reînceapă discuția în fața întregii familii, mama a intervenit cum nu se poate mai inocentă:

— În situația noastră şi cu liota asta de copii, mi-a explicat, ne-am gândit că cea mai bună soluție e o carieră pe care s-o poți urma întreținându-te singur.

Nu era atât de simplu cum spunea ea, nici pe departe, dar pentru noi putea fi răul cel mai mic şi urmările lui puteau fi mai puțin cumplite. În orice caz, l-am întrebat pe tata ce părere avea, ca să fac jocul mai departe, iar răspunsul lui a venit imediat, cu o sinceritate sfâşietoare:

— Ce vrei să-ți spun? Îmi frângi inima, dar îmi rămâne măcar mândria de a te ajuta să fii ceea ce-ți doreşti.

Culmea luxului din acel ianuarie 1946 a fost prima mea călătorie cu avionul, grație lui José Palencia, care şi-a făcut iar apariția cu o mare problemă. Făcuse în salturi primele cinci clase de liceu la Cartagena, dar o ratase pe a şasea. M-am angajat să-i fac rost de un loc la noi la liceu, ca să-şi poată lua în sfârşit diploma de absolvire, iar el m-a invitat să mergem cu avionul.

Cursa de Bogotá era de două ori pe săptămână, cu un avion DC-3 al companiei LANSA, al cărei risc major nu era avionul în sine, ci vacile slobode de pe pista de pământ argilos improvizată pe un islaz. Uneori trebuia să se învârtească în aer de câteva ori până reuşea să le alunge. A fost experiența inaugurală de la care mi se trage legendara frică de avion, într-o epocă în care Biserica interzicea să iei cu tine pâine sfințită ca să nu cadă pradă vreunei nenorociri. Zborul dura aproape patru ceasuri, fără escale, la trei sute douăzeci de kilometri pe oră. Cei care făcuserăm miraculoasa călătorie pe fluviu ne călăuzeam din cer după harta vie desenată de Rio Grande de la Magdalena. Recunoşteam satele în miniatură, bărcile micuțe, păpuşelele fericite care ne făceau cu mina de prin curțile şcolilor. Stewardesele îşi petreceau timpul liniştindu-i pe pasagerii care călătoreau făcând rugăciuni, ajutându-i pe cei cărora li se făcea rău şi convingându-i pe mulți că nu exista niciun risc să ne ciocnim cu stolurile de ulii ce scrutau leşurile de animale purtate de ape. La rândul lor, pasagerii versați povesteau iar şi iar,

ca fapte de mare curaj, cum au fost zborurile lor faimoase. Când avionul, fără presurizare şi fără măşti de oxigen, a început să ia altitudine apropiindu-se de platoul din Bogotá, îți simțeai inima bătând să-ți spargă pieptul, iar zguduiturile făceau şi mai intensă fericirea aterizării. Dar surpriza cea mare a fost că am ajuns înaintea telegramelor noastre din ajun.

Trecând prin Bogotá, José Palencia a cumpărat instrumente pentru o orchestră completă şi nu ştiu dacă a făcut-o cu premeditare sau din premoniție, însă de când directorul Espitia l-a văzut cum a intrat cu pas hotărât, aducând chitare, tobe, maracase şi armonici, mi-am dat seama că era admis. Şi eu, la rândul meu, am simțit de când am trecut prin hol greutatea noii mele condiții: eram acum elev într-a şasea. Până atunci nu fusesem conştient că purtam în frunte o stea pe care o visau cu toții şi că se vedea limpede din felul în care ceilalți se apropiau de noi, din tonul pe care ne vorbeau şi chiar dintr-o anume teamă plină de reverență. De altfel, tot anul a fost o sărbătoare. Fiindcă dormitorul era numai pentru bursieri, José Palencia s-a instalat la cel mai bun hotel din zona pieței, unde una dintre propietărese cânta la pian, şi viața ni s-a prefăcut într-o duminică întregul an.

A fost încă una dintre cotiturile vieții mele. Mama îmi cumpăra îmbrăcăminte ieftină cât am fost adolescent şi când nu-mi mai era bună o aranja pentru frații mai mici. Cei mai problematici ani au fost primii doi, fiindcă hainele de stofă pentru clima rece erau scumpe şi greu de obținut. Deşi trupul meu nu creştea cu prea mare entuziasm, nu era timp pentru a adapta un costum la două staturi diferite din cursul aceluiaşi an. Şi, culmea, obiceiul original ca elevii interni să-şi schimbe hainele între ei n-a reuşit să câştige teren, pentru că garderoba fiecăruia era atât de cunoscută, încât glumele adresate noilor stăpâni deveneau de neîndurat. Problema s-a rezolvat în parte când Espitia a impus o uniformă cu sacou albastru şi pantaloni gri, care a unificat înfățişarea elevilor şi a disimulat schimburile.

În clasele a treia şi a patra am purtat singurul costum pe care mi l-a aranjat croitorul din Sucre, dar pentru a cincea a trebuit să-mi cumpăr altul, care era într-o stare foarte bună, dar nu mi-a venit însă bine decât într-a şasea. Pe de altă parte tata a fost atât de entuziasmat de intențiile mele de a mă îndrepta, încât mi-a dat bani să-mi cumpăr un costum nou pe măsură, iar José Palencia mi-a dăruit unul de-ale lui de anul trecut, din păr de cămilă, abia purtat. Curând mi-am dat seama că nu-i adevărat că haina îl face pe om. Cu costumul nou, pe care-l schimbam la ore cu uniforma, m-am dus Ia balurile unde cei de pe coasta Caraibilor erau vioara întâi, însă n-am cucerit decât o iubită, iar idila a durat mai puțin decât o floare.

Espitia m-a primit cu un entuziasm ciudat. Părea că ține cele două ore de chimie pe săptămână numai pentru mine, cu rapide schimburi de întrebări şi răspunsuri ca nişte rafale. Această atenție exagerată mi s-a revelat ca un bun punct de plecare pentru a-mi îndeplini promisiunea făcută părinților de a termina liceul cu demnitate. Restul l-a făcut metoda unică şi simplă a Martínei Fonseca: să fiu atent la ore pentru a nu fi nevoit să învăț noaptea şi pentru a fi scutit de frica groaznicului sfârşit. Au fost sfaturi înțelepte. Din clipa când m-am hotărât să le aplic în ultimul an de liceu, senzația de nelinişte m-a părăsit. Răspundeam cu uşurință la întrebările profesorilor, care începeau să se arate mai familiari, şi mi-am dat seama cât de lesne puteam îndeplini tot ce le făgăduisem părinților.

Singura problemă care continua să mă frământe era cea cu țipetele din timpul coşmarurilor. Responsabil cu disciplina era pe atunci profesorul Gonzalo Ocampo, care se afla în excelente relații cu elevii lui şi, într-o noapte din semestrul al doilea, a intrat pe vârfuri în dormitorul cufundat în întuneric să-mi ceară nişte chei pe care uitasem să i le dau înapoi. Abia a apucat să-mi pună mâna pe umăr, că am şi scos un urlet sălbatic ce i-a trezit pe toți. A doua zi m-au mutat într-un dormitor de şase paturi, improvizat la etajul

doi.

A fost o soluție pentru spaimele mele nocturne, dar din cale-afară de ispititoare, căci dormitorul improvizat se afla chiar deasupra cămării şi patru elevi dintre cei şase s-au strecurat până acolo, dând iama după pofta inimii, pentru o cină la miezul nopții. Sergio Castro, care era în afara oricărei bănuieli, şi cu mine, care eram cel mai puțin îndrăzneț, rămâneam în paturile noastre pentru a duce tratative în cazuri de urgență. După un ceas, s-au întors cu jumătate din ce găsiseră în cămară gata de înfulecat. A fost cel mai mare ospăț din lungii ani de internat, dar şi cel mai indigest, fiindcă am fost descoperiți în douăzeci şi patru de ore. Am crezut că acela era cu adevărat sfârşitul şi numai talentul de negociator al lui Espitia ne-a salvat de exmatriculare.

A fost o perioadă bună pentru liceu, dar cea mai puțin promițătoare pentru țară. Imparțialitatea lui Lleras a făcut fără voia lui să sporească tensiunea care începea să se simtă pentru prima oară în liceu. Totuşi, astăzi îmi dau seama că eu o simțisem dinainte, dar că numai atunci am ajuns să fiu conştient de situația țării, Câțiva profesori care, cu un an în urmă, se străduiau să se mențină imparțiali, nu s-au mai putut abține la ore şi lansau perorații confuze despre preferințele lor politice, mai ales de la începerea campaniei acerbe pentru alegerea preşedintelui.

Pe zi ce trecea era tot mai limpede că, avându-i drept candidați pe Gaitán şi pe Turbay în acelaşi timp, Partidul Liberal avea să piardă preşedinția Republicii, după douăzeci şi cinci de ani de guvernare absolută. Amândoi erau atât de ostili unul față de celălalt, de parcă reprezentau partide diferite, şi aceasta se datora nu numai propriilor păcate, ci şi hotărârii necruțătoare a conservatorilor care văzuseră clar încă de la bun început: în locul lui Laureano Gómez au impus candidatura lui Ospina Pérez, un inginer milionar care-şi câştigase îndreptățit faima de patriarh. Cu liberalii divizați şi conservatorii uniți şi susținuți de armată nu exista alternativă: Ospina Pérez a fost cel ales.

Laureano Gómez s-a pregătit încă de atunci să-i urmeze, folosindu-se de forțele oficiale cu o violență îndreptată pe toate fronturile. Intervenea iar realitatea istorică a secolului al XlX-lea, de-a lungul căruia n-am cunoscut pacea, ci doar răgazuri efemere între opt războaie civile generale şi paisprezece locale, trei lovituri militare şi, în sfârşit, Războiul de o mie de zile, care a făcut cam optzeci de mii de morți de ambele părți, la o populație de abia patru milioane. Pe scurt: un program comun să dăm înapoi cu o sută de ani.

La sfârşitul cursurilor, profesorul Giraldo a făcut cu mine o excepție flagrantă, de care mi-e ruşine şi astăzi. Mi-a pregătit un chestionar simplu pentru a-mi permite să ajung la zi cu algebra pe care o lăsasem de izbelişte din clasa a patra şi m-a lăsat singur în cancelarie cu toate sursele de inspirație la îndemână. S-a întors plin de iluzii după o oră, a văzut rezultatul catastrofal şi a tăiat fiecare pagină cu o cruce de sus până jos, mormâind feroce: „Capul ăsta nu-i bun de nimic". Cu toate acestea, în catalogul de sfârşit de an m-a notat trecut la algebră, dar am avut decența să nu-i mulțumesc pentru că îşi încălcase principiile şi îndatoririle făcându-mi o favoare.

În ajunul ultimului examen de sfârşit de an, Guillermo López Guerra şi cu mine am avut un incident nefericit cu profesorul Gonzalo Ocampo din pricina unei certe la beție. José Palencia ne poftise să învățăm în camera lui de hotel, o bijuterie colonială cu vedere idilică spre parcul înflorit şi catedrala ce se desluşea în zare. Intrucât ne rămăsese doar un examen, am lăsat baltă învățătura şi ne-am întors la şcoală noaptea, după ce am bătut obişnuitele noastre cârciumi de oameni săraci. Profesorul Ocampo, care era de serviciu cu disciplina, ne-a mustrat pentru ora târzie şi pentru halul în care veniserăm, şi amândoi în cor l-am acoperit cu insulte. Reacția lui plină de furie şi strigătele noastre au trezit tot dormitorul.

Hotărârea consiliului profesoral a fost că López Guerra şi cu

mine n-aveam dreptul să ne prezentăm la ultimul examen care ne mai rămăsese. Asta însemna că, cel puțin în anul acela, n-aveam să ne luăm bacalaureatul. N-am putut afla niciodată cum au decurs tratativele secrete între profesori, fiindcă au făcut corp comun cu o solidaritate de neînvins. Directorul Espitia şi-a asumat pesemne totul pe riscul lui şi a obținut permisiunea să ne dăm examenul la Ministerul Educației, la Bogotá. Aşa s-a şi întâmplat. Espitia în persoană ne-a însoțit şi a stat cu noi până am dat examenul scris, care a fost corectat pe loc. Şi calificat cu foarte bine.

Trebuie să se fi creat o situație foarte delicată la liceu, căci Ocampo n-a asistat la festivitatea de sfârşit de an, poate din cauza soluției facile la care apelase Espitia şi a calificativelor noastre excelente. Şi, la urma urmelor, din cauza rezultatelor mele care mi-au adus ca premiu special o carte de neuitat: *Viețile filosofilor iluştri* de Diogene Laertius. Era mai mult decât se aşteptau părinții mei şi, pe deasupra, am mai ieşit şi şef de promoție, deşi colegii mei de clasă – iar eu mai bine ca oricine – ştiau că nu eram cel mai bun.

5

Niciodată nu mi-am închipuit că la nouă luni după ce mi-am dat bacalaureatul se va publica prima mea povestire în suplimentul literar „Sfârşit de săptămână“ al ziarului *El Espectador* din Bogotá, cel mai interesant şi cel mai exigent de pe atunci. Patruzeci şi două de zile mai târziu a fost publicată şi cea de a doua povestire. Însă, cel mai surprinzător pentru mine a fost nota de consacrare scrisă de directorul-adjunct al suplimentului literar, Eduardo Zalamea Borda, criticul columbian cel mai lucid al vremii şi cel mai receptiv la apariția noilor valori, care semna cu pseudonimul Ulise.

A fost un proces atât de neaşteptat, încât nu e uşor de povestit. Mă înscrisesem la începutul acelui an la Facultatea de Drept a Universității Naționale din Bogotá, cum mă înțelesesem cu părinții. Locuiam chiar în centrul oraşului, într-o pensiune de pe strada Florian, ocupată în majoritate de studenți veniți de pe coasta atlantică. În după-amiezele libere, în loc să muncesc ca să-mi pot câştiga traiul, stăteam şi citeam în camera mea sau în cafenele unde nu te deranja nimeni. Datoram aceste cărți şansei şi hazardului şi, la drept vorbind, depindeau mai curând de şansă decât de hazard, fiindcă prietenii care le puteau cumpăra mi le împrumutau pe termene atât de scurte, că stăteam treaz nopțile ca să le dau înapoi la timp. Dar, spre deosebire de cele pe care le-am citit la liceul din Zipaquirá, care meritau să figureze într-un panteon al autorilor consacrați, pe acestea le citeam ca pâinea caldă, fiind traduse şi publicate de curând la Buenos Aires, după lunga perioadă de stagnare editorială din timpul celui de Al Doilea Război Mondial, I-am descoperit astfel, spre norocul meu, pe deja foarte cunoscuții Jorge Luis Borges, D.H. Lawrence şi Aldous Huxley, Graham Greene şi Chesterton, William Irish şi Katherine

Mansfield şi pe încă mulți alții.

Aceste noutăți erau văzute în vitrinele inaccesibile ale librăriilor, dar câteva exemplare circulau prin cafenele, care erau centre active de difuzare a culturii printre studenții de la universitățile din provincie. Mulți îşi aveau mese rezervate an după an şi îşi primeau aici corespondența, ba chiar mandatele poştale. Mărinimia unor patroni sau a angajaților lor de încredere a fost hotărâtoare în salvarea multor cariere universitare. Nenumărați specialişti din țară le datorau poate mai mult acestora decât profesorilor lor invizibili.

Eu preferam „El Molino“, cafeneaua poeților consacrați, aflată la numai două sute de metri de pensiunea mea, la intersecția principală a bulevardului Jiménez de Quesada cu strada Séptima. Studenții n-aveau voie să-şi rezerve locuri, dar puteai fi sigur că ai ce învăța, mai mult şi mai bine decât din manuale, din conversațiile literare pe care le ascultam îngrămădindu-ne pe la mesele vecine. Era un local uriaş şi bine pus la punct în stil spaniol, cu pereții decorați de pictorul Santiago Martínez Delgado, cu episoade din lupta lui Don Quijote cu morile de vânt. Chiar fără loc rezervat, m-am descurcat întotdeauna aşa încât chelnerii să mă aşeze cât mai aproape de marele maestru León de Greiff [30] – bărbos, bombănind întruna, încântător – care-şi începea cenaclul pe înserat cu câțiva dintre scriitorii cei mai de vază ai momentului şi termina la miezul nopții, înecat în alcool de cea mai proastă calitate, cu elevii săi de ia jocul de şah. Foarte puține dintre marile nume ale artelor şi literelor din Columbia nu s-au perindat pe la

---

[30]Francisco de Asís León Bogislao de Greiff Haeusler (1895 –1976), poet columbian cunoscut pentru inovațiile sale stilistice și utilizarea în mod deliberat eclectică a lexicului obscur. Cel mai cunoscut sub numele de León de Greiff, el a folosit adesea diferite pseudonime. Cei mai populari au fost Leo le Gris și Gaspar Von Der Nacht. De Greiff a fost unul dintre fondatorii *Los Panidas*, un grup literar și artistic înființat în 1915 în orașul Medellín.

masa aceea, iar noi nici nu suflam pentru a nu pierde niciun cuvânt de al maestrului. Chiar dacă de obicei vorbeau mai mult despre femei sau intrigi politice decât despre arta şi meseria lor, veşnic spuneau lucruri noi, din care aveam ceva de învățat. Noi, cei de pe coasta atlantică, eram nelipsiți, simțindu-ne uniți nu atât prin conspirațiile celor de pe meleagurile noastre împotriva aşa-numiților *cachaco,* cât prin patima cărților. Jorge Alvaro Espinosa, un student de la Drept, care mă învățase să navighez prin Biblie şi mă făcuse să ştiu pe de rost şi în întregime numele însoțitorilor lui Iov, mi-a pus într-o bună zi pe masă un volum impresionant, declarându-mi cu autoritatea-i de episcop:

— Asta-i cealaltă Biblie.

Era, firește, *Ulise* de James Joyce, din care am citit cu chiu, cu vai fragmente până când răbdarea m-a părăsit. A fost o îndrăzneală prematură. După ani de zile, fiind adult chibzuit, m-am apucat să-l recitesc cu sârguință şi a însemnat pentru mine nu numai descoperirea unui univers propriu, pe care nu l-am bănuit niciodată c-ar exista înăuntrul meu, ci şi un ajutor de neprețuit pentru cărțile mele în privința libertății limbajului şi a mânuirh timpului şi a structurilor.

Unul dintre colegii mei de cameră era Domingo Manuel Vega, un student la Medicină care mi-era prieten încă de la Sucre şi cu care împărtăşeam nesațul lecturii. Altul era vărul meu Nicolás Ricardo, băiatul cel mare al unchiului Juan de Dios, care menținea vii virtuțile familiei. Într-o seară, Vega a venit cu trei cărți cumpărate chiar atunci şi mi-a împrumutat una la întâmplare, cum făcea adesea pentru a mă ajuta să adorm. Dar de data aceea a izbutit tocmai pe dos: n-am mai dormit niciodată atât de liniştit ca înainte. Cartea era *Metamorfoza* lui Franz Kafka, în traducerea apocrifă a lui Borges, publicată de Editura Losada din Buenos Aires, care mi-a deschis un nou drum în viață încă de la primul rând şi care astăzi este una dintre marile izbânzi ale literaturii universale: „Într-o dimineață, când Gregor Samsa se trezi în patul lui, după un

somn zbuciumat, se pomeni metamorfozat într-o gânganie înspăimântătoare“. Erau cărți misterioase, ale căror făgaşe erau nu numai diferite, ci adesea opuse față de tot ceea ce cunoscusem până atunci. Nu era nevoie să demonstrezi faptele: era de-ajuns ca autorul să le fi scris pentru a fi adevărate, fără alte dovezi decât forța talentului şi autoritatea glasului său. Era din nou Şeherezada, însă nu în lumea ei milenară în care totul era cu putință, ci în altă lume fără scăpare unde totul era pierdut.

Când am terminat de citit *Metamorfoza,* am simțit dorința de nebiruit de a trăi în paradisul acela necunoscut. Zorii m-au surprins la maşina de scris călătoare împrumutată tot de la Domingo Manuel Vega, încercând să plăsmuiese ceva care să semene cu bietul birocrat al lui Kafka prefăcut într-un gândac uriaş. Zilele următoare nici nu m-am mai dus la facultate, de teamă să nu se destrame vraja, şi am năduşit mai departe plin de invidie, până când Eduardo Zalamea Borda a publicat în secțiunea lui o notă pesimistă, în care deplângea faptul că în noua generație de scriitori coiumbieni nu existau nume demne de reținut şi că la orizont nu se ivea nimic care să schimbe situația. Nu ştiu cu ce drept m-am simțit vizat, în numele generației mele, de provocarea aceea şi am reluat povestirea abandonată pentru a încerca să spăl ruşinea. Am schițat subiectul pornind de la ideea cu cadavrul conştient din *Metamorfoza*, dar fără falsele lui mistere şi prejudecăți ontologice.

În orice caz, mă simțeam atât de nesigur, că n-am îndrăznit să mă consult cu nimeni dintre camarazii de la cafenea. Nici măcar cu Gonzalo Mallarino, colegul de la Facultatea de Drept, singurul care citea prozele lirice scrise de mine pentru a suporta plictiseala cursurilor. Mi-am recitit şi corectat povestirea până am obosit şi, în cele din urmă, am scris şi o notă personală pentru Eduardo Zalamea – pe care nu-l văzusem niciodată – şi din care nu-mi mai amintesc niciun rând. Am pus totul într-un plic şi l-am dus eu însumi la redacția ziarului *El Espectador.* Portarul m-a lăsat să urc

la etajul doi şi să i-l dau chiar lui Zalamea în mână, însă doar gândul de-a face asta m-a paralizat. Am pus plicul pe masa portarului şi am luat-o la picior.

Asta s-a întâmplat într-o marți şi nu mă simțeam tulburat de nicio presimțire în legătură cu soarta povestirii mele, dar eram sigur că, în cazul în care s-ar publica, n-avea să fie prea curând. În vremea asta, am cutreierat cafenelele preț de două săptămâni stând la taifas în fiecare, ca să-mi potolesc neliniştea ce mă cuprindea seara, până pe 13 septembrie când am intrat la „El Molino" şi m-am pomenit cu titlul povestirii mele etalat pe toată pagina întâi a ultimei ediții din *El Espectador - A treia resemnare.*

Prima mea reacție a fost certitudinea pustiitoare că n-aveam cele cinci centime să cumpăr ziarul. Era simbolul cel mai explicit al sărăciei, căci multe lucruri esențiale ale vieții de zi cu zi, în afară de ziar, costau cinci centime: tramvaiul, telefonul public, ceaşca de cafea, lustruitul pantofilor. M-am năpustit în stradă fără să mă feresc de ploaia imperturbabilă, dar prin cafenelele din apropiere n-am dat de niciun cunoscut care să-şi facă pomană şi să-mi dea o monedă. La ora aceea moartă din ziua de sâmbătă n-am găsit pe nimeni nici la pensiune, în afară de proprietăreasă, ceea ce însemna tot nimeni, fiindcă îi datoram de şapte sute douăzeci de ori cinci centime pentru două luni de găzduire şi îngrijire. Când am ieşit iar în stradă, gata de orice, am văzut un bărbat trimis de Providență coborând dintr-un taxi cu *El Espectador* în mână şi l-am rugat pe loc să mi-l dăruiască.

Aşa mi-am putut citi prima povestire tipărită, cu o ilustrație de Hernán Marino, desenatorul oficial al ziarului. Am citit-o ascuns în camera mea, pe nerăsuflate şi cu inima bătându-mi nebuneşte. Cu fiecare rând descopeream puterea devastatoare a literei tipărite, căci ceea ce construisem cu atâta dragoste şi durere, ca o parodie umilă după un geniu universal, mi s-a relevat atunci ca un monolog încâlcit şi lipsit de substanță, susținut cu chiu cu vai de trei sau patru fraze ce mă mai consolau. A fost nevoie de aproape douăzeci

de ani pentru a mă încumeta să o citesc a doua oară, iar judecata mea de atunci – abia îmblânzită de compasiune – a fost mult mai puțin binevoitoare.

Cel mai greu a fost să suport avalanşa de prieteni radioşi care mi-au invadat camera cu exemplare din ziar şi cu elogii exagerate pentru o povestire pe care precis că n-o pricepuseră. Dintre colegii de facultate, unii au apreciat-o, alții n-au prea înțeles-o, iar alții n-au reuşit pe bună dreptate să citească mai mult de patru rânduri, însă Gonzalo Malirino, a cărui judecată literară n-o puteam pune uşor la îndoială, a aprobat-o fără rezerve.

Aşteptam cu cea mai mare îngrijorare verdictul lui Jorge Álvaro Espinosa, al cărui ascuțit spirit critic era cel mai redutabil, chiar în afara cercului nostru. Mă simțeam într-o stare sufletească de-a binelea contradictorie: voiam să-l văd imediat, să pun odată capăt incertitudinii, dar în acelaşi timp mă îngrozea gândul de a da ochii cu el. A dispărut până marți, ceea ce nu era neobişnuit din partea unui cititor nesățios, şi când şi-a făcut apariția la „El Molino“ a început prin a-mi vorbi nu despre povestire, ci de îndrăzneala mea.

— Cred că-ți dai seama în ce încurcătură te-ai băgat, mi-a spus, ațintindu-şi asupra mea ochii aceia verzi ca de cobră uriaşă. Acum te-ai pomenit în vitrina scriitorilor consacrați şi ai multe de făcut ca s-o meriți.

Am încremenit la auzul singurei judecăți care mă putea impresiona la fel de mult ca aceea a lui Ulise. Dar, înainte de a termina, l-am întrerupt cu aceste cuvinte pe care le consideram şi le-am considerat mereu adevărate:

— Povestirea asta e un rahat.

El mi-a replicat cu un calm suveran că nu putea spune încă nimic, fiindcă abia dacă avusese timp s-o citească în diagonală. Însă mi-a explicat că, chiar de-ar fi aşa proastă cum o socoteam eu, tot n-ar justifica faptul să pierd ocazia aceasta de aur pe care viața mi-o oferea.

— În orice caz, povestirea asta e deja de domeniul trecutului, a

conchis el. Ceea ce contează acum e următoarea.

M-a lăsat descumpănit. Am făcut prostia să caut argumente împotrivă, până m-am încredințat că n-aveam să mai aud un sfat mai inteligent ca al lui. Şi-a expus pe larg ideea fixă că mai întâi trebuia conceput conținutul şi apoi stilul, dar că depindeau unul de altul printr-o servitute reciprocă şi aceasta era, de fapt, nuieluşa fermecată a clasicilor.

A mai lungit puțin vorba, spunându-mi pentru a nu ştiu câta oară că aveam mare nevoie şi fără să mai stau pe gânduri de o lectură temeinică a scriitorilor greci, şi nu doar a lui Homer, unicul pe care-l citisem din obligație la liceu.

I-am făgăduit c-o voi face şi am vrut să aflu şi alte nume, dar el a schimbat subiectul vorbindu-mi despre *Falsificatorii de bani,* romanul lui André Gide, pe care-l citise în acel sfârşit de săptămână. Nu mi-am luat niciodată inima-n dinți să-i spun că discuția noastră îmi hotărâse poate viața. Mi-am petrecut noaptea fără să închid un ochi, făcându-mi însemnări pentru o viitoare povestire care să nu mai aibă meandrele celei dintâi.

Bănuiam că cei care îmi vorbeau despre ea nu erau impresionați atât de povestire – pe care poate că nici n-o citiseră şi, cu siguranță, n-o înțeleseseră – cât de faptul că fusese publicată, acordându-i-se un spațiu neobişnuit într-o pagină atât de importantă. Pentru început, mi-am dat seama că cele două mari defecte ale mele erau într-adevăr dintre cele mai mari: stângăcia stilului şi necunoaşterea sufletului omenesc. Şi asta se vedea cum nu se poate mai limpede în prima mea povestire, care a fost o confuză meditație abstractă, agravată de excesul de sentimente născocite.

Căutând în memorie situații din viața reală pentru cea de a doua, mi-am amintit că una dintre femeile cele mai frumoase pe care le-am cunoscut în copilărie mi-a spus că i-ar plăcea să se întrupeze în pisica, de o frumusețe rară, pe care o ținea în poală, mângâind-o. Am întrebat-o de ce şi mi-a răspuns: „Pentru că e mai frumoasă ca mine“. Am găsit astfel un temei pentru a doua povestire, ca şi un

titlu atrăgător: *Eva întrupată în pisica ei.* Restul, ca în povestirea anterioară, a fost plăsmuit din nimic şi de aceea amândouă purtau în sine germenele propriei pieiri – cum ne plăcea să spunem pe atunci.

Şi această povestire s-a publicat în aceleaşi condiţii ca prima, sâmbătă, 25 octombrie 1947, fiind ilustrată de o stea care se înălța pe cerul din Caraibe; pictorul Enrique Gráu. Mi-a atras atenția că prietenii mei au apreciat povestirea ca pe ceva firesc la un scriitor consacrat. Eu, în schimb, am suferit din pricina greşelilor şi m-am îndoit de părțile bune, dar am reuşit să-mi țin firea. Surpriza cea mare a venit după câteva zile, prin nota publicată de Eduardo Zalamea, cu pseudonimul obişnuit Ulise, în coloana sa zilnică din *El Espectador.* A mers direct la subiect: „Cititorii suplimentului literar al acestui ziar, „Sfârşit de săptămână", au remarcat poate apariția unui talent nou, original, cu o personalitate viguroasă". Şi mai departe: „Între hotarele imaginației se poate întâmpla orice, dar să ştii să înfățişezi cu naturalețe, cu simplitate şi fără exagerări perla pe care reuşeşti să o extragi nu-i ceva la îndemâna oricărui tânăr de douăzeci de ani care face primii săi paşi pe tărâm literar". Şi termina fără nicio reținere: „Cu García Márquez se naşte un nou şi remarcabil scriitor".

Articolul – cum să nu! — a fost pentru mine ca un val de fericire, dar în acelaşi timp m-a consternat, căci Zalamea nu şi-a lăsat nicio portiță de a da înapoi. Totul fusese spus şi eu trebuia să-i interpretez generozitatea ca un apel la conştiința mea pentru tot restul vieții. Articolul mărturisea şi că Ulise îmi descoperise identitatea cu ajutorul unuia dintre colegii de redacție. În seara aceea am aflat că era vorba de Gonzalo González, un văr apropiat al verilor mei cei mai apropiați, care a scris vreme de cincisprezece ani în acelaşi ziar, cu pseudonimul de Gog şi cu o pasiune nestrămutată, o coloană cu răspunsuri la întrebările cititorilor, la cinci metri de masa de lucru a lui Eduardo Zalamea. Din fericire, acesta nu m-a căutat şi nici eu pe el. L-am văzut într-un rând la

masa poetului De Greiff şi i-am remarcat glasul şi tuşea uscată de fumător împătimit, iar apoi l-am mai întâlnit la câteva manifestări culturale, dar nimeni nu ne-a prezentat. Unii fiindcă nu ne cunoşteau şi alții pentru că nu le venea să creadă că nu ne cunoşteam.

E greu de imaginat cât de mult se trăia pe atunci în umbra poeziei. Era o pasiune frenetică, un alt mod de a fi, un bulgăre de foc ce zbura pretutindeni cu de la sine putere. Deschideam ziarul, chiar şi la secțiunea economică sau la pagina juridică, ori ghiceam în zațul de pe fundul ceştii de cafea, şi ne pomeneam cu poezia care stătea şi ne pândea, gata să pună stăpânire pe visele noastre. Astfel încât pentru noi, cei care proveneam din toate provinciile țării, Bogotá era capitala şi sediul guvernului, dar era mai cu seamă oraşul unde trăiau poeții. Nu numai că aveam încredere în poezie şi muream după ea, ci şi ştiam cu certitudine – aşa cum a scris Luis Cardoza y Aragon – că „poezia e singura mărturie concretă a existenței omului".

Lumea aparținea poeților. Pentru generația mea, noutățile acestora erau mai importante decât ştirile politice, tot mai descurajatoare. Poezia columbiană ieşise din secolul al XlX-lea iluminată de steaua solitară a lui José Asunción Silva, romanticul sublim care la treizeci şi unu de ani şi-a tras un glonț exact în cercul pe care medicul i-l pictase cu iod în dreptul inimii. Nu m-am născut la timp ca să-i pot cunoaşte pe Rafael Pombo sau pe marele liric Eduardo Castillo, ai cărui prieteni îl descriau drept o fantomă scăpată din mormânt, aflată în puterea întunericului, cu o pelerină înfăşurată de două ori în jurul trupului, o piele bătând în verde din cauza morfinei şi un profil de uliu: imaginea concretă a poeților blestemați. Într-o seară, am trecut cu tramvaiul prin fața unei clădiri somptuoase de pe strada Séptima şi în portalul ei l-am văzut pe bărbatul cel mai impresionant din viața mea, cu un costum impecabil, o pălărie englezească, nişte ochelari negri pentru ochii lipsiți de lumină şi un poncho ca al locuitorilor din savană. Era

poetul Alberto Ángel Montoya, un romantic puțin artificial, care a publicat unele dintre poemele cele mai valoroase ale vremii sale. Pentru generația mea erau fantome ale trecutului, în afară de maestrul Leon de Greiff, pe care l-am spionat ani în şir la cafeneaua „El Molino“.

Niciunul dintre ei n-a reuşit să atingă nici pe departe gloria lui Guillermo Valencia, un aristocrat din Popayan care, înainte de a împlini treizeci de ani, se impusese ca suveran al „Generației Centenarului”, numite astfel deoarece a coincis în 1910 cu primul veac de la independența națională. Contemporanii lui, Eduardo Castillo şi Porfirio Barba Jacob, doi poeți de seamă de obârşie romantică, n-au avut parte de aprecierea cuvenită din partea criticii, pe care o meritau din plin într-o țară orbită de retorica marmoreană a lui Valencia, a cărui umbră mitică a închis calea în fața a trei generații de poeți. Cea imediat următoare, ivită în 1925, plină de avânt şi botezată „Generația celor Noi“, avea exemple magnifice, ca Rafael Maya şi iarăşi León de Greiff, care n-au fost recunoscuți în toată splendoarea lor câtă vreme a tronat Valencia. Acesta se bucurase până atunci de o glorie aparte care l-a dus chiar şi la porțile preşedinției Republicii.

Singurii care s-au încumetat să-i țină piept timp de o jumătate de secol au fost poeții de la „Piatră şi Cer“, cu caietele lor tinereşti, care în ultimă instanță n-aveau în comun decât virtutea de a nu fi adepții lui Valencia: Eduardo Carranza, Arturo Camacho Ramírez, Aureliano Arturo şi chiar Jorge Rojas, care finanțase publicarea poemelor lor. Nu toți erau egali în ceea ce priveşte forma sau inspirația, dar în ansamblu au zguduit ruinele arheologice ale parnasienilor şi au trezit la viață o nouă poezie a inimii, cu multiple rezonanțe din Juan Ramón Jiménez, Rubén Darío, García Lorca, Pablo Neruda sau Vicente Huidobro. Publicul nu i-a acceptat imediat şi nici ei înşişi n-au părut conştienți că ar putea fi văzuți ca trimişi ai Providenței spre a mătura casa poeziei. Însă don Baldomero Sanín Cano, cel mai respectabil eseist şi critic al acelor

ani, s-a grăbit să scrie un eseu incisiv pentru a zădărnici orice tentativă împotriva lui Valencia. Cumpătarea lui proverbială a fost dezmințită. Printre multe alte sentințe definitive, a scris că Valencia „a luat în stăpânire ştiința veche pentru a cunoaşte sufletul timpurilor de mult apuse şi meditează asupra textelor contemporane spre a surprinde, prin analogie, întregul suflet al omului". L-a consacrat încă o dată drept poet fără granițe, în timp şi în spațiu, şi l-a aşezat printre cei care, „asemenea lui Lucretius, Dante, Goethe, au păstrat trupul pentru a salva sufletul". Mulți trebuie să se fi gândit atunci că, având un astfel de prieten, nu te puteai pune cu Valencia.

Eduardo Carranza i-a dat replica lui Sanín Cano cu un articol ce spunea totul încă din titlu: „Un caz de bardolatrie". A fost primul atac pertinent pentru a-l situa pe Valencia în propriile limite şi a-i aduce piedestalul la locul şi la dimensiunile potrivite. L-a acuzat că nu aprinsese în Columbia flacăra spiritului, ci născocise o „ortopedie de cuvinte", definindu-i versurile drept cele ale unui artist cultist, frigid şi iscusit şi ale unui dăltuitor sârguincios. Concluzia lui a fost o întrebare adresată sieşi care a dăinuit ca unul dintre poemele sale cele mai valoroase: „Dacă poezia nu slujeşte Ia a-mi înfierbânta sângele, a-mi deschide pe neaşteptate ferestre către mister, a mă ajuta să descopăr lumea, a însoți inima aceasta descurajată în singurătate şi în dragoste, în bucurie şi în tristețea stârnită de lipsa iubirii, la ce-mi slujeşte atunci?" Şi termina astfel: „Pentru mine – hulitorul de mine!

— Valencia abia dacă este un bun poet".

Publicarea articolului „Un caz de bardolatrie" în „Lecturi Duminicale", suplimentul ziarului *El Tiempo,* de amplă circulație pe atunci, a provocat un adevărat şoc social. În plus, a mai avut şi rezultatul miraculos al unui examen aprofundat al poeziei din Columbia, încă de la originile sale, care probabil că nu se mai făcuse în mod temeinic de când don Juan de Castellanos scrisese cei o sută cincizeci de mii de endecasilabi din *Elegiile bărbaților*

iluştri ai Indiilor.

Poezia s-a aflat de atunci sub cerul liber. Nu numai pentru „cei Noi", care ajunseră Ia modă, ci şi pentru alții, care au apărut mai târziu şi care îşi disputau locul dând din coate. Poezia a devenit atât de populară, încât astăzi nu e cu putință să înțelegem cu câtă frenezie se citea fiecare număr din „Lecturi Duminicale", suplimentul al cărui director era Carranza, ori din *Sábado,* revista condusă pe atunci de Carlos Martín, fostul nostru director de la liceu.

În afară de poezia proprie, Carranza a impus prin faima sa şi o anume manieră de a fi poet la şase seara, pe strada Séptima din Bogotá, parcă plimbându-te pe un podium lung cât zece străzi, cu o carte în mâna apăsată pe inimă. A fost un model al generației lui, care, la rândul ei, a avut discipoli în următoarea, fiecare în felul său.

La jumătatea anului a sosit Ia Bogotá poetul Pablo Neruda, convins că poezia trebuie să fie o armă politică. În întâlnirile sale literare din capitală a aflat ce soi de reacționar era Laureano Gómez şi a scris în onoarea lui, în chip de adio, trei sonete punitive, al căror prim catren dădea tonul tuturor versurilor:

„Adio, Laureano nicicând laureat,
satrap plin de tristețe şi rege venetic.
Adio, împărate peste-un imperiu mic,
veşnic plătit din vreme, precis ci ne-ncetat".

În pofida simpatiilor sale de dreapta şi a prieteniei personale cu însuşi Laureano Gómez, Carranza a apreciat aceste sonete în paginile lui literare mai curând ca o noutate jurnalistică decât ca o proclamație politică. Însă condamnarea a fost aproape unanimă. Mai cu seamă datorită absurdității de a le publica în ziarul unui liberal convins, ca fostul preşedinte Eduardo Santos, potrivnic în egală măsură gândirii retrograde a lui Laureano Gómez, ca şi celei

revoluționare a lui Pablo Neruda. Reacția cea mai răsunătoare a fost a celor care nu suportau ca un străin să-şi permită un asemenea abuz. Simplul fapt că trei sonete cazuistice şi mai degrabă ingenioase decât poetice au putut stârni asemenea vâlvă a fost un simptom încurajator al forței poeziei în acei ani. În orice caz, lui Neruda i s-a interzis mai târziu intrarea în Columbia, întâi de către Laureano Gómez însuşi, ajuns preşedinte al Republicii, şi apoi de către generalul Gustavo Rojas Pinilla. Însă în mai multe rânduri poetul a făcut escală, în călătoriile sale cu vaporul între Chile şi Europa, la Cartagena şi Buenaventura. Pentru prietenii lui columbieni, cărora le dădea de veste, fiecare escală, la ducere sau la întoarcere, însemna o adevărată sărbătoare.

Când am intrat la Facultatea de Drept, în februarie 1947, identificarea mea cu grupul „Piatră şi Cer“ era totală. Chiar dacă îi cunoscusem pe cei mai renumiți dintre poeții grupului în casa lui Carlos Martín, la Zipaquirá, n-am avut îndrăzneala să-i amintesc de acest lucru nici măcar lui Carranza, care era cel mai abordabil. Într-un rând l-am întâlnit atât de aproape şi de făţiş în librăria „Grancolombia”, că i-am adresat un salut de admirator. Mi-a răspuns foarte amabil, dar nu m-a recunoscut. În schimb, în altă împrejurare, maestrul León de Greiff s-a ridicat de la masa lui de la „El Molino” pentru a mă saluta la masa mea, fiindcă îi spusese cineva că publicasem povestiri în *El Espectador* şi mi-a promis că o să le citească. Din păcate, după doar câteva săptămâni a izbucnit revolta populară din 9 aprilie şi am fost nevoit să părăsesc oraşul încă fumegând. Când m-am întors, după patru ani, „El Molino“ dispăruse sub dărâmături, şi maestrul se mutase cu calabalâcul şi cu suita sa de prieteni la cafeneaua „El Automatico”, unde cărțile şi rachiul ne-au făcut să ne împrietenim şi unde m-a învățat mutările pieselor de şah, dar fără să am talent la acest joc şi nici noroc.

Prietenilor mei din prima perioadă li se părea de neînțeles că mă îndărătniceam să scriu povestiri şi nici eu însumi nu-mi puteam explica motivul, într-o țară unde poezia însemna Arta cu

majusculă. Am ştiut acest lucru de copil, grație succesului unui poem popular, *Mizeria omenească,* vândut în broşuri din hârtie de ambalaj, sau care era recitat pentru două centime în piețele şi în cimitirele satelor din Caraibe. Romanul, în schimb, era ceva rar. De la *María*, de Jorge Isaacs, se scriseseră multe, dar fără prea mare rezonanță. José María Vargas Vila fusese un fenomen insolit cu cele cincizeci şi două de romane ale sale, care le ajungeau celor sărmani drept la inimă. Călător neobosit, excedentul lui de bagaj reprezenta propriile cărți, care se expuneau şi se vindeau ca plinea caldă în poarta hotelurilor din America Latină şi din Spania. *Aura sau violetele.,* romanul lui de vârf, a sfărâmat mai multe inimi decât numeroase alte volume, mai bune, ale contemporanilor săi.

Singurele romane care au supraviețuit timpului lor au fost: *Berbecul*, scris între 1600 şi 1638, în toiul epocii coloniale, de spaniolul Juan Rodríguez Freyle, o relatare liberă şi atât de extravagantă a istoriei Noii Granade[31], încât a ajuns să fie considerată o capodoperă a literaturii de ficțiune; *María* de Jorge Isaacs, scris în 1867; *Viitoarea* de José Eustacio Rivera, în 1924; *Marchiza de Yolombo* de Tomás Carrasquilla, în 1926, şi *Patru ani la bordul ființei mele* de Eduardo Zalamea, în 1950. Niciunul dintre aceste romane nu izbutise nici măcar să întrezărească gloria de care se bucurau atâția poeți, pe drept sau pe nedrept. În schimb, povestirea – cu un antecedent atât de strălucit ca acela al lui Carrasquilla însuşi, marele scriitor din Antioquia – naufragiase într-o retorică abruptă şi fără suflet.

Dovada că vocația mea era aceea de prozator a fost puhoiul de versuri pe care le-am lăsat la liceu, fără semnătură sau cu pseudonim, fiindcă niciodată n-am avut intenția să-mi dau viața pentru ele. Mai mult: când ara publicat primele povestiri în *El Espectador,* mulți îşi disputau genul, nefiind însă pe deplin

[31] Numele vechi al Columbiei.

îndreptățiți. Astăzi cred că acest lucru era de înțeles, pentru că viața în Columbia continua să fie, din multe puncte de vedere, ca în secolul al XlX-lea. Mai cu seamă în acea Bogotá lugubră din anii patruzeci – încă nostalgică după timpurile coloniale – când m-am înscris fără vocație şi fără voie la Facultatea de Drept a Universității Naționale.

Pentru a contesta toate acestea, era de-ajuns să te afunzi în centrul nevralgic de la intersecția între strada Séptima şi bulevardul Jiménez de Quesada, botezată de către locuitorii Bogotei, cu lipsa lor de măsură, drept colțul cel mai frumos din lume. Când orologiul din turnul de Ia San Francisco bătea de douăsprezece, oamenii se opreau în stradă sau îşi întrerupeau taifasul prin cafenele pentru a-şi potrivi ceasurile după ora oficială a bisericii. De jur împrejurul acestei intersecții, ca şi pe străzile adiacente, erau locurile cele mai aglomerate, unde îşi dădeau întâlnire de două ori pe zi negustorii, politicienii, ziariştii – şi poeții, firește – toți în negru, din cap până-n picioare, ca Maiestatea sa, regele Filip al IV-lea.

Pe vremea când eram student, încă se mai citea în locul acela un ziar care avea poate puține antecedente în lume. Era o tablă neagră ca acelea de şcoală, care se expunea în balconul de la *El Espectador* la prânz şi la cinci după-masa, cu ultimele ştiri scrise cu creta. În momentele acelea trecerea tramvaielor era îngreunată, dacă nu chiar imposibilă, din pricina mulțimii care se îngrămădea aşteptând nerăbdătoare. Cititorii de pe stradă aveau pe deasupra şi posibilitatea să aplaude cu ovații puternice ştirile care li se păreau bune şi să fluiere ori să arunce cu pietre în tablă când acestea nu erau pe placul lor. Era o formă de participare democratică instantanee, prin care *El Espectador* avea un termometru mai eficace decât orice altceva pentru a lua temperatura opiniei publice.

Nu exista încă televiziune şi la radio se dădeau buletine de ştiri foarte bogate şi la ore fixe, astfel încât, înainte de a lua masa de prânz sau cina, stăteai şi aşteptai apariția tablei negre pentru a te

duce acasă cu o versiune mai întregită despre ceea ce s-a întâmplat în lume. De acolo s-a aflat, urmărindu-se cu o rigoare exemplară şi de neuitat, despre zborul solitar al căpitanului Concha Venegas de la Lima la Bogotá. Când erau asemenea ştiri, tabla se schimba de mai multe ori în afara orelor prevăzute, pentru a potoli nesaţul publicului cu buletine extraordinare. Niciunul dintre cititorii din stradă ai acelui ziar unic nu ştia că inventatorul şi sclavul acestei idei se numea José Salgar, un redactor novice intrat la *El Espectador* la douăzeci de ani, care a ajuns un mare ziarist, fără să fi urmat altceva decât şcoala primară.

Instituția tipică din Bogotá erau cafenelele din centru, unde mai curând sau mai târziu se concentra viața întregii țări. Fiecare cafenea s-a bucurat la momentul potrivit de o anume specialitate – politică, literară, financiară – aşa încât istoria Columbiei a avut în mare parte legătură cu ele. Toți îşi aveau cafeneaua favorită, ca un fel de semn infailibil de identitate.

Scriitori şi politicieni din prima jumătate a veacului – inclusiv câte un preşedinte al Republicii – învățaseră în cafenelele de pe strada Catorce, în dreptul Colegiului „El Rosario". Cafeneaua „Windsor", care a făcut epocă fiind preferată de politicieni faimoşi, era una dintre cele care au dăinuit cel mai mult şi a fost refugiul marelui caricaturist Ricardo Rendón, care şi-a realizat acolo opera sa de marcă, iar după câțiva ani şi-a găurit țeasta-i genială cu un glonț de revolver, în sala din spate care dădea în Gran Via.

Reversul multelor mele seri de plictis a fost descoperirea întâmplătoare a unei săli de muzică deschise publicului la Biblioteca Națională. Am transformat-o în refugiul predilect pentru a citi, ocrotit de marii compozitori, ale căror opere le solicitam în scris, adresându-ne unei funcționare pline de farmec. Noi, vizitatorii obişnuiți, ne descopeream felurite afinități pentru genurile de muzică preferate. Am cunoscut astfel majoritatea autorilor mei favoriți prin intermediul gusturilor altora, cuprinzătoare şi variate, şi l-am urât pe Chopin ani în şir din vina

unui meloman implacabil care îl solicita aproape zilnic şi fără îndurare.

Într-o după-amiază, m-am pomenit că sala era goală pentru că aparatul se defectase, dar directoarea m-a lăsat să stau să citesc în linişte. La început, m-am simțit într-o oază de pace, dar trecuseră două ceasuri şi nu reuşisem să mă concentrez din pricina unor valuri de nelinişte care-mi întrerupeau lectura şi mă făceau să mă simt străin în propria piele. Am zăbovit câteva zile până să-mi dau seama că leacul pentru tulburarea mea nu era liniştea sălii, ci atmosfera creată de muzică, ce a devenit de atunci pentru mine o pasiune aproape secretă şi pentru totdeauna.

Duminica după-amiaza, când sala de muzică era închisă, distracția mea cea mai rodnică era să călătoresc cu tramvaiele cu geamuri albastre care, pentru cinci centime, se învârteau neîncetat de la piața Bolívar până la bulevardul Chile, petrecându-mi în ele ceasurile acelea de adolescent care păreau să tragă după ele o coadă interminabilă de alte duminici pierdute. Pe parcursul acelor călătorii în cerc vicios nu făceam decât să citesc cărți de poezie, poate la fiecare grup de străzi din oraş un grup de versuri, până când se aprindeau primele lumini în burnița veşnică. Mă apucam atunci să cutreier cafenelele liniştite din cartierele vechi, în căutarea cuiva care să-şi facă milă şi pomană, stând de vorbă cu mine despre poemele pe care tocmai le citisem. Câteodată dădeam peste careva – întotdeauna un bărbat – şi rămâneam până după miezul nopții în vreo bombă nenorocită, aprinzând chiştoacele țigărilor pe care le fumaserăm noi înşine şi vorbind de poezie pe când pretutindeni în lume oamenii făceau dragoste.

Pe vremea aceea toată lumea era tânără, însă ne pomeneam mereu cu alții mai tineri ca noi. Generațiile se împingeau unele pe altele, mai ales cele de poeți şi de criminali, şi abia dacă apucai să faci ceva când se şi ivea cineva amenințând că va face mai bine. Uneori găsesc printre hârtii vechi câte o poză dintre cele pe care ni le făceau fotografii ambulanți în piața Bisericii San Francisco şi nu

mă pot opri să nu mă înfior de compasiune, pentru că nu par fotografiile noastre, ci ale copiilor noştri, într-un oraş cu porţile închise, unde nimic nu era uşor, mai cu seamă să supravieţuieşti fără dragoste serilor de duminică. Acolo l-am cunoscut întâmplător pe unchiul meu José María Valdeblánquez, când am crezut că-l văd pe bunicul croindu-şi drum cu umbrela prin mulţimea duminicală ce ieşea de la biserică. Îmbrăcămintea nu-i ascundea în niciun fel identitatea: costum de stofă neagră, cămaşă albă cu guler tare şi cravată în dungi diagonale, vestă din care se zărea lanţul de ceas, joben şi ochelari cu ramă de aur. Am fost atât de impresionat, că i-am aţinut calea fără să-mi dau seama. El ridică umbrela ameninţător şi mi se înfiinţă la o palmă de ochi:

— Pot să trec?

— Iertaţi-mă, i-am spus, ruşinat. V-am confundat cu bunicul.

El mă cercetă cu privirea-i de astronom şi mă întrebă cu ironică rea-voinţă:

— Şi se poate şti cine-i bunicul ăsta faimos?

Năucit de propria impertinenţă i-am spus numele întreg. El a coborât atunci umbrela şi a zâmbit bine dispus.

— Pe bună dreptate semăn cu el, zise. Sunt fiul lui cel mare.

Viaţa de zi cu zi era mai suportabilă la Universitatea Naţională. Totuşi, nu izbutesc încă să găsesc în memorie realitatea acelor vremuri, căci nu cred că am fost student la Drept nici măcar o zi, chiar dacă toate calificativele mele din primul an – singurul pe care l-am terminat Ia Bogotá – lasă să se creadă altminteri. Acolo nu era timpul şi nici prilejul de a stabili relaţii personale ca la liceu, iar colegii de an se împrăştiau prin oraş la terminarea cursurilor. Surpriza mea cea mai plăcută a fost să-l întâlnesc ca secretar general al Facultăţii de Drept pe scriitorul Pedro Gómez Valderrama, de care aflasem graţie colaborărilor lui timpurii în paginile revistelor literare şi care a fost unul dintre prietenii mei cei mai buni până Ia moartea sa prematură.

Colegul meu cel mai apropiat încă din primul an a fost Gonzalo Mallarino Botero, singurul care se obişnuise să creadă în miracolele vieții, adevărate chiar dacă nu tocmai certe. El m-a învățat că Facultatea de Drept nu era atât de stearpă, cum credeam eu, căci din prima zi m-a luat de la cursul de statistică şi demografie, la şapte dimineața, şi m-a provocat la un duel de poezie în cafeneaua din campusul universitar. În cele două ore libere din cursul dimineții declama poemele clasicilor spanioli, iar eu îi dădeam replica recitind poeme ale tinerilor columbieni care deschiseseră focul împotriva ultimelor răbufniri retorice din secolul trecut.

Într-o duminică m-a invitat la el acasă, unde locuia împreună cu mama, frații şi surorile sale, într-o atmosferă de tensiuni frățeşti ca acelea din casa părinților noştri. Victor, cel mai mare, era un om de teatru şi un recitator consacrat în țările de limbă spaniolă. De când am scăpat de tutela părinților, nu m-am mai simțit niciodată ca la mine acasă, până când am cunoscut-o pe Pepa Botero, mama lui Mallarino, o femeie aprigă din Antioquia, care trăia în lumea fără orizont a aristocrației din Bogotá. Cu inteligența ei naturală şi înzestrată de minune cu darul vorbirii, avea talentul fără pereche de a cunoaşte locul exact în care cuvintele deocheate îşi recapătă obârşia cervantină. Erau seri de neuitat, văzând cum soarele asfinţeşte peste smaraldul neîngrădit al savanei, încălzindu-ne cu ciocolata aromată şi cu brânzoaicele fierbinți. Tot ce am învățat de la Pepa Botero, cu jargonul ei îndrăzneț, cu felul acela de a vorbi de lucrurile de zi cu zi, mi-a fost de neprețuit pentru a-mi crea un nou limbaj al vieții reale.

Alți colegi care îmi erau prieteni au fost Guillermo López Guerra şi Alvaro Vidal Váron, vechii mei complici de la liceul din Zipaquirâ. Însă la universitate cei mai apropiați mi-au fost Luis Villar Borda şi Camilo Torres Restrepo, care făceau, străduindu-se din greu şi doar de amorul artei, suplimentul literar al ziarului *La Razón*, o publicație aproape confidențială, condusă de poetul şi ziaristul Juan Lozano *y* Lozano. În zilele de închidere a ediției mă duceam cu

ei la redacție şi le dădeam o mână de ajutor la urgențele de ultimă oră. Uneori îl întâlneam acolo şi pe director, căruia îi admiram sonetele şi încă şi mai mult portretele personalităților naționale, pe care le publica în revista *Sábado.* El îşi amintea destul de vag de nota scrisă de Ulise despre mine, dar nu-mi citise nicio povestire şi am schimbat repede subiectul fiindcă eram sigur că n-aveau să-i placă. Din prima zi mi-a spus la despărțire că paginile ziarului său îmi erau deschise, dar am luat-o doar ca o amabilitate Bogotână.

La cafeneaua „Asturias", Camilo Torres Restrepo şi Luis Villar Borda mi-au făcut cunoştință cu Plinio Apuleyo Mendoza, care la cei şaisprezece ani ai săi publicase o seamă de narațiuni lirice, gen foarte la modă, impus în țară de Eduardo Caranza prin paginile literare de la *El Tiempo.* Avea pielea arsă de soare, părul lins şi negru ca pana corbului, care-i accentua înfățişarea plăcută de indian. În ciuda vârstei, reuşise să scrie nişte articole destul de cunoscute în săptămânalul *Sábato,* întemeiat de tatăl lui, Plinio Mendoza Neira, fost ministru de Război şi un mare ziarist înnăscut, care n-a scris se pare un rând întreg în toată viața lui. Însă i-a învățat pe mulți să scrie la ziarele pe care le fonda cu mare fast, abandonându-le pentru înalte funcții politice sau pentru a înființa alte întreprinderi, gigantice şi catastrofale. Pe fiul lui nu l-am văzut decât de două sau de trei ori în perioada aceea, mereu împreună cu alți colegi. M-a impresionat că la vârsta lui judeca precum un om bătrân, dar nu mi-ar fi trecut niciodată prin cap că, după mulți ani, aveam să împărtăşim atâtea zile de jurnalism temerar, căci încă nu-mi închipuiam că ziaristica poate fi o meserie pentru mine, iar ca studiu mă interesa şi mai puțin decât Dreptul.

De fapt, nici nu crezusem vreodată că ar ajunge să mă intereseze, până într-una din zilele acelea când Elvira Mendoza, sora lui Plinio, i-a luat artistei argentiniene Berta Singerman un interviu rapid, care mi-a schimbat cu desăvârşire prejudecățile împotriva profesiei şi mi-a descoperit o vocație ignorată. Mai mult decât un interviu clasic cu întrebări şi răspunsuri – care îmi stârneau atâtea îndoieli

şi îmi mai stârnesc şi acum – a fost unul dintre cele mai originale care s-au publicat vreodată în Columbia. După ani de zile, când Elvira Mendoza ajunsese o ziaristă consacrată internațional şi una dintre bunele mele prietene, mi-a povestit că făcuse o tentativă disperată cu interviul acela pentru a evita un eşec.

Sosirea Bertei Singerman fusese evenimentul zilei. Elvira – care conducea secțiunea adresată femeilor din revista *Sábado*– i-a cerut tatălui ei autorizația să-i ia un interviu şi a obținut-o cu oarecare rezerve datorită lipsei sale de experiență în domeniu. Redacția de la *Sábado* era un loc de întrunire a celor mai de vază intelectuali din acei ani şi Elvira i-a rugat să-i sugereze nişte întrebări pentru interviul ei, dar s-a simțit cuprinsă de panică în clipa când a trebuit să înfrunte disprețul cu care Berta Singerman a primit-o în apartamentul prezidențial din Hotelul Granada.

De la prima întrebare s-a complăcut să i le refuze pe toate, considerându-le fără sens sau de-a dreptul cretine, fără a-i trece prin minte că în spatele fiecăreia se afla unul dintre numeroşii scriitori de valoare pe care ea îi cunoştea şi îi admira după cele câteva călătorii pe care le făcuse în Columbia. Elvira, care a fost întotdeauna iute din fire, a fost nevoită să-şi înghită lacrimile şi să suporte dezastrul cu sufletul la gură. Intrarea pe nepusă masă a soțului Bertei Singermaán i-a salvat reportajul, căci el a pus stăpânire pe situație cu un tact desăvârşit şi cu un autentic simț al umorului tocmai când era pe punctul să se transforme într-un incident grav.

Elvira n-a scris apoi dialogul pe care-l plănuise cu răspunsurile divei, ci reportajul dificultăților avute cu ea. A profitat de intervenția providențială a soțului şi a făcut din acesta adevăratul protagonist al întâlnirii. Când a citit interviul, pe Berta Singerman a apucat-o una dintre memorabilele ei crize de furie. Dar *Sábado* era deja săptămânalul cel mai citit, iar interviul i-a determinat creşterea tirajului până la o sută de mii de exemplare într-un oraş cu şase sute de mii de locuitori.

Sângele rece şi ingeniozitatea cu care Elvira Mendoza a ştiut să profite de prostia Bertei Singerman, pentru a-i scoate la iveală adevărata personalitate, m-au determinat să mă gândesc pentru prima oară la posibilitățile reportajului nu ca mijloc excepțional de informare, ci mult mai mult decât atât: ca gen literar. N-aveau să treacă mulți ani până să constat aceasta pe pielea mea, ajungând să cred, cum o fac şi astăzi mai mult ca oricând, că romanul şi reportajul sunt copii ai aceleiaşi mame.

Până atunci mă încumetasem să public numai poezie: versuri satirice în revista Colegiului „San José" şi narațiuni lirice sau sonete de dragoste închipuite în maniera grupului „Piatră şi Cer", în unicul număr al ziarului scos de Liceul Național. Cu puțin înainte, Cecilia González, complicea mea din Zipaquirá, îl convinsese pe poetul şi eseistul Daniel Arango să publice un cântecel scris de mine, cu pseudonim şi cu corp de literă şapte, în colțul cel mai ascuns al suplimentului duminical al ziarului *El Tiempo*. Publicarea lui nu m-a impresionat şi nici nu m-a făcut să mă simt mai poet decât eram. În schimb, cu ajutorul reportajului Elvirei am devenit conştient că în inima mea zăcea un ziarist adormit şi mi-am propus să-l trezesc. Am început să citesc ziarele într-altfel. Camilo Torres şi Luis Villar Borda, care au fost de acord cu mine, mi-au amintit iar de oferta lui don Juan Lozano de a mă publica în paginile sale de la *La Razón*, dar nu m-am încumetat decât cu două poeme unde conta aspectul pur tehnic şi pe care nu le-am considerat niciodată ale mele. Mi-au propus să vorbească şi cu Plinio Apuleyo Mendoza pentru revista *Sábado*, dar timiditatea mea înnăscută m-a avertizat că mai aveam multe de învățat înainte de a mă lansa cu capul în jos într-o meserie nouă. Totuşi, descoperirea jurnalismului a avut pentru mine o urmare imediată, fiindcă pe atunci mă muncea cugetul că tot ce scriam, în proză sau în versuri, ba chiar şi compunerile de la liceu nu erau decât o imitație neruşinată după grupul „Piatră şi Cer" şi mi-am propus o schimbare de fond începând cu povestirea următoare. Practica m-a

convins până la urmă că adverbele de mod terminate în „-mente” sunt o manie care duce la sărăcirea demersului literar. Aşa încât am început să le evit când îmi ieşeau în întâmpinare şi de fiecare dată mă convingeam tot mai mult că obsesia de a le elimina mă obliga să caut forme mai bogate şi mai expresive. De multă vreme nu mai găseşti unul în cărțile mele, cu excepția vreunui citat textual. Nu ştiu, fireşte, dacă traducătorii mei au detectat şi contractat şi ei, din motive legate de munca lor, această fobie stilistică.

Prietenia cu Camilo Torres şi Villar Borda a trecut foarte curând dincolo de granițele aulelor şi ale biroului redacției, şi ne petreceam împreună mai mult timp pe stradă decât în universitate. În amândoi mocnea o nemulțumire necruțătoare față de situația politică şi socială a țării. Absorbit de misterele literaturii, nici măcar nu încercam să le înțeleg analizele şi premonițhle sumbre, dar amprenta prieteniei lor a fost una dintre cele mai plăcute şi mai folositoare lucruri din acei ani.

La cursuri, în schimb, mă aflam într-un impas. Întotdeauna am regretat lipsa mea de devoțiune pentru meritele profesorilor de vază, care ne suportau blazarea. Printre aceştia, Alfonso López Michelsen, fiul unicului preşedinte columbian reales în secolul al XX-lea; cred că de aici provenea impresia generală că şi el era predestinat să fie preşedinte, cum a şi ajuns de fapt. Sosea la cursul său de introducere în Drept cu o punctualitate iritantă şi cu nişte haine splendide de caşmir făcute la Londra. Îşi ținea cursul fără să se uite la nimeni, cu aerul acela celest al miopilor inteligenți care veşnic par că se mişcă prin visele altora. Cursurile lui mi se păreau monoloage pe o singură coardă, cum erau în ochii mei toate cursurile în afara celor de poezie, dar monotonia vocii lui avea harul hipnotic al unui îmblânzitor de şerpi. Vasta-i cultură literară avea de pe atunci un temei solid şi ştia s-o folosească în scris şi prin viu grai, dar am început s-o apreciez numai când ne-am revăzut după câțiva ani şi ne-am împrietenit, departe de toropeala cursurilor.

Prestigiul său de politician înverşunat izvora din farmecul personal aproape miraculos şi dintr-o luciditate primejdioasă prin care descoperea intenţiile ascunse ale oamenilor. Mai ales ale celor pe care nu-i prea avea la suflet. Însă calitatea sa cea mai aleasă ca persoană publică a fost puterea uimitoare de a crea situaţii memorabile prin doar câteva cuvinte.

Am ajuns cu vremea prieteni buni, dar în universitate n-am fost cel mai sârguincios student al lui, iar timiditatea mea fără leac mă făcea să păstrez o distanţă de netrecut, îndeosebi faţă de oamenii pe care îi admiram. Din toate aceste motive m-a surprins grozav că m-a primit la examenul de la sfârşitul primului an, cu toate absenţele care-mi creaseră pe drept reputaţia de student invizibil. Am apelat la vechiul meu truc de a mă abate de la subiect cu digresiuni retorice. Mi-am dat seama că profesorul era conştient de şiretlicul meu, dar că-l aprecia poate ca o diversiune literară. Singura dată când m-am poticnit a fost atunci când, în agonia examenului, am folosit cuvântul „prescripţie" şi el s-a grăbit să mă pună să-l definesc, pentru a fi sigur că ştiam despre ce vorbeam.

— „A prescrie" înseamnă a câştiga un drept după un anumit timp, i-am spus.

El m-a întrebat imediat:

— A-l câştiga sau a-l pierde?

Era totuna, dar n-am mai zis nimic din pricina nesiguranţei mele înnăscute şi cred că a făcut atunci una dintre celebrele-i glume de salon, pentru că mi-a pus calificativul fără să ţină cont de ezitarea mea. După câţiva ani i-am comentat incidentul, dar nu şi l-a amintit, fireşte, însă pe atunci nici el şi nici eu nu mai eram siguri că episodul se petrecuse astfel.

Amândoi am găsit în literatură un minunat refugiu spre a uita de politică şi de misterele prescripţiei şi descopeream cărţi surprinzătoare şi scriitori uitaţi în cursul unor discuţii infinite care uneori ajungeau să-i pună pe fugă pe cei care ne vizitau şi să ne exasPéreze soţiile. Mama mă convinsese că suntem rude şi eram

într-adevăr. Totuşi, pasiunea noastră împărtăşită pentru cântecele numite *vallenatos* ne apropia mai mult decât orice legătură de rudenie îndepărtată.

Altă rudă din partea tatei, descoperită întâmplător, era Carlos H. Pareja, profesor de economie politică şi proprietarul librăriei „Grancolombia", preferată de studenți pentru bunul obicei de a expune noile cărți ale marilor autori pe mese descoperite şi fără supraveghere. Chiar şi noi, studenții lui, năvăleam în local în clipele de neatenție de pe înserat şi subtilizam cărți prin adevărate scamatorii, luându-ne după preceptul studențesc că a fura cărți e un delict, dar nu şi un păcat. Rolul meu în aceste asalturi se limita, nu din virtute, ci din frică, la a-i acoperi pe cei mai abili, cu condiția ca, pe lângă cărțile pentru ei, să ia şi unele indicate de mine. Într-o seară, când unul dintre complicii mei tocmai şterpelise *Oraşul fără Laura* de Francisco Luis Bernárdez, am simțit o gheară cumplită înfigându-mi-se în umăr şi am auzit o voce de sergent:

— În sfârşit, la naiba!

M-am întors îngrozit şi m-am pomenit nas în nas cu profesorul Carlos H. Pareja, pe când cei trei complici ai mei au fugit ca din puşcă. Din fericire, înainte de a apuca să mă scuz, mi-am dat seama că profesorul nu mă luase prin surprindere din pricina vreunei cărți furate, ci pentru că nu mă mai văzuse la cursul lui de mai bine de o lună. După o mustrare mai curând convențională, m-a întrebat:

— Eşti, într-adevăr, fiul lui Gabriel Eligio?

Eram, bineînțeles, dar i-am răspuns că nu, deoarece ştiam că tatăl lui şi al meu erau, de fapt, neamuri care se distanțaseră din pricina unui incident personal pe care nu l-am înțeles niciodată. Însă mai târziu a aflat adevărul şi din ziua aceea mi s-a adresat cu „nepoate", în librărie sau la cursuri, şi am păstrat o legătură mai degrabă familială decât literară, deşi el scrisese şi publicase mai multe volume de versuri inegale ca valoare cu pseudonimul Simón Latino. Descoperirea înrudirii i-a folosit totuşi numai lui, căci eu nu

m-am mai pretat să-i acopăr pe cei care furau cărți.

Alt profesor excelent, Diego Montaña Cuéllar, era reversul lui López Michelsen, cu care părea să se afle într-o rivalitate secretă. López, în calitate de liberal independent, iar Montaña Cuéllar în aceea de radical de stânga. Am avut raporturi bune în afara universității cu acesta din urmă şi mi s-a părut întotdeauna că López Michelsen mă vedea ca pe un poet în faşă, pe când Montaña Cuéllar mă considera o bună reclamă pentru prozelitismul său revoluționar.

Simpatia mea pentru Montaña Cuéllar provine de la un incident pe care l-a avut cu trei tineri ofițeri de la Academia Militară care asistau la cursurile lui în uniformă de paradă. Erau de o punctualitate cazonă, se aşezau unul lângă altul, veşnic pe aceleaşi locuri, mai departe de ceilalți, luau notițe cu îndârjire şi obțineau calificative îndreptățite la examenele cele mai grele. Diego Montaña Cuéllar i-a sfătuit în particular, încă din primele zile, să nu mai vină la facultate în uniformă. Ei i-au răspuns cât se poate de politicos că ascultau de ordinele superiorilor şi n-au ratat nicio ocazie ca să-l facă să simtă acest lucru. În orice caz, dincolo de ciudățeniile lor, pentru studenți şi profesori a fost întotdeauna limpede că cei trei ofițeri erau studenți remarcabili.

Veneau îmbrăcați în uniformele lor identice, impecabile, veşnic nedespărțiți şi punctuali. Se aşezau în aceeaşi formație şi erau studenții cei mai serioşi şi cei mai metodici, dar mi s-a părut mereu că trăiau într-o lume diferită de a noastră. Dacă le adresai un cuvânt, erau atenți şi amabili, dar de un formalism de neînvins: nu spuneau nimic în plus față de ceea ce erau întrebați. În timpul examenelor, noi, civilii, ne împărțeam în grupe de câte patru ca să învățăm prin cafenele, ne întâlneam sâmbăta pe la baluri, la marşurile de protest ale studenților, prin cârcâumile liniştite şi bordelurile lugubre de pe vremea aceea, dar niciodată nu am dat, nici măcar din întâmplare, de colegii noştri militari.

Abia dacă am schimbat cu ei vreun salut în tot anul acela lung

când ne-am văzut la universitate. Nici nu era timp, căci soseau la fix la cursuri şi plecau după ultimul cuvânt al profesorului, fără să stea de vorbă cu nimeni, decât cu alți militari tineri din anul doi, cu care îşi petreceau pauzele. Niciodată nu le-am ştiut numele şi nici n-am mai aflat nimic despre ei. Astăzi îmi dau seama că în cea mai mare măsură reticența nu provenea din partea lor, ci dintr-a mea, căci n-am putut uita în veci amărăciunea cu care bunicii evocau războaiele lor pierdute şi masacrele atroce de pe plantațiile bananiere.

Jorge Soto del Corral, profesorul de Drept constituțional, avea faima de a şti pe dinafară toate constituțiile din lume şi la cursuri ne uluia întruna cu inteligența-i strălucită şi cu erudiția-i juridică, umbrită numai de un simț redus al umorului. Cred că era unul dintre profesorii care făceau tot posibilul să nu lase să li se întrevadă la cursuri opiniile politice diferite, dar acestea răzbăteau mai mult decât bănuiau ei înşişi. Până şi din gesturile cu mâinile şi din emfaza ideilor, căci universitatea era locul unde se simțea cel mai bine pulsul profund al unei țări aflate în pragul unui nou război civil, după patruzeci şi ceva de ani de pace înarmată.

În pofida absenteismului meu cronic şi a nepăsării mele față de ştiința dreptului, am trecut examenele din primul an, învățând pe rupte în ultimul moment la materiile uşoare şi la cele mai grele folosindu-mă de vechiul truc de a mă abate de la subiect prin tot felul de mijloace ingenioase. Adevărul este că nu mă simțeam bine în pielea mea şi nu ştiam cum să merg mai departe pe bâjbâite pe drumul acela care se înfunda. Nu înțelegeam dreptul deloc şi mă interesa mult mai puțin decât oricare dintre materiile de liceu, iar acum mă simțeam suficient de adult pentru a lua singur hotărârile care mă priveau. La sfârşit, după şaisprezece luni de supraviețuire miraculoasă, nu m-am ales decât cu un grup de prieteni pentru tot restul vieții.

Interesul meu redus pentru învățătură a devenit şi mai mic după ecoul articolului scris de Ulise, mai cu seamă în universitate, unde

câțiva dintre colegi au început să mă numească maestru şi să mă prezinte ca scriitor. Aceasta coincidea cu hotărârea mea de a învăța să construiesc structura unei narațiuni verosimile şi, totodată, fantastice fără nicio fisură, urmând modele desăvârşite şi riguroase, ca *Oedip rege* de Sofocle, al cărui protagonist cercetează uciderea părintelui său şi descoperă până la urmă că asasinul este chiar el; ca *Laba de maimuță* de W.W. Jacob, care este povestirea perfectă, unde tot ce se petrece e întâmplător; ca *Bulgăre de seu* de Maupassant, şi ca mulți alți mari păcătoşi, odihnească-i Domnul în împărăția Sa. Cu asta mă ocupam într-o duminică seara când mi s-a întâmplat, în sfârşit, ceva ce merită povestit. Îmi petrecusem aproape toată ziua vânturându-mi neîmplinirile de scriitor cu Gonzalo Mallarino, în casa lui de pe bulevardul Chile şi, când mă întorceam la pensiune cu ultimul tramvai, în stația Chapinero a urcat un faun în carne şi oase. Am spus bine: un faun. Am observat că niciunul dintre puținii pasageri de la miezul nopții nu s-a arătat surprins la vederea lui şi aceasta m-a făcut să mă gândesc că era unul dintre vânzătorii de dulciuri de prin parcurile pentru copii, care se deghizase. Însă realitatea m-a convins că n-aveam de ce să mă îndoiesc, coarnele şi barba lui fiind la fel de sălbatice ca ale unui țap, până într-atât, încât atunci când am trecut pe lângă el m-a răzbit izul părului său. Înainte de strada Veintiseis, cea cu cimitirul, s-a dat jos cu nişte gesturi de adevărat tată de familie şi s-a făcut nevăzut printre copacii din parc.

După miezul nopții, deşteptat de zvârcolelile mele, Domingo Manuel Vega m-a întrebat ce pățisem, „Păi s-a suit un faun în tramvai”, i-am spus pe jumătate adormit. El mi-a replicat trezit de-a binelea că, dacă era un coşmar, precis că se datora proastei digestii din acea zi de duminică, dar că, dacă era subiectul viitoarei mele povestiri, i se părea fantastic. A doua zi dimineață n-am mai ştiut dacă văzusem cu adevărat un faun în tramvai sau dacă fusese o nălucire duminicală. La început am crezut că, răpus de oboseala de peste zi, adormisem şi avusesem un vis atât de limpede, că nud

puteam rupe de realitate. Dar pentru mine esențialul n-a fost să aflu dacă faunul era real, ci că trăisem episodul ca şi cum ar fi fost. Adevărat sau visat, nu se cuvenea deci să-l consider rod al unei amăgiri a imaginației, ci o experiență miraculoasă a vieții mele.

L-am descris prin urmare a doua zi dintr-o trăsătură de condei, am pus foile sub pernă şi le-am recitit mai multe nopți de-a rândul, înainte de a adormi, şi dimineața la sculare. Era o transpunere naturalistă şi literală a episodului din tramvai, aşa cum s-a întâmplat, şi într-un stil la fel de banal ca ştirea despre un botez dintr-o rubrică mondenă de ziar. În sfârşit, asaltat de noi îndoieli, ra-am decis s-o supun încercării fără greş a literei tipărite, dar nu la *El Espectador*, ci la suplimentul literar de la *El Tiempo.* Ar fi fost poate un mod de a cunoaşte şi altă părere, diferită de cea a lui Eduardo Zalamea, fără să-l compromit pe acesta atrăgându-l într-o aventură pe care n-avea niciun motiv s-o împărtăşim. Am trimis povestirea printr-un coleg de pensiune împreună cu o scrisoare pentru don Jaime Posada, noul şi foarte tânărul director al „Suplimentului Literar" scos de *El Tiempo.* Insă povestirea n-a fost publicată şi scrisoarea a rămas fără răspuns.

Povestirile din perioada aceea, în ordinea în care au fost scrise şi publicate în „Sfârşitul săptămânii", au dispărut din arhivele de la *El Espectador* când forțele de ordine oficiale au luat cu asalt şi au incendiat ziarul, la 6 septembrie 1952. Eu nu mai aveam nicio copie şi nici prietenii cei mai grijulii nu aveau, aşa că am crezut cu oarecare uşurare că pieriseră arse de uitare. Cu toate acestea, unele suplimente literare din provincie le reproduseseră fără autorizație, iar altele s-au publicat prin diferite reviste, până când au fost strânse într-un volum de Editura Alfil din Montevideo, în 1972, sub titlul uneia dintre ele: *Nabo, negrul care a făcut îngerii să aştepte.*

Lipsea una, care n-a fost niciodată inclusă în carte, poate pentru că nu exista o versiune satisfăcătoare: *Tubal Cain făureşte o stea,* publicată de *El Espectador* la 17 ianuarie 1948. Numele

protagonistului, lucru pe care nu-l ştie toată lumea, e al unui fierar din Biblie care a inventat muzica. Au fost trei povestiri. Citite în ordinea în care au fost scrise şi publicate, mi s-au părut inconsecvente şi abstracte, unele chiar aiurite, şi niciuna nu se întemeia pe sentimente reale. N-am reuşit niciodată să stabilesc criteriul cu care le-a citit un critic atât de sever ca Eduardo Zalamea. Pentru mine prezintă totuşi o importanță pe care n-o mai au în ochii nimănui, căci în fiecare dintre ele există ceva care răspunde ameţitoarei desfăşurări a vieții mele din acea vreme.

Multe dintre romanele pe care le citeam şi le admiram pe atunci mă interesau numai pentru învățămintele de natură tehnică. Cu alte cuvinte, pentru arhitectura lor secretă. De la abstracțiile metafizice din primele trei povestiri până la ultimele trei de pe atunci, am găsit jaloane foarte precise şi nespus de utile pentru formația de bază a unui scriitor. Nu-mi trecuse prin minte ideea de a explora alte forme literare. Mă gândeam că povestirea şi romanul erau nu numai două genuri deosebite, ci şi două entități de natură diferită şi că ar fi fatal să fie confundate. Astăzi continuu să cred ca şi atunci, convins mai mult ca oricând de supremația povestirii față de roman.

Publicarea povestirilor în *El Espectador* mi-a adus, pe lângă succesul literar, şi alte probleme mai pământeşti şi mai amuzante. Prieteni zăpăciți mă opreau pe stradă să-mi ceară câte un împrumut salvator, fiindcă nu puteau crede că un scriitor despre care se vorbea atât nu primea sume enorme pentru povestirile lui. Foarte puțini m-au crezut când le-am spus adevărul, că n-am primit niciodată un ban pe publicarea lor şi că nici nu mă aşteptam la aşa ceva, deoarece aşa se obişnuia în presa din țara noastră. Şi mai cumplită a fost dezamăgirea tatălui meu când s-a convins că nu-mi puteam asuma propriile cheltuieli, având în vedere că trei dintre cei unsprezece frați câți eram se aflau la studii. Familia îmi trimitea treizeci de pesos pe lună. Dar pensiunea mă costa optsprezece, fără dreptul de a mânca ouă la micul dejun, şi veşnic

mă vedeam obligat să iau din aceşti bani pentru cheltuieli neprevăzute. Din fericire, nu ştiu de unde căpătasem obiceiul să schiţez inconştient desene pe marginea ziarelor, pe şervețele prin restaurante, pe mesele de marmură ale cafenelelor. Mă încumet să cred că desenele acelea erau descendentele directe ale celor pe care le făceam în copilărie pe pereții atelierului de argintărie al bunicului şi că erau poate supape comode pentru a-mi uşura sufletul. Un vecin de masă întâlnit întâmplător la „El Molino", care avea pile la un minister unde urma să se angajeze ca desenator fără să aibă nici cea mai mică idee de desen, mi-a propus să-i fac eu munca şi să împărțim leafa. Niciodată în viață n-am mai fost atât de aproape de corupție, dar nu chiar atât de aproape cât să-mi pară rău.

Şi interesul meu pentru muzică a sporit în epoca aceea când cântecele populare din Caraibe – cu care fusesem înțărcat – au ajuns la modă în Bogotá. Programul cu cea mai mare audiență era „La hora costeña", al cărei animator era don Pascual Delvecchio, un fel de ambasador muzical de pe coasta atlantică în capitală. Devenise atât de popular acest program duminica dimineața, încât noi, studenții din Caraibe, ne duceam să dansăm în localul postului de radio până seara târziu. Acela a fost începutul uriaşei popularități a melodiilor noastre în zonele din interiorul țării, ajungând mai târziu până în colțurile cele mai îndepărtate, şi o adevărată promovare socială a studenților de pe coastă în Bogotá.

Unicul inconvenient era spectrul unei căsătorii cu de-a sila. Nu ştiu ce precedente nefericite răspândiseră pe toată coasta superstiția că fetele de măritat din capitală se lăsau uşor cucerite de noi, băieții care veneam de aici, şi ne ademeneau în patul lor ca să ne oblige la însurătoare. Şi n-o făceau din dragoste, ci pentru iluzia de a trăi cu o fereastră spre mare. N-am crezut niciodată în superstiția aceea. Dimpotrivă, cele mai ingrate amintiri din viața mea sunt legate de bordelurile sinistre de la periferia capitalei, unde ne duceam să ne golim după bețiile noastre sumbre. În cel mai dezgustător dintre ele puțin mi-a lipsit să-mi pierd firicelul de

viață pe care-l mai aveam în mine când o femeie la care tocmai fusesem apăru despuiată pe coridor, strigând că-i furasem doisprezece pesos dintr-un sertar de la măsuța de toaletă. Două gorile de-ale casei m-au doborât cu pumnii şi nu s-au mulțumit doar să-mi ia din buzunar ultimii doi pesos care-mi mai rămăseseră, după o împreunare sordidă, ci m-au mai şi dezbrăcat în pielea goală, cercetându-mă cu degetul în toate felurile în căutarea banilor furați. În orice caz, hotărâseră să nu mă omoare, ci să mă predea la poliție, când femeia şi-a amintit că schimbase cu o zi în urmă ascunzătoarea şi şi-a găsit banii neatinşi.

Printre prieteniile care mi-au rămas din universitate, cea a lui Camilo Torres n-a fost numai de neuitat, ci şi cea mai dramatică din tinerețea noastră. Într-o zi n-a venit la cursuri, pentru prima oară. Motivul s-a împrăştiat ca praful de puşcă. Îşi strinsese lucrurile şi se hotărâse să fugă de acasă la seminarul din Chiquanquirá, la o sută şi ceva de kilometri de Bogotá. Mama lui l-a ajuns din urmă în gară, l-a adus înapoi şi l-a încuiat în bibliotecă. M-am dus să-l văd şi l-am găsit mai palid ca de obicei, cu un poncho alb şi cu o seninătate ce m-a făcut să mă gândesc pentru prima oară că era într-o stare de grație. Decisese să intre la seminar dintr-o vocație pe care o ascundea foarte bine, dar căreia era hotărât să i se supună până la sfârşit.

— Ce-a fost mai greu a trecut, mi-a zis.

Era felul lui de a-mi spune că se despărțise de logodnică şi că ea îi aproba decizia. După acea seară care m-a îmbogățit sufleteşte, mi-a făcut un dar de neînțeles: *Originea speciilor* de Darwin. Mi-am luat adio de la el cu strania certitudine că era pentru totdeauna.

L-am pierdut din vedere cât a stat la seminar. Aveam ştiri vagi că se dusese Ia Louvain pentru trei ani de studii teologice şi că vocația nu îi schimbase spiritul studențesc şi purtările laice, iar fetele care oftau după el îl tratau ca pe un actor de cinema dezarmat de sutană.

După zece ani, când s-a întors la Bogotá, îşi asumase trup şi

suflet condiția de preot, dar îşi păstra tot ce fusese mai bun în el pe vremea adolescenței. Eu eram pe atunci scriitor şi ziarist fără diplomă, căsătorit şi cu un băiat, Rodrigo, născut pe 24 august 1959, la clinica Palermo din Bogotá. Am hotărât în familie să fie botezat de Camilo. Naşul avea să fie Plinio Apuleyo Mendoza, cu care soția mea şi cu mine legaserăm mai demult o prietenie frățească. Naşa a fost Susana Linares, soția lui Germán Vargas, care-mi împărtăşise tainele artei lui de ziarist destoinic şi de prieten bun. Camilo era mai apropiat de Plinio decât noi şi de o bună bucată de vreme însă nu voia să-l accepte ca naş din pricina afinităților pe care le avea pe atunci cu comuniştii şi poate şi a spiritului său glumeț care putea strica uşor solemnitatea ceremoniei. Susana se angajă să se ocupe de formarea spirituală a copilului şi Camilo n-a mai găsit ori n-a mai vrut să găsească alte argumente ca să se împotrivească.

Botezul a avut loc la capela clinicii Palermo, în penumbra înghețată de la şase seara, fără nimeni altcineva decât naşii şi cu mine, şi un țăran cu poncho şi opinci care se apropie parcă plutind spre a asista la ceremonie fără să bată la ochi, Când Susana a sosit cu nou-născutul, naşul incorigibil a lansat în glumă prima provocare:

— O să facem din copilul ăsta un mare *guerrillero*[32].

Camilo a ripostat, pregătindu-şi cele necesare pentru botez, pe acelaşi ton: „Da, dar un *guerrillero* al Domnului". Şi începu ceremonia cu o hotărâre nestrămutată, cu totul neobişnuită în anii aceia:

— Îl voi boteza în spaniolă, pentru ca incredulii să înțeleagă ce înseamnă acest sacrament.

Vocea îi răsuna într-o spaniolă bombastică pe care o urmăream prin intermediul latinei de la vârsta încă fragedă când fusesem

[32] „Luptător".

ministrant în Aracataca. În momentul în care trebuia să toarne apa peste copil, fără să se uite la nimeni, Camilo născoci altă formulă provocatoare:

— Cei care cred că în clipa de față Sfântul Duh se pogoară asupra acestui prunc să îngenuncheze.

Naşii şi cu mine am rămas în picioare, cam stingheriți de şiretlicul prietenului nostru preotul, în vreme ce copilul zbiera sub duşul cu apă rece. Singurul care a îngenuncheat a fost țăranul cu opinci. Impactul acestui episod mi-a rămas ca una dintre învățăturile cele mai severe pe care le-am primit în viață, fiindcă am crezut mereu că țăranul fusese adus în mod premeditat de Camilo spre a ne pedepsi cu o lecție de umilință. Sau, cel puțin, de bună-creştere.

L-am revăzut arareori şi veşnic din vreo pricină importantă şi urgentă, aproape întotdeauna în legătură cu lucrările sale de binefacere în ajutorul celor persecutați politic. Într-o dimineață, a venit în locuința mea de proaspăt căsătorit cu un hoț de prin case care îşi ispăşise pedeapsa, dar poliția nu-l lăsa în pace: îi fura tot ce avea la el. Într-un rând, i-am dat de pomană o pereche de bocanci cu o talpă specială pentru mai mare siguranță. La puține zile, femeia de serviciu din casă a recunoscut tălpile în poza unui delincvent de pe stradă, găsit mort într-un şanț. Era prietenul nostru, hoțul.

Nu pretind că episodul acesta ar avea vreo legătură cu destinul lui Camilo, dar după câteva luni s-a dus la Spitalul Militar, să-şi viziteze un prieten bolnav, şi nu s-a mai ştiut nimic de el până când guvernul a anunțat că făcea parte din gherila Armatei de Eliberare Națională. A murit la 5 februarie 1966, la treizeci şi şapte de ani, într-o ciocnire cu o patrulă militară.

Intrarea lui Camilo la seminar coincisese cu hotărârea mea lăuntrică de a nu mai pierde timpul la Facultatea de Drept, însă n-am avut curajul să-mi mai înfrunt odată pentru totdeauna părinții. De la fratele meu Luis Enrique – care venise la Bogotá, la

un post bun, în februarie 1948 – am aflat că ei erau atât de mulțumiți de rezultatele mele la bacalaureat şi din primul an de Drept, încât mi-au trimis în chip de surpriză maşina de scris cea mai uşoară şi cea mai modernă pe care au găsit-o pe piață. Prima pe care am avut-o în viață şi totodată cea mai fără noroc, deoarece chiar în aceeaşi zi am amanetat-o pe doisprezece pesos, ca să putem continua petrecerea de bun-venit cu fratele meu şi cu colegii de pensiune. A doua zi, înnebuniți de durere de cap, ne-am dus la casa de amanet să vedem dacă maşina era tot acolo, cu ambalajul intact, şi să ne asigurăm că va sta mai departe în condiții optime până când ne-ar pica din cer banii s-o răscumpărăm. Am avut o ocazie bună când m-a plătit partenerul meu, falsul desenator, dar în ultimul moment ne-am hotârât să lăsăm răscumpărarea pe mai târziu. Ori de câte ori fratele meu şi cu mine treceam prin dreptul casei de amanet, împreună sau fiecare în parte, constatam din stradă că maşina era la locul ei, învelită ca o bijuterie în celofan şi cu o fundă de organdi, printre şirurile de aparate de uz casnic bine protejate. După o lună, calculele optimiste făcute în euforia beției tot nu se potriveau, dar maşina continua să fie neatinsă la locul ei şi acolo putea sta mult şi bine câtă vreme plăteam la termen dobânzile trimestriale.

Cred că pe atunci nu eram conştienți încă de îngrozitoarele tensiuni politice care începeau să tulbure țara. În ciuda prestigiului de conservator moderat cu care Ospina Pérez a venit la putere, majoritatea partidului său ştia că victoria fusese posibilă numai datorită diviziunii liberalilor. Aceştia, buimăciți de lovitură, îi reproşau lui Alberto Lleras imparțialitatea sinucigaşă care a făcut posibilă înfrângerea. Doctorul Gabriel Turbay, mai copleşit de firea-i depresivă decât de voturile adverse, a plecat aiurea în Europa, fără niciun rost, cu pretextul unei specializări în cardiologie, şi a murit singur, răpus de astmul înfrângerii, după un an şi jumătate, printre florile de hârtie şi goblenurile ofilite de la Hotelul Athénée Palace din Paris. Jorge Eliécer Gaitân, în schimb,

nu şi-a întrerupt nicio zi campania electorală în perioada următoare, ci şi-a radicalizat cu desăvârşire poziția printr-un program de însănătoşire morală a Republicii, care a depăşit divizarea tradițională dintre liberali şi conservatori, făcând-o mai profundă şi mai realistă pe aceea orizontală dintre exploatatori şi exploatați: pe de o parte, țara politicienilor şi pe de alta, națiunea. Cu strigătul său istoric – „La atac!“ – şi cu energia-i supranaturală, a împrăştiat sămânța rezistenței chiar şi în colțurile cele mai îndepărtate, printr-o uriaşă campanie de agitație care a câştigat treptat teren, în mai puțin de un an, ajungând în pragul unei adevărate revoluții sociale.

Numai astfel am devenit conştienți că țara risca să se prăbuşească în prăpastia aceluiaşi război civil în care ne zbăteam de la cucerirea independenței față de Spania şi care se abătea acum asupra strănepoților protagoniştilor inițiali. Partidul Conservator, care recâştigase preşedinția după patru alegeri consecutive, datorită scindării liberalilor, era hotărât să lupte prin orice mijloace ca să n-o mai piardă. În acest scop, guvernul lui Ospina Pérez promova o politică de devastare care a însângerat țara până şi în viața de zi cu zi a familiilor.

Cu inconştiența mea politică şi cu capul în norii literaturii, nici măcar nu întrezărisem acea realitate evidentă până în seara în care, întorcându-mă la pensiune, m-am pomenit cu fantoma conştiinței mele. Oraşul pustiu, biciuit de vântul înghețat care sufla pe coastele dealurilor, era asediat de vocea metalică şi de emfaza deliberat de periferie a lui Jorge Eliécer Gaitán, care-şi ținea discursul obişnuit din fiecare vineri la Teatrul Municipal. Capacitatea sălii nu depăşea o mie de persoane înghesuite ca sardelele, dar discursul se propaga în unde concentrice, mai întâi prin megafoanele de pe străzile adiacente, iar apoi prin aparatele de radio date la maximum, care răsunau ca plesnituri de bici în aerul oraşului buimăcit, acaparând pentru trei şi chiar pentru patru ore audiența națională.

În seara aceea am avut impresia că sunt singur pe stradă, cu excepția colțului de la intersecția principală unde se afla sediul ziarului *El Tiempo,* păzit ca în toate vinerile de un pluton de polițiști înarmați ca de război. A fost o revelație pentru mine, care avusesem aroganța de a nu crede în Gaitân, şi în seara aceea am înțeles brusc că trecuse dincolo de hispanitate şi inventa o *lingua franca* pentru toți, nu atât prin ce spuneau cuvintele, cât prin impactul şi modulațiile vocii. În discursurile sale grandioase, el însuşi îşi sfătuia ascultătorii, pe un maliții ton paternal, să se întoarcă în linişte la casele lor, iar ei îi luau sfatul drept un ordin cifrat pentru a-şi exprima revolta față de inegalitățile sociale şi de puterea unei cârmuiri brutale. Chiar şi polițiştii care trebuiau să vegheze la respectarea ordinii publice se simțeau motivați printr-un avertisment pe care-l interpretau pe dos.

Tema discursului din seara aceea era o trecere în revistă necruțătoare a ravagiilor provocate de violența oficială, prin politica sa de devastare cu scopul de a nimici opoziția liberală, cu un număr incalculabil de morți provocate de forțele de ordine în zonele rurale şi cu mulțimi de refugiați fără acoperiş şi fără pâine la oraşe. După un bilanț înspăimântător al asasinatelor şi al fărădelegilor, Gaitán a început să ridice tonul şi să se desfete rostind cuvânt după cuvânt, frază după frază, într-o prodigioasă desfăşurare de efecte retorice cu puternic impact. Încordarea publicului sporea o dată cu glasul lui, până la explozia finală ce izbucni în tot oraşul şi răsună prin radio în cele mai îndepărtate colțuri ale țării.

Mulțimea înflăcărată se aruncă în stradă într-o încăierare fără vărsare de sânge, cu acordul secret al poliției. Cred că în noaptea aceea am înțeles în sfârşit dezamăgirile bunicului şi analizele lucide ale lui Camilo Torres Restrepo. Eram surprins că la Universitatea Națională studenții continuau să fie liberali sau conservatori, cu unele nuclee comuniste, dar breşa făcută de Gaitân în țară nu se simțea şi acolo. Am ajuns la pensiune năucit de şocul acelei seri şi l-am găsit pe colegul meu de cameră stând în pat şi citindu-l în

tihnă pe Ortega y Gasset.

— Sunt un alt om, doctore Vega, i-am spus. Acum ştiu cum şi de ce izbucneau războaiele colonelului Nicolás Márquez,

După câteva zile – pe 7 februarie 1948 – Gaitán a organizat cea dintâi manifestație politică la care am asistat în viața mea: un marş al tăcerii în memoria nenumăratelor victime ale violenței oficiale din țară, cu peste şaizeci de mii de femei şi bărbați îmbrăcați în doliu din cap până-n picioare, cu steagurile roşii ale partidului şi steagurile negre ale durerii. Cuvântul de ordine era unul singur: tăcerea absolută. Şi lumea o respecta cu un dramatism de neconceput, până şi pe balcoanele caselor şi ale birourilor de unde fuseserăm văzuți trecând pe bulevardul principal, în masă compactă, pe toată porțiunea cuprinsă între unsprezece străzi perpendiculare. O femeie murmura lângă mine o rugăciune. Un bărbat din dreptul ei o privi, surprins:

— Doamnă, vă rog!

Ea scoase un geamăt cerând parcă iertare şi se cufundă în marea de fantome. M-a podidit însă plânsul când am auzit paşii măsurați şi respirația mulțimii în liniştea aceea supranaturală. Eu venisem fără nicio convingere politică, atras de curiozitatea tăcerii şi dintr-o dată mă trezisem cu un nod în gât. Cuvântarea lui Gaitán în Piața Bolívar, din balconul Inspectoratului municipal, a fost un discurs funebru cu o încărcătură emoțională cutremurătoare. Contrar pronosticurilor sinistre ale propriului partid, cuvântul de ordine a fost respectat cu străşnicie: nu s-au auzit niciun fel de aplauze.

Aşa s-a desfăşurat marşul tăcerii, cel mai mişcător din câte s-au făcut în Columbia. Impresia partizanilor şi a duşmanilor, după seara aceea istorică, a fost că alegerea lui Gaitán era inevitabilă. O ştiau şi conservatorii, din pricina violenței care contaminase în cel mai înalt grad toată țara, a ferocității poliției împotriva liberalismului dezarmat şi a politicii de devastare. Expresia cea mai tenebroasă a stării de spirit care domnea pretutindeni a fost ceea ce s-a întâmplat la acel sfârşit de săptămână la corida din Bogotá,

unde spectatorii din tribune s-au repezit în arenă, revoltați de blândețea taurului şi de neputința toreadorului de a-l omorî. Mulțimea dezlănțuită a sfâşiat în bucăți taurul viu. Numeroşi ziarişti şi scriitori care au trăit oroarea aceea sau au aflat-o din auzite au interpretat-o ca simptomul cel mai înfiorător al furiei turbate care cuprindea țara.

În atmosfera aceea de tensiune extremă s-a deschis la Bogotá cea de a noua Conferință Panamericană, pe 30 martie, la patru şi jumătate după-amiaza. Renovarea oraşului – conform gusturilor pompoase ale ministrului de Externe Laureano Gómez care, în virtutea funcției sale, era preşedintele conferinței – costase o avere. Asistau miniştrii de Externe ai tuturor țărilor din America Latină şi personalități ale zilei. Fuseseră invitați de onoare cei mai de vază politicieni columbieni, cu unica şi semnificativa excepție a lui Jorge Eliécer Gaitân, eliminat fără îndoială prin extrem de grăitorul veto al lui Laureano Gómez şi poate şi al unor conducători liberali care îl detestau pentru atacurile împotriva oligarhiei comune ambelor partide. Vedeta conferinței era generalul George Marshall, delegat al Statelor Unite şi marele erou al recentului încheiat război mondial, având aura strălucitoare a unui artist de cinema întrucât conducea reconstrucția Europei distruse de conflagrație.

Cu toate acestea, vineri, pe 9 aprilie, omul zilei în ştirile de presă a fost Jorge Eliécer Gaitân, pentru că obținuse achitarea locotenentului Jesús María Cortés Poveda, acuzat de uciderea ziaristului Eudoro Galarza Ossa. Sosise plin de euforie la biroul său avocațial, la intersecția veşnic aglomerată a străzii Séptima cu bulevardul Jiménez de Quesada, cu puțin înainte de opt dimineața, deşi stătuse la proces până în zori. Avea mai multe întâlniri în orele următoare, dar acceptă imediat când Plinio Mendoza Neira l-a invitat, pe la unu fără ceva, să ia masa de prânz cu şase prieteni personali şi cu politicieni care veniseră la el la cabinet să-l felicite pentru această victorie juridică pe care ziarele nu apucaseră încă s-o publice. Printre aceştia se număra şi medicul său personal,

Pedro Eliseo Cruz, care făcea parte şi din anturajul său politic.

În această atmosferă încordată m-am aşezat la masă în sufrageria pensiunii unde locuiam, la trei străzi mai încolo de locul respectiv. Nu-mi aduseseră încă supa când Wilfrido Mathieu se postă speriat în dreptul mesei.

— S-a dus naibii țara asta, mi-a spus. Tocmai l-au omorât pe Gaitán în față la „El Gato Negro“.

Mathieu era un student model de la Medicină, secția de chirurgie, originar din Sucre, ca alți chiriaşi din pensiune, şi care era chinuit întruna de presimțiri sinistre. Nu se împlinise o săptămână de când ne anunțase cât de iminentă şi de temut, prin consecințele sale dezastruoase, ar putea fi asasinarea lui Jorge Eliécer Gaitán. Însă n-a mai impresionat pe nimeni, căci nu era nevoie de nicio presimțire pentru a presupune aşa ceva.

Abia dacă am fost în stare să traversez ca din puşcă bulevardul Jiménez de Quesada şi să ajung cu răsuflarea tăiată în fața cafenelei „El Gato Negro“, aproape de colțul străzii Séptima. Tocmai duseseră rănitul care era încă în viață, dar fără nicio speranță la Clinica Centrală, cam la patru străzi mat departe. Un grup de bărbați îşi îmbibau batistele în balta de sânge cald, spre a le păstra ca relicve istorice. O femeie cu şal negru şi opinci, dintre numeroasele care vindeau tot felul de fleacuri în locul acela, strigă văzându-şi şalul însângerat:

— Ticăloşii, mi l-au omorât!

Lustragiii, înarmați cu cutiile lor de lemn, încercau să dea jos jaluzelele metalice de la poarta farmaciei „Nueva Granada”, unde puținii polițişti de gardă încinseseră agresorul pentru a-l feri de gloata turbată. Un bărbat înalt şi foarte stăpân pe sine, cu un impecabil costum gri ca de nuntă, îi ațâța pe cei din jur cu strigăte bine calculate. Şi, pe deasupra, atât de eficace, încât proprietarul farmaciei ridică jaluzelele de teamă să nu le dea foc. Agresorul, cuprins de panică în fața mulțimii dezlănțuite care se repezi înspre el, se agăță de un agent.

— Domnule agent, imploră aproape fără voce, nu-i lăsați să mă omoare!

Nu-l voi putea uita niciodată. Avea părul răvăşit, o barbă de două zile şi era livid la față ca un mort, cu ochii ieşiți din orbite de groază. Purta un costum foarte uzat, cu dungi verticale, iar mulțimea îi rupsese reverele, A fost o apariție instantanee care avea să dăinuie însă, căci lustragiii l-au smuls din mâinile polițiştilor lovindu-l cu cutiile şi au început să-l calce în picioare. Când s-a abătut primul val, îşi pierduse un pantof.

— La palat! strigă poruncitor bărbatul în gri care n-a fost identificat niciodată. La palat!

Cei mai exaltați îl ascultară. Înşfăcară de glezne trupul însângerat şi-l târâră pe strada Séptima până la piața Bolívar, printre ultimele tramvaie blocate de evenimente, insultând cu sălbăticie guvernul. De pe trotuare şi balcoane erau încurajați cu țipete şi cu aplauze, iar cadavrul desfigurat de lovituri îşi lăsa pe caldarâm fâşii de haine şi de carne. Mulți se alăturau marşului, care nu trecuse bine de şase străzi, că şi căpătase o mărime şi o forță năvalnică, de parcă era gata să izbucnească un război. Trupului strivit nu-i mai rămăseseră decât indispensabilii şi un pantof.

Piața Bolívar, de curând renovată, nu mai avea măreția din alte zile de vineri grandioase, cu copacii ei dizgrațioşi şi cu statuile grosolane respectând noile canoane estetice oficiale. În Capitoliul Național, unde îşi începuse lucrările cu zece zile în urmă Conferința Panamericană, delegații se duseseră să mănânce de prânz. Astfel încât gloata merse mai departe, până la palatul prezidențial, care nu era nici acesta păzit. Acolo lăsară rămăşițele cadavrului care nu mai avea decât zdrențe din indispensabili, pantoful stâng şi două cravate inexplicabil înnodate în jurul gâtului. După câteva minute, au sosit să ia prinzul preşedintele Republicii, Mariano Ospina Pérez, cu soția, care inauguraseră o expoziție agricolă în localitatea Engativá. Nu aflaseră de asasinat, fiindcă aparatul de radio din

automobilul prezidențial era închis.

Am mai rămas zece minute la locul crimei, surprins de iuțeala cu care versiunile martorilor îşi schimbau forma şi conținutul până ajungeau să-şi piardă orice asemănare cu realitatea. Ne aflam la intersecția Bulevardului Jiménez cu strada Séptima, la ora de vârf a aglomerației, la cincizeci de paşi de *El Tiempo.* Ştiam în momentele acelea că atunci când Gaitán ieşise de la biroul lui era însoțit de Pedro Elíseo Cruz, Alejandro Vallejo, Jorge Padilla şi Plinio Mendoza Neira, ministru de Război în primul guvern al lui Alfonso López Pumarejo. Acesta îi invitase la masă. Gaitán ieşise din clădirea unde îşi avea cabinetul, fără niciun fel de pază, în mijlocul unui grup compact de prieteni. Îndată ce ajunseră pe trotuar, Mendoza îl luă de braț, îl duse cu un pas înaintea celorlalți, şi-i spuse:

— Voiam să-ți cer ceva.

N-a putut spune mai mult. Gaitán îşi acoperi fața cu brațul şi Mendoza auzi prima împuşcătură înainte de a-l vedea în fața lor pe bărbatul care a ațintit cu revolverul capul liderului şi a tras de trei ori, cu sânge rece de profesionist, După o secundă se şi vorbea de a patra împuşcătură fără țintă şi poate de o a cincea.

Plinio Apuleyo Mendoza, care sosise cu tatăl şi cu surorile lui, Elvira şi Rosa Ines, apucase să-l vadă pe Gaitán căzut pe trotuar cu fața în sus, cu un minut înainte de a fi dus la spital. „Nu părea mort – mi-a spus după câțiva ani. Era parcă o statuie impunătoare întinsă acolo jos, lângă o pată mică de sânge, cu o tristețe adâncă în ochii larg deschişi şi ficşi.” În momentul acela de confuzie, surorile au crezut că şi tatăl lor murise şi erau atât de înnebunite, că Plinio Apuleyo le-a urcat în primul tramvai care a trecut pentru a le duce de acolo. Însă vatmanul şi-a dat perfect seama de cele petrecute, şi-a aruncat şapca la pământ şi a părăsit tramvaiul în mijlocul străzii, alăturându-se celor dintâi strigăte de revoltă. După câteva minute, tramvaiul acela a fost primul pe care l-au răsturnat hoardele înnebunite.

Divergențele asupra numărului şi rolului protagoniştilor erau de neîmpăcat, căci un martor era sigur că fuseseră trei inşi care trăseseră pe rând, iar altul spunea că adevăratul asasin se strecurase prin mulțimea dezlănțuită şi se urcase liniştit într-un tramvai din mers. Nici ceea ce Mendoza Neira voise să-i ceară lui Gaitán când îl apucase de braț n-avea vreo legătură cu multele speculații care s-au făcut de atunci încolo, fiind de fapt vorba de acordul lui pentru crearea unui institut de instruire a liderilor sindicali. Sau, aşa cum spusese ironic socrul lui, cu câteva zile înainte: „O şcoală unde să li se predea şoferilor filosofie". N-a apucat să-i spună când a răsunat în dreptul lor prima împuşcătură.

După cincizeci de ani încă mai păstrez întipărită în memorie imaginea bărbatului care părea să instige gloata în fața farmaciei, dar nu l-am găsit menționat în niciuna dintre nenumăratele mărturii pe care le-am citit despre ziua aceea. Îl văzusem de foarte aproape: avea un costum elegant, o piele de alabastru şi-şi controla milimetric actele. Mi-a atras atenția într-atât, încât nu l-am pierdut din ochi până când s-a urcat într-un automobil exagerat de nou, îndată ce luară de acolo cadavrul asasinului, şi de atunci s-a şters pare-se din memoria istorică. Chiar şi dintr-a mea, până după mulți ani, pe vremea când eram jurnalist, când mi s-a năzărit ideea că bărbatul acela izbutise să determine mulțimea să linşeze un fals asasin pentru a proteja identitatea celui adevărat.

În iureşul acela de nestăpânit se afla liderul studențesc cubanez Fidel Castro, care avea douăzeci de ani şi venise ca delegat al Universității din Havana la un congres al studenților, organizat ca o replică democratică la Conferința Panamericană. Sosise de vreo şase zile, întovărăşit de Alfredo Guevara, Enrique Ovares şi Rafael del Pino – studenți cubanezi ca şi el – şi unul dintre primele sale demersuri a fost să-i solicite o întâlnire lui Jorge Eliécer Gaitân, pe care îl admira. După două zile Castro s-a văzut cu Gaitân şi acesta l-a convocat pentru vinerea viitoare. Gaitán în persoană îşi notase

întâlnirea în agenda de pe biroul său, pe foaia cu ziua de 9 aprilie: „Fidel Castro, 2 p.m.“.

Aşa cum a povestit chiar el în presă, cu diverse ocazii, şi în interminabilele treceri în revistă pe care le-am făcut împreună de-a lungul vechii noastre prietenii, Fidel auzise pentru prima oară de crimă pe când hoinărea prin jur ca să ajungă Ia timp la întâlnirea de la ora două. Brusc l-au luat prin surprindere cele dintâi hoarde care fugeau în toate părţile şi strigătul general:

— L-au omorât pe Gaitán!

Fidel Castro nu şi-a dat seama decât mai târziu că întâlnirea n-ar fi putut avea loc în niciun caz înainte de ora patru sau cinci, din cauza neprevăzutei invitaţii la masă pe care Mendoza Neira i-o făcuse lui Gaitán.

La locul crimei era aşa o aglomeraţie, că nu s-ar mai fi putut strecura nici un singur om. Circulaţia fusese întreruptă şi tramvaiele răsturnate, aşa încât m-am îndreptat spre pensiune ca să-mi termin prânzul, când profesorul Carlos H. Pareja îmi aţinu calea în poarta biroului său, întrebându-mă unde mă duceam.

— Merg să mănânc, i-am răspuns.

— Dă-o-n mă-sa, zise el, cu incorigibila-i slobozenie din Caraibe. Cum de-ţi stă gândul la mâncare când Gaitán tocmai a fost asasinat?

Fără să-mi lase timp să-i răspund mi-a ordonat să mă duc la universitate şi să mă aşez în fruntea marşului de protest al studenţilor. Lucru ciudat, l-am ascultat în ciuda felului meu de a fi. Am mers mai departe pe strada Séptima spre nord, în sens contrar mulţimii care năvălea spre locul unde se petrecuse crima, pe jumătate curioasă, pe jumătate îndurerată şi furioasă. Autobuzele Universităţii Naţionale, conduse de studenţi înflăcăraţi, deschideau marşul. În parcul Santander, la o sută de metri de locul crimei, angajaţii închideau în mare grabă porţile mari ale Hotelului Granada – cel mai luxos din oraş – unde erau găzduiţi zilele acelea câţiva miniştri de Externe şi invitaţi de marcă la Conferinţa

Panamericană.

Un nou val de oameni săraci se ivea de prin toate colțurile, gata de luptă. Mulți erau înarmați cu cuțite de tăiat trestie, furate de curând, în cursul celor dintâi asalturi la magazine, şi păreau nerăbdători să le folosească. Eu n-aveam o viziune prea clară asupra consecințelor posibile ale atentatului şi continuam să mă gândesc mai mult la mâncare decât la protest, aşa că m-am întors la pensiune. Am urcat scările din două în două trepte, convins că prietenii mei preocupați de politică se aflau pe picior de război. Dar nu era aşa: sufrageria era tot goală, iar fratele meu şi José Palencia – care locuiau în camera de alături – cântau împreună cu alți prieteni în dormitor.

— L-au omorât pe Gaitán! am strigat.

Mi-au făcut semn că aflaseră, dar dispoziția tuturor părea mai curând de vacanță decât funerară şi nu şi-au întrerupt cântecul. Ne-am aşezat apoi să mâncăm în sufrageria pustie, convinşi că lucrurile se vor opri aici, până când cineva a pus radioul mai tare, să ascultăm şi noi, cei care ne arătam indiferenți. Carlos H. Pareja, onorându-şi poziția pe care o adoptase îmboldindu-mă acum o oră, anunță constituirea Juntei Revoluționare a Guvernului, alcătuită din cei mai de seamă liberali de stânga, dintre care scriitorul şi politicianul Jorge Zalomea era cel mai cunoscut. Prima sa hotărâre a fost alegerea comitetului executiv, a conducerii Poliției Naționale şi a tuturor organelor necesare unui stat revoluționar. Au vorbit apoi ceilalți membri ai juntei, lansând lozinci tot mai exaltate.

Cel dintâi gând care mi-a trecut prin cap în momentele acelea solemne a fost ce-o să zică tata când o să afle că vărul lui, conservator convins, era liderul cel mare al unei revoluții de extrema stângă. Auzind cum se vânturau numele răsunătoare legate de universitate, proprietăreasa pensiunii a fost surprinsă că nu se purtau ca nişte profesori, ci ca nişte studenți prost-crescuți. Era de-ajuns să învârți de două ori butonul radioului ca să dai de o țară cu totul alta. La „Radio Nacional*, liberalii care sprijineau

guvernul chemau la calm, la alte posturi se vocifera împotriva comuniştilor credincioşi Moscovei, pe când conducătorii de frunte ai liberalismului oficial înfruntau riscurile de a ieşi pe străzile aflate în plin război, încercând să ajungă la palatul prezidențial pentru a negocia o alianță de compromis cu guvernul conservator.

Stăteam năuciți de starea aceea de confuzie demențială când, deodată, unul dintre băieții proprietăresei a strigat că luase foc casa. Într-adevăr, se făcuse o crăpătură în zidul de piatră din spate şi un fum negru şi des începea să rarefieze aerul din dormitoare. Provenea fără îndoială de la sediul departamental al guvernului, vecin cu pensiunea, care fusese incendiat de manifestanți, însă zidul părea destul de solid ca să reziste. Am coborât cu toții scara sărind treptele şi ne-am pomenit într-un oraş în război. Răsculații dezlănțuiți aruncau pe ferestrele sediului tot ce găseau prin birouri. Fumul de la incendii întunecase văzduhul, acoperind cerul cu o mantie sinistră. Hoarde înnebunite, înarmate cu cuțite de tăiat trestie şi cu toate soiurile de unelte de fier furate de prin prăvălii, luau cu asalt magazinele de pe strada Séptima şi străzile învecinate, cu ajutorul polițiştilor răsculați, şi le dădeau foc. Ne-a fost de-ajuns o rapidă aruncătură de ochi pentru a ne da seama că situația scăpase de sub control. Fratele meu mi-o luă înainte cu gândul şi strigă:

— La naiba, maşina de scris!

Am rupt-o la fugă spre casa de amanet care era încă neatinsă, dar maşina nu se mai afla la locul ei. Nu ne-am făcut griji, crezând că în zilele următoare o vom putea recupera, fără să ne dăm încă seama că în dezastrul acela uriaş nu vor mai exista zile următoare.

Garnizoana militară din Bogotá s-a mărginit să asigure paza instituțiilor oficiale şi a băncilor, iar de ordinea publică nu s-a mai ocupat nimeni. Mulți de la înaltul comandament al poliției s-au baricadat încă de la primele ore în clădirile Diviziei a Cincea şi i-au urmat numeroşi agenți de pe stradă, cu arme luate din drum. Câțiva dintre ei, cu brasarda roşie a rebelilor, trăgeau atât de

aproape de noi, că împuşcăturile îmi bubuiau în piept. De atunci am convingerea că o puşcă poate ucide doar cu zgomotul ei asurzitor.

Întorcându-ne la casa de amanet, am văzut cum a fost devastat în câteva minute complexul comercial de pe strada Octava, cel mai mare din oraş. Bijuteriile superbe, cupoanele de stofă englezească şi pălăriile gen Bond Street, pe care noi, studenții din Caraibe, le admiram în vitrinele inaccesibile, ajunseseră pe mâinile tuturor, sub ochii soldaților impasibili care făceau de gardă în fața băncilor străine. Extrem de eleganta cafenea „San Marino", unde n-am putut intra niciodată, era deschisă şi golită cu desăvârşire şi fără chelnerii aceia în smoching care se grăbeau să împiedice intrarea studenților caraibieni.

Câțiva dintre cei care ieşeau încărcați cu haine luxoase şi cupoane mari de stofă pe umăr le trânteau în mijlocul străzii. Am luat unul, fără să-mi închipui că era atât de greu, şi am fost nevoit să-l las acolo cu durere în suflet. Pretutindeni ne ciocneam de aparate de uz casnic aruncate în drum şi nu era uşor să găseşti printre ele sticle de whisky de mărci prestigioase şi de tot felul de băuturi exotice pe care gloata le decapita cu lovituri de cuțit. Fratele meu, Luis Enrique, şi José Palencia au găsit ce mai rămăsese dintr-un magazin scump de confecții ce fusese prădat, între altele un costum azuriu dintr-o stofă excepțională, măsura exactă a tatei, pe care avea să-l poarte ani de zile la ocazii deosebite. Singurul meu trofeu providențial a fost mapa din piele de viței de la cel mai select salon de ceai din oraş, care mi-a folosit să-mi duc originalele sub braț în multele nopți din anii următori, când n-am avut unde să dorm.

Mergeam cu un grup care-şi croia drum pe strada Octava, în direcția Capitoliului, când deodată un foc de mitralieră îi culcă la pământ pe cei dintâi care ajunseseră în piața Bolivâr, Morții şi răniții îngrămădiți în mijlocul drumului ne-au făcut să ne oprim brusc. Un muribund scăldat în sânge care a apărut târându-se în

fața noastră m-a apucat de manşeta pantalonului şi mi-a strigat, implorându-mă sfâşietor:

— Pentru numele Domnului, tinere, nu mă lăsa să mor!

Am fugit, îngrozit. De atunci am învățat să uit multe orori, ale mele sau ale altora, dar n-am să uit în veci disperarea din ochii aceia la lumina incendiilor. Mă surprinde însă şi acum că nu-mi trecuse nicio clipă prin cap că fratele meu şi cu mine am fi putut muri în infernul acela necruțător.

De la trei după-amiaza începuse să plouă în rafale, iar după cinci s-a dezlănțuit un potop apocaliptic care a stins multe dintre incendiile de mică amploare şi a mai temperat elanul revoltei. Anemica garnizoană din Bogotá, incapabilă să-i țină piept, a dispersat totuşi furia de pe străzi, însă n-a primit întăriturile decât după miezul nopții, când au sosit trupele de urgență din departamentele vecine, din Boyacá mai ales, care avea groaznica reputație de a fi şcoala violenței oficiale. Până atunci radioul incita, însă nu informa, aşa încât nicio ştire n-avea sursă sigură şi era imposibil să afli adevărul. Trupele de curând sosite au ocupat în zorii zilei complexul comercial devastat de hoarde, doar la lumina incendiilor, însă rezistența politizată a continuat încă multe zile cu franctirori postați în turnuri şi pe terase. La ora aceea, morții de pe străzi nu mai puteau fi numărați.

Când ne-am întors la pensiune centrul era în cea mai mare parte în flăcări, cu tramvaie răsturnate şi cu resturi de automobile folosite drept baricade ocazionale. Am pus într-o valiză puținele lucruri care meritau să fie luate şi numai după un timp mi-am dat seama că uitasem ciornele a două sau trei povestiri de nepublicat, dicționarul bunicului, pe care nu l-am mai recuperat niciodată, şi cartea lui Diogene Laertius primită ca premiu când am ieşit cel dintâi la bacalaureat.

Tot ce ne-a dat prin cap, fratelui meu şi mie, a fost să cerem găzduire unchiului Juanito, care stătea la numai patru străzi de pensiune. Avea un apartament la etajul doi, cu un salon, sufragerie

şi două dormitoare, unde locuia împreună cu soția şi cu copiii lor, Eduardo, Margărita şi Nicolás, băiatul cel mare, care stătuse o vreme cu mine la pensiune. Abia începeam, dar familia Márquez Caballero a avut bunătatea să improvizeze spații chiar şi acolo unde nu existau, până şi în bucătărie, şi nu numai pentru noi, ci şi pentru alți prieteni de-ai noştri de la pensiune: José Palencia, Domingo Manuel Vega, Carmelo Martínez – toți din Sucre – şi alții pe care abia îi cunoşteam.

Puțin înainte de miezul nopții, când ploaia a încetat, am urcat pe terasă pentru a vedea priveliştea infernală a oraşului luminat de flăcările incendiilor. În zare, dealurile Monserrate şi Guadalupe erau două uriaşe mase de umbre pe cerul întunecat de fum, dar eu nu vedeam în ceața dezolantă decât fața enormă a muribundului care se târa spre mine, implorându-mă să-i dau un ajutor imposibil. Vânătoarea de pe străzi încetase şi în liniştea îngrozitoare se auzeau numai împuşcăturile răzlețe ale nenumăraților franctirori postați prin tot centrul, ca şi zgomotul asurzitor al trupelor care, încetul cu încetul, distrugeau orice urmă de rezistență armată sau lipsită de arme pentru a supune oraşul. Impresionat de priveliştea morții, unchiul Juanito exprimă printr-un singur suspin sentimentul tuturor:

— Doamne, Dumnezeule, totul pare un vis!

Întorcându-ne în salonul în penumbră, m-am prăbuşit pe sofa. Buletinele oficiale transmise de posturile ocupate de trupele guvernamentale descriau panorama unei linişti restabilite treptat. Nu mai existau discursuri, dar nu se putea face o deosebire precisă între posturile oficiale şi cele care continuau să se afle în mâinile rebelilor, şi chiar şi acestea erau imposibil de desluşit în avalanşa tumultuoasă a ştirilor contradictorii. S-a spus că toate ambasadele erau arhipline de refugiați şi că generalul Marshall se afla în cea a Statelor Unite, sub protecția unei gărzi de onoare de la Academia Militară. Şi Laureano Gómez se refugiase acolo încă din primele ore şi vorbise la telefon cu preşedintele lui, încercând să-l împiedice să

negocieze cu liberalii într-o situație pe care el o considera drept manevră a comuniştilor. Fostul preşedinte Alberto Lleras, pe atunci secretar general al Uniunii Panamericane, se salvase printr-o minune, căci fusese recunoscut în automobilul său neblindat când pleca din Capitoliu şi au încercat să-l facă să plătească pentru predarea legală a puterii în mâinile conservatorilor. La miezul nopții, majoritatea delegaților la Conferința Panamericană erau în afara oricărui pericol.

Printre atâtea ştiri contradictorii s-a anunțat că Guillermo Leon Valencia, fiul poetului cu acelaşi nume, fusese omorât cu pietre, iar cadavrul său atârna spânzurat în piața Bolívar. Însă ideea că guvernul controla situația începuse să se profileze îndată ce armata a recâştigat posturile de radio care se aflau în puterea rebelilor. În locul proclamațiilor de război, ştirile de atunci încercau să liniştească țara, susținând în chip de consolare că guvernul era stăpân pe situație, în timp ce capii liberali negociau cu preşedintele Republicii împărțirea puterii.

În realitate, singurii care păreau că acționează cu simț politic erau comuniştii, minoritari şi exaltați, care în toiul vacarmului de pe străzi erau văzuți conducând mulțimea – ca nişte agenți de circulație – spre centrele puterii. Liberalismul, în schimb, a demonstrat că era divizat în cele două jumătăți denunțate de Gaitán în campania sa: conducătorii care încercau să negocieze o cotă parte din putere la palatul prezidențial şi alegătorii care au rezistat cum au putut şi până unde au putut, prin turnuri şi pe terase.

Prima întrebare care s-a pus în legătură cu moartea lui Gaitán a fost cea referitoare la identitatea asasinului. Nici astăzi nu există o convingere unanimă că ar fi fost Juan Roa Sierra, pistolarul solitar care a tras din mijlocul mulțimii de pe strada Séptima. E greu de crezut că ar fi acționat singur şi nu părea să aibă cultura suficientă pentru a decide pe cont propriu moartea aceea devastatoare, în ziua aceea, la ora aceea, în locul acela şi în felul acela. Aflând de la

radio de asasinarea lui Gaitán, eroul ei politic, Encarnación Sierra, mama lui Juan, văduvă şi în vârstă de cincizeci şi doi de ani, s-a apucat să-şi vopsească în negru rochia cea mai bună, cu gândul să poarte doliu după el. Nu terminase încă în momentul în care a auzit că asasinul era Juan Roa Sierra, al treisprezecelea din cei paisprezece copii ai ei. Niciunul nu ajunsese mai departe de şcoala primară şi patru dintre ei – doi băieți şi două fete – muriseră.

Ea a declarat că de vreo opt luni luase aminte că Juan se schimbase, comportându-se ciudat. Vorbea singur şi râdea fără rost şi la un moment dat a mărturisit familiei că se credea reincarnarea generalului Francisco de Paula Santander, eroul independenței noastre, dar şi-au zis că era o glumă proastă de beţivan. Nu s-a aflat niciodată că fiul ei ar fi făcut rău cuiva şi reuşise chiar să obțină de la oameni cu o anumită greutate scrisori de recomandare pentru a-şi găsi un post. Avea una dintre ele în portofel când l-a omorât pe Gaitán. Cu şase luni înainte, îi scrisese cu mâna lui o scrisoare preşedintelui Ospina Pérez, în care îi solicita o întrevedere ca să-l roage pentru o slujbă.

Mama a declarat anchetatorilor că fiul ei îi vorbise de problema cu slujba şi lui Gaitán în persoană, dar că acesta nu-i dăduse nicio speranță. Nu se ştia să fi tras în viața lui, dar felul în care a folosit arma crimei nu era nici pe departe al unui începător. Revolverul era un 38 cu țeava lungă, atât de hărtănit că a fost o adevărată minune că nu şi-a greşit ținta.

Câțiva funcționari din clădire credeau că-l văzuseră în ajunul asasinatului la etajul unde se aflau birourile lui Gaitán. Portarul a susținut că în dimineața de 9 aprilie fusese văzut fără niciun dubiu urcând scările şi coborând apoi cu liftul împreună cu un necunoscut. I s-a părut că amândoi aşteptaseră câteva ore la intrarea în clădire, dar Roa era singur lângă poartă când Gaitán a urcat la el la birou, puțin înainte de unsprezece.

Gabriel Restrepo, un ziarist de la *La Jornada* – ziarul campaniei lui Gaitán – a făcut inventarul documentelor de identitate pe care

Roa Sierra le avea asupra lui când a comis crima. Nu lăsau nicio îndoială cu privire la identitatea şi condiția lui socială, dar nu ofereau niciun indiciu despre scopurile sale. Avea în buzunarele de la pantaloni optzeci şi două de centime în monede amestecate, când pe atunci costau doar cinci tot felul de lucruri indispensabile pentru viața de zi cu zi. Într-un buzunar interior al hainei avea un portofel de piele neagră ca o hârtie de un peso. Mai avea şi un certificat de bună purtare, altul de la poliție conform căruia nu avea antecedente penale şi o a treia hârtie cu adresa lui dintr-un cartier de oameni săraci: strada Octava, numerele 30-73. Potrivit livretului său militar de rezervist, categoria a doua, din acelaşi buzunar, era fiul lui Rafael Roa şi al lui Encarnación Sierra, şi se născuse acum douăzeci şi unu de ani: la 4 noiembrie 1921.

Totul părea în regulă, în afară de faptul că un om de condiție atât de umilă şi fără antecedente penale avea la el atâtea dovezi de bună purtare. Însă imaginea bărbatului elegant care-l aruncase hoardelor turbate, dispărând apoi pentru totdeauna într-un automobil de lux, mi-a lăsat o urmă de îndoială pe care n-am putut niciodată s-o lămuresc.

În toiul tragediei, pe când cadavrul apostolului asasinat era îmbălsămat, membrii conducerii liberale se întruniră la cantina Clinicii Centrale pentru a lua hotărâri de urgență. Cea mai presantă a fost să se ducă la palatul prezidențial, fără să ceară în prealabil audiență, pentru a discuta cu şeful statului măsurile de urgență prin care să se poată opri cataclismul ce amenința țara. Puțin înainte de nouă seara ploaia se domolise şi primii delegați şi-au croit anevoie drum pe străzile pline de moloz şi de cadavre ciuruite de gloanțele oarbe ale franctirorilor de prin balcoane şi terase.

În anticamera biroului prezidențial au întâlnit câțiva înalți funcționari şi oameni politici conservatori, şi pe soția preşedintelui, dona Bertha Hernández de Ospina, foarte stăpână pe sine. Purta încă taiorul cu care îşi întovărăşise soțul la expoziția de la Engativá

şi la brâu un revolver reglementar.

La sfârşitul serii, preşedintele pierduse contactul cu punctele cele mai fierbinți şi încerca împreună cu militari şi miniştri, cu uşile închise, să evalueze situația țării. Venirea capilor liberali l-a luat prin surprindere, pe la zece fără ceva, şi n-a vrut să-i primească pe toți odată, ci doi câte doi, dar ei au hotărât că în acest caz nu va intra niciunul. Preşedintele a cedat însă liberalii au considerat că oricum era un motiv de descurajare.

L-au găsit aşezat în capul unei mese lungi de şedințe, îmbrăcat într-un costum impecabil şi fără cel mai mic semn de nervozitate. Doar felul în care fuma, neîncetat şi cu nesaț, şi uneori stingând o țigară la jumătate pentru a aprinde alta, trăda o anume încordare. Unul dintre cei care au fost atunci de față mi-a povestit, după mulți ani, cât de tare îl impresionase cum se reflectau flăcările incendiilor în părul platinat al preşedintelui impasibil. Prin marile vitralii din biroul prezidențial se zărea jarul dărâmăturilor sub cerul iluminat până la capătul pământului.

Tot ce se ştie despre audiența aceea se datorează puținului pe care l-au povestit chiar protagoniştii, rarelor infidelități ale unora şi fanteziilor numeroase ale altora, precum şi reconstituirii acelor zile nefaste făcute pas cu pas de poetul şi istoricul Arturo Alape, şi pe care s-au întemeiat în bună parte aceste memorii.

Delegația liberală era alcătuită din don Luis Cano, Plinio Mendoza Neira, directorul ziarului de seară al liberalilor, *El Espectador,* care inițiase întrunirea, şi din alți trei tineri din conducere, dintre cei mai activi: Carlos Lleras Restrepo, Darío Echandía şi Alfonso Araujo. În cursul discuției, au tot intrat şi ieşit alți liberali de marcă.

Potrivit evocărilor lucide pe care le-am ascultat mulți ani mai târziu din gura lui Plinio Mendoza Neira, în exilul său plin de nerăbdare la Caracas, niciunul dintre ei nu avea încă un plan pregătit. El era singurul martor al asasinării lui Gaitán şi a povestit totul amănunțit, cu talentul său de orator înnăscut şi de ziarist

încercat. Preşedintele a ascultat cu atenție solemnă şi la sfârşit i-a poftit pe liberali să-şi exprime ideile pentru soluționarea judicioasă şi în spirit patriotic a acelei situații de urgență excepționale.

Mendoza, renumit printre prieteni şi duşmani prin franchețea sa brutală, a răspuns că cel mai indicat ar fi ca guvernul să desemneze Forțele Armate spre a-şi asuma puterea, dat fiind că în momentul acela poporul avea încredere în ele. Fusese ministru de Război în recentul guvern liberal al lui Alfonso López Pumarejo, îi cunoştea bine pe militari dinăuntrul instituției şi credea că numai ei ar putea aduce țara pe făgaşul normalității. Însă preşedintele n-a fost de acord cu realismul acestei soluții şi nici liberalii înşişi n-au mai susținut-o.

Următorul care a vorbit a fost don Luis Cano, bine cunoscut pentru prudența sa de excepție. Nutrea sentimente aproape paterne față de preşedinte şi s-a mărginit să-şi ofere sprijinul pentru orice decizie grabnică şi dreaptă luată de Ospina cu ajutorul majorității. Acesta i-a dat asigurări că va găsi măsurile indispensabile pentru întoarcerea la normalitate, dar întotdeauna în acord cu Constituția. Şi, arătând pe fereastră infernul care devora oraşul, le aminti cu o ironie prost mascată că nu guvernul îl provocase.

Ospina era renumit prin cumpătarea şi educația sa aleasă, în contrast cu ostentația lui Laureano Gómez şi cu îngâmfarea altor tovarăşi de partid, experți în alegeri frauduloase, dar în seara aceea istorică a demonstrat că nu era dispus să fie mai puțin recalcitrant decât ei. Aşa încât discuția s-a prelungit până la miezul nopții, fără să se ajungă la nicio înțelegere, şi cu întreruperi din partea donei Bertha de Ospina care aducea ştiri din ce în ce mai înspăimântătoare.

Numărul morților de pe străzi nu mai putea fi stabilit, ca şi cel al franctirorilor în poziții de neatins şi al oamenilor înnebuniți de durere, de furie şi de alcoolul din sticlele cu mărci celebre furate de la magazinul de lux. Căci centrul oraşului era devastat şi încă în

flăcări, iar magazinele de lux, Palatul de Justiție, sediul Guvernului şi multe alte edificii importante erau avariate sau incendiate. Realitatea bloca treptat căile de a se ajunge la un acord pacific între mai mulți oameni împotriva unuia singur, în insula pustie care era biroul prezidențial.

Darío Echandía, care avea poate cea mai mare autoritate, a vorbit cel mai puțin. A făcut doar două sau trei comentarii ironice în legătură cu preşedintele şi s-a refugiat din nou în gândurile sale. Părea a fi candidatul cel mai potrivit pentru a-l înlocui pe Ospina Pérez la preşedinție, dar în seara aceea n-a făcut nimic care să merite şi nici să evite acest lucru. Preşedintele, care trecea drept un conservator moderat, dădea impresia că este astfel din ce în ce mai puțin. Era nepotul a doi preşedinți, tată de familie, inginer ieşit la pensie şi milionar de când se ştie, şi mai avea şi alte afaceri de care se ocupa fără să producă însă nici mai mică vâlvă, încât se spunea, neîntemeiat de altfel, că în realitate soția lui certăreață era cea care conducea şi la ei acasă, şi la palat. Şi chiar şi aşa, conchise cu un sarcasm virulent, n-ar avea niciun inconvenient să accepte propunerea, însă se simțea foarte bine conducând guvernul din fotoliul unde stătea prin voința poporului.

Vorbea cu siguranța pe care i-o dădea o informație ce le lipsea de bună seamă liberalilor: cunoaşterea precisă şi amănunțită a ordinii publice din țară. Era informat în permanență, căci ieşise de mai multe ori din birou pentru a primi un raport temeinic. Garnizoana din Bogotá nu ajungea la o mie de oameni şi din toate departamentele soseau ştiri mai mult sau mai puțin grave, dar pretutindeni forțele armate erau fidele şi țineau situația sub control. În departamentul vecin, Boyacá, renumit prin liberalismul său tradițional şi duritatea conservatorilor, guvernatorul José Maria Villarreal – conservator inflexibil – nu numai că reprimase din faşă tulburările locale, ci trimisese în plus şi trupe bine înarmate pentru a supune capitala. Aşa încât tot ce-i trebuia preşedintelui era să le abată atenția liberalilor, cu calmul lui

chibzuit de om care vorbeşte puțin şi fumează în voie. În niciun moment nu s-a uitat la ceas, dar a calculat pesemne exact ora la care oraşul avea să fie întărit masiv cu trupe noi, călite cu prisosință în represiunea oficială.

După un lung schimb de formule de tatonare, Carlos Lleras Restrepo a prezentat decizia luată de conducerea liberală la Clinica Centrală, pe care o păstraseră ca soluție extremă: să-i propună preşedintelui să-l desemneze pe Dario Echandía pentru preluarea puterii, în folosul reconcilierii politice şi al păcii sociale. Neîndoios, formula avea să fie sprijinită fără rezerve de Eduardo Santos şi Alfonso López Pumarejo, foşti preşedinți şi oameni cu excelent credit politic, dar care nu se aflau în ziua aceea în țară.

Răspunsul preşedintelui, rostit cu acelaşi calm cu care fuma, n-a fost însă cel aşteptat. N-a pierdut ocazia să-şi arate adevăratul caracter, cunoscut de puțini până atunci, A spus că pentru el şi familia lui cel mai comod ar fi să plece de la putere şi să trăiască în străinătate cu averea personală şi fără preocupări politice, dar că îl îngrijora ce ar fi putut însemna pentru țară ca un preşedinte ales să fugă, nesocotindu-şi mandatul pentru care fusese învestit. Războiul civil avea să fie inevitabil. Şi când Lleras Restrepo a mai insistat o dată, vorbindu-i de retragere, şi-a permis să-i amintească de faptul că obligația lui era să apere Constituția şi legile, fiindcă se angajase nu numai față de patrie, ci şi față de conştiința lui şi față de Dumnezeu. Se spune că atunci a rostit cuvintele istorice pe care în realitate nu le-a spus, pare-se, niciodată, dar i-au fost atribuite pe veci: „Pentru democrația columbiană e mai bun un preşedinte mort decât unul care fuge“.

Niciunul dintre martori nu şi-a amintit să le fi auzit din gura lui şi nici din a altcuiva. Cu timpul, au fost puse pe seama unor personaje diferite şi chiar le-au fost contestate meritele politice şi valoarea istorică, dar niciodată frumusețea literară. De atunci ele au devenit deviza guvernării lui Ospina Pérez şi unul dintre temeiurile gloriei lui. S-a ajuns să se spună că au fost inventate de

diverşi ziarişti conservatori şi mai cu seamă de foarte cunoscutul scriitor, politician şi actual ministru al minelor şi petrolului, Joaquín Estrada Monsalve, care s-a aflat într-adevăr în palatul prezidențial, dar nu şi în sala de întruniri. Astfel încât au rămas în istorie ca spuse de cine trebuia să le fi spus, într-un oraş nimicit care n-avea să mai fie în veci acelaşi.

La urma urmelor, meritul real al preşedintelui nu fusese acela de a inventa fraze celebre, ci acela de a se fi întreținut cu liberalii, cu tot felul de amăgiri adormitoare până după ce a trecut de miezul nopții, când au sosit întăririle pentru a reprima rebeliunea plebei şi a impune pacea conservatoare. Doar atunci, la ora opt dimineața, pe 10 aprilie, l-a trezit pe Darío Echandía cu telefonul acela de coşmar ce a sunat de unsprezece ori şi l-a numit ministru de Interne în noul guvern bipartid. Laureano Gómez, nemulțumit de soluție şi îngrijorat de siguranța personala, a plecat la New York cu familia, până ce aveau să se creeze condițiile pentru eterna sa dorință arzătoare de a fi preşedinte.

Visele unei profunde schimbări sociale pentru care murise Gaitán s-au destrămat printre dărâmăturile fumegânde ale oraşului. Morții de pe străzile din Bogotá, ca şi cei în urma reprimării oficiale din anii următori, au fost, după cât se pare, peste un milion; la asta s-au adăugat mizeria şi exilul pe care atâția alții au fost nevoiți să le îndure. Şi aceasta cu mult înainte ca şefii liberali din guvern să înceapă să-şi dea seama că îşi asumaseră riscul de a trece în istorie în postură de complici.

Printre nenumărații martori notabili ai acelei zile în Bogotá existau doi care nu se cunoşteau între ei şi care după ani de zile aveau să-mi fie prieteni extrem de buni. Unul era Luis Cardoza y Aragón, poet şi autor de eseuri politice şi literare din Guatemala, care asista la Conferința Panamericană ca ministru de Externe al țării lui, fiind şeful delegației. Celălalt era Fidel Castro. De altfel, amândoi au fost acuzați la un moment dat că au fost implicați în revoltă.

Despre Cardoza y Aragón s-a spus că fusese unul dintre instigatori, sub acoperirea de trimis special al guvernului progresist al lui Jacobo Arbenz. Trebuie avut însă în vedere că Luis Cardoza y Aragón era delegat al unui guvern important şi un mare poet de limbă spaniolă care nu s-ar fi pretat niciodată la o astfel de aventură demențială. Evocarea cea mai dureroasă din frumosul lui volum de memorii a fost acuzația lui Enrique Santos Montejo, Calibán, care în populara sa coloană „Dansul Orelor" de la *El Tiempo* i-a atribuit misiunea oficială de a-l asasina pe generalul George Marshall. Numeroşi delegați la conferință au intervenit pentru ca ziarul să dea o dezmințire la acuzația aceea smintită, dar fără succes. Organul oficial al conservatorilor la putere, *El Siglo,* a proclamat în cele patru vânturi că instigatorul revoltei fusese Cardoza y Aragón.

L-am cunoscut după mulți ani la Ciudad de Mexico, cu soția lui Lya Kostakowsky, în casa lor din Coyoacán, sacralizată de amintiri şi înfrumusețată de operele originale ale unor mari pictori ai vremii. Noi, prietenii, ne duceam acolo duminica seara, pentru întruniri cordiale fără pretenții. El se considera un supraviețuitor, mai întâi după ce automobilul i-a fost mitraliat de franctirori, la nici câteva ceasuri după asasinarea lui Gaitán, iar apoi, după câteva zile, când revolta era deja înăbuşită, după ce un bețiv care i-a aținut calea a tras drept în el cu un revolver care s-a blocat însă de două ori. Ziua de 9 aprilie era un subiect obsedant în discuțiile noastre, în care furia se împletea cu nostalgia anilor pierduți.

Şi Fidel Castro a fost victima a tot soiul de acuzații absurde, din cauza unor acțiuni legate de calitatea sa de lider studențesc. În noaptea aceea neagră, după ziua cumplită petrecută în mijlocul mulțimii dezlănțuite, s-a dus la Divizia a Cincea a Poliției Naționale încercând să intervină pentru a se pune capăt măcelului de pe străzi. Trebuie să-l cunoşti bine ca să-ți imaginezi disperarea lui în acea fortăreață răsculată unde impunerea unui consens părea cu neputință.

S-a întâlnit cu şefii garnizoanei şi cu alți ofițeri insurgenți şi s-a străduit să-i convingă, fără succes, că toate forțele care rămân în cazarmă sunt pierdute. Le-a propus să-şi scoată oamenii să lupte în stradă pentru restabilirea ordinii şi instaurarea unui regim mai drept. A adus ca argumente tot felul de precedente faimoase, însă nu a fost ascultat, iar în vremea aceasta trupele şi tancurile oficiale mitraliau fortăreața. În cele din urmă, s-a hotărât să împărtăşească soarta tuturor.

În zorii zilei a sosit la Divizia a Cincea Plinio Mendoza Neira, cu instrucțiuni de la conducerea Partidului Liberal, pentru a obține predarea paşnică nu doar a ofițerilor şi a agenților răsculați, ci şi a numeroşilor liberali în derivă care aşteptau ordine ca să poată acționa. În nesfârşitele ore cât a durat negocierea unui acord, lui Mendoza Neira i s-a întipărit în memorie imaginea acelui student cubanez, robust şi polemic, care a intervenit de mai multe ori în controversele dintre conducătorii liberali şi ofițerii insurgenți, cu o luciditate ce i-a depăşit pe toți. Numai după câțiva ani a aflat cine era, fiindcă l-a văzut întâmplător la Caracas, într-o fotografie din acea noapte îngrozitoare, Fidel Castro fiind pe atunci în Sierra Maestra.

L-am cunoscut unsprezece ani mai târziu, când am asistat ca reporter la intrarea sa triumfală în Havana, şi cu timpul am legat o prietenie strânsă care a rezistat de-a lungul anilor învingând nenumăratele dificultăți. În lungile mele discuții cu el despre toate subiectele de pe lume, ziua de 9 aprilie a revenit mereu, Fidel Castro evocând-o la nesfârşit ca una dintre dramele hotărâtoare în formarea lui. Îndeosebi noaptea de la Divizia a Cincea, când şi-a dat seama că majoritatea insurgenților care intrau şi ieşeau se dedau la jafuri, în loc să contribuie prin acțiunile lor la urgentarea unei soluții politice.

În vreme ce aceşti doi prieteni erau martori ai evenimentelor care au marcat o ruptură în istoria Columbiei, fratele meu şi cu mine supraviețuiam în umbră împreună cu cei cu care ne refugiaserăm

în casa unchiului Juanito. N-am fost nicio clipă conştient că devenisem un ucenic în ale scrisului care într-o bună zi avea să încerce să reclădească din memorie mărturia zilelor înspăimântătoare pe care le trăiam. Singura mea preocupare pe atunci era mult mai banală: să încunoştinţez familia că eram în viaţă – cel puţin până în clipa aceea – şi să aflu totodată veşti despre părinţi şi fraţi, mai cu seamă despre Margot şi Aída, cele două surori mai mari, care erau interne la colegii din oraşe diferite.

Faptul că ne-am refugiat Ia unchiul Juan a fost un miracol. Primele zile au trecut greu din cauza împuşcăturilor neîncetate şi a lipsei oricărei ştiri demne de încredere. Însă, încetul cu încetul, am explorat magazinele vecine reuşind să cumpărăm câte ceva de mâncare. Străzile erau invadate de trupele de asalt, cu ordinul nestrămutat de a deschide focul. Incorigibilul José Palencia s-a deghizat în militar pentru a circula fără restricţii, cu o cască de explorator şi cu nişte cizme înalte, găsite într-un coş de gunoi, şi a scăpat ca prin minune de prima patrulă care l-a descoperit.

Posturile de radio comerciale, care amuţiseră înainte de miezul nopţii, au rămas sub controlul armatei. Oficiile telegrafice şi telefoanele, rudimentare şi puţine, erau rezervate forţelor de ordine şi nu mai existau alte mijloace de comunicare. În faţa oficiilor care nu mai făceau faţă, erau mereu cozi pentru telegrame, dar posturile de radio au creat un serviciu special de trimitere a mesajelor pe calea undelor pentru cine ar fi avut norocul să le asculte. Calea aceasta ni s-a părut cea mai uşoară şi de încredere, şi ne-am hotărât s-o folosim fără prea mari speranţe.

Fratele meu şi cu mine am ieşit în stradă, după trei zile de stat în casă. Priveliştea a fost terifiantă. Oraşul era numai dârâmături, întunecat de ploaia neîntreruptă care mai potolise incendiile, dar întârziase operaţiile de refacere. Multe străzi erau blocate din pricina cuiburilor de franctirori de pe acoperişurile clădirilor din centru şi trebuia să ocolim fără rost, la ordinele patrulelor înarmate ca pentru un război mondial. Duhoarea morţii era de nesuportat.

Camioanele armatei nu izbutiseră să strângă grămezile de trupuri de pe trotuare, iar soldații erau nevoiți să țină piept grupurilor disperate care năvăleau ca să-şi identifice morții.

Printre ruinele a ceea ce fusese complexul comercial, aerul pestilențial devenise irespirabil, încât multe familii erau silite să renunțe la căutarea cadavrelor. Dintr-una din piramidele uriaşe de trupuri se evidenția unul desculț şi fără pantaloni, dar purtând o haină cu eticheta neatinsă. După trei zile, cenuşa mai împrăştia încă duhoarea trupurilor neidentificate, în stare de descompunere printre dărîmături sau îngrămădite pe trotuare.

Când ne aşteptam mai puțin, am fost opriți brusc de zgomotul de neconfundat al încărcătorului unei puşti, în spatele nostru, şi de un ordin ferm:

— Mâinile sus!

Le-am ridicat fără să stau pe gânduri, încremenit de groază, până când m-au făcut să-mi vin în fire hohotele de râs ale prietenului nostru Ángel Casij, care răspunsese apelului forțelor armate ca rezervist de primă categorie. Grație lui, cei care ne refugiaserăm acasă la unchiul Juanito am reuşit să trimitem un mesaj după o zi de aşteptare în fața Radiodifuziunii Naționale. Tata l-a ascultat la Sucre, printre nenumăratele mesaje care s-au citit zi şi noapte vreme de două săptămâni. Fratele meu şi cu mine, victime fără scăpare ale maniei familiei de a răstălmăci totul, am rămas cu spaima în suflet că mama ar putea interpreta vestea ca o intervenție din milă a prietenilor, spre a-i pregăti pentru ce putea fi mai rău. N-am fost prea departe de adevăr: mama visase din prima noapte că amândoi băieții ei mai mari se înecaseră într-o mare de sânge. A fost pesemne un coşmar atât de convingător, că atunci când a aflat pe alte căi adevărul a hotărât ca niciunul din noi să nu se mai întoarcă vreodată la Bogotá, chiar de-ar fi să rămânem acasă muritori de foame. Hotărârea trebuie să fi fost nestrămutată, căci părinții ne-au poruncit în prima lor telegramă să venim cât mai curând cu putință la Sucre, să vedem acolo ce vom face.

În aşteptarea plină de încordare, câțiva colegi mi-au vorbit cu entuziasm de posibilitatea de a ne urma studiile la Cartagena de Indias, crezând că Bogotá avea să renască din dărâmături, dar că bogotanii nu-şi vor reveni în veci după teroarea şi ororile masacrului. Cartagena avea o universitate centenară, cu un prestigiu la fel de mare ca şi cel al patrimoniului său istoric, şi o Facultate de Drept de dimensiuni omeneşti, unde aveau să accepte drept bune calificativele mele proaste de la Universitatea Națională.

N-am vrut să înlătur ideea fără să meditez pe îndelete şi nici să fac vreo aluzie părinților până n-aveam s-o încerc pe pielea mea. I-am anunțat doar că voi veni la Sucre cu avionul făcând escală Ia Cartagena, fiindcă pe fluviul Magdalena călătoria putea fi de-a dreptul sinucigaşă cu războiul acela mistuitor. Luis Enrique, la rândul lui, le-a dat de veste că se va duce la Barranquilla în căutare de lucru, îndată ce-şi va pune la punct afacerile cu patronii săi din Bogotá.

În orice caz, eu ştiam că nu voi ajunge avocat nicăieri. Voiam doar să câştig puțin mai mult timp pentru a le abate atenția părinților, iar Cartagena putea fi o escală tehnică potrivită ca să stau şi să reflectez. Nu mi-a trecut însă niciodată prin cap că socoteala aceea chibzuită ml va face să hotărăsc cu mâna pe inimă că acolo voiam să-mi continuu viața.

Fratele meu şi-a propus marea performanță pentru zilele acelea de a face rost de cinci locuri în aceeaşi cursă care zbura spre coastă. După cozi interminabile şi primejdioase şi după o alergătură de o zi întreagă dintr-o parte într-alta în aeroportul pentru urgențe, a găsit cele cinci locuri în trei avioane separate, cu plecarea la ore incerte şi în toiul schimburilor de focuri şi al exploziilor invizibile. Lui şi mie ne-au fost în sfârşit confirmate două locuri în acelaşi avion pentru Barranquilla, dar în ultimul moment am plecat folosind curse diferite. Burnița şi ceața care persistau la Bogotá de vinerea trecută aveau un miros greu de praf de puşcă şi de cadavre în descompunere. De acasă până la aeroport am fost

interogați la două baraje militare succesive de nişte soldați buimăciți de groază. La cel de al doilea s-au trintit la pământ şi ne-au poruncit să facem şi noi la fel din pricina unei explozii urmate de focuri de armament greu şi care s-a dovedit a fi o scăpare de gaze de la un complex industrial. I-am înțeles pe soldați şi noi, şi alți pasageri, mai ales când unul dintre ei ne-a povestit drama pe care o trăiau: stăteau acolo de gardă de trei zile încheiate, fără să fie înlocuiți, dar şi fără muniții, căci în oraş se terminaseră toate. Abia dacă ne-am încumetat să mai deschidem gura de când ne-au oprit şi spaima soldaților ne-a dat lovitura de grație. După formalitățile privitoare la biletele de avion şi documentele de identitate, a fost o consolare pentru noi să aflăm că trebuia să aşteptăm acolo până când vom fi conduşi să ne îmbarcăm. N-am fumat decât două țigări din cele trei pe care mi le dăduse de pomană cineva, păstrând una pentru groaza călătoriei cu avionul,

Întrucât nu existau megafoane, anunțurile referitoare la plecări şi Ia felurite schimbări erau comunicate la fiecare baraj prin curieri militari cu motociclete. La opt dimineața a fost chemat un grup de pasageri ca să se îmbarce imediat pentru Barranquijla într-un avion, altul decât al meu. Am aflat mai târziu că ceilalți trei din grupul nostru, împreună cu fratele meu, care aşteptau la alt baraj, au plecat cu avionul acela. Aşteptarea solitară a fost un leac drastic pentru frica mea înnăscută de avion, fiindcă în momentul îmbarcării cerul era înnorat şi se auzeau tunete puternice. Pe deasupra, scara avionului fusese luată deja pentru altul şi a fost nevoie ca doi soldați să mă ajute să urc pe o scară de şantier. Din acelaşi aeroport şi la aceeaşi oră, Fidel Castro luase alt avion care plecase la Havana încărcat cu tauri de coridă, aşa cum mi-a povestit chiar el, după mulți ani.

Din fericire sau din nefericire, al meu era un DC-3 mirosind a vopsea proaspătă şi a unsoare, fără lumină individuală şi nici ventilație reglabilă. Era amenajat pentru transportul de trupe şi în loc de scaune separate în rânduri de câte trei, ca la cursele

obişnuite, avea două bănci de scânduri puse de-a lungul laturilor avionului şi fixate zdravăn în duşumea. Tot bagajul meu era o valiză de pânză cu două sau trei schimburi de rufe murdare, cărți de poezie şi articole tăiate de prin suplimente literare pe care Luis Enrique a reuşit să le salveze. Pasagerii şedeau unii în fața altora, de Ia cabina de pilotaj până la coada avionului. De fiecare parte a băncilor erau două frânghii din fibre de agavă pentru legat ambarcațiuni, în chip de lungi centuri de siguranță colective. Cel mai greu mi-a fost când mi-am aprins singura țigară, păstrată ca să pot îndura zborul, iar pilotul îmbrăcat în salopetă ne-a anunțat din cabină că fumatul era interzis deoarece rezervoarele avionului se aflau chiar la picioarele noastre, sub duşumea. Au fost trei ore de zbor nesfârşite.

Când am ajuns la Barranquilla tocmai începuse să plouă, cum se întâmplă doar în luna aprilie, cu case smulse din temelii de furtună şi târâte de puhoaie pe străzi şi cu bolnavi solitari care se înecau în pat. A trebuit să aştept să se oprească, în aeroportul răvăşit de diluviu, şi cu mare greutate am izbutit să aflu că avionul cu fratele meu şi cu cei doi prieteni sosise la timp, dar toți trei se grăbiseră să plece înainte de primele tunete vestind cea dintâi aversă.

Mi-au fost necesare încă trei ore pentru a ajunge la agenția de voiaj şi am pierdut ultimul autobuz care a plecat la Cartagena înainte de ora fixată, ca să nu-l prindă furtuna. Nu mi-am făcut griji, crezând că fratele meu îl putuse lua, dar m-a speriat gândul de a dormi o noapte în Barranquilla fără bani. În sfârşit, grație lui José Palencia am reuşit să-mi găsesc un refugiu de urgență în casa frumoaselor surori Lise şi Lila Albarracín, iar după trei zile am plecat la Cartagena cu autobuzul rablagit al Oficiului Poştal. Luis Enrique avea să rămână la Barranquilla, în căutarea unei slujbe. Nu mai avem decât opt pesos, dar José Palencia mi-a promis să-mi mai aducă nişte bani cu autobuzul de seară. Nu era niciun loc liber, nici măcar în picioare, dar şoferul a acceptat să ducă pe acoperiş trei pasageri, aşezați pe bagajele lor, pentru un sfert din prețul

obişnuit. Într-o situație atât de ciudată, în bătaia soarelui, cred că am realizat că în acea zi de 9 aprilie 1948 începuse în Columbia secolul al XX-lea.

6

La sfârşitul unei zile de călătorie cu hurduicăieli mortale pe un drum de care, autobuzul Oficiului Poştal şi-a dat ultima suflare acolo unde merita: împotmolit într-un teren cu mangrove urât mirositor din pricina peştilor stricați, la o jumătate de leghe de Cartagena de Indias. „Cine călătoreşte cu autobuzul nu ştie unde-i bate ceasul", vorba bunicului. Pasagerii abrutizați de şase ore de soare necruțător şi de duhoarea mlaştinii n-au mai aşteptat să se lase seara ca să coboare, ci s-au repezit să arunce coşurile cu găini, sacii de banane şi tot felul de lucruri de vânzare, luate ca să nu moară de foame, pe care se aşezaseră pe acoperişul autobuzului. Şoferul sări de la volan şi anunță cu un strigăt ascuțit:

— La Heroica!

Este numele emblematic cu care este cunoscută Cartagena de Indias datorită trecutului său glorios şi trebuia să se afle acolo. Dar n-o vedeam, pentru că de-abia puteam respira în costumul de stofă neagră pe care-l purtam de pe 9 aprilie. Celelalte două din garderoba mea avuseseră aceeaşi soartă ca maşina de scris, ajungând la Muntele de Pietate, însă versiunea onorabilă pentru părinți a fost că maşina şi alte lucruri de inutilitate personală dispăruseră împreună cu hainele în harababura stârnită de incendiu. Şoferul insolent, care în cursul călătoriei îşi bătuse joc de înfățişarea mea de bandit, se prăpădea de râs văzându-mă cum mă foiesc în toate părțile fără să văd oraşul.

— E-n dosul tău! mi-a strigat în auzul tuturor. Şi ai grijă, că aici proştii primesc câte o medalie.

Cartagena de Indias se afla într-adevăr în spatele meu de patru sute de ani, dar nu mi-a fost uşor să mi-o închipui la doar o jumătate de leghe de terenurile cu mangrove, ascunsă de zidul

legendar ce a ocrotit-o de sălbatici şi de piraţi în anii săi de glorie şi care dispăruse până la urmă sub un hăţiş de crengi încurcate şi lungi ghirlande de campanule galbene. Aşa încât m-am alăturat tumultului călătorilor, târându-mi valiza peste un câmp cu buruieni plin de raci vii ale căror carapace trosneau ca nişte petarde sub tălpile încălţărilor. Mi-a fost imposibil să nu-mi amintesc atunci de bocceaua aruncată de camarazi în fluviul Magdalena, Ia prima mea călătorie, sau de cufărul funebru pe care l-am târât după mine prin jumătate de ţară, cu lacrimi de furie în ochi, în cei dintâi ani de liceu, şi pe care l-am aruncat în cele din urmă într-o prăpastie din Anzi în cinstea diplomei de bacalaureat. Am avut întotdeauna impresia că în acele poveri nemeritate era ceva dintr-un destin al altcuiva şi nu mi-au fost de-ajuns anii mei de acum, mulţi la număr, pentru a o dezminţi.

Abia începeam să zărim silueta unor cupole de biserici şi mănăstiri în ceaţa asfinţitului, când ne-a ieşit în întâmpinare o furtună de lilieci care au prins să zboare peste capetele noastre şi numai datorită înţelepciunii lor nu ne-au trântit la pământ. Aripile lor bubuiau ca o grămadă de tunete şi-n urma lor răspândeau o duhoare de moarte. Surprins de panică, am dat drumul valizei şi m-am tupilat la pământ cu braţele peste cap, până când o femeie în vârstă de lângă mine mi-a strigat:

— Spune *La Magnifica!*

Adică rugăciunea secretă spre a scăpa de atacurile diavolului, renegată de biserică, dar consacrată de marile spirite atee când nu le mai ajungeau înjurăturile. Femeia şi-a dat seama că nu ştiam să mă rog şi mi-a apucat valiza de celălalt mâner ca să mă ajute s-o duc.

— Roagă-te cu mine odată, mi-a spus. Dar neapărat cu credinţă.

Aşa încât mi-a recitat *La Magnifica,* vers după vers, şi le-am repetat cu voce tare, cu o evlavie pe care n-am mai simţit-o niciodată. Norul de lilieci, chiar dacă azi mi-e greu s-o cred, pieri de pe cer înainte de a ne termina rugăciunea. A rămas atunci doar

vuietul nesfârşit al mării spărgându-şi valurile de stânci.

Ajunseserăm la marea Poartă a Ceasului. Timp de o sută de ani a existat acolo un pod mobil ce lega oraşul vechi de mahalaua Getsemani şi de periferia aglomerată a sărmanilor de pe pământurile cu mangrove, însă îl ridicau în fiecare noapte de la nouă până în zori. Locuitorii rămîneau izolați nu doar de restul lumii, ci şi de istorie. Se povestea că podul fusese construit de colonizatorii spanioli terorizați la gândul că gloata aceea de amărâți din suburbii s-ar strecura în miez de noapte până la ei ca să le taie beregatele în timp ce dormeau. Totuşi, oraşul mai păstra pesemne ceva din grația-i divină, căci mi-a fost de-ajuns să fac un pas dincolo de zid ca să-l văd în toată măreția lui, în lumina vânătă de la şase seara, şi nu mi-am putut înfrâna sentimentul că mă născusem din nou.

Aveam şi de ce. La începutul săptămânii plecasem din capitala scăldată într-o baltă de sânge şi noroi, încă plină de munți de cadavre neidentificate, părăsite printre dărâmăturile fumegânde. Pe neaşteptate, lumea devenise alta la Cartagena. Nu se vedea nicio urmă a războiului care pustia țara şi mi-era greu să cred că aveam parte de singurătatea aceea fără durere, de marea aceea neostoită, de copleşitoarea senzație de a fi ajuns în sfârşit acolo, în mai puțin de-o săptâmână, în cursul aceleiaşi vieți.

Am auzit de atâtea ori vorbindu-se de ea de când m-am născut, încât am recunoscut imediat mica piață unde staționau trăsurile şi căruțele încărcate cu mărfuri, trase de măgari, iar în spate galeria cu arcade unde târgul devenea tot mai aglomerat şi mai zgomotos.

Deşi autoritățile n-o recunoşteau, acolo se afla inima vie a oraşului încă de la întemeierea lui. În perioada colonială s-a numit Porticul Neguțătorilor. Acolo se urzeu țele invizibile ale comerțului cu sclavi şi mocnea revolta împotriva dominației spaniole. Mai târziu, s-a numit Porticul Condeierilor, datorită caligrafilor taciturni, cu vestă de postav şi mâneci false, care scriau misive de dragoste şi tot felul de documente pentru sărmanii fără ştiință de

carte. Mulți dintre ei au fost anticari care vindeau cărțile pe sub masă, mai ales operele puse la index de Inchiziție, şi se crede că erau oracole ale conspirației creole împotriva spaniolilor. La începutul secolului al XX-lea, tatăl meu obişnuia să-şi manifeste avântul de poet prin măiestria de a compune scrisori de dragoste pe sub porticuri. N-a prosperat, fireşte, nici ca poet, nici ca autor de scrisori, fiindcă unii clienți isteți – sau cu adevărat nevoiaşi – îl rugau să-şi facă pomană nu numai compunându-le scrisoarea, ci şi cu cinci reali pentru timbru.

De câțiva ani locul acela se numea Porticul Dulciurilor şi acolo, printre prelatele putrezite, cerşetorii veneau să mânânce resturile din târg şi se auzeau strigătele prevestitoare ale indienilor care luau o groază de bani pentru a nu le dezvălui clienților ziua şi ora când aveau să moară. Goeletele din Marea Caraibilor zăboveau în port ca să cumpere dulciurile cu nume născocite chiar de cumetrele care le făceau şi le vindeau, strigându-şi marfa în versuri: „Plăcintuțe pentru maimuțe şi melcişori pentru feciori, dulci turtițe pentru fetițe, iar sarailia pentru María". Şi la haz, şi la necaz galeria cu arcade continua să fie un centru vital al oraşului, unde se vânturau secrete de stat pe la spatele cârmuirii şi unicul loc de pe lume unde vânzătoarele de carne friptă ştiau cine va fi viitorul guvernator înainte ca la Bogotá să-i treacă prin cap preşedintelui Republicii să-l numească.

Fascinat pe moment de zarva aceea, mi-am croit drum cu chiu, cu vai, târându-mi valiza prin gloata de la şase după-amiaza. Un bătrân zdrențăros, numai piele şi os, mă privea fără să clipească de pe strada lustragiilor cu nişte ochi înghețați de uliu. M-a oprit brusc. Observând că-l văzusem, s-a oferit să-mi ducă valiza. I-am mulțumit refuzându-l, până când a precizat în limba lui maternă:

— Face treizeci de gologani.

Cu neputință. Treizeci de centime ca să-mi ducă valiza însemna o gaură cumplită în punga mea cu numai patru pesos pe care-i mai aveam până primeam întărituri de la părinți, săptămâna

următoare.

— Atâta face valiza cu tot ce-i înăuntru, i-am spus.

Pe deasupra, pensiunea unde trebuia să fi sosit la ora aceea mica noastră bandă de la Bogotá nu era prea departe. Bătrânul se mulțumi cu trei centime, își atârnă de gât opincile pe care și le-a scos și-și puse valiza pe umăr, cu o forță de necrezut pentru slăbiciunea lui, luând-o la goană ca un atlet desculț pe o pantă cu case coloniale ale căror ziduri erau coșcovite de secole de abandonare. La cei douăzeci și unu de ani ai mei inima îmi batea să-mi spargă pieptul, în vreme ce mă străduiam să nu-l pierd din vedere pe moșui olimpic care nu părea să mai aibă mult de trăit. După cinci străzi intră pe poarta cea mare a hotelului și urcă scările două câte două. Cu răsuflarea intactă puse jos valiza și-mi întinse palma:

— Treizeci de gologani.

I-am amintit că-i plătisem înainte, dar el a stăruit spunându-mi că cele trei centime de la portic nu includeau și scara. Patroana hotelului, care ne ieși în întâmpinare, i-a dat dreptate: scara se plătea separat. Și mi-a făcut un pronostic valabil pentru toată viața:

— Vei vedea că la Cartagena totul e diferit.

Pe deasupra a trebuit să fac față și veștii proaste că încă nu sosise niciunul dintre tovarășii mei de la pensiunea din Bogotá, deși făcuseră rezervări confirmate pentru patru, deci și pentru mine. Stabiliserăm împreună să ne întâlnim la hotel în ziua aceea, înainte de șase după-amiaza. Faptul că schimbasem cursa regulată cu autobuzul ghinionist al Oficiului Poștal m-a întârziat trei ore, dar ajunsesem mai punctual ca toți, fără să pot face însă nimic cu cei patru pesos minus treizeci și trei de centime. Căci patroana era ca o mamă fermecătoare, dar sclavă a propriilor reguli, cum avea s-o dovedească în cele două luni încheiate cât am locuit în hotelul ei. Așa că n-a vrut să mă primească dacă nu plăteam prima lună în avans: optsprezece pesos pentru trei mese și un pat într-o cameră

de şase.

Nu aşteptam banii de la părinți mai înainte de o săptămână, aşa încât valiza mea n-avea să treacă de palier până nu-mi soseau prietenii care mă puteau scoate din încurcătură. M-am aşezat să aştept într-un fotoliu ca de episcop, cu flori mari pictate, care mi-a picat ca din cer după o zi întreagă în plin soare pe autobuzul acela nenorocit. Adevărul e că nimeni nu putea fi sigur de nimic în zilele acelea. A stabili să ne întâlnim acolo, la o dată şi la o oră exactă însemna să nu ai simțul realității, căci nu ne încumetam să recunoaştem nici măcar în sinea noastră că jumătate de țară se afla într-un război sângeros, în provincie pe ascuns de ani de zile, la oraşe pe față şi încrâncenat de aproape o săptămână.

După opt ore cât am rămas blocat în hotelul din Cartagena, nu înțelegeam ce se putuse întâmpla cu José Palencia şi cu ceilalți doi. După încă un ceas de aşteptare, fără nicio veste, m-am apucat să cutreier străzile pustii. În aprilie se întunecă devreme. Luminile oraşului erau deja aprinse, dar atât de slabe, că se puteau confunda cu stelele ce se zăreau printre copaci. Mi-a fost de-ajuns să dau o primă raită de un sfert de ceas la întâmplare, prin labirintul de străduțe pietruite din cartierul colonial, pentru a descoperi, luându-mi-se parcă o povară de pe suflet, că oraşul acela ciudat n-avea nimic de-a face cu fosila înțepenită pe care ne-o descriau la şcoală.

Pe străzi nu era nici țipenie de om. Mulțimea care venea în zori din suburbii pentru a lucra sau a-şi vinde produsele se întorcea buluc în mahalaua ei la cinci după-amiaza, iar locuitorii din incinta împrejmuită de zid se încuiau în case să cineze şi să joace domino până la miezul nopții. Nu existau încă automobile personale şi puținele maşini oficiale care circulau rămâneau în afara zidurilor. Până şi înalții funcționari ajungeau în Piața Trăsurilor cu autobuzele de fabricație locală şi de acolo îşi croiau drum până la birourilor lor, sărind peste mărunțişurile de vânzare întinse pe trotuare. Un guvernator tare sclifosit din anii aceia tragici se lăuda

că vine din cartierul său distins până în Piața Trăsurilor cu aceleaşi autobuze cu care se dusese la şcoală.

Lipsa automobilelor fusese obligatorie fiindcă acestea mergeau în sens invers față de realitatea tradițională: nu încăpeau pe străzile înguste şi întortocheate ale oraşului, unde răsunau noaptea copitele nepotcovite ale cailor rahitici. Când veneau căldurile cele mari şi se deschideau balcoanele ca să intre aerul proaspăt al parcurilor, se auzeau frânturi din discuțiile cele mai intime cu o rezonanță fantomatică. Moțăind, bătrânii ascultau paşii furişați pe străzile pietruite, îşi ciuleau urechile, fără să deschidă ochii, până îi recunoşteau pe cei care treceau, şi atunci spuneau dezamăgiți: „E José Antonio care se duce la Chabela“. De fapt, tot ce-i scotea din sărite pe cei care nu puteau dormi erau zgomotele seci ale pieselor de domino pe masă, care răsunau în întregul spațiu înconjurat de ziduri,

A fost o noapte memorabilă. Abia dacă izbuteam să recunosc în realitate ficțiunile scolastice de prin cărți, destrămate de viață. M-a emoționat până la lacrimi faptul că vechile palate ale marchizilor erau chiar cele din fața mea, acum degradate, cu cerşetorii dormind pe praguri. Am văzut catedrala ale cărei clopote fuseseră furate de piratul Francis Drake pentru a face din ele tunuri. Cele doar câteva clopote care scăpaseră de la jaf au fost exorcizate după ce vrăjitorii episcopului le condamnaseră la arderea pe rug din pricina sunetelor lor blestemate care-l chemau pe diavol. Am văzut copacii uscați şi statuile bărbaților iluştri care nu păreau sculptați în marmură pieritoare, ci morți în carne şi oase. Căci la Cartagena statuile nu se fereau de rugina timpului, ci dimpotrivă: timpul se ferea de lucrurile care aveau tot vârsta dintru început, în vreme ce veacurile îmbătrâneau. Şi astfel, chiar în seara sosirii mele la Cartagena, oraşul mi se dezvăluia la fiecare pas, cu propria viață, nu ca relicva de mucava a istoricilor, ci ca un oraş viu care nu se mai întemeia pe gloria faptelor de arme, ci pe măreția ruinelor sale.

Cu avântul acesta nou m-am întors la pensiune când în Turnul

Ceasului bătea de zece. Paznicul, pe jumătate adormit, mi-a adus la cunoştinţă că nu sosise niciunul dintre prietenii mei, dar că valiza mea era la loc sigur în cămara de bagaje a hotelului. Doar atunci mi-am dat seama că nu mâncasem şi nici nu băusem nimic de la micul dejun sărăcăcios de la Barranquilla. Mă clătinam pe picioare de foame, dar m-aş fi mulţumit dacă patroana mi-ar fi acceptat valiza şi m-ar fi lăsat să dorm doar în noaptea aceea, chiar şi în fotoliul din hol. Paznicul a râs de naivitatea mea.

— Nu fi dobitoc! îmi spuse în limbajul brutal de pe coasta Caraibilor. Cu bănetul pe care-l are, cucoana asta se culcă la şapte şi se scoală a doua zi la unsprezece.

Mi s-a părut un argument atât de convingător, că m-am dus în parcul Bolívar, pe partea cealaltă a străzii, şi m-am aşezat pe o bancă în aşteptarea prietenilor, fără să deranjez pe nimeni. Copacii cu frunze pălite abia dacă se zăreau în lumina de pe stradă, deoarece felinarele din parc se aprindeau numai duminica şi în zilele de sărbătoare. Băncile de marmură aveau urme de graffiti şterse de multe ori şi scrise iar de poeţi fără ruşine. Din Palatul Inchiziţiei, din spatele faţadei sculptate în piatră de pe vremea viceregilor şi al porţii mari ca de bazilică primată, răzbăteau ţipetele sfâşietoare ale vreunei păsări bolnave ce nu putea fi de pe lumea asta. M-a năpădit atunci dorinţa aprigă de a fuma, dar totodată şi aceea de a citi, două vicii care se confundau în tinereţe la fel de impertinent şi de tenace. Romanul lui Aldous Huxley, *Punct contrapunct,* pe care teama fizică nu mă lăsase să-l termin în avion, dormea încuiat în valiză. Aşa încât am aprins ultima ţigară cu o stranie senzaţie de uşurare amestecată cu groază şi am stins-o la jumătate, păstrând-o pentru noaptea aceasta lipsită de ziua de mâine.

Mă pregăteam să dorm pe banca unde stăteam, când, dintr-o dată, mi s-a părut că văd ceva ascuns printre umbrele dese ale copacilor. Era statuia ecvestră a lui Simón Bolívar. Nici mai mult nici mai puţin decât generalul Simón José Antonio de la Santisima

Trinidad Bolívar y Palacios, eroul meu de când mi-o poruncise bunicul, cu strălucitoarea-i uniformă de gală şi capul de împărat roman murdărit de rândunele.

Era mai departe personajul meu de neuitat, în ciuda inconsecvenţelor fără scăpare sau poate tocmai din pricina lor. La urma urmelor, abia dacă se puteau compara cu cele prin care bunicul îşi câştigase gradul de colonel şi-şi riscase de nenumărate ori viaţa în războiul dus de liberali împotriva aceluiaşi Partid Conservator întemeiat şi susţinut de Bolívar, Cufundat în gândurile acestea nebuloase m-a adus cu picioarele pe pământ o voce impertinentă în spatele meu:

— Mâinile sus!

Le-am ridicat cu un sentiment de uşurare, convins că erau în sfârşit prietenii mei, şi m-am pomenit cu doi poliţişti, neciopliţi şi mai curând zdrenţăroşi, care îşi îndreptau spre mine puştile noi. Voiau să ştie de ce încălcasem interdicţia de circulaţie pe timpul nopţii care începuse de două ore. N-aveam habar că o impuseseră de duminica trecută, după cum m-au informat ei, şi nici nu auzisem sunete de goarnă sau vreun alt semnal care să mă facă să pricep de ce nu era lume pe stradă. Poliţiştii s-au arătat mai degrabă leneşi decât înţelegători când mi-au văzut hârtiile de identitate, în vreme ce le tot explicam de ce mă aflam acolo. Mi le-au dat înapoi fără să-şi arunce ochii peste ele. M-au întrebat câţi bani aveam şi le-am răspuns că mai puţin de patru pesos. Atunci cel mai îndrăzneţ dintre ei îmi ceru o ţigară şi le-am arătat chiştocul stins pe care aveam de gând să-l fumez înainte de a mă culca. Mi l-a luat şi l-a fumat până şi-a ars unghiile. După câteva clipe, m-au apucat de braţe şi m-au dus de-a lungul străzii, îmboldiţi mai mult de dorinţa de a fuma decât de a respecta dispoziţia legală, în căutarea unui local care să fie deschis pentru a cumpăra ţigări cu bucata la preţul de o centimă fiecare. Noaptea devenise diafană şi răcoroasă în lumina lunii pline, iar liniştea părea o materie invizibilă ce se putea respira precum aerul. Atunci am înţeles ceea ce ne povestea

tata de atâtea ori, fără ca noi să-l credem, că-şi lua vioara în zori şi cânta în liniştea cimitirului, să simtă că valsurile lui de dragoste se puteau auzi pe toată coasta Mării Caraibilor.

Obosiți de căutarea zadarnică a țigărilor cu bucata, am trecut dincolo de zid şi ne-am dus la cheiul de cabotaj încă plin de viață, aflat în spatele pieței, unde acostau goeletele din Curazao şi Aruba şi alte insule mici din Antile. Era cartierul de noapte al oamenilor celor mai amuzanți şi mai utili din oraş, care aveau dreptul la salvconducte pentru perioada de interdicție, prin natura ocupațiilor lor. Mâncau până în zori într-o cârciumă sub cerul liber, la un preț bun şi într-o companie plăcută, căci se adunau acolo nu numai cei care lucrau noaptea, ci oricine voia să mănânce la ora când totul era închis. Localul n-avea un nume oficial şi era cunoscut sub o denumire care nu i se potrivea defel: „Peştera".

Polițiştii au intrat ca la ei acasă. Era limpede că oamenii de la masă se ştiau dintotdeauna şi se bucurau să fie laolaltă. Nu era cu putință să distingi vreun nume, pentru că toți se adresau unii altora cu poreclele din şcoală şi vorbeau în gura mare şi în acelaşi timp, fără să se înțeleagă şi fără să se privească. Erau în haine de lucru, în afară de un bărbat de vreo şaizeci de ani, cu aer de Adonis, cu pletele ninse şi într-un smoching de pe timpuri, lângă o femeie matură şi încă foarte frumoasă, cu o rochie cu paiete uzată şi purtând exagerat de multe bijuterii veritabile. Prezența ei putea fi o dovadă grăitoare a poziției sociale, fiindcă foarte puține femei aveau bărbați care să le dea voie să apară în astfel de locuri rău famate. Aş fi crezut că erau turişti dacă n-ar fi fost dezinvoltura şi accentul lor autohton, precum şi familiaritatea cu care se purtau cu toți din jur. Am aflat mai târziu că nu erau nici pe departe ceea ce păreau, ci o pereche aiurită din Cartagena, căsătorită de multă vreme, care folosea orice pretext ca să se îmbrace de gală pentru a cina în oraş, iar în noaptea aceea găsise restaurantele închise conform interdicției.

Ei au fost cei care ne-au invitat să luăm masa. Ceilalți se

strânseră puțin ca să ne facă loc şi ne-am aşezat toți trei cam înghesuiți şi stingheri. Şi cu polițiştii se purtau familiar, de parcă ar fi fost servitori. Unul era serios şi degajat, iar când mânca avea maniere de băiat bine crescut. Celălalt părea cam zăpăcit, în afară de momentele când bea şi fuma. Eu, mai curând din sfială decât din politețe, am comandat mai puține feluri decât ei şi, când mi-am dat seama că aveam să-mi astâmpăr foamea doar pe jumătate, ceilalți terminaseră deja de mâncat.

Patronul şi chelnerul unic de la „Peştera" se numea José Dolores, un negru aproape adolescent, de o frumusețe stânjenitoare, înfăşurat în cearşafuri imaculate de musulman şi veşnic cu o garoafă proaspătă după ureche. Dar lucrul cel mai remarcabil era inteligența lui excesivă, pe care ştia s-o folosească fără limite pentru a fi fericit şi a-i face şi pe ceilalți fericiți. Era vădit că-i lipsea foarte puțin să fie femeie şi avea faima bine întemeiată că se culca numai şi numai cu bărbatul său. Nimeni nu a făcut niciodată vreo glumă pe seama lui, căci avea un haz şi o iuțeală a replicii care nu lăsa favoare nerăsplătită şi nici ofensă nerăzbunată. El singur pridideа cu toate treburile, de la gătit – ştiind precis ce îi plăcea fiecărui client – până la prăjitul feliilor de banană verde cu o mână, pe când cu cealaltă făcea socotelile, fără alt ajutor decât acela foarte neînsemnat al unui copil de şase ani care îi spunea mamă. Când ne-am luat rămas-bun, mă simțeam impresionat de descoperire, dar nu mi-aş fi închipuit că locul acela de noctambuli năzdrăvani avea să fie unul dintre cele de neuitat din viața mea.

După ce am mâncat, i-am însoțit pe polițişti să-şi facă rondul întrerupt. Luna era o farfurie de aur pe cer. Briza începea să adie şi aducea de undeva, de foarte departe, crâmpeie de melodii şi strigăte ca de la o petrecere de pomină. Însă polițiştii ştiau că în mahalaua săracilor nimeni nu se culca la semnalul de interdicție, ci se încingeau chefuri cu dans, în fiecare noapte în altă casă, fără să mai iasă cineva în stradă până în zori.

Când a bătut de două am sunat la hotel, fiind convins că prietenii

mei sosiseră între timp, dar de data asta paznicul ne-a înjurat fără menajamente fiindcă l-am deşteptat fără rost. Poliţiştii şi-au dat atunci seama că n-aveam unde să dorm şi au hotărât să mă ducă la ei, la comisariat. Mi s-a părut un banc atât de prost, că mi-am pierdut buna dispoziţie şi le-am trântit o obrăznicie. Unul din ei, surprins de reacţia mea copilărească, m-a pus la punct cu ţeava puştii în stomac:

— Nu mai face pe prostul, mi-a zis prăpădindu-se de râs. Adu-ţi aminte că eşti încă arestat pentru încălcarea interdicţiei.

Aşa am dormit – într-o celulă de şase locuri şi pe o rogojină năclăită de sudoarea altora – în prima mea noapte fericită la Cartagena.

Mi-a fost mult mai uşor să cunosc sufletul oraşului decât să supravieţuiesc acelei prime zile. Înainte de două săptămâni îmi clarificasem raporturile cu familia, care îmi încuviinţase fără rezerve hotărârea de a trăi într-un oraş fără război. Patroana hotelului, cuprinsă de remuşcări pentru că mă condamnase la o noapte de închisoare, m-a aranjat împreună cu alţi douăzeci de studenţi într-o magazie de curând ridicată pe terasa frumoasei sale case coloniale. N-am avut motiv să mă plâng, căci era o copie caraibiană a dormitorului de la Liceul Naţional şi costa mai puţin decât pensiunea din Bogotá, cu casă şi masă cu tot.

Intrarea mea la Facultatea de Drept a presupus o oră de examen de admitere dat cu secretarul, Ignacio Vélez Martínez, şi cu un profesor de economie politică de al cărui nume n-am izbutit să mai dau în amintirile mele. Examenul s-a ţinut cum era obiceiul, în faţa anului doi în plen.

De la bun început mi-a atras atenţia claritatea judecăţii şi precizia limbajului celor doi profesori, într-o regiune care în interiorul ţării e vestită prin aceea că locuitorii ei sunt tare slobozi la gură. Primul subiect, tras la sorţi, a fost Războiul de Secesiune din Statele Unite, despre care abia dacă ştiam ceva. Mare păcat că nu apucasem să citesc romancierii americani din noul val, care

începeau să ne sosească doar de curând, însă am avut bafta că doctorul Velez

Martínez s-a apucat să facă o referire întâmplătoare la *Coliba unchiului Tom,* pe care o cunoşteam destul de bine din liceu. Am prins-o din zbor. Cei doi profesori au suferit pesemne o criză de nostalgie, căci cele şaizeci de minute rezervate pentru examen s-au scurs în întregime cu o analiză emoțională a ticăloşiei regimului sclavagist din sudul Statelor Unite. Şi acolo ne-am oprit. Astfel, ceea ce socotisem eu un fel de ruletă rusească a fost de fapt o discuție antrenantă, care a meritat un calificativ bun şi câteva aplauze cordiale.

Ca urmare am intrat la universitate să termin anul doi la Drept, cu condiția nicicând îndeplinită de a susține examenele restante la una sau două materii din anul întâi, la care nu mă prezentasem la Bogotá. Câțiva colegi s-au entuziasmat de felul meu de a trata subiectele domesticindu-le, întrucât promovau un anume militantism în favoarea libertății creative într-o universitate împotmolită în rigoarea academică. Era visul meu solitar încă din liceu, nu datorită unui nonconformism gratuit, ci pentru că era unica mea speranță de a lua examenele fără să învăț. Totuşi, aceiaşi care proclamau libertatea judecății în sălile de curs n-aveau încotro şi capitulau în fața fatalității, mergând la examene ca la eşafod, cu caietele lor de notițe cu texte din perioada colonială învățate pe dinafară. Din fericire, în viața reală erau maeştri versați în arta de a menține vii balurile cu taxă de vineri seara, în ciuda riscurilor represiunii tot mai neruşinate în umbra stării de asediu. Grație aranjamentelor puse la cale cu autoritățile, balurile au continuat să se țină şi în perioada de interdicție, iar când aceasta a fost ridicată au renăscut din propria cenuşă cu şi mai mult avânt ca înainte. Mai cu seamă în Torices, Getsemaní sau la poalele colinei Popa, cartierele cele mai petrecărețe în anii aceia sumbri. Era de-ajuns să ne uităm pe fereastră ca să ne alegem petrecerea cea mai atrăgătoare şi pentru cincizeci de centime dansam până în zori

pe muzica cea mai fierbinte din Caraibe, asurzitoare din pricina megafoanelor. Fetele pe care le invitam politicos erau chiar elevele zărite peste săptămână la ieşirea de la şcoală, numai că purtau uniformele de la slujba de duminică şi dansau ca nişte femei uşoare, sub ochii atenți ai mătuşilor care le însoțeau pretutindeni sau ai mamelor emancipate. Într-una din serile acelea o pornisem la agățat prin Getsemaní, care pe vremea coloniei a fost mahalaua sclavilor, când am recunoscut, de parc-ar fi fost o parolă, palma zdravănă pe spinare şi bubuitul unui glas:

— Banditule!

Era Manuel Zapata Olivella, incorigibilul de pe strada Mala Crianza [33], unde trăia familia bunicilor stră-străbunicilor lui africani. Ne văzuserăm la Bogotá, în toiul nebuniei din 9 aprilie, şi prima noastră uimire la Cartagena a fost că ne regăseam în viață. Pe lângă medic voluntar, Manuel era şi romancier, militant politic şi promotor al muzicii din Caraibe, însă vocația sa atotputernică era să încerce să rezolve problemele întregii omeniri. N-am apucat bine să schimbăm impresii despre experiența trăită de fiecare în acea vineri nefastă şi despre planurile de viitor, că mi-a şi propus să-mi încerc norocul cu gazetăria. Cu o lună în urmă, conducătorul liberal Domingo López Escauriaza întemeiase ziarul *El Universal,* şef de redacție fiind Clemente Manuel Zabala, de care auzisem vorbindu-se nu ca gazetar, ci în calitate de specialist în toate genurile de muzică şi de simpatizant comunist. Zapata Olivella a stăruit să ne ducem să-l vedem, deoarece ştia că se afla în căutare de elemente noi pentru a promova, prin exemplul ziarului său, un jurnalism creator, împotriva celui de rutină şi obedient care domnea în toată țara, mai ales la Cartagena, pe atunci unul dintre oraşele cele mai retrograde.

Ştiam prea bine că jurnalismul nu era vocația mea. Voiam să fiu

---

[33] Proastă creştere.

un altfel de scriitor, dar încercam acest lucru imitând diverşi autori care n-aveau nimic de-a face cu mine. Aşa încât în zilele acelea îmi luasem o pauză pentru meditație, fiindcă după primele trei povestiri publicate la Bogotá şi atât de elogiate de Eduardo Zalamea şi de alți critici şi prieteni, buni sau mai puțin buni, mă simțeam într-un impas. Contrar părerilor mele, Zapata Olivella a susținut că jurnalismul şi literatura ajungeau curând să fie acelaşi lucru şi că o legătură cu *El Universal* mi-ar putea rezolva trei probleme deodată: să-mi asigure o viață demnă şi folositoare, să mă plaseze într-un mediu profesional care era în sine o profesie importantă şi să lucrez cu Clemente Manuel Zabala, cel mai mare maestru al jurnalismului care se putea imagina. Accesul de timiditate pe care mi l-a stârnit raționamentul acela atât de simplu m-ar fi putut scoate din încurcătură. Însă Zapata Olivella nu admitea eşecurile, aşa că mi-a dat întâlnire pentru a doua zi la cinci după-amiază, la numărul 381 de pe strada San Juan de Dios, unde era sediul ziarului.

Am dormit prost în noaptea aceea. A doua zi, la micul dejun, am întrebat-o pe patroana hotelului unde era strada San Juan de Dios şi ea mi-a arătat-o cu degetul de la fereastră.

— E chiar acolo, mi-a zis, peste două străzi.

Redacția ziarului *El Universal* se afla în dreptul imensului zid de piatră aurită al Bisericii San Pedro Claver, cel dintâi sfânt al Americilor, al cărui trup neputrezit e expus de peste o sută de ani sub altarul principal. Era o clădire colonială veche, cu cârpeli republicane pe margini, cu două porți mari şi nişte ferestre prin care se vedea tot ce ținea de ziar. Iar omul care însemna pentru mine o adevărată teroare stătea în spatele unei balustrade de scânduri negeluite, la trei metri de geam: un bărbat matur şi cu un aer solitar, îmbrăcat într-un costum de dril alb, cu cravată, cu pielea întunecată şi părul aspru şi negru de indian, scriind cu creionul la un birou vechi cu maldăre de hârtii de rezolvat. Am trecut încă o dată prin dreptul lui în sens invers, îmboldit de o fascinație irezistibilă, şi încă de două ori, şi a patra oară, ca şi

prima de altfel, n-am avut nici cea mai mică îndoială că bărbatul acela era Clemente Manuel Zabala, exact aşa cum mi-l închipuisem, parcă inspirându-mi însă şi mai multă teamă. Îngrozit, m-am hotărât pur şi simplu să nu mă duc după-amiază la întâlnirea cu un om pe care era de-ajuns să-l vezi pe fereastră ca să descoperi că ştia prea multe despre viaţă şi tainele ei. M-am întors la hotel şi mi-am dăruit încă una dintre zilele mele tipice fără remuşcări, trântit cu faţa în sus pe pat, cu *Falsificatorii de bani* de André Gide, şi fumând întruna. La cinci după-masă uşa mare a dormitorului se cutremură din pricina unei lovituri de palmă ca o împuşcătură.

— Hai să mergem, la naiba! îmi strigă din prag Zapata Olivella. Zabala te aşteaptă şi nimeni din ţara asta nu-şi poate permite luxul să-i dea plasă.

Începutul a fost mai greu decât mi l-aş fi imaginat într-un coşmar. Zabala m-a primit fără să ştie ce să facă, fumând fără întrerupere cu un neastâmpăr agravat de căldură. Ne-a arătat totul. Într-o parte, direcţia şi administraţia. În cealaltă, sala redacţiei şi atelierul cu trei mese de scris la care nu stătea nimeni fiind atât de devreme, iar în fund o rotativă care a supravieţuit unei răzmeriţe şi singurele două linotipuri.

Spre marea mea surpriză Zabala îmi citise cele trei povestiri, iar nota lui Zalamea i se păruse îndreptăţită.

— Mie nu, i-am spus. Povestirile acelea nu-mi plac. Le-am scris dintr-un impuls cam inconştient şi, după ce le-am citit tipărite, n-am mai ştiut ce să fac mai departe.

Zabala trase adânc fumul şi-i spuse lui Zapata Olivella:

— E un semn bun.

Manuel prinse ocazia din zbor şi-i spuse că aş putea să-i fiu util la ziar, în timpul meu liber de la universitate. Zabala îi răspunse că şi el se gândise la asta când Manuel l-a rugat să-mi fixeze o întâlnire. M-a prezentat doctorului López Escauriaza, directorul, ca pe eventualul colaborator despre care îi vorbise aseară.

— Ar fi grozav, spuse directorul, cu veşnicul lui zâmbet de cavaler de modă veche.

N-am stabilit nimic, dar maestrul Zabala mi-a cerut să vin şi a doua zi, să mă prezinte lui Héctor Rojas Herazo, poet şi pictor dintre cei mai buni şi comentatorul vedetă al ziarului. Nu i-am spus că fusese profesorul meu de desen la Colegiul „San José“ dintr-o timiditate care astăzi mi se pare inexplicabilă. Când am plecat de acolo, Manuel a sărit în sus de bucurie în Piața Vămii, în dreptul fațadei impunătoare a Bisericii San Pedro Claver, şi a exclamat cu satisfacție prematură:

— Ai văzut, tigrule, treaba-i aranjată!

L-am îmbrățişat cordial ca să nu-l dezamăgesc, dar aveam serioase îndoieli în privința viitorului meu. Manuel m-a întrebat atunci ce impresie îmi făcuse Zabala şi i-am spus adevărul. Mi s-a părut un pescuitor de suflete. Acesta era poate motivul precumpănitor pentru care grupurile de tineri îi admirau judecata şi prudența. Am conchis, desigur, printr-o falsă apreciere de bătrân prematur, că poate tocmai acest fel al lui de a fi îl împiedicase să joace un rol hotărâtor în viața publică a țării.

Manuel m-a sunat seara, prăpădindu-se de râs în urma discuției pe care o avusese cu Zabala. Acesta îi vorbise de mine cu mare entuziasm, îşi reafirmase siguranța că aveam să fiu o achiziție importantă pentru pagina editorială, iar directorul fusese de aceeaşi părere. Dar adevăratul scop al telefonului său era acela de a-mi povesti că singurul lucru care îl îngrijora pe maestrul Zabala era timiditatea mea bolnăvicioasă, care mi-ar putea fi un mare obstacol în viață.

Dacă m-am hotărit în ultimul moment să mă întorc Ia ziar a fost pentru că a doua zi de dimineață un coleg de cameră mi-a deschis uşa de la duş şi mi-a pus sub ochi pagina editorială din *El Universal.* Era o notă terifiantă despre sosirea mea în oraş, care mă compromitea ca scriitor înainte de a ajunge să fiu unul şi ca viitor ziarist la mai puțin de douăzeci şi patru de ore după ce văzusem din

interior redacția unui ziar pentru prima oară în viață.

Fără să-mi ascund furia, i-am reproşat lui Manuel, care mi-a telefonat imediat să mă felicite, că scrisese ceva atât de iresponsabil fără să fi vorbit înainte cu mine. Totuşi, ceva s-a schimbat în mine, şi poate pentru totdeauna, când am aflat că nota fusese scrisă de maestrul Zabala însuşi. Aşa încât mi-am pus pantalonii şi m-am dus la redacție să-i mulțumesc. Abia dacă mi-a dat atenție. M-a prezentat lui Héctor Rojas Herazo, îmbrăcat cu pantaloni kaki şi cămaşă cu flori tropicale. Avea o voce tunătoare debitând cuvinte enorme şi nu se dădea bătut în conversație până nu-şi încolțea prada. El nu m-a recunoscut, firește, din mulțimea de elevi de la Colegiul „San José“ din Barranquilla.

Maestrul Zabala – cum îi spuneau toți – ne-a atras în discuție depănând amintiri despre doi sau trei prieteni comuni şi despre alții pe care eu trebuia să-i cunosc. Apoi ne-a lăsat singuri şi s-a întors la lupta crâncenă a creionului său încins la maximum pe hârtiile acelea urgente, de parcă n-ar fi avut niciodată de-a face cu noi. Héctor îmi vorbi mai departe în susurul de ploaie măruntă al linotipurilor, ca şi cum nici el n-ar fi avut vreo legătură cu Zabala. Avea un talent infinit de a conversa, cu o inteligență verbală uluitoare; era un aventurier al imaginației, inventând realități neverosimile pe care ajungea să le creadă chiar el. Am stat de vorbă ceasuri întregi despre alți prieteni, în viață sau morți, despre cărți ce n-ar fi trebuit să fie scrise niciodată, despre femei care ne-au uitat şi pe care nu le puteam uita, despre plajele idilice ale paradisului caraibian de la Tolu – unde se născuse el – şi despre vrăjitorii infailibili şi nenorocirile apocaliptice din Aracataca. Despre tot ce exista sau putea să existe pe lume, fără să bem nimic, aproape fără să respirăm şi fumând ca disperații, de teamă că nu ne-ar ajunge viața pentru tot ce mai aveam să ne spunem.

La zece noaptea, când s-a închis ziarul, maestrul Zabala şi-a pus haina, şi-a legat cravata şi, cu nişte paşi de balet care nu mai erau decât o idee tinereşti, ne-a invitat la masă La „Peştera”, cum era de

presupus, unde au rămas surprinşi că José Dolores şi câțiva dintre comesenii lui de la ore târzii m-au recunoscut ca pe un vechi client. Surpriza a fost şi mai mare când a trecut unul din polițiştii cu care venisem aici prima oară şi care mi-a trântit o glumă echivocă despre noaptea mea proastă la închisoare şi mi-a confiscat un pachet de țigări abia început. La rândul lui, Héctor s-a întrecut cu José Dolores într-un dialog cu dublu înțeles care i-a făcut pe toți să se prăpădească de râs, în tăcerea aprobatoare a maestrului Zabala. Eu am îndrăznit să strecor câte o replică fără haz care mi-a folosit măcar pentru a fi recunoscut drept unul dintre puținii clienți pe care José Dolores îi avea la suflet, servindu-mă pe credit chiar şi de patru ori pe lună.

După ce am mâncat, Héctor şi cu mine ne-am continuat conversația de dupâ-amiază pe Paseo de los Mártires, faleza din dreptul golfului unde mirosea groaznic din pricina resturilor republicane din piața publică. Era o noapte splendidă în centrul lumii şi primele goelete din Curazao ridicau ancora pe furiş. Héctor m-a inițiat în zorii acelei zile în istoria ocultă a Cartagenei, acoperită cu o mantie de lacrimi, care semăna poate mai mult cu adevărul decât fabulația de complezență a variantei academice. Mi-a vorbit de viața celor zece martiri ale căror busturi de marmură străjuiau faleza pe ambele părți, în memoria eroismului lor. Versiunea populară – care părea şi a lui – susținea că sculptorii, aşezându-le la locurile lor, nu gravaseră numele şi datele pe busturi, ci pe piedestaluri. Şi astfel, când le-au dat jos spre a fi curățate, cu ocazia centenarului, n-au mai ştiut cum să potrivească numele şi datele, şi au fost nevoiți să le pună pe piedestaluri la întâmplare, fiindcă nimeni n-avea habar cum fuseseră înainte. Anecdota circula sub formă de banc de mulți ani, dar eu m-am gândit că a onora nişte eroi fără nume, nu atât pentru viața fiecăruia, ci mai cu seamă pentru destinul lor comun, fusese un act de dreptate istorica.

Nopțile acelea albe s-au repetat aproape zilnic în anii petrecuți la

Cartagena, însă după primele două sau trei mi-am dat seama că Héctor avea o putere de seducție instantanee, îmbinată cu un simț atât de nuanțat al prieteniei, încât numai cei care îl îndrăgeam mult puteam să-l înțelegem fără rezerve. Căci era un om tandru pe ascuns, capabil în acelaşi timp de accese de furie asurzitoare, chiar catastrofale uneori, pe care şi le revendica apoi drept har de la Pruncul Iisus. Îi înțelegeai atunci firea, înțelegeai şi motivul pentru care maestrul Zabala făcea tot posibilul să-l iubim ca şi el. În cea dintâi noapte, ca în atâtea altele, am rămas până în zori pe faleză, protejați împotriva interdicției de circulație de calitatea noastră de ziarişti. Héctor avea vocea şi memoria intacte când a văzut lumina zilei născându-se la orizontul mării şi mi-a spus:

— Bine-ar fi ca noaptea asta să se termine ca în *Casablanca.*

N-a mai zis nimic, dar glasul lui m-a făcut să-mi aduc aminte de secvența cu Humphrey Bogart şi Claude Rains mergând umăr lângă umăr prin ceața răsăritului spre lumina strălucitoare a aurorei şi de cuvintele devenite legendare ale tragicului final fericit: „Acesta este începutul unei mari prietenii".

După trei ore m-a deşteptat cu telefonul maestrul Zabala cu o întrebare mai puțin fericită:

— Cum merge cu capodopera?

Mi-au trebuit câteva minute ca să înțeleg că se referea la colaborarea mea la ziarul de a doua zi. Nu-mi amintesc să fi stabilit nimic, nici să fi spus da sau ba când mi-a cerut să scriu prima colaborare, dar în dimineața aceea mă simțeam în stare de orice după olimpiada verbală de peste noapte. Zabala a priceput pesemne cum stau lucrurile, căci se şi gândise la câteva subiecte la ordinea zilei, însă eu i-am propus altul care mi s-a părut şi mai actual: interdicția de circulație.

Nu mi-a dat nicio indicație. Intenția mea era să-mi povestesc aventura din cea dintâi noapte la Cartagena şi aşa am şi făcut, scriind-o cu mâna mea, fiindcă n-am reuşit să mă înțeleg cu maşinile preistorice de Ia redacție. A fost o naştere de aproape

patru ore, pe care maestrul a revizuit-o în fața mea fără un gest care să mă lase să-i descopăr gândurile, până când a găsit forma cea mai puțin amară să-mi spună:

— Nu-i rău, dar e imposibil s-o publicăm.

Nu m-a luat prin surprindere. Dimpotrivă, prevăzusem aşa ceva şi preț de câteva minute m-am simțit uşurat de povara ingrată de a fi ziarist. Însă motivele sale reale, pe care eu le ignoram, erau fără drept de apel: de la 9 aprilie fiecare ziar din țară avea un cenzor trimis de guvern care se instala la o masă de scris din redacție ca la el acasă, de la şase după-amiaza, cu intenția şi autoritatea de a nu lăsa să treacă nici cel mai mic cuvânt care ar putea leza ordinea publică.

Motivele lui Zabala aveau în ochii mei o greutate mult mai mare decât cele ale guvernului, deoarece eu nu scrisesem un comentariu de presă, ci relatarea subiectivă a unui episod personal, fără nicio pretenție de jurnalism editorial. Pe deasupra, nu tratasem interdicția de circulație ca un instrument legitim al statului, ci ca un şiretlic al unor polițişti tâmpiți pentru a face rost de țigări cu o centimă bucata. Din fericire, înainte de a mă condamna la moarte, maestrul Zabala mi-a dat înapoi nota pe care trebuia s-o refac de la cap la coadă, nu pentru el, ci pentru cenzor, şi şi-a făcut pomană cu mine dând un verdict cu două tăişuri:

— Valoare literară are într-adevăr, cum să nu. Dar o să vorbim despre asta mai târziu.

Aşa era el. Din prima mea zi la ziar, când a stat de vorbă cu mine şi cu Zapata Olivella, mi-a atras atenția obiceiul lui insolit de a se adresa unuia privindu-l pe celălalt, în vreme ce țigara aprinsă îi ardea degetele. Asta mi-a provocat la început o senzație de nesiguranță stânjenitoare. Gândul cel mai puțin prostesc ce mi-a trecut prin cap, din timiditate, a fost să-l ascult cu reală atenție şi cu un interes enorm, dar nu uitându-mă la el, ci la Manuel, pentru a trage propriile concluzii cu privire la amândoi. Mai târziu, stând de vorbă cu Rojas Herazo şi apoi cu directorul López Escauriaza, şi

cu atâția alții, mi-am dat seama că era un obicei al lui Zabala când discuta cu mai mulți odată. L-am înțeles şi am putut astfel, el şi cu mine, să schimbăm între noi idei şi sentimente prin intermediul unor complici naivi. O dată cu încrederea reciprocă pe care ne-au adus-o anii, m-am încumetat să-i mărturisesc impresia mea de atunci, iar el mi-a explicat fără să se mire că se uita la interlocutor aproape din profil ca să nu-i arunce fumul de la țigară în față. Aşa era el: niciodată n-am cunoscut pe cineva atât de calm şi de discret din fire, purtându-se cu atâta curtoazie, fiindcă veşnic a ştiut să fie cum şi-a dorit: un înțelept care stă în umbră.

În realitate, eu scrisesem discursuri şi versuri premature la liceul din Zipaquirá, proclamații patriotice şi declarații de protest referitoare la mâncarea proastă, şi mai nimic altceva, dacă nu puneam la socoteală scrisorile către familie pe care mama mi le dădea înapoi cu greşelile de ortografie corectate, chiar şi atunci când ajunsesem scriitor recunoscut. Nota care s-a publicat în cele din urmă în pagina editorială n-avea nicio legătură cu cea scrisă de mine. După retuşurile maestrului Zabala şi cele ale cenzorului, nu-mi mai aparțineau în acel articol decât nişte crâmpeie de proză lirică fără rost şi fără niciun stil, aranjate conform sectarismului gramatical al corectorului şpalturilor. În ultimul moment ne-am înțeles, poate pentru a delimita responsabilitățile, să scriu o coloană zilnică semnând cu numele meu şi cu un titlu permanent: „Punct şi de la capăt”.

Zabala şi Rojas Herazo, călițiți de uzura cotidiană, au izbutit să mă facă să-mi uit amărăciunea pricinuită de primul meu articol şi m-am încumetat să continuu cu al doilea şi al treilea, care n-au fost mai bune. Am rămas la ziar aproape doi ani, publicând chiar şi două articole pe zi, învingând cenzura, cu semnătură sau fără, şi am fost pe punctul de a mă căsători cu nepoata cenzorului.

Mă mai întreb şi astăzi cum ar fi fost viața mea fără condeiul maestrului Zabala şi fără menghina cenzurii, a cărei simplă existență însemna o provocare ce stimula imaginația.ÎInsă cenzorul

era tot timpul în gardă, mai mult decât noi, din pricina delirului său de persecuție. Citatele din marii autori i se păreau ambuscade suspecte, cum au şi fost, într-adevăr, în multe rânduri. Vedea fantome. Era un cervantin de duzină, care vâna sensuri imaginare. Într-o noapte, nefericitul de el a fost nevoit să se ducă la toaletă din sfert în sfert de oră, până când şi-a luat inima-n dinți şi ne-a spus că era pe punctul să înnebunească din cauza spaimelor pe care i le pricinuiam noi.

— La naiba! strigă. Cu atâta goană la closet o să rămân fără fund!

Poliția fusese militarizată, ca o dovadă în plus a rolului guvernului în violența politică ce însângera țara, cu oarecare moderație pe coasta atlantică. Însă la începutul lui mai poliția a ciuruit cu gloanțe, fără niciun motiv, bun sau rău, o procesiune din Săptămâna Mare de pe străzile din Carmen de Bolívar, la vreo douăzeci de leghe de Cartagena.

Eu aveam o slăbiciune pentru satul acela unde copilărise mătuşa Mama şi unde bunicul Nicolás inventase faimoşii săi peştişori de aur. Maestrul Zabala, născut în satul vecin, San Jacinto, mi-a recomandat cu o strălucire ciudată să scriu despre eveniment fără să țin seama de cenzură şi de toate consecințele sale. Prima mea notă fără semnătură în pagina editorială cerea insistent guvernului o anchetă amănunțită asupra agresiunii şi pedepsirea făptaşilor. Şi se termina cu o întrebare: „Ce s-a întâmplat în Carmen de Bolívar?“ Văzând tăcerea oficială disprețuitoare şi declarând pe față război cenzurii, am repetat întruna întrebarea într-o notă zilnică pe aceeaşi pagină şi cu o energie crescândă, pregătiți să exasperăm guvernul mult mai tare decât era. După trei zile, directorul ziarului i-a cerut lui Zabala să-i confirme dacă fusese consultată redacția în plen şi apoi ne-a dat undă verde să continuăm. Aşa încât am continuat să pun aceeaşi întrebare. În vremea aceasta, singura veste de la guvern ne-a ajuns printr-o scurgere de informații: dăduseră ordin să ne lase în pace cu obsesia noastră de nebuni în

libertate până avea să ni se acrească. N-a fost uşor, căci întrebarea noastră cea de toate zilele se răspândise deja în stradă ca un salut popular: „Bună, frate! Ce s-a întâmplat în Carmen de Bolívar?“

În noaptea când ne aşteptam mai puțin, fără niciun fel de înştiințare, o patrulă a armatei a blocat strada Juan de Dios într-un vacarm de strigăte şi zgomot de arme, şi generalul Ernesto Polanía Puyo, comandantul poliției militare, a intrat cu pas apăsat în clădirea unde îşi avea sediul *Ei Universal.* Purta uniforma albă de mare gală, asemenea unei prăjituri cu frişcă, cizme de lac şi sabia atârnată la cingătoare de un şiret de mătase, şi avea nasturii şi insignele atât de strălucitoare, că păreau de aur. Nu-şi dezmințea în niciun fel faima de bărbat fercheş încântător, cu toate că ştiam că era un dur şi pe vreme de pace, şi pe câmpul de luptă, aşa cum a dovedit-o câțiva ani mai târziu, în fruntea batalionului Colombia în războiul din Coreea. Nu s-a clintit nimeni din loc în cele două ore intense cât a discutat cu uşa închisă cu directorul. Băură douăzeci şi două de ceşti de cafea tare, fără țigări şi fără alcool, căci niciunul nu avea viciile acestea. La plecare, generalul s-a arătat şi mai destins, strângându-ne mâna fiecăruia. La mine a mai zăbovit puțin, m-a privit drept în ochi cu ochii lui de linx şi mi-a spus:

— Dumneavoastră o să ajungeți departe.

Mi-a tresărit inima, crezând că poate ştia totul despre mine şi pentru el departe putea să însemne moartea. În relatarea confidențială pe care directorul i-a făcut-o lui Zabala despre discuția lui cu generalul, i-a dezvăluit că acesta îl cunoştea cu nume şi prenume pe cel care scria fiecare notă zilnică. Directorul a avut atunci o atitudine cu totul proprie felului său de a fi, spunându-i că o făcea la ordinul lui şi că la ziar, ca şi la cazarmă, ordinele se execută. În orice caz, generalul l-a sfătuit să ne mai moderăm campania, ca nu cumva vreun sălbatic de prin caverne să vrea să facă dreptate în numele guvernului său. Directorul a înțeles şi am înțeles cu toții până şi ce n-a spus. Dar López Escauriaza a fost şi mai surprins de aerele pe care şi le dădea generalul că ar

cunoaşte viața ziarului ca şi cum ar lucra în redacție. Nimeni n-a pus la îndoială că agentul lui secret era cenzorul, chiar dacă acesta se jură pe mormântul maică-sii că nu era el. Singurul lucru la care generalul n-a încercat să răspundă a fost întrebarea noastră zilnică. Directorul, care avea faimă de om înțelept, ne-a sfătuit să credem tot ce ni se spusese, pentru că adevărul putea fi şi mai rău.

De când mă angajasem în lupta cu cenzura neglijasem universitatea şi povestirile. Aveam noroc că majoritatea profesorilor nu făceau prezența şi asta înlesnea chiulul de la ore. Pe deasupra, profesorii liberali care-mi cunoşteau isprăvile cu cenzura erau şi mai îngrijorați decât mine, căutând o cale de a mă ajuta la examene. Astăzi, când încerc să povestesc, nu reuşesc deloc să găsesc zilele acelea în amintirile mele şi am ajuns să dau crezare mai curând uitării decât memoriei.

Părinții mei dormeau liniştiți de când îi încunoştințasem că la ziar câştigam destul cât să pot supraviețui. Nu era adevărat. Leafa pe o lună ca începător nu-mi ajungea nici pentru o săptămână. Înainte de trei luni am plecat de la hotel cu o datorie imposibil de plătit, de care patroana m-a scutit mai târziu în schimbul unei note la rubrica socială anunțând cei cincisprezece ani pe care-i împlinea nepoata sa. Dar a acceptat târgul numai o singură dată.

Locul de dormit cel mai aglomerat şi cel mai răcoros din oraş continua să fie Paseo de los Mártires, cu toată interdicția de circulație. Mă duceam acolo să dorm pe o bancă, atunci când se sfârşeau discuțiile cu prietenii, în zori. Alteori dormeam în debaraua de la ziar, pe sulurile de hârtie, sau mă înființam cu hamacul meu de circ sub braț în camerele unor studenți cu capul pe umeri, atâta vreme cât mi-au putut suporta coşmarurile şi năravul de a vorbi prin somn. Am supraviețuit astfel la voia întâmplării, mâncând ce găseam şi dormind pe unde dădea Domnul, până când clanul generos al familiei Franco Muñera mi-a oferit cele două mese pe zi la un preț de pomană. Tatăl clanului – Bolívar Franco Pareja – era un cunoscut învățător de şcoală

primară, cu o familie veselă, care se dădea în vânt după artişti şi scriitori. Mă obligau cu toţii să mănânc mai mult decât le plăteam ca să nu mi se usuce creierul. Mi se întâmpla adesea să n-am un ban, dar ei se consolau cu recitalurile de după-masâ. Plată frecventă în afacerea aceea încurajatoare au fost versurile lui don Jorge Manrique scrise la moartea părintelui său şi poemul *Romancero gitano* al lui García Lorca.

Bordelurile în aer liber de pe plajele întinse de la Tesca, departe de liniştea tulburătoare a zidurilor, erau mai primitoare decât hotelurile pentru turişti de pe ţărm. O jumătate de duzină de studenţi ne instalam la „El Cisne“ din prima noapte, învăţând pentru examenele de sfârşit de an în luminile orbitoare ale pistei de dans. Briza mării şi sirenele vapoarelor în zori erau pentru noi o alinare în toiul zgomotului asurzitor al alămurilor din Caraibe şi al provocării din partea fetelor care dansau fără chiloţi şi cu fuste largi pentru ca vântul să le ridice până-n talie. În răstimpuri, câte o păsărică jinduind după un tată ne poftea să ne culcăm cu ea, cu puţina dragoste care-i mai rămăsese când se lumina de zi. Una dintre ele, de numele şi dimensiunile căreia îmi amintesc foarte bine, s-a lăsat ademenită de fanteziile pe care i le povesteam adormit. Graţie ei am trecut examenul la Dreptul roman fără argumente prea subtile şi am scăpat de mai multe razii când poliţia a interzis dormitul prin parcuri. Ne înţelegeam ca o pereche căsătorită cu folos nu numai la pat, ci şi la treburile casnice făcute de mine dis-de-dimineaţă, ca ea să mai doarmă câteva ceasuri.

Pe vremea aceea începeam să mă obişnuiesc din ce în ce mai mult cu munca de la ziar, pe care am considerat-o întotdeauna mai curând o formă de literatură decât de gazetărie. Bogotá era acum un coşmar al trecutului, la două sute de leghe depărtare şi la peste două mii de metri deasupra nivelului mării, din care nu-mi mai aminteam decât de duhoarea resturilor arse de la 9 aprilie. Febra artelor şi a literelor nu mă părăsise încă, mai cu seamă la întrunirile noastre din miez de noapte, dar începeam să-mi pierd

entuziasmul de a fi scriitor. Până într-atât, încât n-am mai scris nicio povestire după cele trei publicate în *El Espectador,* până când Eduardo Zalamea mi-a dat de urmă la începutul lunii iulie şi m-a rugat, prin intermediul maestrului Zabala, să-i mai trimit una pentru ziarul lui, după şase luni de tăcere.

Având în vedere de la cine venea solicitarea, mi-am reluat cum am putut nişte idei rătăcite printre ciorne şi am scris *Moartea geamănă,* cam tot în genul celorlalte, poate puţin mai bună. Mi-aduc bine aminte că n-aveam niciun subiect prestabilit şi-l inventam pe măsură ce scriam. S-a publicat Ia 25 iulie 1948, în suplimentul „Sfârşit de săptămână", ca şi celelalte, şi n-am mai scris alte povestiri până în anul următor, când viaţa mea s-a schimbat. Tot ce mai aveam de făcut era să renunţ la puţinele ore de curs de la Drept, unde mă duceam doar din an în paşte, însă erau ultimul meu alibi pentru a le întreţine părinţilor iluziile.

Nici mie nu-mi trecea prin cap pe atunci că foarte curând aveam să ajung un student mai sârguincios ca oricând în biblioteca lui Gustavo Ibarra Merlano, un nou prieten pe care Zabala şi Rojas Herazo mi l-au prezentat cu mare entuziasm. Tocmai se întorsese de la Bogotá cu diploma de la Şcoala Normală Superioară şi s-a alăturat imediat întrunirilor de la *El Universal* şi discuţiilor până în zori de pe Paseo de los Mártires. Dincolo de limbuţia vulcanică a lui Héctor şi de scepticismul creator al lui Zabala, Gustavo mi-a adus rigoarea sistematică de care aveau atâta nevoie ideile mele improvizate şi împrăştiate, ca şi nesăbuinţa inimii mele. Şi toate acestea vădeau mereu o mare căldură sufletească, dar şi un caracter tare ca fierul.

De a doua zi m-a invitat acasă la părinţii lui, lângă plaja de la Marbella, cu marea nesfârşită dincolo de grădină şi cu o bibliotecă pe un întreg perete de doisprezece metri, nouă şi ordonată, unde păstra numai cărţile care trebuiau citite pentru a trăi fără remuşcări. Avea ediţii din clasicii greci, latini şi spanioli atât de bine întreţinute, că nu păreau să fi fost citite, însă marginile paginilor

erau mâzgâlite cu adnotări erudite, unele în latină. Gustavo le făcea şi cu glas tare şi în momentele acelea se înroşea până în vârful urechilor şi încerca să se eschiveze cu un umor corosiv. Înainte de a-l fi cunoscut, un prieten îmi spusese despre el: „Tipul ăsta e un popă“. Am înțeles curând de ce era uşor să crezi aşa ceva, iar după ce ajungeai să-l cunoşti bine era aproape imposibil să crezi altminteri.

În acea primă zi am stat de vorbă întruna până în zori şi am aflat că lecturile lui erau ample şi variate, întemeindu-se pe cunoaşterea profundă a intelectualilor catolici ai vremii, de care eu nu auzisem niciodată. Ştia tot ce trebuia ştiut despre poezie, mai ales despre cea a clasicilor greci şi latini pe care-i citea în original. Avea păreri îndreptățite despre prietenii comuni şi mi-a dat informații prețioase ca să-i îndrăgesc şi mai mult. Mi-a consolidat şi ideea că era important pentru mine să-i cunosc pe cei trei ziarişti din Barranquilla – Cepeda, Vargas şi Fuenmayor – de care îmi vorbiseră atâta Rojas Herazo şi maestrul Zabala. Mi-a atras atenția că, pe lângă atâtea calități intelectuale şi omeneşti, mai şi înota ca un campion olimpic, iar corpul lui părea făcut şi antrenat pentru aceasta. Cel mai mult s-a îngrijorat în ceea ce mă priveşte din pricina disprețului primejdios față de clasicii greci şi latini, care mi se păreau plicticoşi şi inutili, în afară, de *Odiseea,* pe care o citisem şi o recitisem pe fragmente în mai multe rânduri la liceu. Aşa încât, înainte de a ne despărți, a ales din bibliotecă o carte legată în piele şi mi-a dat-o cu o anume solemnitate. „Vei putea ajunge un scriitor bun, mi-a spus, dar n-ai să fii niciodată foarte bun dacă nu-i vei cunoaşte temeinic pe clasicii greci”. Cartea cuprindea operele complete ale lui Sofocle. Din clipa aceea, Gustavo a fost una dintre ființele hotărâtoare în viața mea, pentru că *Oedip rege* mi s-a revelat de la prima lectură ca opera perfectă.

A fost o noapte memorabilă pentru mine, căci îi descoperisem în acelaşi timp pe Gustavo Ibarra şi pe Sofocle, şi fiindcă după câteva ceasuri era să am parte de o moarte năprasnică în camera iubitei

mele secrete de la „El Cisne”. Mi-aduc aminte de parc-ar fi fost ieri cum un tip care-i fusese peşte şi pe care îl credea mort de mai bine de un an a forțat uşa, lovind-o cu piciorul şi înjurând în gura mare ca un apucat. L-am recunoscut imediat ca fiind unul dintre bunii mei colegi de la şcoala primară din Aracataca, iar acum se întorcea furios să-şi ia patul în stăpânire. Nu ne mai văzuserăm de atunci şi a avut bunul simț să facă pe prostul când m-a recunoscut în pielea goală şi asudând de groază în pat.

Tot în anul acela i-am cunoscut pe Ramiro şi pe Óscar de la Espriella, maeştri ai conversațiilor nesfârşite, mai cu seamă în locuri interzise de morala creştină. Amândoi locuiau cu părinții la Turbaco, la o oră de Cartagena, şi îşi făceau aproape zilnic apariția la întrunirile scriitorilor şi artiştilor de la cofetăria „Americana”. Ramiro, absolvent al Facultății de Drept din Bogotá, era foarte apropiat de grupul de la *El Universal*, unde publica o coloană fără un subiect anume. Tatăl lor era un avocat implacabil şi un liberal independent, şi avea o soție încântătoare şi slobodă la gură. Amândoi aveau bunul obicei de a sta de vorbă cu tinerii. În lungile noastre discuții la umbra frasinilor stufoşi din Turbaco, ei mi-au furnizat date de neprețuit despre Războiul de o mie de zile, izvorul literar care îmi secase o dată cu moartea bunicului. Păstrez şi acum imaginea, mai demnă de crezare în versiunea lor, a generalului Rafael Uribe Uribe, cu prestanța lui respectabilă şi mâinile sale mari.

Mărturia cea mai grăitoare despre cum eram noi, Ramiro şi cu mine, în zilele acelea, este tabloul pictoriței Cecilia Porras, care se simțea ca la ea acasă la chefurile de bărbați, împotriva ifoselor mediului său social. Eram reprezentați stând la masă, la cafeneaua unde ne vedeam cu ea şi cu alți prieteni de două ori pe zi. Când Ramiro şi cu mine ne-am hotărât să o luăm pe drumuri diferite, ne-am certat din pricina tabloului, pentru că nu ştiam la cine să rămână acesta. Cecilia a pus capăt disputei folosind înțelepciunea lui Solomon, adică tăind tabloul pe jumătate cu o foarfecă şi

dându-ne fiecăruia partea noastră. După câțiva ani, a mea a rămas făcută sul într-un dulap dintr-un apartament din Caracas şi niciodată n-am mai putut s-o recuperez.

Spre deosebire de restul țării, violența autorităților nu făcuse ravagii la Cartagena până la începutul acelui an, când prietenul nostru Carlos Alemán a fost ales deputat în Adunarea Departamentală pentru foarte distinsa circumscripție Mompox. Era un avocat ieşit de curând de pe băncile facultății, vesel din fire, dar diavolul i-a jucat o festă urâtă chiar la sesiunea inaugurală: cele două partide rivale au ajuns să tragă cu pistolul şi un glonț rătăcit i-a pârlit umărul hainei. Alemán s-a gândit pesemne, pe bună dreptate, că o putere legislativă atât de inutilă ca a noastră nu merita să-ți sacrifici viața pentru ea şi a preferat să-şi cheltuiască indemnizațiile în plăcuta companie a prietenilor, chiar înainte de a le lua.

Óscar de la Espriella, un chefliu în toată regula, era de părerea lui William Faulkner că un bordel e domiciliul cel mai potrivit pentru un scriitor, fiindcă diminețile sunt liniştite, în fiecare noapte e câte o petrecere şi eşti în bune raporturi cu poliția. Deputatul Alemán şi-a asumat toate acestea ad litteram şi a devenit amfitrionul nostru mai tot timpul. Totuşi, într-una din nopțile acelea am regretat că n-am crezut în iluziile lui Faulkner când un fost tip de-ai lui Mary Reyes, patroana, a doborât poarta cu lovituri pentru a-l lua cu el pe copilul amândurora, care avea cinci ani şi locuia cu ea. Actualul tip, care fusese sergent de poliție, a ieşit din dormitor în izmene ca să apere onoarea şi averea casei cu revolverul său din dotare, iar celălalt l-a primit cu o rafală de plumbi ce răsună ca o lovitură de tun în salonul de dans. Sergentul, speriat, şi-a ascuns în cameră. Când am ieşit dintr-a mea, îmbrăcat doar pe jumătate, clienții ocazionali se uitau din uşa camerelor lor la copilul care făcea pipi în capătul coridorului, pe când tăticul îi pieptăna părul cu mâna stângă, ținând revolverul încă fumegând cu dreapta. În toată casa nu se auzeau decât înjurăturile lui Mary care îi

reproşa sergentului lipsa de curaj.

În zilele acelea intră fără să se anunțe în birourile de la *El Universal* un bărbat uriaş care-şi scoase cămaşa dând dovadă de un pronunțat simț teatral şi se apucă să se plimbe prin sala redacției, surprinzându-ne cu spinarea şi brațele sale pline de nişte cicatrice mari care păreau cimentate. Impresionat de uimirea pe care reuşise să ne-o stârnească, ne lămuri pricina ravagiilor de pe corpul său cu o voce tunătoare:

— Zgârieturi de leu!

Era Emilio Razzore, care tocmai sosise la Cartagena ca să pregătească reprezentațiile faimosului său circ de familie, unul dintre cele mai mari din lume. Circul plecase din Havana cu o săptămână în urmă, cu transatlanticul „Euskera", sub pavilion spaniol, iar el îl aştepta aici sâmbâta următoare. Razzore se mândrea că aparținea circului dinainte de a se naşte şi nu era nevoie să-l vezi în arenă pentru a descoperi că era dresor de animale sălbatice mari. Le chema pe numele lor ca pe membrii familiei, iar ele îi răspundeau cu o purtare drăgăstoasă şi în acelaşi timp brutală. Intra neînarmat în cuşca tigrilor şi a leilor, să le dea de mâncare din mâna lui. Ursul său favorit îl procopsise cu o îmbrățişare înfocată care l-a ținut o întreagă primăvară în spital. Însă marea atracție nu era el şi nici mâncătorul de foc, ci omul care îşi dădea capul jos de pe umeri şi se plimba cu el sub braț în jurul arenei. Trăsătura cea mai frapantă a lui Emilio Razzore era tăria de nezdruncinat a caracterului său. După ce l-am ascultat ore în şir absolut fascinat, am publicat în *El Universal* o notă editorială în care m-am încumetat să scriu că era „omul cel mai îngrozitor de uman pe care l-am cunoscut". Nu fuseseră prea mulți la cei douăzeci şi unu de ani ai mei, dar cred că aceste cuvinte sunt adevărate şi astăzi. Mâncam împreună la „Peştera" cu cei care lucrau la ziar şi tot acolo ne-a făcut să-l îndrăgim cu poveştile sale despre fiare umanizate de dragoste. Într-una din seri, după ce am chibzuit îndelung, am îndrăznit să-l rog să mă angajeze la el la circ,

chiar de-ar fi şi numai pentru a spăla cuştile când nu erau tigrii acolo. El nu mi-a spus nimic, dar mi-a întins mâna în tăcere. Eu am înțeles gestul ca un fel de semn secret din lumea circului şi am crezut că era de acord. Singurul căruia i-am mărturisit acest lucru a fost Salvador Mesa Nicholls, un poet din Antioquia care îndrăgea la nebunie circul, sosit de curând la Cartagena ca asociat local al familiei Razzore. Şi el intrase la un circ atunci când avea vârsta mea şi m-a prevenit că cei care-i văd pentru prima oară pe clovni plângând vor să rămână cu ei, dar a doua zi se căiesc. Totuşi, nu numai că îmi încuviință hotărârea, ci îl şi convinse pe dresor, cu condiția să păstrăm totul în cel mai mare secret, ca să nu se afle înainte de vreme. Aşteptarea circului, care până atunci fusese pentru mine emoționantă, devenise de-a dreptul irezistibilă.

„Euskera" n-a ajuns la data prevăzută şi a fost imposibil de luat legătura cu el. După încă o săptămână, am încropit la ziar un post de radio de amatori ca să aflăm starea vremii în Marea Caraibilor, dar n-am putut împiedica apariția în presă şi la radio a tot felul de speculații despre posibilitatea unei veşti îngrozitoare. Mesa Nicholls şi cu mine am stat în zilele acelea pline de încordare cu Emilio Razzore, în camera lui de hotel, fără să mâncăm şi fără să dormim. L-am văzut prăbuşindu-se, scăzând în volum şi în înălțime pe măsură ce aşteptarea devenea nesfârşită, până când inima ne-a adeverit fiecăruia că „Euskera" n-avea să mai ajungă niciodată nicăieri şi nici n-o să se afle nimic de soarta ei. Dresorul a mai rămas o zi închis în camera lui, de unul singur, şi apoi a venit la ziar să-mi spună că o sută de ani de luptă zilnică nu puteau dispărea dintr-o dată. Aşa că se ducea la Miami cu mâna goală şi fără familie pentru a reface, bucată cu bucată, plecând de la zero, circul scufundat. M-a impresionat atât de tare hotărârea lui dincolo de tragedie, încât l-am condus la Barranquilla ca să ne luăm rămas-bun. Înainte de a se urca în avionul pentru Florida, mi-a mulțumit pentru hotărârea de a mă angaja la circul lui şi mi-a promis că o să trimită după mine îndată ce va aranja ceva concret.

S-a despărțit cu o îmbrățișare atât de sfâșietoare, că am înțeles din tot sufletul dragostea leilor lui. Niciodată nu s-a mai ştiut nimic despre el.

Avionul pentru Miami a plecat la zece dimineața în aceeaşi zi în care a apărut nota mea despre Razzore: la 16 septembrie 1948. Eram gata să mă întorc la Cartagena chiar în după-amiaza aceea, când mi-a dat prin cap să trec pe la *El Nacional,* un ziar de seară la care colaborau Germán Vargas şi Alvaro Cepeda, prietenii prietenilor mei de la Cartagena. Redacția se afla într-o clădire degradată din oraşul vechi, într-o sală lungă despărțită printr-o balustradă de lemn. În fund, un bărbat tânăr şi blond, în cămaşă, scria la o maşină ale cărei clape răsunau ca nişte petarde în încăperea pustie. M-am apropiat pe vârfuri, intimidat de trosnetele lugubre ale podelei, şi am aşteptat sprijinit de balustradă până când s-a întors să mă privească şi mi-a spus scurt, cu o voce armonioasă de crainic de profesie:

— Ce se întâmplă?

Avea părul scurt, pomeții pronunțați şi nişte ochi diafani şi adânci care mi s-au părut contrariați din cauza întreruperii. I-am răspuns cum am putut, silabisind:

— Sunt García Márquez.

Doar auzindu-mi numele rostit cu atâta convingere mi-am dat seama că se putea foarte bine ca Germán Vargas să nu ştie cine eram, chiar dacă cei din Cartagena îmi spuseseră că vorbeau mult despre mine cu prietenii din Barranquilla, de când aceştia îmi citiseră prima povestire. *El Nacional* publicase o notă plină de avânt a lui Germán Vargas, care nu înghițea orice în materie de noutăți literare. Însă entuziasmul cu care m-a primit mi-a confirmat că ştia prea bine cine eram şi că aprecierea lui era mai sinceră decât mi se spusese. După câteva ore, i-am cunoscut pe Alfonso Fuenmayor şi pe Alvaro Cepeda la librăria „Mundo” şi ne-am băut împreună aperitivele la cafeneaua „Colombia”. Don Ramón Vinyes, înțeleptul catalan pe care doream atâta să-l cunosc, temându-mă însă în

acelaşi timp, nu venise în după-amiaza aceea la întâlnirea de la şase. Când am plecat de la cafenea, după cinci rânduri de băutură, ajunseserăm prieteni la cataramă.

A fost o lungă noapte nevinovată. Alvaro, şofer genial care devenea mai sigur şi mai prudent pe măsură ce bea mai vârtos, străbătu itinerarul pentru ocaziile memorabile. La „Los Almendros“, o cârciumă în aer liber sub pomii înfloriți unde erau primiți numai suporterii fanatici ai clubului „Deportivo Junior”, mai mulți clienți încinseseră o ceartă care a fost pe punctul să se termine cu bătaie. Am încercat să-i potolesc, până când Alfonso m-a sfătuit să nu intervin, fiindcă în locul acela plin de doctori în fotbal nu le mergea deloc bine pacifiştilor. Aşa încât mi-am petrecut noaptea într-un oraş care n-a fost nicicând acelaşi pentru mine, nici cel al părinților în cei dintâi ani ai lor de căsătorie, nici cel de pe vremea Colegiului „San José“, ci prima mea Barranquilla ca bărbat în toată firea, în paradisul caselor sale de toleranță.

Cartierul chinezesc includea câteva străzi unde răsunau melodii metalice de se cutremura pământul, dar avea şi nişte înfundături mizere care aproape că îți stârneau mila. Erau acolo bordeluri de familie ai căror patroni, cu nevasta şi copiii, se ocupau de clienții veterani potrivit normelor moralei creştine şi politeții lui don Manuel Antonio Carreño. Unii se puneau garanți pentru ca începătoarele să se culce pe datorie cu clienți cunoscuți. Martína Alvarado, cea mai veche din bordel, avea o uşă ascunsă şi tarife umanitare pentru popii pocăiți. Nu se trişa nici cu marfa şi nici cu prețurile, şi nu existau surprize cu bolile lumeşti. Ultimele matroane franțuzoaice din Primul Război Mondial, lâncede şi triste, se aşezau pe înserat în poarta casei sub stigmatul felinarelor roşii, aşteptând o a treia generație care să mai creadă încă în prezervativele lor afrodiziace. Unele case aveau saloane climatizate ce serveau ca loc tainic de întâlnire pentru conspiratori sau ca refugiu pentru primarii care fugeau de neveste.

Cu curtea sa de dans sub o pergolă de glicine, bordelul „Pisica

neagră" a fost paradisul marinei comerciale de când a fost cumpărat de o blondă oxigenată din La Guajira care cânta în engleză şi vindea pe sub masă pomezi halucinogene pentru doamne şi domni. Într-o noapte rămasă de pomină în analele lor, Alvaro Cepeda şi Quique Scopell n-au putut suporta rasismul unei duzini de marinari norvegieni care făceau coadă în faţa camerei unicei negrese, în vreme ce şaisprezece albe sforăiau aşezate în curte, şi i-au provocat la bătaie. Ei doi împotriva celor doisprezece i-au pus pe fugă pe aceştia numai cu pumnii lor şi cu ajutorul albelor care s-au deşteptat fericite şi i-au deşelat lovindu-i cu scaunele. La sfârşit, într-un elan smintit de a repara ofensa, au încoronat-o pe negresă ca regină a Norvegiei.

În afara cartierului chinezesc mai erau şi alte case de toleranță, legale sau clandestine, şi toate în bune relații cu poliția. Una dintre ele era o curte cu nişte migdali mari înfloriți, într-un cartier de oameni săraci, cu un cort nenorocit şi o cameră cu două paturi de campanie. Marfa erau copilele anemice de prin vecini care îşi câştigau un peso pe repriză cu beţivii rătăciți. Alvaro Cepeda descoperise locul din întâmplare, într-o seară când s-a pierdut în ploaia torențială de octombrie şi a fost nevoit să se refugieze în cort. Patroana l-a invitat la o bere şi i-a oferit două fete în loc de una, cu dreptul de a mai repeta până avea să stea ploaia. Alvaro a început să-şi invite prietenii să bea bere sub migdali, nu ca să se zbenguie în pat cu copilele, ci ca să le învețe să citească. Celor mai silitoare le-a făcut rost de burse pentru a putea învăța la şcoli oficiale. Una dintre ele a fost infirmieră la Spitalul de Caritate ani de zile. Patroanei i-a făcut cadou casa şi grădinița aceea sordidă ce a purtat până la desființarea sa firească un nume ademenitor: „Casa fetițelor care se prostituează împinse de foame".

Pentru prima mea noapte memorabilă la Barranquilla au ales numai casa negresei Eufemia, care avea o uriaşă curte de ciment unde se dansa, printre tamarinii stufoşi, şi măsuțe, şi scaune vopsite în culori vii, pe unde se plimbau bâtlani pitici în voie şi cu

colibe cu cinci pesos ora. Eufemia în persoană, monumentală şi aproape centenară, îi primea şi îi selecționa pe clienți la intrare, de după o masă de scris al cărui unic instrument – inexplicabil – era un uriaş piron de biserică. Ea însăşi alegea fetele după buna lor creştere şi după farmecul natural. Fiecare îşi punea numele care-i era pe plac şi unele le preferau pe cele date de Alvaro Cepeda cu pasiunea lui pentru cinematografia din Mexic: Irma cea Rea, Susana Perversa, Fecioara de la Miezul Nopții.

Părea că e imposibil să stai de vorbă sub dezlănțuirea orchestrei din Caraibe înnebunite după orice nou mambo al lui Pérez Prado şi a cântăreților de bolerouri care te făceau să uiți de amintiri dureroase, însă cu toții ne obişnuisem să discutăm strigând în gura mare. Subiectul serii, propus de Germán şi Alvaro, se referea la ingredientele comune ale romanului şi ale reportajului. Erau entuziasmați de cel pe care John Hersey tocmai îl publicase, despre bomba atomică de la Hiroshima, dar eu preferam ca mărturie gazetărească directă *Jurnalul din anul ciumei*, până când ceilalți mi-au explicat că Daniel Defoe n-avea mai mult de cinci sau şase ani pe vremea ciumei de la Londra, care i-a servit drept model.

Pe drumul acesta am ajuns la enigma din *Contele de Monte Cristo,* despre care ei trei mai discutaseră în alte rânduri şi care revenea acum ca o ghicitoare pentru romancieri: cum a izbutit Alexandre Dumas să-l facă pe un marinar nevinovat şi ignorant, sărac şi întemnițat fără judecată, să evadeze dintr-o fortăreață de necucerit, transformându-l şi în omul cel mai bogat şi mai cult din vremea sa? Răspunsul era că atunci când Edmond Dantés a intrat în Castelul d'If îl avea deja prefigurat înăuntrul lui pe abatele Paria, care i-a transmis în temniță esența înțelepciunii şi i-a dezvăluit tot ce trebuia să ştie pentru noua lui viață: locul unde era ascunsă o comoară fantastică şi modul în care putea evada. Cu alte cuvinte: Dumas a construit două personaje diferite, iar apoi le-a schimbat între ele destinele. Aşa încât când Dantés a evadat era deja un personaj înăuntrul altuia şi tot ce-i mai rămăsese din el însuşi era

corpul de bun înotător.

Lui Germán îi era clar că Dumas îşi făcuse personajul marinar ca să poată scăpa din sacul de pânză şi ca să înoate până la ţărm, atunci când l-au aruncat în mare. Alfonso eruditul, înzestrat de bună seamă cu spiritul cel mai mişcător, i-a replicat că asta nu garanta nimic fiindcă şaizeci la sută din echipajul lui Columb nu ştia să înoate. Nimic nu-l amuza mai mult decât să arunce boabele astea de piper pentru a îndepărta din mâncare orice gust amar de pedanterie. Entuziasmat de jocul de-a enigmele literare, m-am apucat să beau fără măsură rom de trestie cu lămâie, pe care ceilalţi îl savurau cu sorbituri mici. Concluzia celor trei a fost că talentul şi iscusinţa în mânuirea datelor de care dă dovadă Dumas în romanul acela şi poate în toată opera sa erau mai curând de reporter decât de romancier.

La sfârşit mi-a fost limpede că noii mei prieteni îi citeau cu tot atâta folos pe Quevedo şi pe James Joyce, ca şi pe Conan Doyle. Aveau un simţ al umorului inepuizabil şi erau în stare să-şi petreacă nopţi întregi cântând bolerouri şi *vallenatos* sau recitind fără poticneli cele mai frumoase poezii din Secolul de Aur. Am ajuns pe cărări diferite să fim de acord că versurile lui don Jorge Manrique la moartea părintelui său sunt o culme a poeziei universale. Noaptea s-a prefăcut într-o recreaţie încântătoare, spulberându-mi şi ultimele prejudecăţi care mi-ar fi putut stânjeni prietenia cu banda aceea de nebuni învăţaţi. Mă simţeam atât de bine cu ei şi cu romul acela straşnic, încât mi-am lepădat cămaşa de forţă a timidităţii. Susana Perversa, care în luna martie din acel an câştigase concursul de dans la carnaval, m-a poftit să dansăm. Au gonit găinile şi bâtlanii de pe ring şi ne-au împresurat ca să ne încurajeze.

Am dansat seria acelui *Mambo numero 5* de Dámaso Pérez Prado. La sfârşit, cu suflul care-mi mai rămăsese m-am urcat pe estrada orchestrei tropicale şi am pus stăpânire pe maracase, cântând neîntrerupt mai bine de un ceas bolerouri de Daniel Santos,

Agustín Lara şi Bienvenido Granda. Pe măsură ce cântam mă simțeam cuprins de o adiere de libertate. N-am ştiut niciodată dacă cei trei se mândreau sau se ruşinau cu mine, dar când m-am întors la masă m-au primit ca pe unul de-ai lor.

Alvaro începuse să vorbească de un subiect pe care ceilalți nu îndrăzneau să-l abordeze în veci: cinematograful. Pentru mine a fost o descoperire providențială, fiindcă întotdeauna considerasem filmul o artă subsidiară, care se nutrea mai mult din teatru decât din roman. Alvaro, dimpotrivă, îl vedea cam aşa cum vedeam eu muzica: o artă folositoare tuturor celorlalte.

Se luminase de ziuă şi Alvaro, pe jumătate adormit, pe jumătate beat, conducea ca un taximetrist piceput automobilul înțesat de cărți recente şi de suplimente literare ale ziarului *New York Times*. I-am lăsat pe Germán şi pe Alfonso la casele lor, iar Alvaro a insistat să mă ducă la el să-i văd biblioteca ce acoperea trei pereți ai dormitorului până-n tavan. Îi arătă cu degetul, întorcându-se în cerc, şi-mi spuse:

— Ăştia sunt singurii scriitori de pe lume care ştiu să scrie.

Eu mă aflam într-o stare de exaltare ce m-a făcut să uit de foame şi de somn. Alcoolul era mai departe viu înăuntrul meu, ca o stare de grație. Alvaro mi-a arătat cărțile favorite, în spaniolă şi în engleză, şi vorbea de fiecare cu o voce dogită, cu părul răvăşit şi cu ochii mai nebuni ca oricând. A vorbit de Azorin şi de Saroyan – două slăbiciuni ale lui – şi de alții ale căror vieți publice şi particulare le cunoştea până în amănuntele cele mai intime. A fost prima oară când am auzit numele Virginiei Woolf, căreia el îi zicea „bătrâna Woolf", aşa cum spunea şi „bătrânul Faulkner". Uimirea mea l-a exaltat până aproape de delir. Înşfăcă mormanul de cărți pe care mi le arătase ca fiind preferatele lui şi mi le puse în brațe.

— Nu fi prost, îmi spuse, ia-le pe toate şi, când le termini de citit, vin după ele unde-o fi să fie.

Pentru mine era un noroc de neconceput de care n-am îndrăznit să profit fără să am măcar o baracă nenorocită unde să le țin. În

cele din urmă, se mulțumi să-mi dăruiască versiunea în spaniolă a romanului Virginiei Woolf, *Doamna Dalloway*, cu pronosticul fără drept de apel că o să-l învăț pe dinafară.

Se făcuse ziuă. Voiam să mă întorc la Cartagena cu primul autobuz, însă Alvaro stărui să mă culc în patul geamăn cu al lui.

— Ce naiba, spuse, abia mai suflând. Rămâi să dormi aici şi mâine o să-ți facem rost de o slujbă pe cinste.

M-am lungit îmbrăcat pe pat şi doar atunci am simțit în trup imensa povară de a fi în viață. El a făcut la fel şi am dormit până la unsprezece dimineața, când maică-sa, adorata şi temuta Sara Samudio, a bătut în uşă cu pumnul, crezând că singurul ei fiu mult iubit murise.

— N-o lua în seamă, maestre, mi-a spus Alvaro din străfundurile somnului. În fiecare dimineață zice la fel şi grav e că într-o zi o să fie adevărat.

M-am întors la Cartagena cu aerul cuiva care parcă descoperise lumea. Nu mi-am mai petrecut după-amiezele în casa familiei Franco Muñera recitând poezii din Secolul de Aur şi cele *Douăzeci de poeme de dragoste* de Neruda, şi lecturând paragrafe din *Doamna Dalloway* şi delirurile personajului său deznădăjduit, Septimus Warren Smith. Am devenit alt om, nerăbdător şi dificil până într-atât, încât lui Héctor şi maestrului Zabala li se părea că îl imit cu bună ştiință pe Alvaro Cepeda. Gustavo Ibarra, cu viziunea-i mărinimoasă asupra sufletului caraibian, s-a amuzat când i-am povestit de noaptea de la Barranquilla, în vreme ce mi-i băga pe gât cu lingura, într-un fel tot mai înțelept, pe poeții greci, cu excepția expresă şi niciodată explicată a lui Euripide, Mi l-a descoperit pe Melville: bravura literară care este *Moby Dick,* înălțătoarea predică despre Iona către vânătorii de balene călițI pe toate mările lumii, sub imensa boltă clădită cu coaste de balenă. Mi-a împrumutat *Casa cu şapte frontoane,* de Nathaniel Hawthorne, care m-a marcat pe viață. Am încercat împreună să schițăm o teorie despre fatalitatea nostalgiei în rătăcirile lui

Ulise-Odiseu, în care ne-am pierdut fără scăpare. După o jumătate de veac, am întâlnit-o închegată într-un text magistral de Milán Kundera.

Din aceeaşi epocă datează unica mea întâlnire cu marele poet Luis Carlos López, mai cunoscut cu porecla Chiorul, care inventase un fel comod de a fi mort fără a muri şi îngropat fără îngropăciune, şi mai ales fără discursuri. Locuia în centrul istoric, într-o casă istorică de pe istorica stradă del Tablon, unde s-a născut şi a murit fără să deranjeze pe nimeni. Se vedea cu foarte puținii prieteni dintotdeauna, pe când faima sa de mare poet continua să crească în viață aşa cum cresc doar gloriile postume.

Îi ziceau Chiorul fără să fie astfel, pentru că în realitate era doar saşiu, dar într-un fel aparte şi foarte greu de deosebit. Fratele lui, Domingo López Escauriaza, directorul de la *El Universal,* avea veşnic acelaşi răspuns pentru cine întreba de el:

— E pe aici.

Părea un răspuns evaziv, dar era singurul adevărat: era pe acolo. Mai viu decât oricine altcineva, dar şi cu avantajul de a fi prin jur fără să se arate prea mult, dându-şi seama de toate şi hotărât să se înmormânteze pe propriile picioare. Vorbeau despre el ca de o relicvă istorică şi mai ales cei care nu-l citiseră. Până într-atât, încât de când sosisem la Cartagena n-am încercat să-l văd, din respect față de privilegiul lui de om invizibil. Avea pe atunci şaizeci şi opt de ani şi nimeni nu pusese la îndoială că era unul dintre cei mai mari poeți de limbă spaniolă din toate timpurile, deşi nu mulți ştiau cine era de fapt şi de ce era atât de mare, şi nici nu era uşor de crezut aşa ceva din cauza calității stranii a operei sale.

Zabala, Rojas Herazo, Gustavo Ibarra şi cu mine îi ştiam poemele pe dinafară şi le citam mereu fără să stăm pe gânduri, în chip spontan şi adecvat, pentru a da strălucire discuțiilor noastre. Nu era urâcios, ci timid. Nici astăzi nu-mi aduc aminte să-i fi văzut vreo fotografie, dacă a existat vreuna, ci doar câteva caricaturi facile care se publicau în loc de poză. Cred că, nevăzându-l, uitaserăm că

mai trăia şi, într-o seară, pe când îmi terminam nota zilnică, am auzit exclamația sufocată a lui Zabala:

— Drace, Chiorul!

Mi-am ridicat privirea de la maşina de scris şi l-am zărit pe bărbatul cel mai straniu pe care aveam să-l văd vreodată. Mult mai scund decât mi-l imaginam, cu părul atât de alb, că părea albastru şi atât de ciufulit, că părea că nu e al lui. Nu era chior de ochiul stâng, ci privea cruciş. Era îmbrăcat ca de casă, cu pantaloni de dril închişi la culoare şi cu o cămaşă cu dungi, cu mâna dreaptă dusă la umăr şi ținând un țigaret de argint cu o țigară aprinsă pe care n-o fuma şi al cărei scrum cădea fără să-l scuture când ajungea prea lung.

Trecu fără să se oprească, îndreptându-se spre biroul fratelui său, şi ieşi de acolo după două ore, când nu mai eram în toată redacția decât Zabala şi cu mine, aşteptând să-l salutăm. A murit doi ani mai târziu, iar emoția admiratorilor lui credincioşi a fost de parcă n-ar fi murit, ci ar fi înviat. Expus în sicriu nu părea la fel de mort ca pe vremea când era în viață.

Cam în aceeaşi perioadă scriitorul spaniol Dámaso Alonso şi soția lui, romanciera Eulalia Galvarriato, au ținut două conferințe în sala de festivități a universității.

Maestrul Zabala, căruia nu-i plăcea să tulbure viața altora, şi-a învins de data aceea discreția şi le-a solicitat o întrevedere. Gustavo Ibarra, Héctor Rojas Herazo şi cu mine l-am însoțit şi imediat ne-am întâlnit pe aceeaşi lungime de undă. Am rămas patru ore într-un salon al Hotelului Caribe, schimbând impresii despre prima lor călătorie în America Latină şi despre visele noastre de tineri scriitori. Héctor le-a adus o carte de poeme, iar eu o fotocopie a unei povestiri publicate în *El Espectador.* Pe amândoi ne-a interesat mai mult ca orice francheța rezervelor manifestate, fiindcă le foloseau ca un fel de confirmare indirectă a elogiilor.

În octombrie am găsit la *El Universal* un mesaj de la Gonzalo Mallarino care-mi spunea că mă aştepta cu poetul Alvaro Mutis Ia

vila Tulipán, o pensiune de neuitat din stațiunea balneară Bocagrande, la câțiva metri de locul unde aterizase Charles Lindberg cu vreo douăzeci de ani în urmă. Gonzalo, complicele meu la recitalurile de poezie din universitate, era deja avocat, iar Mutis îl invitase să cunoască marea, în calitatea sa de director al relațiilor publice de la LANSA, o companie aeriană locală creată de propriii piloți.

Poeme de Mutis şi povestiri de-ale mele au apărut cel puțin o dată în acelaşi număr al suplimentului „Sfârşit de săptămână“, şi ne-a fost de-ajuns să ne vedem ca să începem o discuție care nu s-a terminat încă, în nenumărate locuri din lume, vreme de mai bine de jumătate de veac. Mai întâi copiii şi apoi nepoții ne-au întrebat adesea despre ce vorbeam cu o pasiune atât de aprigă şi le-am spus adevărul: întotdeauna vorbeam despre acelaşi lucru.

Prieteniile mele miraculoase cu oameni din lumea artelor ajunşi la vârsta maturității mi-au dat curajul de a supraviețui în anii aceia de care mi-aduc şi astăzi aminte ca de cei mai nesiguri din viață. Pe 10 iulie publicasem ultimul articol în rubrica „Punct şi de la capăt” la *El Universal*, după trei luni anevoioase în care n-am reuşit să-mi depăşesc limitele de începător, preferind să întrerup acest şir de note al căror singur merit e că s-au oprit la timp. M-am refugiat în comentariile din pagina editorială care nu erau sancționate, apărând fără semnătură, cu excepția cazurilor când trebuia să existe o tentă personală. Am scris aceste comentarii din simplă rutină până în septembrie 1950, când mi-a apărut o notă trufaşă despre Edgar Allan Poe, care n-a avut alt merit decât că a fost cea mai proastă.

În tot acel an, îl rugasem stăruitor pe maestrul Zabala să mă învețe secretele pentru a scrie reportaje. Nu s-a hotărât s-o facă niciodată, cu felul său de a fi misterios, dar m-a tulburat cu enigma unei copile de doisprezece ani înmormântate la Mănăstirea Santa Clara, căreia îi crescuse părul după ce a murit cu peste douăzeci şi doi de metri în două secole. Nu mi-am închipuit vreodată că aveam

să revin asupra acestui subiect patruzeci de ani mai târziu, pentru a-l povesti într-o carte romantică având implicații sinistre[34]. Dar n-au fost timpurile cele mai prielnice meditației. Mă apucau năbădăile din te miri ce, dispăream de la ziar fără nicio explicație, până când maestrul Zabala trimitea pe cineva să mă domolească. Am trecut examenele de la sfârşitul anului doi de la Drept printr-o baftă nemaipomenită, rămânându-mi doar două pentru sesiunea următoare, şi m-am putut înscrie în anul trei, dar s-a răspândit zvonul că reuşisem datorită presiunilor politice făcute de cei de la ziar. A fost nevoie de intervenția directorului când m-au arestat într-o zi la ieşirea de la cinematograf cu un libret militar fals, fiind pus pe listă ca să fiu înrolat în vederea unor misiuni punitive pentru menținerea ordinii publice.

În orbirea mea politică din acele zile nici măcar nu mi-am dat seama că se decretase din nou starea de asediu, din pricina degradării situației din țară. Cenzura presei s-a înăsprit tot mai tare. Atmosfera s-a deteriorat ca în vremurile cele mai grele şi o poliție politică consolidată cu delincvenți de drept comun semăna groază la sate. Violența i-a obligat pe liberali să-şi părăsească pământurile şi căminele. Posibilul lor candidat, Darío Echandía, mare specialist în drept civil, sceptic din naştere şi cititor pătimaş al autorilor greci şi latini, s-a pronunțat în favoarea abținerii liberalilor. Calea era liberă pentru alegerea lui Laureano Gómez, care părea să conducă guvernul trăgând de nişte ițe invizibile de la New York. Nu eram pe atunci pe deplin conştient că incidentele acelea nu însemnau doar ticăloşii săvârşite de conservatori, ci şi simptome ale schimbărilor nefaste în viața noastră, până într-o noapte dintre numeroasele petrecute la „Peştera" când mi s-a năzărit să mă laud că nu fac decât ce mă taie capul. Maestrul Zabala nu şi-a mai dus la gură lingura cu care îşi mânca supa şi,

[34] Este vorba despre romanul *Despre dragoste ți alți demoni*, apărut în 1994, tradus şi în limba română şi publicat de Editura RAO, în 2000.

privindu-mă peste rama arcuită a ochelarilor, m-a oprit brusc:

— Ia spune-mi, Gabriel, cu atâtea prostii pe care le tot faci ți-ai putut da seama că țara asta se duce de râpă?

Întrebarea a nimerit exact la țintă. Beat-criță m-am trântit să dorm în zorii zilei pe o bancă de pe Paseo de los Mártires, când s-a pornit o ploaie apocaliptică ce m-a pătruns până la oase. Am stat două săptămâni în spital cu o pneumonie refractară la primele antibiotice cunoscute, care aveau faima proastă de a lăsa nişte sechele îngrozitoare cum ar fi impotența precoce. Părinții m-au chemat la Sucre să mă refac după munca excesivă – cum spuneau în scrisoare – şi am ajuns acasă mai scheletic şi mai palid decât eram de felul meu. *El Universal* a mers şi mai departe, publicând un editorial de rămas-bun care m-a consacrat drept ziarist şi scriitor înzestrat şi o notă care mă considera autor al unui roman ce n-a existat niciodată şi cu un titlu care nu-mi aparținea: *Am cosit deja fânul.* Era şi mai ciudat că apărea într-un moment în care n-aveam deloc de gând să mai scriu ficțiune. Adevărul e că titlul acela atât de străin de mine a fost inventat de Héctor Rojas Herazo în graba maşinii de scris, ca fiind încă una dintre contribuțiile lui César Guerra Valdés, un scriitor imaginar de cea mai pură sorginte latino-americană, creat de el pentru a ne susține polemicile. Héctor publicase în *El Universal* ştirea că sosie la Cartagena, iar eu scrisesem o notă în chip de salut la rubrica mea „Punct şi de la capăt“, cu speranța de a trezi conştiințele adormite ale unor autentici prozatori ai continentului. În orice caz, romanul imaginar cu frumosul titlu născocit de Héctor a fost menționat după câțiva ani, nu mai ştiu unde şi nici de ce, într-un eseu despre cărțile mele, drept operă capitală a noii literaturi.

Atmosfera pe care am găsit-o la Sucre a fost foarte propice ideilor mele de pe atunci. I-am scris lui Germán Vargas rugându-l să-mi mai trimită cărți, multe cărți, cât mai multe cu putință, pentru a îneca în capodopere o convalescență de şase luni. Tata renunțase la sclavia farmaciei şi-şi clădise la intrarea în localitate o casă

potrivită pentru noi, copiii, care eram unsprezece la număr de când se născuse Eligio, cu şaisprezece luni în urmă. Casa era mare şi luminoasă, cu o terasă de primit musafirii în faţa apelor întunecate ale fluviului şi cu ferestre deschise special pentru brizele din ianuarie. Avea şase dormitoare bine aerisite, cu un pat pentru fiecare, ca să nu mai dormim câte doi, ca înainte, şi pretutindeni erau belciuge de atârnat hamacurile la diverse înălțimi, până şi pe coridoare. În curtea neîngrădită ce se prelungea până spre pădure erau tot soiul de pomi ai nimănui şi felurite animale, ale noastre şi ale altora, care se plimbau prin dormitoare. Căci mama, care ducea dorul curților din copilăria ei de la Barrancas şi de la Aracataca, a făcut din noua casă o fermă, cu găini şi raţe fără ogradă, şi porci libertini care intrau în bucătărie ca să mănânce proviziile pentru prânz. Încă mai era cu putință să se profite de vară pentru a dormi cu ferestrele deschise, în zgomotul găinilor astmatice cățărate pe stinghii şi în mirosul de g*uanábana*[35] coapte care cădeau din pomi cu un sunet surd instantaneu. „Parcă ar fi nişte copii", spunea mama. Tata şi-a redus consultațiile doar la orele dimineții, pentru cei câțiva care rămăseseră credincioşi homeopatiei, a continuat să citească orice hârtie tipărită îi cădea în mână, lungit într-un hamac atârnat între doi copaci, şi s-a molipsit de febra leneşă a jocului de biliard pentru a-şi alunga tristeţea la asfințit. Renunțase şi la costumele de dril alb cu cravată şi ieşea pe stradă cum nu fusese văzut niciodată, cu cămăşi tinereşti cu mânecă scurtă.

Bunica Tranquilina Iguarán murise de două luni, oarbă şi dementă, iar în luciditatea agoniei a continuat să predice, cu

---

[35] Soursop (numit și graviola, guyabano, iar în America Latină, guanábana) este fructul lui Annona muricata, un copac cu frunze late, înflorit, veșnic verde. Este originar din regiunile tropicale din America și Caraibe și este răspândit pe scară largă.
Cu o aromă asemănătoare ananasului aroma fructelor a fost descrisă ca o combinație de căpșuni și mere cu note de aromă de citrice acrișoare, contrastând cu o textură cremoasă groasă care amintește de banană.

vocea-i strălucitoare şi dicția-i perfectă, dezvăluind secretele familiei. Eternul ei subiect până şi-a dat duhul a fost pensia bunicului. Tata a pregătit cadavrul cu frunze de aloe şi a pus var înăuntrul coşciugului ca să putrezească încet. Luisa Santiaga, care admirase veşnic pasiunea maică-sii pentru trandafirii roşii, i-a făcut o grădină în fundul curții, ca să nu-i lipsească niciodată pe mormânt.

Înfloreau atât de frumos, că mamei nu-i ajungea timpul să-i mulțumească pe toți străinii care veneau de departe, dornici să afle dacă atâția trandafiri minunați erau lucrarea Domnului sau a diavolului.

Schimbările acelea în viața şi în felul meu de a fi se potriveau cu schimbările din casă. La fiecare venire a mea mi se părea alta din pricina amenajărilor făcute de părinți şi a fraților care se năşteau şi creşteau semănând atât de tare unii cu alții, că era mai uşor să-i confunzi decât să-i recunoşti. Jaime, care avea acum zece ani, stătuse cel mai mult lângă fustele mamei întrucât venise pe lume la şase luni, iar mama nu terminase bine cu alăptatul lui, când l-a şi născut pe Hernando (Nanchi). După încă trei ani s-a născut Alfrede Ricardo (Cuqui) şi, un an şi jumătate mai târziu, Eligió (Yiyo), ultimul, care în vacanța aceea începea să descopere miracolul de a merge în patru labe.

Mai erau şi copiii tatălui meu dinainte şi de după căsătorie: Carmen Rosa, la San Marcos, şi Abelardo, care petrecea luni de zile la Sucre, apoi Germaine Hanai (Emi), pe care mama, cu încuviințarea fraților, o socotea propria fată şi, în cele din urmă, Antonio María Claret (Tono), crescut de maică-sa la Since, dar care ne vizita adesea. Cincisprezece în total, mâncând cât treizeci când aveam ce, aşezați fiecare pe unde puteam.

Cele povestite de surorile mele mai mari despre anii aceia pot da o idee exactă asupra vieții din casa unde nu apuca să crească bine un copil, că se şi năştea altul. Mama însăşi era conştientă de vina ei şi le ruga pe fete să le poarte de grijă celor mici. Margot murea de

frică ori de câte ori descoperea că mama era iar însărcinată, fiindcă ştia că ea singură n-avea timp să-i crească pe toți. Aşa încât înainte de a pleca la internat la Montería, o implora cât se poate de serios ca fratele următor să fie ultimul. Mama îi făgăduia, ca întotdeauna, chiar dacă o făcea numai ca s-o liniştească, fiind încredințată că Domnul, în nețărmurita Sa înțelepciune, avea să rezolve problema cum nu se poate mai bine.

Mesele erau un adevărat dezastru, pentru că nu era chip să-i strângi pe toți. Mama şi suroile mai mari îi serveau pe măsură ce soseau, dar se întâmpla adesea ca la desert să mai apară cineva cerându-şi porția. În cursul nopții, cei mici se duceau în patul părinților, neputând dormi de frig sau căldură, de durere de dinți sau frică de morți, din pricina iubirii părinteşti sau a geloziei celorlalți frați, şi se trezeau dimineața acolo, claie peste grămadă. Dacă după Eligió nu s-au mai născut şi alții a fost numai grație lui Margot care şi-a impus autoritatea când s-a întors de la internat, iar mama şi-a ținut promisiunea de a nu mai face copii.

Din păcate, realitatea avusese timp să urzească alte planuri pentru cele două surori mai mari, care nu s-au măritat niciodată. Aída, ca în romanele siropoase, a intrat la o mănăstire făcând legământ pe veci, la care a renunțat după douăzeci şi doi de ani cu formalități cum scrie la carte, dar nu l-a mai găsit nici pe Rafael şi nici pe vreun alt bărbat. Margot, cu firea-i rigidă, şi l-a pierdut pe al ei dintr-o greşeală a amândurora. Ca o reacție împotriva unor precedente atât de triste, Rita s-a măritat cu primul bărbat care i-a fost pe plac şi a trăit fericită având cinci copii şi nouă nepoți. Celelalte două – Ligia şi Emi – s-au căsătorit cu cine au poftit când părinții obosiseră să se mai lupte cu viața reală.

Necazurile familiei păreau că țin isonul crizei prin care trecea țara din vina nesiguranței economice şi a vărsării de sânge provocate de violența politică, ce ajunsese la Sucre ca un anotimp sinistru şi intrase în casă pe vârfuri, dar hotărât. Pe atunci ne consumaserăm rezervele anemice şi eram la fel de săraci cum

fuseserăm la Barranquilla, înainte de a veni la Sucre. Însă mama nu s-a tulburat deloc, având certitudinea, dovedită în mai multe rânduri, că fiecare copil se naşte cu steaua sa norocoasă. Aceasta era starea de spirit din casă când am sosit de la Cartagena ca să-mi petrec convalescența după pneumonie, dar cei din familie se înțeleseseră din timp între ei ca eu să nu-mi dau seama.

Subiectul de bârfă la ordinea zilei în tot târgul era presupusa legătură a prietenului nostru Cayetano Gentile cu învățătoarea de la şcoala din cătunul vecin Chaparral, o fată frumoasă, de condiție socială diferită de a lui, dar foarte cuminte şi dintr-o familie respectabilă. Nu era de mirare: Cayetano fusese întotdeauna un crai, nu numai la Sucre, ci şi la Cartagena, unde îşi făcuse liceul şi începuse Medicina. Însă la Sucre nu s-a ştiut să fi avut vreo logodnică oficială şi nici partenere preferate la baluri.

Într-o seară l-am văzut venind de la moşia lui, călare pe calul cel mai bun, cu învățătoarea în şa ținând hățurile şi el pe crupă, înlănțuindu-i mijlocul. Ne-a surprins nu numai intimitatea la care ajunseseră, ci şi îndrăzneala amândurora de a intra pe aleea din piața mare la ora când forfota era în toi şi într-un târg atât de bănuitor. Cayetano le-a explicat tuturor celor care au vrut să-l asculte că o întâlnise în poarta şcolii aşieptând ca să-şi facă pomană cineva s-o ducă până în sat la ora aceea târzie. L-am prevenit în glumă că o să se trezească într-o dimineață cu un afiş în poartă, iar el a dat din umeri cum îi era felul şi mi-a trântit gluma sa favorită:

— Nu se încumetă cu cei bogați.

Într-adevăr, moda afişelor trecuse tot aşa de repede cum venise şi s-a crezut că fusese poate încă o consecință a stării politice grave în care se afla țara. Cei care se temeau de ele au putut dormi iar liniştiți. În schimb, curând după sosirea mea am simțit că se schimbase ceva în ceea ce mă priveşte în atitudinea unor simpatizanți ai partidului tatălui meu, care au început să mă arate cu degetul ca fiind autorul articolelor împotriva guvernului

conservator, publicate de *El Universal.* Nu era adevărat. Dacă am fost nevoit să scriu vreodată articole politice, am făcut-o întotdeauna fără să le semnez şi pe răspunderea conducerii, de când aceasta hotârâse să renunțe la întrebarea despre ce se întâmplase în Carmen de Bolívar. Articolele cu care colaboram şi pe care le iscăleam revelau de bună seamă o poziție clară în privința situației extrem de grave a țării, a ticăloşiei, a violenței şi a nedreptății, dar fără lozinci de partid. De fapt, nici atunci şi nici în alte rânduri n-am făcut parte din vreun partid. Acuzația i-a alarmat pe părinți, iar mama s-a apucat să aprindă lumânări la toți sfinții, mai ales când stăteam până foarte târziu prin târg. Pentru prima oară am simțit în jurul meu o atmosferă atât de apăsătoare, încât m-am hotărât să ies din casă cât mai puțin posibil.

În vremurile acelea grele s-a prezentat la cabinetul tatălui meu un bărbat care mi-a lăsat o impresie de neşters, căci părea a fi propria fantasmă, cu o piele străvezie prin care i se vedea culoarea oaselor şi cu pântecele umflat şi tare ca o tobă. N-a fost nevoie decât de o singură frază pentru a nu-l mai uita în veci:

— Domnule doctor, am venit să-mi scoateți maimuța care mi-a crescut în burtă.

După ce l-a examinat, tata şi-a dat seama că nu era de competența lui şi l-a trimis la un coleg chirurg care n-a găsit maimuța, cum credea pacientul, ci un făt fără nicio formă, dar cu viață proprie. Însă pe mine m-a impresionat nu atât creatura din pântecele omului, cât ceea ce povestise el despre lumea magică din La Sierpe, un ținut legendar din departamentul Sucre la care se putea ajunge numai prin mlaştinile aburinde, unde se întâmpla adesea să răzbuni o jignire făcând farmece ca acela cu plodul diavolului care creştea în burtă.

Locuitorii din La Sierpe erau catolici convinşi, dar tălmăceau religia în felul lor, cu rugăciuni magice pentru toate ocaziile. Credeau în Dumnezeu, în Fecioara Maria şi în Sfânta Treime, dar Îi adorau în orice obiect în care li se părea că descoperă virtuți divine.

Pentru ei era de necrezut ca persoana căreia îi crescuse în pântece o creatură a diavolului să aibă atâta minte, încât să apeleze la erezia unui chirurg.

Curând am avut surpriza să constat că toată lumea din Sucre ştia de existența acestui ținut, singura problemă fiind, în realitate, să poți ajunge acolo învingând tot soiul de obstacole geografice şi mintale.

În ultimul moment am descoperit întâmplător că marele maestru în materie era prietenul meu Angel Casij, pe care-l văzusem ultima oară cântând într-o orchestră din cartierul chinezesc din Barrancabermeja, în cea de a doua sau a treia mea călătorie pe fluviul Magdalena. L-am găsit cu mintea mai limpede decât atunci şi mi-a făcut o relatare halucinantă a peregrinărilor lui prin La Sierpe. Am aflat astfel tot ce se putea şti despre Marquesita, doamna şi stăpâna acelei întinse împărății unde se cunoşteau rugăciuni secrete pentru a face bine sau rău cuiva, pentru a scula un muribund din patul său, fără a se şti despre el decât cum arată şi locul exact unde se află, sau pentru a trimite un şarpe prin smârcuri ca să omoare un duşman, după şase zile.

Numai învierea din morți îi era interzisă, fiind o putere numai a Domnului. Marquesita a trăit câți ani a vrut şi se bănuieşte că au fost două sute treizeci şi trei, dar fără să fi îmbătrânit nici cu o zi după ce a trecut de şaizeci şi şase. Înainte de a muri şi-a strâns turmele fabuloase şi le-a făcut să se învârtească preț de două zile şi două nopți de jur împrejurul casei, până când s-a ivit mlaştina din La Sierpe, aidoma unei mări nesfârşite presărate cu anemone fosforescente. Se spune că în mijlocul ei se află un arbore cu poame de aur, de trunchiul căruia era legată o luntre care, în fiecare zi de 2 noiembrie, Ziua Morților, pluteşte singură până la țărmul celălalt, păzită de caimani albi şi de şerpi cu clopoței de aur, unde Marquesita şi-a îngropat averea nemărginită.

De când Angel Casij mi-a povestit istoria asta fantastică, inima a început să-mi dea ghies să văd paradisul din La Sierpe, ancorat în

realitate. Am pregătit totul, caii apărați de rugăciuni împotriva descântecelor, luntre invizibile, călăuze atotştiutoare şi tot ce-mi mai trebuia pentru a scrie cronica unei realități supranaturale.

Însă măgarii de povară au rămas cu samarul pe ei. Lenta mea convalescență de după pneumonie, zeflemeaua prietenilor la balurile din piață, avertizările înfricoşătoare ale celor mai în vârstă m-au obligat să amân călătoria pentru un moment prielnic ce nu s-a ivit niciodată. Astăzi evoc totuşi acest episod ca un semn de bun augur, fiindcă în lipsa acelei Marquesite fantastice m-am cufundat încă de a doua zi în scrierea unui prim roman, din care nu mi-a mai rămas decât titlul: *Casa.*

Doream să scriu o dramă a Războiului de o mie de zile de pe coasta columbiană a Mării Caraibilor, despre care vorbisem cu Manuel Zapata Olivella, într-o vizită pe care i-o făcusem înainte la Cartagena. Cu acel prilej şi fără nicio legătură cu proiectul meu, îmi dăruise o broşură scrisă de tatăl lui despre un veteran din războiul amintit, a cărui fotografie de pe copertă, unde apărea cu tunică şi cu mustățile pârlite de praf de puşcă, mi-a amintit oarecum de bunicul. I-am uitat numele mic, însă cel de familie avea să mă însoțească veşnic: Buendía. M-am gândit deci că scriu un roman intitulat *Casa,* despre epopeea unei familii care putea semăna mult cu a noastră pe vremea războaielor zadarnice ale colonelului Nicolás Márquez.

Titlul se întemeia pe intenția mea ca acțiunea să nu se desfăşoare niciodată în afara casei. Am schițat mai multe începuturi şi portrete ale unor personaje episodice, cărora le puneam nişte nume de familie folosite mai târziu în alte cărți. Sunt foarte sensibil la neîmplinirea unei fraze în care două cuvinte apropiate rimează între ele, chiar dacă e vorba de rimă vocalică, şi prefer să n-o public până n-o refac. Din pricina asta am fost de multe ori pe punctul să renunț la numele de familie Buendía care

rima fără scăpare cu formele imperfectului[36]. Cu toate acestea, numele s-a impus până la urmă, pentru că izbutisem să-i creez o identitate convingătoare personajului.

Aşa stăteau lucrurile când, într-o dimineață, a apărut acasă la Sucre o cutie de lemn fără adresă şi nici altceva scris pe ea. Sora mea Margot o primise fără să ştie de la cine, convinsă că era ceva rămas de la farmacia vândută. Şi eu mi-am zis tot aşa şi mi-am luat liniştit micul dejun în familie. Tata a explicat că nu deschisese cutia fiindcă a crezut că era restul meu de bagaje, fără să ia aminte că nu-mi mai rămăsese nimic pe lume. Fratele meu Gustavo, care la treisprezece ani avea destulă practică pentru a bate orice fel de cuie sau a le scoate, s-a apucat s-o desfacă fără să ceară voie. După câteva minute l-am auzit strigând:

— Sunt cărți!

Inima mi-a sărit din loc înainte de a apuca să mă urnesc. Într-adevăr, erau cărți fără niciun indiciu despre expeditor, împachetate de mâini pricepute pentru a încăpea toate, şi cu o scrisoare greu de descifrat din pricina caligrafiei hieroglifice şi a liricii ermetice a lui Germán Vargas: „Îți trimitem toate astea, maestre, să vedem dacă înveți, în sfârşit, ceva". Mai era şi iscălitura lui Alfonso Fuenmayor şi o mâzgălitură pe care am identificat-o ca fiind a lui Ramón Vinyes, pe care nu-l cunoşteam încă. Tot ce mă sfătuiau era să nu plagiez nimic pentru că ar bate la ochi. Într-una din cărțile lui Faulkner era o notă a lui Álvaro Cepeda, cu scrisul lui încâlcit, şi făcută în mare grabă, prin care mă anunța că săptămâna viitoare pleca pentru un an la un curs special la şcoala de jurnalism de la Universitatea Columbia, din New York.

Primul lucru pe care l-am făcut a fost să întind cărțile pe masa din sufragerie, pe când mama termina de luat vasele de la micul

---

[36] În limba spaniolă, toate formele imperfectului la verbele de conjugarea a doua şi a treia prezintă terminația „fa".

dejun. A fost nevoită să se înarmeze cu o mătură ca să-i sperie pe cei mici, care voiau să taie ilustrațiile cu o foarfecă, şi pe câinii vagabonzi care adulmecau cărțile de parcă erau de mâncat. Le-am mirosit şi eu, cum fac mereu cu orice carte nouă, şi le-am răsfoit pe toate la întâmplare, citind paragrafe pe sărite. Noaptea mi-am schimbat de trei sau patru ori locul fiindcă nu-mi găseam liniştea sau mă bătea în ochi lumina slabă de pe coridorul ce dădea în curte şi m-am trezit dimineața cu spinarea strâmbă şi fără să-mi închipui încă nici pe departe ce valoare avea pentru mine miracolul acela.

Erau douăzeci şi trei de opere alese ale unor autori contemporani, toate în spaniolă şi selectate cu intenția evidentă să le citesc pentru a învăța să scriu. Şi în tălmăciri recente, ca *Zgomotul şi furia* de William Faulkner. După cincizeci de ani mi-e imposibil să-mi amintesc lista lor completă, iar cei trei prieteni care o ştiau nu mai sunt aici ca să-şi aducă aminte. Nu citisem decât două: *Doamna Dalloway* de Virginia Woolf şi *Punct contrapunct* de Aldous Huxley. Cel mai bine îmi amintesc de romanele lui Faulkner: *Cătunul*, *Zgomotul şi furia, Pe patul de moarte* şi *Palmierii sălbatici.* Mai era şi romanul *Manhattan Transfer* şi poate şi altul de John Dos Passos; *Orlando* de Virginia Woolf; *Oameni şi şoareci* de John Steinbeck; *Portretul lui Jenny* de Robert Nathan şi *Drumul tutunului* de Erskine Caldwell. Printre titlurile de care nu-mi aduc aminte acum, după o jumătate de secol, era cel puțin unul de Hemingway, poate un volum de povestiri, căci acestea le plăceau cel mai mult din opera lui celor trei prieteni din Barranquilla; altul de Jorge Luis Borges, fără îndoială tot de povestiri, şi poate unul de Felisberto Hernández, insolitul povestitor din Uruguay pe care prietenii mei îl descoperiseră de curând cu strigăte de admirație. Le-am citit pe toate în lunile următoare, pe unele mai bine, pe altele mai puțin bine, şi grație lor am reuşit să ies din limbul de creație în care mă împotmolisem.

Din pricina pneumoniei îmi interziseseră țigările, dar fumam la toaletă, ascunzându-mă parcă de mine însumi. Doctorul şi-a dat

seama şi a stat serios de vorbă cu mine, dar n-am reuşit să-l ascult. Acasă la Sucre, pe când încercam să citesc pe nerăsuflate cărțile primite, aprindeam țigară de la țigară, până nu mai puteam, şi cu cât mă străduiam mai tare să mă las, cu atât fumam mai mult. Am ajuns la patru pachete pe zi, îmi întrerupeam mesele ca să fumez şi ardeam cearşafurile fiindcă adormeam cu țigara aprinsă. Teama de moarte mă trezea la orice oră din noapte şi numai fumând eram în stare s-o înfrâng, până când am hotărât: preferam să mor decât să renunț la fumat.

După mai bine de douăzeci de ani, căsătorit fiind şi cu copii, continuam să fumez. Un doctor care mi-a făcut o radioscopie mi-a spus speriat că după doi sau trei ani n-o să mai pot respira. Îngrozit, am căzut în extrema de a şedea ceasuri întregi fără să fac nimic, pentru că nu reuşeam să citesc ori să ascult muzică, ori să stau de vorbă cu prieteni sau cu duşmani fără să fumez. Într-o seară, la o cină întâmplătoare la Barcelona, un prieten psihiatru le explica celor de la masă că tutunul era poate drogul cel mai greu de eradicat. M-am încumetat să-l întreb care era motivul ascuns, iar răspunsul lui a fost de o simplitate înspăimântătoare:

— Pentru că a te lăsa de fumat e ca şi cum ai omorî o ființă iubită.

Am simțit o străfulgerare de clarviziune. N-am ştiut niciodată de ce şi nici n-am vrut să ştiu, dar mi-am strivit în scrumieră țigara pe care abia o aprinsesem şi n-am mai fumat niciuna, fără nervozitate şi fără păreri de rău, în tot restul vieții.

Celălalt drog nu era mai puțin cumplit. Într-o după-amiază, a venit una dintre servitoarele din vecini şi, după ce a vorbit cu toată lumea, a ieşit pe terasă, cerându-mi foarte respectuos permisiunea să stea de vorbă cu mine. Nu m-am întrerupt din lectură până când m-a întrebat:

— Vă amintiți de Matilde?

Nu-mi aminteam, dar nu m-a crezut.

— Nu faceți pe prostul, domnu' Gabito, mi-a spus emfatic,

silabisind: Ni-gro-man-ta.

Şi pe bună dreptate: Nigromanta devenise pe atunci o femeie liberă, cu un copil făcut cu polițistul mort, şi trăia singură cu maică-sa şi cu alți membri ai familiei în aceeaşi casă, dar într-o cameră separată, cu ieşire proprie care dădea în spatele cimitirului. M-am dus s-o văd şi revederea a durat mai bine de o lună. De fiecare dată îmi amânam întoarcerea la Cartagena, dorindu-mi să rămân la Sucre pentru totdeauna. Până când odată, în zori, m-a surprins la ea acasă o furtună cu tunete şi fulgere ca în noaptea cu ruleta rusească. Am încercat să mă feresc luând-o pe sub streşini, însă când n-am mai putut, am apucat-o prin mijlocul străzii cu apa până la genunchi. Am avut noroc că mama era singură la bucătărie şi m-a dus în dormitor pe cărările din grădină ca să nu afle tata. Îndată ce m-a ajutat să-mi scot cămaşa udă leoarcă, a îndepărtat-o cât a lăsat-o brațul, ținând-o cu vârful degetului mare şi al arătătorului, şi a aruncat-o într-un colț, cu o strâmbătură de silă:

— Ai fost cu golanca, spuse.

Am rămas încremenit:

— Cum de ştii?

— Fiindcă e acelaşi miros ca data trecută, spuse netulburată. Bine măcar că i-a murit bărbatul.

M-a surprins atâta lipsă de compasiune pentru prima oară în viața ei. Probabil şi-a dat seama pentru că a adăugat, fără să stea pe gânduri:

— A fost singura moarte de care m-am bucurat când am aflat-o.

Am întrebat-o, descumpănit:

— Cum de-ai ştiut cine este?

— Vai, băiatule! suspină ea. Domnul îmi spune totul despre voi, copiii.

În cele din urmă, m-a ajutat să-mi scot pantalonii uzi şi i-a aruncat într-un colț cu restul hainelor.

— Voi toți o să fiți la fel ca tatăl vostru, mi-a spus pe neaşteptate, oftând din rărunchi, în vreme ce mă ştergea pe spate cu un prosop

aspru. Şi termină spunând din tot sufletul: Să dea Dumnezeu să fiți şi soți la fel de buni ca el !

Tratamentul drastic la care m-a supus mama trebuie să-şi fi făcut efectul, prevenind o revenire a bolii, Până când mi-am dat seama că ea însăşi îl tot complica fără rost pentru a mă împiedica să mă întorc în patul cu tunete şi fulgere al Nigromantei. N-am mai văzut-o niciodată.

M-am întors la Cartagena, întremat şi bine dispus, cu vestea că scriam la romanul *Casa* şi vorbeam despre el de parcă ar fi fost gata, când eu eram de fapt abia la capitolul întâi. Zabala şi Héctor m-au primit ca pe fiul risipitor. La universitate bunii mei profesori păreau resemnați să mă accepte aşa cum eram. Am scris mai departe articole cu totul ocazional, fiind plătit în acord la *El Universal.* Cariera mea de povestitor a continuat cu puținul pe care l-am putut scrie, aproape numai ca să-i fac pe plac maestrului Zabala: povestirile *Dialogul oglinzii* şi *Tristețe pentru trei somnambuli,* publicate în *El Espectador.* Chiar dacă în amândouă se observa că retorica originară din cele patru povestiri dinainte era mai suplă, nu reuşisem să păşesc pe teren sigur.

Pe atunci Cartagena era contaminată de tensiunea politică din restul țării şi consideram asta un fel de semn prevestitor că avea să se întâmple ceva grav. La sfârşitul anului, liberalii au declarat că se abțin pe toată linia din cauza sălbăticiei prigoanei politice, dar n-au renunțat la planurile lor subterane de a da jos guvernul. Violența s-a întețit la sate şi oamenii au fugit la oraşe, dar cenzura obliga presa să scrie deformând realitatea. Totuşi, era de domeniu public faptul că liberalii hăituiți organizaseră gherile în diverse locuri din țară. În est, în Los Llanos – un ocean nesfârşit de pajişti verzi care ocupă mai mult de un sfert din teritoriu! național – ajunseseră legendari. Comandantul lor general, Guadalupe Salcedo, era considerat o figură mitică până şi de către armată, iar pozele lui se împărțeau în secret, se copiau în sute de exemplare şi în fața lor se aprindeau luminări ca la altare.

Fraţii De la Espriella ştiau, pare-se, mai mult decât spuneau şi în incinta înconjurată de ziduri se vorbea cât se poate de firesc despre iminenţa unei lovituri de stat împotriva regimului conservator. Nu cunoşteam detalii, dar maestrul Zabala mă avertizase că, în clipa în care aveam să văd tulburări în stradă, să vin imediat la ziar. Tensiunea se putea atinge cu mâna când am intrat în cofetăria „Americana", la trei după-amiaza, unde aveam o întâlnire. M-am aşezat să citesc la o masă retrasă, în aşteptare, când unul dintre foştii colegi, cu care nu vorbisem niciodată de politică, mi-a spus trecând pe lângă mine, dar fără să mă privească:

— Du-te la ziar, că o să înceapă nebunia.

Am făcut exact pe dos: voiam să aflu cum avea să fie toată povestea aceea chiar în centrul oraşului, în loc să mă închid în redacţie. După câteva minute, la masa mea s-a aşezat un ataşat de presă de la Ministerul de Interne, pe care îl cunoşteam bine, şi nu mi-a trecut prin cap că mi-l trimiseseră ca să mă neutralizeze. Am stat de vorbă cu el o jumătate de oră cât se poate de nevinovat şi când s-a ridicat să plece am descoperit că uriaşul salon al cofetăriei se golise pe nesimţite. El mi-a urmărit privirea şi s-a uitat la ceas: era unu şi zece,

— Nu-ţi face griji, mi-a spus răsuflând uşurat pe ascuns. Nu s-a întâmplat nimic.

Într-adevăr, grupul cel mai important de conducători liberali, exasperaţi de violenţa oficială, se înţelesese cu militarii democraţi de rang înalt să pună capăt măcelului dezlănţuit în toată ţara de către regimul conservator, dornic să rămână la putere cu orice preţ. Majoritatea participaseră la tratativele de pace de la 9 aprilie, prin pactul făcut cu preşedintele Ospina Pérez, şi abia după douăzeci de luni şi-au dat seama, prea târziu, că fuseseră victimele unei uneltiri colosale. Acţiunea eşuată din ziua aceea fusese autorizată de preşedintele conducerii liberale în persoană, Carlos Lleras Restrepo, prin intermediul lui Plínio Mendoza Neíra, care avea relaţii excelente în rândul forţelor armate de când fusese ministru

de război în guvernul liberal. Acțiunea, coordonată de Mendoza Neíra cu colaborarea secretă a unor proeminenți membri ai partidului său din toată țara, trebuia să înceapă în zorii acelei zile cu bombardarea palatului prezidențial de către avioanele forței aeriene. Mişcarea era sprijinită de bazele navale de la Cartagena şi Apiay, de majoritatea garnizoanelor din țară şi de organizațiile sindicale, hotărâte să ia puterea şi să instaureze un guvern civil de reconciliere națională.

Abia după eşecul tentativei s-a aflat că fostul preşedinte Eduardo Santos îi convocase în casa lui din Bogotá pe capii liberali şi pe organizatorii loviturii de stat în vederea unei examinări a proiectului, cu două zile înainte de data fixată pentru acțiune. În toiul dezbaterilor, cineva a pus întrebarea de rigoare:

— Va fi vărsare de sânge?

Nimeni n-a fost atât de naiv sau de cinic încât să tăgăduiască. Alți lideri au explicat că se luaseră măsurile cele mai drastice pentru a se evita asta, dar că nu existau rețete magice prin care să se împiedice o situație imprevizibilă. Speriată de proporțiile propriului complot, conducerea liberală a dat înapoi. Mulți dintre cei implicați care nu au primit la vreme ordinul de contramandare au fost arestați sau au murit în cursul tentativei. Alții l-au sfătuit pe Mendoza să continue singur până la preluarea puterii; el n-a făcut-o, din rațiuni mai curând etice decât politice, dar nu i-au ajuns nici timpul şi nici mijloacele pentru a-i preveni pe toți. A reuşit să se adăpostească la Ambasada Venezuelei, petrecând apoi patru ani de exil la Caracas, căci bilanțul îngrozitor al conservatorilor aflați la putere a fost de nu mai puțin de trei sute de mii de morți în douăzeci de ani.

Şi pentru mine a fost oarecum un moment crucial. Cu două luni înainte rămăsesem restanțier în anul trei la Drept şi pusesem capăt şi colaborării la *El Universal,* fiindcă nu vedeam că mi se conturează viitorul nici cu facultatea şi nici cu ziarul. Pretextul a fost că voiam să am timp liber pentru romanul pe care abia îl începeam, chiar

dacă în fundul inimii ştiam că nu era vorba de ceva nici adevărat, nici fals, ci de faptul că proiectul mi s-a revelat dintr-o dată ca o formulă stilistică ce avea foarte puține dintre calitățile pe care ştiusem să le folosesc de la Faulkner şi toate cusururile datorate lipsei mele de experiență. Am învățat curând că a istorisi poveşti în paralel cu cele pe care le scrii – fără a le dezvălui esența – este o parte valoroasă a concepției şi a scriiturii. Dar pe atunci nu era cazul: negăsind ce să înfățişez, inventasem un roman vorbit pentru a distra auditorul şi a mă înşela pe mine însumi.

Devenind conştient de aceasta, am fost obligat să-mi refac punct cu punct proiectul care n-a avut niciodată mai mult de patruzeci de foi, şi totuşi a fost menționat prin reviste şi ziare – şi de către mine – ba chiar s-au publicat unele critici anticipate, foarte judicioase, făcute de cititori cu imaginație bogată. În fond, rațiunea acestui obicei de a povesti proiecte paralele n-ar trebui să merite reproşuri, ci compasiune: groaza de a scrie poate fi tot atât de neîndurat ca şi aceea de a nu scrie. Pe deasupra, în ceea ce mă priveşte sunt convins că a depăna adevărata poveste e de rău augur. Totuşi, îmi găsesc o alinare în faptul că uneori povestea spusă poate fi mai bună decât cea scrisă şi că, pe neştiute, inventam un nou gen de care literatura avea nevoie: ficțiunea ficțiunii.

Adevărul-adevărat e că n-aveam habar cum să-mi duc viața mai departe. Convalescența mea la Sucre mi-a folosit ca să-mi dau seama că nu ştiam încotro mă îndreptam, dar nu mi-a arătat vreun semn cu privire la drumul cel bun şi nici vreun nou argument spre a-mi convinge părinții să nu moară de supărare dacă îmi luam libertatea să-mi hotărăsc eu singur soarta. Aşa încât m-am dus la Barranquilla cu două sute de pesos dați de mama înainte de a mă întoarce la Cartagena, sustraşi din banii casei.

La 15 decembrie 1949 am intrat în librăria „Mundo“, la cinci după-masa, aşteptându-mi prietenii pe care nu-i mai văzusem după noaptea noastră din mai, când l-am condus pe neuitatul domn Razzore. N-aveam decât o sacoşă de plajă cu un singur rând

de haine, câteva cărți şi mapa de piele cu ciornele. La câteva minute după mine au sosit cu toții, unul după altul. A fost o revedere zgomotoasă, fără Álvaro Cepeda care era tot la New York. Când grupul a fost complet, am trecut la aperitive, nu la cafeneaua „Colombia" de lângă librărie, ci la una deschisă de curând de nişte prieteni buni, pe trotuarul de vizavi: cafeneaua „Japy".

N-aveam niciun drum pe care s-o apuc, nici în seara aceea şi nici pentru restul vieții. E ciudat că nu m-am gândit vreodată că mi-aş putea găsi drumul la Barranquilla, unde venisem doar ca să stau de vorbă despre literatură şi să mulțumesc personal pentru cărțile pe care prietenii mi le trimiseseră la Sucre. Despre literatură am vorbit cu vârf şi îndesat, dar n-am putut scoate un cuvânt de mulțumire, cu toate că am încercat de mai multe ori, fiindcă grupul avea o groază sfântă de obiceiul de a exprima sau a primi mulțumiri între prieteni.

Germán Vargas a improvizat în seara aceea o masă pentru douăsprezece persoane, printre care erau tot soiul de oameni, de la ziarişti, pictori şi notari, până la guvernatorul departamentului, un conservator tipic pentru Barranquilla prin felul său de a judeca şi a conduce. Majoritatea au plecat după miezul nopții, iar restul s-a împrăştiat încet-încet, până am rămas împreună cu guvernatorul numai Alfonso, Germán şi cu mine, la fel de lucizi cum obişnuiam să fim când ne apucau zorii în adolescență.

În discuțiile nesfârşite din noaptea aceea am primit o lecție surprinzătoare despre felul de a fi al guvernanților oraşului în anii evenimentelor sângeroase. Guvernatorul socotea că, printre consecințele grave ale acestei politici barbare, cea mai cumplită era impresionantul număr de refugiați la oraşe, fără pâine şi fără un acoperiş deasupra capului.

— În ritmul acesta, a conchis el, partidul meu, cu sprijinul armatei, se va pomeni fără adversar la viitoarele alegeri şi stăpân absolut pe putere.

Unica excepție era Barranquilla, potrivit concepției sale

tradiționale de conviețuire politică împărtășită de înșiși conservatorii locali şi care făcuse din oraş o oază de pace în nebunia uraganului. Am vrut să fac o remarcă de natură etică, dar el m-a oprit scurt cu un gest al mâinii:

— Scuzați, spuse, asta nu vrea să însemne că ne ținem la marginea vieții naționale. Dimpotrivă: tocmai din cauza pacifismului nostru, drama socială a țării s-a strecurat pe vârfurile picioarelor pe uşa din dos şi acum o avem aici, printre noi.

Am aflat atunci că erau cam cinci mii de refugiați veniți din regiunile din interior, în cea mai cruntă mizerie, şi că nu ştiau cum să-i țină şi cum să-i ascundă pentru ca problema să nu ajungă de domeniul public. Pentru prima oară în istoria oraşului, în locurile nevralgice erau patrule militare care asigurau paza şi toată lumea le vedea, însă guvernul dădea dezmințiri, iar cenzura împiedica difuzarea acestor ştiri în presă.

În zori, după ce l-am îmbarcat aproape cu de-a sila pe domnul guvernator, ne-am dus la „Chop Suey“, cafeneaua unde îşi luau micul dejun marii noctambuli. Alfonso a cumpărat de la chioşcul din colț trei exemplare din *El Heraldo,* în a cărui pagină editorială era o notă semnată cu pseudonimul lui, Puck. Era doar o urare de bun venit, însă Germán l-a luat peste picior, căci nota spunea că lipsisem fiind în vacanță.

— Mai bine ai fi scris că rămâne o vreme aici, ca să nu scrii o notă de bun venit şi alta de adio, glumi Germán. Mai puțină cheltuială pentru un ziar atât de zgârcit ca *El Heraldo.*

La drept vorbind, Alfonso credea ca secțiunii lui editoriale nu i-ar prinde rău încă un redactor. Însă Germán era de neîmblânzit în lumina răsăritului.

— Ar fi al cincilea, doar aveți deja patru.

Niciunul dintre ei nu m-a întrebat ce părere am, cum speram eu, ca să spun da. Nu s-a mai discutat despre acest subiect. Nici n-a mai fost nevoie, fiindcă Alfonso m-a informat chiar în seara aceea că vorbise cu directorul ziarului căruia i se păruse bună ideea, cu

condiția ca redactorul să fie grozav, dar fără prea multe pretenții. În orice caz, nu puteau hotărî nimic până după Anul Nou. Aşa încât am rămas, cu pretextul acestei slujbe, chiar dacă în februarie aveau să-mi spună nu.

7

Aşa a fost publicat primul meu articol în pagina editorială de la *El Heraldo* din Barranquilla, la 5 ianuarie 1950. N-am vrut s-o semnez cu numele meu, ca măsură de prevedere în caz că nu reuşeam să fiu mulțumit de ea, cum se întâmplase la *El Universal.* N-am stat prea mult pe gânduri ca să-mi aleg pseudonimele: Septimus, de la Septimus Warren Smith, personajul halucinat al Virginiei Woolf din *Doamna Dalloway.* Titlul coloanei – „Girafa" – era porecla confidențială, cunoscută numai de mine, a unicei mele partenere la balurile din Sucre.

Mi s-a părut că vânturile din ianuarie suflau mai tare ca niciodată în anul acela şi abia dacă puteai merge pe stradă când te bateau în față până în zori. La sculare, tema discuțiilor la ordinea zilei erau vânturile nebune de peste noapte, care luau pe sus vite şi cotețe de păsări şi prefăceau în ghilotine zburătoare bucățile de tablă de pe acoperişuri.

Astăzi mă gândesc că rafalele acelea dezlănțuite au măturat mirişte a unui trecut neroditor şi mi-au deschis porțile spre o nouă viață. Mai întâi comentam subiectele pe care le aveam în proiect sau schimbam între noi păreri deloc docte care însă meritau să fie reținute. Hotărâtoare a fost pentru mine lecția pe care am primit-o în dimineața în care am intrat în cafeneaua „Japy", când Germán Vargas tocmai citea în linişte rubrica „Girafa" decupată din ziarul zilei. Ceilalți din grup îi aşteptau verdictul în jurul mesei cu un soi de groază politicoasă care făcea ca fumul din jur să pară şi mai des. Când a terminat, fără să-mi arunce nici măcar o privire, Germán a rupt-o în bucățele fără un cuvânt şi le-a aruncat printre chiştoacele şi chibriturile arse din scrumieră. Nimeni n-a spus nimic, nici atmosfera de la masă nu s-a schimbat şi nici nu s-a comentat

episodul în vreun fel. Însă lecția îmi serveşte şi acum când, din comoditate ori din grabă, mă asaltează tentația de a scrie un paragraf mai de mântuială.

În hotelul ieftin unde am locuit aproape un an, proprietarii au ajuns să mă trateze ca pe un membru al familiei. Singura mea avere de pe atunci erau sandalele faimoase şi două rânduri de primeneli pe care le spălam la duş, şi mapa de piele furată din salonul de ceai cel mai simandicos din Bogotá, în nebunia de la 9 aprilie. O purtam cu mine pretutindeni, cu originalele pe care Ie scriam, căci era singurul lucru pe care mă temeam să nu-l pierd. N-aş fi riscat s-o las nici încuiată cu şapte chei în seiful vreunei bănci. Singura ființă căreia i-o încredințasem în primele nopți a fost discretul Lácides, portarul hotelului, care mi-a acceptat-o drept garanție pentru plata camerei. S-a uitat temeinic la fâşiile de hârtie scrise la maşină şi împânzite de îndreptări şi a pus mapa în sertarul mesei de la recepție. Am recuperat-o a doua zi la ora promisă şi am continuat să plătesc atât de punctual, că mi-o primea drept zălog chiar şi pentru trei nopți. Am ajuns amândoi la o înțelegere atât de serioasă, încât i-o lăsam câteodată pe masă fără să-i spun decât noapte bună, luându-mi chiar eu cheia din cui şi urcând la mine în cameră.

Germán trăia îngrijindu-se permanent de tot ce aveam nevoie, până într-atât, încât ştia dacă n-aveam unde să dorm şi atunci îmi dădea pe furiş un peso şi jumătate cât mă costa patul. N-am ştiut niciodată cum de era la curent. Prin felul meu amabil de a fi am câştigat încrederea personalului, de ajunsesem ca femeile uşoare din hotel să-mi împrumute pentru duş chiar săpunul lor. În postul de comandă, cu țâțele-i siderale şi țeasta ca un dovleac, prezida viața hotelului doamna şi stăpâna lui, Ecaterina cea Mare. Tipul ei cel nou, mulatrul Jonás San Vicente, fusese un trompetist de lux până când, în cursul unui atac, i-au paradit dantura de aur vrând să i-o fure. Nenorocit şi fără putere să mai sufle, a fost nevoit să-şi schimbe meseria şi nu se putea pricopsi cu alta mai grozavă pentru

scula sa de şase degete decât patul de aur unde dormea Ecaterina cea Mare. Şi ea avea comoara ei ascunsă care i-a folosit să se poată cățăra în doi ani de pe cheiul fluvial unde-şi petrecea dimineţile mizere până la tronul de mare patroană de bordel. Am avut norocul să le cunosc amândurora firea şi dărnicia cu care îşi făceau prietenii fericiți. Însă n-au putut înțelege niciodată de ce în atâtea rânduri nu aveam acel peso şi jumătate pentru dormit, şi totuşi veneau să mă ia oameni sus-puşi cu limuzine oficiale.

Alt episod fericit din zilele acelea a fost că am ajuns unicul copilot al lui Mono Guerra, un taximetrist atât de blond, că părea albinos şi atât de deştept şi simpatic, că îl aleseseră consilier onorific la primărie fără să fi făcut niciun fel de campanie. Nopțile sale târzii în cartierul chinezesc păreau de prin filme, fiindcă el însuşi avea grijă să le îmbogățească – şi totodată să le facă de neuitat – cu manifestări inspirate. Îmi dădea de veste când avea vreo noapte liberă şi ne-o petreceam împreună în cartierul chinezesc dărăpănat, unde părinții noştri şi părinții părinților lor au învățat să ne zămislească.

Niciodată n-am putut descoperi de ce, în ritmul unei vieți atât de simple, m-am cufundat brusc într-o apatie surprinzătoare. Romanul meu în curs – *Casa* – cam după şase luni de când l-am început, îmi părea o farsă lipsită de haz. Mai mult vorbeam despre el decât îl scriam şi puținele fragmente pe care am reuşit să le încheg au fost de fapt cele pe care le-am publicat, înainte şi după, în „Girafa" şi în revista *Crónica,* atunci când eram în pană de subiecte. În pustietatea de la sfârşit de săptămână, când ceilalți se refugiau la ei acasă, rămâneam singur cuc în oraşul pustiu. Eram sărac lipit şi de o timiditate de pitpalac, pe care mă străduiam s-o contracarez printr-o trufie nesuferită şi o franchețe brutală. Simțeam că eram în plus pretutindeni şi unii cunoscuți mi-o şi reproşau. Mai cu seamă în redacția de la *El Heraldo*, unde scriam şi zece ore în şir într-un colț retras, fără să schimb o vorbă cu nimeni, învăluit în norii de fum de la țigările proaste pe care le fumam

necontenit, într-o solitudine fără leac. Scriam în mare grabă, adesea până în zori, şi pe benzi de hârtie de tipar pe care le duceam cu mine pretutindeni în mapa de piele.

Odată, într-unul din multele momente de neglijență de pe atunci, am uitat-o într-un taxi şi-am interpretat acest lucru, fără amărăciune, drept o nouă lovitură a nenorocului meu. N-am făcut niciun efort să o recuperez, dar Alfonso Fuenmayor, alarmat de atâta delăsare, a redactat şi a publicat o notă la sfârşitul coloanei mele: „Sâmbăta trecută a fost uitată o mapă într-un taxi. Având în vedere că posesorul acestei mape şi autorul prezentei secțiuni sunt, din pură coincidență, una şi aceeaşi persoană, am fi amândoi foarte recunoscători celui care va binevoi să ia legătura cu oricare din noi. Mapa nu conține obiecte de valoare: doar «girafe» inedite". Două zile mai târziu, cineva mi-a lăsat ciornele la poartă la *El Heraldo,* însă fără mapă, şi cu trei greşeli de ortografie corectate cu un scris frumos cu cerneală verde.

Leafa pe o zi îmi ajungea exact pentru a plăti camera, dar prăpastia sărăciei mă preocupa cel mai puțin pe vremea aceea. În nenumărate rânduri când n-am putut s-o plătesc mă duceam să citesc la cafeneaua „Roma" ca un singuratic în voia sorții noaptea, pe bulevardul Bolívar: aşa cum eram în realitate. Îl salutam de departe pe orice cunoscut, dacă binevoiam să-l privesc, şi mă duceam la separeul meu obişnuit, unde adesea citeam până mă alunga soarele. Căci continuam chiar şi pe atunci să fiu un cititor nesățios, fără nicio formație sistematică. Citeam mai cu seamă poezie, indiferent dacă era proastă, fiindcă în starea aceea de spirit jalnică eram convins că poezia proastă te duce, mai curând sau mai târziu, la cea bună.

În notele mele de la „Girafa" mă arătam foarte sensibil față de cultura populară, invers decât în povestiri, care păreau mai curând enigme kafkiene scrise de cineva care n-avea habar în ce țară trăia. Însă adevărul meu ascuns era că drama Columbiei răzbătea până la mine doar ca un ecou îndepărtat şi nu mă emoționa decât când

se dezlănțuia, făcând să curgă râuri de sânge. Aprindeam o țigară fără s-o termin pe cea dinainte, aspiram fumul cu nesațul vital cu care astmaticii sorb aerul şi cele trei pachete pe care le fumam într-o zi se trădau în culoarea unghiilor şi într-o tuse de câine bătrân care mi-a tulburat tinerețea. În sfârşit, eram timid şi trist, ca orice fiu adevărat al Caraibilor, şi-mi păzeam cu atâta gelozie intimitatea, că răspundeam la orice întrebare ce se referea la ea cu ieşiri emfatice. Eram convins că nenorocul meu, mai ales în privința femeilor şi a banilor, era din naştere şi fără leac, dar nu-mi păsa, căci credeam că n-aveam nevoie de noroc pentru a scrie bine. Nu mă interesau nici gloria, nici banii, nici bâtrânețea, pentru că eram sigur că voi muri foarte tânăr şi în stradă.

Călătoria împreună cu mama ca să vindem casa din Aracataca m-a salvat din abisul acela şi certitudinea noului roman mi-a definit orizontul unui viitor diferit. A fost o călătorie hotărâtoare printre nenumăratele pe care le-am făcut în viață, pentru că mi-a dovedit mie însumi că acea carte pe care încercasem s-o scriu era pură invenție retorică, fără niciun temei de adevăr poetic. Bineînțeles, proiectul s-a spart în țăndări când l-am confruntat cu realitatea, în acea călătorie revelatoare.

Modelul unei epopei ca aceea visată de mine nu putea fi altul decât al familiei mele, care n-a fost niciodată protagonistă şi nici victimă, ci numai martor inutil care a suferit pentru toți. Am început s-o scriu chiar din momentul întoarcerii, căci nu-mi mai folosea la nimic elaborarea cu mijloace artificiale, ci încărcătura emoțională pe care o purtam cu mine fără să ştiu şi care mă aşteptase intactă în casa bunicilor. De la primii paşi pe nisipul fierbinte al satului îmi dădusem seama că metoda mea nu era cea mai fericită pentru a descrie paradisul acela de pe pământ unde domneau dezolarea şi nostalgia, chiar dacă am petrecut mult timp trudindu-mă să găsesc metoda corectă. Vicisitudinile de la *Crónica* n-au fost un obstacol, ci tocmai dimpotrivă: un mijloc de a-mi ține

în frâu starea de neliniște.

În afară de Alfonso Fuenmayor – care m-a surprins în febra creației după câteva ceasuri de când începusem să scriu – ceilalți prieteni au crezut o bună bucată de vreme că-mi continuam vechiul proiect lucrând la *Casa.* M-am hotărât să las lucrurile așa de teama puerilă să nu se descopere eșecul unei idei de care vorbisem atâta, de parc-ar fi fost o capodoperă. Am făcut-o însă și din superstiția pe care o mai am și astăzi de a relata o poveste și a scrie alta, pentru a nu se putea ști care e una și care e alta. Mai ales în interviuri, care la urma urmelor sunt un gen de ficțiune periculos pentru scriitori timizi care nu vor să spună mai mult decât se cuvine. Insă Germán Vargas a descoperit pesemne la ce lucram, cu perspicacitatea lui misterioasă, căci la câteva luni după plecarea lui don Ramón la Barcelona i-a spus într-o scrisoare: „Cred că Gabito a abandonat proiectul cu *Casa* și s-a apucat de alt roman". Don Ramón, firește, o știa dinainte de a pleca.

De la primul rând am știut cu siguranță că noua carte trebuia să se nutrească din amintirile unui copil de șapte ani, care a supraviețuit masacrului din 1928 din zona bananieră. Însă am renunțat foarte curând, căci povestirea se limita astfel la punctul de vedere al unui personaj, fără prea multe resurse poetice care s-o relateze. Mi-am dat atunci seama că faptul de a mă fi aventurat să citesc *Ulise* la douăzeci de ani și mai târziu *Zgomotul și furia* era o îndrăzneală prematură fără viitor și m-am hotărât să le recitesc cu o optică mai puțin precaută. Într-adevăr, mult din ceea ce mi se păruse pedant sau ermetic la Joyce și la Faulkner mi s-a revelat atunci cu o frumusețe și o simplitate cutremurătoare. M-am gândit să diversific monologul prin intervenția unor voci din tot satul, ca un cor grecesc cu rol de povestitor, în genul romanului *Pe patul de moarte*, unde apar reflecțiile unei familii întregi interferându-se în jurul unui muribund. Nu m-am simțit în stare să reiau procedeul simplu de a indica numele protagoniștilor la fiecare intervenție a acestora, ca la piesele de teatru, dar mi-a venit ideea să folosesc

numai cele trei voci, a bunicului, a mamei şi a copilului, care aveau tonuri şi meniri atât de diferite, încât se puteau identifica de la sine. Bunicul din roman nu avea să fie chior cum a fost al meu, dar era şchiop; mama, distrată, dar inteligentă, ca a mea, iar copilul cuminte, sperios şi dus pe gânduri, cum am fost eu la vârsta lui. N-a fost o descoperire literară, nici pe departe, ci doar un procedeu tehnic.

Noua carte n-a suferit nicio schimbare de fond în timp ce am scris-o şi nici n-a existat vreo versiune diferită de cea originală, în afară de câteva eliminări şi adăugiri făcute cam în vreo doi ani înainte de prima sa ediție, din cauza viciului de a corecta mereu până la ultima suflare. Satul, foarte diferit de cel la care mă gândisem în proiectul anterior, îl văzusem cu ochii mei când m-am întors la Aracataca împreună cu mama, dar acest nume, aşa cum mă prevenise înțeleptul don Ramón, mi s-a părut la fel de neconvingător ca şi cel de Barranquilla, fiindcă era lipsit de suflul mitic pe care voiam să-l dau romanului. M-am hotărât deci să-l botez cu numele pe care îl cunoşteam de bună seamă, dar a cărui încărcătură magică nu mi se revelase decât în cursul călătoriei: Macondo.

A trebuit să schimb titlul *Casa* – atât de familiar pe atunci între prieteni – fiindcă nu avea nimic de a face cu noul proiect, însă am făcut greşeala de a însemna într-un caiet de şcoală titlurile care-mi treceau prin minte pe când scriam şi am ajuns astfel la peste optzeci. În sfârşit, am dat peste el, fără să-l caut, în prima versiune pe care aproape că o terminasem, când am cedat tentației de a-i scrie un prolog. Titlul mi-a sărit în ochi, fiind cel mai plin de dispreț şi totodată de compasiune cu care bunica, în reminiscențele-i aristocratice, a botezat harababura de la United Fruit Company: *Vorbe în vânt.*

Autorii care m-au stimulat cel mai mult când l-am scris au fost romancierii americani, îndeosebi cei pe care mi i-au trimis la Sucre prietenii din Barranquilla. Mai cu seamă datorită feluritelor

afinități pe care le întâlneam între culturile din extrema sudică a Statelor Unite şi cea din Caraibe, cu care mă identific în chip absolut, esențial şi de neînlocuit în structura mea omenească şi în formația mea de scriitor. Conştientizând toate acestea, am început să citesc precum un adevărat artizan al romanului, nu doar din plăcere, ci din curiozitatea nesățioasă de a descoperi cum erau scrise cărțile marilor autori. Le citeam mai întâi de la cap la coadă, apoi invers, şi le supuneam unei disecări ca de chirurg până desluşeam misterele cele mai ascunse ale structurii lor. De aceea, biblioteca mea n-a fost niciodată altceva decât un instrument de lucru, unde pot consulta pe loc un capitol din Dostoievski sau căuta o informație privitoare la epilepsia lui Iulius Caesar, ori la mecanismul carburatorului unui automobil. Am chiar şi un manual care te învață cum să comiți o crimă perfectă, pentru cazul când ar avea nevoie de aşa ceva vreunul dintre personajele mele neajutorate. Restul l-au făcut prietenii care îmi orientau lecturile şi-mi împrumutau cărțile pe care trebuia să le citesc la momentul oportun, precum şi cei care mi-au citit fără milă originalele înainte de a fi publicate.

Asemenea exemple m-au făcut să am o nouă viziune asupra menirii mele, iar proiectul cu *Crónica* mi-a dat aripi. Stăteam atât de bine cu moralul, încât, în ciuda obstacolelor de netrecut, am ajuns să facem rost de birouri proprii într-un imobil la etajul trei, fără ascensor însă, în mijlocul strigătelor vânzătoarelor şi al vacarmului autobuzelor de pe strada San Blas, care din zorii zilei şi până la şapte seara semăna cu un bâlci asurzitor. N-am făcut schimbări aproape deloc. Încă nu ne instalaseră telefon, iar aerul condiționat era o fantezie care ne putea costa mai mult decât revista, dar Fuenmayor avusese timp să umple până la refuz biroul cu enciclopediile lui vărzuite, articolele decupate din ziare în orice limbă şi celebrele sale manuale de ocupații ciudate. Pe biroul lui de director se afla memorabila maşină de scris *Underwood* pe care o salvase, punându-şi viața în mare primejdie, din incendiul de la o

ambasadă şi care astăzi e o veritabilă bijuterie a Muzeului Romantic din Barranquilla. Singurul birou în afară de al lui era ocupat de mine, cu maşina de scris împrumutată de la *El Heraldo,* în noua mea calitate de redactor-şef. Mai era acolo o masă de desen pentru Alejandro Obregón, Orlando Guerra şi Alfonso Meló, trei pictori faimoşi care s-au angajat, fiind în toate minţile, să ilustreze gratis colaborările, ceea ce au şi făcut, mai întâi datorită mărinimiei înnăscute a tuturor şi apoi pentru că nu aveam un ban nici pentru noi înşine. Fotograful cel mai constant şi cel mai exploatat a fost Quique Scopell.

În afara muncii de redactor, care îmi revenea conform funcţiei, aveam şi sarcina de a supraveghea machetarea şi de a-l ajuta pe corector, în ciuda ortografiei mele dezastruoase. Întrucât la *El Heraldo* mă angajasem să continuu cu „Girafa", nu prea aveam timp pentru a colabora cu regularitate la *Crónica.* Aveam, în schimb, destul răgaz pentru a-mi scrie povestirile în ceasurile moarte din zorii zilei.

Alfonso, specialist în toate genurile, şi-a pus mare nădejde în povestirile polițiste, pentru care avea o patimă înverşunată. Le traducea sau le selecționa, iar eu le supuneam unui proces de simplificare formală care avea să-mi fie de folos în meserie, constând în a face economie de spațiu nu numai prin eliminarea cuvintelor inutile, ci şi a faptelor de prisos, până ajungeau să exprime doar esența, fără a le afecta puterea de convingere. Adică tăiam tot ce putea fi superfluu în genul acesta drastic, în care fiecare cuvânt trebuie să corespundă întregii structuri. A fost un exercițiu dintre cele mai folositoare în cercetările mele îndărătnice pentru a învăța tehnica de a spune o poveste.

Unele dintre cele mai bune povestiri ale lui José Félix Fuenmayor ne-au salvat câteva sâmbete, dar difuzarea revistei rămânea mereu aceeaşi. Însă eternul colac de salvare a fost curajul lui Alfonso Fuenmayor, căruia nu i-au fost niciodată recunoscute meritele de om de afaceri şi care s-a dăruit revistei noastre cu o tenacitate peste

puterile lui, el însuşi încercând să facă haz de necaz, cu extraordinarul său simț al umorului. Făcea de toate, scriind de la editorialele cele mai lucide până la notele cele mai neînsemnate, cu aceeaşi stăruință cu care obținea anunțuri publicitare, credite incredibile şi materiale în exclusivitate de la colaboratori dificili. Au fost însă miracole sterile. Când vânzătorii de ziare se întorceau cu tot atâtea exemplare câte luaseră ca să le vândă, încercam să distribuim ziarul, fiecare dintre noi, în cârciumile favorite, de la „Al Treilea Bărbat" până la cele tăcute din portul fluvial, unde eram nevoiți să ne încasăm câştigurile prăpădite în soiuri de băuturi.

Unul dintre colaboratorii cei mai punctuali şi, fără îndoială, cel mai citit, a fost Vate Osio. De la primul număr din *Crónica* a fost dintre cei infailibili, iar *Jurnalul unei dactilografe*, scris de el sub pseudonimul Dolly Meló, a cucerit până la urmă inimile cititorilor. Nimeni nu putea crede că un singur om putea face atâtea munci diferite şi cli atâta gentilețe.

Bob Prieto putea împiedica naufragiul revistei scriind despre orice descoperire medicală sau artistică din Evul Mediu. Însă în materie de muncă avea o regulă subtilă: nu-s bani, nu-i colaborare. Bineînțeles că foarte curând şi cu regret din partea noastră cu el n-a mai fost nicio colaborare.

De Julio Mario Santodomingo am reuşit să publicăm patru povestiri enigmatice, scoase în engleză, pe care Alfonso le traducea cu nerăbdarea unui vânător de libelule pierdut în desişul dicționarelor sale ciudate şi pe care Alejandro Obregón Ie ilustra cu un rafinament de mare artist. Însă Julio Mario călătorea atât de mult şi cu atâtea destinații surprinzătoare, încât a devenit un colaborator invizibil. Numai Alfonso Fuenmayor a ştiut unde să dea de el şi ne-a dezvăluit secretul prințr-o frază tulburătoare:

— De câte ori văd trecând un avion, mă gândesc că în el e Julio Mario Santodomingo.

Ceilalți erau colaboratori ocazionali, care în ultimele minute înainte de închiderea ediției – sau de plată – ne făceau să stăm cu

sufletul la gură.

Bogotá s-a purtat cu noi ca de la egal la egal, dar niciunul dintre prietenii care ne-ar fi putut fi de folos nu s-a străduit în niciun fel să mențină ziarul pe linia de plutire. Cu excepția lui Jorge Zalamea, care a înțeles afinitățile dintre revista lui şi a noastră şi ne-a propus un acord de schimburi de materiale care a dat rezultate bune. Cred însă că, în realitate, nimeni n-a apreciat ceea ce la *Crónica* ținea de domeniul miracolelor. Consiliul de redacție era alcătuit din şaisprezece membri aleşi de noi, potrivit meritelor recunoscute ale fiecăruia, şi toți erau oameni în carne şi oase, însă atât de importanți şi de ocupați, că ne puteam îndoi lesne de existența lor.

Crónica a avut în viața mea şi însemnătatea secundară de a mă obliga să improvizez povestiri de urgență pentru a umple spațiile neprevăzute, în tensiunea închiderii ediției. Mă aşezam la maşina de scris în vreme ce linotipiştii şi machetiştii îşi vedeau de treaba lor şi inventam din nimic o povestire pe măsura golului. Astfel am scris *Cum face Natanael o vizită,* care mi-a rezolvat o problemă de urgență ivită în zori şi, după cinci săptămâni, *Ochi de câine albastru.*

Prima din ele a fost temeiul unei serii cu acelaşi personaj, al cărui nume l-am luat, fără să cer voie, de la André Gide. Mai târziu am scris *Sftrşitul lui Natanael* pentru a soluționa altă dramă de ultim moment. Ambele au făcut parte dintr-o secvență de şase, pe care le-am dat uitării fără păreri de rău când am înțeles că n-aveau nimic de-a face cu mine. Dintre cele pe care le-am păstrat, îmi amintesc vag de una: *Cum se îmbracă Natanael cu rochie de mireasă*, fără să am însă habar despre ce era vorba. Astăzi nu mi se pare că personajul seamănă cu cineva cunoscut şi nici că s-ar fi întemeiat pe experiențe proprii sau străine. Nici măcar nu-mi pot imagina cum putea să fie a mea o povestire cu o temă atât de echivocă. La urma urmei, Natanael era un risc literar lipsit de orice interes omenesc. E bine să-mi amintesc de eşecurile acestea, ca să nu uit că un personaj nu se inventează pornind de la zero, cum am

vrut să procedez cu Natanael. Din fericire, imaginația nu m-a ajutat să ajung atât de departe de mine însumi şi, din păcate, eram convins că munca literară trebuia să fie plătită la fel de bine ca aceea a zidarului şi că, dacă-i plăteam bine şi la timp pe tipografi, cu atât mai îndreptățit trebuia să-i plătim pe scriitori.

Ecourile optimiste ale muncii noastre la *Crónica* ne parveneau prin scrisorile lui don Ramón adresate lui Germán Vargas. Se interesa de noutățile cele mai neaşteptate şi de prietenii şi evenimentele din Columbia, iar Germán îi trimitea tăieturi din presă şi îi povestea în scrisori interminabile despre toate câte erau interzise de cenzură. Cu alte cuvinte, pentru el erau două *Crónica:* cea pe care o făceam noi şi cea pe care Germán i-o trimitea în rezumat la sfârşit de săptămână. Aşteptam comentariile entuziaste sau severe ale lui don Ramón pe marginea articolelor noastre cu cea mai mare nerăbdare.

Am aflat întâmplător că una dintre numeroasele cauze care au explicat greutățile revistei şi chiar incertitudinile grupului era atribuită nenorocului meu înnăscut şi molipsitor. Ca dovadă mortală era pomenit reportajul meu despre Berascochea, fotbalistul brazilian, prin care am vrut să împletim armonios sportul şi literatura într-un nou gen, şi aceasta a fost lovitura de grație. Când am aflat de faima mea de piază-rea, ea se şi răspândise printre clienții de la „Japy“. Demoralizat până în adâncul sufletului, am comentat faptul cu Germán Vargas, care era în cunoştință de cauză, ca şi restul grupului.

— Stai liniştit, maestre, mi-a spus fără nicio ezitare. A scrie cum scrii dumneata nu se explică decât printr-o stea norocoasă cu care nu se poate pune nimeni.

N-am avut parte numai de seri proaste. Cea de pe 27 iulie 1950, în casa veşnic pusă pe petreceri a negresei Eufemia, a avut o certă valoare istorică în viața mea de scriitor. Nu mai ştiu din ce pricină binecuvântată patroana comandase o tocăniță nemaipomenită cu patru feluri de carne, iar bâtlanii pitici, stârniți de mirosurile

pătrunzătoare, şi-au întețit strigătele în jurul cuptorului. Un client cuprins de frenezie a înhățat unul de gât şi l-a aruncat viu în oala care fierbea. Pasărea n-a mai apucat să scoată decât un singur țipăt de durere cu o ultimă bătaie de aripi şi s-a cufundat în străfundurile iadului. Barbarul criminal încercă să prindă altul, dar negresa Eufemia se ridicase deja de pe tron, cu autoritatea-i de nezdruncinat.

— Potoleşte-te, ce naiba! a strigat. Păsările astea o să-ți scoată ochii.

Numai pe mine m-a impresionat scena aceea, căci am fost singurul pe care nu l-a lăsat inima să guste din tocănița pângărită. În loc să mă duc să mă culc, m-am repezit la sediul revistei şi am scris dintr-o singură trăsătură de condei povestea celor trei clienți de la un bordel cărora bâtlanii pitici le-au scos ochii şi nimeni n-a crezut aşa ceva. N-avea decât patru pagini bătute la dublu rând şi era povestită la persoana întâi plural de un glas fără nume. Este de un realism transparent şi totuşi cea mai enigmatică dintre povestirile mele şi, în plus, m-a călăuzit pe un drum pe care eram gata să-l abandonez deoarece nu mai aveam forță, începusem să scriu la patru, în zorii zilei de vineri, şi am terminat la opt dimineața, tulburat de o revelație de prezicător. Cu complicitatea infailibilului Porfirio Mendoza, machetistul remarcabil de la *El Heraldo,* am refăcut diagrama prevăzută pentru numărul de a doua zi. În ultimul moment, exasperat de ghilotina închiderii ediției, i-am dictat lui Porfirio titlul definitiv, pe care reuşisem în sfârşit să-l găsesc chiar atunci, şi el l-a scris direct la linotip: *Noaptea bâtlanilor pitici.*

A fost pentru mine începutul unei noi epoci, după nouă povestiri care pluteau încă în limbul metafizic şi în momentul în care nu mai aveam niciun gând de a continua cu un gen pe care nu reuşeam să-l stăpânesc. Jorge Zalamea a reprodus povestirea în luna următoare în *Critica,* excelenta revistă de poezie autentică. Am recitit-o după cincizeci de ani, înainte de a scrie acest paragraf, şi

cred că nu i-aş schimba nicio virgulă. În toiul harababurii vieții mele fără busolă, acela a fost începutul unei primăveri.

Țara însă intra în vrie. Laureano Gómez se întorsese de la New York pentru a fi proclamat candidat al conservatorilor la preşedinția Republicii. Liberalii s-au abținut în fața dezlănțuirii violenței, iar Gómez a fost ales fără contracandidați la 7 august 1950. Deoarece Congresul îşi încheiase sesiunea, a fost învestit în fața Curții Supreme de Justiție.

Abia dacă a apucat să guverneze în fapt, pentru că după cincisprezece luni s-a retras de la preşedinție din motive reale de sănătate. A fost înlocuit de juristul şi parlamentarul conservator Roberto Urdaneta Arbeláez, primul dintre cei desemnați ca preşedinte ad-interim. Inițiații au interpretat aceasta drept manevră cu totul specifică lui Laureano Gómez, ce consta în a lăsa puterea pe alte mâini, dar fără s-o piardă, continuând să conducă de la el de acasă prin intermediar. Şi, în cazuri urgente, prin telefon.

Cred că întoarcerea lui Alvaro Cepeda după ce şi-a luat diploma la Universitatea Columbia, cu o lună înainte de sacrificarea bâtlanului pitic, a fost hotărâtoare ca să pot face față vitregiei sorții din zilele acelea. S-a întors cu pârul şi mai răvăşit şi fără mustața ca peria, parcă mai nărăvaş decât la plecare. Germán Vargas şi cu mine, care îl aşteptam de luni de zile cu teama că îl domesticiseră la New York, ne-am prăpădit de râs când l-am văzut coborând din avion cu sacou şi cravată şi salutând de pe scara avionului cu romanul lui Hemingway abia publicat, *Dincolo de râu şi printre copaci.* I l-am smuls din mână, l-am mângâiat pe amândouă copertele şi, când am vrut să-l întreb ceva, Alvaro mi-a luat vorba din gură:

— E un rahat!

Germán Vargas, sufocându-se de râs, mi-a şoptit Ia ureche: „S-a întors neschimbat[37]. Totuşi, Alvaro ne-a lămurit mai târziu că judecata lui asupra cărții era o glumă, fiindcă abia începuse s-o citească în avion de la Miami, În orice caz, ne-a ridicat moralul pentru că era atins, mai mult decât fusese vreodată, de virusul jurnalismului, al cinematografului şi al literaturii. În lunile următoare, pe când s-a adaptat din nou, ne-a ținut la o temperatură de patruzeci de grade.

A fost o contaminare imediată. „Girafa", care de trei luni se învârtea pe loc ca orbeții, a început să respire cu două fragmente smulse din ciorna romanului *Casa.* Unul era „Fiul colonelului", care nu s-a născut niciodată; celălalt era „Ny", o copilă fugară la a cărei poartă am bătut adesea, în căutare de drumuri inedite, şi care nu mi-a răspuns niciodată. Mi-am recăpătat apoi interesul de adult pentru benzile desenate, nu ca o distracție de duminică, ci ca un nou gen literar izgonit pe nedrept în camera copiilor. În iureşul atâtor eroi, preferatul meu a fost Dick Tracy. Şi, pe deasupra, mi-am recâştigat cultul pentru cinematograf pe care mi l-a sădit bunicul şi mi l-a întreținut don Antonio Daconte în Aracataca, iar Alvaro Cepeda l-a prefăcut într-o pasiune evlavioasă într-o țară unde filmele cele mai bune erau cunoscute din poveştile călătorilor. A fost un mare noroc că întoarcerea lui a coincis cu premiera a două capodopere: *Intruder in the Dust*, regizat de Clarence Brown după romanul lui William Faulkner, şi *Portretul lui Jenny*, regizat de William Dieterle după romanul lui Robert Nathan. Am comentat ambele filme în „Girafa", după lungi discuții cu Alvaro Cepeda. Interesul meu a fost atât de viu, că am început să văd cinematograful cu alți ochi.

Înainte de a-l cunoaşte pe Alvaro, nu ştiam că cel mai im portant era numele regizorului, ultimul care apare pe generic. Pentru mine

---

[37] *Nechemat în țărână* (în engleză în original).

a face film însemna doar să scrii scenarii şi să conduci actori, iar restul era făcut de numeroşii componenți ai echipei. Când s-a întors, Alvaro mi-a ținui un curs întreg pe bază de strigăte şi rom alb până s-a crăpat de ziuă, la mesele cârciumilor celor mai rău famate, ca să mă învețe dintr-o dată ceea ce îl învățaseră despre cinematograf în Statele Unite, şi ne apucau zorile visând cu ochii deschişi să facem la fel şi în Columbia.

În afară de izbucnirile acestea scăpărătoare, prietenilor care îl urmam pe Alvaro în viteza lui de crucişător ne făcea impresia că nu avea seninătatea necesară ca să se aştearnă la scris. Noi, cei care îl vedeam de aproape, nu ni-l puteam închipui stând jos mai mult de o oră la niciun birou. Totuşi, la două sau trei luni de la întoarcerea lui, Tita Manotas – logodnica lui de mulți ani şi soția de toată viața – ne-a telefonat îngrozită pentru a ne povesti că Alvaro îşi vânduse faimoasa camionetă şi uitase în torpedo originalele povestirilor sale inedite, din care nu mai avea nicio copie. Nu se străduise deloc să le găsească, invocând argumentul tipic pentru el că erau „şase ori şapte povestiri de rahat". Prieteni şi colaboratori am ajutat-o pe Tita să caute camioneta, revândută în mai multe rânduri pe litoralul Caraibilor şi în zona din interiorul țării până la Medellín. În sfârşit, am dat de ea într-un atelier din Sincelejo, la vreo două sute de kilometri depărtare. Am încredințat Titei originalele scrise pe benzi de hârtie de tipar, şifonate şi incomplete, de teamă că Alvaro avea să le rătăcească iar, din neglijență sau dinadins.

Două dintre aceste povestiri s-au publicat în *Crónica,* iar pe celelalte le-a păstrat Germán Vargas vreo doi ani, până ce se găsea o soluție de editare. Pictorița Cecilia Porras, mereu credincioasă grupului, le-a ilustrat cu nişte desene inspirate ce erau o radiografie a lui Alvaro în toate ipostazele în care putea apărea în acelaşi timp: şofer de camion, clovn de bâlci, poet nebun, student la Universitatea Columbia sau la oricare alta, în afară de postura de om obişnuit. Cartea a fost scoasă de librăria „Mundo" cu titlul *Stăteam cu toții în aşteptare,* şi a fost un adevărat eveniment

editorial care a trecut neobservat numai în ochii criticii docte. Pentru mine – şi aşa am şi scris pe atunci – a fost cea mai bună carte de povestiri publicată în Columbia.

Alfonso Fuenmayor, la rândul lui, a scris comentarii critice şi de maestru în Litere prin ziare şi reviste, dar avea o mare pudoare să le publice în volum. Era un cititor de o apetență ieşită din comun, care abia dacă se putea compara cu cea a lui Alvaro Mutis sau Eduardo Zalamea. El şi Germán Vargas erau critici atât de severi, că ar fi fost şi mai severi cu propriile povestiri decât cu cele ale semenilor, dar mania lui de a descoperi valori tinere n-a dat niciodată greş. A fost primăvara aceea creativă în care s-a răspândit zvonul insistent că Germán petrecea nopți albe scriind povestiri magistrale, dar nu s-a ştiut nimic de soarta lor până după mulți ani, când s-a încuiat în dormitorul din casa părintească şi le-a ars, cu câteva ceasuri înainte de a se căsători cu consăteana mea, Susana Linares, pentru a fi sigur că nici măcar ea n-avea să le citească. Se presupune că erau povestiri şi eseuri, poate şi ciorna unui roman, dar Germán n-a spus niciodată vreun cuvânt despre ele, nici înainte şi nici după, şi numai în ajunul nunții şi-a luat precauții drastice pentru ca femeia care avea să-i devină soție a doua zi să nu afle nimic. Susana şi-a dat seama, dar n-a intrat în cameră să-l oprească, fiindcă soacra ei nu i-ar fi dat voie. „Pe vremea aceea, mi-a spus Suzi după câțiva ani, cu umorul ei biciuitor, o logodnică nu putea intra înainte de nuntă în dormitorul viitorului soț.“

Nu trecuse bine anul când scrisorile de la don Ramón au început să fie mai puțin explicite şi tot mai triste şi mai rare. Intrând în librăria „Mundo“ la 7 mai 1952, la amiază, n-a fost nevoie ca Germán să-mi spună că don Ramón murise, cu două zile înainte, în Barcelona visurilor lui. Un singur comentariu, în drum spre cafeneaua unde ne adunam la prânz, a fost pe buzele tuturor:

— Ce chestie groaznică!

Pe atunci n-am fost conştient că trăiam un an deosebit din viața

mea, dar astăzi nu mă îndoiesc că a fost decisiv. Până în momentul acela mă împăcasem cu înfățișarea mea de vagabond. Eram iubit şi respectat de mulți, şi admirat de unii, într-un oraş unde fiecare trăia după cum îl tăia capul. Duceam o viață socială intensă, participam la întruniri artistice şi mondene, cu sandalele mele de pelerin ce păreau cumpărate pentru a-l imita pe Alvaro Cepeda, cu o singură pereche de pantaloni de doc şi cu două cămăşi de bumbac pe care le spălam la duş.

De la o zi la alta, din diverse motive – dintre care unele prea frivole – am început să mă îmbrac mai cu grijă, m-am tuns ca un recrut, mi-am tăiat mustața mai subțire şi am învățat să folosesc nişte pantofi de senator pe care mi i-a dăruit fără să-i fi purtat deloc doctorul Rafael Marriaga, membru itinerant al grupului şi istoric al oraşului, fiindcă îi erau mari. Datorită dinamicii inconştiente a arivismului social am început să simt că mă sufocam de căldură în camera din Zgârie-nori, de parcă Aracataca ar fi fost în Siberia, şi să mă consum din pricina clienților în trecere, care vorbeau tare dimineața când se sculau, şi nu încetam cu bombănitul pentru că păsările de noapte îşi tot aduceau la ele în cameră cete întregi de marinari de apă dulce.

Astăzi îmi dau seama că alura mea de vagabond nu se datora nici sărăciei şi nici faptului că eram poet, ci fiindcă îmi îndreptam toată energia, cu înverşunare, spre a învăța să scriu. Îndată ce am zărit drumul cel bun mi-am părăsit camera din Zgârie-nori şi m-am mutat în liniştitul cartier Prado, la celălalt capăt al oraşului şi la celălalt pol al societății, la două străzi de casa lui Meira Delmar şi la cinci de faimosul hotel unde băieții de bani gata dansau cu amantele lor fecioare după slujba de duminică de la biserică. Sau, cum spunea Germán, am început s-o duc mai bine spre răul meu.

Locuiam în casa surorilor Avila – Esther, Mayito şi Tona – pe care le cunoscusem la Sucre, şi care se străduiau de multă vreme să mă izbăvească de destrăbălare. În loc de cămăruța de carton unde m-am dezbărat de atâtea nazuri de nepot răsfățat, aveam la ele un

dormitor doar al meu, cu baia aferentă, şi o fereastră ce da spre grădină, iar pe cele trei mese zilnice plăteam abia o idee mai mult decât leafa mea de căruţaş. Mi-am cumpărat o pereche de pantaloni şi o jumătate de duzină de cămăşi tropicale, cu flori şi păsări, care o bucată de vreme mi-au adus o faimă secretă de poponar de vapor. Pe vremea aceea îmi întâlneam pretutindeni vechii prieteni cu care nu mă mai văzusem de mult. Am descoperit cu bucurie că ei citau din memorie aiurelile din „Girafa", că erau cititori fanatici ai revistei *Crónica* din ceea ce numeau ei amor propriu sportiv şi chiar că îmi citeau povestirile, fără a ajunge să le şi înţeleagă. L-am întâlnit pe Ricardo González Ripoll, vecinul meu de dormitor la Liceul Naţional, care se stabilise la Barranquilla cu diploma de arhitect şi în mai puţin de un an îşi rezolvase viaţa, cu un Chevrolet „coadă de raţă", de vârstă incertă, unde îngrămădea în zorii zilei chiar şi opt pasageri. Mă lua de acasă pe înserat, de trei ori pe săptămână, să încingem chefuri cu noii prieteni obsedaţi de gândul că trebuie să redreseze situaţia ţării, unii cu formule de magie politică, iar alţii luându-se la bătaie cu poliţia.

Când a aflat noutăţile astea, mama mi-a trimis un mesaj foarte în stilul ei: „Banii atrag după sine bani". Celor din grup nu le-am spus nimic de mutare, până într-o seară când i-am întâlnit la masa de la cafeneaua „Japy" şi mi-am însuşit magistrala formulă a lui Lope de Vega: „Şi rânduitu-m-am, căci dezordinii mele capăt se cuvenea să-i pun". Nu-mi amintesc să fi auzit asemenea fluierături nici pe un stadion de fotbal. Germán a pus rămăşag că n-o să-mi treacă nicio idee prin cap dacă nu era concepută în Zgârie-nori. După Alvaro, n-aveam să supravieţuiesc crampelor pricinuite de trei mese pe zi Ia orele cuvenite. Alfonso, în contraofensivă, a protestat pentru samavolnicia lor de a se amesteca în viaţa mea particulară şi a îngropat subiectul, punând pe tapet o problemă despre urgenţa de a se lua măsuri radicale pentru soarta revistei *Crónica.* Cred că în fond se simţeau vinovaţi de harababura vieţii mele, dar erau prea delicaţi ca să nu-mi întâmpine hotărârea cu un suspin de uşurare.

Tocmai pe dos decât era de aşteptat, sănătatea şi moralul meu s-au îndreptat. Citeam mai puțin fiindcă nu prea aveam timp, dar am îmbunătățit calitatea notelor de la „Girafa" şi m-am străduit să scriu mai departe la *Vorbe în vânt* în noua mea cameră, la o maşină preistorică, împrumutată de Alfonso Fuenmayor, în zorii zilei pe care înainte îi prăpădeam cu Mono Guerra. Într-o după-amiază, când toate treburile erau rezolvate la redacția ziarului, puteam scrie articolul pentru rubrica „Girafa", un editorial, câteva dintre numeroasele mele ştiri fără semnătură, puteam prescurta o povestire polițistă şi redacta notele de ultimă oră la închiderea ediției. Din fericire, în loc să devină cu timpul tot mai uşor de scris, romanul în curs a început să-mi impună propriile criterii împotriva alor mele şi am avut naivitatea să interpretez aceasta ca un semn de bun augur.

O duceam atât de bine cu moralul, că am improvizat de urgență povestirea mea numărul zece – *Cineva împrăştie trandafirii aceştia* – deoarece comentatorul politic căruia îi rezervasem trei pagini la *Crónica* pentru un articol de ultimă oră făcuse infarct. Numai când mi-am corectat şpalturile povestirii am descoperit că era tot o dramă statică dintre cele pe care ajunsesem să le scriu fără să-mi dau seama. Această surpriză neplăcută mi-a adâncit remuşcările de a fi trezit un prieten cu puțin înainte de miezul nopții pentru a-mi scrie articolul în mai puțin de trei ceasuri. Cu această stare sufletească de penitent am scris povestirea exact în acest timp, iar luni am ridicat din nou în fața consiliului editorial problema urgenței de a ieşi pe teren ca să putem scoate revista din marasmul în care se afla, cu reportaje de şoc. Însă ideea – care era a tuturor – a fost respinsă şi de această dată, cu un argument care-mi cânta în strună: dacă ieşeam pe teren, cu concepția noastră idilică despre reportaj, revista n-ar mai fi gata la timp. A trebuit s-o iau drept compliment, dar nu mi-am putut scoate din cap niciodată gândul îngrozitor că adevăratul motiv era amintirea ingrată a reportajului meu despre Berascochea.

O mare consolare în acele zile a fost telefonul de la Rafael Escalona, autorul melodiilor care se cântau şi se mai cântă şi astăzi în această parte a lumii. Barranquilla era un centru vital, unde veneau adesea trubadurii cu acordeon pe care îi cunoşteam de la petrecerile din Aracataca, iar muzica lor era intens mediatizată la posturile de radio de pe coasta Caraibilor. Unul dintre cântăreții foarte cunoscuți pe atunci era Guillermo Buitrago, care se lăuda cu faptul că aducea ultimele noutăți din Provincie. Altul, extrem de popular, era Crescendo Salcedo, un indian desculț care se înființa în colțul unde se afla cârciuma „Americana", cântând pe nemâncate cântece proprii şi ale altora cu o voce parcă dogită, dar cu o măiestrie fără pereche, ce l-a făcut faimos printre nenumărații trecători de pe strada San Blas. Mi-am petrecut bună parte din prima tinerețe stând prin preajma lui, fără să-l salut măcar, fără să mă arăt, până învățam pe dinafară vastul lui repertoriu de cântece ale tuturor.

Pasiunea aceasta a ajuns la culme într-o după-amiază de picoteală când telefonul m-a întrerupt din scrisul pentru „Girafa". O voce la fel cu cea a atâtor cunoscuți din copilărie m-a salutat fără nicio introducere:

— Salut, frate. Sunt Rafael Escalona.

Cinci minute mai târziu ne întâlneam într-un separeu la cafeneaua „Roma" şi am legat atunci o prietenie pentru toată viața. N-am apucat bine să ne salutăm, că l-am şi rugat să-mi cânte ultimele sale melodii. Erau versuri răzlețe, cântate cu o voce foarte joasă şi cumpănită, în ritmul degetelor care băteau în masă. Poezia populară de pe meleagurile noastre se preumbla cu un veşmânt nou în fiecare strofă. „Îți voi dărui un buchet de nu-mă-uita, să faci întocmai cum le spune numele", cânta el. La rândul meu, i-am demonstrat că ştiam pe dinafară cele mai frumoase cântece din regiunea lui, învățate în fragedă copilărie din râul învolburat al tradiției orale. Insă cel mai tare l-a surprins faptul că eu vorbeam de Provincie de parcă aş cunoaşte-o.

Cu doar câteva zile înainte, Escalona făcuse o călătorie cu autobuzul de la Villanueva la Valledupar, răstimp în care a compus în gând melodia şi versurile unui nou cântec, pentru carnavalul de duminica următoare. Era metoda lui magistrală, fiindcă nu ştia să scrie notele şi nici să cânte la vreun instrument. Într-unui din satele de pe parcurs s-a urcat un trubadur ambulant, cu opinci şi acordeon, dintre nenumărații care străbăteau regiunea cântând de la un bâlci la altul. Escalona l-a aşezat lângă el şi i-a cântat la ureche singurele două strofe pe care apucase să le termine.

Trubadurul, fericit, s-a dat jos la Villanueva, şi Escalona a mers mai departe până la Valledupar, unde a fost nevoit să se bage în pat, asudând din pricina unei febre de patruzeci de grade de la o răceală banală. După trei zile a venit duminica începerii carnavalului şi cântecul rămas neterminat pe care Escalona i-l cântase în secret prietenului ocazional a bătut toate melodiile vechi şi noi de la Valledupar până la capul de la Vela. Pe când zăcea asudând cu febră la vreme de carnaval, numai el a ştiut cine a răspândit cântecul şi cine i-a pus numele de *Bătrâna Sara.*

Povestea e adevărată, dar nu şi ieşită din comun într-o zonă şi la o breaslă unde nimic nu e mai firesc decât ceea ce stârneşte uimire. Acordeonul, fără a fi un instrument tipic Columbiei şi nici răspândit aici, este popular în provincia Valledupar, fiind poate importat din Aruba şi Curazao. În timpul celui de Al Doilea Război Mondial s-a întrerupt importul de acordeoane din Germánia, iar cele care existau în toată Provincia au supraviețuit prin grija posesorilor lor locali. Unul dintre aceştia a fost Leandro Díaz, un tâmplar care era nu numai compozitor genial şi maestru al acordeonului, ci şi unicul care s-a priceput să le repare cât a durat războiul, deşi era orb din naştere. Aceşti trubaduri tipici îşi duceau viața colindând din sat în sat şi cântând despre întâmplări hazlii şi simple din viața de zi cu zi, pe la sărbători religioase şi păgâne, şi mai cu seamă Ia dezlănțuirea carnavalurilor. Rafael Escalona era un caz diferit. Fiu al colonelului Clemente Escalona, nepot al

celebrului episcop Celedon şi absolvent al liceului din Santa Marta care îi poartă numele, a început să compună din fragedă vârstă, scandalizându-şi familia care socotea că a cânta la acordeon o îndeletnicire de om simplu. Era nu numai singurul trubadur cu bacalaureat, ci şi unul dintre puținii care ştiau să citească şi să scrie pe vremea aceea, şi bărbatul cel mai mândru şi cel mai uşuratic care a existat vreodată. Dar nu-i nici primul, nici ultimul: acum sunt cu sutele şi din ce în ce mai tineri. Bill Clinton a înțeles şi el aceasta în cele de pe urmă zile ale preşedinției lui, când a ascultat un grup de şcolari veniți din Provincie pentru a-i cânta la Casa Albă.

În zilele acelea norocoase m-am întâlnit din întâmplare cu Mercedes Barcha, fata farmacistului din Sucre pe care o cerusem în căsătorie de la treisprezece ani. Şi, spre deosebire de alte dăți, mi-a acceptat în sfârşit invitația de a merge să dansăm duminica viitoare la Hotelul Prado. Doar atunci am aflat că se mutase la Barranquilla cu familia din cauza situației politice, tot mai apăsătoare. Demetrio, tatăl ei, un liberal de vază, nu s-a speriat la cele dintâi amenințări care s-au abătut asupra lui când s-au pornit iar persecuțiile şi mârşăvia cu afişele. Însă la insistențele familiei a lichidat puținul pe care îl mai avea la Sucre şi şi-a instalat farmacia la Barranquilla, lângă Hotelul Prado. Deşi avea vârsta părintelui meu, mi-a arătat întotdeauna o prietenie tinerească pe care obişnuiam s-o însuflețim la cârciuma de peste drum, şi nu o dată am ajuns să ne îmbătăm criță împreună cu toată banda la „Al Treilea Bărbat". Mercedes îşi făcea pe atunci studiile la Medellín şi venea acasă doar în vacanțele de Crăciun. A fost întotdeauna simpatică şi amabilă cu mine, dar avea un talent de iluzionist să se strecoare printre întrebări şi răspunsuri şi să nu promită nimic precis. Am fost nevoit să accept aceasta interpretând-o ca un fel de strategie mai milostivă decât indiferența sau respingerea şi mă mulțumeam să mă văd cu tatăl ei şi cu prietenii în cârciuma de peste drum. Dacă el nu şi-a dat seama de intențiile mele în vacanța aceea plină de nerăbdare, a fost

numai pentru că era secretul cel mai bine păstrat în primele douăzeci de veacuri după Hristos. În mai multe rânduri s-a lăudat la „Al Treilea Bărbat” cu fraza menționată de ea la Sucre, la primul nostru bal: „Tata zice că nu s-a născut încă prințul care o să se însoare cu mine”. N-am aflat dacă ea l-a şi crezut, dar se punã ca şi cum ar fi fost aşa, până în ajunul acela de Crăciun când a acceptat să ne întâlnim duminică la matineul dansant de la Hotelul Prado. Sunt atât de superstițios, că i-am pus hotărârea pe seama pieptănăturii şi a mustății de artist pe care mi le făcuse frizerul, şi a costumului de in nealbit şi cravatei de mătase cumpărate pentru această ocazie de la un bazar turcesc. Convins că avea să vină cu tatăl ei, ca pretutindeni, am luat-o şi pe sora mea Aída Rosa, care îşi petrecea vacanța la mine. Însă Mercedes se înființă singurică, dansă cu atâta naturalețe şi se purtă cu atâta ironie, că orice propunere serioasă i-ar fi părut ridicolă. În ziua aceea s-a inaugurat sezonul de neuitat al consăteanului meu Pacho Galăn, creatorul celebru al acelui *merecumbe*[38] care s-a dansat ani în şir şi a fost izvorul unor noi melodii din Caraibe care se mai cântă şi astăzi. Ea dansa foarte bine ritmurile la modă şi profita de măiestria ei pentru a evita cu subtilitate magică propunerile cu care o asaltam. Mi se pare că tactica era să mă facă să cred că nu mă lua în serios, dar o făcea cu atâta iscusință, că găseam mereu calea de a merge mai departe.

La douăsprezece fix s-a speriat că e târziu şi m-a lăsat baltă în mijlocul dansului, nevrând s-o conduc nici măcar până la uşă. Surorii mele i s-a părut atât de ciudat, încât s-a simțit oarecum vinovată, şi încă mă mai întreb dacă nu cumva exemplul acela prost nu a avut vreo legătură cu hotărârea ei bruscă de a intra la mănăstirea călugărițelor salesiene[39] din Medellín. Din ziua aceea,

---

[38] Dans popular columbian.

[39] Surorile Saleziene ale lui Don Bosco, cunoscute oficial sub numele de Fiicele Mariei, Ajutoare ale Creştinilor (italiană: Figlie di Maria

Mercedes şi cu mine am ajuns să ne inventăm un cod personal prin care să ne înțelegeam fără să ne spunem nimic, şi chiar fără să ne vedem.

Am avut iar veşti de la ea după o lună, pe 22 ianuarie anul următor, când mi-a lăsat la *El Heraldo* un mesaj laconic: „L-au omorât pe Cayetano“. Pentru noi nu putea fi decât unul singur: Cayetano Gentile, prietenul nostru din Sucre, animator de petreceri şi veşnic îndrăgostit, care era pe punctul de a deveni medic. Versiunea imediată a fost că îl omorâseră înjunghiindu-l doi frați ai învățătoarei de la şcoala din Chaparral, aceea pe care am văzut-o când o ducea pe calul lui. În cursul zilei, dând o telegramă după alta, am refăcut toată istoria.

Pe vremea aceea încă nu era uşor să telefonezi şi convorbirile personale interurbane erau stabilite prin telegrame prealabile. Reacția mea neîntârziată a fost cea de reporter. M-am hotărât să mă duc la Sucre ca să scriu despre cele întâmplate, dar la ziar mi-au interpretat decizia ca fiind un impuls sentimental. Şi astăzi înțeleg acest lucru, căci încă de pe atunci noi, columbienii, ne omoram unii pe alții pentru orice motiv, iar uneori le născoceam ca să ne omorâm, însă crimele pasionale erau considerate drept un lux pentru cei bogați de la oraşe. Mi s-a părut că subiectul era etern şi am început să strâng date de la martori, până când mama mi-a descoperit intențiile ascunse şi m-a rugat să nu scriu reportajul. Cel puțin cât mai era în viață mama lui Cayetano, dona Julieta Chimento, care mai era şi naşa de botez a lui Hernando, fratele meu numărul opt, ceea ce pentru mama era motivul precumpănitor. Dreptatea ei – neapărat necesară unui bun reportaj – cântărea

---

Ausiliatrice; prescurtat FMA) sunt un institut religios feminin format de Sfânta Maria Domenica Mazzarello în 1872. Au fost înființate pentru a lucra alături de Sfântul Giovanni Bosco și Salezienii lui Don Bosco în proiectele sale de predare la Torino. Ei continuă să fie un ordin de predare în întreaga lume.

mult. Doi frați ai învățătoarei îl urmăriseră pe Cayetano când acesta a încercat să se refugieze la el acasă, dar dona Julieta se repezise să încuie poarta de la stradă, fiindcă a crezut că fiul ei era deja la el în dormitor. Aşa încât n-a putut intra şi l-au omorit cu lovituri de cuțit chiar în poarta încuiată.

Reacția mea imediată a fost să mă aşez să scriu reportajul crimei, dar m-am izbit de tot felul de piedici. Nu mă mai interesa acum crima în sine, ci tema literară a responsabilității colective. Dar niciun argument n-a convins-o pe mama şi mi s-a părut o lipsă de respect să scriu fără încuviințarea ei. Totuşi, din ziua aceea n-a mai trecut niciuna în care să nu-mi dea ghes dorința de a-l scrie. Începusem să mă resemnez şi odată, după mulți ani, pe când aşteptam să plec în aeroportul din Alger, uşa salonului de la clasa întâi se deschise pe neaşteptate şi intră un prinț arab cu tunica imaculată a seminției sale, ținând pe pumnul strâns o femelă splendidă de şoim călător, care în loc de gluga de piele obişnuită la dresarea clasică avea o cască de aur incrustată cu diamante. Mi-am amintit, fireşte, de Cayetano Gentile, care deprinsese de la tatăl lui frumosul meşteşug al vânătorii cu şoimi, la început cu păsări autohtone, iar apoi cu exemplare magnifice aduse din Arabia Felix. În momentul când a murit, avea la moşie o crescătorie adevărată de şoimi, cu două femele şi un mascul dresați pentru vânătoarea de potârnichi, şi un şoim scoțian pentru propria apărare. Eu cunoşteam pe atunci interviul epocal pe care George Plimpton i l-a luat lui Ernest Hemingway în *The Paris Review* despre procesul transformării unui personaj din viața reală într-un personaj de roman. Hemingway i-a răspuns: „Dacă aş explica întocmai cum se face aşa ceva, ar putea fi uneori un manual pentru avocații specialişti în cazuri de defăimare". Însă din dimineața aceea providențială de la Alger situația mea ajunsese exact invers: nu mă simțeam în stare să trăiesc mai departe împăcat cu mine însumi dacă nu scriam istoria morții lui Cayetano.

Mama era nestrămutată în hotărârea ei de a mă împiedica s-o

scriu, ținând piept oricărui argument până când, după treizeci de ani de la această dramă, m-a sunat chiar ea la Barcelona pentru a-mi da vestea tristă că Julieta Chimento, mama lui Cayetano, murise fără să-şi mai revină după dispariția fiului ei. Dar de data aceasta, cu morala ei inflexibilă, mama n-a mai găsit motive ca să zădărnicească reportajul.

— Nu te rog decât un singur lucru, ca mamă, mi-a spus. Tratează-l pe Cayetano ca şi cum ar fi fost băiatul meu.

Povestea, cu titlul *Cronica unei morți anunțate*, s-a publicat doi ani mai târziu. Mama n-a citit-o dintr-un motiv pe care-l păstrez ca pe o altă bijuterie de a ei în muzeul meu personal: „Ceva care s-a sfârşit atât de trist în viață nu poate ieşi bine într-o carte". La o săptămână de la moartea lui Cayetano, telefonul din biroul meu a sunat la cinci după-amiaza, când mă apucam să-mi scriu coloana zilnică de la *El Heraldo.* Îmi telefona tata, care tocmai sosise la Barranquilla fără să îmi fi dat de veste şi acum mă aştepta să vin de urgență la cafeneaua „Roma". Încordarea din vocea lui m-a speriat, dar şi mai tare m-a alarmat să-l văd ca niciodată, neglijent şi nebărbierit, cu costumul azuriu de la 9 aprilie mototolit de zăpuşeala de pe drum şi abia susținut de ciudata seninătate a celor învinşi.

Am fost atât de copleşit, că nu mă simt în stare să redau tristețea şi luciditatea cu care tata mi-a adus la cunoştință dezastrul de acasă. Sucre, paradisul vieții uşoare şi al fetelor frumoase, pierise în cutremurul violenței politice. Moartea lui Cayetano nu era decât un simptom.

— Tu nu-ți dai seama cum e în iadul de acolo, fiindcă trăieşti în oaza asta de pace, îmi spuse. Dar mai suntem încă în viață pentru că Domnul ne apără.

Era unul dintre puținii membri ai Partidului Conservator care nu fuseseră nevoiți să se ascundă de furia liberalilor după 9 aprilie, iar acum chiar aceia dintre ai lui care se adăpostiseră în umbra sa îl desconsiderau pentru moderația de care dăduse dovadă. Mi-a

descris un tablou atât de înspăimântător – şi atât de real – încât îi justifica pe deplin hotărârea nebunească de a lăsa totul pentru a-şi duce familia la Cartagena. Eu nu găseam niciun argument împotrivă şi nici n-aveam inima să-l contrazic, dar am crezut că puteam să-i propun o soluție mai puțin drastică decât mutarea imediată.

Era nevoie de timp de gândire. Ne-am băut în linişte răcoritoarele, adâncit fiecare în gândurile sale, şi el şi-a recăpătat idealismul febril înainte de a goli paharul, lăsându-mă fără grai. „Singura mea consolare în toată povestea asta – spuse cu un suspin tremurat – e bucuria că în sfârşit îți poți termina studiile." Nu i-am spus niciodată cât de tare m-a tulburat bucuria aceea fantastică pricinuită de ceva atât de banal. Am simțit în pântece un fior de gheață, străfulgerai de ideea perversă că exodul familiei nu era decât un şiretlic de-al lui ca să mă oblige să ajung avocat. L-am privit drept în ochi şi mi s-au părut două alinături uimite. Mi-am dat seama că era atât de neajutorat şi neliniştit, încât n-avea să mă oblige să fac nimic şi nici să-mi refuze nimic, însă avea destulă încredere în providența divină pentru a se gândi că m-aş putea da bătut, făcându-mi-se lehamite. Mai mult: îmi povesti la fel de încrezător că îmi făcuse rost de o slujbă la Cartagena, şi că totul era aranjat ca să încep de lunea viitoare. O slujbă grozavă, mi-a explicat, la care trebuia să mă duc doar o dată la cincisprezece zile ca să-mi iau leafa.

Era mai mult decât puteam suporta. Mi-am exprimai strângând din dinți unele rezerve care să-l pregătească pentru un refuz categoric. I-am povestit prelunga mea discuție cu mama când ne-am dus la Aracataca; nu mi-a făcut niciun comentariu, dar am înțeles că nepăsarea lui față de acest subiect era răspunsul cel mai grăitor. Cel mai trist era că eu nu jucam corect, fiindcă ştiam că n-aveam să fiu admis la universitate deoarece îmi rămăseseră două restanțe din anul doi pe care nu mi le-am mai dat niciodată şi mai aveam încă trei din anul trei. Ascunsesem totul familiei ca să o cruț

de o supărare fără rost şi nici măcar n-am vrut să-mi închipui care ar fi fost reacția tatălui meu dacă i-aş fi spus atunci adevărul. La începutul discuției mă hotărâsem să nu cedez vreunei slăbiciuni sentimentale, căci mă durea ca un om atât de bun să se arate în fața copiilor lui într-o stare atât de jalnică. Însă ar fi însemnat să fiu exagerat de încrezător în viață. În cele din urmă, am apelat la formula facilă de a-i cere o noapte de grație ca să mă pot gândi.

— S-a făcut, spuse el, numai să nu uiți că ai în mâinile tale soarta familiei.

Condiția era de prisos. Eram atât de conştient de slăbiciunea mea, că atunci când l-am condus la ultimul autobuz, la şapte seara, am fost nevoit să-mi strunesc inima ca să nu mă aşez pe locul de lângă el şi să plecăm împreună. Pentru mine era limpede că se încheiase ciclul şi că familia era din nou atât de săracă, încât putea supraviețui doar dacă puneam cu toții umărul.

Nu era o noapte potrivită să iau hotărâri. Poliția evacuase cu forța mai multe familii de refugiați din interiorul țării care îşi ridicaseră corturi în parcul San Nicolás, fugind de violența de la țară. Însă pacea din cafeneaua „Roma" era de neînvins. Refugiații spanioli mă întrebau mereu ce mai ştiam de don Ramón Vinyes şi le răspundeam în glumă că scrisorile lui nu aduceau veşti din Spania, ci întrebări pline de nerăbdare despre ce era nou la Barranquilla. De când a murit nu l-au mai pomenit, dar îi păstrau la masă scaunul gol. Un prieten de la cafenea m-a felicitat pentru „Girafa" de ieri, care îi amintise oarecum de romantismul sfâşietor al lui Mariano José de Larra şi n-am aflat niciodată de ce. Profesorul Pérez Domenech m-a scos din încurcătură cu una dintre frazele lui oportune: „Sper să nu-i urmeze şi prostul exemplu de a-şi trage un glonț". Cred că n-ar mai fi spus-o dacă ar fi ştiut cât de adevărate puteau fi acele cuvinte pentru mine în noaptea aceea.

După o jumătate de oră l-am luat de braț pe Germán Vargas, ducându-l în fundul cafenelei, „Japy". Îndată ce m-au servit i-am spus că trebuia să-l consult urgent într-o privință. El rămase cu

ceaşca la gură, fără să mai bea – exaci cum făcea don Ramón – şi mă întrebă alarmat:

— Unde vrei să pleci?

Perspicacitatea lui m-a dat gata.

— Cum naiba ştii? i-am spus.

Nu ştia, dar prevăzuse aşa ceva şi se gândea că plecarea mea avea să însemne sfârşitul revistei şi o gravă lipsă de responsabilitate care mă va apăsa tot restul vieții. Mi-a dat să înțeleg că era aproape o trădare şi nimeni nu avea dreptul mai mult decât el să mi-o spună. Nimeni nu ştia ce-i de făcut cu *Crónica,* dar eram cu toții conştienți că Alfonso o menținuse pe linie de plutire într-un moment crucial, făcând chiar investiții peste posibilitățile lui, aşa încât n-am reuşit nicicând să-i scot din cap lui Germán ideea nefericită că plecarea mea iremediabilă însemna o sentință de moarte pentru revistă. Sunt sigur că el, care înțelegea totul, ştia că motivele mele sunt inevitabile, dar şi-a făcut datoria morală să-mi spună ce gândea.

A doua zi, pe când mă ducea la sediul revistei, Alvaro Cepeda mi-a dat o dovadă mişcătoare a îngrijorării pe care i-o stârneau necazurile personale din viața prietenilor. Aflase de bună seamă de la Germán despre hotărârea mea de a pleca, iar timiditatea lui exemplară ne-a salvat pe amândoi de orice argument de salon.

— Ce naiba! îmi zise. Să pleci la Cartagena e ca şi cum n-ai pleca nicăieri. Nenorocirea ar fi să te duci la New York, cum am făcut eu, şi iată-mă teafăr şi nevătămat.

Era genul de răspunsuri parabolice de care se folosea în asemenea cazuri pentru a-şi stăpâni dorința de a plânge.

De aceea nu m-a surprins ci a preferat să vorbească pentru prima dată de proiectul să facem filme în Columbia, pe care aveam să-l abordăm fără rezultate tot restul vieții. L-a menționat în treacăt, parcă pentru a-mi lăsa vreo speranță, şi a frânat brusc în fața mulțimii înghesuite şi a tarabelor cu marfă ieftină de pe strada San Blas.

— I-am şi spus lui Alfonso, mi-a strigat de pe fereastra maşinii, să lase naibii revista şi să facem una ca *Time!*

Discuția cu Alfonso n-a fost uşoară, nici pentru mine şi nici pentru el, din pricina unei probleme nerezolvate de vreo şase luni, şi pe amândoi ne apuca un fel de bâlbâială mintală în situații dificile. S-a întâmplat ca într-unul din accesele mele puerile de furie în sala de machetare să îmi scot numele şi funcția din caseta redacțională, ca un fel de metaforă a demisiei pe care aveam de gând să mi-o dau, iar când a trecut furtuna am uitat să le mai pun la loc. Nimeni nu şi-a dat seama decât Germán Vargas, după două săptămâni, şi i-a spus lui Alfonso. Şi pentru el a fost o surpriză. Porfirio, şeful de la machetare, le-a povestit cum m-au apucat pandaliile şi ei s-au înțeles să lase lucrurile aşa cum erau până când eu aveam să le dau o explicație. Din nefericire pentru mine, am uitat cu desăvârşire până în ziua în care Alfonso şi cu mine am convenit să plec de la *Crónica.* La sfârşit şi-a luat rămas-bun, prăpădindu-se de râs, cu una dintre glumele sale tipice, cam dure însă irezistibile:

— Ce noroc, spuse, că nici măcar nu mai trebuie să-ți ştergem numele din casetă.

Numai atunci am retrăit incidentul într-o străfulgerare şi am simțit că pământul îmi fugea de sub picioare, nu din pricina celor spuse de Alfonso, care se potriveau de minune, ci pentru că uitasem să lămuresc totul.

Cum era de aşteptat, Alfonso mi-a dat o explicație de om matur. Fiind singura neînțelegere pe care n-o risipiserăm, nu se cuvenea s-o lăsăm în suspensie fără explicații. De restul avea să se ocupe Alfonso cu Alvaro şi Germán, şi dacă trebuia să punem toți umărul m-aş fi putut întoarce şi eu în două ore. Ne bizuiam, în ultimă instanță, pe consiliul editorial, un fel de providență pe care nu reuşiserăm niciodată s-o facem să se aşeze la lunga masă de nuc unde se luau marile decizii.

Comentariile lui Germán şi Alvaro mi-au dat curajul de care

aveam nevoie ca să plec. Alfonso mi-a înțeles motivele, ascultându-le uşurat, dar n-a lăsat în niciun fel să se creadă că plecarea mea ar însemna sfârşitul revistei. Dimpotrivă, m-a sfătuit să iau totul cu calm, m-a liniştit cu ideea că, împreună cu consiliul editorial, îi vor asigura un fundament solid şi că mă va anunța când se va putea face ceva care să merite cu adevărat.

A fost primul indiciu pe care l-am avut că Alfonso se gândea la posibilitatea de neconceput ca *Crónica* să-şi înceteze apariția. Şi aşa s-a şi întâmplat, pe 28 iunie, după cincizeci şi opt de numere în paisprezece luni. Totuşi, după o jumătate de veac, am impresia că revista a fost un eveniment important în jurnalismul național. N-a mai rămas o colecție completă, ci numai primele şase numere şi câteva articole decupate, păstrate în biblioteca din Catalonia a lui Ramón Vinyes.

O întâmplare fericită a făcut ca proprietăresele unde locuiam să dorească să schimbe mobila din salon şi mi-au oferit-o la un preț care era un adevărat chilipir. În ajunul plecării, când mi-am făcut socotelile la *El Heraldo,* au acceptat să-mi plătească anticipat şase luni de colaborare la „Girafa". Cu o parte din aceşti bani am cumpărat mobila lui Mayito pentru casa noastră din Cartagena, căci ştiam că familia nu venea cu cea de la Sucre şi nici n-avea cum să cumpere alta. Nu pot să nu spun că, după cincizeci de ani de folosință, mai e încă bine păstrată, fiindcă mama, recunoscătoare, n-a permis să fie vândută vreodată.

La o săptămână de la venirea tatălui meu, m-am mutat la Cartagena, aducând doar mobila şi mai nimic în plus față de ce aveam pe mine. Spre deosebire de prima dată, ştiam acum să mă descurc la ananghie, îi cunoşteam pe toți cei de care aş fi putut avea nevoie în Cartagena şi doream din tot sufletul ca familiei să-i meargă bine, dar mie să-mi meargă prost, drept pedeapsă pentru lipsa mea de caracter.

Casa era bine aşezată în cartierul Popa, la poalele unei mănăstiri

istorice care părea veşnic gata să se năruie. Cele patru dormitoare şi cele două băi de la parter erau destinate părinților şi celor unsprezece copii, eu fiind cel mai mare, de aproape douăzeci şi şase de ani, iar Eligio, cel mai mic, de cinci. Cu toții crescuți cu grijă în cultul din Caraibe pentru hamacuri, rogojinile întinse pe jos şi paturile pentru câți încăpeau în ele.

La etaj locuia unchiul Hermógenes Sol, un frate al tatălui meu, cu băiatul lui, Carlos Martínez Simahan. Casa întreagă nu ajungea pentru atâția, dar chiria era modică grație afacerilor pe care unchiul le făcea cu proprietăreasa, despre care nu ştiam decât că era foarte bogată şi că se numea Pepa. Familia, cu implacabilul ei har de a glumi, n-a stat prea mult pe gânduri până să găsească adresa cu rimă perfectă, în gen de cuplet: „Casa Pepei la poalele Popei“.

Sosirea odraslelor este pentru mine o amintire misterioasă. O pană de electricitate lăsase jumătate din oraş pe întuneric şi ne străduiam să pregătim casa aflată în beznă ca să-i culcăm pe copii. Noi, frații mai mari, ne recunoşteam după voce, dar cei mici se schimbaseră atât de mult de la ultima mea vizită, că ochii lor enormi şi trişti mă speriau la lumina luminărilor. Dezordinea cuferelor, a baloturilor şi a hamacurilor atârnate în întuneric m-a tulburat ca un 9 aprilie în casă. Însă cel mai tare m-a impresionat sacul fără formă care, când am încercat să-l mişc din loc, mi-a scăpat din mâini. Erau osemintele bunicii Tranquilina pe care mama le dezgropase şi acum le adusese ca să le pună în osuarul de la San Pedro Claver, unde în aceeaşi criptă se află astăzi cele ale tatălui meu şi ale mătuşii Elvira Carrillo.

Unchiul Hermógenes Sol a fost un om providențial în împrejurările acelea grele. Fusese numit secretar general la Poliția Departamentală din Cartagena şi prima lui măsură radicală a fost aceea de a face o breşă în birocrație spre a salva familia. Şi pe mine, oaia neagră a familiei, cu o reputație de comunist pe care n-o datoram ideologiei, ci felului meu de a mă îmbrăca. A făcut rost de

slujbe pentru toți. Tata a primit o funcție administrativă fără responsabilitate politică. Pe fratele meu Luis Enrique l-au numit inspector, iar mie mi-au găsit un post bun la birourile pentru Recensământul Național pe care guvernul conservator se încăpățâna să-l facă, poate pentru a avea o idee câți adversari mai erau în viață. Pentru mine riscul moral al postului era mai primejdios decât riscul politic, fiindcă îmi luam leafa o dată la două săptămâni şi nu trebuia să mai apar pe acolo în tot restul lunii, ca să mă feresc de întrebări. Justificarea oficială, nu numai pentru mine, ci şi pentru cei o sută şi ceva de angajați, era că ne aflam pe teren în afara oraşului.

Cafeneaua „Moka“, în fața birourilor de recensământ, era veşnic înțesată de pretinşi funcționari din satele vecine care veneau numai la leafă. N-am păstrat o centimă pentru mine în toată perioada cât am iscălit statele, căci salariul meu era substanțial şi mergea în întregime la bugetul casei. În vremea aceasta, tata încercase să mi înscrie la Facultatea de Drept şi descoperise dintr-o dată adevărul pe care i-i ascunsesem. Simplul fapt că aflase m-a făcut la fel de fericit ca şi cum mi-aş fi luat diploma. Fericirea mea era chiar mai mare căci, în ciuda atâtor necazuri şi în toiul harababurii din jur, găsisem în sfârşit timpul şi locul pentru a termina romanul.

Cei de la *El Universal* m-au făcut să simt că intrarea mea acolo era o întoarcere acasă. Era şase după-amiaza, ora cea mai aglomerată, şi liniştea bruscă a linotipurilor şi a maşinilor de scris provocată de intrarea mea m-a făcut să simt un nod în gât. Timpul nu trecuse defel pentru maestrul Zabala, cu smocurile-i de păr de indian intacte. M-a rugat să-i scriu un editorial de ultimă oră, de parcă n-aş fi fost plecat niciodată. La maşina mea de scris stătea un adolescent începător care a căzut în graba lui buimacă de a-mi ceda locul. Primul lucru care m-a surprins a fost dificultatea de a scrie un articol anonim cu toată circumspecția impusă de un editorial, după cei doi ani în care am bătut câmpii cu „Girafa”. Scrisesem cam un sfert de pagină când a venit să mă salute directorul López

Escauriaza. Calmul lui britanic devenise un loc comun la întrunirile amicale şi în caricaturile politice, şi m-a mişcat îmbujorarea de bucurie de pe faţa lui când m-a îmbrăţişat. Când am terminat articolul, Zabala mă aştepta cu o hârtiuţă pe care directorul făcuse nişte calcule şi-mi propunea un salariu de o sută douăzeci de pesos pe lună pentru editoriale. M-a impresionat atât de tare cifra, insolită pe timpurile acelea şi pentru locul acela, că nici măcar n-am răspuns şi nici n-am mulţumit, ci m-am aşezat să mai scriu încă două articole, ameţit de senzaţia că pământul se învârteşte de fapt în jurul soarelui.

Era parcă o întoarcere la origini. Aceleaşi teme corectate cu creionul roşu liberal de maestrul Zabala, cu tăieturi făcute de aceeaşi cenzură reprezentată de un cenzor păcălit de şiretlicurile necruţătoare ale redacţiei, aceleaşi biftecuri de la miezul nopţii, cu felii de banane verzi prăjite, la „Peştera" şi acelaşi subiect despre cum să salvăm omenirea, dezbătut până în zori pe Paseo de los Mărtires. Rojas Herazo îşi petrecuse un an vânzând tablouri pentru a se putea stabili undeva şi până la urmă s-a căsătorit cu Rosa Isabel, cea mare, şi s-a mutat la Bogotá. În zori mă apucam să scriu „Girafa" pe care o trimiteam la *El Heraldo* prin singurul mijloc modern de pe atunci, poşta obişnuită, şi am făcut-o în mod regulat, cu foarte puţine excepţii de forţă majoră, până mi-am plătit datoria.

Evocarea vieţii cu familia în păr, în condiţii precare, nu mai e de domeniul amintirii, ci al imaginaţiei. Părinţii dormeau într-o cameră la parter, cu vreunul dintre copiii mici. Cele patru surori se simţeau îndreptăţite să aibă fiecare camera ei. În cea de a treia dormeau Hernando şi Alfredo Ricardo, sub supravegherea lui Jaime, care îi ţinea în stare de alertă cu predicile sale filosofice şi matematice. Rita, care mergea pe paisprezece ani, învăţa până la miezul nopţii la poarta dinspre stradă, la lumina felinarului de acolo, pentru a o economisi pe cea din casă. Învăţa pe dinafară lecţiile, cântându-le cu glas tare, cu graţia şi dicţiunea fără cusur pe care Ie mai are şi astăzi. Multe ciudăţenii din cărţile mele provin

de la exercițiile ei de citit, cu măgarul care merge la moară şi cu capra care calcă piatra care crapă-n patru şi multe altele.

Casa era mai vie şi îndeosebi mai umană începând de la miezul nopții, cu atâta mers la bucătărie după un pahar cu apă sau la closet pentru urgențe lichide sau solide, şi cu atâtea hamacuri agățate cruciş la niveluri diferite pe coridoare. Eu locuiam la etajul doi, cu Gustavo şi Luis Enrique – când unchiul şi fiul lui s-au instalat în casa lor părintească – şi mai târziu şi cu Jaime, pe care-l pedepseam interzicându-i să mai debiteze vreo predică după nouă seara. Într-o dimineață, în zori, ne-a ținut treji câteva ore behăitul ciclic al unui miel orfan. Gustavo spuse exasperat:

— Parcă-i un far.

Nu l-am uitat niciodată, căci era genul de comparații pe care, pe vremea aceea, le prindeam în zbor din viața reală pentru romanul la care lucram.

A fost casa cea mai plină de viață din cele câteva în care am locuit la Cartagena şi care s-au degradat pe măsură ce se împuținau mijloacele de trai ale familiei. În căutare de cartiere mai ieftine, am coborât ştacheta până la casa din Toril, unde noaptea apărea strigoiul unei femei. Am avut norocul să nu stau acolo, însă mărturiile părinților şi ale fraților îmi provocau tot atâta groază ca şi cum aş fi stat şi eu. În prima noapte, părinții dormitau pe sofaua din salon şi au văzut fantoma care a trecut fără să-i privească de la un dormitor la altul, cu o rochie cu floricele roşii şi părul scurt prins după urechi cu panglici tot roşii. Mama i-a descris până şi bulinele de pe rochie şi modelul pantofilor. Tata nega că ar fi văzut-o pentru a nu-şi tulbura şi mai tare soția şi pentru a nu-şi speria copiii, dar familiaritatea cu care fantoma se mişca prin casă după ce se întuneca nu îi lăsa s-o ignore. Sora mea Margot s-a trezit odată în zori şi a văzut-o la picioarele patului, cercetând-o cu o privire stăruitoare. Cel mai tare a impresionat-o însă groaza de a fi văzută de pe tărâmul celălalt.

Duminică, la ieşirea din biserică, una dintre vecine i-a adeverit

mamei că în casa noastră nu locuise nimeni de ani de zile, din pricina neruşinării femeii-fantomă care câteodată se ivea în plină zi în sufragerie, pe când familia mânca de prânz. A doua zi, mama a plecat cu doi dintre cei mici să caute o casă unde să se mute şi a găsit-o în patru ceasuri. Însă celor mai mulți dintre frați le-a venit greu să scape de ideea că fantoma moartei se mutase o dată cu ei.

În casa de la poalele mănăstirii de la Popa, în ciuda timpului pe care-l aveam din plin la dispoziție, zilele mi se păreau scurte, atât de mare îmi era plăcerea de a scrie. Acolo a apărut din nou Ramiro de la Espriella, cu diploma de doctor în Drept, mai pasionat de politică decât oricând şi entuziasmat de romanele recente pe care le citise. Mai cu seamă *Pielea,* de Curzio Malaparte, care ajunsese în anul acela cartea de referință a generației mele. Proza eficace, inteligența pătrunzătoare şi viziunea violentă asupra istoriei contemporane ne țineau treji până în zori. Totuşi, timpul ne-a demonstrat că Malaparte era o pildă grăitoare de însuşiri diferite de cele dorite de mine şi care până la urmă i-au distrus imaginea. Exact invers de cum ni s-a întâmplat, aproape în acelaşi timp, cu Albert Camus.

Frații De la Espriella locuiau pe atunci pe lângă noi şi aveau o prăvălie cu băuturi în care dădeau iama, aducându-ne acasă sticlele inofensive. Fără a ține seama de sfatul lui don Ramón Vinyes, mă apucam să le citesc fragmente lungi din ciornele mele, lor şi fraților mei, în stadiul în care se aflau şi încă nepieptănate, pe aceleaşi benzi de bârtie de tipar ca tot ce am scris în nopțile albe de la *El Universal.*

Cam pe atunci s-au întors şi Alvaro Mutis şi Gonzalo Mallarino, dar am avut pudoarea inspirată de a nu-i ruga să-mi citească ciorna romanului neterminat şi încă fără titlu. Voiam să mă închid zi şi noapte în casă, pentru a bate la maşină primul exemplar pe foi standard înainte de ultima corectură. Avea cam cu patruzeci de pagini mai mult decât prevăzusem, dar încă nu ştiam că aceasta putea fi un grav inconvenient. Însă mi-am dat în curând seama că

sunt sclavul unei rigori perfecționiste care mă obligă să calculez în prealabil mărimea cărții, adică numărul exact de pagini pentru fiecare capitol şi cel total. O singură abatere importantă de la aceste calcule m-ar obliga să refac totul, căci până şi o greşeală de dactilografiere mă deranjează ca o eroare de concepție. Credeam că metoda aceasta strictă se datora unui simț exacerbat de răspundere, dar astăzi ştiu că era pur şi simplu o teroare fizică.

În schimb, neascultându-l din nou pe don Ramón Viyes, i-am trimis lui Gustavo Ibarra ciorna completă, chiar şi fără titlu, îndată ce-am terminat-o. După două zile m-a invitat acasă. L-am găsit într-un balansoar de răchită pe terasa dinspre mare, bronzat şi destins, în ținută de plajă, şi m-a mişcat duioşia cu care mângâia paginile exemplarului pe când îmi vorbea. Un adevărat maestru, care nu mi-a ținut o lecție despre carte şi nici nu mi-a spus dacă i se părea bună sau proastă, ci m-a făcut să fiu conştient de valorile ei estetice. La sfârşit, s-a uitat la mine cu un aer satisfăcut şi a conchis cu naturalețea-i obişnuită:

— Acesta e mitul Antigonei.

Şi-a dat seama, după expresia mea, că nu prea înțelesesem, şi atunci a luat de pe un raft opera lui Sofocle şi mi-a citit, explicându-mi ce voia să spună. Într-adevăr, situația dramatică din romanul meu era în esență asemănătoare cu cea a Antigonei, condamnată să lase neîngropat cadavrul fratelui ei, Polinice, din ordinul regelui Creon, unchiul lor. Citisem *Oedip la Colona* din volumul pe care chiar Gustavo mi-l dăruise pe vremea când ne-am cunoscut, dar nu-mi aminteam decât vag de mitul Antigonei pentru a-l recompune din memorie în spațiul zonei bananiere şi nici nu desluşisem până atunci afinitățile emoționale între cele două drame. Mi-am simțit sufletul răscolit de bucurie şi de dezamăgire. În seara aceea am recitit opera, cu un amestec ciudat de orgoliu, căci mă putusem întâlni fără să-mi dau seama cu un scriitor atât de mare, şi de durere din pricina ruşinii publice a plagiatului. După o săptămână de criză tulbure, m-am hotărât să fac unele schimbări

de fond care să-mi dovedească buna-credință, fără a fi conştient încă de vanitatea supraomenească de a-mi modifica o carte ca să nu pară de Sofocle. În cele din urmă – resemnat – am simțit că am dreptul moral de a-i folosi o frază în chip de epigraf respectuos şi aşa am şi făcut.

Mutarea la Cartagena ne-a ferit la timp de teroarea gravă şi primejdioasă care ne-ar fi aşteptat la Sucre, dar în mare măsură socotelile au fost iluzorii, atât din pricina veniturilor reduse, cât şi a familiei atât de numeroase. Mama spunea că la oamenii săraci copiii mănâncă mai mult şi cresc mai repede decât la cei bogați şi că exemplul nostru o dovedea cu prisosință. Lefurile tuturor laolaltă nu ne ajungeau ca să trăim fără griji.

Timpul le-a rezolvat pe toate. Jaime, în urma altei urzeli puse la cale de părinți, s-a făcut inginer, singurul într-o familie pentru care o diplomă era un titlu de noblețe. Luis Enrique a ajuns expert contabil, iar Gustavo topograf, şi amândoi au continuat să fie aceiaşi neîntrecuți chitarişti şi cântăreți de serenade pentru alții. Yiyo ne-a uimit de mic copil printr-o înclinație bine definită spre literatură şi prin firea sa voluntară, pe care ne-o arătase în chip precoce la cinci ani, când l-au surprins încercând să dea foc unui dulap cu iluzia de a vedea cum sting pompierii incendiul din casă. Mai târziu, când el şi fratele nostru Cuqui au fost îmbiați de colegi mai mari să fumeze marijuana, Yiyo i-a refuzat înspăimântat. În schimb Cuqui, curios şi îndrăzneț ca întotdeauna, a tras cu nesaț în piept. După câțiva ani, naufragiat în mlaştina drogurilor, mi-a povestit că încă de la acea primă călătorie îşi spusese: „Drace! Nu mai vreau să fac nimic altceva în viață". În următorii patruzeci de ani, cu o patimă fără viitor, n-a făcut decât să-şi țină promisiunea de a muri în legea lui. La cincizeci şi doi de ani a exagerat cu paradisul acela artificial şi a fost răpus de un infarct violent.

Nanchi – omul cel mai paşnic din lume – a rămas în armată după serviciul militar obligatoriu, s-a remarcat la toate tipurile de arme moderne şi a participat la numeroase manevre, dar n-a avut

niciodată ocazia să participe şi la vreunul dintre multele noastre războaie cronice. Aşa încât, când a ieşit din armată, s-a mulțumit cu meseria de pompier, dar nici aici nu i s-a ivit prilejul să stingă un singur incendiu în mai bine de cinci ani. Totuşi, nu s-a simțit niciodată frustrat, grație acelui simț al umorului care l-a consacrat în familie drept maestru al bancurilor de moment şi i-a îngăduit să fie fericit pentru simplul fapt de a fi în viață.

În anii cei mai grei de sărăcie cruntă, Yiyo a devenit scriitor şi ziarist prin voință proprie, fără să fi fumat vreodată şi fără să fi băut un pahar în plus în viața lui. Vocația sa literară, mai năvalnică decât orice, şi tainica forță de creație s-au impus învingând toate adversitățile. A murit la cincizeci şi patru de ani, abia având timp să publice o carte de peste şase sute de pagini, o cercetare magistrală a vieții secrete din *Un veac de singurătate*, la care lucrase ani de zile fără ştirea mea şi fără să-mi ceară vreodată o informație directă.

Rita, abia adolescentă, a ştiut să învețe din experiența altora. Când m-am întors la casa părintească după o lungă absență, am găsit-o pătimind în acelaşi purgatoriu al tuturor fetelor din cauza iubirii pentru un brunet chipeş, serios şi cuminte, a cărui unică incompatibilitate cu ea era statura, căci o întrecea cu două palme şi jumătate. În aceeaşi seară l-am găsit pe tata ascultând ştirile în hamacul din dormitor. Am pus radioul mai încet, m-am aşezat pe patul din fața lui şi l-am întrebat cu dreptul primului născut ce se întâmpla cu iubitul Ritei. El mi-a slobozit răspunsul pe care neîndoios că îl avea pregătit de o veşnicie:

— Tot ce se întâmplă e că tipul e un pungaş.

Exact aşa cum mă aşteptam.

— Ce fel de pungaş?

— Pungaş care pungăşeşte, îmi spuse el, tot fără să mă privească.

— Dar ce a furat? l-am întrebat necruțător.

Nici acum nu se uită la mine.

— Mă rog, suspină, în sfârşit. Nu el, dar are un frate închis

pentru hoție.

— Atunci nu-i nicio problemă, i-am spus făcând cu uşurință pe prostul, pentru că Rita nu vrea să se mărite cu ăsta, ci cu cel care nu-i închis.

N-a replicat. Cinstit în toată legea, ştia că sărise peste cal de la primul răspuns, fiindcă aflase că zvonul cu fratele închis nu era adevărat. În lipsă de alte argumente, a încercat să se cramponeze de mitul demnității.

— Bine, dar să se căsătorească odată, nu vreau logodne fără sfârşit în casa asta.

Replica mea a venit imediat, atât de nemilostivă, că nu mi-am iertat-o în veci:

— Mâine, la prima oră.

— Ei! Nici chiar aşa, mi-a răspuns speriat, dar zâmbind pentru prima oară. Fetița asta n-are încă nici ce pune pe ea.

Ultima oară când am văzut-o pe mătuşa Pa, la cei aproape nouăzeci de ani ai săi, a fost într-o după-amiază cu o căldură infernală, când a sosit la Cartagena fără veste. Venea de la Riohacha într-un taxi, cu o valijoară ca un ghiozdan, în mare doliu şi cu un turban de pânză neagră. A intrat bucuroasă, cu brațele larg deschise, strigând ca s-o audă toți:

— Vin să-mi iau rămas-bun fiindcă o să mor.

Am primit-o cum se cuvine nu numai pentru că era cine era, ci şi pentru că ştiam cât de bine îşi cunoştea socotelile cu moartea. A rămas la noi, aşteptându-şi ceasul în cămăruța de serviciu, singura în care s-a învoit să doarmă, şi acolo a murit cu faima de neprihănită, la o vârstă pe care o apreciam cam de o sută şi un an.

Perioada aceea a fost cea mai intensă la *El Universal.* Zabala mă orienta cu înțelepciunea lui politică pentru ca articolele mele să spună ce era de spus fără să se ciocnească de creionul cenzurii şi pentru prima oară s-a interesat de vechea mea idee de a scrie reportaje pentru ziar. Curând s-a ivit subiectul îngrozitor cu turiştii atacați de rechini pe plaja de la Marbella. Cea mai originală idee

care i s-a năzărit atunci municipalității a fost să ofere cincizeci de pesos pentru fiecare rechin mort şi a doua zi nu erau destule crengi în migdali pentru a-i expune pe toți câți fuseseră prinşi în cursul nopții. Tăvălindu-se de râs, Héctor Rojas Herazo a scris de la Bogotá în noua lui coloană de la *El Tiempo* o notă batjocoritoare despre gafa de a vâna rechini folosind o astfel de metodă răsuflată. De aici mi-a venit ideea să scriu reportajul cu vânătoarea nocturnă. Zabala mi-a cântat în strună entuziasmat, dar eşecul meu a început încă din momentul îmbarcării, când m-au întrebat dacă aveam rău de mare şi am răspuns că nu, dacă mi-era frică de mare şi mi-era într-adevăr, dar am spus tot nu, iar la urmă m-au întrebat dacă ştiam să înot – ceea ce ar fi trebuit s-o afle în primul rând – şi n-am îndrăznit să mint şi să spun că da. Oricum, pe uscat şi dintr-o discuție a unor marinari, am aflat că vânătorii se duceau până la Bocas de Ceniza, la optzeci şi nouă de mile marine de Cartagena, şi se întorceau încărcați cu rechini nevinovați pentru a-i vinde drept criminali cu cincizeci de pesos fiecare. Ştirea s-a epuizat în aceeaşi zi şi mie mi-a pierit iluzia cu reportajele. În locul lor, mi-am publicat povestirea numărul opt: *Nabo, negrul care a făcut îngerii să aştepte.* Cel puțin doi critici serioşi şi prietenii mei exigenți din Barranquilla au considerat-o drept o fericită schimbare de direcție.

Fără îndoială că maturitatea mea politică nu era în măsură să mă facă mai înțelept, aşa că am suferit o recădere asemănătoare cu cea dinainte. M-am simțit într-un impas atât de mare, încât singura mea preocupare era să mă apuce zorile cântând cu bețivii pe sub bolțile zidurilor care înconjurau oraşul vechi, unde în perioada colonială fuseseră bordeluri pentru soldați şi mai târziu o închisoare politică sinistră. Generalul Francisco de Paula Santander ispăşise acolo o condamnare de opt luni, înainte de a fi trimis în surghiun în Europa de către tovarăşii săi de crez şi de arme.

Paznicul acelor relicve istorice era un linotipist ieşit la pensie, ai

cărui colegi în activitate veneau la el după închiderea ziarelor pentru a sărbători zilnic o nouă zi cu o damigeană de rom alb de fabricație clandestină. Erau tipografi culți prin tradiție de familie, grămătici dramatici şi mari băutori de sâmbătă seara. Am intrat şi eu în breasla lor.

Cel mai tânăr dintre ei se numea Guillermo Dávila şi realizase performanța de a lucra pe coastă în ciuda intransigenței unor lideri sindicali din zonă, care refuzau să admită vreun *cachaco* în organizație. A reuşit pesemne acest lucru grație măiestriei artei sale, căci pe lângă „meseria brățară de aur" şi simpatia personală era şi un prestidigitator de excepție. Ne uluia mereu cu năzdrăvăniile sale magice, scoțând păsări vii din sertarele birourilor sau făcând să dispară scrisul de pe pagina cu articolul editorial pe care tocmai îl predaserăm în ultimul moment, la închiderea ediției. Maestrul Zabala, atât de sever când era la datorie, uita o clipă de Paderewski şi de revoluția proletară şi cerea aplauze pentru magician, cu avertismentul veşnic repetat şi veşnic nesocotit ca aceasta să fie ultima oară. Pentru mine, să împărtăşesc cu un magician rutina zilnică a însemnat să descopăr, în sfârşit, realitatea.

În zorii uneia dintre zilele petrecute acolo la bolți, Dávila mi-a mărturisit ideea de a face un ziar de format douăzeci şi patru pe douăzeci şi patru – o jumătate de sfert de pagină – care să circule gratis după-amiaza, la ora cea mai aglomerată, aceea a închiderii magazinelor. Avea să fie ziarul cel mai mic din lume, să-l poți citi în zece minute. Zis şi făcut. S-a numit *Comprimido*[40]*,* eu îl scriam într-o oră, la unsprezece dimineața, Dávila îl tehnoredacta şi îl tipărea în două ceasuri şi de distribuție se ocupa un vânzător temerar care n-avea timp nici să-şi tragă sufletul pentru a-l striga a

[40] În spaniolă, ca adjectiv are sensul de „comprimat, condensat", iar ca substantiv pe acela de „comprimat, tabletă".

doua oară.

A apărut marți, 16 septembrie 1951 şi e imposibil de imaginat un succes mai copleşitor şi mai scurt: trei numere în trei zile. Davila mi-a mărturisit că nici prin magie neagră n-ar fi putut concepe o idee atât de grandioasă la un preț atât de mic, care să încapă într-un spațiu atât de redus, să se execute atât de repede şi să dispară cu atâta iuțeală. Partea cea mai ciudată a fost că a doua zi, îmbătat de învălmăşeala de pe stradă, în care oamenii îşi smulgeau ziarul, şi de fervoarea fanaticilor, mi-a trecut o secundă prin cap că la fel de simplă ar putea fi soluția vieții mele. Visul a durat până joi, când directorul ne-a demonstrat că un singur număr în plus ne-ar duce la faliment, chiar dacă hotărîserăm să publicăm reclame comerciale, fiindcă trebuiau să fie atât de mici şi atât de scumpe, că nu exista nicio soluție rațională. Concepția însăşi a ziarului, care se întemeia pe formatul lui, purta în sine germenul matematic al propriei pieiri: era cu atât mai greu de finanțat, cu cât se distribuia mai mult.

Am rămas în aer. Mutarea la Cartagena fusese oportună şi utilă după experiența cu *Crónica* şi pe deasupra mi-a creat o atmosferă foarte propice pentru a scrie mai departe la *Vorbe în vânt,* mai cu seamă grație febrei creatoare cu care se trăia la noi acasă, unde cel mai insolit lucru părea veşnic cu putință. Mi-ar fi de-ajuns să evoc un prânz la care discutam cu tata despre dificultatea de care se lovesc mulți scriitori redactându-şi memoriile atunci când nu-şi mai amintesc nimic. Cuqui, de şase anişori pe atunci, trase o concluzie de o simplitate magistrală:

— Atunci, spuse, primul lucru pe care trebuie să-l scrie un scriitor sunt memoriile, când încă îşi mai aduce aminte de toate.

N-am îndrăznit să mărturisesc că mi se întâmpla cu *Vorbe în vânt* ceea ce mi se întâmplase cu *Casa:* începea să mă intereseze mai mult tehnica decât subiectul. După un an în care lucrasem cu atâta bucurie, mi s-a revelat ca un labirint circular fără intrare şi fără ieşire. Astăzi cred că ştiu de ce. Literatura de moravuri, care a

oferit atâtea exemple strălucite de renovare la începuturile ei, ajunsese până la urmă să pietrifice şi marile teme naţionale care încercau să-şi creeze ieşiri de urgenţă. Cert este că nu mai suportam niciun moment de incertitudine. Nu mai aveam decât să verific nişte date şi să mă hotărăsc în privinţa unor opţiuni stilistice înainte de a pune punct romanului şi totuşi nu-l simţeam respirând. Mă împotmolisem atât de tare după ce muncisem îndelung, în întuneric, încât vedeam cum cartea se năruie fără să ştiu unde erau fisurile. Cel mai rău era că, ajuns în acest moment al scrisului, nu-mi era de folos ajutorul nimănui, fiindcă fisurile nu erau în text, ci înăuntrul meu, şi numai eu puteam avea ochi să le văd şi suflet să le simt. Poate din acelaşi motiv m-am oprit cu „Girafa" fără să stau prea mult pe gânduri, după ce am reuşit să-mi achit la *El Heraldo* datoria pentru avansul cu care cumpărasem mobila.

Din nefericire, nici ingeniozitatea, nici rezistenţa şi nici dragostea n-au fost de-ajuns ca să învingă sărăcia. Totul părea să fie de partea ei. Povestea cu recensământul se terminase după un an, iar salariul meu de la *El Universal* nu ajungea să compenseze această pierdere. Nu m-am mai întors la Facultatea de Drept, cu toate argumentele subtile ale unor profesori care se înţeleseseră între ei să mă împingă înainte, în ciuda dezinteresului meu faţă de pasiunea şi ştiinţa lor. Banii tuturor laolaltă nu erau de-ajuns pentru casă, iar deficitul era atât de mare, că aportul meu n-a fost niciodată suficient şi lipsa de speranţă mă afecta mai mult ca lipsa banilor.

— Dacă-i vorba să ne înecăm cu toţii, le-am spus într-o zi hotărâtoare, la prfnz, lăsaţi-mă să mă salvez eu ca să încerc să vă trimit fie şi o bărcuţă cu vâsle.

Astfel că în prima săptămână din decembrie m-am mutat din nou la Barranquilla, lăsându-i pe toţi cei de acasă resemnaţi, dar cu certitudinea că barca de salvare avea să sosească. Alfonso Fuenmayor şi-a imaginat pesemne ce se întâmplase de când m-a

văzut intrând pe nepusă masă în vechiul nostru birou de la *El Heraldo,* căci *Crónica* rămăsese fără sediu. Se uită la mine de la maşina de scris ca la o fantomă şi exclamă îngrijorat:

— Ce naiba faci aici fără să ne anunți că vii!

De puține ori în viață am dat un răspuns atât de aproape de adevăr:

— Sunt sătul până-n gât, maestre!

Alfonso se linişti.

— Ah, mă rog! replică el cu veşnica-i bună dispoziție şi cu versul cel mai columbian din imnul nostru național: „Astfel e omenirea întreagă, gemând înlănțuită".

Nu s-a arătat absolut deloc curios să afle motivul venirii mele. I s-a părut un fel de telepatie, pentru că tuturor celor care întrebau de mine în ultimele luni le răspundea că dintr-un moment într-altul aveam să mă întorc ca să rămân. S-a ridicat de la birou punându-şi haina, bucuros pentru că hazardul făcuse să pic din cer exact când avea nevoie de mine. Întârziase o jumătate de oră la o întâlnire, nu-şi încheiase editorialul pentru a doua zi şi m-a rugat să-l termin eu. Abia am apucat să-l întreb care era tema şi mi-a răspuns de pe coridor, în mare grabă, cu o impertinență tipică felului nostru de a ne arăta prietenia:

— Citeşte-l ți o să afli.

A doua zi erau iar două maşini de scris aşezate față în față în biroul de la *El Heraldo* şi eu stăteam şi scriam din nou „Girafa" pentru aceeaşi pagină de totdeauna. Şi – bineînțeles! — cu acelaşi salariu şi în aceleaşi condiții pe care le stabiliserăm, în particular, Alfonso şi cu mine, astfel că multe editoriale aveau paragrafe scrise şi de unul, şi de celălalt, şi era cu neputință să le deosebeşti. Unii dintre studenții de la jurnalism sau de la literatură au încercat să le distingă pentru arhivă, dar n-au izbutit, decât în cazul unor teme specifice, şi nu datorită stilului, ci informației culturale.

La „Al Treilea Bărbat" am aflat cu durere vestea tristă că prietenul nostru, micul pungaş, fusese omorât. Într-o noapte a

plecat ca de obicei să-şi facă meseria şi tot ce s-a mai aflat despre el, fără alte detalii, a fost că îi trăseseră un glonț în inimă în casa unde tocmai fura. Trupul a fost cerut de o soră mai în vârstă, singurul membru al familiei, şi numai noi şi patronul cârciumei am asistat la înmormântare.

M-am întors în casa surorilor Ávila. Meira Delmar, fiindu-mi din nou vecină, mi-a purificat mai departe cu seratele-i liniştitoare nopțile infernale de la „Pisica neagră". Ea şi sora ei, Alicia, păreau gemene prin felul de a fi şi prin virtutea de a face ca timpul să ne pară circular când stăteam cu ele. Continuau să facă parte din grup într-un mod cu totul aparte. Cel puțin o dată pe an ne invitau la o masă cu bunătăți arăbeşti care ne hrăneau sufletul, şi la ele acasă se țineau reuniuni neaşteptate cu oaspeți iluştri, de la mari artişti de orice gen până la poeți rătăciți. După câte îmi amintesc, ele, împreună cu maestrul Pedro Viaba, mi-au disciplinat melomania haotică şi m-au introdus în banda veselă de la centrul artistic.

Astăzi mi se pare că Barranquilla îmi dădea o perspectivă mai clară asupra romanului *Vorbe în vânt,* căci îndată ce am avut un birou şi o maşină de scris m-am apucat să-l corectez cu înnoit avânt. Cam pe atunci mi-am luat îndrăzneala să arăt grupului prima copie lizibilă, ştiind însă că nu era terminată. Vorbiserăm atâta despre el, că orice remarcă era de prisos. Alfonso a stat două zile scriind în fața mea fără să-l menționeze măcar. În a treia, când ne-am terminat treburile de după-amiază, a scos ciorna pe birou şi a citit paginile la care pusese ca semn nişte benzi de hârtie. Mai degrabă decât un critic părea un căutător de inconsecvențe şi un şlefuitor al stilului. Observațiile lui au fost atât de justificate, încât am profitat de toate, cu excepția uneia referitoare la un pasaj care lui i s-a părut tras de păr, chiar după ce i-am demonstrat că era un episod real din copilărie.

— Până şi realitatea greşeşte când literatura e proastă, spuse, tăvălindu-se de râs.

Metoda lui Germán Vargas era următoarea: dacă textul i se părea

bun, nu făcea imediat comentarii, ci emitea o judecată liniştitoare, terminând cu un semn de exclamație:

— Senzațional!

Însă în zilele următoare slobozea necontenit şiruri de idei răzlețe despre carte, care culminau în vreo noapte de chef cu o apreciere exactă. Dacă manuscrisul nu i se părea bun, îl chema pe autor şi, între patru ochi, i-o spunea cu atâta franchețe şi eleganță, că ucenicului într-ale scrisului nu-i rămînea altceva de făcut decât să-i mulțumească din inimă, chiar dacă îi venea să plângă. N-a fost cazul cu mine. Când mă aşteptam mai puțin, Germán mi-a făcut un comentariu, mai în glumă, mai în serios, care mi-a luat o piatră de pe suflet.

Alvaro dispăruse de la „Japy“ fără să mai dea cel mai mic semn de viață. Cam după o săptămână, când nici nu-l mai aşteptam, mi-a tăiat drumul cu maşina lui în piața Bolívar şi mi-a strigat cum nu se poate mai bine dispus:

— Urcă, maestre, că te ia mama naibii!

Era fraza lui anesteziantă. Am dat câteva raite fără niciun țel prin centrul comercial încins de caniculă, pe când Alvaro făcea în gura mare o analiză mai degrabă emoțională, dar impresionantă a manuscrisului pe care-l citise. Se întrerupea ori de câte ori vedea un cunoscut pe trotuar, pentru a-i striga vreo enormitate, pe un ton cordial sau batjocoritor, şi-şi relua judecata exaltată, cu glasul tremurător din pricina efortului, cu părul răvăşit şi cu ochii ieşiți din orbite, care păreau că mă privesc printre zăbrelele unui panoptic. Până la urmă ne-am dus să bem o bere rece ca gheața pe terasa de la „Los Almendros”, copleşiți de urletele fanatice ale suporterilor echipelor „Junior” şi „Sporting” de pe trotuarul de vizavi, iar la sfârşit a năvălit peste noi avalanşa de exaltați care părăseau stadionul, dezumflați de un scor nedemn de doi la doi.

În ultimul moment, Alfonso mi-a strigat prin fereastra maşinii singura judecată definitivă asupra ciornei romanului:

— În orice caz, maestre, ți-a mai rămas încă mult din literatura

de moravuri!

Eu, recunoscător, am apucat să-i strig:

— Dar din cea bună, gen Faulkner!

El a pus capăt la toate câte au rămas nespuse ori negândite, izbucnind într-un râs fenomenal:

— Nu fi ticălos!

După cincizeci de ani, ori de câte ori îmi aduc aminte de după-amiaza aceea, aud parcă din nou hohotul asurzitor care a răsunat ca un răpăit de pietre pe strada în flăcări.

Mi-a fost limpede că romanul le plăcuse la toți trei, fiecare cu rezervele lui, poate justificate, dar nu mi le-au spus pe şleau, poate fiindcă li se părea ceva prea facil. Niciunul n-a vorbit de publicare, ceea ce le era de asemenea foarte specific, căci pentru ei important era să scrii bine. Restul era treaba editorilor.

Prin urmare, mă aflam din nou în veşnica noastră Barranquilla, dar din nefericire eram conştient că de data aceasta nu voi avea starea sufletească să pot persevera cu „Girafa". În realitate, îşi dusese la bun sfârşit menirea de a-mi impune un exercițiu zilnic pentru a mă deprinde să scriu de la zero, cu tenacitatea şi pretenția înverşunată de a fi un altfel de scriitor. Adesea subiectul nu îmi spunea nimic şi-l schimbam cu altul când îmi dădeam seama că nu-l puteam aborda. Oricum, a fost o gimnastică esențială pentru formația mea de scriitor, cu certitudinea comodă că nu era vorba decât de un fel de material de probă, fără niciun angajament decisiv.

Simpla căutare a temei zilnice îmi amărâse primele luni. Nu îmi lăsa timp pentru nimic altceva: pierdeam ore cercetând alte ziare, îmi luam note după discuții particulare, mă pierdeam în fantezii care mă munceau în somn, până când mi-a ieşit în față viața reală. În acest sens experiența cea mai fericită a fost cea din după-amiaza când am văzut din autobuz un afiş simplu în poarta unei case: „Vindem palmieri funerari".

Primul meu impuls a fost să bat în poartă să văd despre ce era

vorba, dar timiditatea m-a oprit. Aşa încât însăşi viaţa mi-a arătat că unul dintre secretele cele mai utile pentru a scrie e să înveţi să citeşti hieroglifele realităţii fără să baţi la vreo poartă ca să întrebi ceva. Mi-a devenit şi mai clar acest lucru pe când reciteam, în anii din urmă, cele peste patru sute de „girafe" publicate, comparându-le cu unele dintre textele literare cărora le-au dat naştere.

De Crăciun a sosit în vacanţă tot statul major de la *El Espectador*, în frunte cu directorul general, don Gabriel Cano, şi cu toţi fiii lui: Luis Gabriel, administratorul; Guillermo, pe atunci director adjunct; Alfonso, administrator-adjunct, şi Fidel, cel mai mic, ucenic la toate. A venit cu ei şi Eduardo Zalamea, Ulise, pe care îl preţuiam în mod deosebit pentru că îmi publicase povestirile şi datorită notei de prezentare pe care mi-o făcuse. Aveau obiceiul să se bucure în grup de prima săptămână a noului an, petrecând-o la staţiunea balneară Pradomar, la zece leghe de Barranquilla, unde luau barul cu asalt. Tot ce-mi amintesc cu oarecare precizie din harababura aceea e că Ulise în persoană a fost una dintre marile mele surprize. Îl vedeam adesea în Bogotá, la început la „El Molino" şi după câţiva ani la „El Automático", şi uneori la întrunirile maestrului De Greiff. Mi-l aminteam cu chipul lui posomorât şi vocea metalică, de unde reieşea pentru mine că e un arţăgos, după cum îi şi mersese buhul printre cititorii harnici din oraşul universitar. Din pricina asta îl evitasem în diverse ocazii, ca să nu-i întinez imaginea pe care i-o inventasem doar pentru mine. M-am înşelat. Era una dintre fiinţele cele mai afectuoase şi mai îndatoritoare de care îmi aduc aminte, chiar dacă înţeleg că avea nevoie de un motiv special care să-i impresioneze cugetul sau sufletul. Structura lui omenească n-avea nimic din cea a lui don Ramón Vinyes, Alvaro Mutis sau León De Greiff, dar cu toţi aceştia avea în comun aptitudinea înnăscută de maestru în orice moment şi norocul rar de a fi citit toate cărţile care trebuiau citite.

Cu fraţii Cano – Luis Gabriel, Guillermo, Alfonso şi Fidel – aveam

să fiu mai mult decât un prieten când am lucrat ca redactor la *El Espectador.* Ar fi nesăbuit să încerc să-mi amintesc vreun dialog din discuțiile acelea ale tuturor contra tuturor, în serile de la Pradomar, dar şi imposibil să uit încrâncenarea de nesuportat cu care îşi întrețineau boala mortală a jurnalismului şi a literaturii. M-au făcut să mă simt unul de-ai lor, adoptat de ei şi pentru ei. Însă nu-mi amintesc – cum s-a spus atâta – ca vreunul să fi sugerat măcar să vin să lucrez la ei. N-am regretat-o, căci în pasa aceea proastă n-aveam nici cea mai mică idee despre soarta care mă aştepta şi dacă îmi va fi dat s-o aleg.

Alvaro Mutis, entuziasmat de entuziasmul clanului Cano, s-a întors la Barranquilla de îndată ce a fost numit director de relații publice al companiei Esso Colombiana şi a încercat să mă convingă să vin cu el la Bogotá ca să lucrăm împreună. Adevărata lui misiune era însă mult mai dramatică: dintr-o greşeală îngrozitoare a vreunui concesionar local, depozitele de la aeroport fuseseră umplute cu benzină de automobil în loc de kerosen pentru avioane şi era de neconceput ca o navă aeriană umplută cu astfel de combustibil să poată zbura. Sarcina lui Mutis era să îndrepte eroarea în secret, neapărat înainte de zorii zilei, fără să afle funcționarii de la aeroport, şi mai cu seamă presa. Aşa a şi făcut. Combustibilul a fost schimbat cu cel bun în patru ore pe care le-am petrecut cu whisky bine însoțit de conversație în restaurantul aeroportului local. Am avut timp din belşug să vorbim despre toate, dar subiectul de neimaginat pentru mine a fost acela că Editura Losada din Buenos Aires putea să-mi publice romanul pe care eram gata să-l termin. Alvaro Mutis ştia acest lucru chiar de la noul director al filialei acestei edituri din Bogotá, Julio César Villegas, un fost ministru în guvernul peruan care ceruse de curând azil în Columbia.

Nu-mi amintesc să fi trăit vreo emoție mai intensă. Editura Losada era una dintre cele mai bune din Buenos Aires, care umpluseră golul editorial provocat de războiul civil spaniol. Editorii

lor ne alimentau zilnic cu noutăți atât de interesante şi de surprinzătoare, că abia dacă pridideam să le citim. Comisionarii lor ne aduceau punctual cărțile pe care le comandam şi îi primeam ca pe nişte trimişi ai Providenței. Numai ideea că una dintre aceste edituri mi-ar putea publica *Vorbe în vânt* a fost cât pe ce să mă facă să-mi pierd mințile. Abia am apucat să-mi iau rămas-bun de! a Mutis, care a plecat cu un avion încărcat cu combustibilul cel bun, că am şi dat fuga la ziar să-mi revăd temeinic originalul.

În zilele următoare m-am consacrat cu desăvârşire examinării frenetice a unui text care s-ar fi putut prea bine să-mi fi scăpat din mână. Nu erau decât o sută douăzeci de pagini la dublu rând, dar am făcut atâtea corecturi, schimbări şi adăugiri că n-am ştiut niciodată dacă rezultatul a fost mai bun sau mai prost. Germán şi Alfonso au recitit părțile cele mai delicate şi au avut generozitatea să nu-mi facă nişte observații necruțătoare. În starea aceea de tensiune mi-am revăzut versiunea finală cu sufletul la gură şi am luat senin hotărârea să nu o public. În viitor, avea să ajungă o adevărată manie. Îndată ce mă simțeam satisfăcut de o carte terminată, rămâneam cu impresia dezolantă că nu voi mai fi în stare să scriu alta mai bună.

Din fericire, Alvaro Mutis a bănuit care e cauza zăbavei mele şi a venit cu avionul la Barranquilla ca să ia cu el singurul original curat şi să-l trimită la Buenos Aires, fără să-mi lase timp pentru o ultimă lectură. Încă nu existau pe atunci fotocopii şi tot ce mi-a rămas a fost prima ciornă corectată pe margini şi printre rânduri cu cerneală de mai multe culori spre a evita confuziile. Am aruncat-o la gunoi şi nu mi-am venit în fire în cele două luni interminabile care au trecut până am primit răspunsul.

Într-o bună zi, mi-au dat la *El Heraldo* o scrisoare care se rătăcise pe biroul redactorului-şef. Antetul Editurii Losada din Buenos Aires mi-a înghețat sufletul, dar am avut pudoarea să n-o deschid chiar acolo, ci în micul meu birou. Am făcut astfel față fără martori veştii laconice că *Vorbe în vânt* fusese respinsă. N-a fost nevoie să

citesc sentința în întregime pentru a avea senzația violentă că în clipa aceea aveam să mor.

Scrisoarea era verdictul suprem al lui don Guillermo de Torre, preşedintele consiliului editorial, întemeiat pe o serie de argumente simple în care răsunau felul de a se exprima, emfaza şi suficiența spaniolilor din Castilia. Singura consolare a fost surprinzătoarea concesie finală; „Trebuie să i se recunoască autorului excelentele calități de observator şi de poet". Totuşi chiar şi astăzi mă surprinde că, dincolo de consternarea şi de ruşinea mea, până şi obiecțiile cele mai acide mi s-au părut pertinente.

N-am făcut niciodată o copie şi nici n-am ştiut unde a rămas scrisoarea după ce a circulat câteva luni pe la prietenii mei din Barranquilla, care au apelat la tot felul de rațiuni în chip de balsam pe rană ca să mă consoleze. Fireşte că, atunci când am încercat să obțin o copie pentru a-mi documenta aceste memorii, după cincizeci de ani, nu s-a mai găsit nici urmă de scrisoare la sediul editurii din Buenos Aires. Nu îmi amintesc dacă s-a publicat sub formă de ştire, deşi n-am pretins nicicând că ar putea fi aşa ceva, dar ştiu că am avut nevoie de un răstimp destul de lung ca să-mi vin în fire după ce m-am răcorit după pofta inimii zămislind o scrisoare furioasă ce s-a publicat fără autorizația mea. Această infidelitate mi-a provocat o durere şi mai mare, fiindcă reacția mea finală fusese aceea de a profita de tot ce mi-ar putea fi de folos din verdict, corectind ceea ce consideram că trebuie corectat, şi de a merge mai departe.

Opiniile lui Germán Vargas, Alfonso Fuenmayor şi Alvaro Cepeda au fost cea mai bună încurajare. Pe Alfonso l-am găsit într-o cârciumă din piață, unde descoperise o oază de citit în mijlocul iureşului din jur. L-am consultat dacă să las romanul aşa cum era sau să încerc să-l rescriu cu altă structură, căci mi se părea că în jumătatea a doua pierdea din tensiunea celei dintâi. Alfonso m-a ascultat oarecum nerăbdător şi şi-a dat verdictul;

— Uite ce-i, maestre, mi-a spus ca un adevărat maestru, o fi

Guillermo de la Torre atât de respectabil pe cât se crede el, dar nu mi se pare prea la curent cu romanul actual.

În alte discuții în tihnă din zilele acelea, m-a consolat cu precedentul că Guillermo de Torre respinsese *Reşedință pe pământ,* de Pablo Neruda, în 1927. Fuenmayor credea că soarta romanului meu ar fi putut fi alta dacă Jorge Luis Borges l-ar fi citit, dar şi consecințele negative ar fi fost mai mari dacă l-ar fi respins şi el.

— Aşa că las-o baltă, trase el concluzia. Romanul tău e tot aşa de bun cum ni s-a părut nouă şi singurul lucru pe care trebuie să-l faci de pe acum e să scrii mai departe.

Germán – credincios felului său cumpătat de a fi – mi-a făcut favoarea să nu exagereze. Credea că nici romanul nu e atât de prost ca să nu fie publicat pe un continent în care genul se afla în criză, nici atât de bun spre a stârni un scandal internațional, căci singurul care va avea de pierdut ar fi un autor debutant şi necunoscut. Alvaro Cepeda rezumă judecata lui Guillermo de Torre printr-una din butadele sale ca nişte lespezi înflorite:

— Treaba e că spaniolii sunt tare proşti.

Când mi-am dat seama că n-aveam o copie curată a romanului, Editura Losada mi-a adus la cunoştință printr-o a treia sau a patra persoană că, de regulă, nu înapoiau originalele. Din fericire, Julio Carlos Villegas făcuse o copie înainte de a trimite originalul la Buenos Aires şi a aranjat să-mi parvină. Atunci m-am apucat să-l mai refac o dată, conform concluziilor prietenilor. Am eliminat un episod lung al protagonistei care contempla de pe terasa cu begonii o ploaie torențială de trei zile, pe care l-am transformat mai târziu în *Monologul lui Isabel văzând cum plouă în Macondo.* Am mai tăiat şi un dialog superfluu dintre bunicul şi colonelul Aureliano Buendía, cu puțin înainte de masacrul de pe plantațiile bananiere, şi vreo şapte pagini care îngreunau în formă şi în fond structura unitară a romanului. După aproape douăzeci de ani, când le credeam uitate, aceste fragmente m-au ajutat în parte să-mi învii nostalgiile de-a lungul şi de-a latul romanului *Un veac de*

singurătate.

Eram pe punctul de a-mi reveni după această lovitură când a apărut ştirea că romanul columbian ales pentru a fi publicat în locul romanului meu de Editura Losada era *Înapoi la* de Eduardo Caballero Calderón. A fost o greşeală sau un adevăr măsluit cu rea-credință, fiindcă nu era vorba de un concurs, ci de un program al Editurii Losada pentru a pătrunde pe piața din Columbia cu autori columbieni, iar romanul meu n-a fost respins la concurență cu altul, ci pentru că don Guillermo de Torre nu l-a considerat publicabil.

Consternarea mi-a fost şi mai mare decât am recunoscut chiar eu atunci şi n-am avut curajul să mi-o asum fără să mă conving pe mine însumi. Aşa încât am picat fără să mă anunț pe capul prietenului meu din copilărie, Luis Carmelo Correa, la plantația bananieră Sevilla – doar la câteva leghe de Cataca – unde lucra în anii aceia fiind controlor şi inspector fiscal. Am stat două zile trecând în revistă încă o dată, ca întotdeauna, copilăria noastră comună. Memoria lui, intuiția şi francheța de care dădea dovadă, mi s-au părut atât de revelatoare, că aproape mă speriau. În timp ce stăteam de vorbă, el repara cu lădița de unelte lângă el diverse lucruri stricate de prin casă, iar eu îl ascultam într-un hamac legănat de briza gingaşă de pe plantații. Soția lui, Nena Sánchez, ne corecta aiurelile şi uitările, prăpădindu-se de râs la bucătărie. La sfârşit, într-o plimbare de reconciliere cu mine însumi pe străzile pustii din Aracataca, am înțeles că îmi revenisem de-a binelea sufleteşte şi n-am mai avut nici cea mai mică îndoială că *Vorbe în vânt* – respinsă ori nu – era cartea pe care îmi propusesem s-o scriu după călătoria împreună cu mama.

Reconfortat de experiența aceea am plecat în căutarea lui Rafael Escalona în paradisul său din Valledupar, încercând să iscodesc rădăcinile universului meu. Nu m-a surprins, căci tot ce găseam, tot ce se întâmpla, toată lumea pe care mi-o prezentau îmi dădeau impresia că erau lucruri trăite, şi nu în altă viață, ci în cea de acum.

Mai târziu, într-una din multele mele călătorii, l-am cunoscut pe colonelul Clemente Escalona, tatăl lui Rafael, care, de când l-am văzut, m-a impresionat prin demnitatea şi ținuta sa de patriarh de modă veche. Era slab şi drept ca o trestie, cu pielea tăbăcită şi oasele solide, şi avea o prestanță în toată legea. De foarte tânăr mă obsedase tema înfrigurării şi demnității cu care bunicii mei au aşteptat până la sfârşitul lungii lor vieți pensia de veteran. Totuşi, patru ani mai târziu, când în sfârşit scriam cartea, într-un vechi hotel din Paris, imaginea care-mi stăruia în amintire nu era cea a bunicului, ci a lui don Clemente Escalona, ca o repetare fizică a colonelului căruia n-avea cine să-i scrie.

De la Rafael Escalona am aflat că Manuel Zapata Olivella se stabilise ca medic pentru cei săraci în localitatea La Paz, la câțiva kilometri de Valledupar, şi ne-am dus acolo. Am ajuns pe înserat şi în aer se simțea ceva care nu te lăsa să respiri. Zapata şi Escalona mi-au amintit că abia cu douăzeci de zile înainte satul fusese luat cu asalt de poliție, care semăna teroare în regiune pentru a impune voința oficială. A fost o noapte îngrozitoare. Au omorât oameni fără discriminare şi au dat foc la cincisprezece case.

Datorită cenzurii de fier nu aflaserăm adevărul. Insă pe atunci nici n-am putut să mi-l imaginez. Juan López, muzicantul cel mai vestit din regiune, plecase pe drumul fără de întoarcere în noaptea aceea neagră. Acasă la Pablo, fratele lui mai mic, l-am rugat pe acesta să ne cânte şi ne-a spus cu o simplitate neclintită:

— N-o să mai cânt niciodată în viața mea.

Am aflat atunci că nu numai el, ci toți muzicanții din sat îşi puseseră bine acordeoanele, tobele şi *guacharaca*[41], şi n-au mai cântat niciodată din pricina durerii pentru morții lor. Era de înțeles şi nici chiar Escalona, care era maestrul multora, ori Zapata

[41] Instrument popular din bambus la care se cîntă cu un pieptene de metal.

Olivella, care începea să fie medicul tuturor, n-a reuşit să convingă pe nimeni să mai cânte.

Văzându-ne că insistăm, vecinii s-au apucat să ne lămurească motivele lor, dar în străfundul sufletelor simțeau că doliul nu mai putea dura mult. „Parcă am fi murit o dată cu morții", spuse o femeie cu un trandafir roşu după ureche. Oamenii au încuviințat. Atunci Pablo López s-a simțit pesemne în drept să pună capăt amărăciunii, căci fără un cuvânt a intrat în casă şi a ieşit cu acordeonul. A cântat ca niciodată şi, în vreme ce cânta, au început să sosească alți muzicanți. Cineva a deschis prăvălia de peste drum şi a oferit băutură tuturor pe socoteala lui. Celelalte şi-au deschis şi ele larg porțile după o lună de doliu şi s-au aprins luminile şi am cântat cu toții. Peste jumătate de ceas, tot satul cânta. În piața pustie se ivi primul bețiv într-o lună de zile şi începu să cânte cât îl ținea gura un cântec de Escalona, dedicat lui Escalona însuşi, ca omagiu pentru miracolul lui de a aduce satul la viață.

Din fericire, viața continua în restul lumii. La două luni după respingerea romanului, l-am cunoscut pe Julio César Villegas, care rupsese relațiile cu Editura Losada, şi fusese numit reprezentantul pentru Columbia al Editurii González Porto, care vindea în rate enciclopedii şi cărți de ştiință şi tehnică. Villegas era bărbatul cel mai înalt şi mai puternic, precum şi cel mai inventiv când trebuia să se confrunte cu dificultățile vieții reale, băutor peste măsură de sorturi de whisky dintre cele mai scumpe, mare amator de şuete şi *causeur* de salon. În seara când ne-am întâlnit prima dată în apartamentul prezidențial de la Hotelul Prado, am plecat de acolo împleticindu-mă, cu o geantă de comis-voiajor înțesată de broşuri cu reclame şi mostre de enciclopedii ilustrate, cărți de medicină, drept şi inginerie scoase de Editura González Porto. De la al doilea whisky acceptasem să devin comis-voiajor vânzând cărți în rate în provincia Padilla, de la Valledupar până la La Guajira. Câştigul meu era comisionul în bani gheață de douăzeci şi cinci la sută dat

în avans, care trebuia să-mi ajungă să trăiesc fără griji după ce îmi plăteam cheltuielile, inclusiv hotelul.

Aceasta e călătoria pe care eu însumi am prefăcut-o în legendă, grație cusurului meu incorigibil de a nu-mi măsura la timp adjectivele. Legenda spune că am plănuit-o ca expediție mitică spre a-mi căuta rădăcinile în pământul strămoşilor, urmând acelaşi itinerar romantic al mamei când a fost dusă de ai ei ca s-o îndepărteze de telegrafistul din Aracataca. De fapt, eu n-am făcut o singură călătorie, ci două, foarte scurte şi nebuneşti.

În cea de a doua m-am dus doar în satele vecine cu Valledupar. Ajungând acolo, mă gândisem fireşte să merg mai departe până la Cabo de la Vela, apucând-o pe acelaşi drum făcut de mama pe vremea când era îndrăgostită, dar am ajuns doar până la Manaure de la Sierra, La Paz şi Villanueva, la câteva leghe de Valledupar. N-am cunoscut atunci San Juan del César, nici Barrancas, unde s-au căsătorit bunicii şi s-a născut mama, şi unde colonelul Nicolás Márquez l-a omorât pe Medardo Pacheco; n-am cunoscut nici Riohacha, care e germenele seminției mele, până în 1984, când preşedintele Belisario Betancur a trimis de la Bogotá un grup de prieteni invitați să inaugureze minele de fier din Cerrejón. A fost prima călătorie în Guajira mea imaginară, care mi s-a părut la fel de mitică precum o descrisesem de atâtea ori fără s-o cunosc, dar nu cred că am făcut-o cu ajutorul amintirilor mele înşelătoare, ci cu memoria indienilor cumpărați de bunicul pe o sută de pesos fiecare pentru casa din Aracataca. De bună seamă, surpriza cea mai mare a fost să văd pentru prima oară Riohacha, oraşul de nisip şi sare unde s-a născut neamul meu din moşi strămoşi, unde bunicii i-a apărut Fecioara Tămăduitoare ca să-i stingă cuptorul cu un suflu înghețat, când era gata să i se ardă pâinea, unde bunicul şi-a dus războaiele şi a fost întemnițat pentru o vină din dragoste şi unde părinții m-au zămislit în luna lor de miere.

La Valledupar n-am avut prea mult timp ca să vând cărți. Locuiam la Hotelul Wellcome, o casă colonială splendidă, bine

conservată în zona pieței mari, care avea în curte un umbrar lung din frunze de palmieri, cu mese rustice de bar şi cu hamacuri agățate de pari. Victor Cohen, patronul, supraveghea ca un cerber ordinea casei, ca şi buna sa reputație amenințată de oameni destrăbălați, străini de acele locuri. Era şi un purist al limbii care declama pe de rost din Cervantes pronunțând sâsâit ca în spaniola din Castilia[42], şi punea la îndoială morala lui García Lorca. Eram în relații excelente cu el deoarece cunoştea perfect opera lui don Andrés Bello şi recita fără cusur din romanticii columbieni, dar ajungeam la cuțite din pricina obsesiei lui de a interzice încălcarea regulilor de bună purtare în incinta hotelului. Totul a început firesc deoarece era prieten de o viață cu unchiul meu, Juan de Dios, şi-i plăcea să evoce amintiri despre el.

Pentru mine umbrarul acela din curte a fost un adevărat noroc, căci îmi petreceam multele ceasuri care îmi prisoseau citind într-un hamac, în zăpuşeala de la amiază. Când n-aveam altceva, ajungeam să citesc de la tratate de chirurgie până la manuale de contabilitate, fără să mă gândesc că aveau să-mi servească în aventurile mele de scriitor. Munca mea se făcea aproape de la sine, fiindcă majoritatea clienților treceau prin sita familiilor Iguaran şi Cotes, iar mie nu-mi rămânea decât să lungesc vizita până la prânz, evocând poveşti de familie. Unii iscăleau contractul fără să-l citească pentru a nu întârzia, căci restul clanului ne aştepta să mâncăm în tovărăşia acordeoanelor. Între Valledupar şi La Paz, am dat lovitura în mai puțin de o săptămână şi m-am întors la Barranquilla cu emoția de a fi fost în singurul loc de pe lume pe care-l înțelegeam cu adevărat.

Pe 13 iunie dis-de-dimineață mergeam cu autobuzul nu mai ştiu

---

[42] În Spania sunetele „ce“, „ci“, şi „z“ se pronunță ca un „s“ cu limba între dinți, în timp ce în America Hispanică între aceste sunete şi „s“ nu există nici o diferență, de unde impresia pe care o au hispano-americanii despre spanioli că sîsîie.

unde, când am aflat că forțele armate preluaseră puterea în situația aceea de haos care domnea în guvern şi în întreaga țară. Pe 6 septembrie, cu un an în urmă, o şleahtă de conservatori şi polițişti în uniformă dăduseră foc în Bogotá edificiilor unde îşi aveau sediile *El Tiempo* şi *El Espectador*, cele mai importante ziare din țară, şi atacaseră cu arma în mână reşedința fostului preşedinte Alfonso López Pumarejo şi pe aceea a lui Carlos Lleras Restrepo, preşedintele Partidului Liberal. Acesta din urmă, cunoscut ca un politician dur, a reuşit să riposteze, deschizând focul asupra agresorilor, dar în cele din urmă s-a văzut obligat să fugă sărind gardul casei de alături. Violența oficială care se manifesta în țară începând cu 9 aprilie devenise insuportabilă.

În zorii acelei zile de 13 iunie, generalul de divizie Gustavo Rojas Pinilla îl scoase din palat pe preşedintele interimar, Roberto Urdaneta Arbeláez. Atunci Laureano Gómez, preşedintele oficial, retras din motive de sănătate, la insistențele medicilor săi, şi-a asumat din nou conducerea din scaunul cu rotile şi a încercat să se ia la întrecere cu sine însuşi, cu intenția de a guverna cele cincisprezece luni pe care le mai avea până la sfârşitul mandatului său constituțional. Însă Rojas Pinilla şi statul lui major veniseră ca să rămână.

Sprijinul național a fost imediat şi general față de hotărârea Adunării Constituante care a dat legitimitate loviturii militare. Rojas Pinilla a fost învestit cu puterea până la terminarea mandatului prezidențial, în august anul următor, şi Laureano Gómez a plecat cu familia la Benidorm, pe coasta răsăriteană a Spaniei, lăsând în urmă impresia iluzorie că perioada lui plină de tulburări se sfârşise. Patriarhii liberali şi-au declarat sprijinul față de reconcilierea națională, printr-un apel adresat membrilor partidului lor care luptau cu arma în mână în întreaga țară. Fotografia cea mai semnificativă publicată în presă în zilele următoare a fost cea cu liberalii de frunte cântând o serenadă de îndrăgostiți sub balconul dormitorului prezidențial. Omagiul era

condus de don Roberto García Peña, directorul de la *El Tiempo* şi unul dintre opozanţii cei mai înverşunaţi ai regimului răsturnat.

În orice caz, fotografia cea mai emoţionantă din acele zile a înfăţişat şirul nesfârşit al partizanilor liberali care au depus armele pe câmpurile din răsărit, sub comanda lui Guadalupe Salcedo, a cărui imagine de brigand romantic impresionase adânc inima columbienilor care au pătimit de pe urma violenţei oficiale. Era o nouă generaţie de luptători împotriva regimului conservator, care păreau un fel de moştenire a Războiului de o mie de zile, menţinând legături clandestine cu capii oficiali ai Partidului Liberal.

În fruntea lor, Guadalupe Salcedo răspândise pretutindeni în ţară, şi printre susţinători, şi printre adversari, o nouă imagine legendară. Poate din această pricină – la şapte ani de la predarea sa – a fost ciuruit de gloanţele poliţiei într-un loc din Bogotá care nu s-a descoperit niciodată şi nici nu s-au stabilit cu certitudine împrejurările morţii lui. Data oficială este 6 iunie 1977, iar trupul a fost depus în cadrul unei ceremonii solemne într-o criptă numerotată din cimitirul central din Bogotá, în prezenţa unor cunoscuţi oameni politici. Căci, din taberele sale de război, Guadalupe Salcedo a păstrat relaţii nu numai politice, ci şi sociale cu conducătorii liberali în dizgraţie. Există însă cel puţin opt versiuni diferite despre moartea lui şi n-au lipsit increduli, şi atunci, şi acum, care să se întrebe dacă totuşi cadavrul a fost înmormântat.

În această stare de spirit am făcut a doua călătorie de afaceri în Provincie, după ce Villegas mi-a confirmat că totul era în ordine. Ca şi data trecută, mi-am terminat foarte repede vânzările în Valledupar, la clientela pe care o convinsesem dinainte. Am plecat cu Rafael Escalona şi cu Poncho Cotes la Villanueva, La Paz, Patillal şi Manaure de la Sierra pentru a vizita veterinari şi agronomi. Unii vorbiseră cu cumpărători din prima mea călătorie şi mă aşteptau cu comenzi speciale. Orice oră era bună pentru a încinge un chef chiar cu clienţii şi cu veselii lor consăteni, şi ne apucau zorile

cântând la acordeoanele mari, fără să neglijăm însă afacerile şi fără să uităm de datorii urgente, căci viaţa de zi cu zi îşi urma ritmul firesc în zarva petrecerilor. La Villanueva am întâlnit un acordeonist şi doi toboşari, pesemne nepoţii unui muzicant pe care îl ascultasem în copilărie la Aracataca. În felul acesta, ceea ce fusese o plăcere copilărească mi s-a revelat în cursul călătoriei ca o îndeletnicire inspirată ce avea să mă însoţească veşnic.

Am cunoscut atunci şi Manaure, un sat frumos şi liniştit în inima munţilor, memorabil pentru familie deoarece acolo o duseseră pe mama când era copil, ca să se înzdrăvenească de pe urma unor friguri de care nu se lecuise cu tot felul de poţiuni. Auzisem vorbindu-se atâta de Manaure, de serile din luna mai şi de posturile tămiduitoare, că atunci când m-am aflat pentru prima oară acolo mi-am dat seama că mi-l aminteam de parcă l-aş fi cunoscut într-o viaţă anterioară.

Stăteam şi beam o bere rece ca gheaţa în singura cârciumă din sat, când s-a apropiat de masa noastră un bărbat cât un brad, cu cizme de călătorie şi cu un revolver de război la brâu. Rafael Escalona a făcut prezentările, iar el a rămas privindu-mă în ochi, ţinându-mi mâna într-a lui.

— Aveţi vreo legătură cu colonelul Nicolás Mârquez? m-a întrebat.

— Sunt nepotul lui, i-am răspuns.

— Atunci, spuse el, bunicul dumneavoastră l-a omorât pe al meu.

Era deci nepotul lui Medardo Pacheco, omul pe care bunicul îl omorâse în luptă dreaptă. N-am avut timp să mă tem, fiindcă a spus-o pe un ton foarte cald, de parcă în felul acesta am fi devenit rude. Am chefuit împreună cu el vreme de trei zile şi trei nopţi, în camionul lui cu dublu compartiment, bând brandy fierbinte şi mâncând tocăniţă de berbec în amintirea bunicilor noştri morţi. Au trecut câteva zile până să-mi mărturisească adevărul: se înţelesese cu Escalona să mă sperie, dar nu l-a lăsat inima să meargă mai

departe cu gluma despre bunicii morți. În realitate, se numea José Prudencio Aguilar şi era contrabandist de meserie, un om drept şi bun la suflet. În cinstea lui, ca să nu rămân mai prejos, l-am botezat cu numele său pe rivalul omorât de José Arcadio Buendía cu o lance, în arena pentru lupte de cocoşi din *Un veac de singurătate.*

Partea proastă a fost că până la sfârşitul acelei călătorii nostalgice încă nu sosiseră cărțile vândute şi fără ele nu-mi puteam încasa comisionul. Am rămas fără un ban, iar metronomul hotelului marca timpul mai repede decât nopțile mele de petrecere. Victor Cohen a început să-şi piardă puțina răbdare pe care o mai avea din pricina minciunilor că prăpădeam banii pe care îi datoram cu cheflii de ultima speță şi cu târfe nenorocite. Mi-a redat liniştea doar iubirea neîmpărtăşită din *Dreptul de a te naşte,* romanul radiofonic al lui don Félix B. Caignet, al cărui succes popular mi-a reactualizat vechile iluzii legate de literatura lacrimogenă. Lectura neaşteptată a povestirii *Bătrânul şi marea* de Hemingway, publicată în revista *Life en Español,* m-a făcut să-mi vin de-a binelea în fire.

Cu aceeaşi poştă au sosit şi cărțile pe care trebuia să le dau posesorilor de drept ca să-mi pot lua comisionul. Toți au plătit la timp, dar la hotel datoram deja dublul sumei câştigate, iar Villegas m-a prevenit că n-aveam să mai văd un sfanț înainte de trei săptămâni. Am vorbit atunci serios cu Victor Cohen şi a acceptat o chitanță semnată de mine ca garanție a datoriei. Cum Escalona şi banda lui nu erau acolo, un prieten providențial mi-a promis ajutorul fără nicio obligație, numai pentru că îi plăcuse una dintre povestirile mele publicate în *Crónica.* Totuşi, în momentul scadenței n-am putut plăti nimic.

Chitanța a făcut epocă după ani de zile, când Victor Cohen o arăta pe la prieteni şi clienți, nu ca un document acuzator, ci ca un trofeu. Ultima dată când l-am văzut avea aproape o sută de ani şi era zvelt şi lucid, cu simțul umorului intact. La botezul unui copil al consătenei mele Consuelo Araujonoguera, căruia i-am fost naş, am

revăzut chitanța cu datoria neplătită, după aproape cincizeci de ani. Victor Cohen le-a arătat-o tuturor care au avut chef s-o vadă, cu delicatețea şi hazul lui dintotdeauna. M-a surprins redactarea corectă a documentului făcută de el şi nestrămutata dorință de a plăti care se desprindea din dezinvoltura iscăliturii mele. Victor a sărbătorit-o în seara aceea dansând un *vallenato* cu o eleganță colonială cum n-o mai făcuse nimeni de pe vremea lui Francisco el Hombre[43]. La sfârşit, mulți prieteni mi-au mulțumit că nu plătisem la timp datoria consemnată pe hârtia care a dat naştere acelei seri neprețuite.

Puterea de seducție a doctorului Villegas era inepuizabilă, dar nu în privința cărților. Nu-i cu putință să uit măiestria seniorială cu care se lupta cu creditorii şi bucuria cu care aceştia îi înțelegeau motivele de a nu plăti la timp. Subiectul lui favorit pe atunci era legat de romanul *S-au închis drumurile*, al scriitoarei Olga Salcedo de Medina din Barranquilla, care stârnise un scandal mai curând monden decât literar, dar cu puține precedente regionale. Inspirat de succesul *Dreptului de a te naşte,* pe care l-am urmărit cu atenție crescândă toată luna, crezusem că ne aflam în prezența unui fenomen popular pe care noi, scriitorii, nu-l puteam ignora. Fără să pomenesc măcar de datoria neplătită, i-am comentat lui Villegas romanul respectiv, la întoarcerea mea la Valledupar, iar el mi-a propus să scriu o adaptare, cu suficientă dibăcie spre a tripla

---

[43] Francisco el Hombre (Bărbatul) este arhetipul menestrelului vallenato al folclorului columbian. Existența sa are atât componente legendare, cât şi istorice, care l-au făcut o figură emblematică în imaginația populară a Coastei Caraibelor.
Una dintre posibilele identități reale ale lui Francisco este Francisco Moscote, născut în localitatea Villa Martín (Macho Bayo), în municipalitatea Riohacha, departamentul La Guajira.
Un alt posibil Francisco istoric este Francisco „Pacho" Rada (1907-2003), născut în Platon (Magdalena),care a învățat să cânte la acordeon de la o vârstă fragedă;

amplul auditoriu deja pasionat de drama radiofonică a lui Félix B. Caignet.

Am făcut adaptarea pentru radio închizându-mă între patru pereți vreme de două săptămâni şi mi s-a părut cu mult mai revelatoare decât prevăzusem, cu indicații referitoare la dialoguri, grade de intensitate, situații şi timpuri fugare care nu semănau absolut deloc cu tot ce scrisesem înainte. Cu lipsa mea de experiență în arta dialogului – care nu este nici acum punctul meu forte – încercarea a fost valoroasă şi profitabilă mai mult prin ce-am învățat decât prin banii câştigați. Totuşi, nu mă puteam plânge nici în privința asta, căci Villegas mi-a dat în avans jumătate din bani în mână şi s-a angajat să-mi şteargă datoria anterioară din primele încasări în urma difuzării romanului radiofonic.

Înregistrarea s-a făcut la postul Atlántico, având cea mai bună distribuție regională cu putință şi în regia neinspirată a lui Villegas însuşi, care n-avea nicio experiență. Pentru povestitor fusese recomandat Germán Vargas, fiindcă sobrietatea sa de crainic cu o voce aparte contrasta cu stridența radioului local. Cea dintâi mare surpriză a fost că Germán a acceptat, iar a doua că de la prima repetiție a ajuns el însuşi la concluzia că nu era cel mai indicat. Villegas în persoană şi-a asumat atunci rolul povestitorului rostind însă cu ritmul şi şuierăturile andine care au denaturat până la urmă sensul acelei aventuri temerare.

Romanul radiofonic s-a difuzat în întregime, cam fără succes, şi a fost o lecție magistrală pentru ambițiile mele nesățioase de povestitor în orice gen. Am asistat la înregistrări, care se făceau în direct pe un disc intact, cu un ac ca un brăzdar ce împrăştia fulgi de filamente negre şi luminoase, aproape impalpabile, ca părul îngerilor. În fiecare seară luam un pumn zdravăn, împărțindu-l prietenilor ca un trofeu insolit. Cu bâlbâieli şi cârpeli nenumărate, romanul radiofonic a fost difuzat la timp şi a fost sărbătorit printr-o petrecere de pomină, cu totul în stilul producătorului.

Nimeni n-a reuşit să inventeze un argument de politețe pentru a

mă face să cred că foiletonul plăcea, dar audiența a fost bună şi a avut parte de o publicitate suficientă ca s-o scoată cu bine la capăt. Mie, din fericire, mi-a dat un nou avânt într-un gen care îmi părea că se proiectează spre orizonturi de neînchipuit. Admirația şi gratitudinea mea pentru don Félix B. Caignet au culminat cu rugămintea să-mi acorde o întrevedere particulară, după vreo zece ani, pe vremea când am stat câteva luni la Havana, ca redactor al agenției cubaneze de ştiri Prensa Latina. Însă în ciuda a tot felul de rațiuni şi pretexte, nu s-a lăsat niciodată văzut şi mi-a rămas de Ia el doar o frază elocventă pe care am citit-o într-unul din interviurile sale: „Lumea vrea mereu să plângă: tot ce fac eu e să-i dau pretextul". La rândul lui, Villegas n-a mai avut ce face cu talentele lui. I s-au încurcat afacerile şi cu Editura González Porto – cum se întâmplase înainte cu Losada – şi n-a fost chip să ne încheiem socotelile fiindcă a renunțat la visurile de măreție şi s-a întors la el în țară.

Alvaro Cepeda Samudio m-a scos din purgatoriu cu vechea lui idee de a transforma *El Nacional* într-un ziar modern, aşa cum învățase să facă în Statele Unite. Până atunci, în afară de colaborările lui ocazionale la *Crónica,* întotdeauna literare, nu avusese ocazia să-şi pună în practică ce studiase Ia Universitatea Columbia decât prin notele exemplare pe care le trimetea la *Sporting News,* din Saint Louis, Missouri. În sfârşit, în 1953, prietenul nostru Julián Davis Echandía, care fusese primul şef al lui Alvaro, l-a chemat să preia restructurarea integrală a ziarului său de seară, *El Nacional.* Alvaro îl ademenise cu proiectul lui astronomic pe care i l-a prezentat la întoarcerea de Ia New York, dar după ce a capturat mastodontul mi-a telefonat să-l ajut, chiar fără funcții sau însărcinări precise, dar cu prima leafă plătită în avans care mi-a ajuns să trăiesc, deşi n-am luat-o în întregime.

A fost o aventură mortală. Alvaro făcuse un plan integral după modele din Statele Unite. Davis Echandía trona precum Domnul din cer, fiind un precursor al timpurilor eroice ale jurnalismului

local de senzație şi omul cel mai indescifrabil pe care l-am cunoscut, bun din fire şi mai curând sentimental decât mărinimos. Ceilalți din schemă erau mari ziarişti de şoc, cu o activitate strălucită, toți prieteni între ei şi colegi de ani îndelungați. Teoretic, fiecare îşi avea orbita bine definită, dar dincolo de aceasta nu s-a ştiut niciodată cine ce anume a făcut pentru ca mastodontul tehnic să nu reuşească să schițeze nici măcar primul pas. Puținele numere care au reuşit să vadă lumina tiparului au fost rezultatul unui act eroic, dar nu s-a ştiut niciodată al cui. În momentul când a început tipărirea zațul era stricat. Dispărea materialul urgent, iar noi înnebuneam de furie. Nu-mi amintesc ca ziarul să fi ieşit o singură dată Ia timp şi fără cârpeli, din pricina demonilor pitiți prin ateliere, Nu s-a ştiut în veci ce s-a întâmplat. Explicația predominantă a fost poate cea mai puțin rău voitoare: unii veterani anchilozați n-au putut tolera regimul renovator şi au uneltit cu toții, acționând ca un mecanism perfect, până au izbutit să distrugă ziarul.

Alvaro a plecat trântind uşa. Eu aveam un contract care fusese o garanție în condiții normale, dar în situații de criză se dovedea o cămaşă de forță. Dornic să profit totuşi de timpul pierdut, am încercat să încropesc în goana maşinii ceva care să meargă cât de cât, adunând laolaltă nişte fragmente rămase de pe urma unor încercări anterioare. Crâmpeie din *Casa,* parodii după Faulkner, aşa cum apare el în toată violența stilului său în *Lumină de august*, după ploile cu păsări moarte ale lui Nathaniel Hawthorne, după povestirile polițiste de care mă săturasem căci toate semănau între ele, şi după câteva vânătăi care-mi mai rămăseseră din călătoria la Aracataca împreună cu mama. Le-am lăsat să curgă în voia lor în biroul meu inutil, unde nu mai era acum decât masa de scris scorojită şi maşina dându-şi sufletul, până am ajuns dintr-o dată la titlul definitiv: O *zi după sâmbătă.*

Încă una dintre puținele mele povestiri de care am fost mulțumit de la prima versiune.

La *El Nacional* m-a abordat un vânzător ambulant de ceasuri de mână. Niciodată nu avusesem unul, din motive evidente în anii aceia, şi cel pe care mi-l oferea acum era de un lux strigător şi scump. Însuşi vânzătorul mi-a mărturisit că era membru al Partidului Comunist şi avea sarcina să vândă ceasuri în chip de momeală pentru a pescui cotizanți.

— E ca şi cum ai cumpăra revoluția în rate, mi-a spus.

I-am răspuns binevoitor:

— Cu diferența că ceasul mi-l dați imediat, iar revoluția nu.

Vânzătorului nu i-a căzut bine gluma proastă şi până la urmă am cumpărat un ceas mai ieftin, numai ca să-i fac pe plac, şi cu un sistem de rate pe care avea să le încaseze chiar el, venind în fiecare lună. A fost primul meu ceas, şi atât de bun şi de rezistent, că îl mai păstrez şi acum, ca pe o relicvă din timpurile acelea.

Cam pe atunci s-a întors şi Alvaro Mutis cu vestea că societatea lui prevăzuse un buget generos pentru cultură şi că urma să apară imediat revista *Lámpara,* organul ei literar. La invitația de a colabora i-am răspuns propunând rapid să scriu despre legenda locului numit La Sierpe[44]. Mi-am zis că, dacă aş vrea s-o povestesc într-o zi, n-ar trebui s-o fac la modul retoric, ci s-o recuperez din imaginația populară aşa cum era: un adevăr geografic şi istoric. Adică – în sfârşit – un mare reportaj.

— Fă cum crezi că e mai bine, mi-a spus Mutis. Dar scrie-l, căci ăsta e climatul şi tonul pe care le căutăm pentru revistă.

I-am promis reportajul peste două săptămâni. Înainte de a pleca la aeroport, telefonase la biroul lui din Bogotá şi a dat instrucțiuni să fiu plătit în avans. Cecul care mi-a sosit cu poşta după o săptămână mi-a tăiat răsuflarea. M-am tulburat şi mai tare când m-am dus să-l încasez, iar casierul de la bancă s-a neliniştit văzându-mă cum arăt. M-au rugat să mă duc la alt birou, în care

---

[44] „Şarpele"

un şef exagerat de amabil m-a întrebat unde lucrez. I-am răspuns că scriam la *El Heraldo,* cum făceam de obicei, chiar dacă pe atunci nu mai era adevărat. Nimic altceva. Şeful a examinat cecul de pe masă, cu un aer de neîncredere profesională, şi în cele din urmă a decretat:

— E un cec în toată regula.

Chiar în după-amiaza aceea, pe când mă apucam să scriu *La Sierpe*, m-au anunțat că eram chemat la bancă. M-a bătut gândul că cecul n-avea acoperire, din vreuna dintre nenumăratele rațiuni posibile în Columbia. Abia am reuşit să scap de nodul din gât când funcționarul de la bancă s-a scuzat, cu ritmul defectuos al vorbirii locuitorilor andini, că nu ştiuse de la început că jerpelitul care încasase cecul era autorul „Girafei**.

Mutis s-a întors din nou la sfârşitul anului. Abia dacă şi-a savurat prânzul, atât era de preocupat să mă ajute ca să găsesc un mijloc stabil şi definitiv pentru a câştiga mai bine fără să mă obosesc atâta. La desert, cea mai bună soluție i s-a părut să încunoştiințeze familia Cano că aş fi disponibil pentru *El Espectador,* chiar dacă doar ideea de a mă întoarce la Bogotá mă mai tulbura încă. Însă Alvaro n-avea odihnă când era vorba să ajute un prieten.

— Să facem aşa, mi-a spus. O să-ți trimit biletul să vii când vrei şi cum vrei, să vedem ce putem aranja.

Era prea mult ca să pot refuza, dar eram sigur că ultimul avion din viața mea fusese cel cu care am plecat din Bogotá după 9 aprilie. Pe deasupra, modestele drepturi de autor pentru romanul radiofonic şi publicarea cu succes a primului capitol din *La Sierpe* în revista *Lámpara* mi-au adus şi câteva texte publicitare şi astfel am putut trimite familiei la Cartagena o barcă de salvare. Aşa încât am rezistat încă o dată tentației de a mă muta la Bogotá.

Alvaro Cepeda, Germán şi Alfonso, ca şi majoritatea colegilor de cafenea de la, Japy“ şi de la „Roma", mi-au elogiat *La Sierpe* când a început să se publice în *Lámpara.* Erau cu toții de acord că formula

directă a reportajului fusese cea mai adecvată pentru o temă aflată la primejdioasa graniță a incredibilului, Alfonso, cu stilul său pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, mi-a spus atunci ceva ce n-am să uit niciodată: „Credibilitatea, dragă maestre, depinde mult de mutra pe care o faci când povesteşti". Am fost pe punctul de a le dezvălui propunerile de colaborare pe care mi le-a făcut Alvaro Mutis, dar n-am îndrăznit, şi astăzi ştiu că m-a reținut teama că le vor aproba. Alvaro a mai insistat de câteva ori, chiar şi după ce mi-a făcut o rezervare la avion, iar eu am anulat-o în ultimul moment. Mi-a dat cuvântul de onoare că nu era vorba de un demers de mâna a doua pentru *El Espectador* şi nici pentru un alt post din presă scrisă sau vorbită. Singurul lui scop – a insistat până la sfârşit – era să stăm de vorbă despre o serie de colaborări regulate pentru revistă şi să examinăm câteva detalii tehnice referitoare la seria completă a reportajului *La Sierpe,* din care capitolul al doilea trebuia să apară în numărul următor. Se arăta convins că genul acesta de reportaje putea însemna lovitura de grație dată serbedei literaturi de moravuri în propriul teren. Dintre toate motivele pe care mi le menționase până atunci, acesta a fost singurul care m-a pus pe gânduri.

Într-o marți cu ploaie lugubră mi-am dat seama că nu aş fi putut pleca şi dacă aş fi vrut, fiindcă nu mai aveam ce îmbrăca în afara cămăşilor mele de dansator. La şase după-amiaza n-am dat de nimeni la librăria „Mundo“ şi am rămas aşteptând în poartă, cu un nod de lacrimi în gât, stârnit de asfințitul trist care mă pândea. Pe trotuarul celălalt era o vitrină cu îmbrăcăminte elegantă pe care n-o văzusem niciodată, deşi se afla acolo dintotdeauna, şi, fără să-mi dau seama ce fac, am traversat strada San Blas, în bătaia ploii mărunte, şi am intrat cu pas hotârât în magazinul cel mai scump din oraş. Am cumpărat un costum sobru din stofă albastru-închis, perfect pentru spiritul oraşului Bogotá de pe atunci; două cămăşi albe cu guler tare, o cravată în dungi diagonale şi o pereche de pantofi la modă, lansați de actorul José Mojica înainte de a se face

sfânt. Nu le-am spus că plec decât lui Germán, Alvaro şi Alfonso, care mi-au aprobat hotărârea considerând-o chibzuită, cu condiția să nu mă întorc prefăcut în *cachaco.*

Am sărbătorit evenimentul la „Al Treilea Bărbat" cu grupul în plen până în zori, în chip de petrecere anticipată pentru ziua mea care avea să fie în curând, căci Germán Vargas, care era paznicul calendarului sfinților, a anunțat că pe 6 martie aveam să împlinesc douăzeci şi şapte de ani. În toiul urărilor făcute de bunii mei prieteni, m-am simțit gata să țin piept celor şaptezeci şi trei care-mi mai lipseau pentru a-i împlini pe primii o sută.

8

Directorul de la *El Espectador,* Guillermo Cano, mi-a telefonat când a aflat că eram în biroul lui Alvaro Mutis, patru etaje mai sus, într-o clădire nouă în care abia se mutaseră, la cinci străzi de vechiul sediu. Eu sosisem în ajun şi mă pregăteam să iau masa de prânz cu un grup de prieteni de-ai lui, dar Guillermo a insistat să trec mai întâi să-l salut. Aşa am şi făcut. După îmbrăţişările afectuoase, cum se obişnuieşte în capitala bunelor maniere, şi câte-un comentariu despre ştirea zilei, m-a apucat de braţ şi ne-am îndepărtat puţin de colegii de redacţie.

— Ascultă, Gabriel – mi-a spus cu o inocenţă mai presus de orice bănuială – n-ai vrea să-mi faci un imens serviciu şi să-mi scrii o mică notă editorială de care am nevoie ca să pot închide ediţia? Mi-a arătat cu degetul mare şi arătătorul aşa, cam cât o jumătate de pahar, şi a încheiat: Atât de mare.

Mai amuzat decât el, l-am întrebat unde puteam sta şi mi-a indicat un birou gol cu o maşină de scris de pe vremuri. M-am aşezat fără alte întrebări, gândindu-mă la un subiect potrivit pentru ei şi acolo am rămas, stând pe acelaşi scaun, în faţa aceluiaşi birou şi Ia aceeaşi maşină de scris cele optsprezece luni care au urmat.

La câteva minute de la venirea mea a ieşit din biroul de alături Eduardo Zalamea Borda, directorul-adjunct, absorbit de un teanc de hârtii. S-a speriat când m-a văzut.

— Măi să fie, don Gabo! aproape a strigat, spunându-mi pe numele pe care mi-l inventase la Barranquilla ca prescurtare de la Gabito şi pe care-l folosea doar el. Dar de-atunci s-a generalizat în redacţie şi l-au folosit mai departe până şi la tipar: Gabo.

Nu-mi amintesc ce subiect avea nota pe care m-a rugat s-o fac

Guillermo Cano, dar cunoşteam foarte bine de la Universitatea Națională stilul dinastic de la *El Espectador*. Şi îndeosebi cel al secțiunii „Zi de zi“ din pagina editorială, care se bucura pe drept cuvânt de prestigiu, şi m-am hotărât să-l imit, dând dovadă de acelaşi sânge rece cu care Luisa Santiaga înfrunta demonii vitregiei. Am terminat-o într-o jumătate de ceas, am făcut câteva corecturi de mână şi i-am dat-o lui Guillermo Cano, care a citit-o în picioare pe deasupra ramei arcuite a ochelarilor lui de miop. Concentrarea ce i se vedea pe față nu părea doar a lui, ci a unei întregi dinastii de strămoşi cu părul cărunt, inițiată de don Fidel Cano, fondatorul ziarului în 1887, continuată de fratele său, don Luis, consolidată de fiul său, don Gabriel, şi primită, ajunsă la maturitate, prin torentul de sânge al familiei, de nepotul său Guillermo care, la douăzeci şi trei de ani, preluase conducerea ziarului. Aşa cum ar fi făcut strămoşii lui, a operat câteva mărunte îndreptări răzlețe, şi a conchis, folosind prima oară noul meu nume, practic şi simplificat:

— Foarte bine, Gabo.

În seara întoarcerii nu-mi dădusem seama că Bogotá nu avea să mai fie aceeaşi pentru mine, câtă vreme îmi supraviețuiau amintirile. Ca multe catastrofe care se abătuseră peste țară, ziua de 9 aprilie trecuse mai curând în uitare decât în istorie. Hotelul Granada fusese ras de pe fața pământului în parcul său centenar şi în locul lui începea să se înalțe edificiul exagerat de nou al Băncii Republicii. Vechile străzi din anii noştri păreau ale nimănui fără tramvaiele luminate, iar colțul unde se săvârşise crima istorică îşi pierduse măreția, în spațiile devorate de incendii.

— Acum pare într-adevăr un mare oraş, spuse uluit cineva care ne însoțea. Şi ajunse să-mi sfâşie sufletul cu cuvintele rituale: Trebuie să-i mulțumim zilei de 9 aprilie.

În schimb, n-am locuit niciodată mai bine ca în pensiunea fără nume unde m-a instalat Alvaro Mutis, O casă înfrumusețată de nenorocirea acelei zile, pe una din laturile parcului național, unde

prima noapte n-am putut suporta invidia stârnită de vecinii mei de alături care făceau dragoste de parc-ar fi fost un război fericit. A doua zi, când i-am văzut plecând, nu mi-a venit să cred că erau ei: o fetiță firavă cu o rochie de orfelinat şi un domn foarte în vârstă, grizonat şi înalt de doi metri, care putea prea bine să-i fie bunic. M-am gândit că mă înşelesem, dar ei înşişi s-au grăbit să mi-o adeverească în toate nopțile următoare, cu strigătele acelea de moarte până în zori.

El Espectador mi-a publicat nota în pagina editorială şi în spațiul cel mai bun. Mi-am petrecut dimineața prin marile magazine, cumpărând îmbrăcămintea pe care Mutis o cerea cu accentul acela englezesc pe care şi-l inventa ca să-i distreze pe vânzători. Am luat prânzul cu Gonzalo Mallarino şi cu alți scriitori tineri, invitați ca să facem cunoştință. N-am mai ştiut nimic de Guillermo Cano până după trei zile, când m-a chemat în biroul lui Mutis.

— Ascultă, Gabo, ce-ai pățit? m-a întrebat cu o severitate prost jucată de director general. Ieri am închis ediția cu întârziere aşteptându-ți nota.

Am coborât în redacție ca să stau de vorbă cu el şi nu ştiu nici astăzi cum de am continuat să scriu note fără să le semnez în toate serile, preț de mai bine de o săptămână, fără ca nimeni să-mi vorbească de angajare şi nici de leafă. În şuetele din pauze redactorii mă tratau ca pe unul de-ai lor şi, de fapt, aşa şi eram, fără să-mi închipui încă în ce măsură.

Secțiunea „Zi de zi“, veşnic fără semnătură, era deschisă din rutină de Guillermo Cano cu un articol politic. Într-o ordine stabilită de direcție, urma articolul pe o temă liberă de Gonzalo González, care mai scria şi secțiunea cea mai inteligentă şi populară a ziarului, „întrebări şi răspunsuri”, unde îşi scăpa cititorii de orice îndoială cu pseudonimul de Gog, care i se trăgea nu de Ia Giovanni Papini, ci chiar de la propriul nume. În continuare se publicau notele mele şi, foarte rar, câte una specială a lui Eduardo Zalamea, care ocupa zilnic cel mai bun spațiu din pagina editorială

– „Oraşul şi lumea” – cu pseudonimul Ulise, nu de la Homer, cum obişnuia să precizeze, ci de la James Joyce.

Alvaro Mutis trebuia să plece într-o călătorie de lucru la Port-au-Prince şi m-a invitat să-l însoțesc. Haiti era pe atunci țara visurilor mele, după ce citisem *Împărăția acestei lumi* de Alejo Carpentier. Încă nu îi dădusem răspunsul pe 18 februarie, când am scris o notă despre regina-mamă din Anglia, pierdută în singurătatea imensului palat Buckingham. Mi-a atras atenția faptul că au publicat-o pe primul loc din „Zi de zi” şi că fusese elogiată în birourile redacției. În seara aceea, într-o petrecere restrânsă acasă la redactorul-şef, José Salgar, Eduardo Zalamea a făcut un comentariu încă şi mai entuziast. Un indiscret binevoitor mi-a spus mai târziu că această opinie înlăturase şi ultimele reticențe pentru ca direcția să-mi facă oferta oficială de angajare.

A doua zi, foarte devreme, mi-a telefonat de la biroul său Alvaro Mutis, să-mi dea vestea proastă că se anulase călătoria în Haiti. Nu mi-a spus însă că luase această hotărâre în urma unei discuții întâmplătoare cu Guillermo Cano, în care acesta l-a rugat din suflet să nu mă ia şi pe mine la Port-au-Prince. Alvaro, care nu cunoştea nici el Haiti, a vrut să afle motivul.

— Păi când o să-l cunoşti ai să înțelegi că asta-i tocmai ce i-ar plăcea lui Gabo cel mai mult de pe lume, i-a spus Guillermo, şi a încheiat cu dibăcie magistrală: Dacă Gabo pleacă în Haiti n-o să se mai întoarcă niciodată.

Alvaro a înțeles, a anulat călătoria şi mi-a explicat că era o hotărâre a companiei lui. Aşa încât n-am cunoscut în veci Port-au-Prince, dar n-am ştiut motivul real până cu foarte puțini ani în urmă, când Alvaro mi l-a dezvăluit într-una din interminabilele noastre rememorări de bunici. Guillermo, la rindul lui, îndată ce m-a legat printr-un contract de ziar, m-a îndemnat ani de-a rândul să mă gândesc la marele reportaj despre Haiti, dar nu m-am putut duce niciodată acolo şi nici nu i-am spus din ce cauză.

Nu mi-ar fi trecut niciodată prin cap că mi s-ar putea împlini visul de a ajunge redactor la *El Espectador.* Înțelegeam să-mi publice povestirile, fiindcă în Columbia sunt un gen puțin cultivat, dar să scriu zilnic la un ziar de seară era o provocare cu totul deosebită pentru cineva nu prea versat în gazetăria de şoc. Cu o vechime de cincizeci de ani, lucrat într-o casă străină şi cu maşinile de care nu mai avea nevoie *El Tiempo* – ziar bogat, puternic şi prepotent – *El Espectador* era un modest cotidian de seară de şaisprezece pagini înghesuite, dar cele cinci mii de exemplare ale sale, prost numărate, erau smulse de la vânzătorii de ziare de pe stradă aproape în poarta tipografiei şi erau citite într-o jumătate de oră în cafenelele întunecoase din oraşul vechi. Eduardo Zalamea Borda în persoană declarase la BBC, la Londra, că era ziarul cel mai bun din lume. Dar lucrul cel mai stimulativ n-a fost declarația în sine, ci faptul că aproape toți cei care lucrau la ziar şi mulți dintre cei care îl citeau erau încredințați că era adevărat.

Trebuie să mărturisesc că mi-a sărit inima din loc a doua zi după anularea călătoriei în Haiti, când Luis Gabriel Cano, administratorul general, m-a convocat la el în birou – întrevederea, cu tot protocolul de rigoare, n-a durat nici cinci minute. Luis Gabriel avea o reputație de om închis, generos ca prieten şi zgârcit ca bun administrator, dar mi s-a părut, şi atunci, ca şi întotdeauna, foarte pragmatic şi cordial. Propunerea lui în termeni solemni a fost să rămân la ziar ca redactor de rubrică, pentru a scrie articole de informare generală, note critice şi tot ce ar fi necesar în nebunia de ultimă oră, cu un salariu lunar de nouă sute de pesos. Mi s-a tăiat răsuflarea. Când mi-am venit în fire l-am mai întrebat o dată cât şi mi-a repetat silabisind: nouă sute. Am fost atât de impresionat, că după câteva luni, vorbind despre asta la o petrecere, dragul meu Luis Gabriel mi-a dezvăluit că îmi interpretase surpriza ca un gest de refuz. Don Gabriel risipise şi ultima îndoială, exprimându-şi o teamă bine întemeiată: „E atât de slăbuț şi de palid, că ne poate muri aici la birou". Şi aşa am intrat

ca redactor în schemă la *El Espectador,* unde am consumat cea mai mare cantitate de hârtie din viața mea în mai puțin de doi ani.

A fost o întâmplare fericită. Ființa cea mai temută de la ziar era don Gabriel Cano, patriarhul, care s-a transformat din proprie voință în inchizitorul implacabil al redacției. Citea cu lupa sa milimetrică până şi virgula la care nici nu te aşteptai din ediția zilnică, semnala cu cerneală roşie stângâciile fiecărui articol şi afişa pe o tablă tăieturile cu materialele incriminate de comentariile lui nimicitoare. Tabla s-a impus din prima zi drept „Zidul Infamiei" şi nu-mi amintesc un singur redactor care să fi scăpat de condeiul său sângeros.

Promovarea spectaculoasă a lui Guillermo Cano ca director la *El Espectador*, la douăzeci şi trei de ani, nu părea să fie rodul prematur al meritelor sale personale, ci mai curând împlinirea unui destin care-i fusese scris încă dinainte de a se naşte. Din pricina aceasta cea dintâi surpriză a mea a fost să constat că era efectiv directorul, când mulți credeam, văzând lucrurile din afară, că nu era altceva decât un fiu ascultător. Cel mai mult m-a impresionat rapiditatea cu care recunoştea ştirea cea mai importantă.

Uneori trebuia să-i înfrunte pe toți, chiar fără prea multe argumente, până când reuşea să-i convingă de adevărul lui. Pe vremea aceea jurnalismul nu se preda la universitate, ci se învăța din viața de zi cu zi, respirând cerneala de tipar, iar *El Espectador* avea maeştrii cei mai buni şi cu suflet mare, dar şi foarte severi. Guillermo Cano începuse ucenicia acolo, cu note despre coride, care erau atât de critice şi de erudite, încât vocația lui predominantă nu părea de ziarist, ci de toreador. Experiența cea mai dură a vieții lui trebuie să fi fost aceea de a se vedea promovat peste noapte, fără trepte intermediare, de la student debutant la maestrul cel mare. Nimeni dintre cei care nu-l cunoşteau de aproape nu i-ar fi putut bănui, dincolo de manierele lui delicate şi puțin evazive, teribila forță de caracter. Cu aceeaşi pasiune s-a aruncat în lupte primejdioase şi uriaşe, fără a se opri niciodată,

însufleţit de certitudinea că până şi în spatele cauzelor celor mai nobile moartea poate sta la pândă.

N-am mai cunoscut pe nimeni atât de refractar la viaţa socială, de potrivnic onorurilor personale, de nepăsător faţă de laudele puterii. Avea puţini prieteni, dar foarte buni, şi eu am simţit din prima zi că sunt unul dintre ei. Poate a contribuit la aceasta faptul că eram printre cei mai tineri într-o redacţie de veterani unşi cu toate alifiile, ceea ce a creat între noi doi un sentiment de complicitate care n-a pierit niciodată. Capacitatea lui de a valora prietenia mai presus de divergenţele noastre a fost într-adevăr exemplară. Discrepanţele noastre politice erau foarte profunde şi s-au accentuat pe măsură ce lumea se dezbina, dar am ştiut veşnic să găsim un teritoriu comun unde să luptăm mai departe împreună pentru cauzele care ni se păreau drepte.

Sala redacţiei era imensă, cu birouri pe ambele laturi, iar atmosfera care domnea era dominată de bună dispoziţie şi umor aspru. Se afla acolo Darío Bautista, un soi ciudat de contra-ministru de finanţe, care de la primul cântat al cocoşilor se apuca să le facă dimineaţa amară înalţilor funcţionari, cu previziunile sale despre un viitor sinistru, care se adevereau aproape întotdeauna. Mai era redactorul juridic, Felipe González Toledo, un reporter din naştere care adesea o lua înaintea anchetei oficiale în arta de a descurca iţele şi a lămuri o crimă. Guillermo Lanao, care se ocupa de mai multe ministere, a păstrat secretul de a rămâne veşnic copil până la cea mai fragedă bătrâneţe. Rogelio Echeverría, unul dintre marii poeţi, răspundea de ediţia de dimineaţă şi nu l-am văzut niciodată la lumina zilei. Vărul meu, Gonzalo González, cu un picior în ghips din cauza unui meci de fotbal care s-a terminat prost, trebuia să cerceteze întruna, mai cu seamă pentru a răspunde la întrebări, şi până la urmă a devenit specialist în toate. Deşi la facultate fusese un fotbalist de mare clasă, avea o încredere infinită în abordarea teoretică în orice privinţă, mai presus de experienţă. Ne-a făcut o demonstraţie

strălucită în acest sens la campionatul de popice al ziariştilor, când s-a apucat să studieze dintr-un manual legile fizice ale jocului, în loc să se antreneze ca noi până în zori, şi a fost campionul anului.

Cu asemenea personal, sala redacției era o eternă recreație conformându-se mereu devizei lui Darío Bautista sau Felipe González Toledo: „Cel care se supără dă de dracu'". Toți ne cunoşteam unii altora subiectele despre care scriam şi ne ajutam până unde eram rugați sau până unde puteam. Conlucrarea era atât de strânsă, că aproape se poate spune că scriam cu voce tare. De la singurul birou pus de-a latul în fundul sălii conducea José Salgar, care obişnuia să se plimbe prin redacție, informând şi informându-se despre toate, pe când se relaxa cu terapia lui de jongler.

Cred că după-amiaza când Guillermo Cano m-a dus pe la toate mesele, de-a lungul sălii, să mă prezinte colegilor a fost proba de foc pentru timiditatea mea de neînvins. Mi-a pierit graiul şi mi-au tremurat genunchii atunci când Darío Bautista răcni, fără să se uite la nimeni, cu vocea-i bubuitoare de temut:

— A sosit geniul!

Nu mi s-a năzărit nimic altceva decât să fac o întoarcere teatrală cu brațele întinse şi să le spun din tot sufletul replica cea mai lipsită de duh:

— La dispoziția dumneavoastră.

Îmi răsună parcă şi acum în urechi fluierăturile în glumă care s-au auzit în toată sala, dar simt şi alinarea îmbrățişărilor şi a cuvintelor calde cu care mi-a urat fiecare bun-venit. Din momentul acela am fost acceptat în comunitatea aceea de tigri mărinimoşi, cu o prietenie şi un spirit de echipă ce n-au dispărut în veci. Îi solicitam redactorului corespunzător orice informație necesară pentru vreo notă, cât de mică ar fi fost, şi întotdeauna o aveam la timp.

Guillermo Cano mi-a dat prima mare lecție despre cum se face un reportaj, fiind de față redacția în plen, într-o după-amiază când

s-a dezlănțuit asupra oraşului o ploaie torențială care l-a ținut într-o stare de diluviu universal timp de trei ceasuri, fără oprire. Puhoiul apelor revărsate pe bulevardul Jiménez de Quesada de pe coasta dealurilor a măturat tot ce-i ieşea în cale, lăsând în urmă o privelişte de cataclism. Automobilele de toate felurile şi transportul public au rămas paralizate acolo unde au fost surprinse de dezastru şi mii de trecători s-au refugiat îmbrâncindu-se în clădirile inundate până n-a mai încăput niciun om. Noi, redactorii de la ziar, surprinşi de potop în momentul închiderii ediției, priveam de la ferestrele mari tristul spectacol fără să ştim ce să facem, cu mâinile în buzunare, ca nişte copii pedepsiți. Dintr-o dată, Guillermo Cano păru că se trezeşte dintr-un somn adânc, se întoarse către redacția siderată şi strigă:

— Iată evenimentul zilei!

A fost un ordin nerostit, dar care s-a executat la moment. Ne-am repezit toți redactorii la posturile noastre de luptă, să facem rost prin telefon de datele fragmentare pe care ni le cerea José Salgar pentru a scrie pe bucăți şi toți împreună reportajul despre potopul secolului. Ambulanțele şi maşinile poliției chemate pentru cazuri de urgență au rămas imobilizate de vehiculele paralizate în mijlocul străzilor. Prin case conductele se înfundaseră şi n-a fost de-ajuns întregul efectiv de pompieri pentru a face față urgențelor. A fost nevoie să fie evacuate cu forța cartiere întregi, din cauza ruperii unui baraj din oraş. În alte cartiere canalizarea s-a stricat de tot. Trotuarele erau înțesate de bătrâni invalizi, de bolnavi şi de copii sufocați. În toiul haosului, cinci proprietari de bărci cu motor pentru pescuit au organizat la sfârşit de săptămână un campionat pe bulevardul Caracas, cel mai aglomerat din oraş. José Salgar ne repartiza aceste date culese la moment nouă, redactorilor, care le prelucram pentru ediția specială improvizată din mers. Fotografii, cu apa încă şiroind pe impermeabile, developau clişeele în mare viteză. Cu puțin înainte de cinci, Guillermo Cano a scris sinteza magistrală a celei mai dramatice ploi torențiale care s-a abătut

asupra oraşului. Când în sfârşit s-a oprit, ediția improvizată a ziarului *El Espectador* a circulat ca în fiecare zi, doar cu o oră întârziere.

La început, relația mea cu José Salgar a fost mai dificilă decât oricare alta, dar mereu creativă. Cred că el avea o problemă oarecum invers decât a mea: veşnic îşi îndemna reporterii să facă imposibilul, în vreme ce eu abia aşteptam să mă pună în temă. Dar celelalte angajamente pe care le aveam Ia ziar îmi luau tot timpul şi nu-mi rămâneau decât duminicile libere. Mi se pare că Salgar a văzut în mine un reporter, pe când ceilalți mă considerau potrivit pentru comentariile editoriale, cronicile cinematografice şi subiectele culturale, fiindcă fusesem întotdeauna remarcat ca povestitor. Însă de când mă întorsesem pe coastă visul meu era să fiu reporter şi ştiam că Salgar este maestrul cel mai bun, dar îmi închidea uşile poate cu speranța că aveam să le forțez pentru a intra. Lucram foarte bine, într-o atmosferă cordială şi dinamică şi, ori de câte ori îi dădeam un material, scris după cum stabilisem cu Guillermo Cano sau chiar cu Eduardo Zalamea, el îl aproba fără rezerve, dar nu mă scutea de ritual. Făcea gestul anevoios de a scoate dopul unei sticle opintindu-se şi-mi spunea mai în serios decât părea s-o creadă el însuşi:

— Suceşte-i gâtul lebedei![45]

Totuşi, niciodată n-a fost agresiv. Dimpotrivă: era un om cordial, călit în focul acțiunii, care urcase corect scara profesională, de la treapta cea mai de jos, când la paisprezece ani împărțea cafea celor din ateliere, până la cea de sus, ajungând redactorul-şef cu cea mai mare autoritate profesională din Columbia. Cred că el nu-mi putea ierta că mă risipeam în jonglerii lirice, într-o țară unde era nevoie de

---

[45] Vers dintr-un poem al poetului mexican modernist Enrique Gonzáles Martínez, aluzie la celebrul vers al lui Verlaine: „Prends Peloquence et tords-lui son cou!“ („Prinde elocința şi suceşte-i gîtul”). Lebăda este aici simbolul poeziei retorice.

atâția reporteri de şoc. În schimb, eu credeam că niciun gen de presă nu este mai potrivit decât reportajul pentru a reda viața de zi cu zi. Astăzi însă ştiu că încăpățânarea cu care amândol încercam să facem reportaje a fost stimulentul cel mai puternic pentru a-mi împlini visul aprig de a ajunge reporter.

Ocazia mi s-a ivit pe 9 iunie 1954, la unsprezece şi douăzeci dimineața, când mă întorceam de la închisoarea Modelo din Bogotá, unde vizitasem un prieten. Trupe înarmate ca de război țineau la distanță o mulțime de studenți pe strada Séptima, la două străzi de colțul în care, cu şase ani înainte, fusese asasinat Jorge Eliécer Gaitán. Era un miting de protest pentru moartea, în urmă cu o zi, a unui student răpus de gloanțele batalionului Colombia, antrenat pentru războiul din Coreea, şi prima ciocnire în plină stradă între civili şi forțele armate guvernamentale. De unde mă aflam eu nu se auzeau decât strigătele studenților care încercau să meargă mai departe, până la palatul prezidențial, şi ale militarilor care îi împiedicau. În iureşul mulțimii n-am apucat să înțeleg ce-şi strigau, dar tensiunea se simțea în atmosferă. Pe neaşteptate, fără nicio avertizare, s-a auzit o rafală de mitralieră şi apoi alte două, una după alta. Mai mulți studenți şi câțiva trecători au fost omorâți pe loc. Supraviețuitorii care au încercat să-i ducă pe răniți la spital au fost împiedicați, fiind loviți cu patul puştii. Trupa a evacuat sectorul şi a blocat străzile. Într-o străfulgerare, am retrăit toată oroarea de la 9 aprilie, la aceeaşi oră şi în acelaşi loc.

Am urcat aproape în fugă cele trei străzi în pantă spre clădirea unde îşi avea sediul *El Espectador* şi am găsit redacția pe picior de război. Am povestit cu un nod în gât ce apucasem să văd la locul masacrului, dar unul dintre reporteri scria deja, folosind ceea ce prinsese din zbor, prima cronică despre identitatea celor nouă studenți omorâți şi despre starea răniților din spitale. Eram convins că-mi vor cere să le povestesc atacul, fiind singurul care l-am văzut, dar Guillermo Cano şi José Salgar se înțeleseseră deja că trebuia să fie o informare colectivă la care să-şi aducă fiecare

contribuția. Redactorul responsabil, Felipe González Toledo, va unifica totul la sfârşit.

— Stai liniştit, mi-a spus Felipe, îngrijorat din pricina dezamăgirii mele. Lumea ştie că aici toți lucrăm împreună la orice material.

La rândul lui, Ulise m-a consolat cu ideea că nota editorială pe care eu trebuia s-o scriu putea fi lucrul cel mai important, fiind vorba de o problemă de ordine publică extrem de gravă. A avut dreptate, dar a fost o notă atât de delicată şi care angaja într-o măsură atât de mare politica ziarului, încât a fost redactată în comun la nivelul cel mai înalt al conducerii. Cred că a fost o lecție judicioasă pentru toți, dar mie mi s-a părut descurajatoare. Acela a fost sfârşitul lunii de miere între guvernul militar şi presa liberală, începuse cu opt luni înainte, o dată cu preluarea puterii de către generalul Rojas Pinilla, care a permis țării să-şi tragă sufletul după baia de sânge provocată de două guverne conservatoare succesive, şi a durat până în ziua aceea. Pentru mine a fost şi o probă de foc în privința visurilor mele de reporter începător.

Puțin mai târziu s-a publicat fotografia cadavrului unui copil nerevendicat de nimeni, pe care nu îl putuseră identifica la Institutul Medico-legal, şi mi s-a părut la fel cu cea a altui copil dispărut, apărută cu câteva zile în urmă. Le-am arătat pe amândouă şefului secțiunii juridice, Felipe González Toledo, iar el a telefonat mamei copilului care nu fusese încă găsit. A fost o experiență de neuitat. Mama ne aştepta, pe Felipe şi pe mine, în vestibulul Institutului. Mi s-a părut atât de sărmană şi de neajutorată, că m-am străduit să doresc din toată inima să nu fie cadavrul copilului ei. În lungul subsol glacial, iluminate puternic, se aflau cam douăzeci de mese cu cadavre ca nişte gorgane de piatră sub cearşafurile murdare. L-am urmat toți trei pe gardianul impasibil până la penultima masă din fund. De sub cearşaf ieşeau tălpile unor ghetuțe amărâte, cu placheurile foarte tocite. Femeia le-a recunoscut, s-a albit la față, dar s-a stăpânit cu o ultimă

sforțare până când gardianul a tras cearşaful, cu o mişcare de toreador. Trupul unui băiat de vreo nouă ani, cu ochii deschişi şi uimiți, era îmbrăcat cu aceleaşi haine prăpădite cu care fusese găsit mort cu câteva zile în urmă, într-un şanț de pe drum. Mama scoase un răcnet şi se prăbuşi pe pardoseală. Felipe o ridică, o făcu să-şi vină în fire şoptindu-i cuvinte de îmbărbătare, pe când eu mă întrebam dacă toate acestea meritau pentru a-mi face profesia la care visam. Eduardo Zalamea mi-a adeverit că nu. Şi el credea că ,,Cronica neagră", atât de citită, era o specialitate dificilă, care cerea un fel de a fi cu totul special şi o inimă rezistentă la orice. N-am mai încercat niciodată s-o cultiv.

Altă realitate, cu totul diferită, m-a obligat să devin critic de film. Nu-mi trecuse niciodată prin cap că aş putea ajunge aşa ceva, dar la Teatrul Olympia al lui don Antonio Daconte, la Aracataca, şi apoi la şcoala ambulantă a lui Alvaro Cepeda, întrezărisem elementele de bază pentru a scrie articole de orientare cinematografică, întemeiate pe un criteriu mai util decât cel obişnuit până atunci în Columbia. Ernesto Volkening, un mare scriitor şi critic literar german, stabilit în Bogotá din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, transmitea de la „Radio Nacional" un comentariu despre filmele în premieră, dar se limita la un auditoriu de specialişti. Mai erau şi alți comentatori excelenți, dar ocazionali în jurul librarului catalan Luis Vicens, refugiat la Bogotá în urma războiului civil spaniol. El a fost fondatorul primului cineclub, în complicitate cu pictorul Enrique Gráu şi cu criticul Hernando Salcedo şi prin strădania ziaristei Gloria Valencia de Castaño Castillo care a şi obținut prima acreditare. Exista în țară un public uriaş amator de mari filme de acțiune şi de drame lacrimogene, dar cinematograful de calitate îi interesa doar pe amatorii cultivați, iar proprietarii sălilor de cinematograf erau tot mai puțin dispuşi să rişte dând filme care țineau afişul numai trei zile. A câştiga un public nou din mulțimea aceea fără chip impunea o pedagogie dificilă, dar posibilă, pentru a promova o clientelă capabilă să poată aprecia filmele de

calitate şi pentru a-i ajuta pe proprietarii de săli care doreau să le finanțeze, însă nu aveau mijloacele necesare. Cel mai mare inconvenient era că aceştia amenințau presa că îşi retrag anunțurile cinematografice – care aduceau un venit substanțial ziarelor – în chip de represalii pentru critica defavorabilă. *El Espectador* a fost primul care şi-a asumat acest risc şi mi-a încredințat sarcina de a comenta premierele săptămânii, mai mult sub formă de ghid pentru iubitorii de film decât de etalare solemnă a unor opinii. O precauție luată de comun acord a fost să nu-mi folosesc niciodată legitimația de presă, spre a dovedi că intram la film cumpărându-mi bilet.

Primele articole i-au liniştit pe proprietarii sălilor, deoarece comentau filme ce constituiau o mostră valoroasă din cinematografia franceză. Printre acestea *Puccini,* o amplă trecere în revistă a vieții marelui compozitor, *Culmi aurite*, care povestea cu măiestrie istoria cântăreței Grace Moore, şi *Sărbătoarea Enriquetei,* o comedie plăcută a lui Jean Dellanoi. Distribuitorii de filme întâlniți la ieşirea de la cinematograf se arătau mulțumiți de articolele mele critice. În schimb, când a aflat de îndrăzneala mea, Alvaro Cepeda m-a trezit la şase dimineața, telefonându-mi de la Barranquilla:

— Cum de-ți trece prin cap să faci critică de film fără să-mi ceri voie, la naiba! mi-a strigat, prăpădindu-se de râs. După cât eşti de prost în materie de cinema!

A devenit, firește, ajutorul meu permanent, chiar dacă n-a fost niciodată de acord cu ideea că nu era vorba de a crea şcoală, ci de a orienta un public fără formație universitară. Nici luna de miere cu distribuitorii de filme n-a fost atât de dulce cum ne gândeam la început. Când ne-am confruntat cu cinematograful pur şi simplu comercial, până şi cei mai înțelegători s-au plâns de duritatea comentariilor noastre. Eduardo Zalamea şi Guillermo Cano au avut suficientă abilitate pentru a-i duce cu vorba la telefon, până la sfârşitul lui aprilie, când unul dintre distribuitori cu pretenții de

lider ne-a acuzat într-o scrisoare deschisă că intimidăm publicul pentru a-i prejudicia interesele. Mi s-a părut că punctul nevralgic al problemei era că autorul scrisorii nu cunoştea sensul cuvântului „a intimida", însă m-am simțit aproape înfrânt, căci n-am crezut cu putință ca în criza de creştere în care se afla ziarul don Gabriel Cano să renunțe la anunțurile de filme din pură plăcere estetică. În aceeaşi zi în care s-a primit scrisoarea, şi-a convocat fiii şi pe Ulise pentru o şedință urgentă, iar eu am fost sigur că secțiunea era deja moartă şi îngropată. Totuşi, trecând prin dreptul biroului meu după şedință, don Gabriel mi-a spus, fără să precizeze la ce se referă şi cu o maliție de bunic:

— Stai liniştit, tizule!

A doua zi a apărut în „Zi de zi" răspunsul dat distribuitorului, scris de Guillermo Cano într-un stil deliberat doctoral, al cărui final spunea totul: „Nu se intimidează publicul şi nici pe departe nu se prejudiciază interesele nimănui publicând în presă o critică de film serioasă şi responsabilă, care tinde să se apropie puțin de cea din alte țări şi să distrugă vechile şi dăunătoarele formule de elogiere, peste măsură şi fără deosebire, şi a părților bune, şi a celor rele". N-a fost singura scrisoare şi nici singurul nostru răspuns. Angajații sălilor de cinematograf ne abordau cu reclamații acide şi primeam scrisori contradictorii de la cititori descumpăniți. Însă totul a fost zadarnic: coloana a supraviețuit până când critica de film a încetat să mai fie ocazională în Columbia şi a devenit obişnuită în presa scrisă şi la radio.

Începând de atunci, în mai puțin de doi ani am publicat şaptezeci şi cinci de cronici de film, la care ar trebui adăugate şi orele petrecute pentru a vedea filmele. Pe lângă vreo şase sute de note editoriale, o ştire, semnată sau nu, tot la trei zile, şi cel puțin optzeci de reportaje, fie iscălite, fie anonime. Colaborările mele literare s-au publicat de atunci în suplimentul „Magazin Duminical" al aceluiaşi ziar, printre acestea mai multe povestiri şi seria completă a reportajului *La Sierpe,* care a încetat să mai apară

în revista *Lámpara* din pricina unor disensiuni în redacție.

A fost cea dintâi perioadă de prosperitate din viața mea, dar n-am avut timp să mă bucur de ea. Apartamentul pe care îl închiriasem, mobilat şi cu serviciu de spălătorie, nu era decât un dormitor cu baie, telefon şi micul dejun Ia pat, şi cu o fereastră mare spre burnița eternă a celui mai trist oraş de pe lume. L-am folosit numai ca să dorm de la trei în zori, după un ceas de lectură, până se transmiteau buletinele de ştiri ale dimineții la radio, spre a fi la curent cu noutățile zilei.

N-am încetat să mă gândesc cu anumita neliniște că, pentru prima oară, aveam un loc stabil şi doar al meu unde puteam trăi, fără să am însă timp s-o şi conştientizez. Eram atât de ocupat să-mi clădesc noua mea viață, încât singura cheltuială importantă era barca de salvare pe care o trimiteam cu punctualitate familiei, la sfârşitul fiecărei luni. Numai astăzi realizez că abia dacă am avut vreme să-mi văd de viața mea particulară. Poate pentru că în sinea mea mai păstram încă ideea mamelor din Caraibe că fetele din Bogotá se dăruiau fără dragoste bărbaților de pe coastă numai spre a-şi vedea împlinit visul de a trăi având marea în față. Totuşi, în prima mea garsonieră din Bogotá m-am descurcat fără niciun risc, de când l-am întrebat pe portar dacă erau permise vizitele prietenelor de noapte, iar el mi-a răspuns cu chibzuință:

— Sunt interzise, domnule, dar eu n-am ochi pentru ceea ce nu trebuie să văd.

La sfârşitul lui iulie, José Salgar se înființă pe neaşteptate în dreptul biroului meu, pe când scriam o notă editorială, şi mă privi lung, fără un cuvânt. M-am întrerupt în mijlocul unei fraze şi l-am întrebat, intrigat:

— Care-i treaba?

El nici măcar n-a clipit, jucându-se cu creionul lui colorat şi cu un zâmbet diabolic a cărui intenție era din cale-afară de limpede. Mi-a explicat, fără ca eu să-l fi întrebat, că nu-mi autorizase reportajul cu masacrul studenților de pe strada Séptima fiindcă era

o sarcină prea grea pentru un începător. Mi-a oferit în schimb, pe socoteala şi pe riscul lui, acreditarea de reporter, într-un mod direct, dar fără cea mai mică intenție de a mă provoca, dacă eram în stare să accept o propunere categorică din partea lui:

— De ce nu te duci la Medellín ca să ne povesteşti ce naiba s-a întâmplat acolo?

N-a fost uşor să-l înțeleg, căci îmi vorbea de ceva care se întâmplase cu mai bine de două săptămâni în urmă, şi asta te putea face să crezi că subiectul se învechise fără drept de apel. În dimineața zilei de 12 iulie se produsese o alunecare de teren în La Media Luna, un loc abrupt la nord de Medellín, dar scandalul iscat în presă, haosul oficial şi panica sinistraților au dat naştere unor încurcături administrative şi umanitare ce ascundeau realitatea. Salgar nu-mi cerea să încerc să lămuresc în măsura posibilului ce se întâmplase, ci mi-a ordonat de-a dreptul să reconstitui întregul adevăr la fața locului, nimic altceva decât adevărul, în cel mai scurt timp. Totuşi, ceva în felul în care mi-a spus-o m-a făcut să cred că, în sfârşit, îmi dădea frâu liber.

Până atunci, tot ce se ştia despre Medellín era că acolo murise Carlos Gardel, carbonizat într-o catastrofă aeriană. Mie mi-era cunoscut că pe meleagurile acelea erau scriitori şi poeți de seamă şi că acolo se afla colegiul de la Presentación, unde Mercedes Barcha intrase în acel an. Însărcinat cu o misiune atât de delirantă, nu mi se mai părea deloc ireal să reconstitui pas cu pas hecatomba unui munte. Am aterizat deci la Medellín la unsprezece dimineața, pe o furtună atât de îngrozitoare, încât am ajuns să cred că sunt ultima victimă a catastrofei.

Mi-am lăsat la Hotelul Nutibara valiza cu îmbrăcăminte pe două zile şi o cravată pentru vreo situație de urgență şi am ieşit în stradă, într-un oraş idilic, al cărui cer era încă întunecat de ravagiile furtunii. Alvaro Mutis, care mă însoțise la aeroport pentru a mă ajuta să-mi înfrâng frica de avion, îmi dăduse relații despre oamenii sus-puşi din oraş. Însă adevărul tulburător era că n-aveam nicio

idee de unde să încep. Am mers la întâmplare pe străzile luminoase, scăldate în pulberea de aur a unui soare splendid după furtună, şi după vreo oră am fost nevoit să mă refugiez în primul magazin pentru că începuse să plouă cu soare. Am început atunci să simt în piept primele zvâcniri de panică. M-am străduit să le țin în frâu cu formula magică a bunicului în toiul luptei, dar teama de teamă m-a făcut până la urmă să fiu cu moralul la pământ. Mi-am dat seama că nu voi fi în veci în stare să-mi îndeplinesc misiunea şi că nu avusesem curajul s-o recunosc. Am înțeles că singurul lucru chibzuit era să-i scriu lui Guillermo Cano o scrisoare de mulțumire şi să mă întorc la Barranquilla, la starea de grație în care mă aflam acum şase luni.

Cu uşurarea imensă de a fi ieşit din infern am luat un taxi ca să mă întorc la hotel. Buletinul de ştiri de la prânz a dat un lung comentariu pe două voci, de parcă alunecarea de teren s-ar fi produs ieri. Şoferul s-a răcorit în gura mare, acuzând guvernul de neglijență şi de proasta gestionare a ajutoarelor pentru sinistrați şi m-am simțit oarecum vinovat de furia lui îndreptățită. Însă chiar atunci ploaia a stat şi aerul a devenit diafan şi înmiresmat, căci florile din parcul

Berrio îşi deschiseseră brusc petalele. Pe neaşteptate, nu ştiu de ce, am simțit strălucirea nebuniei.

— Iată ce-o să facem, i-am spus şoferului. Înainte de a merge la hotel, du-mă la locul unde s-a surpat terenul.

— Dar nu-i nimic de văzut acolo, mi-a răspuns el. Numai luminările aprinse şi crucile pentru morții pe care nu i-au putut scoate.

Am aflat atunci că atât victimele cât şi supraviețuitorii proveneau din diferite cartiere ale oraşului şi că aceştia din urmă veniseră în mare număr pentru a-i salva pe cei căzuți la prima surpare. Tragedia cea mare a avut loc atunci când curioşii s-au îngrămădit în locul acela şi cealaltă parte a muntelui s-a surpat peste ei într-o avalanşă pustiitoare. Aşa încât singurii care au putut povesti cele

întâmplate au fost puținii care au reuşit să scape de alunecările succesive, locuind în celălalt capăt al oraşului.

— Înțeleg, i-am spus şoferului, încercând să-mi stăpânesc tremurul vocii. Du-mă unde sunt supraviețuitorii!

A întors în mijlocul străzii şi a pornit în mare goană în sensul opus. Tăcerea lui se datora cu siguranță nu numai vitezei cu care mergea acum, ci şi speranței de a mă convinge că avea dreptate.

Şirul evenimentelor începea cu doi copii, de opt şi unsprezece ani, care plecaseră de acasă marți, 12 iunie, la şapte dimineața, să taie lemne. Se îndepărtaseră cam o sută de metri când au auzit vuietul avalanşei şi au văzut pietrele năvălind peste ei pe coasta dealului. Au reuşit cu mare greutate să scape. Acasă rămăseseră în voia avalanşei cele trei surori mai mici cu mama şi cu un frățior nou-născut. Singurii supraviețuitori au fost cei doi băieți care tocmai ieşiseră din casă şi tatăl copiilor, care plecase devreme, la zece kilometri distanță, unde lucra ca nisipar.

Era un loc golaş şi neprimitor, la marginea şoselei de la Medellín la Rionegro, care la opt dimineața nu mai avea alți locuitori în afara victimelor. Posturile de radio difuzară ştirea exagerând-o cu atâtea detalii sângeroase şi țipete de ajutor, încât primii voluntari au ajuns înaintea pompierilor. La prânz s-au mai produs două surpări fără victime, care au sporit starea de încordare generală, iar un post local s-a instalat chiar acolo pentru a transmite în direct de la locul dezastrului. La ora aceea se strânseseră aproape toți locuitorii din satele şi din cartierele vecine, la care se adăugau curioşii din întregul oraş veniți datorită apelurilor de la radio şi pasagerii care se dădeau jos din autobuzele interurbane, mai mult încurcând decât fiind de folos. Pe lângă puținele trupuri care mai rămăseseră din cursul dimineții, mai erau încă trei sute de la surpările succesive. Pe înserat, peste două mii de voluntari continuau să dea un ajutor neorganizat supraviețuitorilor. Nu mai rămăsese niciun loc unde să poți respira. La şase, când mulțimea devenise compactă şi haotică, s-a produs altă avalanşă devastatoare de şase sute de

metri cubi de pământ, cu un vuiet asurzitor, care a provocat tot atâtea victime câte ar fi fost în parcul Berrío din Medellín. O catastrofă atât de rapidă, că doctorul Javier Mora, reprezentantul Lucrărilor Publice ale municipiului, a găsit printre dărâmături cadavrul unui iepure care n-a apucat să fugă.

După două săptămâni, când am ajuns acolo, numai şaptezeci şi patru de cadavre fuseseră scoase şi numeroşi supraviețuitori erau la adăpost. Majoritatea n-au fost victime ale surpărilor de teren, ci ale imprudenței şi solidarității haotice. Întocmai ca la cutremure, n-a fost posibil să se calculeze numărul persoanelor cu probleme care au profitat de ocazie ca să dispară fără urmă, pentru a scăpa de datorii sau pentru a-şi schimba nevasta. Totuşi, norocul a avut şi el un rol, căci o investigație ulterioară a demonstrat că încă din prima zi, pe când încercau să-i salveze pe cei îngropați de surpare, a fost pe punctul să se desprindă o masă de stânci ce ar fi stârnit altă avalanşă, de cincizeci de mii de metri cubi. După mai bine de cincisprezece zile, cu ajutorul supraviețuitorilor care şi-au venit în fire, am putut reconstitui istoria cum n-ar fi fost cu putință s-o fac la momentul respectiv din pricina vitregiilor şi a dezordinii vieții mele.

Sarcina mea s-a limitat la a scoate la suprafață adevărul pierdut într-un hățiş de supoziții care se bâteau cap în cap şi la a reclădi drama omenească în ordinea în care s-a petrecut şi în afara oricărui calcul politic ori sentimental. Alvaro Mutis îmi arătase drumul cel bun, sfătuindu-mă s-o caut pe publicista Cecilia Warren, care mi-a ordonat datele cu care m-am întors de la locul dezastrului. Reportajul s-a publicat în trei părți şi a avut cel puțin meritul de a deştepta, cu o întârziere de două săptămâni, interesul pentru un eveniment uitat şi de a pune ordine în haosul tragediei.

Însă amintirea mea cea mai frumoasă din zilele acelea nu e ceea ce-am făcut, ci ceea ce fusesem pe punctul să fac, grație imaginației delirante a vechiului meu amic din Barranquilla, Orlando Rivera, zis Figurita, pe care l-am întâlnit pe nepusă masă într-unul din

puținele momente de răgaz ale anchetei. Locuia la Medellín de câteva luni şi era fericit, căsătorit de curând cu Sol Santamaria, o călugăriță încântătoare şi cu spiritul liber pe care el o ajutase să iasă de la o mănăstire, după şapte ani de sărăcie, obedienţă şi castitate. La un chef de pomină, Figurita mi-a mărturisit că pregătise, împreună cu soția, şi pe socoteala şi riscul lui, un plan magistral ca s-o scoată pe Mercedes Barcha de la internat. Un preot prieten, cu faimă de mijlocitor de căsătorii, avea să fie gata pregătit pentru a ne căsători la orice oră. Singura condiție, firește, era ca Mercedes să fie de acord, dar n-am găsit mijlocul s-o consultăm, închisă cum era între zidurile captivității ei. Astăzi mai mult ca oricând mă copleşeşte furia că n-am avut cutezanța de a trăi aventura aceea de roman foileton. Mercedes, la rândul ei, n-a aflat de plan decât după mai bine de cincizeci de ani, citind ciorna acestei cărți.

A fost una dintre ultimele întâlniri cu Figurita. La carnavalul din 1960, deghizat în tigru cubanez, a alunecat din trăsura care îl ducea la el acasă, la Baranoa, după bătaia cu flori, şi şi-a rupt gâtul lovindu-se de trotuarul plin de moloz şi de resturi de la carnaval.

În cea de a doua seară a anchetei mele asupra surpărilor de teren de la Medellín mă aşteptau la hotel doi redactori ai ziarului *El Colombiano* – chiar mai tineri decât mine – hotărâți să-mi ia un interviu despre povestirile pe care le publicasem până atunci. S-au străduit din greu să mă convingă, căci încă de pe atunci aveam şi mai am şi acum o prejudecată poate nedreaptă împotriva interviurilor, înțelese ca o şedință de întrebări şi răspunsuri unde ambele părți fac eforturi să susțină o conversație revelatoare. Prejudecata aceasta nu mi-a dat pace la cele două ziare la care lucrasem, mai cu seamă la *Crónica,* unde am încercat să-i fac şi pe colaboratorii mei să aibă aceleaşi reticențe. Cu toate acestea, am acordat acel prim interviu pentru *El Colombiano* şi am fost de o sinceritate sinucigaşă.

Astăzi am pierdut şirul interviurilor cărora le-am căzut victimă,

de-a lungul celor cincizeci de ani şi pe jumătate de glob, şi încă n-am reuşit să mă conving, în niciun fel, de eficacitatea genului. Majoritatea interviurilor pe diverse teme pe care nu le-am putut evita ar trebui să fie considerate ca parte componentă a operelor mele de ficțiune, pentru că nu sunt decât fantezii despre viața mea. În schimb, le consider neprețuite nu pentru a le publica, ci ca material de bază pentru reportaj care este, socotesc eu, genul strălucit al celei mai frumoase profesii de pe lume.

Oricum, timpurile acelea nu erau de petreceri. Guvernarea generalului Rojas Pinilla, ajunsă în conflict deschis cu presa şi cu o mare parte a opiniei publice, făcuse să se umple paharul în luna septembrie, cu hotărârea de a împărți îndepărtatul şi uitatul departament Chocó între cei trei vecini prosperi: Antioquia, Caldas şi Valle. De la Medellín nu se putea ajunge la Quibdó, capitala departamentului, decât pe o şosea cu o singură bandă şi aflată într-o stare atât de proastă, încât era nevoie de peste douăzeci de ore ca să faci o sută şaizeci de kilometri. Condițiile de astăzi nu sunt mai bune.

La redacția ziarului cu toții dădeam drept sigur că nu erau multe de făcut pentru a împiedica îmbucătățirea decretată de un guvern aflat în relații proaste cu presa liberală. Primo Guerrero, corespondentul veteran de la *El Espectador* la Quibdó, a informat în a treia zi că o manifestație populară a numeroase familii, inclusiv cu copiii lor, ocupase piața principală cu hotărârea de a rămâne acolo sub cerul liber până când guvernul avea să se răzgândească. Primele fotografii ale mamelor revoltate cu copii în brațe au început să se şteargă pe măsură ce treceau zilele, din pricina ravagiilor stării de veghe asupra oamenilor expuşi intemperiilor. La redacție, însoțeam zilnic aceste veşti de note editoriale sau de declarații ale politicienilor şi intelectualilor născuți în Chocó şi care locuiau Ia Bogotá, dar guvernul părea decis să câştige prin nepăsare. Însă după mai multe zile, José Salgar s-a apropiat de biroul meu cu creionul lui de păpuşar şi mi-a sugerat să mă duc să cercetez ce se

petrecea în realitate în Chocó. Am încercat să mă opun cu puțina autoritate câştigată cu reportajul de la Medellín, dar nu mi-a fost cu putință, Guillermo Cano, care scria cu spatele la noi, a strigat fără să mă privească:

— Du-te, Gabo, fetele din Chocó sunt mai grozave ca acelea pe care voiai să le vezi în Haiti!

Aşa încât m-am dus fără să mă întreb măcar cum se putea scrie un reportaj despre o manifestație de protest care respingea violența. M-a însoțit fotograful Guillermo Sánchez, care de luni de zile mă bătea la cap să facem împreună reportaje de război. Sătul să-l tot aud, i-am strigat:

— Care război, la naiba!

— Nu face pe prostul, Gabo, mi-a trântit brusc adevărul în față, că doar te aud mereu spunând că țara asta e în război de la Independență.

În zorii zilei de marți, 21 septembrie, s-a înființat la redacție, îmbrăcat mai degrabă ca un soldat decât ca un fotoreporter, cu aparate şi pungi atârnate prin toate părțile, pentru a ne duce să culegem informații despre un război în surdină. Prima surpriză a fost că la Chocó se ajungea de la un aeroport secundar situat înainte de ieşirea din Bogotá, fără niciun fel de utilități, printre resturi de camioane moarte şi de avioane ruginite. Al nostru, încă viu ca prin minune, era unul dintre acele Catalina legendare din Al Doilea Război Mondial, transformat în avion de transport de către o întreprindere civilă. Nu avea scaune. Interiorul era strâmt şi întunecos, cu mici hublouri înceţoşate, şi plin de baloturi cu material pentru făcut mături. Eram singurii pasageri. Copilotul, în cămaşă, tânăr şi chipeş ca aviatorii de prin filme, ne-a indicat să ne aşezăm pe baloturile care păreau mai confortabile. Nu m-a recunoscut, dar eu ştiam că fusese un jucător de base-ball cunoscut din divizia de la La Matuna, din Cartagena.

Decolarea a fost îngrozitoare, chiar şi pentru un pasager atât de călit ca Guillermo Sanchez, din cauza urletului asurzitor al

motoarelor şi al zgomotului de fier vechi al fuselajului, dar odată stabilizat pe cerul diafan al savanei avionul s-a strecurat cu îndrăzneala unui veteran de război. Însă după escala de la Medellín ne-a surprins o furtună diluviană deasupra unei păduri dese între doi munți şi am fost nevoiți să intrăm direct în ea. Am trăit atunci ceva de care poate foarte puțini muritori au avut parte: a plouat înăuntrul avionului prin crăpăturile fuselajului. Sărind peste baloturile cu mături, copilotul cu care ne împrieteniserăm ne-a adus ziarele din ziua aceea, să le folosim drept umbrele, Eu m-am acoperit cu al meu, nu atât pentru a mă proteja de apă, cât pentru a nu fi văzut plângând de groază.

După două ore de noroc şi hazard, avionul s-a înclinat pe stânga, a coborât în poziție de atac peste o selvă imensă şi a făcut două ocoluri de explorare deasupra pieței principale din Quibdó. Guillermo Sánchez, pregătit să prindă din avion masa manifestanților vlăguiți de nesomn, n-a găsit decât piața pustie. Amfibiul hodorogit a făcut ultimul ocol spre a se încredința că nu existau obstacole vii şi nici moarte în râul Atrato, care curgea molcom, şi a aterizat cu bine în toropeala amiezii.

Biserica peticită cu scânduri, băncile de ciment murdărite de păsări şi o catârcă fără stăpân care mesteca frunze dintr-un arbore uriaş erau singurele semne de existență omenească în piața pustie şi plină de praf, care semăna grozav cu o capitală africană. Scopul nostru principal era să facem cât mai repede fotografii cu mulțimea protestând furioasă şi să le trimitem la Bogotá cu avionul care se întorcea, în vreme ce noi procuram informații suficiente şi de primă mână pe care le puteam transmite telegrafic pentru ediția de a doua zi. N-a fost posibil să facem nimic din toate acestea, pentru că nu s-a întâmplat nimic.

Am parcurs fără martori nesfârşita stradă paralelă cu râul, străjuită de bazare închise fiind ora prânzului şi de reşedințe cu balcoane de lemn şi acoperişuri ruginite. Decorul era perfect, dar lipsea drama. Bunul nostru coleg Primo Guerrero, corespondentul

local de la *El Espectador,* îşi făcea siesta cu burta la soare într-un hamac primăvăratic, sub umbrarul de la el de acasă, iar liniştea care-l împresura părea pacea cimitirelor. Francheţea cu care ne-a explicat trândăveala aceea era cum nu se poate mai obiectivă. După manifestaţiile din primele zile tensiunea scăzuse din lipsa evenimentelor. S-a trecut atunci la mobilizarea întregului sat prin tehnici teatrale, s-au făcut câteva fotografii care nu s-au publicat, nefiind destul de credibile, şi s-au rostit discursuri patriotice care au zguduit într-adevăr lumea, însă guvernul nu s-a tulburat. Primo Guerrero, cu o flexibilitate etică pe care până şi Domnul i-a iertat-o poate, a menţinut viu protestul în presă numai prin telegrame.

Problema noastră profesională era simplă: nu plecaserăm în expediţia aceea demnă de Tarzan pentru a transmite că nu exista niciun eveniment. Aveam însă la îndemână mijloacele de a face să se întâmple ceva şi să ne atingem scopul. Primo Guerrero a propus atunci să montăm din nou manifestaţia din fotografii şi nimănui nu i-a trecut prin cap o idee mai bună. Colaboratorul nostru cel mai entuziast a fost căpitanul Luis A. Cano, noul guvernator numit în urma demisiei furioase a predecesorului său, care a avut sângele rece de a face să întârzie avionul pentru ca ziarul să primească la timp fotografiile fierbinţi ale lui Guillermo Sánchez. Şi astfel, ştirea inventată de nevoie a ajuns să fie singura certă, amplificată de ziarele şi de posturile de radio din toată ţara şi prinsă din zbor de guvernul militar care s-a zbătut să iasă basma curată. Chiar în noaptea aceea s-a făcut o mobilizare generală a politicienilor din Chocó – unii dintre ei foarte influenţi în anumite sectoare ale ţării – şi după două zile generalul Rojas Pinilla şi-a declarat anulată propria hotărâre de a împărţi departamentul Chocó şi de a-l da pe bucăţi vecinilor.

Guillermo Sánchez şi cu mine nu ne-am întors la Bogotá imediat, fiindcă am convins conducerea ziarului că ne autorizeze că străbatem departamentul pentru a cunoaşte în profunzime realitatea acelei lumi fantastice. După zece zile de tăcere, când

ne-am întors la redacție arşi de soare şi picând din picioare de somn, José Salgar ne-a primit bucuros, dar în legea lui.

— Voi aveți idee, ne întrebă cu siguranța-i de neînvins, de câtă vreme nu mai e la ordinea zilei ştirea cu Chocó?

Întrebarea m-a confruntat pentru prima oară cu condiția pieritoare a jurnalismului. Într-adevăr, nimeni nu s-a mai interesat de Chocó de când s-a publicat hotărârea prezidențială de a nu mai fi sfârtecat. Totuşi, José Salgado m-a sprijinit în intenția mea riscantă de a scoate tot ce se mai putea din subiectul acela învechit.

Am încercat să înfățişăm în patru episoade lungi descoperirea unei alte țări de nebănuit în sânul Columbiei, de care nu aveam habar. O patrie magică a selvelor înflorite şi a diluviilor eterne, unde totul părea o versiune neverosimilă a vieții zilnice. Mulțimea imensă a râurilor năvalnice îngreuna construirea de drumuri şi nu exista decât un pod în toată zona. Am găsit o şosea de şaptezeci şi cinci de kilometri prin selva neatinsă, făcută cu cheltuieli uriaşe pentru a lega localitățile Itsmina şi Yuto, dar care nu trecea prin niciuna, ca represalii din partea constructorului pentru procesele lui cu cei doi primari.

Într-unul din satele din interior, factorul poştal ne-a rugat să-i ducem colegului său de la Itsmina poşta de pe şase luni. Un pachet de țigări naționale costa acolo treizeci de centime, ca în toată țara, dar când întârzia avioneta care venea săptămânal cu aprovizionarea, prețul țigărilor creştea de la o zi la alta, până când localnicii se vedeau obligați să fumeze țigări străine, care ajungeau să fie mai ieftine decât cele naționale. Un sac de orez costa cu cincisprezece pesos mai mult decât în locul unde era cultivat fiindcă îl transportau optzeci de kilometri prin selvă pe spinarea catârcelor, care se cățărau ca pisicile pe coastele muntelui. Femeile din satele mai sărace cerneau nisipurile aurifere şi platinifere din apele râurilor, pe când bărbații lor pescuiau, iar sâmbăta le vindeau comis-voiajorilor o duzină de peşti şi patru grame de platină pentru numai trei pesos.

Toate acestea se petreceau într-o societate vestită prin dorința ei de a se instrui. Însă şcolile erau puține şi răzlețe, iar elevii erau nevoiți să meargă zilnic mai multe leghe pe jos şi cu şalupa, la dus şi la întors. Unele şcoli erau atât de neîncăpătoare, încât acelaşi local se folosea lunea, miercurea şi vinerea pentru băieți, şi marțea, joia şi sâmbăta pentru fete. Prin forța împrejurărilor erau cele mai democratice din țară, căci fiul spălătoresei, care abia dacă avea ce mânca, mergea la aceeaşi şcoală cu fiul primarului.

Foarte puțini columbieni ştiau pe atunci că în inima selvei din Chocó se ridica unul dintre cele mai moderne oraşe din țară: Andagoya, la confluența fluviilor San Juan şi Condoto. Avea o rețea telefonică fără cusur şi cheiuri pentru vapoare şi şalupe, care făceau parte chiar din oraşul cu frumoase bulevarde străjuite de copaci. Casele, mici şi curate, cu vaste spații îngrădite şi pitoreşti, cu scări de lemn la intrare, păreau presărate în iarbă. În centru se afla un cazinou cu cabaret-restaurant şi un bar unde se consumau băuturi de import la un preț mai mic decât în restul țării. Era un oraş locuit de oameni din toată lumea, care-şi uitaseră nostalgiile şi trăiau acolo mai bine decât pe meleagurile lor de baştină, sub autoritatea absolută a guvernatorului zonei Chocó Pacifico. Căci Andagoya, în viața reală, era o țară străină în propria noastră țară, o proprietate particulară ale cărei drage jefuiau aurul şi platina fluviilor sale preistorice şi le încărcau pe vaporul care pleca în toate direcțiile de pe glob, fără niciun fel de control, pe la gurile fluviului San Juan.

Acesta era regiunea Chocó pe care am vrut să o dezvăluim columbienilor, dar fără niciun succes, fiindcă după ce s-a petrecut evenimentul totul a revenit la starea dinainte şi a continuat să fie zona cea mai uitată a țării. Cred că motivul este evident: Columbia a fost dintotdeauna o țară cu identitate caraibiană deschisă lumii prin cordonul ombilical constituit de Panama. Amputarea forțată ne-a condamnat să fim ceea ce suntem astăzi: o țară cu mentalitate andină întrunind condițiile propice pentru ca acel canal între două

oceane să nu fie al nostru, ci al Statelor Unite.

Ritmul săptămânal la redacție ar fi fost mortal dacă n-ar fi existat după-amiezele de vineri când, pe măsură ce scăpăm de treburi, ne strângeam la barul Hotelului Continental, pe trotuarul de vizavi, pentru a ne relaxa, de obicei până în zori. Eduardo Zalamea a botezat nopțile acelea cu un nume potrivit: „vinerile culturale". Era singurul meu prilej de a sta de vorbă cu el ca să nu pierd şirul noutăților literare din lume, cu care era veşnic la curent prin capacitatea lui de cititor fără pereche. În afară de doi sau trei prieteni eterni ai lui Ulise, supraviețuitorii acelor serate cu deznodământ imprevizibil, în care se bea la nesfârşit, eram noi, redactorii, care nu ne temeam să mângâiem gâtul lebedei până se crăpa de ziuă.

Întotdeauna mi-a atras atenția că Zalamea n-a făcut niciodată vreo observație la notele mele, deşi multe erau inspirate din ale lui. Totuşi, când s-au împământenit „vinerile culturale", a dat frâu liber părerilor lui în materie. Mi-a mărturisit că nu era de acord cu criteriile multora dintre notele mele şi mi-a sugerat altele, dar nu pe un ton ca de la şef la discipol, ci ca de la scriitor la scriitor.

Întrunirile de la miezul nopții în apartamentul lui Luis Vicens şi al soției lui, Nancy, la doar câteva străzi de *El Espectador,* erau alt refugiu frecvent după filmele pe care le vedeam la cineclub. El fusese colaborator al lui Marcel Colín Reval, redactorul-şef al revistei *Cinematographie française* din Paris, dar din pricina războiului din Europa îşi schimbase visele de cineast cu meseria mai bună de librar în Columbia. Nancy se purta ca o amfitrioană magică în stare să prefacă o masă pentru patru persoane într-una pentru douăsprezece. Se cunoscuseră la puțină vreme după sosirea lui la Bogotá, în 1937, la o cină de familie. La masă rămăsese un singur loc liber lângă Nancy, care s-a uitat îngrozită la ultimul invitat care tocmai îşi făcea intrarea, cu părul alb şi cu o piele de alpinist ars de soare. „Ce ghinion pe capul meu, şi-a zis ea, să stau alături de polonezul ăsta care n-o fi ştiind nicio boabă de spaniolă!"

În privința limbii a fost aproape de adevăr, fiindcă spaniola lui era un fel de catalană aspră amestecată cu franceză, iar ea, ca vajnică locuitoare din Boyacá, era pedantă şi slobodă Ia gură. Însă de la primul salut s-au înțeles atât de bine, că şi-au unit viețile pentru totdeauna.

Seratele lor erau improvizate, după marile premiere cinematografice, într-un apartament înțesat cu un amestec din toate artele, unde nu mai încăpea niciun tablou al tinerilor pictori columbieni, dintre care unii aveau să ajungă faimoşi în toată lumea. Invitații lor erau aleşi din crema artistică şi literară, iar poeții din grupul de la Barranquilla veneau şi ei din când în când. De la apariția primei mele cronici de film m-am simțit la ei ca acasă şi când plecam de la ziar înainte de miezul nopții mergeam pe jos cele trei străzi şi îi obligam la o noapte albă. Marea maestră Nancy care, pe lângă bucătăreasă excelentă, mai era şi o pețitoare înverşunată, improviza cine nevinovate, pentru a mă pricopsi cu fetele cele mai atrăgătoare şi libere din lumea artistică, şi nu m-a iertat niciodată când i-am spus, la cei douăzeci şi opt de ani ai mei, că adevărata mea vocație nu e aceea de scriitor şi nici cea de ziarist, ci de burlac convins.

În momentele de răgaz care îi rămâneau între călătoriile sale pe mapamond, Alvaro Mutis se apuca să-mi desăvârşească integrarea în comunitatea culturală. În calitatea lui de director al Departamentului de relații publice la compania Esso Colombiana, organiza mese la restaurantele cele mai scumpe cu toți cei care aveau efectiv valoare şi greutate în mediul artistic şi literar, şi adesea cu invitați din alte oraşe ale țării. Poetul Jorge Gaitán Duran, care era obsedat de ideea unei mari reviste literare ce costa o avere, a reuşit s-o întemeieze în parte cu fonduri de la Alvaro Mutis destinate dezvoltării culturii. Alvaro Castaño Castillo şi soția lui, Gloria Valencia, se tot străduiau de ani de zile să creeze un post de radio accesibil, consacrat în întregime muzicii bune şi programelor culturale. Noi toți îi ironizam pentru idealismul

proiectului lor, în afară de Alvaro Mutis care a făcut tot posibilul să-i ajute. Astfel au inaugurat postul HJCK, „Lumea la Bogotá", cu un emițător de 500 de wați care era minimum pe vremea aceea. Încă nu exista televiziune în Columbia, dar Gloria Valencia a inventat miracolul metafizic de a transmite la radio o paradă a modei.

Singurul răgaz pe care mi-l îngăduiam în perioada aceea atât de aşlomerată au fost molcomele seri de duminică acasă la Alvaro Mutis, care m-a învățat să ascult muzică fără prejudecăți de clasă. Ne trânteam pe covor ascultându-i cu sufletul pe marii maeştri, fără speculații savante. A fost începutul unei pasiuni care se înfiripase în mica sală ascunsă a Bibliotecii Naționale, pentru a nu mă mai părăsi în veci. Am ascultat până astăzi toată muzica de care am putut face rost, mai ales cea romantică de cameră, pe care o consider încununarea tuturor artelor. În Mexic, pe când scriam *Un veac de singurătate*, între 1965 şi 1966, am avut doar două discuri, care s-au uzat de cât le-am tot ascultat: *Preludiile* lui Debussy şi *A hard day's night,* al formației Beatles. Mai târziu, când am avut în sfârşit la Barcelona aproape atâtea discuri câte mi-am dorit întotdeauna, mi s-a părut prea convențională clasificarea alfabetică şi am adoptat pentru propria comoditate ordonarea pe instrumente: violoncelul, favoritul meu, de la Vivaldi la Brahms; vioara, de la Corelli la Schonberg; clavecinul şi pianul, de la Bach la Bartók. Până am descoperit miracolul că orice sunet e muzică, inclusiv zgomotul farfuriilor şi al tacâmurilor în chiuvetă, cu condiția să ne creeze iluzia că viața are un sens.

Necazul era că nu puteam scrie cu muzică fiindcă eram mai atent la ce ascultam decât la ce scriam, şi chiar şi astăzi asist la foarte puține concerte, căci simt că în fotoliu se stabileşte un fel de intimitate oarecum lipsită de pudoare cu vecinii străini. Totuşi, cu timpul şi cu posibilitățile tot mai mari de a avea muzică bună acasă, m-am deprins să scriu pe un fond muzical potrivit cu ceea ce scriu. *Nocturnele* lui Chopin pentru episoadele calme sau sextetele

lui Brahms pentru serile fericite. În schimb, n-am mai ascultat Mozart de ani de zile, de când m-a asaltat ideea perversă că Mozart nu există, pentru că atunci când e bun e Beethoven, şi când nu e bun e Haydn.

În anii în care evoc aceste amintiri am săvârşit minunea ca niciun fel de muzică să nu mă mai deranjeze la scris, deşi poate că nu sunt conştient de alte virtuți ascunse ale sale, căci doi muzicieni catalani, foarte tineri şi entuziaşti, mi-au făcut o mare surpriză crezând că au descoperit nişte afinități neaşteptate între *Toamna patriarhului*, cel de al şaselea roman al meu, şi *Concertul numărul 3 pentru pian* de Béla Bartók. E drept că îl ascultam fără încetare pe când scriam, deoarece îmi crea o stare de spirit foarte specială şi oarecum stranie, dar niciodată nu m-am gândit că m-ar putea influența într-atât, încât să transpară în scrisul meu. Nu ştiu cum de au aflat de slăbiciunea aceea a mea membrii Academiei Suedeze, care au pus concertul ca fond muzical când mi s-a înmânat premiul. Le-am mulțumit din suflet, fireşte, dar dacă m-ar fi întrebat – cu toată gratitudinea şi respectul pe care li-l port, lor şi lui Béla Bartók – mi-ar fi plăcut vreuna din romanțele simple ale lui Francisco el Hombre de la petrecerile din copilăria mea.

N-a existat în Columbia acelor ani niciun proiect cultural, nicio carte sau tablou care să nu fi trecut înainte pe la biroul lui Mutis. Am fost martor la un dialog al lui cu un pictor tânăr care avea totul pregătit ca să-şi facă periplul de rigoare prin Europa, dar îi lipseau banii de drum. Alvaro nici n-a mai aşteptat să-i audă toată povestea, ci a scos din sertarul biroului dosarul magic.

— Iată-ți biletul, zise.

Eu asistam uluit de naturaleța cu care săvârşea aceste miracole, fără să facă absolut deloc paradă de puterea lui. De aceea mă întreb încă şi azi dacă n-a avut vreun rol atunci când, la un cocteil, secretarul Asociației Columbiene a Scriitorilor şi Artiştilor, Óscar Delgado, mi-a cerut să particip la concursul național de povestiri care era pe punctul să rămână fără câştigător. Mi-a

spus-o atât de direct, că propunerea mi s-a părut înjositoare, dar cineva care a auzit-o mi-a precizat că într-o țară ca a noastră nu puteai fi scriitor fără să ştii că, de fapt, concursurile literare sunt simple pantomime sociale. „Chiar şi premiul Nobel“, a conchis fără cea mai mică urmă de maliţiozitate şi, fără să-i treacă măcar prin cap, m-a pus în gardă din acel moment în privința altei hotărâri exorbitante care mi s-a ivit douăzeci şi şapte de ani mai târziu.

Juriul concursului de povestiri era alcătuit din Hernando Téllez, Juan Lozano y Lozano, Pedro Gómez Valderrama şi alți trei scriitori şi critici din marile asociații. Astfel încât n-am mai făcut considerații etice sau economice, ci am petrecut o noapte corectându-mi definitiv O *zi după sâmbătă,* povestirea pe care o scrisesem la Barranquilla într-un moment de inspirație, în biroul de la *El Nacional.* După ce am lăsat-o mai bine de un an în senar mi s-a părut că poate entuziasma un juriu competent. Aşa s-a şi întâmplat şi am primit răsplata colosală de trei mii de pesos.

În zilele acelea şi fără nicio legătură cu concursul, mi s-a înființat la birou don Samuel Lisman Baum, ataşatul cultural al Ambasadei Israelului, care tocmai inaugurase o întreprindere editorială cu un volum de poeme al maestrului León de Greiff: *Fárrago (Al cincelea Mamotreto).* Ediția arăta bine, iar referințele privitoare la Lisman Baum erau bune. I-am dat, prin urmare, o copie foarte cârpită a romanului *Vorbe în vânt* şi l-am expediat în grabă, cu promisiunea că vom sta de vorbă mai târziu. Mai ales despre bani şi, până la urmă, fireşte, numai despre asta n-am vorbit. Cecilia Porras a făcut o copertă fantezistă – pentru care nici ea n-a reuşit să ia vreun ban – pe baza descrierii personajului-copil făcute de mine. Atelierul fotografic de la *El Espectador* a dăruit clişeele pentru copertele în culori.

N-am mai ştiut nimic vreme de cinci luni, când într-o bună zi Editura Sipa din Bogotá – de care nu auzisem niciodată – mi-a telefonat la ziar să-mi spună că tirajul de patru mii de exemplare era gata pentru a fi distribuit, dar nu ştiau cum să procedeze

fiindcă nimeni n-avea habar unde se găseşte Lisman Baum. Nici chiar reporterii de la ziar nu i-au putut da de urmă şi nimeni n-a reuşit s-o facă până în ziua de astăzi. Ulise i-a propus să vândă exemplarele librăriilor, pe baza campaniei de presă inițiate chiar de el, cu o notă pentru care nu i-am mulțumit niciodată îndeajuns. Critica a fost excelentă, însă cea mai mare parte a ediției a rămas în depozit şi nu s-a stabilit vreodată câte copii s-au vândut şi nici n-am primit de la nimeni vreun ban ca drepturi de autor. nnnnn

După patru ani, Eduardo Caballero Calderón, care conducea Biblioteca Fundamentală de Cultură Columbiană, a inclus o ediție de buzunar din *Vorbe în vânt* într-o colecție de opere care s-au vândut pe tarabe în stradă, în Bogotá şi în alte oraşe. A plătit drepturile stabilite prin contract, puține, dar la timp, care au avut în ochii mei valoarea sentimentală de a fi cele dintâi primite pentru o carte. Ediția prezenta câteva schimbări pe care nu le-am recunoscut drept ale mele, dar nici nu m-am îngrijit să nu fie incluse în edițiile următoare. Cu aproape treisprezece ani mai târziu, când am trecut prin Columbia după lansarea romanului *Un veac de singurătate* la Buenos Aires, am găsit la tarabele de pe stradă din Bogotá numeroase exemplare din prima ediție din *Vorbe în vânt,* la prețul de un peso fiecare. Am cumpărat câte am putut lua cu mine. De atunci am descoperit prin librării din America Latină alte exemplare răzlețe pe care încercau să le vândă drept cărți rare. Cu vreo doi ani în urmă, o societate engleză de cărți vechi a vândut cu trei mii de dolari un exemplar iscălit de mine din prima ediție din *Un veac de singurătate.*

Dar nimic din toate acestea nu m-a sustras nicio clipă de la munca mea de jurnalist. Succesul inițial al reportajelor în serie ne obligase să căutăm hrană pentru un animal nesățios. Tensiunea zilnică era de nesuportat, nu numai în privința căutării subiectelor, ci şi în cursul scrierii, veşnic amenințate de farmecele ficțiunii. La *El Espectador* nu exista nicio îndoială: materia primă invariabilă a meseriei era adevărul şi numai adevărul, şi aceasta ne ținea într-o

încordare cumplită. José Salgar şi cu mine am ajuns într-o stare de dependență care nu ne îngăduia nicio clipă de liniște, nici măcar în răgazul de duminică.

În 1956 s-a aflat că papa Pius al XII-lea suferea de o criză de sughiț care îi putea fi fatală. Singurul antecedent de care-mi amintesc este povestirea magistrală *P & O* de Somerset Maugham, al cărei protagonist a murit în mijlocul Oceanului Indian din cauza unei crize de sughiț ce l-a răpus în cinci zile, pe când de pe întregul glob îi soseau tot soiul de rețete extravagante, dar cred că pe vremea aceea nu o citisem. La sfârşit de săptămână nu ne încumetam să mergem prea departe în excursiile noastre prin satele din savană fiindcă ziarul era gata să lanseze o ediție extraordinară în cazul în care ar fi murit papa. Eu eram de părere să avem ediția pregătită, doar cu spațiile goale de completat cu primele telegrame care i-ar anunța moartea. După doi ani, când eram corespondent la Roma, încă se mai aştepta să înceteze sughițul papei.

Altă problemă irezistibilă în cadrul ziarului era tendința de a ne ocupa numai de subiecte spectaculoase, care ar putea atrage tot mai mulți cititori, însă eu o aveam şi pe aceea mai modestă de a nu pierde din vedere cealaltă categorie de public, mai puțin răsfățată, care gândea mai mult cu inima. Dintre puținele reportaje pe care am reuşit să le găsesc, îmi amintesc de cel mai simplu, a cărui idee m-a fermecat din mers, uitându-mă pe geamul unui autobuz. Pe poarta mare a unei frumoase case coloniale, la numărul 567 de pe strada Octava din Bogotá, era o placă ce se autodeprecia de la sine: „Biroul cu corespondență nepredată al Poştei Naționale”. Nu-mi amintesc deloc să mi se fi pierdut vreo scrisoare, dar m-am dat jos din tramvai şi am sunat la poartă. Omul care mi-a deschis era şeful biroului unde lucrau şase funcționari metodici, sufocați de rugina rutinei, a căror misiune romantică era să-i găsească pe destinatarii oricărei scrisori cu adresa greşită.

Era o clădire impozantă, uriaşă şi plină de praf, cu tavan înalt şi

pereți scorojiți, coridoare întunecoase şi galerii ticsite cu scrisori fără stăpân. Din media de o sută de scrisori neridicate care soseau zilnic, cel puțin zece aveau timbrele corespunzătoare, dar plicurile erau nescrise şi nu figura nici măcar numele expeditorului. Funcționarii oficiului le numeau „scrisorile către omul invizibil" şi nu precupețeau niciun efort ca să le predea sau să le trimită înapoi. Însă ceremonialul deschiderii lor în căutarea unor indicii avea o rigoare birocratică mai curând inutilă, dar meritorie.

Reportajul apărut într-un singur număr s-a publicat cu titlul *Poştaşul sună de o mie de ori,* şi un subtitlu: *Cimitirul scrisorilor rătăcite.* Când l-a citit, Salgar mi-a spus: „Acestei lebede nu trebuie să-i suceşti gâtul, fiindcă oricum s-a născut moartă". L-a publicat într-un spațiu potrivit, nici prea mare, nici prea restrâns, dar i se citea pe față că era la fel de impresionat ca şi mine de tristețea ce se desprindea din acest reportaj. Rogelio Echeverría, poate fiindcă era poet, l-a ridicat în slăvi plin de bune intenții, dar cu nişte cuvinte pe care n-am să le uit niciodată: „Păi Gabo se agață şi de un cui înroşit în foc".

M-am simțit atât de demoralizat, încât pe socoteala şi riscul meu – şi fără să-i spun nimic lui Salgar – am hotărât s-o găsesc pe destinatara unei scrisori care îmi atrăsese în mod special atenția. Fusese expediată de la leprozeria Agua de Dios şi era adresată „doamnei în doliu care vine zilnic la slujba de la cinci la Biserica De las Aguas". După ce am făcut tot felul de cercetări zadarnice, întrebându-i pe paroh şi pe ajutoarele lui, am luat la rând credincioşii de la slujba de cinci preț de mai multe săptămâni, dar fără niciun rezultat. M-a surprins faptul că cele mai asidue erau trei femei foarte în vârstă, veşnic în doliu riguros, însă niciuna nu avea vreo legătură cu leprozeria Agua de Dios. A fost un eşec din care mi-am revenit cu greu, nu numai din amor propriu şi nici pentru că voiam să fac o faptă bună, ci fiindcă eram convins că dincolo de povestea în sine a acelei femei era altă poveste pasionantă.

Pe măsură ce mă scufundam în mlaştina reportajului, legătura mea cu grupul de poeți de la Barranquilla a devenit tot mai strânsă. Călătoriile lor la Bogotá nu erau prea frecvente, însă eu îi asaltam cu telefonul la orice oră şi cu orice motiv, mai ales pe Germán Vargas, datorită concepției sale pedagogice despre reportaj. Îi consultam în privința oricărei îndoieli şi aveam multe, sau ei îmi telefonau când exista vreun prilej să mă felicite. Pe Alvaro Cepeda l-am simțit mereu, ca pe un bun coleg, pe scaunul de lângă mine. După ce-mi debita ironiile cordiale cu dublu înțeles care au fost veşnic la mare preț în cadrul grupului, mă salva din mlaştină cu o simplitate care nicicând n-a încetat să mă uluiască. În schimb, pe Alfonso Fuenmayor îl consultam în legătură cu probleme literare. Avea o putere magică de a mă scoate din încurcătură cu exemple din marii autori sau de a-mi dicta citatul salvator din arsenalul său inepuizabil. Gluma lui cea mai reuşită a fost atunci când i-am cerut un titlu pentru o notă despre cei care vindeau mâncare în plină stradă şi erau hărțuiți de inspectorii de la Protecția Consumatorului. Alfonso mi-a trântit răspunsul neîntârziat:

— Cel care vinde mâncare nu moare de foame.

I-am mulțumit din suflet şi mi s-a părut atât de profund, că n-am putut rezista tentației de a-l întreba al cui era. Alfonso m-a lăsat încremenit, spunându-mi adevărul pe care nu mi-l mai aminteam:

— E al tău, maestre!

Într-adevăr, îl improvizasem pentru vreo notă neiscălită, dar îl uitasem. Povestea a circulat ani în şir printre prietenii din Barranquilla, pe care nu i-am putut convinge în veci că nu fusese o glumă.

O călătorie ocazională a lui Alvaro Cepeda la Bogotá m-a sustras câteva zile de la corvoada ştirilor zilnice. A venit cu ideea de a face un film din care nu avea decât titlul: *Homarul albastru.* A fost o eroare care a avut succes, căci Luis Vicens, Enrique Grau şi fotograful Nereo López l-au luat în serios. N-am mai aflat nimic despre proiect până când Vicens mi-a trimis o ciornă a scenariului,

să adaug şi eu ceva pornind de la ideea originală a lui Alvaro. Am scris ceva de care nu-mi amintesc, dar povestea mi s-a părut amuzantă şi cu o doză suficientă de nebunie ca să pară a noastră.

Toți am făcut câte puțin din toate, dar părintele de drept a fost Luis Vicens, care a impus multe din ideile sale rămase de pe vremea când îşi făcea ucenicia la Paris. Problema mea era că mă aflam la mijlocul unuia din reportajele acelea prolixe care nu-mi lăsau timp nici să respir şi, când am reuşit să mă eliberez, filmul se turna deja la Barranquilla.

Este o operă fundamentală, al cărei merit principal pare a fi de domeniul intuiției, care era pesemne îngerul tutelar al lui Alvaro Cepeda. La una dintre numeroasele sale vizionări particulare la Barranquilla, a asistat regizorul italian Enrico Fulchignoni, care ne-a surprins prin mărinimia sa: filmul i s-a părut foarte bun. Grație tenacității şi inspiratei îndrăzneli a Titei Manotas, soția lui Alvaro, *Homarul albastru* a făcut înconjurul lumii pe la tot felul de festivaluri temerare.

Toate acestea ne abăteau uneori atenția de la realitatea îngrozitoare a țării. Columbia se considera că scăpase de gherile de când forțele armate preluaseră puterea, fluturând drapelul păcii şi al reconcilierii între partide. Nimeni n-a pus la îndoială că se schimbase ceva, până la masacrul studenților de pe strada Séptima. Militarii, dornici să dea explicații, au vrut să ne dovedească nouă, ziariştilor, că era un război diferit de cel etern între liberali şi conservatori. Aşa stăteau lucrurile când José Salgar s-a apropiat de biroul meu cu una dintre ideile lui teribile:

— Pregăteşte-te să vezi ce înseamnă războiul.

Toți cei invitați să vedem ce înseamnă, fără alte precizări, ne-am întâlnit punctuali la cinci dimineața pentru a ne duce în localitatea Villarrica, la o sută optzeci şi trei de kilometri de Bogotá. Generalul Rojas Pinilla ne aştepta, la mijlocul drumului, la baza militară de la Melgar, unde venea adesea să se odihnească, şi ne promisese o conferință de presă care avea să se termine înainte de cinci

după-amiază, pentru a avea timp din belşug să ne întoarcem cu fotografii şi ştiri de ultimă oră.

Trimişii de la *El Tiempo* erau Ramiro Andrade cu fotograful Germán Caycedo, încă alți patru de care n-am putut să-mi aduc aminte, şi Daniel Rodríguez şi cu mine de la *El Espectador.* Unii erau îmbrăcați de campanie, căci fuseserăm avertizați că vom fi poate obligați să facem câțiva paşi în selvă.

Am mers până la Melgar cu maşina şi acolo ne-am urcat în trei elicoptere care ne-au dus printr-un defileu strâmt şi solitar al lanțului muntos central, cu țancuri ascuțite. Cel mai tare m-a impresionat însă nervozitatea tinerilor piloți care evitau anumite zone unde gherila doborâse un elicopter şi avariase altul cu o zi în urmă. După cincisprezece minute intense, am aterizat în piața imensă şi tristă din Villarrica, unde stratul de salpetru nu părea că poate rezista greutății elicopterului. În jurul pieței erau case de lemn cu prăvălii în ruină şi locuințe ale nimănui, în afară de una zugrăvită de curând care fusese hotelul târgului până când a venit teroarea.

În fața elicopterului se zăreau coastele munților şi acoperişul de tablă al singurei case abia desluşindu-se în ceața ce-nvăluia cornişa. După părerea ofițerului care ne însoțea, acolo se aflau partizanii cu arme suficient de puternice pentru a ne putea doborî, aşa încât trebuia să fugim până la hotel în zig-zag şi cu pieptul înclinat ca precauție elementară pentru a ne feri de posibilele împuşcături dinspre munți. Numai când am ajuns acolo ne-am dat seama că hotelul era transformat în cazarmă.

Un colonel în ținută de război, atrăgător ca un actor de cinema, simpatic şi inteligent, ne-a explicat cu sânge rece că în casa de la munte se afla de câteva săptămâni avangarda gherilei şi că de acolo încercaseră mai multe incursiuni în timpul nopții în sat. Armata era sigură că vor întreprinde ceva văzând elicopterele în piață şi trupele erau pregătite. Totuşi, după o oră de provocări, inclusiv sfidări prin megafon, partizanii nu au dat niciun semn de viață.

Colonelul, dezamăgit, a trimis o patrulă de cercetare să se asigure că mai era careva în casă.

Încordarea a slăbit. Noi, ziariştii, am ieşit din hotel şi am explorat străzile vecine, chiar şi cele mai puțin păzite din jurul pieței. Fotograful şi cu mine, împreună cu alții, ne-am început ascensiunea pe munte pe o sinuoasă cornişă în potcoavă. La prima cotitură am dat de soldați culcați printre tufişuri în poziție de tragere. Un ofițer ne-a sfătuit să ne întoarcem în piață, căci se putea întâmpla orice, dar nu l-am ascultat. Scopul nostru era să urcăm până găsim vreun avanpost al gherilei care să ne salveze ziua printr-o ştire senzațională.

N-a mai fost timp. Pe neaşteptate, s-au auzit mai multe ordine simultane şi imediat focul încrucişat al militarilor. Ne-am trântit la pământ aproape de soldați şi aceştia au deschis focul înspre casa de pe cornişă. În haosul instantaneu l-am pierdut din vedere pe Rodríguez, care a dat fuga căutând o poziție strategică pentru vizorul său. Schimbul de focuri a fost scurt, dar foarte intens şi în locul lui a rămas o linişte de moarte.

Ne întorseserăm în piață când am reuşit să vedem o patrulă militară care ieşea din selvă, purtând un trup pe brancardă. Şeful patrulei n-a permis să facem fotografii. L-am căutat din ochi pe Rodríguez şi l-am văzut apărând, cam la cinci metri în dreapta mea, cu camera pregătită să fotografieze. Patrula nu-l văzuse. Am trăit atunci clipa cea mai cumplită, sfâşiat între îndoiala de a-i striga să nu facă fotografia, de teamă că o să-l împuşte din greşeală, şi instinctul profesional de a-l lăsa s-o facă, orice s-ar întâmpla. N-am avut timp să stau în cumpănă, fiindcă în clipa aceea chiar s-a auzit strigătul fulgerător al şefului patrulei:

— Fără fotografii!

Rodríguez şi-a coborit aparatul fără grabă şi a venit lângă mine. Cortegiul a trecut atât de aproape de noi, că am simțit pala acidă a trupurilor vii şi liniştea mortului. După ce au trecut, Rodriguez mi-a spus la ureche:

— Am făcut fotografia.

O făcuse, într-adevăr, dar nu s-a publicat niciodată. Invitația se terminase dezastruos. Au mai fost încă doi răniți în rândul militarilor şi muriseră cel puțin doi partizani, care fuseseră târâți până la refugiu. Colonelul şi-a schimbat atitudinea: pe față i se citea acum o expresie sumbră. Ne-a informat scurt că vizita fusese anulată, că aveam la dispoziție o jumătate de oră ca să mâncăm şi că imediat vom pleca la Melgar pe şosea, deoarece elicopterele erau rezervate pentru răniți şi cadavre. Numărul acestora nu a fost dezvăluit niciodată.

Nimeni n-a mai pomenit de conferința de presă a generalului Rojas Pinilla. Am trecut într-un jeep cu şase locuri prin dreptul casei lui din Melgar şi am ajuns în Bogotá după miezul nopții. Redacția ne aştepta în plen, fiindcă de la Serviciul de Informații şi Presă al Preşedinției Republicii telefonaseră pentru a anunța fără niciun fel de detalii că aveam să sosim cu maşina, dar n-au precizat dacă vii sau morți.

Până atunci singura intervenție a cenzurii militare se produsese la moartea studenților în centrul capitalei. În redacție nu exista niciun cenzor după ce ultimul de pe vremea guvernului anterior a renunțat, aproape cu lacrimi în ochi, când n-a mai putut suporta ştirile false şi fentele batjocoritoare făcute de redactori. Ştiam că Serviciul de Informații şi Presă era tot cu ochii pe noi şi adesea ne transmiteau prin telefon avertizări şi sfaturi paterne. Militarii, care la începutul guvernării lor etalau o cordialitate solemnă față de presă, au devenit invizibili sau ermetici. Însă încet-încet a prins să se răspândească un zvon în surdină, insuflând certitudinea, nicicând confirmată sau dezmințită, că şeful acelui nucleu de gherilă din Tolima era un băiat de douăzeci şi doi de ani, care şi-a croit drumul în legea lui, iar numele său nu a putut fi aflat cu siguranță şi nici tăgăduit: Manuel Marulanda Velez sau Pedro

Antonio Marin, zis Tirofijo[46]. După mai bine de patruzeci de ani, Marulanda[47] a răspuns – când a fost întrebat în tabăra lui de luptă – că nu-şi amintea dacă era vorba, în realitate, de el.

N-a fost posibil să mai obținem nicio informație. Eu eram obsedat să mai descopăr ceva de când m-am întors de la Villarrica, însă nu găseam nicio pistă. Accesul la Serviciul de Informații şi Presă al Preşedinției ne era interzis şi episodul nefericit de la Villarrica zăcea îngropat ca secret militar. Îmi aruncasem speranțele la coşul de gunoi, când José Salgar se înființă lângă biroul meu, simulând o stăpânire de sine care n-a avut-o niciodată, şi-mi arătă o telegramă sosită chiar atunci,

— Iată ce n-ai văzut la Villarrica, îmi spuse.

Era drama unei mulțimi de copii luați din satele şi casele lor de forțele armate, fără niciun plan stabilit şi fără mijloace, pentru a înlesni lupta de exterminare împotriva gherilei din Tolima. Îi despărțiseră de părinți fără a avea timp să precizeze cine al cui fiu era şi mulți dintre ei nici nu ştiau s-o spună. Drama începuse cu o avalanşă de o mie două sute de adulți duşi în diferite sate din departamentul Tolima, după călătoria noastră la Melgar, şi instalați acolo la întâmplare şi apoi lăsați în plata Domnului. Cam trei mii de copii, de vârste şi condiții diferite, au fost separați de părinți din simple considerații logistice şi împrăştiați pe la mai multe aziluri din țară. Numai treizeci erau orfani de tată şi mamă, între aceştia nişte gemeni de treisprezece zile. Mobilizarea s-a făcut în cel mai mare secret sub protecția cenzurii presei, până când corespondentul de Ia *El Espectador* ne-a comunicat prin telegrame primele piste de la Ambalema, la două sute de kilometri de Villarrica.

---

[46] Poreclă bazată pe cuvintele *tiro* „împuşcătură" şi *fijo* „fix, precis".

[47] Pedro Antonio Marín Marín, cunoscut sub pseudonimele sale Manuel Marulanda Vélez și Tirofijo (1930 - 2008), a fost un conducător al gherilelor comuniste columbiene și fondator al FARC-EP în 1966.

În mai puțin de şase ore am găsit trei sute de copii sub cinci ani la orfelinatul din Bogotá, mulți dintre ei fără niciun fel de date personale. Helí Rodríguez, de doi ani, abia dacă şi-a putut rosti numele. Nu ştia absolut nimic, nici unde se afla, nici de ce, nu cunoştea numele părinților şi nu ne-a putut da vreun indiciu ca să-i găsim. Singura consolare pentru el era că avea dreptul să rămână la azil până la paisprezece ani. Bugetul orfelinatului pentru fiecare copil era de optzeci de centime pe lună, date de conducerea departamentală. Zece copii au fugit din prima săptâmână, cu gândul de a se strecura ca pasageri clandestini în trenurile care plecau spre Tolima şi n-am putut da în niciun fel de de urma lor.

Mulți au fost botezați la azil cu nume de familie din zonă pentru a putea fi deosebiți, dar erau atâția şi atât de asemănători şi de iuți, că nu-i puteai recunoaşte în recreații, mai cu seamă în lunile friguroase, când erau nevoiți să se încălzească alergând pe coridoare şi pe scări. Vizita aceea cumplită la orfelinat m-a obligat să mă întreb dacă gherila care omorâse soldatul în schimbul de focuri ar fi putut avea urmări atât de dezastruoase pentru copiii din Villarrica.

Istoria acestei aberații logistice a fost publicată în mai multe cronici succesive fără autorizație din partea nimănui. Cenzura a păstrat tăcerea, iar militarii au replicat cu explicația la modă: cele petrecute la Villarrica făceau parte dintr-o amplă mobilizare comunistă împotriva guvernului forțelor armate, care erau obligate să folosească metode de război. Mi-a fost de-ajuns un singur rând din comunicatul acela pentru a-mi încolți în minte ideea de a obține informații directe de la Gilberto Vieira, secretarul general al Partidului Comunist, pe care nu-l văzusem niciodată.

Nu-mi amintesc dacă am făcut pasul următor cu autorizația ziarului sau din proprie inițiativă, dar țin foarte bine minte că am întreprins mai multe demersuri zadarnice pentru a contacta vreun conducător al Partidului Comunist aflat în clandestinitate, care să-mi poată da informații despre situația din Villarrica. Principala

problemă era că regimul militar îi încercuia pe comuniştii clandestini atât de strâns, cum n-o făcuse niciodată. Am intrat atunci în legătură cu un prieten comunist şi după două zile s-a înfiinţat în dreptul biroului meu alt vânzător de ceasuri care mă căuta să-i achit ratele pe care nu apucasem să le plătesc la Barranquilla. I-am dat toţi banii pe care i-am avut la mine şi i-am spus într-o doară că trebuia să vorbesc de urgenţă cu unul dintre conducătorii lor de seamă, dar mi-a răspuns cu formula cunoscută că el nu era persoana indicată şi nici nu ştia să-mi spună cine era. Totuşi, chiar în după-amiaza aceea, m-a luat prin surprindere la telefon, fără nicio introducere, o voce armonioasă şi dezinvoltă:

— Salut, Gabriel, sunt Gilberto Vieira.

Cu toate că fusese fondatorul cel mai de vază al Partidului Comunist, Vieira nu cunoscuse până atunci niciun minut de exil sau de închisoare. Însă în ciuda riscului ca amândouă telefoanele să fie ascultate, mi-a dat adresa casei lui clandestine, să vin să-l văd chiar în după-amiaza aceea.

Era un apartament cu un salon mic, înţesat de cărţi de politică şi de literatură, şi cu două dormitoare, la etajul şase al unui imobil cu scări aproape drepte şi întunecoase, unde ajungeai cu răsuflarea tăiată nu numai din pricina înălţimii, ci şi fiind conştient că pătrundeai într-unul din misterele cel mai bine păstrate din ţară. Vieira locuia cu soţia lui, Cecilia, şi cu fetiţa sa nou-născută. Deoarece soţia nu era acasă, el stătea lângă leagănul fetiţei şi o legăna încetişor când plângea, făcând astfel pauze foarte lungi în discuţia noastră, pe teme şi de politică, şi de literatură, deşi fără prea mult simţ al umorului. Era de neconceput ca bărbatul acela în jur de patruzeci de ani, cu obraji trandafirii şi chelie, cu ochii deschişi Ia culoare şi iscoditori şi cu un fel precis de a vorbi, să fie omul cel mai căutat de serviciile secrete din ţară.

De la bun început mi-am dat seama că era la curent cu viaţa mea de când cumpărasem ceasul acela la ziarul *El Nacional* din Barranquilla. Îmi citea reportajele din *El Espectador* şi-mi

recunoştea notele anonime, încercând să le pătrundă sensul printre rânduri. A fost însă de acord că cel mai bun serviciu pe care-l puteam face țării era să mă mențin pe această linie, fără a mă lăsa antrenat de nimeni în niciun fel de militantism politic.

A intrat în subiect îndată ce am avut ocazia să-i dezvălui motivul venirii mele. Cunoştea situația din Villarrica, despre care noi nu am putut publica niciun rând din cauza cenzurii oficiale, de parcă ar fi fost acolo, şi mi-a furnizat date importante pentru a înțelege că acela era preludiul unui război cronic, după o jumătate de secol de confruntări întâmplătoare. Limbajul lui, în ziua aceea şi acolo, semăna mai mult cu al lui Jorge Eliécer Gaitán decât cu al lui Marx, a cărui operă era pentru el carte de căpătâi, deşi pleda pentru o soluție ce nu părea să fie puterea proletariatului, ci un fel de alianță a celor năpăstuiți împotriva claselor dominante. Succesul vizitei mele a însemnat nu doar lămurirea situației prezente, ci şi descoperirea unei metode pentru a o înțelege mai bine. Asfel le-am explicat lucrurile lui Guillermo Cano şi lui Zalamea, şi am lăsat uşa întredeschisă pentru cazul că s-ar putea ivi vreodată sfârşitul reportajului neterminat. Nu mai e nevoie să spun că am legat cu Vieira o strânsă prietenie care ne-a înlesnit întâlnirile chiar şi în perioada cea mai dură a clandestinității lui.

Altă dramă, de data aceasta referitoare la adulți, mocnea pe ascuns până când veştile îngrozitoare au rupt tăcerea, în luna februarie a anului 1954, când s-a publicat în presă că un veteran al războiului din Coreea îşi amanetase decorațiile ca să aibă ce mânca. Era doar unul dintre cei peste patru mii de oameni care fuseseră recrutați la întâmplare, în alt moment de neconceput al istoriei noastre, când orice destinație era mai bună decât nimic pentru țăranii expulzați cu gloanțe de pe pământurile lor de violența oficială. Oraşele suprapopulate din pricina nou-veniților nu le lăsau nicio speranță. Aşa cum s-a tot repetat aproape zilnic în articole editoriale, pe străzi, prin cafenele, în discuțiile de familie, Columbia era o republică unde nu se mai putea trăi. Pentru mulți

dintre țăranii strămutați de pe meleagurile lor şi pentru nenumărați tineri fără nicio perspectivă, războiul din Coreea era o soluție personală. Au fost duşi acolo de-a valma, fără criterii precise, nici măcar cel al aptitudinilor fizice, aproape aşa cum veniseră spaniolii să descopere America. Întorcându-se încetul cu încetul în Columbia, acest grup eterogen a avut în sfârşit un nume comun: veterani. Era de-ajuns ca unii să stârnească un scandal pentru ca vina să cadă asupra tuturor. Li s-au închis toate uşile cu argumentul facil că n-aveau dreptul la un loc de muncă fiindcă erau dezechilibrați mintal. În schimb, n-au fost de-ajuns lacrimile pentru cei fără de număr care s-au întors prefăcuți în două mii de livre de cenuşă.

Ştirea despre cel care şi-a amanetat decorațiile a apărut în contrast brutal cu alta, publicată cu zece luni înainte, când ultimii veterani se întorseseră în țară cu aproape un milion de dolari bani gheață care, schimbați la bănci, au făcut să scadă prețul dolarului în Columbia de la trei pesos şi treizeci de centime la doi pesos nouăzeci. Însă prestigiul veteranilor scădea şi mai tare pe măsură ce se confruntau cu realitatea țării. Înainte de întoarcerea lor se publicaseră versiuni răzlețe că vor primi subvenții speciale ca să se poată pregăti pentru meserii productive, că li se vor da pensii pe viață şi facilități ca să se stabilească în Statele Unite. Adevărul a fost tocmai pe dos: la puțină vreme după ce au sosit, au fost scoşi din armată şi multora nu le-au mai rămas în buzunar decât fotografiile iubitelor japoneze care stăteau şi îi aşteptau în oazele din Japonia, unde fuseseră duşi să se refacă după lupte.

Era imposibil ca drama aceea națională să nu-mi amintească de cea a bunicului meu, colonelul Márquez, veşnic în aşteptarea pensiei de veteran. Am ajuns să cred că nedreptatea aceea s-a săvârşit în chip de represalii împotriva unui colonel subversiv, în luptă înverşunată cu hegemonia conservatoare. Însă supraviețuitorii din Coreea luptaseră împotriva cauzei comuniste, apărând pretențiile imperialiste ale Statelor Unite. Şi totuşi, Ia

întoarcerea lor n-au apărut în paginile dedicate vieții sociale, ci în Crónica neagră. Unul dintre ei, care i-a omorât cu gloanțe pe doi nevinovați, şi-a întrebat judecătorii: „Dacă în Coreea am omorât o sută, de ce nu pot omorî zece în Bogotá?“

Bărbatul acela, ca şi alți infractori, ajunsese pe câmpul de luptă când se semnase deja armistițiul. Însă mulți asemenea lui au fost victime ale machismului columbian, care socotea că a-l omorî pe un veteran al războiului din Coreea era un act de bravură. Nu s-au împlinit trei ani de la întoarcerea primului contingent şi peste o duzină de veterani fuseseră victimele unei morți violente. Din diverse cauze, unii pieriseră în încăierări fără rost, la puțină vreme de la sosirea lor în țară. Unul a fost înjunghiat într-o ceartă fiindcă a pus la nesfârşit un cântec la tonomatul dintr-o cârciumă. Sergentul Cantor, care îşi onorase numele cântând şi acompaniindu-se la chitară în clipele de răgaz ale războiului, a fost împuşcat la doar câteva săptămâni după ce s-a întors. Alt veteran a fost de asemenea înjunghiat în Bogotá şi pentru a putea fi înmormântat a fost nevoie să se facă o chetă printre vecini. Ángel Fabio Goes, care îşi pierduse în război un ochi şi o mână, a fost ucis de trei necunoscuți care nu au fost prinşi niciodată.

Îmi amintesc de parc-ar fi fost ieri că stăteam şi scriam ultimul capitol al seriei de reportaje când a sunat telefonul de pe biroul meu şi am recunoscut pe moment vocea radioasă a Martínei Fonseca:

— Alo?

Mi-am lăsat baltă articolul la jumătatea paginii, cu inima bătând să-mi spargă pieptul, şi am traversat bulevardul ca să mă întâlnesc cu ea la Hotelul Continental, după doisprezece ani de când n-am mai văzut-o. N-a fost uşor s-o recunosc din pragul uşii printre celelalte femei care luau masa de prânz în restaurantul arhiplin, până când nu mi-a făcut un semn cu mânuşa. Era îmbrăcată cu acelaşi gust atât de al ei, ca totdeauna, cu un mantou de piele întoarsă, o vulpe învechită pe umăr şi o pălărie de vânător, iar anii

începeau să i se observe din plin pe fața ca o prună zbârcită de soare şi în ochii stinşi, iar toată ființa ei părea micşorată de primele semne ale unei bătrâneți nedrepte. Amândoi am fost nevoiți să recunoaştem în sinea noastră că doisprezece ani însemnau mult la vârsta ei, dar ne-am făcut că nu-i luăm în seamă. În primii ani petrecuți la Barranquilla am încercat să-i dau de urmă, până când am aflat că trăia în Panama, unde vaporeanul ei era pilot pe canal, dar nu din orgoliu, ci din timiditate n-am abordat subiectul.

Cred că luase masa cu cineva care o lăsase singură ca să ne putem întâlni. Am băut fiecare câte trei ceşti ucigătoare de cafea şi am fumat împreună o jumătate de pachet de țigări tari, căutând pe bâjbâite drumul spre a sta de vorbă fără cuvinte, până când şi-a luat inima-n dinți şi m-a întrebat dacă mă gândisem vreodată la ea. Doar atunci i-am spus adevărul: n-o uitasem niciodată, dar despărțirea de ea fusese atât de brutală, că mi-a schimbat felul de a fi. Ea a fost mai indulgentă decât mine.

— Nu uit în veci că eşti ca un fiu pentru mine.

Îmi citise articolele din ziare, povestirile şi singurul roman, şi mi-a vorbit despre ele cu o perspicacitate lucidă şi înverşunată care putea izvorî numai din dragoste sau din dispreț. Totuşi, eu n-am mai făcut altceva decât să mă feresc de capcanele nostalgiei, cu laşitatea meschină de care suntem în stare doar noi, bărbații. Când am reuşit în sfârşit să mă destind, m-am încumetat să o întreb dacă avusese copilul pe care şi-l dorea.

— Da, spuse ea bucuroasă, acum termină şcoala primară.

— Negru ca tatăl lui? am întrebat cu micimea sufletească proprie geloziei.

Ea a făcut apel la bunul simț obişnuit.

— Alb ca maică-sa, spuse. Dar tatăl n-a plecat de acasă, cum mă temeam eu, ci s-a apropiat şi mai mult de mine. Şi, văzându-mi tulburarea evidentă, îmi confirmă cu un zâmbet mortal: Nu-ți face griji: e al lui. Şi pe deasupra două fete atât de asemănătoare de parc-ar fi una şi aceeaşi.

S-a bucurat că venise, a mai depănat nişte amintiri care n-aveau nicio legătură cu mine şi am avut vanitatea să cred că aştepta de la mine un răspuns mai intim. Dar, ca toți bărbații, m-am înşelat în ceea ce priveşte timpul şi locul. S-a uitat la ceas când am comandat a patra cafea şi alt pachet de țigări şi s-a ridicat pe neaşteptate.

— Ei bine, dragul meu, sunt fericită că te-am văzut, spuse. Şi încheie: Nu mai suportam să te citesc atâta fără să ştiu cum eşti.

— Şi cum sunt?

— Ah, nu! râse din suflet. Asta n-ai să ştii niciodată.

Numai când mi-am venit în fire în faţa maşinii de scris mi-am dat seama cât de mult am tânjit întotdeauna după ea şi ce cumplită a fost groaza care m-a împiedicat să rămânem împreună pentru tot restul vieților noastre. Aceeaşi groază deprimantă pe care am mai simțit-o adesea din ziua aceea când a sunat telefonul.

nnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnn

Noul an 1955 a început pentru ziarişti la 28 februarie cu ştirea că opt marinari de pe distrugătorul „Caldas“ al Marinei Naționale căzuseră în mare şi dispăruseră în timpul unei furtuni, când nu mai erau decât două ore până la Cartagena. Distrugătorul ridicase ancora cu patru zile în urmă de la Mobile, Alabama, după ce stătuse acolo câteva luni pentru o reparație reglementară.

În vreme ce redacția în plen asculta cu sufletul la gură primul buletin de ştiri transmis la radio despre dezastru, Guillermo Cano s-a întors spre mine cu scaunul lui rotitor şi m-a fixat lung, gata să-mi dea un ordin. Şi José Salgar, în trecere spre ateliere, s-a oprit în dreptul meu cu nervii întinşi la maximum după ce auzise ştirea. Eu mă întorsesem de un ceas de la Barranquilla, unde culesesem informații despre eterna dramă de la Bocas de Ceniza, şi tocmai începeam să mă întreb la ce oră pleacă următorul avion spre coastă, ca să pot scrie în premieră despre cei opt naufragiați. Însă în curând a reieşit clar din buletinul transmis că distrugătorul va sosi la Cartagena la trei după-amiaza fără să fi recuperat trupurile celor opt marinari înecați. Guillermo Cano se dezumflă.

— Ce chestie, Gabo! îmi spuse. Ni s-a dus pe apa sâmbetei ştirea senzaţională.

Dezastrul a fost redus la o seamă de buletine oficiale, iar informaţia s-a transmis cu onorurile de rigoare pentru cei căzuţi în timpul serviciului şi nimic mai mult. Totuşi, la sfârşitul săptămânii Marina a dezvăluit că unul dintre ei, Luis Alejandro Velasco, reuşise să ajungă epuizat la o plajă din Uraba, suferind de insolaţie, dar recuperabil, după ce rămăsese zece zile în derivă, pe o plută fără vâsle, fără mâncare şi fără apă. Am fost cu toţii de acord că ar putea fi reportajul anului, dacă reuşeam să-l vedem singur, chiar şi numai pentru jumătate de oră.

N-a fost cu putinţă. Marina l-a ţinut ascuns până când avea să se refacă la Spitalul Naval din Cartagena. Acolo a intrat câteva minute la el un redactor abil de la *El Tiempo,* Antonio Montaña, care s-a strecurat în spital deghizat în medic. Judecind însă după rezultate, n-a izbutit să obţină de la naufragiat decât nişte desene cu creionul care arătau poziţia în care se afla pe vapor când a fost doborât de furtună şi nişte declaraţii incoerente din care reieşea limpede că i se ordonase să nu povestească nimic. „Dacă aş fi ştiut că e ziarist, l-aş fi ajutat", a declarat Velasco după câteva zile. Când şi-a revenit şi tot sub ocrotirea Marinei, a dat un interviu corespondentului la Cartagena al ziarului nostru, Lácides Orozco, dar acesta n-a reuşit să ajungă unde voiam noi pentru a afla cum de o rafală a putut să producă o asemenea catastrofă cu şapte morţi.

Într-adevăr, Luis Alejandro Velasco asculta de un ordin extrem de categoric, care îl împiedica să se mişte sau să se exprime liber, chiar şi după ce a fost dus acasă la părinţi, la Bogotá. Toate aspectele tehnice sau politice ne-au fost rezolvate cu abilitate cordială de locotenentul de fregată Guillermo Fonseca, însă tot atât de elegant acesta a eludat date esenţiale pentru aflarea singurului lucru care ne interesa pe atunci, şi anume adevărul despre această aventură. Numai spre a câştiga timp am scris o serie de note despre întoarcerea naufragiatului la casa părintească, atunci când

însoțitorii lui în uniformă m-au împiedicat încă o dată să stau de vorbă cu el, în vreme ce îl autorizau să dea un interviu searbăd unui post de radio local. Atunci ne-a fost limpede că aveam de a face cu maeştri în arta oficială de a minimaliza evenimentul şi pentru prima oară m-a tulburat ideea că ascundeau opiniei publice ceva grav legat de catastrofă. Astăzi îmi aduc aminte că era mai curând un presentiment decât o bănuială.

Era un martie cu vânt înghețat, iar burnița prăfoasă îmi făcea şi mai grea povara remuşcărilor. Înainte de a-mi face apariția în sala redacției copleşit de înfrângere, m-am refugiat la Hotelul Continental de alături şi am comandat o băutură dublă la tejgheaua barului pustiu. Stăteam şi o beam cu sorbituri încete, fără să-mi scot de pe mine pardesiul gros de ministru, când am auzit o voce foarte dulce, susurându-mi aproape de ureche:

— Cel ce bea singur moare singur.

— Domnul să te audă, frumoaso, am răspuns cu sufletul la gură, încredințat că era Martína Fonseca.

Vocea a lăsat în aer o adiere proaspătă de gardenii, dar nu era ea. Am văzut-o ieşind pe uşa turnantă şi dispărând cu umbrela galbenă de neuitat pe bulevardul noroit de ploaie. După a doua băutură am traversat şi eu bulevardul şi am ajuns în sala redacției cu avântul dat de alcool. Guillermo Cano m-a văzut intrând şi a slobozit un strigăt vesel către toți:

— Să vedem ce bombă ne aduce marele Gabo!

I-am răspuns cu mâna pe inimă:

— Nici măcar un peşte mort.

Atunci mi-am dat seama că glumeții necruțători din redacție începuseră să țină la mine, când m-au văzut cum trec în tăcere târându-mi pardesiul ud leoarcă şi nu l-a lăsat inima pe niciunul să înceapă cu obişnuitele fluierături în batjocură.

Luis Alejandro Velasco s-a bucurat mai departe de gloria lui reprimată. Mentorii nu numai că îi îngăduiau, ci îi şi încurajau tot soiul de perversiuni publicitare. A primit cinci sute de dolari şi un

ceas nou pentru a povesti la radio că al lui rezistase cu bine vitregiilor vremii. Fabrica de tenişi i-a plătit o mie de dolari ca să spună că ai lui erau atât de rezistenți, că nu i-a putut distruge, ca să aibă ceva de pus în gură. În aceeaşi zi rostea un discurs patriotic, se lăsa sărutat de o regină a frumuseții şi se arăta orfanilor ca pildă de patriotism. Începeam să-l uit până în ziua memorabilă în care Guillermo Cano m-a anunțat că se afla în biroul lui, dispus să semneze un contract ca să-şi povestească aventura în întregime. M-am simțit umilit,

— Nu mai e doar un peşte mort, ci şi stricat, i-am spus.

Pentru prima şi singura dată am refuzat să fac pentru ziar ceva ce îmi intra în atribuții. Guillermo Cano s-a resemnat în fața realității şi l-a expediat pe naufragiat fără explicații. Mai târziu mi-a povestit că, după ce acesta a plecat din biroul lui, începuse să cugete fără a reuşi să-şi explice lui însuşi de ce procedase aşa. Atunci i-a cerut portarului să i-l trimită înapoi pe naufragiat şi m-a sunat să-mi aducă la cunoştință pe un ton categoric că îi cumpărase drepturile în exclusivitate pentru povestirea completă.

Nu era prima oară şi n-avea să fie nici ultima când Guillermo stăruia în privința unui caz pierdut şi până la urmă se dovedea că avea dreptate. L-am avertizat deprimat, dar cât se poate de politicos, că voi face reportajul numai din obediență profesională, dar că nu-l voi semna. Fără să-mi fi imaginat, a fost o hotărâre luată la întâmplare însă îndreptățită pentru reportajul acela, căci mă obliga să povestesc totul la persoana întâi a protagonistului, în felul lui şi cu ideile lui, semnând cu numele său. Mă feream astfel de orice alt naufragiu pe uscat. Cu alte cuvinte, avea să fie monologul lăuntric al unei aventuri solitare, întocmai aşa cum s-a petrecut, cum o plăsmuise viața. Hotărârea a fost miraculoasă, căci Velasco s-a arătat a fi om inteligent, cu o sensibilitate şi bună creştere de neuitat şi cu un simț al umorului la momentul şi locul potrivit. Toate acestea subordonate, din fericire, unui caracter de om dintr-o bucată.

Interviul a fost lung, amănunțit, pe parcursul a trei săptămâni întregi istovitoare, şi l-am făcut ştiind că nu avea să fie publicat direct aşa, ci prelucrat după alte reguli: cele ale reportajului. L-am început cu puțină rea-voință, încercând să-l fac pe naufragiat să se încurce în contradicții ca să-i descopăr adevărurile tăinuite, dar m-am încredințat curând că nu existau. N-a fost nevoie să forțez nimic. Totul părea un fel de plimbare pe o pajişte cu flori, având suprema libertate de a le alege pe cele preferate. Velasco sosea punctual la trei după-amiaza la biroul meu din redacție, revedeam împreună notele din ajun şi continuam în ordine cronologică. Eu scriam în cursul nopții fiecare capitol pe care mi-l povestea şi se publica în după-amiaza zilei următoare. Ar fi fost mai uşor şi mai sigur să scriu de la început aventura completă şi s-o public după ce o revedeam, verificându-i temeinic toate amănuntele. Dar nu era timp. Subiectul îşi pierdea din actualitate cu fiecare minut şi orice altă ştire senzațională îl putea împinge în uitare.

Nu foloseam magnetofon. Se inventaseră de curând şi cele mai bune erau la fel de mari şi de grele ca o maşină de scris, iar banda se încurca mereu ca nişte tăieței. Simpla transcriere era o adevărată bravură. Chiar şi astăzi ştim că magnetofonul e foarte folositor spre a-ți aminti, dar nu trebuie neglijat niciodată chipul interlocutorului, care poate spune mult mai multe decât vocea lui, şi uneori tocmai contrazicând vorbele. Am fost nevoit să mă conformez cu metoda de rutină de a lua notițe în caiete de elev, dar mulțumită acesteia cred că nu mi-a scăpat niciun cuvânt şi nicio nuanță şi am putut ajunge la o înțelegere tot mai profundă. Primele două zile au fost grele, fiindcă naufragiatul voia să povestească totul odată. A învățat însă foarte curând, ținând seama de ordinea şi de sfera de cuprindere a întrebărilor mele, şi mai ales din propriul instinct de povestitor şi din uşurința înnăscută de a înțelege mecanismul profesiunii.

Pentru a-l pregăti pe cititor înainte de a-l arunca în apă am hotărât să începem povestirea cu ultimele zile petrecute de marinar

la Mobile. Am mai convenit apoi să n-o terminăm cu momentul în care ajunge să păşească pe uscat, ci când soseşte la Cartagena în aclamațiile mulțimii, adică în punctul în care cititorii puteau urmări de la sine firul narațiunii în temeiul datelor deja publicate. Aceasta ne-a dat paisprezece capitole pentru a menține suspansul timp de două săptămâni.

Primul s-a publicat la 5 aprilie 1955. Ediția din *El Espectador*, precedată de anunțurile la radio, s-a epuizat în doar câteva ceasuri. Nucleul exploziv al povestirii a apărut a treia zi, când ne-am hotărât să dezvăluim adevărata cauză a dezastrului, care după versiunea oficială fusese o furtună. În căutarea unei precizii cât mai mari i-am cerut lui Velasco să povestească totul de-a fir a păr. El era de acum atât de familiarizat cu metoda noastră comună, că i-am zărit în ochi o strălucire ştrengărească înainte de a-mi răspunde:

— Problema e că n-a fost furtună.

Au fost într-adevăr cam douăsprezece ore de vânt puternic, specifice zonei în acea perioadă a anului, care nu fuseseră luate în calcul de către cei răspunzători de călătorie, înainte de a se ridica ancora, echipajul a primit banii corespunzători mai multor salarii întârziate şi i-au cheltuit în ultimul moment pe tot felul de aparate de uz casnic. A fost ceva atât de neprevăzut, că nimeni nu s-a alarmat când n-au mai încăput în spațiile din interiorul vaporului şi au fost nevoiți să lege pe punte cutiile mai mari: frigidere, maşini de spălat, radiatoare. O încărcătură interzisă pe un vas de război şi într-o cantitate care a ocupat spații esențiale de pe covertă. S-a crezut poate că nu era cazul să se arate prea riguroşi în privința unei călătorii care nu avea caracter oficial şi care dura mai puțin de patru zile, şi în plus previziunile meteorologice erau chiar excelente. Câte asemenea călătorii nu se mai făcuseră şi vor continua să se facă fără să se întâmple nimic? Nenorocul tuturor a fost că nişte vânturi abia o idee mai puternice decât cele anunțate au făcut ca marea să se zvârcolească pe un soare splendid şi vaporul să se încline mult mai tare decât era prevăzut, rupând funiile încărcăturii

prost depozitate. De n-ar fi fost un vas marinăresc atât de încercat cum era „Caldas“ s-ar fi dus negreşit la fund, dar opt dintre marinarii de gardă pe covertă au căzut peste bord. Astfel încât cauza principală a accidentului n-a fost furtuna, cum insistaseră sursele oficiale încă din prima zi, ci ceea ce a declarat Velasco în reportajul său: încărcătura excesivă cu aparate de uz casnic prost depozitate pe coverta unui vas de război.

Alt aspect care fusese ascuns se referea la bărcile aflate la îndemâna celor care au căzut în mare, Velasco fiind singurul care a reuşit să se salveze. Se presupune că la bord trebuiau să existe două tipuri de bărci reglementare ce au căzut o dată cu ei, din plută şi din pânză de vele, lungi de trei metri şi late de un metru jumătate, cu o platformă de siguranță în mijloc şi prevăzute cu alimente, apă potabilă, vâsle, trusă de prim-ajutor, ustensile de pescuit şi de navigat, şi o Biblie. În condițiile acestea, zece persoane puteau supraviețui chiar opt zile fără ustensilele de pescuit. Însă pe „Caldas“ existau şi nişte plute mai mici, fără niciun fel de dotări. Conform celor povestite de Velasco, a lui a fost dintre acestea din urmă. Întrebarea care va rămâne veşnic fără răspuns este câți dintre cei şapte marinari au reuşit oare să ajungă la bărcile celelalte, care nu i-au dus nicăieri?

Acestea au fost, de bună seamă, motivele cele mai importante care au făcut să se întârzie atât cu explicațiile oficiale ale naufragiului. Până când autoritățile şi-au dat seama că se aflau într-o situație fără ieşire, deoarece ceilalți membri ai echipajului erau deja pe la casele lor, povestind toată istoria în întreaga țară. Guvernul a insistat până la sfârşit cu versiunea furtunii şi a făcut-o oficială prin declarații categorice, într-un comunicat solemn. Cenzura nu a ajuns atât de departe, încât să ne interzică publicarea capitolelor următoare. Velasco, la rândul lui, s-a menținut cât a putut într-o ambiguitate reală şi nu s-a aflat niciodată că s-ar fi exercitat presiuni asupra lui ca să nu dezvăluie adevărul, nici nu ne-a cerut şi nici nu ne-a împiedicat să-l spunem.

După al cincilea capitol, ne gândiserăm să reeditățm primele patru, răspunzând solicitărilor cititorilor care voiau să colecționeze povestirea completă. Don Gabriel Cano, pe care nu-l mai văzuserăm prin redacție în zilele acelea frenetice, a coborât din hulubăria lui, a venit drept la biroul meu şi m-a întrebat:

— Ia spune-mi, tizule, câte capitole o să aibă naufragiul?

Ne aflam cu povestirea la ziua a şaptea, când Velasco mâncase o carte de vizită drept unică hrană de care dispunea şi n-a putut să-şi distrugă pantofii muşcându-i pentru a avea ceva de mestecat. Aşa că ne mai lipseau încă şapte capitole. Don Gabriel a fost scandalizat.

— Nu, tizule, nu, replică el încordat. Trebuie să fie cel puțin cincizeci de capitole.

I-am spus argumentele mele, dar ale lui se întemeiau pe faptul că tirajul ziarului era pe punctul de a se dubla. După calculele lui putea atinge o cifră fără precedent în presa națională. S-a improvizat un comitet de redacție, s-au studiat toate detaliile economice, tehnice şi jurnalistice, şi s-a stabilit o limită rezonabilă de douăzeci de capitole. Adică şase în plus față de cele prevăzute.

Cu toate că semnătura mea nu figura în capitolele publicate, metoda de lucru îmi fusese recunoscută şi într-o seară în care m-am dus să-mi fac datoria de critic de film s-a stârnit în holul cinematografului o discuție animată despre relatarea naufragiului. Majoritatea erau prieteni cu care făceam schimburi de idei prin cafenelele din jur după vizionarea filmului. Părerile lor mă ajutau să mi le clarific pe ale mele pentru cronica săptămânală. Cu privire la naufragiat, dorința generală – cu foarte puține excepții – era ca povestea să se lungească atât cât era cu putință.

Una dintre aceste excepții a fost un bărbat matur şi arătos, cu un pardesiu splendid din păr de cămilă şi cu joben care, după ce am ieşit de la cinematograf, m-a urmărit trei străzi pe când mă duceam singur spre ziar. Îl însoțea o femeie foarte frumoasă, la fel de elegantă ca el, şi un prieten mai puțin impecabil. Şi-a scos pălăria,

salutându-mă, şi s-a prezentat cu un nume pe care nu l-am reținut. Mi-a spus de-a dreptul că nu putea fi de acord cu reportajul naufragiatului pentru că făcea jocul comunismului. I-am explicat fără să exagerez prea mult că eu nu eram decât cel care transcria o povestire spusă chiar de protagonist. Însă el avea ideile lui şi credea că Velasco era un spion în serviciul URSS-ului infiltrat în forțele armate. Am avut atunci intuiția că stăteam de vorbă cu un înalt ofițer din armată sau din marină şi m-a entuziasmat ideea unei clarificări. Dar se pare că el nu voia decât să-mi spună treaba asta.

— Şi nu ştiu dacă dumneavoastră sunteți conştient sau nu, mi-a zis, dar oricum faceți un deserviciu țării în favoarea comuniştilor.

Superba lui soție a schițat un gest alarmat şi a încercat să-l ia de braț, implorându-l în şoaptă: „Te rog, Rogelio!“ El termină ce avea de spus cu aceeaşi prestanță cu care începuse:

— Credeți-mă, vă rog, că îmi permit să vă spun asta din admirația pe care o simt pentru ceea ce scrieți.

Mi-a dat din nou mâna şi s-a lăsat dus de soția îngrijorată. Însoțitorul lor, surprins, n-a apucat să-şi ia rămas-bun.

A fost primul dintr-o serie de incidente care ne-au făcut să ne gândim serios la riscurile străzii. Într-o cârciumă sărmană, în spatele sediului ziarului, care-i servea pe muncitorii din zonă până în zori, doi necunoscuți încercaseră cu câteva zile în urmă o agresiune nejustificată împotriva lui Gonzalo González, care stătea şi-şi bea acolo ultima cafea din noaptea aceea. Nimeni nu înțelegea ce motive puteau avea împotriva omului celui mai paşnic din lume, în afară de faptul că îl confundaseră cu mine datorită purtărilor şi felului de a ne îmbrăca specifice celor de pe coasta Caraibilor şi celor doi „g“ din pseudonimul lui: Gog. În orice caz serviciul de securitate de la ziar m-a avertizat să nu ies singur noaptea în oraşul care devenea tot mai primejdios. Eu, dimpotrivă, eram atât de încrezător, că mă duceam pe jos până la apartamentul meu când îmi terminam programul.

În zorii uneia dintre zilele acelea tensionate am simțit că îmi

sosise ceasul când s-a pornit grindina de cioburi provocată de o cărămidă aruncată din stradă în fereastra dormitorului meu. Era Alejandro Obregon, care-şi pierduse cheile şi nu găsise niciun prieten treaz şi nici loc la vreun hotel. Obosit să tot caute unde să doarmă şi să încerce la soneria mea stricată, şi-a rezolvat problema cu o cărămidă de la şantierul de alături. Abia dacă m-a salutat ca să nu mă trezească de tot când i-am deschis uşa şi s-a trântit cu faţa în sus dormind direct pe jos până a doua zi la prânz. Îmbulzeala celor care voiau să cumpere jurnalul chiar în poarta clădirii unde îşi avea sediul *El Espectador*, înainte de a se vinde în stradă, era tot mai mare. Angajaţii din centrul comercial zăboveau până puteau să-l cumpere şi citeau apoi capitolul în autobuz. Cred că interesul cititorilor a început din motive umanitare, a continuat din pricini literare şi la urmă din considerente politice, dar a fost întreţinut mereu de tensiunea interioară a relatării. Velasco mi-a povestit episoade pe care le-am bănuit a fi inventate de el şi le-a găsit semnificaţii simbolice sau sentimentale, cum ar fi cel cu primul pescăruş care nu voia să plece de pe plută. Episodul cu avioanele era, povestit de el, de o frumuseţe cinematografică. Un prieten navigator m-a întrebat cum de cunoşteam atât de bine marea şi i-am răspuns că nu făcusem altceva decât să transcriu întocmai observaţiile lui Velasco. De la un anume punct n-am mai avut nimic de adăugat.

Comandamentul Marinei nu s-a manifestat la fel. Puţin înainte de sfârşitul seriei a adresat ziarului o scrisoare de protest că judecase prin optica omului de pe uscat şi într-un mod lipsit de eleganţă o tragedie ce se putea întâmpla oriunde existau unităţi navale. „În pofida doliului şi a durerii încercate de şapte respectabile familii columbiene şi de toţi oamenii din Marină – spunea scrisoarea – nu aţi pregetat să publicaţi foiletonul unui cronicar neofit în materie, împânzit de cuvinte şi concepte ilogice şi care n-au nicio legătură cu terminologia tehnică, puse în gura norocosului şi vrednicului marinar care, plin de curaj, şi-a salvat

viața.” Ca atare, Marina a solicitat intervenția Serviciului de Informații şi Presă a Preşedinției Republicii, pentru ca acesta să autorizeze – cu ajutorul unui ofițer din Marină – materialele referitoare la incident care s-ar mai publica în viitor. Din fericire, când a sosit scrisoarea eram la penultimul capitol şi am putut să ne facem că nu s-a întâmplat nimic până săptămâna următoare.

Ca măsură de prevedere pentru publicarea finală a textului complet, îi cerusem naufragiatului să ne ajute cu lista numelor şi adreselor altor colegi de-ai lui care aveau aparate de fotografiat, şi aceştia ne-au trimis o colecție de poze făcute în cursul călătoriei. Erau de tot felul, dar majoritatea înfățişau grupuri pe covertă, iar în fund se vedeau cutiile cu articolele de uz casnic – frigidere, radiatoare, maşini de spălat – cu mărci renumite de fabricație. Această şansă ne-a fost de-ajuns ca să putem dezminți, la rândul nostru, dezmințirile oficiale. Reacția guvernului a fost neîntârziată şi categorică, iar vânzările suplimentului au depăşit toate precedentele şi pronosticurile. Însă Guillermo Cano şi José Salgar, de neînvins, n-aveau pe buze decât o întrebare:

— Şi acum ce naiba o să facem?

În momentul acela, amețit de glorie, n-aveam răspuns. Toate subiectele mi se păreau banale.

După cincisprezece ani de la apariția relatării în *El Espectador*, Editura Tusquets din Barcelona a publicat-o într-un volum cu coperte aurite, care s-a vândut ca pâinea caldă. Îmboldit de spiritul dreptății şi de admirația pentru marinarul erou, am scris la sfârşitul prologului: „Există cărți care nu sunt ale celor care le scriu, ci ale celor care le trăiesc, şi aceasta e una dintre ele. Drepturile de autor, în consecință, se cuvin celui care le merită: compatriotul anonim care a fost nevoit să sufere zece zile fără mâncare şi fără apă pe o plută pentru ca această carte să poată fi scrisă“.

N-au fost vorbe în vânt, fiindcă drepturile de autor i s-au plătit integral lui Luis Alejandro Velasco de către Editura Tusquets, în

urma instrucțiunilor mele, timp de paisprezece ani. Până când avocatul Guillermo Zea Fernandez, din Bogotá, l-a convins că drepturile îi aparțineau lui (prin lege), ştiind prea bine că nu erau ale lui decât prin hotărârea mea, în chip de omagiu adus eroismului, talentului său de povestitor şi prieteniei care ne-a legat.

Plângerea împotriva mea a fost prezentată la Tribunalul Civil 22 din Bogotá. Avocatul şi prietenul meu Alfonso Gómez Mendez a transmis atunci Editurii Tusquets ordinul de a suprima în edițiile următoare paragraful final al prologului şi de a nu-i mai plăti lui Luis Alejandro Velasco nicio centimă din drepturi până nu se pronunță Justiția. Aşa s-a şi întâmplat. După o lungă dezbatere care a inclus mărturii, probe documentare şi tehnice, tribunalul a decis că singurul autor al operei eram eu şi a respins pretențiile avocatului lui Velasco. Prin urmare, sumele care îi fuseseră plătite până atunci la indicațiile mele nu avuseseră drept temei recunoaşterea calității de coautor a marinarului, ci decizia din proprie voință a celui care a scris povestirea. De atunci, drepturile de autor au fost donate, tot în urma dispozițiilor mele, unei fundații universitare.

Nu ne-a fost cu putință să mai găsim altă istorie ca aceea, pentru că nu era dintre cele ce se plăsmuiesc pe hârtie. Le inventează viața şi aproape întotdeauna dând lovituri grele. Am învățat aceasta mai târziu, când am încercat să scriu o biografie a extraordinarului ciclist Ramón Hoyos din Antioquia, care a ieşit în acel an pentru a treia oară campion național. Am lansat-o cu tot tămbălăul, întocmai ca reportajul cu marinarul, şi am lungit-o până la nouăsprezece capitole, înainte de a ne da seama că publicul îl prefera pe Ramón escaladând munții sau trecând primul linia de sosire, dar în viața reală.

Am nutrit o minimă speranță de redresare într-o după-amiază când Salgar mi-a telefonat să mă întâlnesc imediat cu el la barul Hotelului Continental. Era acolo, cu un prieten bun şi de nădejde care tocmai i-l prezentase pe însoțitorul său, un albinos în salopetă

de muncitor, cu părul şi sprâncenele atât de albe, încât părea că strălucesc şi în penumbra barului. Prietenul lui Salgar, un om de afaceri cunoscut, l-a prezentat ca fiind un inginer minier care făcea săpături pe un teren viran la două sute de metri de *El Espectador,* în căutarea unei comori fabuloase ce ar fi aparţinut generalului Simón Bolívar. Inginerul – care de atunci mi-a devenit prieten – ne-a garantat autenticitatea acelei istorii. Era atât de simplă, că dădea de bănuit: când El Libertador se pregătea de ultima călătorie plecând din Cartagena, învins şi muribund, se presupune că a preferat să nu-şi ia averea considerabilă pe care o strânsese în timpurile de penurie ale războaielor sale, ca rezervă meritată pentru o bătrâneţe tihnită. Când era gata să-şi continue amarul periplu – nu se ştie dacă spre Caracas ori spre Europa – a avut prudenţa de a o lăsa ascunsă în Bogotá, ocrotită printr-un sistem de coduri criptice foarte la modă pe atunci, pentru a o putea găsi când va avea nevoie şi din orice parte a lumii. Mi-am amintit de toate acestea cu o tulburare de neînfrânat pe când scriam *Generalul în labirintul său,* unde istoria cu comoara avea să fie esenţială, dar n-am reuşit să strâng date suficiente pentru a o face credibilă, iar ca ficţiune mi s-a părut inconsistentă. Această avere fabuloasă, nicicând recuperată de proprietarul ei, era ceea ce căuta exploratorul cu atâta înverşunare. N-am înţeles de ce ne-au dezvăluit nouă taina, până când Salgar mi-a explicat că prietenul lui, impresionat de relatarea naufragiatului, a vrut să ne pună în temă spre a o urmări îndeaproape până putea fi publicată cu un succes la fel de răsunător.

Ne-am dus la locul cu pricina. Era singurul teren viran, în partea de vest a Parcului Ziariştilor, foarte aproape de apartamentul meu. Prietenul ne-a explicat pe o hartă din perioada colonială coordonatele tezaurului, cu detalii reale referitoare la dealurile Monserrate şi Guadalupe, Istoria era fascinantă şi răsplata avea să fie o bombă la fel de explozivă ca aceea a naufragiatului şi cu răsunet mondial încă şi mai mare.

Am fost să vedem locul destul de des pentru a fi la zi cu orice noutate, l-am ascultat pe inginer ceasuri nesfârşite, însoțite de rachiu cu lămâie, şi de fiecare dată ne simțeam tot mai departe de miracol, până când s-a scurs atâta timp, că nu ne-a mai rămas nici măcar iluzia. Tot ce am putut presupune mai târziu a fost că povestea cu tezaurul nu era decât un paravan pentru a exploata fără autorizație o mină cu un zăcământ foarte prețios în plin centru al capitalei. Deşi se putea la fel de bine ca totul să fie alt paravan pentru a ține ascuns tezaurul lui *El Libertador.*

Nu erau timpuri prielnice pentru visat. De la relatarea naufragiatului fusesem sfătuit să plec o vreme din Columbia până se potoleau lucrurile, dispărând amenințările cu moartea, reale sau fictive, care ne soseau pe diverse căi. A fost primul gând care mi-a venit în minte când Luis Gabriel Cano m-a întrebat de-a dreptul ce făceam miercurea viitoare. Cum n-aveam nimic stabilit mi-a spus cu obişnuitul lui sânge rece să-mi pregătesc documentele de călătorie pentru a participa ca trimis special al ziarului la Conferința celor patru Mari Puteri care avea loc la Geneva, săptămâna viitoare.

Primul lucru pe care l-am făcut a fost să-i telefonez mamei. Vestea i s-a părut atât de colosală, că m-a întrebat dacă mă refeream la vreo moşie care se numea Geneva. „E un oraş în Elveția”, i-am spus. M-a întrebat, fără să se tulbure, cu seninătatea-i infinită şi dorința de a înțelege încurcăturile cele mai surprinzătoare ale copiilor ei, până când aveam să stau, şi i-am răspuns că mă voi întoarce în cel mult două săptămâni. De fapt, mă duceam numai pentru cele patru zile cât dura conferința. Însă, din motive străine de voința mea, n-am rămas acolo două săptămâni, ci aproape trei ani. Pe atunci eu eram cel care avea nevoie de barca de salvare, chiar de-ar fi numai pentru a putea mânca o dată pe zi, dar am avut mare grijă să nu afle familia. Într-un rând, cineva a încercat s-o tulbure pe mama spunându-i cu perfidie că feciorul ei trăia ca un prinț la Paris, după ce o amăgise cu povestea că va lipsi

doar două săptămâni.

— Gabito nu amăgeşte pe nimeni, i-a spus ea cu un zâmbet nevinovat, dar se întâmplă uneori că până şi Dumnezeu trebuie să facă ani din săptămâni.

Niciodată nu-mi dădusem seama că eram în realitate un om lipsit de documente, întocmai ca milioanele strămutate din pricina violenței. Nu votasem vreodată pentru că nu aveam un act de identitate. La Barranquilla foloseam legitimația de jurnalist de la *El Heraldo*, unde aveam data de naştere falsificată pentru a scăpa de serviciul militar, fiind deci infractor în această privință de aproape doi ani. În cazuri urgente, mă identificam cu o carte poştală pe care mi-a dat-o telegrafista din Zipaquirá. Un prieten providențial m-a pus în legătură cu administratorul unei agenții de voiaj care s-a angajat să mă urce în avion la data respectivă, dacă îi achitam în avans două sute de dolari şi îmi puneam semnătura în josul a zece foi albe cu antet. Aşa am aflat din întâmplare că în contul meu bancar se adunase o sumă surprinzătoare, pe care n-avusesem timp s-o cheltuiesc din pricina zelului meu de reporter. Singura cheltuială, în afara celor personale care nu depăşeau nivelul unui student sărac, era trimiterea lunară a bărcii de salvare pentru familie.

În ajunul plecării, administratorul agenției de voiaj mi-a silabisit numele fiecărui document, pe măsură ce mi le punea pe birou, ca să nu le confund: cartea de identitate, livretul militar, chitanțele care atestau că eram în regulă cu plata impozitelor şi certificatele de vaccinare împotriva variolei şi a frigurilor galbene. La sfârşit mi-a mai cerut un bacşiş şi pentru băiatul firav care se vaccinase de două ori în numele meu, cum de ani de zile mulți se vaccinau în locul călătorilor grăbiți.

Am plecat la Geneva exact la timp ca să ajung la conferința inaugurală a lui Eisenhower, Bulganin, Eden şi Fauré, fără să ştiu alte limbi în afară de spaniolă şi cu diurna pentru un hotel de mâna a treia, dar susținut zdravăn de rezervele mele bancare. Întoarcerea

era prevăzută peste vreo cinci săptămâni, dar nu ştiu ce premoniție ciudată m-a îndemnat să-mi împart pe la prieteni tot ce aveam în apartament, inclusiv nemaipomenita mea bibliotecă de cinematografie pe care mi-o făcusem în doi ani, sub îndrumarea lui Alvaro Cepeda şi Luis Vicens.

Poetul Jorge Gaitán Duran a venit să-mi ureze drum bun când tocmai rupeam nişte hârtii nefolositoare şi a avut curiozitatea să se uite în coşul de gunoi să vadă dacă nu găsea ceva de folos pentru revista lui. A recuperat trei sau patru sferturi de pagină rupte la jumătate şi şi-a aruncat în fugă ochii pe ele pe când le potrivea ca un puzzle pe birou. M-a întrebat de unde proveneau şi i-am spus că era *Monologul lui Isabel văzând cum plouă în Macondo,* pe care îl suprimasem din prima ciornă a romanului *Vorbe în vânt.* I-am atras atenția că nu era inedit, fiindcă fusese publicat în *Crónica* şi în „Magazinul Duminical", suplimentul scos de *El Espectador,* cu acelaşi titlu pus de mine şi cu o autorizație pe care nu-mi mai aminteam dacă n-o dădusem în grabă într-un ascensor. Lui Gaitán Duran nu i-a păsat şi l-a publicat în numărul următor al revistei *Mito.*

Despărțirea din ajun, acasă la Guillermo Cano, a fost atât de furtunoasă, că atunci când am ajuns la aeroport plecase deja avionul spre Cartagena, unde urma să stau peste noapte, spre a-mi putea lua rămas-bun de la familie. Din fericire, am prins altul la amiază. Am făcut bine, pentru că atmosfera din casă era mai destinsă ca ultima oară, iar părinții şi frații se simțeau în stare să supraviețuiască fără barca de salvare ce avea să-mi fie mie mai necesară în Europa decât lor.

Am plecat la Barranquilla cu autobuzul a doua zi dis-de-dimineață ca să iau avionul spre Paris care pleca la două după-amiaza. La stația terminus din Cartagena m-am întâlnit cu Lácides, portarul de neuitat de la Zgârie-nori, pe care nu-l văzusem de atunci. S-a repezit spre mine cu o îmbrățişare sinceră şi cu ochii în lacrimi, fără să ştie ce să spună şi cum să mi se adreseze. După

ce-am schimbat în mare zor câteva cuvinte, fiindcă autobuzul lui sosea, iar al meu era gata de plecare, mi-a spus cu o fervoare ce mi-a mers drept la inimă:

— Ce nu înțeleg eu, don Gabriel, e de ce nu mi-ați spus niciodată cine sunteți.

— Vai, dragul meu Lácides, i-am răspuns, mai tulburat decât el, nu puteam să-ți spun pentru că nici astăzi nu ştiu eu însumi cine sunt.

După câteva ceasuri, în taxiul care mă ducea la aeroportul din Barranquilla, sub ingratul cer mai transparent ca oricare altul din lume, mi-am dat seama că mă aflam pe bulevardul Douăzeci Iulie. Printr-un reflex care făcea parte din viața mea de cinci ani de zile, m-am uitat înspre casa lui Mercedes Barcha. Şi era acolo, ca o statuie aşezată în poartă, zveltă şi îndepărtată, îmbrăcată după moda din acel an într-o rochie verde cu dantelă aurie, cu părul ca nişte aripi de rândunică şi liniştea intensă a unei ființe în aşteptarea cuiva care n-avea să vină. N-am putut scăpa de strălucirea că aveam s-o pierd pentru totdeauna într-o zi de joi din luna iulie, la o oră atât de devreme, şi preț de o clipă mi-a trecut prin cap să opresc taxiul să-mi iau rămas-bun, dar am preferat să nu mai provoc încă o dată destinul acela atât de incert şi de stăruitor care era al meu.

În avion, m-au torturat mai departe zvâcnirile căinței. Exista pe atunci bunul obicei de a fixa pe spătarul scaunului din față ceva care pe limba noastră se mai numeşte şi astăzi o „garnitură" de scris. O foaie cu marginile aurite şi plicul corespunzător din aceeaşi hârtie velină de culoare roz, crem sau bleu, uneori parfumat. În puținele mele călătorii anterioare le folosisem pentru a scrie poeme de adio, prefăcându-le apoi în porumbei de hârtie pe care-i aruncam în văzduh la coborârea din avion. Am ales unul azuriu precum cerul şi i-am scris prima mea scrisoare solemnă lui Mercedes aşezată în poarta casei sale la şapte dimineața, cu rochia-i de mireasă a nimănui şi părul asemenea unei rândunele

imprecise, fără să-i treacă măcar prin minte pentru cine se îmbrăcase în zori. Îi mai scrisesem bilete în joacă, pe care le improvizam la întâmplare, primind doar răspunsuri prin viu grai şi veşnic evazive, and hazardul ne făcea să ne întâlnim, Rândurile acelea, nu mai mult de cinci, erau menite să-i dea numai vestea că plecam în călătorie. Totuşi, la sfârşit am adăugat un post-scriptum care m-a orbit ca un fulger la amiază când am iscălit: „Dacă nu primesc răspuns la scrisoarea aceasta înainte de o lună, voi rămâne să trăiesc în Europa pentru totdeauna". Abia dacă mi-am îngăduit timpul de a mă mai gândi o dată înainte de a pune scrisoarea în cutia poştală a dezolantului Aeroport Montego Bay, în zori, la ora două. Era deja vineri. Joia următoare, când am intrat în hotelul din Geneva după încă o zi inutilă de dezacorduri internaționale, am găsit scrisoarea de răspuns.

Primul volum al memoriilor lui Gabriel Garcia Mârquez a apărut în octombrie 2002 şi a devenit în scurt timp un best-seller în întreaga lume.

În cele peste 600 de pagini, cel mai cunoscut scriitor sud-american, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în 1982, îşi descrie copilăria, adolescenţa şi o parte din tinereţe.

Din paginile memoriilor transpare la tot pasul exemplara vocaţie de scriitor a lui Gabriel Garcia Mârquez: „vocaţia artistică, cea mai misterioasă dintre toate, căreia îi consacri viaţa întreagă fără să aştepţi nimic de la ea [...], pe care o porţi înlăuntrul tău de când te naşti [...] aşa cum este vocaţia de preot".

„în ziua în care am descoperit că tot ceea ce îmi plăcea cu adevărat era să povestesc istorii, ini-am propus să fac tot ce-mi stă în putinţă spre a-mi împlini această dorinţă. Mi -am spus: aceasta este vocaţia mea. Nimeni şi nimic nu mă poate face să mă consacru unei alte activităţi."

„Tot ceea ce mă interesează mai mult pe lumea aceasta este procesul de creaţie.

Ce mister este, oare, acesta care face ca simpla dorinţă de a povesti să se prefacă în pasiune, ca o fiinţă omenească să fie în stare să moară pentru ea; să moară de foame, de frig sau din orice altă pricină, numai pentru a plăsmui ceva ce nu poate vedea şi nici atinge... "

Gabriel Garcia Mârquez

ISBN 973-576-593-4
9 789735 765934
www.raobooks.com

rao International publishing company